



Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü

Türkiyat Araştırmaları Anabilim Dalı

Türkiyat Araştırmaları Doktora Programı

# **TDK TÜRKÇE SÖZLÜK'TE "HLK." ETİKETLİ SÖZCÜKLERİN TANIMLANMA ÖLÇÜTLERİ**

Mustafa Samet KUMANLI

Doktora Tezi

Ankara, 2021



TDK TÜRKÇE SÖZLÜK'TE "HLK. " ETİKETLİ SÖZCÜKLERİN  
TANIMLANMA ÖLÇÜTLERİ

Mustafa Samet KUMANLI

Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü  
Türkiyat Araştırmaları Anabilim Dalı  
Türkiyat Araştırmaları Doktora Programı

Doktora Tezi

Ankara, 2021

# YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI

Enstitü tarafından onaylanan lisansüstü tezimin/raporumun tamamını veya herhangi bir kısmını, basılı (kağıt) ve elektronik formatta arşivleme ve aşağıda verilen koşullarla kullanıma açma iznini Hacettepe Üniversitesine verdiğimi bildiririm. Bu izinle Üniversiteye verilen kullanım hakları dışındaki tüm fikri mülkiyet haklarım bende kalacak, tezimin tamamının ya da bir bölümünün gelecekteki çalışmalarda (makale, kitap, lisans ve patent vb.) kullanım hakları bana ait olacaktır.

Tezin kendi orijinal çalışmam olduğunu, başkalarının haklarını ihlal etmediğimi ve tezimin tek yetkili sahibi olduğumu beyan ve taahhüt ederim. Tezimde yer alan telif hakkı bulunan ve sahiplerinden yazılı izin alınarak kullanılması zorunlu metinlerin yazılı izin alınarak kullandığımı ve istenildiğinde suretlerini Üniversiteye teslim etmeyi taahhüt ederim.

Yükseköğretim Kurulu tarafından yayınlanan "**Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge**" kapsamında tezim aşağıda belirtilen koşullar haricince YÖK Ulusal Tez Merkezi / H.Ü. Kütüphaneleri Açık Erişim Sisteminde erişime açılır.

- Enstitü / Fakülte yönetim kurulu kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren 2 yıl ertelenmiştir. ( <sup>1</sup> )
- Enstitü / Fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren ... ay ertelenmiştir. ( <sup>2</sup> )
- Tezimle ilgili gizlilik kararı verilmiştir. ( <sup>3</sup> )

---

<sup>1</sup>Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge"

- (1) Madde 6. 1. Lisansüstü teze ilgili patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda, tez danışmanının önerisi ve **enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü** veya **fakülte yönetim kurulu** iki yıl süre ile tezin erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.
  - (2) Madde 6. 2. Yeni teknik, materyal ve metodların kullanıldığı, henüz makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış ve internette paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkanı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez danışmanının önerisi ve **enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü** veya **fakülte yönetim kurulunun** gerekçeli kararı ile altı ayı aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.
  - (3) Madde 7. 1. Ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik, sağlık vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, **tezin yapıldığı kurum** tarafından verilir \*. Kurum ve kuruluşlarla yapılan işbirliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü tezlere ilişkin gizlilik kararı ise, **ilgili kurum ve kuruluşun önerisi** ile **enstitü** veya **fakültenin** uygun görüşü üzerine **üniversite yönetim kurulu** tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir.  
Madde 7.2. Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir
- \* Tez danışmanının önerisi ve **enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü** veya **fakülte yönetim kurulu tarafından karar verilir.**

## **ETİK BEYAN**

Bu çalışmadaki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, yararlandığım kaynaklara bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu, tezimin kaynak gösterilen durumlar dışında özgün olduğunu, Prof Dr. Şükrü Halûk AKALIN danışmanlığında tarafımdan üretildiğini ve Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Tez Yazım Yönergesine göre yazıldığını beyan ederim.

## TEŞEKKÜR

Tez alıőması sırasında akademik bilgi birikimi ve tecrübesiyle katkılarını esirgemeyen değerli danışman hocam Prof. Dr. Şükrü Halûk AKALIN'a, akademik hayatım boyunca her zaman yanımda olan sevgili aileme, tez izleme komiteleri ile tez yazım sürecindeki kıymetli görüş ve tavsiyeleri için değerli hocalarım Prof. Dr. Paşa YAVUZARSLAN, Prof. Dr. Emine YILMAZ, Doç. Dr. Binnur ERDAĞI DOĞUER'e çok teşekkür ederim.

## ÖZET

KUMANLI, Mustafa Samet. *TDK Türkçe Sözlük'te "hlk." Etiketli Sözcüklerin Tanımlanma Ölçütleri*. Doktora Tezi, Ankara, 2021.

*Sözlükbilim* (lexicography), 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren bağımsız bir bilim dalı olarak ortaya çıkmıştır. Sözlükbilimin inceleme alanı kuramsal ve uygulamalı olmak üzere ikiye ayrılır. Kuramsal alanda sözlüklerin yazımına dair ilke ve yöntemler üzerinde durulmaktadır. Kuramsal çalışmalarla elde edilen bilgiler sözlük yazım sürecinde sözlük hazırlayıcısının işini kolaylaştırarak uygulamada nitelikli ve amaca uygun sözlüklerin yazılmasına katkıda bulunur. Sözlükbilimin çalışmalarının en önemli konularından biri sözlükbirimlerin hangi yöntemlerle tanımlanacağını ele aldığı *tanım* (*definition*) konusudur. Tanım çalışmaları için en önemli malzemeyi ise en yaygın sözlük türlerinden olan tek dilli genel sözlükler oluşturmaktadır. Türkiye Türkçesinin en önemli genel sözlüklerinden biri ise Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlük'tür. Türkçe Sözlük'ün 11. baskısında halk ağzından alınmış olan ve *hlk.* "halk ağzında" etiketi ile sözlük kullanıcılarına sunulan 2115 adet sözlükbirim bulunmaktadır. Halk ağzından sözlükbirimler, halk ağzındaki kullanımları dolayısıyla kazandıkları özel anlam özellikleri ile tanımlarında kullanılan yöntemler bakımından ölçünlü dildeki sözlükbirimlerden farklı özellikler gösterebilmektedir. Bu tez çalışmasında kuramsal anlamda tanım teorisi ele alınmış ve teorik bölümde ele alınan unsurlar vasıtasıyla Türkçe Sözlük'te yer alan *hlk.* etiketli 2115 sözlükbirimin tanımlarında kullanılan yöntemler incelenmiştir. Halk ağzından sözcüklerin tanımlarında kullanılan yöntemler belirlenmiş ve ölçünlü dilde yer alan sözlükbirimlerde kullanılmayan yöntemler de tespit edilmiştir. Türkçe Sözlük'ün halk ağzından sözcüklerdeki maddebaşı seçimi tercihleri, tanım eğilimleri ve eksik yönleri üzerinde durulmuştur. Çalışmada, sözlüklerde tanım yapılırken nelere dikkat edilmesi gerektiği Türkçe Sözlük'teki halk ağzından sözcükler ölçeğinde ele alınmış ve sözlükbilim ilkeleri çerçevesinde çözüm önerileri sunulmuştur.

### Anahtar Sözcükler

Sözlük, Sözlükbilim, Tanım, Türkçe Sözlük, Halk Ağızı, Sözlükbirim.

## ABSTRACT

KUMANLI, Mustafa Samet. "*hkk.*" *Tagged Words Definition Criteria in Turkish Dictionary*, PhD Dissertation, Ankara, 2021.

Lexicography has emerged as an independent science since the second half of the 20th century. Lexicography is divided into two as theoretical and practical. In the theoretical field, the principles and methods of dictionary writing are emphasized. The information obtained through theoretical studies facilitates the work of the lexicographer in the dictionary writing process and contributes to the writing of qualified and purposeful dictionaries in practice. Definition is one of the essential subjects of lexicography. Monolingual general dictionaries, which is one of the most common dictionaries, constitute the most important material for definition studies. One of the most important general dictionaries of Turkish is the Turkish Language Association Turkish Dictionary. In the 11th edition of the Turkish Dictionary, there are 2115 lexical units taken from the dialect and presented to the dictionary user with the label of *hkk.* "dialect". Lexical units of dialect can show different features from the standard language lexical units in terms of the special meaning and the methods used in their definitions. In this thesis, definition theory is discussed in the theoretical sense and the methods used in the definitions of 2115 lexicons with *hkk.* label in Turkish Dictionary are examined through the elements discussed in the theoretical part. The methods used in the definitions of the words from the dialect were determined and the methods that were not used in the lexical units in the standard language were also determined. The headword choices, definition tendencies and deficiencies of the Turkish Dictionary in the dialect words are emphasized. In this study, what should be considered while making definitions in the dictionaries is discussed in the scale of the dialect words taken from the Turkish Dictionary and solution suggestions are presented within the framework of the principles of lexicography.

### Key Words

Dictionary, Lexicography, Definition, Turkish Dictionary, Dialect, Lexical Unit.



## İÇİNDEKİLER

|   |     |
|---|-----|
| YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI.....                           | i   |
| ETİK BEYAN.....   | ii  |
| TEŞEKKÜR.....   | iii |
| ÖZET.....   | iv  |
| ABSTRACT.....   | v   |
| İÇİNDEKİLER.....  | vi  |
| KISALTMALAR.....  | ix  |
| ŞEKİLLER.....   | x   |
| ÖNSÖZ.....  | xii |
| <br>  |     |
| GİRİŞ.....  | 1   |
| 1. BÖLÜM: SÖZLÜK VE SÖZLÜKBİLİM KAVRAMLARINA GENEL BAKIŞ.....             | 7   |
| 1.1. Sözlük Kavramı.....  | 7   |
| 1.2. Sözlükbilimin Ortaya Çıkışı ve Bugünkü Durumu.....                   | 9   |
| 1.3. Sözlük Türleri, Sözlükbirim Kavramı ve Sözlükbirimlerin Türleri..... | 18  |
| 2. BÖLÜM: ANLAM KAVRAMI.....  | 22  |
| 2.1. Dil-Anlam İlişkisi.....  | 26  |
| 2.2. Anlambilim Kavramı.....  | 28  |
| 2.3. Sözcük Anlambilimi.....  | 31  |
| 2.4. Anlambilim-Edimbilim İlişkisi.....                                   | 33  |
| 3. BÖLÜM: SÖZCÜKLER ARASI ANLAM İLİŞKİLERİ.....                           | 35  |
| 3.1. Eşadlılık.....   | 35  |

|  |    |
|--|----|
| 3.2. Çokanlamlılık.....  | 39 |
| 3.3. Eşanlamlılık.....   | 44 |
| 3.4. Tersanlamlılık.....   | 48 |
| 3.5. Meronimi.....   | 51 |
| 3.6. Altanlamlılık.....  | 53 |
| 3.7. Eşdizimlik.....   | 58 |
| 4. BÖLÜM: ANLAMBİLİM-SÖZLÜKBİLİM İLİŞKİSİ.....                     | 62 |
| 4.1. Anlam Türleri ve Sözlüksel Anlam.....                         | 64 |
| 4.1.1. Temel Anlam.....  | 64 |
| 4.1.2. Yan Anlam.....  | 65 |
| 4.1.3. Mecaz Anlam.....  | 65 |
| 5. BÖLÜM: TANIM KAVRAMI VE SÖZCÜK TANIMININ TÜRLERİ.....           | 67 |
| 5.1. Ad Tanımı ve Nesne Tanımı.....                                | 68 |
| 5.2. Mantıksal Tanım ve Sözlüksel Tanım Ayrımı.....                | 71 |
| 5.3. Tanımı Düzenlemenin Aşamaları ve Tanım İlke ve Kuralları..... | 73 |
| 5.3.1. Tam Cümle Tanımı.....                                       | 75 |
| 5.3.2. When Tanımı.....  | 75 |
| 5.3.3. Kısa Tanım.....   | 76 |
| 6. BÖLÜM: TANIM TÜRÜ VE TANIM YÖNTEMİ AYRIMI.....                  | 78 |
| 6.1. Eşanlamlı ile Tanımlama Yöntemi.....                          | 80 |
| 6.2. Analitik (İçlemsel) Tanım Yöntemi.....                        | 83 |
| 6.3. Sentetik (Kaplamsal) Tanım Yöntemi.....                       | 86 |
| 6.4. Dolaylı Tanım Yöntemi.....                                    | 91 |

|   |     |
|---|-----|
| 6.5. Düzanlamsal Tanım Yöntemi.....   | 92  |
| 6.6. Gösterimsel Tanım Yöntemi.....   | 93  |
| 6.7. Kurala Dayalı Tanım Yöntemi.....   | 92  |
| 7. BÖLÜM: TÜRKÇE SÖZLÜK'ÜN TANIM EĞİLİMLERİ ÜZERİNE<br>GÖRÜŞLER.....                | 97  |
| 8. BÖLÜM: “HLK.” ETİKETLİ SÖZLÜKBİRİMLERİN İNCELENMESİNDE<br>KULLANILAN YÖNTEM..... | 103 |
| 9. BÖLÜM: İNCELEME.....   | 106 |
| 10. BÖLÜM: BULGULAR.....  | 408 |
| 10.1. Göndermelerde İzlenen Tutum.....  | 409 |
| 10.2. Dolaylı Tanım Yönteminin Kullanılması.....                                    | 411 |
| 10.3. Katmanlı (İç içe Geçmiş) Tanımlar.....  | 412 |
| 10.4. Ölçünlü Dil Kaynaklı Oluşan Sözlükbirimler.....                               | 412 |
| 10.5. Etiketleme Sorunları.....   | 413 |
| 10.6. Tanımda Eşdizimli Sözcük Kullanımı.....                                       | 414 |
| 10.7. Eşanlamlılarla Tanımlamanın Yaygın Kullanımı.....                             | 415 |
| 10.8. Tanım Cümlesinde Anlam Bulanıklığı Yaratın Sözcük Kullanımı.....              | 415 |
| SONUÇ.....  | 417 |
| KAYNAKLAR.....  | 420 |
| EK 1. Etik Kurul İzni Muafiyeti Formu.....  | 428 |
| EK 2. Orijinallik Raporu.....   | 430 |
| EK 3. Turnitin Benzerlik İndeksi.....   | 432 |

**KISALTMALAR**

|                   |                 |
|-------------------|-----------------|
| <b>a.</b>         | Ad              |
| <b>bk.</b>        | Bakınız         |
| <b>e.</b>         | Edat            |
| <b>F.</b>         | Farsça          |
| <b>gd.</b>        | Günlük dil      |
| <b>hık.</b>       | Halk ağzında    |
| <b>İng.</b>       | İngilizce       |
| <b>mec.</b>       | Mecaz           |
| <b>nsz</b>        | Nesnesiz        |
| <b>sf.</b>        | Sıfat           |
| <b><i>TDK</i></b> | Türk Dil Kurumu |
| <b><i>TS</i></b>  | Türkçe Sözlük   |
| <b>ü.</b>         | Ünlem           |

## ŞEKİLLER

|   |    |
|---|----|
| Şekil 1. TS’de Tanım Örneği.....                            | 8  |
| Şekil 2. Anlam İlişkileri.....                              | 23 |
| Şekil 3. Dilbilgisinin Bileşenleri.....                     | 28 |
| Şekil 4. Göstergenin Oluşumu.....                           | 32 |
| Şekil 5. Tanım Türleri.....                                 | 70 |
| Şekil 6. Tanım Türlerinin Sınıflandırılması.....            | 70 |
| Şekil 7. “exorbitant” Sözlükbiriminin Tanımı.....           | 75 |
| Şekil 8. “peace” Sözlükbiriminin Tanımı.....                | 76 |
| Şekil 9. TS’de “baldıranlık” Sözlükbiriminin Tanımı.....    | 76 |
| Şekil 10. TS’de “eğitim alanı” Sözlükbiriminin Tanımı.....  | 77 |
| Şekil 11. TS’de “eğlenceli” Sözlükbiriminin Tanımı.....     | 77 |
| Şekil 12. Sözcük-Nesne Tanımının Yöntemleri.....            | 79 |
| Şekil 13. TS’de “aksu” Sözlükbiriminin Tanımı.....          | 80 |
| Şekil 14. TS’de “katarakt” Sözlükbiriminin Tanımı.....      | 81 |
| Şekil 15. TS’de “perde” Sözlükbiriminin Tanımı.....         | 81 |
| Şekil 16. TS’de “suçiçeği” Sözlükbiriminin Tanımı.....      | 85 |
| Şekil 17. TS’de “sası” Sözlükbiriminin Tanımı.....          | 87 |
| Şekil 18. TS’de “sıcak renkler” Sözlükbiriminin Tanımı..... | 88 |
| Şekil 19. TS’de “koyu gri” Sözlükbiriminin Tanımı.....      | 88 |
| Şekil 20. TS’de “mavi” Sözlükbiriminin Tanımı.....          | 88 |
| Şekil 21. TS’de “zamir (I)” Sözlükbiriminin Tanımı.....     | 95 |
| Şekil 22. TS’de “ile” Sözlükbiriminin Tanımı.....           | 96 |

|  |     |
|--|-----|
| <b>Şekil 23.</b> Birleşik İfadelerin Sınıflandırılması.....  | 98  |
| <b>Şekil 24.</b> Türkçe Sözlük'teki Halk Ağzından Sözlükbirimlerin Tanımlarında Kullanılan Tanım Yöntemlerinin Sayısal Dağılımı..... | 408 |
| <b>Şekil 25.</b> Türkçe Sözlük'teki Halk Ağzından Sözlükbirimlerin Tanımlarında Kullanılan Tanım Yöntemlerinin Yüzelik Dağılımı..... | 409 |

## ÖNSÖZ

Sözlükbilim uygulamalı ve teorik olmak üzere iki başlık altında ele alınabilir. Tarihsel açıdan değerlendirildiğinde sözlüklerin yazımı ile birlikte ihtiyaca bağlı olarak yeni sözlük türlerinin ortaya çıktığı görülür. Sözlük türlerinin çoğalmasi ile birlikte sözlüklerin hedef kitlesinin gelişmesi ise sözlükbilimin uygulamalı yönünü oluşturan sözlük yazımında uygulanan ve uygulanması gereken yöntemleri değiştirmiş ve geliştirmiştir. Sözlüklerin yazımında hedef kitleye bağlı olarak ortaya çıkan ihtiyaçlar ve daha iyi sözlükler yazma isteği sözlükbilimin teorik yönünü ortaya çıkarmıştır. Dolayısıyla sözlükbilimin iki temel unsuru olan uygulama ve teorik sözlükbilim birbiriyle karşılıklı ilişki içerisinde.

Sözlükbilimin uygulamalı alanında yazılan sözlüklerin niceliği arttıkça uygulanan yöntemler teoriyi beslerken, yapılan hatalar ise sözlükbilim ilkelerinin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Sözlükbilim teorisinde yaşanan gelişmeler ise sözlüklerin hazırlanmasında kolaylık sağlamaktadır. Sözlükbilimin uygulamalı ve teorik alanlarının kesiştiği en önemli nokta ise sözlükbirimlerin tanımlanmasıdır. Sözlüklerde yapılan tanımların sözlükbirimin sözcük türünün gerektirdiği yöntemle tanımlanması ve sözlüğün amaçlanan hedef kitlesine uygun olarak hazırlanması için sözlük hazırlayıcısı sözlükbilim ilkelerinden faydalanmalıdır.

Modern sözlükbilim çalışmaları ancak 20. yüzyılın ikinci yarısında Batı'daki çalışmalarla ortaya çıkmış ve gelişmiştir. Kıta Avrupası ve Amerika'daki anlambilim çalışmaları çerçevesinde olgunlaşan sözlükbilim çalışmaları sözlük yazımına da olumlu biçimde yansımış ve sözlük yazımının niteliğini artırmıştır. Sözlük yazımının ardından sözlüklerin incelenmesi ve sözlük yazımının nasıl olmasına dair çalışmalar ağırlık kazanmıştır. Sözlükbilim tarihi bakımından bu durum pratikten teoriye gidişi ifade ederken zamanla sözlük yazımında sözlükbilim teorisine yönelik çalışmalardan faydalanılması pratik ile teorinin birbirini desteklediği sözlüklerin ortaya çıkmasını sağlamıştır.

Türkiye'de sözlükbilim tarihi ise sözlükbilimin uygulamalı alanında oldukça zengin olmakla birlikte sözlükbilim üzerine teorik çalışmalar son zamanlarda artış göstermektedir. Türk sözlükbiliminde son zamanlarda nicelik açısından artış gösteren çalışmaların başlangıç niteliğinde olduğu varsayılacak olursa bundan sonrası için özellikle anlambi-

lim ve dilbilim alanlarında yeni yapılan çalışmalardan faydalanılması gerek sözlüklerin hazırlanma aşamasında gerekse sözlüklerin iç düzenlemelerinde oluşan sorunların giderilmesinde önemli rol oynayabilir. Türk sözlükbiliminde teorik çalışmaların artması hazırlanan sözlüklerde sözlükbilim ilkeleri farkındalığının artmasını sağlayacak ve genel ya da özel alan sözlüklerinin daha nitelikli olmasına katkı sağlayacaktır.

Bu çalışmada, “Bir sözlükte maddebaşı sözcükler nasıl tanımlanmalıdır, genel sözlüklere maddebaşı olarak alınan sözcüklerin tanımlarında hangi unsurlara dikkat edilmelidir, Türkçe Sözlük’te *hlk.* etiketiyle etiketlenen sözcükler, hangi oranda halk ağzından sözcükleri yansıtıyor, halk ağzından Türkçe Sözlük’e alınan sözcüklerde kullanılan tanım yöntemleri hangileridir?” sorularına cevap aranmış ve Türkçe Sözlük’ün 11. baskısında bulunan 2115 sözlükbirim tanımları bakımından incelenerek elde edilen bulgular sözlükbilim ilkeleri bakımından değerlendirilmiştir. Tanımlama konusunda ölçünlü dile ait sözlükbirimlerin tanımlanmasında görülen yöntemsel eğilim ve eksikliklerin halk ağzından Türkçe Sözlük’e alınmış olan halk ağzından sözlükbirimlerdeki görünümü ile benzer ve farklı yanları ortaya konulmuştur.

Türk sözlükbilimi çalışmalarında teorik alanda verilen eserlerde daha çok ölçünlü dildeki sözcükler ele alınmış ve ölçünlü dili besleyen kaynaklardan biri olan ağız sözcüklerinin tanımlanması konusu ayrıca incelenmemiştir. Halk ağzından alınan sözcüklerin Türkçe Sözlük’te nicelik bakımından yoğunluğu da dikkate alındığında sözlükbilim çalışmalarında halk ağzından sözcüklerin göz ardı edilmemesi gerektiği görülmektedir. Bu bakımdan özellikle Türkiye Türkçesinde kullanılan ve Türkçe Sözlük’ün 11. baskısında yer alan halk ağzından sözlükbirimlerin tanım bakımından incelenerek, tanımlarında uygulanmış olan yöntemlerin ortaya konulması, uygulamada ortaya çıkan aksaklıkların belirlenmesi, Türkçe Sözlük’ün yeni baskıları ve bundan sonraki sözlük çalışmaları için de faydalı olacaktır.



## GİRİŞ

20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren sözlükbilim, özellikle Avrupa ve Amerika’da yapılan çalışmalarla birlikte anlambilimin bir alt türü olmaktan çok bağımsız ve kendine özgü bir alan olarak ortaya çıkmıştır. Sözlükbilimin uygulamalı alanını oluşturan sözlük yazımı sonucunda verilen eserlerin artması ile birlikte sözlüklerin incelenerek sözlük yazım ilkelerinin belirlenmesi, sözlükbirimlerin hangi kıstaslara göre seçileceği, sözlüklerde yer alan sözlükbirimlerin tanımlanması, tanımlanan sözlükbirimlerin örnekler verilerek tanıklanması, sözlükbirimlerin etimolojileri, tür bilgileri, kullanım alanları, birlikte kullanıldıkları sözcüklerin bilgisinin nasıl verileceği gibi konular genel anlamda sözlükbilim alanındaki kuramsal alanda yapılan çalışmaların içeriğini oluşturmuştur.

Batı’daki sözlükbilim çalışmalarının hız kazanması ile birlikte anlambilim alanında elde edilen birikimlerden faydalanılarak sözlükbirimlerin tanımlanması konusunda teorik çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmada, Türkçe Sözlük’te halk ağzından alınmış sözlükbirimlerin tanımları kuramsal çalışmalarda belirtilen ölçütler çerçevesinde değerlendirildiği için *tanım (definition)* ve *anlambilim (semantics)* konusundaki belli başlı teorik çalışmalar incelenmiştir.

Sözlüklerde tanım konusunun temelini oluşturan tanım türü ve tanım yöntemi ayrımı ve tanım yöntemleri konusunda ilk örnek olması ve tanım kavramını ontolojik bakımdan ele alarak, sözlükbilimsel tanımlama konusunda temel bilgileri içermesi bakımından R. Robinson’un ilk baskısı 1954 yılında yapılmış olan *Definition* (1962) adlı çalışmasından faydalanılmıştır. Anlambilim, anlamsal ilişkiler ve anlamsal ilişkilerin sözlük tanımlarına yansımaları konularında Lyons’un anlambilim ve sözcükler arasındaki anlamsal ilişkilerini ele aldığı *Semantics I-II* (1977) adlı çalışması ile Stephen Ullmann’ın anlambilimin ilkelerini ele adığı *The Principles of Semantics* (1957) ve sözcüksel anlam ve anlam ilişkilerini irdelediği *Semantics: An Introduction to the Science of Meaning* (1962) adlı çalışmaları ile yararlanılmıştır. Anlam ilişkilerinin koşulları ve birbirleriyle ilişkileri konusunda ise Geoffrey Leech’in *Semantics: The Study of Meaning* (1981) ve F.R. Palmer’in *Semantics: A New Outline* (1976) çalışmaları temel kaynaklar olarak kullanılmıştır.

Anlambilimin alt dallarından birini oluşturan sözcüksel anlam ilişkilerinin sözlüklerde yapılan tanımlara yansımaları ve tanımlarda sözcüksel anlam ilişkilerinin kullanımı konu-

sunda ise sözlükbilim konusunda temel kaynaklardan olan L. Zgusta'nın *Manual of Lexicography* (1971) ile D.A. Cruse'un sözlüksel anlam üzerine yoğunlaştığı çalışması *Lexical Semantics* (1986) ve anlambilim ile edimbilim üzerine kaynak eserlerden olan *Meaning in Language: An Introduction to Semantics and Pragmatics* (2000) çalışmalarından faydalanılmıştır.

Çalışmamızın konusunu anlambilim ile sözlükbilimin uygulamada en önemli kesişim noktalarından biri olan tanım oluşturduğu için anlam ilişkilerinin sözlüklerdeki tanımlarda kullanımı üzerine sözlükbilim teorisi üzerine yapılmış olan kuramsal çalışmalar da gözden geçirilmiştir. Tanım teorisi ve sözlüklerin hazırlanması konusunda ayrıntılı çalışmalara sahip olan Sidney Landau'nun *Dictionaries: The Art and Craft of Lexicography* (2004) adlı eseri, Howard Jackson'un sözlükbilimin genel kavramları ve sözlükbilim ilkelerini ele aldığı *Lexicography: An Introduction* (2002) çalışması ile Sue Atkins ve Michael Rundell'in dilbilim teorisi ile sözlükbilimi karşılaştırmalı olarak değerlendirdikleri *The Oxford Guide to Practical Lexicography* (2008) adlı çalışma sözlükbilim teorisi ile ilgili kısımlarda başvurduğumuz temel kaynaklardan olmuştur. Sözlükbilim konusundaki terim ve kavramların açıklanması ile terim tutarlılığının sağlanması için ise R.R.K. Hartmann ve Gregory James'in *Dictionary of Lexicography* (1998) adlı çalışmasından faydalanılmıştır.

Türkiye'deki sözlükbilim çalışmaları ise daha çok belirli sözlüklerde yer alan sözlükbirimlerin seçimi, tanımlanması ve tanıklanması gibi konularda belirli örnekler seçilerek ayrıntılı ve derinlemesine inceleme yapılmadan seçilen örnekler üzerinden eksikliklerin ifade edilmesi biçimde olmuştur. Türk sözlükbilimindeki problemlere dikkati çeken Andreas Tietze'nin 1960 ve 1991 yıllarında yayımladığı sırasıyla; *Problems of Turkish Lexicography* ve *Die Lexicographie der Turksprachen I: Osmanisch-Turkish* çalışmaları Türk sözlükbiliminde sorunların ele alındığı ilk çalışmalardandır. Özellikle 2000'li yılların başından itibaren sözlükbilim üzerine çalışmaların sayısı artmış ve yapılan çalışmalarda Türkçe Sözlük merkezli olarak bazı maddeler üzerinden değerlendirmeler tercih edilmiştir. *Kuram Dergisinin* (1996) sözlükbilim sayısı ve *Kebikeç Dergisinin* (1998-99) Türk dilinin tarihsel sözlüklerine ayırdığı 6-7 ve 8. sayılarının da sözlükbilime ilgiyi artıran etkileri olmuştur.

Sözlükbilim teorisi üzerine kuramsal ve bütüncül çalışmalar ise son dönemde artmaktadır.<sup>1</sup> Bu çalışmada, sözlükbilim teorisi üzerine yoğunlaşan önceki çalışmalar genel olarak taranmış ve söz konusu çalışmalar teorik çerçevede dikkate alınmıştır. Özellikle, 2018 yılında Prof. Dr. Paşa Yavuzarslan danışmanlığında, Bilge Gökter Genç tarafından hazırlanmış olan *Tek Dilli Genel Sözlüklerde Tanım* adlı doktora tezi çalışması ve 2019 yılında Prof. Dr. Erdoğan Boz danışmanlığında, Nilay Girişen tarafından hazırlanmış olan *Terminolojide Tanım Tipolojisi* adlı doktora tezi çalışması, genel sözlüklerde yer alan sözlükbirimlerin tanımları konusunda değerli çalışmalardır. Çalışmamızda, söz konusu tez çalışmaları gibi kuramsal olarak önemli veriler sunan çalışmalarla elde edilen birikim kuramsal anlamda geliştirilmeye çalışılmış ve tanım yöntemlerinin uygulanması konusunda TDK TS’de bulunan 2115 *hık.* etiketli sözlükbirim tanım yöntemleri bakımından incelenerek, tanımlanmalarında ölçünlü dildeki sözlükbirimlerden farklı yönleri tespit edilmiş ve ölçünlü dildeki sözlükbirimlerin tanımlarında kullanılmayan bazı tanım yöntemlerinin halk ağzından sözlükbirimlerde kullanıldığı belirlenmiştir.

Sözlükbilim üzerine yapılan Türkçe çalışmaların ortaya çıkmasıyla birlikte genel sözlükler, kuramsal ilkelerin gözlemlenebilmesi için uygun malzemeyi oluşturmaktadır. TDK Türkçe Sözlük bu bakımdan sözlükbirim sayısı, sözlükbirim çeşitliliği, halk ağzından alınmış sözlükbirimlerin fazlalığı dolayısıyla tanım yöntemlerinin incelenmesini bakımından Türkçe için en uygun genel sözlüklerdendir. Çalışmamızda genel anlamda, sözlükbilim teorisine dair kuramsal ilkelerin tanım konusunda uygulamaları üzerine yoğunlaşarak, tanım yöntemlerinin TDK TS’deki halk ağzından sözlükbirimlerdeki uygulaması üzerinde durulmuştur. TS’nin 11. baskısında sözlükbirim sayısı 77.004 olduğu dikkate alındığında halk ağzından sözcüklerin ölçünlü dildeki maddebaşı sözcüklere oranının % 2.74 olduğu görülür. Bu bakımdan halk ağzından sözlükbirimler, sahip oldukları anlamsal özelleşmelerin de verdiği avantajla yer yer ölçünlü dildeki sözlükbirimlerden farklı veriler elde edebilmek açısından önemli bir prototip malzeme özelliği taşımaktadır. Tez çalışmamızda söz konusu malzeme sözlükbilimin tanım kuramının uygulamasının TS’deki uygulaması açısından değerlendirilmiştir. TS’deki halk ağzından sözcükler konusunda daha önce yaptığı çalışma ile ilk 10 baskı üzerinde duran Acar ise ilk 10 baskıdaki halk ağzından sözcük sayıları ve tanımlarda değişen sözcükleri

---

<sup>1</sup> Son dönemde yapılan teorik çalışmalardan bazıları için bkz. Boz (2009); Kara (2010); Bozkurt (2017); Genç (2018); Girişen (2019); Kumanlı (2019); Özcan (2019).

okuyucuya sunmuş ancak tanım teorisi üzerine herhangi bir değerlendirmede bulunmamıştır (Acar, 2012, s. 31).

Türkçe Sözlük'te kullanılan *hlk.* etiketinin *diyalekt* (ağız) kavramını karşılayacak biçimde kullanılması gerektiği, ağız sözcükleri yerine günlük dilden alınan sözcüklerin de *hlk.* etiketi ile işaretlenmesinin etiketleme sorunlarına yol açtığı "10. Bulgular" bölümünde "10.5. Etiketleme Sorunları" başlığı altında değerlendirilmiştir. Tez çalışmamızda incelenen sözlükbirimlerde etiketlemeler değerlendirilirken de *diyalekt (ağız)*<sup>2</sup> terimi esas alınmıştır.

Lipka, bölgesel çeşitlilik içerisindeki diyalektler arasında, aynı göndergeyi karşıladığı düşünülen farklı göstergelerin nötr eşdeğerlerine göre daha spesifik bir anlama sahip olabileceğini vurgulamıştır (Lipka, 1992, s. 18). Bu bağlamda; ağız sözcüklerinin, ağızlara özgü daha özel anlamları işaretleyici nitelikte olduğu görülmektedir. Halk ağzından TS'ye alınan sözlükbirimlerin anlamlarında da bu şekilde özelleşmiş anlamlar mevcuttur. Halk ağzından sözcüklerin bu özel durumu, tanım yöntemlerinin kullanımı bakımından ölçünlü dildeki sözlükbirimler ile farklılıkların ortaya çıkmasına da sebep olmuştur. Çalışmamızda halk ağzından sözlükbirimlerin tanımlarında belirlenmiş olan bu tip farklılıklar vurgulanmış ve sebepleri üzerinde durulmuştur.

Çalışmada, tanım yöntemleri bakımından sözlükbilimi çalışmalarında çoğunlukla göz ardı edilmiş olan halk ağzından sözcüklerin ele alınması sözlükbilim ve Türkçe açısından iki yönlü sonuç doğuracaktır. Sözlükbilim bakımından tanım teorisinin TS'de hangi ölçüde uygulanabildiği konusunda halk ağzından sözcükler ölçeğinde ciddi bir veri elde edilmesi sağlanacaktır. Türkçe açısından ise TS ölçeğinde yazı dili-ağız ilişkisinin sözlükbirim seçimi ve tanıma etkileri ile Türkçedeki halk ağzından sözcüklerin sözlükbirim olarak belirlenmesi konusunda da elde edilen verilerden hareketle çeşitli öneriler sunulacaktır.

Birinci bölümde, sözlük ve sözlükbilimi kavramları ele alınarak sözlük, sözlükbilim, sözlükbirim kavramları ve sözlükbilimin ortaya çıkışı üzerinde durulmuştur. Çalışmanın genelinde sık sık sözlük, sözlükbilim ve sözlükbirim kavramlarına vurgu yapılacağı için kavramsal çerçevenin çizilmesi amaçlanmıştır.

<sup>2</sup> *Diyalekt* terimi ile ilgili olarak bazı kaynaklar için bkz. Lipka (1992); Korkmaz (1992, 2000); Bussmann (1998); Demir (2002, 2009, 2012); Gençer (2010).

İkinci bölümde, sözlükbirim seçimi ve sözlük tanımının en önemli unsurlarından olan anlam kavramı üzerinde durulmuştur. Dil-anlam ilişkisi, anlambilim kavramı, sözcük anlambilimi ve anlam-edimbilim ilişkisi üzerinde durularak anlam kavramının dildeki diğer olgularla ilişkisi irdelenmiştir.

Çalışmada, sözlüksel tanımın kuramsal yönü ve TS’de bu yöntemlerin halk ağzından alınmış sözcüklerdeki uygulanmasına dair üç bölüm bulunmaktadır. Bu bölümlerden ilki olan üçüncü bölümde, sözcükler arası anlam ilişkileri ele alınmıştır. Sözlüklerde tanım yapılırken tanımlanan sözlükbirimler ile tanımda yer alan sözcüklerin anlamsal ilişkileri büyük önem taşıdığı için bu bölümde sözlüklerin tanımında önemli rol oynayan anlam ilişkileri teorik olarak incelenmiştir. Özellikle sözlükbirim seçiminin belirlenmesinde *eşadlılık* ve *çokanlamlılık* ilişkilerinin yanısıra analitik tanım yöntemiyle birlikte sıkça kullanılan ve kendisi de ayrı bir tanım yöntemi olan eşanlamlılık ilişkisi ve diğer anlam ilişkileri bu başlık altında kuramsal bakımdan değerlendirilmiştir. Sözlüklerde tanım yöntemlerinin kuramsal yönünün bir sonraki aşaması olan tanım yöntemleri altıncı bölümde, TS’de söz konusu tanım yöntemlerinin uygulanması ise 9. İnceleme başlığı altında ele alınmıştır.

Dördüncü bölümde, bu bölüme kadar ifade edilmiş olan anlamsal ilişkilerin daha genel ifadeyle anlambilimin sözlükbilim ile ilişkisi ve sözlüksel anlama dair temel öğelerden olan temel, yan ve mecaz anlam üzerinde durulmuştur.

Beşinci bölümde, tanım kavramının ontolojik özellikleri *mantıksal tanım* ile *sözlüksel tanım* arasındaki farklar, tanımı düzenlemenin aşamaları, sözlüksel tanımın ilke ve kuralları üzerinde durulmuştur.

Altıncı bölümde, üçüncü bölümde sözcüksel anlam ilişkileri ile ilk adımı atılmış olan kuramsal çerçevenin ikinci unsuru olan tanım yöntemleri teorik açıdan ayrıntılı biçimde incelenmiştir. Modern sözlükbilim çalışmalarında belirlenerek kabul edilmiş olan yedi tanım yönteminin kuramsal altyapısı ve daha çok hangi tür sözlükbirimlerde tercih edildikleri ifade edilmiştir.

Yedinci bölüm, Türkçe Sözlük’te sözlükbirimlerin tanımlanması konusunda daha önce yapılan çalışmalarda öne çıkarılmış olan düşüncelerin verildiği bölümdür. Bu bölümde, sekizinci bölümde halk ağzından sözlükbirimler üzerinde tanım yöntemleri bakımından yapılacak incelemede dikkate alınacak olan eksiklik ve öneriler sunulmuştur.

Sekizinci bölüm, çalışmada izlenen yöntem ve halk ağzından sözlükbirimler incelenirken evrensel sözlükbilim ilkeleri doğrultusunda hangi noktalara dikkat edildiği ile Türkçe Sözlük'ün tanım eğilimlerinden kaynaklanan özel tanım durumları için kullanılan terimlerin açıklandığı bölümdür. Sekizinci bölüm bir anlamda, çalışmada kurulan kuramsal çerçevenin bir sonraki bölümde hangi yöntemle uygulanacağını okuyucuya sunmaktadır.

*İnceleme* başlıklı dokuzuncu bölüm tez çalışmasının uygulama yönünü oluşturmaktadır. Bu bölümde, Türkçe Sözlük'ün 11. baskısında bulunan 2115 *hfk.* etiketli sözlükbirim tanım yöntemleri bakımından incelenerek; tanımlarında uygulanan yöntemler, tanım yöntemlerinin kullanımı bakımından ölçünlü dildeki sözlükbirimlerden farkları belirlenerek ifade edilmiştir. İnceleme bölümünde halk ağzından sözlükbirimler örneklem olarak belirlenmiş ve TDK Türkçe Sözlük'ün tanım eğiliminin alt yapısı sözlükbilim ilkeleri çerçevesinde incelenerek, tanıma yardımcı unsurları ve tanım yöntemlerinin kullanımı konusunda görülen eksiklikler çözüm önerileriyle birlikte sunulmuştur.

Son bölümde ise dokuzuncu bölüm kapsamında yapılan inceleme sonucunda elde edilen bulgular sekiz alt başlık biçiminde sunulmuş ve TS'de yer alan halk ağzından sözlükbirimlerin tanım bakımından ölçünlü dildeki sözlükbirimlerden farklı yönleri, tanımlardaki sorun ve uyumsuzluklar üzerinde durulmuştur.

Çalışmada, sözlükbirimlerin tanımları incelenirken herhangi bir hataya yer vermemek amacıyla tanım cümlelerinin kontrolleri Türk Dil Kurumu Sözlüklerinin toplu biçimde bulunduğu <https://sozluk.gov.tr/> ağ sayfasında yer alan *Güncel Türkçe Sözlük* üzerinden yapılmıştır.

# 1. BÖLÜM: SÖZLÜK VE SÖZLÜKBİLİM KAVRAMLARINA GENEL BAKIŞ

## 1.1. SÖZLÜK KAVRAMI

*Sözlük (dictionary)* Batı’da, “kaynak kitapların en yaygın türü” anlamında kullanılmıştır (Hartmann ve James, 1998, s. 41). *Dictionary* terimi ise ilk kez, 1538 yılında Sir Thomas Eliot Knight’in, Londra’da basılan, *Latin-English Dictionary* eserinde, kitap adı olarak karşımıza çıkmaktadır. 1623’te Henry Cockeram tarafından yazılan ve yine Londra’da basılan, *English Dictionary: or An Interpreter of Hard English Words* eserinde kitap adı olarak kullanılmış ve terim olarak yaygınlaşmıştır.

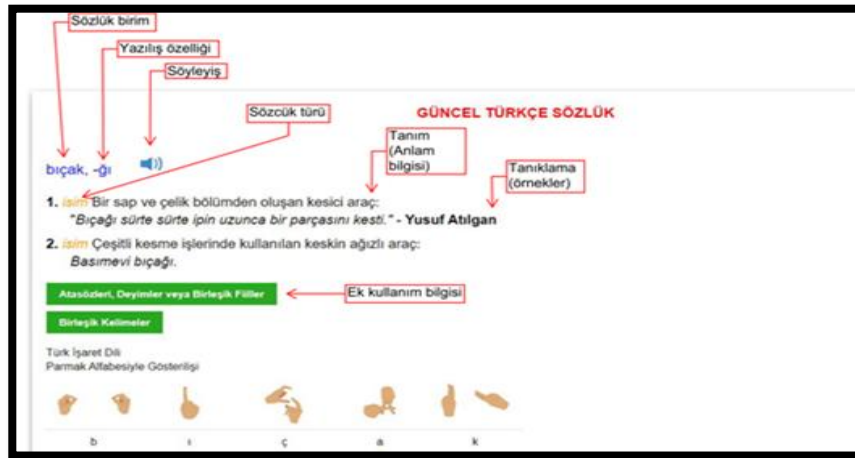
Özellikle, 16. yüzyıldan itibaren, düzenlenişi bakımından, alfabetik veya tematik; kapsamı bakımından, genel ve özel; içerdiği diller bakımından, tek dilli, iki dilli ve çok dilli; yazılış amacı bakımından ise, tarihsel veya pedagojik özellikler taşıyan kaynak kitap özelliğindeki sözlükler için, *dictionary* sözcüğü genel ad olarak kullanıldı. Özel alanlara yönelik sözlükler için ise *thesaurus*, *encyclopedia*, *terminology* gibi terimler kullanılmıştır. Sözlüklerin yapısal bileşenlerini ifade etmek için ise *macrostructure* (dış yapı: sözcük listesi ve onun düzenlenişi) ve *microstructure* (iç yapı: tanım ve açıklama kısmında verilen bilgi) terimleri kullanılmıştır (Hartmann ve James, 1998, s. 41).

*Sözlük* kavramı tanımlanırken sözlüklerin üstlendiği işlevler göz önünde bulundurulmalıdır. Sözlük tanımı yapılırken, “sözcükler hakkında bilgi veren eser” biçiminde genel bir tanım yapılacak olursa, sözlüklerin bilgi veren diğer kitaplardan farklı yönleri tanımlanmamış olur. Örneğin *bilgisayar* sözcüğü hem genel ve teknik sözlüklerde hem de ansiklopedilerde tanımlanır. Ancak sözlük ve ansiklopedi farklı türlerde eserlerdir ve tanım türlerinde değineceğimiz üzere sözlük tanımı ile ansiklopedi tanımı farklıdır. Ansiklopedi tanımında sözcüğün bilimsel ve pragmatik tanımı yapılır. Sözlük tanımı ise kullanıcıya, sözlük türü ve sözlükbirimin kullanım alanlarına göre daha çeşitli ve işlevsel bir tanım sunar. Bu durumda, sözlüğün tanımı geniş kapsamlı olarak şu şekilde yapılabilir:

Sözlükler, bir dilin bütün veya belli bir dönemdeki sözcüklerini yazılışları, türleri, söylenişleri, temel ve yan anlamları, kullanılış özellikleri bakımından açıklayan, edebî me-

tinlerden seçilen cümlelerle örneklendiren, alıntı sözcüklerin hangi dilden geçtiğini bildiren başvuru kaynaklarıdır (Akalin, 2010, s. 268). Akalin'ın tanımı incelendiğinde, sözlük kavramının temel olarak iki işlevinin betimlendiği görülür. Bu işlevlerden ilki; sözlüklerin, sözlükbirimlerin dış yapısına yani şekil ve söylenişlerine ait özelliklerinin sunulmasıdır. Tanımda, dış yapıya ait özellikler; yazılış, tür ve söyleyiş olarak verilmelidir. Sözlüklerin ikinci işlevi ise, sözlük kullanıcılarına sözlükbirimin iç yapısına ait özellikleri sunmak olmalıdır. Sözlüğün iç yapısına ait özellikler ise temel ve yan anlam anlamları ile sözlükbirimin kullanım özellikleri, sözlükbirimin kullanım alanlarını gösteren örnekler ve alıntı sözlükbirimlerin kökenine dair bilgilerdir.

Bu bağlamda, sözlüklerin iç ve dış yapıları değerlendirildiğinde temel olarak şekil ve anlam olmak üzere iki aşamalı bir manzara karşımıza çıkar. Sözlükbirimlerin şekilsel özelliklerine dayanan bilgilerin verildiği kısım dış yapıyı, anlamsal özelliklerinin sıralandığı kısımlar ise iç yapıyı oluşturur. Türkçe Sözlük'teki *bıçak* sözlükbiriminin sözlük kullanıcılarına sunulduğu iç yapıya ve dış yapıya ait unsurlar şu şekildedir:



Şekil 1. : TS'de Tanım Örneği.

**Kaynak:** <https://sozluk.gov.tr/>

Sözlüklerde genel yapı, Görsel 1'deki biçimde oluşturulur. *Bıçak* sözlükbirimi dış yapıyı oluştururken; tanımlar ve tanımı destekleyici sözcük türünü belirten *isim* şeklinde verilmiş olan etiketler ile tanıklama unsuru olan örnekler, iç yapıyı oluşturmaktadır.

Tanımla ilgili bölümlerde sözlüklerin dış ve iç yapıları konusuna geri döneceğiz.



## 1.2. SÖZLÜKBİLİMİN ORTAYA ÇIKIŞI VE BUGÜNKÜ DURUMU

Sözlükbilimin ortaya çıkışı sözlükçülüğün tarihiyle yakından ilişkilidir. Bu nedenle öncelikle sözlükçülük tarihine göz atmamız gerekir. Sözlükler, *bir dilin bütün veya belli bir dönemini yansıtmaya göre, eş zamanlı sözlükler ve etimolojik sözlükler* olarak ikiye ayrılır.

Sözlükler yaptıkları tanımların diline göre ise, *tek dilli sözlükler* ve *iki veya çok dilli sözlükler* olarak ikiye ayrılır. Düzenleme bakımından da *alfabe, konu, kavram* esas alınarak düzenlenen sözlükler vardır. Tarihte bilinen ilk sözlük, M.Ö. 2300 yılına tarihlenen ve Sümerceden Akadçaya iki dilli bir sözlük olan *Ura Hubullu*'dur. Bu sözlük 24 tabletten oluşuyordu ve aslında dönemin ticari hayatına yardımcı olması için tasarlanmıştı (Akalin, 2010, s, 270).

Sözlük çalışmalarına kaynaklık eden kültürlerden biri de *Eski Yunan* kültürüdür. MÖ 5. yy'da Protagoras, *glossai* terimini kullandı. Sonradan *glossary* terimine kaynaklık edecek olan bu sözcük, *bir eserdeki sözcüklerin sözlüğü* anlamında kullanılıyordu. MÖ 3. yy'da *Philetas Sözlüğü*nde Yunancanın ağızları ve Homeros'ta geçen eski sözcükler irdelenmişti. Daha sonra yazılan *Aristophanes Sözlüğü*nde ise dönemin yaşayan dilinden sözcükler de yer almıştır. MS 125'te ise Dionysius, Atina lehçesinin sözlüğünü yazdı. MS 5. yy'da *Hesychius Sözlüğü* ise Eski Yunancanın en önemli sözlüğü olarak kabul edilir. İlk köken bilgisi sözlüğü ise, MS 5. yy'da yazılmış olan Orion Sözlüğü'dür (Akalin, 2010, s. 271).

Latince ilk sözlük ise, MÖ 1. yy'da *Flaccus*'un kaleme aldığı, *Lebri de Significatu Verborum*'dur. Bu sözlüğün ardından Latincenin dönemin ruhuna uygun olarak Ortaçağ'da bilim dili olması sonucu Latince sözlükler yaygınlık kazanmıştır. Bu dönemde 1531'de *Estienne* tarafından *Thesaurus Linguae Latinae* ve 1460 yılında *Balbi* tarafından *Summa Sözlüğü* yazıldı. Bu sözlükler daha sonra yazılacak olan iki dilli sözlüklere kaynaklık etmiştir (Akalin, 2010, s. 273).

Böylece 1449 yılında *Geoffrey* tarafından ilk Latince-İngilizce sözlük olan *Promptorium Parvulorum* yazılmıştır. Ortaçağ'da yazılan bu sözlüklerin ardından Batıda yaşanan ulusallaşma süreci ile birlikte ulusal dillerin sözlükleri ve iki dilli-çok dilli sözlükler giderek yaygınlık kazanmıştır. Orta çağdan aydınlanma sürecine geçişte özellikle mat-

baanın bulunması sözlükçülüğü derinden etkilemiştir. 1470'lerden itibaren özellikle Venedik merkezli olarak baskı tekniklerinde yapılan yenilikler sözlüklerin basılı olarak yaygınlaşmasını sağladı. Bu tekniklerden ilki *Gutenberg*'in tekniği olan, *black letter type* tekniğidir. 16. yy'ın ortalarında bu teknikte de yenilikler yaşanmış ve 1531'de *Estienne* tarafından yazılan *Latin Dictionarium*'da bu yeni baskı teknikleri kullanılmıştır.

*Estienne*'in sözlükçülük bakımından getirdiği yenilikler ise şunlardır:

- Madde başları kapsamlı ve geniş bir yelpazede seçiliyor.
- Tanımlarda kapsamlı morfolojik bilgi veriliyor.
- Yapılan tanımlar madde başları arasında kavram kargaşasına neden olmuyor.
- Tanımlar edebi örneklerle tanıklanmıştır.
- Madde başlarında deyimsel ifadelerin seçilmesinden kaçınılmamıştır.

Eser, Latince'den Latinceye tek dilli bir sözlüktür. Yerel ağızlara yönelik ögeler de içeren sözlüğün özellikle Fransızcanın ağızlarına yönelik içerdiği küçük sözlükçeler de oldukça önemlidir. *Estienne*, 16. Yy'da 3 farklı sözlük daha çıkarmış ve aydınlanma dönemi sözlükçülüğüne geçiş dönemini oluşturan dönemde oldukça etkili olmuştur.

Doğuda ise sözlükçülük çalışmaları Batı'dan aşağı kalır değildir. Hindistan'da ilk Sanskritçe sözlük MS 4. yy'da *Amarasimha* tarafından yazılan *Amarakoşa* adlı sözlüktür (Akalin, 2010, s. 274).

Arap sözlükçülüğü ise İslamiyet öncesinden itibaren söz varlığına dair çalışmalarla gelişme göstermiştir. Bu açıdan Batı Avrupa'daki geleneksel sözlükçülük çalışmalarından daha eski tarihlere dayanır. Arap sözlükbilimciler ise geleneksel sözlükçülüğe dair bu birikimlerini daha sonraki dönemlerde keşfetmişlerdir. Arap sözlükbilimine dair araştırmalar da son dönemde artış göstermiştir (Haywood, 1960, s. 19). Kuran'daki sözlüklerin anlaşılması ve anlamlandırılmayan sözcüklerin açıklanması amacıyla başlamıştır. Kuran'da anlamlandırılması zor sözcüklere *garib* adı veriliyordu. Batıda ilk sözlük çalışmalarının İncil üzerinde yoğunlaşması gibi Doğuda da bu çalışmalar Kuran üzerinde yoğunlaştıktan sonra edebi ürünlere yansıyorak devam etmiştir. Zamanla sıralanan sözcükler, *konularına göre* derlenmeye başlandı. Bu tür sözlüklere Arap sözlükçülük geleneğinde zamanla, *nevadir* adı verildi. Nevadirlerin yaygın olduğu bu dönem, Arap söz-

lükçülüğünün birinci dönemi olarak adlandırılır. Bu dönemde ortaya konulan en önemli nevadir ise, *el-Ensari* tarafından yazılan *en-Nevadir* adlı eserdir.

Daha sonra Arap sözlükçülüğünde alfabetik sıralama ile sözlükler yazılmış ve bu dönem Arap sözlükçülüğünün ikinci dönemi olarak adlandırılmıştır. Üçüncü dönem ise, seslerin çıkış noktasına göre yazılan sözlüklerdir ki bunların en önemlisi de *Halil bin Ahmed* tarafından yazılan *Kitabü'l Ayn*'dir. Bu sözlük yöntem bakımından DLT'yi de etkilemiştir. DLT'yi etkileyen bir diğer eser ise *el-Farabi'nin Divanü'l Edeb* eseridir (Akalin, 2010, s. 275).

Türk dilinin ilk sözlüğü ise *Kaşgarlı Mahmud* tarafından 1072-1074 arasında kaleme alınan *Divanü Lügati't Türk'tür*. Türk sözlükçülük geleneğinde DLT etkisinde sözlük çalışmaları gelişim göstermiştir. DLT'nin ardından da önemli sözlükler ortaya konmuştur. Bunlardan biri de Harezmi sahasında *Zemahşeri'nin* kaleme aldığı *Mukaddimetü'l Edeb* adlı eserdir. Bu eser, Türkçeden Arapçaya önemli bir sözlüktür. 13. yy'da ise, Kıpçak sahasında Türkçenin ilk Latin harfli sözlüğü olan *Codex Cumanicus* yazılmıştır. İki bölümden oluşan bu sözlüğün ilk bölümünün İtalyan misyonerler tarafından hazırlandığı değerlendirildiği için bir diğer adı da İtalyan Bölümü'dür. Bu bölümde Latince sözcükler maddebaşı yapılmış ve karşılıkları Farsça ve Kıpçak Türkçesinde verilmiştir. İkinci bölüm ise Alman misyonerler tarafından yazıldığına dayandırılarak Alman bölümü olarak adlandırılır ve bu bölümde Kıpçak Türkçesinde İncil çevirileri ile atasözleri, bilmeceler ile Almancadan Kıpçak Türkçesine ve Latince'den Kıpçak Türkçesine karşılıklar kılavuzu bulunmaktadır. Eserin tek nüshası, Venedik'te bulunan San Marcus Kütüphanesinde (Akalin, 2010, s. 278).

Bu önemli sözlüklerin ardından Arapçadan Farsçaya birçok sözlük hazırlanmıştır: (*Bahşayiş Lügati* (? 920, istinsahı XIV yüzyıl), *Kitab-ı Mecmu-ı Tercüman-ı Türki ve Acemi ve Mugali* (1343), *Kitabü't-Tuhfetü'z-Zekiyye fi'l-lugati't-Türkiyye* (1425), *Kitabu bulgati'l-muştak fi-lugati't-Türk ve'l-Kıfçak* (? 1451), *Ed-Durretü'l-muzi'a fi'l-lugati't-Türkiyye* (XIV -XV. yüzyıl), *Abuşka Lügati*, *Şamilü'lluga* (1505), *Eş-Şüzürü'zehebiyye ve'l-kita-u'l-Ahmediyye fi'l-lugati't-Türkiyye* (1619), *Ahteri-i Kebir*, *Camiü'l-Faris*). 18. yy'dan itibaren ise Türkçeden Türkçeye sözlükler yazılmaya başlandı. Mehmed Esad Efendi'nin *Lehçetü'l-lügat* (? 1732, basımı? 1795), James W. Redhouse'un *Müntahabat-ı Türkiyye* (1842) ve *Müntahabat-ı Lügat-ı Osmaniyye* (1852), Ahmed Vefik

Paşa'nın Lehce-i Osmanî (1876) Şemseddin Sami Kâmûs-ı Türkî) (Akalin, 2010, s. 278).

Bu sözlüklerden elde edilen birikim ve dönemin sözlük bilimi teknikleri ile 1945'te Türk Dil Kurumu tarafından ilk baskısı yapılan Türkçe Sözlük de bugün 11. baskısını yapmıştır.

Modern sözlükçülüğün temellerinin atıldığı İngiliz sözlükçülük geleneğinde ise ilk önemli sözlük, 1604'te *Cawdrey* tarafından yazılan *A Table of Alphabetical* adlı eserdir. Bu sözlükte daha çok *hard words* olarak adlandırılan anlaşılması ve açıklanması zor olan sözcükler üzerinde durulmuştur. İngiliz sözlükçülüğünde bir diğer önemli sözlük de 1616'da Bullokar tarafından kaleme alınan *An English Expositor* eseridir. Bu eser, 6000 sözcükten oluşur. Modern anlamda yazılan ilk sözlük ise 1755'te ilk baskısı yapılan *Johnson Sözlüğü*'dür (*Johnson's English Dictionary*). *Samuel Johnson* tarafından yazılan eser kendisinden sonra yazılan sözlükler üzerinde de oldukça önemli etkiler bırakmıştır. Johnson, sözlüklerin dili koruyacağı ve dildeki çürümeye bir önlem olacağını sözlüğün önsözünde belirtir.

Samuel Johnson'un İngiliz sözlükçülüğüne getirdiği yenilikler şu şekilde sıralanabilir:

- Edebi metinlerden tanımlayıcı örnekleri yaygın olarak kullanıyor.
- Anlamaların düzenlenişi mantık çerçevesinde yapılıyor ve her maddebaşı sözcük uyumlu bir anlam taşıyor. Anlama yönelik açıklamalarda anlam değişimleri de veriliyor.
- Tanımlamada genellikle *Aristo-Leibniz* prensiplerini kullanıyor.
- Yaşayan dile saygı gösteriyor ve kendi değer yargıları ve yorumlarını tanımlarda yansıtmıyor.
- Kalıp ifadeleri doğru biçimde tanımlıyor.

*Johnson Sözlüğü* getirdiği bu yeniliklerle 19. yy'a dek İngilizcenin standart sözlüğü oldu ve ardından yerini *New English Dictionary on Historical Principles (NED)*'a bıraktı (Hanks, 2016, s. 96).

Rus sözlükçülük geleneği ise dilbilim teorisi ile birlikte eş zamanlı olarak gelişim göstermiştir. İlk Rusça sözlükler aynı zamanda kültür, edebiyat, folklor gibi konularda da bilgiler içermektedir.

Çin'deki ilk sözlük ise Han hanedanı sırasında oluşturulmuştur. MÖ 2.-3. yy'a tarihlenen *Erya Sözlüğü* ve MS 1.-2. yy'da yazılmış olan *Shouwen* sözlükleri de Çin'deki sözlükçülük çalışmalarında önemli etkiler yapmıştır. Özellikle *Shouwen Sözlüğü* Çin'de sözlükbilim ve dilbilimin kurucu eseri olarak kabul edilir. Bu sözlükte 10.000 maddebaşı sözcük vardır. Sözcükler tanımlanırken etimoloji, anlam ve söyleyişe dair bilgiler de verilmiştir. Daha çok politik ve pragmatik amaçlarla yazılmıştır. *Konfüçyüsçülük* ekseninde ve kuralcı anlayışa sahip olan bu sözlük Çin sözlükçülüğünün önemli sözlüklerindedir (Hanks, 2013, s. 3).

İran sözlükleri ise Sasani hanedanı döneminde ortaya çıkmıştır. 3.-7. yy'ı kapsayan bu dönemde yazılan sözlükler günümüze ulaşmamıştır. İran sözlükçülük geleneğinde en önemli tarihsel sözlük, *Loghat e-Fars (Lexicon of Persian)* olarak kabul edilir ve bu eser epik şiirlerden oluşmuştur.

Sözlüğün yazarı *Tusi*'nin amacı, İran'ın geleneksel edebiyatının gelişimini beslemektir. Sözlükte madde başları şiirlerden alıntılarla örneklendirilirken her maddebaşı sözcük de son harfine göre düzenlenmiştir. Diğer önemli sözlük ise 1291'de *Gaznavi* tarafından kaleme alınan *Farhang e Panj Bahşı* adlı eserdir. İran sahasından ayrı olarak Hindistan sahasında da 9.-19. yy'lar arasında 130 adet Farsça sözlük yazılmıştır. İran sahasında açıklamalı ilk sözlük, 15. Yy'da *Nahjavani* tarafından yazılan *Şems e Monşi*'dir. En kapsamlı sözlük ise 1724'te *Tebrizi*'nin kaleme aldığı *Burhân-ı Kâti*'dir (Hanks, 2013, s. 505).

Söz konusu kültürlerin hepsi birbirinden etkilenerken zamanla sözlükbiliminde etkili duruma gelmiştir. Bugün ise sözlük bilimi çalışmaları teori ve kuram bakımından daha çok Batı merkezli olarak devam etmektedir. Çalışmamız dahilinde TS'deki halk ağzından alınmış sözcüklerin tanım ölçütlerini incelemeyen önce tanım konusunun üst kavramı olan anlam ve anlambilim konularına değineceğiz.

Sözlükbilimi çalışmaları bugün, özellikle Batıda ayrı bir bilimsel alan olarak literatürdeki yerini almıştır. Daha önceleri dilbilimin bir alt kolu olarak görülen sözlükbilimi zamanla kendi özel yapısını yansıtan bir alana sahip olmuştur. *Sözlükbilimi* terimi için

bilim dünyasında *leksikografi* terimi kullanılır. Türkçede, leksikografinin karşılığı olarak, *sözlük bilimi* ve *sözlükçülük* terimleri kullanılmıştır.

Bunun yanında leksikografi terimini de kapsayacak biçimde, “sözlüklerin kelime dağılımı üzerine yapılan bütün çalışmalar” anlamında *leksikoloji* terimi kullanılmaktadır ve bu iki terim birbirinden ayrı terimlerdir. Leksikografi kavramı ise “sözlük yapmanın bilim ve sanatı” olarak tanımlanabilir (Crystal, 2008, s. 278).

Bu nedenle *leksikoloji* terimi sözlükbiliminin bilimsel alanını temsil ederken *leksikografi* ise uygulamalı alanını ifade eder. *Leksikografi*, sözlükbilimi çalışmalarında sanat ve meslek olarak da değerlendirilir. Buna göre, leksikografi çalışmaları, *kuramsal* ve *uygulamalı leksikografi* olmak üzere iki alt alana ayrılır.

*Kuramsal leksikografi*, sözlük araştırmalarına dayalı olarak sözlük yapımının teorik alt yapısını hazırlayan bir alt alan olmanın yanında, oluşturulmuş sözlüklerin niteliklerini de inceleyen bir alandır. *Uygulamalı leksikografi* ise, sözlük yapım süreçlerini içeren ve kuramsal leksikografiden de yararlanan sözlükbiliminin uygulamaya dayalı alt alanıdır (Hartmann, 2002, s. 4).

Leksikografiye uygulama alanından bakan bazı araştırmacılar, onu, *sanat* olarak değerlendirirken, kuramsal açıdan bakanlar ise onu, bir *meslek* olarak değerlendirir. *Tarp* gibi bazı araştırmacılar da leksikografinin ayrı bir bilim dalı olduğunu kabul ederler. Leksikografi, bugün bilimsel bir nitelik kazanmıştır. Her bilim dalında olduğu gibi leksikografide kullanılan terimlerin de birbiriyle çelişmeyen ve net sınırları olan, bilimsel bir düzene sahip olmaları gerekir. Sözlükbilimin özellikle uygulamalı alanda giderek gelişmesiyle birlikte Batıdaki çalışmalarda alana ait terimlerin daha net çizgilerle ayrıldığı görülür. Türkiye’deki sözlük bilimi araştırmalarında ise terimler konusunda bir çeşit kavram kargaşası yaşanmaktadır. Genel anlamda, Türkiye’deki sözlükbilimi çalışmaları için kullanılan terimler, *sözlükbilimi* ve *sözlükçülük*tür. Bu terimlerin özellikle sözlükbilimi araştırmacısının kendi görüşüne göre birbirinin yerine de kullanıldığı görülür.

Bu kavram kargaşasının sebebi Türkiye’deki sözlükbilimi araştırmalarında özellikle kuramsal alanda yeterli sayıda araştırmanın yapılmamış olması ve terimleştirme sürecinde daha çok yabancı sözcüklere karşılık bulma yoluna gidilmesidir. Söz konusu terimlerden, *sözlükçülük* terimini kullananlar, bu tercihlerini iki görüş üzerinden açıklamaktadırlar. Bunlardan ilki, *sözlükçülük* teriminin ve bu uğraşın bir sanat dalını çağrış-

tırmasıdır. İkincisi ise, Batıda kullanılan terimlerin çevirisi olarak *sözlükçülük* teriminin daha uygun olduğunu düşünmeleridir (Boz, 2011, s. 12).

Bazı araştırmacılar ise bu iki terimi leksikografinin iki ayrı alt alanı için kullanmışlardır. Aksan, *sözlükbilimi* terimini “kuramsal leksikografi” anlamında, *sözlükçülük* terimini ise “uygulamalı leksikografi” anlamında kullanmıştır (Aksan, 2000, s. 71-76). Boz ise, *sözlükbilim* teriminin hem kuram hem de uygulama için kullanılmasının uygun olacağını çünkü *sözlükçülük* teriminin kuramsal leksikografiyi karşılayamayacağını belirtmektedir (Boz, 2011, s. 13).

Bu anlamda *sözlükbilim* için daha genel bir tanım yapılacak olursa, *çeşitli dillerin söz varlıklarını sözlük biçiminde ortaya koymak için yöntem ve uygulama yollarını gösteren bilim dalı* olarak yapılabilir (Aksan, 2000, s. 69).

Bu tanımlardan hareketle Türkçede bu terimlerin şu şekilde kullanıldığı görülür: Leksikoloji terimi sözlük biliminin bilimsel alanını temsil ederken leksikografi ise uygulamalı alanını ifade eder. Leksikografi, sözlük bilimi çalışmalarında sanat ve meslek olarak da değerlendirilir. Hartmann’ın sözlükbilimi tanımı şu şekildedir:

Sözlük bilimi, uygulama ve teori olmak üzere iki boyuta sahiptir. Birçok genel ve tarihi İngilizce sözlükte sözlük bilimi uygulama yönüyle tanımlanır. Ancak sözlükbilimi, sözlük yapımı (uygulamalı alan) ve sözlük araştırmaları (sözlük teorisi) ile birlikte gelişmekte olan bir sahadır (Hartmann, 2001, s. 4).

Svensén’in leksikografi tanımı ise şu şekildedir: “Bir veya birden fazla dilde, sözcük, sözcük birim, sözcük birleştirmeleri gibi birçok leksikal birimi inceleyerek derlemeyi, seçmeyi ve analiz ederek betimlemeyi içeren bir aktivitedir” (Svensén, 2009, s. 2).

Batıda sözlükbilimindeki gelişmeler özellikle 19. yy.’da yaşanmıştır. Sözlükbilim, Avrupa’da ve Rusya’da özellikle 1960 yılından sonra gelişme göstermiştir. Bu gelişmeler, Türkiye’de de sözlükbilimi çalışmalarının gelişmesine yardımcı olmuştur ancak söz konusu çalışmalar daha çok uygulamalı alanda yapılmıştır. Türk sözlükbiliminde kuramsal çalışmaların eksikliği hissedilmektedir. Bu bağlamda alandaki temel sorunlar şunlardır:

- ✓ Alandaki terimlerin yeterince yerleşmemiş olması.

- ✓ Alanda terim birliği bulunmaması (Aslan, 2020, s. 156).

Türk sözlük bilimindeki temel sorunların çözümü için öncelikle sözlükbilimi terimlerinin Türkçeleştirilmesi gerekmektedir.

Sözlük araştırmacılığının dört alanı vardır:

- ✓ Sözlük kullanımı araştırmaları,
- ✓ Sözlük eleştirisi araştırmaları,
- ✓ Sözlük tarihi araştırmaları,
- ✓ Sistematik sözlük araştırmaları (Aslan, 2020, s. 156).

Dolayısıyla sözlükbilimi araştırmaları bu dört alan üzerinde şekillenir.

Sözlükler yapı bağlamında, *bütüncül* ve *parçacıl* olmak üzere temel 2 yapıdan oluşur. Bütüncül yapı, sözlüklerde sözlük listesinin düzenlenmiş biçimidir. Parçacıl yapı ise bütüncül yapının en küçük birimidir ve her bir sözlükbirimin düzenlenmesini ifade eder. Parçacıl yapı, sözcüğün biçimi ve anlamıyla ilgili yorumlar sunar. Parçacıl yapıda, biçimle ilgili olarak yazım/sesletim, dilbilgisel bilgi, sözcük türü gibi bilgiler yer alırken, anlamla ilgili kısımda, tanım/köken bilgisi, kullanım etiketi, örnek ve çapraz gönderim bilgileri yer alır. Bu iki yapı ayrı ayrı *çekirdek yapı* olarak adlandırılırken, ikisi birlikte *taban yapıyı* oluşturur. Alfabetik olarak sıralanmiş sözlüklerde, her bir sözlükbirim sözcük listesinde maddenin konumunu gösterir. Sözlüklerde okuyucuya sesbilgisini sunmak için genelde Uluslararası Sesbilgisi Alfabeti (IPA) kullanılır (Hartmann ve James 2002, s. 94).

Sözlüklerde en önemli bilgi türü, *tanım*dır. Tanım, sözlükbirimin anlamla ilgili bölümünde yer alır. *Kullanım etiketi* ise sözcükleri etiketleme araçlarıdır ve sözlükbirimin hangi alanla ilgili olduğunu gösterir. Bunun yanında *hlk.* gibi bölgesel ve coğrafi farklılıkları yansıtan etiketler de vardır.

*Çapraz gönderim*, sözlükbirimin açıklamasının bütüncül yapıda başka bir sözlükbirime yönlendirilerek yapılmasıdır. Çapraz gönderimin bulunduğu noktaya, *çapraz gönderim noktası*, yönlendirilen sözlükbirime ise *çapraz gönderim adresi* adı verilir.

Sözcük listesi bütüncül yapıyı oluştururken, bütüncül yapının dışında kalan tüm diğer yapılarla *dış veri* denir. Dış veri, *baş*, *iç* ve *son* olmak üzere üç bölüme ayrılır.



*Baş veri*, bütüncül yapının öncesinde bulunur ve sözlüğün giriş niteliğindeki bölümüdür.

*İç veri*, bütüncül yapının içinde yer alan dış verilere denir.

Son veri, bütüncül yapının sonunda yer alır ve dizin vs. gibi bilgiler içerir.

Sözlükler, belirli kıstaslar doğrultusunda sınıflandırılırlar. Bu kıstaslar şu şekilde sıralanabilir:

1. Dilin içeriği: Sözlükte kullanılan maddenin içeriği ve nerede kullanıldığını belirtir.
2. Sözlüğün hedef kitlesi.
3. Sözlükbirim ile verilen açıklama arasındaki ilgi.
4. Sözlükbirimlerin karakteri: Genel ve özel olmak üzere ikiye ayrılır.
5. Kelimelerin sayısı: Küçük, orta, büyük olarak ayrılırlar.
6. Sözlükbirimlerin diziliş yöntemi: *alfabetik, ilk harf-son harf ve konularına göre* olmak üzere üçe ayrılır.
7. Açıklama metodu: Yalın, resimli vs. biçiminde sözlükbirimin hangi yöntemle açıklandığını verir (Hicazi, 2003, s. 159).

Sözlükler, *bireysel, üslup, büyük-genel, periyodik, etimolojik, eşanlımlı, resimli, sistematik, telaffuz, imla, terim ve ana kelimeler sözlükleri* olarak alt gruplara ayrılır (Hicazi, 2003, s. 165).

*Sözlükbilimci* adlandırması sözlükbilim alanında uygulama ve teori sahalarında faaliyet gösteren sözlük hazırlayan veya hazırlanmış sözlükleri inceleyen kişiler için kullanılır (Bergenholtz ve Geuws, 2012).

### 1.3. SÖZLÜK TÜRLERİ, SÖZLÜKBİRİM KAVRAMI VE SÖZLÜKBİRİMLERİN TÜRLERİ

Sözlükler, ansiklopediler gibi kaynak kitap niteliğinde olduğu için sözlük türleri konusunda çok sayıda sınıflandırma yapılmıştır. Sözlükler, genel olarak; dillerine, kapsamlarına, boyutlarına, sunuldukları ortama, düzenlerine, hedef kitlelerinin kullandıkları dillere, kullanıcıların becerilerine göre, sözlüğün kullanılış amacına göre sınıflandırılırlar. Sözlük denildiğinde ilk anda akla *prototip sözlükler* gelir. Bu tip sözlükler; alfabetik, tek dilli ve genel amaçlı sözlüklerdir (Sterkenburg, 2003, s. 3). Bu yönüyle çalışmamızın konusunu oluşturan TDK Türkçe Sözlük de prototip bir sözlük olarak değerlendirilebilir.

Bu tür bir sınıflandırmayı Atkins de yapmıştır. Atkins'in sınıflandırmasına göre sözlükler şu şekilde alt başlıklara ayrılmıştır;

1. Dillerine Göre: a) Tek dilli b) İki dilli c) Çok dilli.
2. Kapsamlarına Göre: a) Genel dil sözlükleri b) Ansiklopedik ve kültürel sözlükler c) Terim ve alt dil sözlükleri ç) Özel alan sözlükleri.
3. Sözlük Boyutuna Göre: a) Standart sözlükler b) El sözlükleri c) Cep sözlükleri.
4. Sunulduğu ortama Göre: a) Basılı b) Elektronik c) Ağ tabanlı.
5. Düzenlenişine Göre: a) Sözcük-anlam şeklinde düzenlenenler b) Sözcük-anlam-sözcük şeklinde düzenlenenler.
6. Kullanıcılarının dillerine göre: a) Aynı dili konuşanlar b) Dil konuşurları içerisindeki iki özel alt gruba yönelik olanlar c) Sözlüğün yazıldığı dili öğrenmek isteyenlere yönelik sözlükler.
7. Kullanıcıların Becerilerine Göre: a) Dil profesyonellerine yönelik sözlükler b) Okur-yazar yetişkinlere yönelik sözlükler c) Öğrencilere yönelik sözlükler ç) Çocuklara yönelik sözlükler d) Yabancı dil öğrenenlere yönelik sözlükler.
8. Kullanıcının Sözlüğü Kullanış Amaçlarına Göre: a) Decoding (Kod Çözme) amacıyla kullanım. Sözcüğün anlamını çözme ve yabancı dilden çeviri yapmada özellikle kullanılır.

b) Encoding (Kodlama): Sözcüğü doğru kullanmaya yönelik kullanımdır. Yabancı dile çeviri yapma ve dil öğretimi gibi aşamalarda kullanılır (Atkins ve Rundell, 2008, s. 24-25).

Sözlüklerin sınıflandırılma kıstasları genel olarak sözlüklerin dış yapısıyla ilgilidir. Sözlüklerin iç yapısıyla ilgili en önemli unsur ise *sözlükbirimler*dir. *Sözlükbirim* (*headword*), Türk sözlük biliminde *maddebaşı sözcük* olarak da adlandırılır. Türkiye Türkçesinde sözlükbirim olarak kullandığımız kavramın Batı sözlük bilimindeki karşılığı *headword* terimidir. *Maddebaşı* sözcüğü de sözlükbirim terimi ile aynı anlamda *headword* sözcüğünden bire bir çeviri ile üretilmiştir. Biz çalışmamızda sözlükbirim terimini tercih edeceğiz. Sözlükbirimler, çeşitli biçimlerde sözlüklerde kendilerine yer bulurlar. Herhangi bir sözlükte; kısaltılmış, eksiltili sözcük ya da ifade biçimindeki sözcükler, sözlükbirim olarak yer alabilir. Sözlükbirim, bir anlamda; sözlük bilimsel tanımın hedeflediği sözcüktür. Yapılan tanım, sözlükbirimin anlam dairesini tam anlamıyla yakalamak üzerine kurgulanır ve bu hedefi yakaladığı ölçüde başarılı bir tanım olarak değerlendirilir.

Bu bakımdan değerlendirildiğinde, her tanım bir anlamda sözlükbirimin çevirisidir. Bu çeviri, tek dilli sözlüklerde aynı dildeki sözcükler üzerinden yapılan tanımlar veya aynı dilden eş veya yakın anlamlı sözcüklerin sözlükbirime karşılık olarak verilmesi şeklinde görülebilir. Sözlükbirimlerin türlerinden haberdar olmak sözlük yazımında oldukça önemlidir. Sözlükbirimlerin türlerinin bilinmesi, sözlükte ele alınışlarında uygun yöntemlerin belirlenmesi açısından önem taşır (Atkins ve Rundell, 2008, s. 163).

Atkins, sözlükbirimlerin türlerini çeşitli başlıklar altında sınıflandırmıştır:

1. Basit Sözcükler.
2. Kısaltmalar: a) Alfabetizm (Alfabetik Kısaltmalar) b) Baş harflileştirme c) Kaynaşmış sözcükler.
3. Eksiltili ve Yarı Bağımlı Sözcükler: a) Bağlı ekler b) Türeten ekler c) Birleşik biçimler.
- 4) Çok Sözcüklü İfadeler: a) Kalıplaşmış veya Yarı Kalıplaşmış Sözcükler b) Öbekleşmiş deyimler c) Birleşikler ç) Öbeksi eylemler d) Fiili destekleyen yapılar (Atkins ve Rundell, 2008, s. 164).

Bu sınıflandırmada, basit sözcükler olarak değerlendirilen sözlükbirimler; kısaltmaların çeşitli türleri olarak da değerlendirilir. Kısaltmalar başlığı altında verilen alfabetizm (alfabetik ifadeler); İngilizcede *BBC* (British Broadcasting Corporation) örneğinde görüldüğü gibi sözcüklerin baş harflerinin ayrı ayrı söylenmesi ile oluşturulan sözcüklerdir. Türkiye Türkçesinde *KPSS* (Kamu Personeli Seçme Sınavı) kısaltması bu şekilde yapılmıştır. Başharflileştirme ise sözcüğün baş harflerinden yeni bir sözcük oluşturularak kullanıma sokulmasıdır. İngilizcede *NATO* (North Atlantic Treaty Organization) kısaltması bu şekilde yapılmıştır. Türkiye Türkçesinde ise *YÖK* (Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı) kısaltması başharflileştirme ile oluşturulmuştur. Günlük dilde, *AVM* (Alışveriş Merkezi) kısaltması da bu şekildedir. Kaynaşmış sözcükler ise İngilizcede *don't* (do not) ve *wouldn't* (would not) gibi biçimlerde görülürken Türkçede *sütlaç* (sütlü aş) sözcüğü bu türden bir sözcüktür. Çok sözcüklü ifadelerin alt başlıklarından biri olan kalıplaşmış ve yarı kalıplaşmış ifadeler ise kendi içinde; *transparent collocations* (saydam birliktelikler), *fixed phrases* (sabit ifadeler), *similes* (benzetmeler), *catch phrases* (sloganlar), *proverbs* (atasözleri), *quotations* (alıntılar), *greetings* (selamlaşma ifadeleri) ve *phatic phrases* (günlük dil ilişkilerine ait ifadeler) olarak ayrılır (Atkins ve Rundell, 2008, s. 167-168).

Bu ayırım dikkate alındığında; Atkins ayırımdaki her alt başlığa İngilizceden ayrı örnekler vermiştir (Atkins ve Rundell, 2008, s. 167-168). Türkiye Türkçesinde de bu örneklerin benzerleri kullanılmaktadır. Saydam birliktelikler, henüz deyimsel anlam kazanmamış sözcük birliktelikleri olarak karşımıza çıkar. İngilizcede, *to risk one's life*, Türkçede ise *hayatını riske atmak* yapısı saydam birlikteliklere örnek verilebilir. Sabit ifadeler ise birleşiklerle aynı işlevlerde kullanılan sözcüklerdir. İngilizcede, *ham and eggs* (jambonlu yumurta) ve Türkiye Türkçesinde *sucuklu yumurta* örnekleri sabit ifadeler olarak nitelendirilir. Benzetmeler için Atkins, *white as snow* örneğini vermiştir. Türkiye Türkçesinde aynı biçim, *kar gibi beyaz* şeklinde kullanılmaktadır. Sloganlar, dilin kültürel boyutuyla ilgilidir dolayısıyla her dilde ve her dilde farklı biçimlerde görülebilir. İngilizcede *horses for courses* (herkesin bir uzmanlık alanı vardır) yapısı bu şekilde bir sözcük birlikteliğidir. Türkiye Türkçesinde, *her horozun bir kümesi vardır* sözcük birlikteliği bu anlamda kullanılır. Atasözleri ise her dilde farklı şekillerde benzer düşüncelerin dile getirildiği sözcük birliktelikleridir. Alıntılar, dillere genellikle ortak kaynaklar üzerinden geçerler. İngilizcede kullanılan *to be or not to be* yapısı, Türkiye Türkçesinde

*olmak ya da olmamak* biçimindedir. Selamlaşma ifadeleri, günlük dilde sıkla kullanılan ifadelerdir. İngilizcede *good morning*, Türkiye Türkçesinde ise *günaydın* sözcüğü selamlaşma ifadesidir. Günlük dilde kullanılan iyi niyet dileklerini anlatmaya yarayan sözcüklere ise İngilizcede *have a nice day*, Türkiye Türkçesinde ise *iyi günler* örnek verilebilir.

Sözlükbirimlerin sözlüklerde ana unsurlardan olduğunu belirtmiştik. Sözlükbirimlerin, sözlüklerin ana unsuru olması bize sözlüklerin anlam temelli kaynak kitaplar olduğunu bir kez daha göstermektedir. Bu noktada çalışmamızın ana konusunu oluşturan tanım konusunun da temelinde yer alan anlam ve anlambilim kavramlarına değineceğiz.

## 2. BÖLÜM: ANLAM KAVRAMI

Anlam, dilde kullanımla ortaya çıkan bir olgudur. Bu nedenle esnek bir yapıdadır. Anlam araştırmalarında ilk olarak *sözcüğe dayalı anlam* üzerinde durulmuştur. Dolayısıyla her sözcüğün öncelikle bir temel anlamının olması ilk araştırmaları sözcükler üzerine yoğunlaştırmıştır. Anlam; sözcükler, ifadeler, nesnelere ve düşünceler ile bunların işaret ettikleri arasındaki ilişkidir (Hartmann, 2002, s. 92).

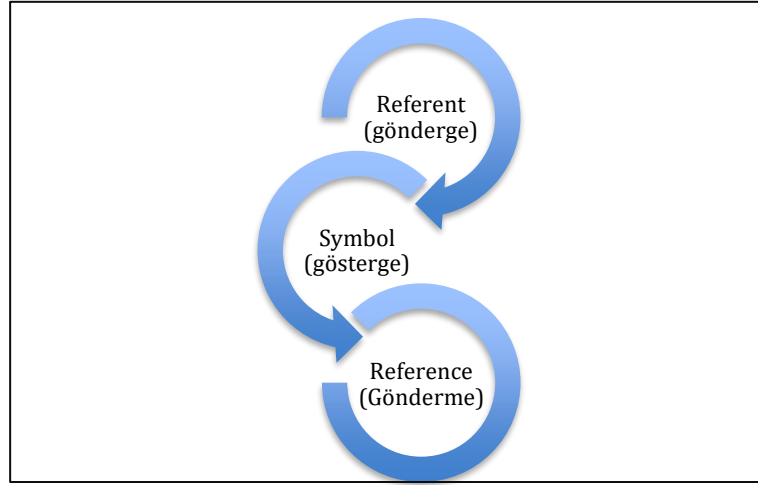
Aksan da anlamı, “Dilde birer gösterge niteliği ile yer alan, insanın dünya bilgisine dayalı birtakım belirleyicileri bulunan sözcüklerin belli bir bağlam ve belli bir konu içinde ilettikleri kavram” olarak tanımlamıştır (Aksan, 2006, s. 48).

Anlam incelemeleri geliştikçe çeşitli inceleme yöntemleri geliştirilmiştir. Bunlardan ilki *anlam belirleyicileri (semantic marks)*dir. Chomsky, Katz-Fodor gibi araştırmacıların geliştirdiği bu yöntemlere göre örneğin *tavuk* ve *horoz* sözcüklerinin belirleyicileri canlı/hayvan/dişi/erkek/kanatlı olabilir.

Anlam belirleyicileri olduğu gibi *anlam ayırıcıları (semantic distinguishers)* da anlam araştırmalarında kullanılır. Örneğin, *keman*, *viyolonsel*, *flüt*, *piyano* gibi müzik aletlerinin anlam ayırıcıları, yaylı/nefesli/vurmalı ayırıcılarıdır.

Tanımın nasıl yapılacağı ve tanım yapılırken nelere dikkat edilmesi gerektiği konusunda çıkarımlarda bulunabilmek için anlam ve anlam bilimi konusunda çeşitli kavramların irdelenmesi gerekir. Bu bölümde, anlama dair çeşitli kavramlara değinmeye devam edeceğiz.

Anlam kavramının bileşenleri; *reference* (gönderme), *referent* (gönderge) ve *symbol* (gösterge) kavramlarıdır. Landau, bu üç kavram arasındaki ilişkiyi şu şekilde vermektedir:



**Şekil 2. :** Anlam İlişkileri.

**Kaynak:** Landau, 2004, s. 122.

Söz konusu anlam ilişkileri, sözcükler üzerinden değerlendirilecek olursa, gösterge olan *mouse* sözcüğünün gönderge olan gerçek dünyadaki *mouse (fare)* hayvanı ile arasındaki anlamsal bağ, *reference (gönderme)* olarak adlandırılır (Landau, 2004, s. 122).

Gösterge bir anlamda uyarıcıdır. Uyandırdığı belleksel imge kafamızda başka bir uyarıcının imgesine bağlanır. Göstergenin işlevi, bir iletişim doğrultusunda bu ikinci imgeyi canlandırmaktır (Guiraud, 1994, s. 39). Gösterge kavramıyla ilişkili bir diğer kavram da *gönderge* kavramıdır. Gönderge, *dünyadaki nesnelere ve adlandırılan şeyler* anlamında kullanılır. Dolayısıyla bir anlamda göstergeler, dildeki göndermeleri temsil eden tanımlayıcılardır.

Zihinde göndermelerin ilk aşamasını *temel anlam öğeleri* oluşturur. Temel anlam öğesi, bir sözcük sesletildiğinde zihnimizdeki tasarımdır. Bu tasarıma, *göndergesel anlam* adı verilir. Anlam araştırmalarında önemli noktalardan biri, sözcüklerin temel anlamı belirlenirken bu anlamın eş zamanlı olarak belirlenmesidir. Çünkü temel anlam; bir göstergenin belli bir dönemde insan zihninde canlandığı kavramdır. Göstergelerin birlikte kullanıldıkları diğer sözcüklerle belirli bir bağlam içerisinde anlam kazanacağı görüşünde olan araştırmacılardan biri de *Bally*'dir.

Bu görüş doğrultusunda göstergeyi çevreleyen bir çağrışım alanı olduğunu söyleyen Bally, *öküz* sözcüğünün *kır evi* sözcüğüyle ortak bir çağrışım alanına sahip olduğunu belirtir. *Çağrışım alanı* kavramı, *tasarım* ve *imge* kavramları ile de ilgilidir. Aksan, ta-

sarım ve imgeleri *topluma özgü* ve *kişisel* olmak üzere ikiye ayırır. Tasarım ve imgeler özellikle şiir ve edebiyatta kullanılır. Tasarım ve imgeler aynı zamanda *duygu değeri* (*connotation*)ne sahiptir. *Lyons* bu kavrama *duygusal anlam*, *Hofmann* ise *etkileyici içerik* adını verir. Özel adların da duygu değeri uyandırma niteliği vardır; *Atatürk* gibi (Aksan, 2006, s. 57).

Sözcüklerin kullanım sıklıkları arttıkça anlam çeşitliliği artar. Bu durum *çok anlamlılığı* yaratır. *Dil* sözcüğü ele alınırsa *organ adı* olarak bu sözcük *temel anlama* sahipken *konuşulan dil* anlamında kullanıldığı durumlarda *yan anlamı* ile kullanılmış olur. Yan anlamlar, *aktarmalarla* ortaya çıkar ve *benzetmeler* de aktarmaları oluşturur. Aktarmaların en yaygın türü, *deyim aktarmalarıdır*. Deyim aktarmalarına birçok örnek verilebilir: *Niksar'ın fidanları* vs gibi. Aktarmaların alt dalları ise *insandan doğaya*, *doğadan insana*, *doğadaki nesnelere arasında*, *somutlaştırma*, *duyular arasında aktarmadır*. Bir diğer aktarma türü de ad aktarmasıdır. *Ad aktarmasının* diğer adı *metonymy* ve geleneksel adıyla da *mecaz-ı mürseldir*. Ad aktarması, anlatılmak istenen kavramı kullanmadan onunla ilgisi bulunan bir başka kavramla dile getirilmesidir. *Doğmak>dünyaya gelmek* vs. gibi (Aksan, 2006, s. 69).

*Aktarma* dilde genel anlamda *çok anlamlılık* (*polysemy*) yaratır. Bir göstergenin temel anlamının yanında yeni kavramları da anlatması *çok anlamlılık* olarak adlandırılır. Bir diğer deyişle, çok anlamlılıkta *gösterge*, *temel anlamını yitirmeden yeni anlamlar kazanır*. Bu noktada çok anlamlılık ve eş adlılık kavramlarının birbirine karıştırılmaması gerekir. Çok anlamlılıkta temel anlamla ilişkili yeni anlamlar söz konusuysen eş adlılık (*homonymous*)ta birbiriyle anlamca ilişkisi olmayan sözcükler söz konusudur. Eş adlılık genellikle rastlantı ya da yabancı dilden öğelerle oluşur. *Ayrı kavramların aynı nitelikteki göstergelerle dile getirilmesidir*.

Eş adlılık iki nedenle gerçekleşir:

- Sözcüklerde zaman içinde yaşanan ses veya biçim değişikliği: *elig>el /il> el*.
- Yabancı dilden alınan sözcükler: *saz: bitki (T) / saz: müzik aleti (F)*.

Sözcük anlamı ve tanımlamayı etkileyen diğer anlam durumları ise *eş anlamlılık* (*synonymy*) ve *ters (zıt) anlamlılık* (*antonymy*)tır. Zıt anlamlılığın hangi biçimlerde ortaya çıktığına dair çeşitli sınıflandırmalar yapılmıştır. Bu sınıflandırmalardan biri de *Leech*'e aittir:



- 1) Yön gösteren: aşağı-yukarı.
- 2) Dereceli: sıcak-soğuk/ılık-serin.
- 3) İlişkisel: almak-satmak.
- 4) İkili: canlı-ölü
- 5) Kutupsal: yüksek-alçak.
- 6) Biçimsel ilişkili: paralı-parasız (Leech, 1981, s. 123-150).

Sözcüğe dair tüm bu anlamsal özellikler tümce aşamasına gelene dek çeşitli aşamalardan geçer. Bunlardan biri de *bağdaştırma*dır. *Söz varlığı içindeki öge, tümce ya da sözceleri anlamlı birimler halinde bir araya getirme işlemi* bağdaştırma. *Sokak lambası, masa örtüsü gibi örnekler alışılmış bağdaştırma; piç kurusu, laf ebesi gibi örnekler ise alışılmamış bağdaştırma* örneğidir. Deyimler de bağdaştırmalar ile oluşur.

Sözlük yazımında dikkat edilmesi gereken noktalardan biri de sözcüklerin geçirdiği anlam değişimleri ve bu değişimlerin sözcük türü ve sözcüğün yazım tarihine göre en doğru bilgiyi yansıtmaları ve bunun tanıma aktarılmasıdır. Anlam değişimi bir anlamda *gösteren veya gösterge değişimi* olarak da adlandırılabilir. Anlam değişimleri daha çok art zamanlı ve gelişmeli anlam bilimin konusudur. Anlam değişimleri; *daralma, genişleme, kötüleşme, iyileşme, başka anlama geçiş* biçimlerinde görülür.

Her dil, göndergeyi kodlamak için onu bir göstergeye bağlar. Dolayısıyla göndergeler aynı göstergeler farklıdır. Bu anlam verme sürecine *kavramlaştırma* diyoruz. Türkçede kavramlaştırma daha çok doğadaki nesnelere dayanır ve biçim, renk gibi unsurlardan faydalanılır (kavuniçi, vişneçürüğü, kuşburnu, öküzgözü).

Örneklere görüldüğü üzere bitkiler adlandırılırken hayvanlardan faydalanılır. Bu bakımdan Türkçe somut anlatım dilidir. Soyut kavramlar bile somutlaştırılır (*sıkmak, ezmek, dayanmak, kavramak, atmak* vs.) (Aksan, 2006, s. 67).

Sonraki bölümde dil ve anlam ilişkisi üzerine yoğunlaşacağız.

## 2.1. DİL-ANLAM İLİŞKİSİ

Bugün, dil felsefesi araştırmalarında göstergebilimin dil ve anlam anlayışı hâkimdir. Göstergeler, sözün mutlak bir anlamı olmadığını ve dil kullanımının konuşanın bir işlevi olduğunu savunur. Bu görüş, geleneksel görüşün aksine edimde bulunan konuşanı merkeze yerleştirirken, geleneksel görüşte ise temelde anlamlandırma vardır.

Göstergebilimin oluşmasında Peirce, Saussure ve Derrida'nın çalışmaları etkili oldu. Bu anlayışa göre söz, konuşan ve dinleyenin kontrolünden çıkmış olan bağımsız bir ögedir. Bugün göstergebilim üzerinden ilerleyen dil-anlam kuramının gelişim aşamaları şu şekildedir: Zihinci > Göndergeci > Davranışçı > Kullanımbilimsel (pragmatic) çözümler (Aysever, 1994, s. 26-27).

Zihinci kuram, Aristoteles'ten Frege'e kadar uzanır. Dil, zihnin içini aktarmak için onu görünür kılar. Sözcükler kavramları, cümleler ise düşünceleri karşılar. Zihinci kuram, anlamın sözcüğün temsil ettiği zihin içeriği olduğunu savunur.

Göndergeci kuram, dil-dünya ilişkisi üzerinde durur ve sözcüklerin nesnelere, cümlelerin ise olgu ve durumları temsil ettiğini belirtir.

Davranışçı kuramın 20. yy'da, Morris, Bloomfield, Osgood gibi kuramcıları oldu. Anlamın merkezine cümleyi yerleştiren bu kurama göre dili kullanmak bir davranışta bulunmak demektir ve konuşan kişinin uyarım koşullarına gösterdiği tepkidir.

Austin 1955'te, *How to do Things with Words* eserinde önceki kuramlara iki noktadan itiraz etmektedir:

- 1) Sözcüğün temele alınması,
- 2) Dilin tek işlevinin, bildirmek olduğunu düşünülmesi.

Austin'e göre insan konuşurken kurala bağlı dil edimlerinde bulunur ve önceki kuramlar bu noktayı dikkate almamışlardır.

1950'lerde bir diğer araştırmacı Grice de dilsel davranışın yönelimsel bir davranış olduğunu savunarak cümlenin kişinin bir şey anlatmaya çalışırken üretme sürecindeki yönelimlerini taşıdığını belirtir.

Bu görüşler çerçevesinde Austin ve Searle söz edimleri kuramını oluşturdu. Bu görüşlere göre,

1. Dili kullanmak kurala dayalıdır.
2. Dilsel anlatımın anlamını ve söz edimlerini bu kurallar belirler.
3. Yazı, ağızdan çıkan sözleri ifade eder.
4. Sözler, zihindeki düşünceleri ifade eder.
5. Sözler ile anlamın temsil ettiği şeyler arasında uyulaşım vardır.
6. Temsil edilenler sözcüklerin anlamıdır.
7. İletişim konuşan kişinin inisiyatifindedir.
8. Yönelim dilsel anlamın taşıyıcısıdır.
9. Dinleyen, anlatanın bu yönelimini anlar.

Saussure da sözün bireysel, göstergelerin ise toplumsal olduğunu belirtmiş ve dilin bir göstergeler dizgesi olduğunu vurgulamıştır. Derrida da söz ve yazının göstergeler zincirinde devinim halinde olduğunu ve geleneksel anlayışta dil ve anlam kavramına, konuşan bakımından bakıldığını belirtir ve bu görüşün aksine konuşan özne kavramını kabul etmediğini vurgulamıştır. Geleneksel görüş anlatma kavramı üzerinde dururken, Derrida ise anlama kavramını ön plana alır. 21.yy.'da ise bu görüşten hareketle sentez fikri geliştirilmiştir. Bunun yanında, dili belirli kurallara bağlı bir olgu olarak gören ve anlatımların anlamlarını bu kurallarda arayan kullanımbilimsel (pragmatic) çözümler önerenler de vardır (Aysever, 1994, s. 27).

Derrida, yazınsal olmayan bir dilin söz konusu olamayacağını belirtir. Dil yazıdan başka bir şey değildir. Dil kendi dışında bir gerçeğe gönderme yapmaz ve dolayısıyla bir araç değildir. Hiçbir metin bir bütünlüğe sahip değildir ve her metin kendinden önce ve sonra gelecek başka bir metne bağlıdır. Metin çerçevelenemez ve kalıcı ve sürekli bir anlamdan söz edilemez. Metin hakkındaki bütün yorumlar da aynı ölçüde geçerlidir (Çalışkan, 1993, s. 106).

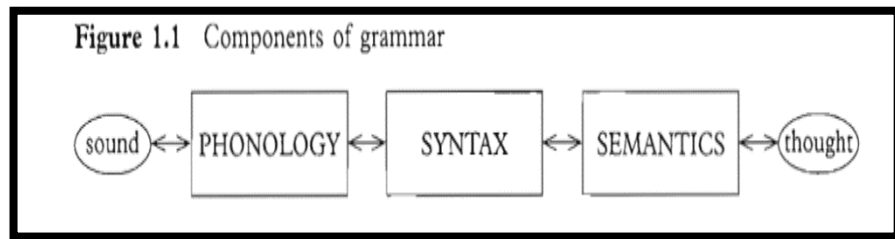
“Bu görüşler, 70’li yıllardan itibaren eleştiri almaya başlamış ve yerini sentezci görüşlere bırakmıştır. Bugün ise dil felsefesi bir sentez fikrine ihtiyaç duymaktadır. Bu sentez denemesinin (ya da denemelerinin) ayrıntılarını şimdiden kestirmek güçtür. Ancak şim-

diden, bu tür bir denemede ya da denemelerde, "söz"ün merkeze alınacağını ileri sürebiliriz" (Aysever, 2003, s. 138).

Dil-anlam ilişkisini ele alan en önemli alanlardan biri olan anlambilim kavramı üzerinde sonraki bölümde duracağız.

## 2.2. ANLAMBİLİM KAVRAMI

Anlambilim, Türkçe dil bilgisi çalışmalarında genellikle ihmal edilmektedir. Ancak dil bilgisinin önemli bileşenlerinden biri de anlam bilimidir. Saeed, dilbilgisinin temel bileşenlerinden biri olarak anlambilimi de göstermiş ve sözcüğün oluşum sürecinin ilk aşaması olan düşünceden, oluşum noktasının son aşamasında bulunan sesletime kadar; anlambilimi, sözdizimi ve sesbiliminin sözcüğün ve dilbilgisinin oluşumunda temel unsurlardan olduğunu belirtmiştir.



Şekil 3. : Dilbilgisinin Bileşenleri.

**Kaynak:** Saeed, 2003, s. 9.

İnsanın yaşamını sürdürebilmesi ve iletişim kurabilmesi için en önemli unsurlardan biri de dildir. Dilin özellikleri şu şekilde sıralanabilir:

- × Sözlü ve yazılı iletişimde kullanılır.
- × Doğunca hazır bulunur ve zamanla edinilmeye başlanır.
- × İnsana özgüdür.
- × Çok güçlü ve büyümlü bir düzendir.
- × Düşünme ve düşünüleni aktarma dizgesidir.
- × Soyut kavramların oluşumu ve aktarılmasını sağlar.

- ✘ Düşünceyi biçimlendirir.
- ✘ Yaratıcı bir zihin etkinliğidir bu yüzden de değişkendir.

Dil felsefesi ve dil üzerine yaşanan tartışmalarla birlikte, dil araştırmaları felsefi boyut kazanmıştır. Locke, Bacon, Leibniz, Herder, Humboldt gibi düşünürler 17. yy' dan itibaren dil-düşünce ilişkisine eğildiler. 20.yy'da ise anlambilimin temelleri atıldı. 19. Yy'da anlambilime giden süreçte özellikle Reisig'in Latin Dilbilimi Üzerine Dersler (1826-1827) eseri ve ardından 1900'de Breal'in semantique terimini kullanımıyla anlambilim ayrı bir alan olarak kendini göstermeye başladı. Breal'a kadar anlamla ilgili konular art zamanlı olarak ele alınıyordu. Breal, anlamın oluşumu, anlam-biçim ilişkisi, anlam-söz dizimi ilişkisi, eşanlamlılık, anlam değerleri konularını ele almıştır.

20.yy'da dilbilimci Saussure, göstergebilimi ortaya koydu ve bir kavram ile bir işitim imgesini birleştirdiğini vurgulamıştır. Saussure'ün getirdiği yenilikler şunlardır:

- ✓ Dilbilimi araştırmalarına *dizge (sistem)* kavramını getirdi.
- ✓ Dilin nitelikleri ve inceleme yöntemleri üzerine ilkeler ortaya koydu.
- ✓ Gösterge (sign) kavramını ortaya koydu.
- ✓ Dilbilim araştırmalarında konuşulan dilin de önem kazanmasını sağladı.

Anlambilim konusunda Saussure ile başlayan bu yenilikçi tavrı daha sonra Trier, Ullmann, Greimas, Lyons gibi araştırmacılar da sürdürmüştür. Saussure ile başlayan Yapısalcılık Amerika'da da kendisini hissettirdi. Amerika'da Bloomfield ile başlayan Yapısalcı dilbilimi yaklaşımı 1957'den itibaren Chomsky ile devam etti ve 20. yy'ın ikinci yarısında üretken dilbilgisi anlayışına kaynaklık etmiştir.

Bu bağlamda anlambilim; dilin anlam yönünü inceleyen bilim dalı olarak tanımlanabilir. Bir bakıma sözcüklerin, tümcelerin ve sözcelerin anlamlarının incelenmesidir (Lerat, 1983).

Dilbilimi araştırmacılarından Tamba-Mecz, anlambilimi üç döneme ayırmıştır:

1) Gelişmeci Dönem (1883-1931): Bu dönemde, sözcük tarihi, anlam gelişmeleri ve anlambilime özgü yasalarla ilgili çalışmalar yapıldı. Bu dönemin öne çıkan araştırmacıları, Breal ve Trier'dir.

2) Karma Dönem (1931-1963): sözcüklerin tarihinin yanı sıra sözcüklerin kuruluşu üzerine çalışmaların yapıldığı dönemdir. Bu dönemin öne çıkan araştırmacıları, Ullmann ve Guiraud'dur.

3) Dilsel Modeller Dönemi: (1963 sonrası): Tümce anlambilimine geçişin sağlandığı dönemdir. Chomsky ve Katz-Fodor bu dönemin önemli araştırmacılarıdır.

Bugün anlambilimi çalışmaları, dilbilim araştırmaları ile bütünleşmiş ve daha çok dilbilimsel anlambilim başlığı altında yürütülmeye başlanmıştır. Bunun yanında mantıksal anlambilim ve genel anlambilim alanlarında da çalışmalar yapılmaktadır. Son yıllarda özellikle edimibilim (pragmatics), metin dilbilimi, söz-eylem kuramı, göstergebilim, biçembilim (stylistics) ve yazın araştırmaları gibi alanlarda da ortak çalışmalar yapılmaktadır.

Dilbilimsel anlambilim temelinde gelişen anlambilimi çalışmaları iki alt alana ayrılır. Bunlar; sözcük anlambilimi ve tümce anlambilimidir.

Uygulanan yöntemler açısından ise dilbilimsel anlambilim; yapısal, yorumlayıcı, üretimsel ve mantıksal olmak üzere dört alt gruba ayrılır.

20.yy'dan itibaren Saussure'ün ortaya koyduğu görüşler çerçevesinde dilin bir dizge (sistem) olduğu fikri dilbilim araştırmalarında yerleşti. Bu bağlamda, geleneksel dilbilgisi ile Saussure yapısalcılığının dil hakkındaki genel görüşleri şu şekilde değerlendirilebilir:

Geleneksel dilbilim anlayışı ile Saussure'un Yapısalcılığının dilbilim anlayışı birbiriyle çelişmektedir. Geleneksel anlayış, dile sözcük temelli olarak bakar ve dilde anlam kavramını da sözcük üzerinden değerlendirir. Yapısalcı anlayış ise dili, birbiriyle sıkı ilişkiler içinde işleyen bir göstergeler bütünü olarak görür. Dilde anlam kavramını da tümce üzerinden değerlendirerek tümce ögeleri arasındaki ilişkiler üzerinden anlamı açıklar. Dilin, ses, yapı ve sözdizimi bakımından birbirine sıkıca bağlı olduğu vurgulanır.

Yapısalcı anlayışa göre dil, ses, bürün, yapı, sözdizimi ve anlam olmak üzere beş alt dizgeden meydana gelir. Görüldüğü üzere dilin en önemli unsurlarından birinin anlam olduğu konusunda yapısalcılık da geleneksel dilbilim anlayışı ile aynı doğrultuda bir anlayışa sahiptir.

Dilbilim anlayışlarının anlama yaklaşırken iki noktayı esas aldığını belirtmiştik. Bunlar; sözcük ve tümcedir. Bu noktada, öncelikle geleneksel dilbilim kuramlarının esas aldığı sözcük anlambilimi üzerinde duracağız.

### 2.3. SÖZCÜK ANLAMBİLİMİ

Sözcük anlambilimi, sözcüklerin anlam bakımından incelendiği bilim dalıdır. Bilindiği üzere dilde en küçük anlamlı birimlere, biçimbirim (morfe) adı verilir. Biçimbirimler, bağımsız (free) ve bağımlı biçimbirimler (bound) olarak ikiye ayrılır. Bağımsız biçimbirimler dilde sözcük olarak adlandırılırken bağımlı biçimbirimler ise ekler olarak ifade edilir. Burada hemen belirtmeliyiz ki, bağımlı biçimbirimler her ne kadar tek başlarına belli bir anlam taşıyorlarsa da dilde kişi, cins, durum, kip, görünüş gibi ulamların belirlenmesinde birinci derecede önemleri vardır. Yapısalcı yaklaşımda bağımsız biçimbirimler gösterge olarak adlandırılır (Aksan, 2006, s. 28).

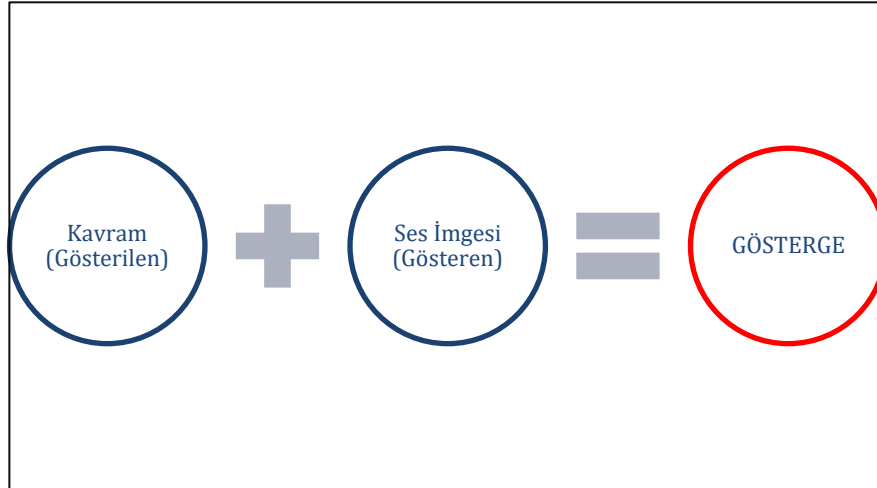
Tek tek sözcüklerle iletişim ancak durum anlamı varsa olabilir bunu dışında sözcükler dilin iletişim işlevlerini yerine getiremez ve tek başlarına dil demek değildir.

Tümce ise bir düşünceyi, bir duyguyu eksiksiz açıklayan, bağımsız biçimde anlatan sözcükler dizisi, bir anlam birimi olarak kabul edilir. Tümce, modern dilbilimde anlam çalışmalarının merkezine oturmuştur. Bu bağlamda üretken dilbilgisi, tümceyi, biçime dayanan bir anlayışla dilin temeli saydı ve her dilin dilbilgisinin, bir tümce üretme mekanizması olduğu kabul edildi.

Bu noktada anlama dair bazı kavramları açıklamak gerekir. Bu kavramlardan ilki sözce (utterance) kavramıdır. Sözce, konuşulan dilin bir birimi olarak kabul edilir ve konuşan kişinin iki susma arasında söyledikleri olarak tanımlanır. Bu bazen tek bir sözcük bazen ünlem bazen de birçok tümce olabilir.

Anlamın dilde ifade edilebilmesi için öncesinde bir süreç gerekir bu süreç, anlamlama (kavramlaştırma/signification)'dır. Dünyadaki nesne ve olayların belli bir ses bileşimiyle simgelenerek kavranmasıdır. Anlamlama, bir nesnenin zihinsel kodlanması dolayısıyla ilk tanımlanma sürecidir.

Saussure, dilde anlamlama ve anlamın tespiti için sözcükler arasındaki ilişkilerin belirlenmesi gerektiğini belirtir. Buna göre dil, bir sözcükler listesi değil, bir göstergeler (signe) dizgesidir. Gösterge ile gösterilen ve gösteren arasındaki ilişki şu şekilde formüle edilebilir:



**Şekil 4. :** Göstergenin Oluşumu

Gösterge dilde nedensiz olarak oluşur. Gösterenle gösterilen arasındaki ilişki bir çağrışım ilişkisidir. Gösterge çizgiseldir ve değişebilirliği ve değişmezlik ilkeleri vardır.

Göstergelerden hareketle göstergebilim (semiology) ayrı bir alan olarak ortaya çıktı ve bu alan dil içi ve dil dışı tüm göstergeleri kapsayan bir bilim dalı olmuştur. Bu bağlamda; Pierce, Jakobson, Guiraud, Barthes gibi araştırmacılar da gösterge kavramı üzerine çalıştılar. Alman araştırmacı Kloepfer, göstergeleri üçe ayırmıştır:

- 1) İkona Tipi Göstergeler: Dil bilgisi araştırmalarında yansıma sözcük olarak ifade edilen bu göstergeler, resim ve fotoğrafları andırırlar. Bunun yanında seslerin yansıtılmasına dayanırlar.
- 2) Belirleyici Göstergeler: Belli bir olay ya da durumun izini taşıyan daha çok ünlem şeklinde görülen sözcüklerdir.
- 3) Simge Tipi Göstergeler: En çok kullanılan gösterge türüdür. Gösterilen ile gösteren arasında bir benzerlik yoktur yalnızca uzlaşma vardır (Aksan, 2006, s. 27-39).

Anlambilim ile ilişkili kavramlardan edimbilim, anlambilimi araştırmalarında ilişkisel bakımdan ele alınan alanlardan biridir.



## 2.4. ANLAMBİLİM-EDİMBİLİM İLİŞKİSİ

Anlambilimi ile edimbilim arasında da sıkı bir ilişki vardır. *Felsefi* ve *dilbilgisel* olmak üzere iki tür anlambilim yaklaşımının olduğu değerlendirilir. *Dilbilgisel anlambilim*, zamanla *sözlükbilim* ile ortak noktada buluşmuş ve *sözlüksel anlambilim* bir alt dal olarak ortaya çıkmıştır.

*Sentaks*, *semantik*, *pragmatik* gibi anlamla ilgili kavramlar daha önce dil felsefesinin konusuyken dilbiliminde bağımsız çalışma alanı oldular. Anlamla ilgili yaklaşımlar, bu bağlamda dörde ayrılır: 1) Zihinci 2) Göndergeci 3) Davranışçı 4) Pragmatik (Aysever, 1994, s. 26-27).

Dil ve anlam üzerine tartışmalar ilk olarak bilgi felsefesi içinde tartışıldı sonrasında dil felsefesinde ele alınan bu konular zamanla ayrı birer alan hâline geldi. İlk çağ filozofları dilin zihin temelli bir olgu olduğunu vurgularken (*Platon, Aristoteles, J.Locke, Descartes, Berkeley*) daha sonra *göndergeci görüş* ön plana çıkmıştır (*Frege, Russell, Wittgenstein*). Davranışçı düşünürler ise *Austin, Searle* ve *Grice*'tir. *Derrida* ise *postmodern* bir anlam anlayışını savunmuştur.

Anlamla ilgili temel yaklaşımlar ikiye ayrılır:

1) Göndergesel Yaklaşım: Anlam gerçekliğe dayanır görüşü hâkimdir.

2) Kavramsal Yaklaşım: Anlam, kavramsal yapının yansımasıdır.

Anlamın dış dünya ile ilişkisi vurgulanırken *referans* kavramı karşımıza çıkar. *Referansı bulunan ifadeler, gerçekte bir varlığı olanlar; referansı bulunmayan ifadeler ise gerçekte bir varlığı olmayanlar* olarak değerlendirilir. *Frege, Sense and Reference* ayrımını öne sürer. Bu görüşe göre bir sözcüğün anlamının işaret ettiği çağrışımlar sözcüğün anlamının ötesindedir.

Anlamı dış dünyada arayan göndergeciler ve anlamı zihinde ve kavramlarda arayan kavramcılar ortak noktada buluşturan bir teori ortaya atıldı. *İmaj teorisi* adı verilen bu teoriye göre anlam, dünya ve sözcükler arasındaki zihinsel temsil düzlemine yerleştirilir. Bu zihinsel temsillere de *imaj* adı verilir (Saeed, 2003, s. 32).

Anlamı açıklamak için anlambilimin özel bir alıştırma alanı olduğundan bahsetmiştik. Anlam araştırmalarında anlambilime yardımcı diğer araştırma alanları ise *dilbilim* ve

*edimbilim*dir. Anlamın derin katmanlarını inceleyebilmek için edimbilimin uygulamaları kullanılır. Geleneksel dilbilim anlayışı daha çok sözcük anlamı ve temel anlam üzerine yoğunlaşmıştır ancak dildeki sözcüklerin yalnızca temel anlamları yoktur. Sözcükler zamanla bağlam ve durumlara göre yan anlamlar kazanmıştır edimbilim de bu örtük ve yan anlamlar üzerine yoğunlaşır. Dilbilimci *Witteinstein*'ın görüşleri edimbilimin doğmasına öncülük etmiştir. *Greimas*'ın anlamlandırmanın bağlam içinde gerçekleştiğini ortaya koyması da edimbilimin önünü açtı.

Anlambilim ise edimbilim ile dil kuramları arasında yerini sağlamlaştırmıştır. Bu açıdan bakıldığında, “günümüzde yapısalcılığın gelişimi ve dönüşümü, söylem çözümlemesinin getirdiği araçlarla ve edimbilimin katkısıyla, anlambilim dil kuramlarının merkezinde, dilin oluşturucu ögesidir” (Kıran, 2014, s. 728). Dolayısıyla anlambilimin yardımcı ögelerinden biri de edimbilimdir.

Sonuç olarak; sözlük bilimi, edimbilim ve sözlükbilim arasında birbirini destekleyici bir ilişki söz konusudur. Bu noktada, anlambilim ile sözlükbilimin temel ögesi olan sözcüklerin kendi aralarındaki anlam ilişkilerini ele alacağız.

### 3. BÖLÜM: SÖZCÜKLER ARASI ANLAM İLİŞKİLERİ

Sözcükler arası anlam ilişkileri daha çok sözcükbilimin konusudur. *Sözcükbilim (lexicology)* ise dilde ve sözlüklerde yer alan leksemelerin arasındaki ilişkileri inceleyen bilim dalıdır. Akalın, sözcükbilimi, “Bir dilin söz varlığını oluşturan birimleri ve bu birimlerin anlamlarını, birbirleriyle ilişkilerini, zaman içinde yaşadığı değişim ve gelişmeleri araştıran dil bilimi dalına sözcük bilimi (lexicology) denir” (Akalın, 2010: 164; Richards 1985:165; Hartmann ve Stork 1976: 129; Geeraerts 1994: 2190; Crystal 2001, s. 197). Sözcükler arası anlam ilişkilerinin doğal dil işleme (ddi) çalışmaları ile belirlenmesi ve sözlük tanımlarının doğal dil işlemede malzeme oluşturduğu çalışmalar da mevcuttur. TS’deki tanımlar üzerinden kavramlar arasındaki anlam ilişkilerinin ortaya çıkarılmasına yönelik çalışmalar da yapılmıştır<sup>3</sup>.

Sözcükler arasındaki anlam ilişkilerini tanım konusu ile ilişkili olarak, *eşadlılık (homonymous)*, *çokanlamlılık (polysemy)*, *eşanlamlılık (synonymy)*, *tersanlamlılık (antonymy)*, *meronimi (meronymy)*, *altanlalılık (hyponymy)* ve *eşdizimlilik (collocation)* başlıkları altında ele alacağız.

#### 3.1. EŞADLILIK

*Eşadlılık (homonymy/homonymous)* sözlükbilim çalışmalarında, sözlükbirimlerin belirlenmesi, anlamların sıralanması ve sözlükbirimlerin anlam alanlarının ifade edilmesi açılarından önem taşımaktadır. *Cruse*, dilde ve dolayısıyla sözlüklerde, birden fazla sözlükbirime bağlı farklı leksikbirimlerin bulunmasını *eşadlılık (homonymy)* olarak adlandırmıştır (Cruse, 1986, s. 80). Bu tanıma göre, farklı ve birbirinden bağımsız anlamların tek bir sözcüksel şekil (gösterge) ile ifade edildiği durumlar *eşadlılık (homonymy)* oluşturur. Lyons ise geleneksel anlamda eşadlılığın, aynı biçime yani göstergeye sahip sözlükbirimler arasındaki ilişki olduğunu belirtmiştir. Sözlükbirimlerin eşadlı olarak değerlendirilebilmesi için yazımlarının ve gramatikal işlevlerinin aynı olması gerektiğini vurgulamıştır. Lyons, bu kapsamda eşyazılılık ve eşseslilikleri *partial homonymy (yarı eşadlılık)* olarak değerlendirirken eşadlılık şartlarını sağlayan örnekleri de *full homonymy (tam eşadlılık)* olarak adlandırmıştır (Lyons, 1977, s. 22). Aksan, eşadlılığı,

<sup>3</sup> Ayrıntılı bilgi için bkz. Amasyalı, Yazıcı (2012).

“Bir dil içinde, birbirinden bütün bütün ayrı iki ya da daha çok kavramın ses ya da yazım açısından aynı nitelikteki göstergelerle dile getirilmesi” olarak tanımlamıştır (Aksan, 2006, s. 72). Leech ise *sesletim* üzerinden bir değerlendirme yaparak aynı sesletime sahip iki veya daha fazla sözcük ve yazımın *eşadlı* olarak değerlendirilebileceğini vurgulamıştır (Leech, 1981, s. 227). İmer vd. ise “göstereni (biçimi) aynı, gösterileni (anlamları) ayrı sözcükler” olarak eşadlılığı tanımlamışlar ve Türkçede *düş* (rüya) sözcüğü ile *düş-* fiilini örnek olarak vermişlerdir (İmer vd., 2011, s. 118). Karaağaç, *eşadlılık* için *eşsesli* terimini kullanmış ve eşsesliliği, “Bir dilde yer alan, anlam ve fonksiyonca farklı; fakat aynı ses değerine sahip şekiller” biçiminde tanımlamıştır (Karaağaç, 2017, s. 64). TS’de, çalışmamızla ilgili olarak ölçünlü dildeki, *algı I*: “Bir şeye dikkati yönelterek o şeyin bilincine varma, idrak” sözlükbirimi ile halk ağzındaki çok anlamlı, *algı II*: “1. Kazanç, alacak. 2. Rüşvet. 3. Vergi.” sözlükbirimi, eşadlılığa örnek olarak verilebilir.

Aksan, eşadlılığın nedenlerini, *ses ve biçim değişimi ile eşadlı duruma gelme ve alıntı sözcüklerin yerli dildeki sözcüklerle sesteş olması* olarak iki başlık altında değerlendirmiştir. Türkçede ses ve biçim değişikliği ile oluşan eşadlılara, *el* (organ adı/yabancı) alıntılarının yerli dildeki sözcüklerle sesteş olmasına ise *saz* (Farsça: Çalgı aleti/Türkçe: İnce kamış) örneklerini vermiştir. Karaağaç ise çok anlamlılığın yol açtığı eşseslilik<sup>4</sup> üzerinde de durmuş ve anlam yapısında ortaya çıkan *mecaz anlamın* (marginal/metaphorical meaning) aşama aşama çok anlamlılıktan eşsesliliğe geçişi sağladığına işaret etmiştir (Karaağaç, 2017, s. 68).

Anlambilim çalışmalarında en fazla üzerinde durulan konulardan biri, *eşadlılık* ve *çokanlamlılık* (*polysemy*) ayrımıdır. Palmer, *eşadlılık* ile *çokanlamlılığın* ayrımında en belirleyici etkenin *etimoloji* olduğunu vurgulamıştır. Bu durumun özellikle sözlüklerdeki maddebaşı seçimlerinde görüldüğünü belirterek aynı biçimlerin farklı kökenlere sahip olanlarının *eşadlı* (*homonymous*) olarak değerlendirildiğini ve bu tip sözcüklerin sözlüklerde ayrı sözlükbirimler olarak verildiğini ifade etmiştir. Bu temel ayrımın yanında, İngilizcede *pupil* “öğrenci” ve *pupil of the eye* “gözbebeği” ve *sole* “ayak tabanı” ve *sole* “dilbalığı” biçimleri arasında olduğu gibi tarihsel dönem içerisinde *çok anlamlı* sözcüklerin farklı anlamlarının *eşadlı* olabileceğini vurgulamıştır (Palmer, 1976, s. 68).

<sup>4</sup> Karaağaç, eşadlılık için *eşseslilik* terimini kullanmaktadır.

*Ullmann* ise eşadlılık ve çokanlamlılık ayrımı yapılırken *sözdizimsel değerlendirme* yapılması gerektiği görüşündedir. Sözcüğün farklı sözcük türleri biçiminde karşımıza çıktığı durumlarda, çokanlamlı veya eşadlı olma durumunun değişebileceğini belirtmektedir. “Bir sözcüğün, sıfat, zarf, fiil veya isim olması durumunda anlam bakımından değerlendirmesi de değişmektedir. Sözcük türünün değişimi anlamda değişim yaratmakla kalmaz aynı zamanda sözcüğün gramatikal işlevini de değiştirir” (*Ullmann*, 1962, s. 159). Dolayısıyla, sözcüğün bir sözcük kategorisindeki biçimi, diğer sözcük kategorisindeki biçimiyle eşadlı gibi görünebilir. *Ullmann*, İngilizcede, *grave* (mezar) sözcüğünün sıfat ve ad kategorisinde ve *bear* (ayı/katlanmak) sözcüğünün ad ve fiil kategorisindeki anlamlarının bu şekilde eşadlılık oluşturduğunu belirtmiştir (*Ullmann*, 1962, s. 159). Benzer bir durum Türkçedeki *yüz* sözcüğü ile *yüz-* fiili arasındaki ilişki için de söz konusudur. Anlamsal açıdan değerlendirildiğinde eşadlılık, dilde ve sözlüklerde, *kodlama* (encoding) ve *kod çözme* (decoding) süreçlerinde *anlam bulanıklığına* (ambiguity) yol açabilir (*Ullmann*, 1962, s. 157). *Lyons* ise söz konusu anlam bulanıklığının sözlüksel belirsizliğe de yol açtığını belirtmiş ve sözlüksel belirsizliğin eşadlılık ve çokanlamlılık olmak üzere iki türü olduğunu vurgulamıştır (*Lyons*, 1977, s. 550). Bu görüşün yanı sıra eşadlılığı, *bağlam* (context) içerisinde ele alan ve anlam bulanıklığından ayrı değerlendirmek gerektiğini düşünen görüşler de vardır (*Aksan*, 2006, s. 74). *Atmaca* ise eşadlılık, eşseslilik, eşyazımlılık terimlerinin sık sık birbiri yerine kullanılarak karışıklık oluşturduğunu ve bu terimlerin eşgösterenlik terimi ile ifade edilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Eşgösterenliğin, tesadüf sonucu veya alıntıyla birbiriyle ilgisi olmayan kavramların aynı göstergeyle anlatılır duruma gelmesi olduğunu ifade eden *Atmaca*, eşgösterenlik ile çok anlamlılığın ayrımında; *etimolojik içerik, anlam yüklerinin birbiriyle bağlantılı olup olmaması, sözcüğün sahip olduğu ilk kavram alanı (çıkış noktası) ve morfolojik yaklaşım* ölçütlerinin kullanılabilmesini belirtmiştir. Morfolojik yaklaşıma göre de eşgösterenliğin yapım ekleriyle ilgili olduğunu, çokanlamlılığın ise morfem ve sözdizimine ait olduğunu vurgulamıştır (*Atmaca*, 2013, s. 121-123).

*Lyons*'a göre eşadlılığın sınırlarının belirlenebilmesi için anlambilimi araştırmalarında iki koşul öne çıkarılmıştır. Bu koşullardan ilki, *sözcüklerin etimolojik bağlantısıdır*. Herhangi iki sözcüğün eşadlı olarak değerlendirilebilmesi için etimolojik bakımdan farklı biçimlere dayanıyor olması gerekir. Etimolojik bağlantı bakımından eşadlı sözcüklerin değerlendirilebilmesi için sözcüklerin etimolojik bilgisinin dilin en erken dö-

nemlerinden itibaren takip edilebiliyor olması gerekir. Lyons, İngilizcede “duyma organı” anlamındaki *ear 1* ve *ear 2* “arpa ve buğday gibi tahılların başağı” anlamındaki sözcüklerin etimolojik olarak incelendiğinde Eski İngilizcede farklı biçimlere sahipken Orta İngilizcede aynı biçimde ortaklaştıklarını ve bugün eşadlı olarak değerlendirildiklerini belirtir. Ancak etimolojik koşulun eşadlılık ve çokanlamlılığı ayırmakta güvenilir bir yöntem olabilmesi için değerlendirilen sözcüklerin tarihsel izlerini sürebilecek kayıtlara ihtiyaç vardır. Aksi durumda etimolojik koşul eşadlılığın belirlenmesinde tam bir kesinlik sağlamayacaktır (Lyons, 1977, s. 550).

Lyons, etimolojik koşula ek olarak *anlamsal bağlantılılık* ilkesinin de eşadlılığın belirlenmesinde dikkate alındığını ancak bunun birçok problem barındırdığını belirtmiştir. *Anlamsal bağlantılılık* ilkesinin problemi, dil konuşurları ile sözlük hazırlayıcısı arasındaki ilişkide saklıdır. Dil konuşurları, bir sözcüğün anlamları arasında metaforik bağlantı görürse bu durum sözcüğün dildeki kullanımına yansıtacak ve sözlük hazırlayıcısı da bu sözcüğü anlamsal bağlantı koşuluna dayanarak çokanlamlı sözcük olarak değerlendirecektir. Ancak dil konuşurlarının sözcüklerin anlamları arasında kurdukları ilişki sezgisel olduğu için eşadlılığın belirlenmesinde anlamsal bağlantılılık koşulu çok güvenilir bir yöntem olarak görülmemektedir.

Lyons, eşadlılığın tam anlamıyla gerçekleşebilmesi için *lexemic distinctness* (sözlükbirimsel farklılık), *sözdizimsel eşdeğerlik* (*syntactic equivalence*) ve *şekilsel özdeşlik* (*formal identity*) koşulların sağlanması gerektiğini belirtmiştir. Bu koşullardan ilki olan *sözlükbirimsel farklılık*, sözcükler arasındaki anlamsal farklılığı ve bu farklılıklara dayalı olarak sözcüklerin sözlükte farklı sözlükbirimlerle ifade edilmesi ifade ederken; *sözdizimsel eşdeğerlik*, sözcükler arasındaki sözcük türü uyumunu bir diğer deyişle söz diziminde oynadıkları rol bakımından aynı görevde olmaları anlamını taşır. *Şekilsel benzerlik* ise sözcüklerin yazım bakımından, grafiksel olarak aynı olmasıdır. Lyons, şekilsel benzerlik ve sözdizimsel eşdeğerlik koşullarının eşadlılığı belirlemede yeterli olmadığını belirtmiş ve bu koşulların hepsinin nitelikleri bakımından birbirinden bağımsız ele alınması gerektiğini vurgulamıştır. Üç koşulun da sağlanması durumunda bile dillerde tam eşadlılıktan bahsetmenin çok zor olduğu ancak yarı eşadlılıktan bahsedilebileceğini ifade etmiştir (Lyons, 1977, s. 560). Eşadlı sözcükler arasında dillerdeki ek benzerliklerine bağlı olarak ortaya çıkan morfosentaktik görevleri aynı olan sözcükler de eşadlılık ortaya çıkarabilecek durumlardan biridir.

Eşadlılığı belirlerken sözlü dil veya yazı diline ağırlık vermeden her ikisinde bulunan sözcüklerin de dengeli olarak ele alınması en doğru yaklaşım olacaktır. Lyons'un ifade ettiği koşulların sağlanması koşuluyla fonetik ve şekil bakımından benzerlik, eşadlılığın ortaya çıkmasına sebep olur. Lyons, anlambilim bakımından eşadlılık ve çokanlamlılığın *sözlüksel belirsizlik (lexical ambiguity)* yaratan iki unsur olduğunu belirtmiştir (Lyons, 1977, s. 569). Eşadlılık ve çokanlamlılığın çok sık biçimde karşımıza çıktığı sözcük türlerinden biri de eylemlerdir. Türkçedeki eylemlerde çokanlamlılık ve eşadlılık ayrımına yönelik yaptığı çalışmada Uçar, eşadlılığın; “sözlüksel bir birimin rastlantısal olarak, iki ya da daha fazla ayrı ve birbirinden bağımsız anlam taşınması” olduğunu belirtmiştir (Uçar, 2009, s. 207). Türkçe Sözlük'te yer alan eşgösterenli bazı sözcükler üzerine düzeltme önerileri içeren çalışmalar da yapılmıştır (Özkan ve Mert, 2020, s. 10).

Sözlükbilim bakımından eşadlı sözcüklerin doğru belirlenmesi, sözlükbirim seçiminde önemli rol oynamaktadır. Örneğin TS'de *Onlar (I)* ve *Onlar (II)* sözlükbirimleri eşadlı olarak verilirken, çokanlamlı *kafa* sözlükbiriminin altı anlamı verilmiştir. Tarihî ve çağdaş Türkçe sözlüklerde de eşadlı-eşsesli sözcüklerin gösteriminde farklı yöntemler uygulanmıştır (Yavuzarslan, 2010).

### 3.2. ÇOKANLAMLILIK

*Çokanlamlılık* (polysemy) anlambilim araştırmalarında sık sık eşadlılıkla ele alınan ve eşadlılıktan farklı olan yönleriyle ifade edilmeye çalışılan bir olgudur. Çokanlamlılığın eşadlılık ile ilişkisi üzerinde önceki bölümde durmuştuk. Leech, sözlüklerdeki çokanlamlılığı, “aynı morfolojik açıklamayı paylaşan leksikal öğelerin anlamsal grubu” olarak nitelemiştir. Böylece sözlük hazırlayıcısı tarafından anlamların aynı sözlük ögesinin varyantları olarak görülmesi sağlanmış olur (Leech, 1981, s. 228). Aksan, çokanlamlılığı, “değişik etkenlerle bir göstergenin yansıttığı temel anlamın yanı sıra yeni yeni kavramları da yansıtmaları” olarak tanımlamıştır. Tarihsel olarak çokanlamlılığa ise *değmek* > *tegmek* sözcüğünün 8. yüzyılda “1. Değmek, dokunmak, 2. Ulaşmak, erişmek, 3. Saldırmak, yakalamak” anlamları ile çokanlamlı sözcük olmasını örnek olarak vermiştir (Aksan, 2006, s. 70-71). Karaağaç, çokanlamlılığı, “bir veya aynı kelimenin iki veya daha fazla anlamının olması” olarak nitelemiştir. Bir diğer deyişle çokanlamlılık, “aynı şekillerle karşılanan farklı anlamlar”dır (Karaağaç, 2017, s. 61- 65). Uçar ise çokanlam-

lılığı, “farklı ancak birbiriyle bağlantılı anlamlara sahip olma” olarak tanımlamıştır (Uçar, 2009, s. 289). Ullmann, çokanlamlılığın ortaya çıkışıyla ilgili olarak, iki sözcüğün sesletim bakımından özdeş olması ve anlam bakımından büyük farklılığa sahip olmaması gerektiğini belirtmiştir (Ullmann, 1962, s. 164). Sesletim ve anlam bakımından ortaya çıkan bu özdeşlik sözlüklerde sözlükbirim olarak yer alan sözcüklerin çokanlamlı olarak değerlendirilmesine neden olmaktadır. Bu değerlendirmenin asıl nedeni ise dildeki sezgisel yaklaşımdır.

Çokanlamlılığın anlam ilişkileri bakımından en sık görülen olgu olması araştırmacılar tarafından şöyle ifade edilmiştir: “Dillerde sözlükçenin sınırlı ancak insanın hayal gücünün sınırsız olmasından kaynaklanır. Bu yüzden aynı sözcüğün farklı anlamları göstermek için tekrar tekrar kullanıldığı görülmektedir” (Blank, 2003; Uçar, 2009, s. 55). Dolayısıyla çokanlamlılığın dilde kullanım aşamasındaki işlevi, göstergelerin göndermeleri karşılayan anlamlarının sayısının artırılmasıyla daha çok göndergeyi karşılayabilir hâle getirilmesidir. Sözlüklerdeki çokanlamlı sözlükbirimler, dillerde bu şekilde anlam kapasiteleri artırılmış sözcüklerdir. Bir sözlükbirimin çokanlamlı olması aynı zamanda dilde işlenerek sıklığının arttığının da kanıtıdır.

Eşadlılık ile çokanlamlılığın sınırlarının belirlenmesinde genel kabul görmüş ilkeler ise *Eşadlılık* başlığı altında verilmiş olan *etimolojik içerik ve anlamsal bağlantılılık* ilkelelidir (Lyons, 1977, s. 560; bkz: 6.3.2. Eşadlılık). Bunun yanında çokanlamlılık ile eşadlılığın sınırlarının belirgin biçimde ifade edilmesindeki zorlukların asıl sebebinin, dil konuşurlarının etimolojinin farkında olmadan sözcüklerin anlamlarına dair sezgisel çıkarımları olduğunu vurgulamıştır (Ullmann, 1962, s. 164). Palmer de dil konuşurlarının sezgisel yaklaşımları dolayısıyla aynı kökten gelmeyen ancak dil belleğinde çokanlamlı olarak değerlendirilen sözcüklerin bulunduğunu belirtmiştir. İngilizcede *ear* sözcüğü ile *ear of corn* yapısındaki sözcüğün aynı kökten algılandığını vurgulamıştır (Palmer, 1976, s. 65-67). Leech ise *weed 1* “Yabani ot” ve *weed 2* “Dul kadınların giydiği yas giysisi” sözcükleri farklı etimolojilere dayanan eşadlı sözcükler olmasına rağmen dil konuşurlarının söz dağarcığında sezgisel olarak çokanlamlı olarak algılandığını belirtmiştir (Leech, 1981, s. 228). Bu şekilde sezgisel olarak çokanlamlı olarak algılanan sözcükler genellikle ölçünlü dil ile ağızlar arasındaki anlam ilişkilerinde ortaya çıkmaktadır. Çokanlamlılığın sezgisel yaklaşımın dil alanında uzman olmayan konuşurlara dayanan bu şüpheli yönü araştırmacılar tarafından göz ardı edilmemelidir.



Dillerin konuşur sayıları arttıkça ve işlendikçe dillerdeki çokanlamlı ve eşadlı sözcüklerin sayısının artması kaçınılmaz bir durumdur. Bu açıdan Ullmann, çokanlamlılık ve eşadlılık olmadan bir dilin düşünülemediğini belirtmiştir. Her iki unsurun da dillerde sık görülmesine rağmen çokanlamlılığın her zaman daha fazla rastlanan bir olgu olduğunu belirtmiştir (Ullmann, 1962, s. 180). Karaağaç ise dillerde eşseslilik ve çokanlamlılık arasında sürekli geçişler olduğunu vurgulamıştır (Karaağaç, 2017, s. 67). Bir sözcüğün dilde işlendikçe sıklığının artması dolayısıyla ifade ettiği anlamların çeşitlenmesi beklenen bir gelişmedir. Sözcüklere bu olanağı sunan unsur ise *bağlam (context)* ögesidir. Bağlam unsuru, sözcüklerin anlam çeşitliliğini artırmanın yanında bazı eşadlı sözcükleri de çokanlamlı sözcüğe dönüştürebilir. Palmer de metaforik anlam kazanarak çok anlamlı hâle gelmiş sözcüklere *foot of the bed* “yatağın ayağı” örneğindeki *foot* “ayak” ögesini örnek olarak vermiştir (Palmer, 1976, s. 68). Sözcüklerin dilde kullanıldıkça anlamlarının çeşitlenmesi çokanlamlı sözcüklerin anlam dizilerinin oluşmasını sağlar. Anlam dizileri, prototip kurama bağlı olarak “kesin ve ön tip olan anlam ile ön tipten daha zayıf olan anlamı içerir” (Uçar, 2011, s. 289). Bu açıdan anlam dizisinin oluşması sözcüğün bağlam içerisindeki görünümünü yansıttığı için çokanlamlı sözcüklerdeki anlam dizisinin tek bir temel anlamdan kaynaklanması ve bağlam içerisinde çeşitlenmesi muhtemel görünmektedir. Leech ise sözcüklerin psikolojik olarak belirli bir bağlamda gerçeklik kazanmasının o sözcüğün dil konuşurlarının zihninde bağlamsal içerik kazanması anlamına geldiğini vurgulamıştır (Leech, 1981, s. 228). Metaforik anlamın dışında dil konuşurlarının sezgisel söz dağarcığının ana ögesini oluşturan sözlü dilde, sesletim de eşadlılık ve çokanlamlılığın oluşmasında etkilidir. Ullmann, sesletim sırasında bağlama bağlı olarak bazı sözcüklerin eşadlı duruma gelebileceğini belirtmiş ve İngilizcenin ağızlarında, *son* “erkek çocuk” ile *Sun* “Güneş” sözcükleri arasındaki ilişkiyi bu duruma örnek olarak vermiştir (Ullmann, 1962, s. 182).

Anlam üzerine çalışan araştırmacılar, çokanlamlılığı farklı anlamların ortak göstergesi paylaşması anlayışıyla değerlendirmişlerdir. Palmer, bu anlayış çerçevesinde çokanlamlılığı, dilde sadece farklı sözcüklerin farklı anlamlarının bulunmadığını, aynı sözcüklerin farklı anlamlarının da olabileceğini vurgulayarak betimlemiştir (Palmer, 1976, s. 65). Çokanlamlılığın belirlenmesi ve eşadlılık ile farklarının ortaya çıkarılmasında *anlamsal bağlantılılık* ilkesi bir başka ayırt edici unsurdur.

Lyons, bu ilkenin eşadlılık ve çokanlamlılık arasındaki ayrımın kesin olmadığı yönündeki düşünceye karşı olarak araştırmacıların işini kolaylaştırdığını ve ancak bağlam vasıtasıyla iki kavram arasındaki anlam bulanıklığının giderilebileceğini belirtmiştir (Lyons, 1977, s. 235). Türkçede anlamsal bağlantılılık üzerine çalışan Uçar ise bir sözcüğün çokanlamlı olarak değerlendirilebilmesi için “tek bir sözlükbirimin pek çok farklı ancak birbiriyle bağlantılı anlamının olması gerekir” tespitiyle çokanlamlı sözlükbirimlerin anlamları arasındaki bağlantı ilişkisini öne çıkarmıştır (Uçar, 2009, s. 207). Çokanlamlılığın belirlenmesinde anlamsal bağlantının önemine dikkat çeken Lyons, dilde çoklu anlama sahip sözcüklerin anlamları incelendiğinde bazı anlamların birbiriyle ilişkili olduğunun bazılarının ise aralarında ilişki olmadığının rahatlıkla tespit edilebileceğini belirtmiştir. Bu tip durumlarda çokanlamlılık ile eşadlılık arasındaki farkın da ortaya çıktığını vurgulamıştır (Lyons, 1968, s. 406). Anlamsal ilişki ilkesi, sözlük yazarının anlam ilişkisi bulunmayan öğeleri eşadlı, anlam ilişkisi bulunanları ise tek bir sözlükbirim altında çokanlamlı olarak değerlendirmesini gerektirmektedir. Dolayısıyla eşadlılık ile çokanlamlılık arasındaki en belirgin farkın sözcüklerin anlamları arasındaki ilişki olduğu söylenebilir.

Leech, bu doğrultuda çokanlamlılığı, aynı sözcüksel öge için birden fazla anlambirimsel belirtimin yapılması, eşadlılığı ise aynı biçimi paylaşan farklı ve bağlantısız öğeler olarak nitelemiştir (Leech, 1974, s. 228). Aksan ise çokanlamlılık ile eşadlılığın ayrımını şu şekilde ifade etmiştir:

Çokanlamlılıkta bir göstergenin, temel anlamının yanı sıra, onunla mutlaka ilişkisi bulunan yeni yeni anlamlar kazanması söz konusudur. Eşadlılıkta ise birbiriyle anlamca ilgisi bulunmayan kavramlar, bir rastlantı ya da kimi zaman yabancı bir dilden alınan öğelerle eşlik nedeniyle aynı göstergeyle anlatılır duruma gelmiş olabilir (Aksan, 2006, s. 72).

Anlam üzerine yapılan çalışmalarda eşadlılık ile çokanlamlılığın birbirinden ayrılan yönlerinin belirlenmesi üzerine gösterilen çabaların yanında bu iki kavramın birbiriyle ilişkisi üzerine görüşler de ortaya konulmuştur. Karaağaç, eşadlılığın oluşma nedenlerinden biri olarak çokanlamlı sözcüklerin anlamlarının zamanla bağımsızlaşarak eşadlı duruma gelmesini göstermiştir. Eşadlılık ile çokanlamlılık arasındaki ilişkide çokanlamlı bir sözcükten zaman içerisinde yeni bir sözcük oluştuğunu belirtmiştir. Oluşan yeni

sözcüklerin anlamların asıl anlamdan zaman içinde ayrılmasıyla ortaya çıktığını vurgulamıştır (Karaağaç, 2017, s. 68). Dillerde çokanlamlılığın eşadlıktan daha fazla görülmesi ve sözlüklerde çokanlamlı sözlükbirim sayısının eşadlıklardan daha fazla olmasının bir sebebi de birçok sözcüğün çokanlamlılıktan eşadlılığa uzanan bu süreci tamamlamamış olmasından kaynaklanmaktadır.

Uçar, eşadlılık ile çokanlamlılığın ayırımında bu iki kavram için yapılan tanımların yetersiz olduğunu ve özellikle çokanlamlı bir sözcüğün anlamlarının birbirinden tam olarak ayrıştırılabilmiş olması gerektiğini belirtmektedir. Uçar, ayrıca çokanlamlılığın kendine özgü şu özelliklerinin eşadlı olarak değerlendirilmesine engel olduğunu belirtmiştir: Çokanlamlı sözcüklerin anlamları birbiriyle bağlantılı ve aşırı derecede benzer olmasıdır. Bunun yanında tarihsel etimoloji bakımından çokanlamlı sözcüklerin anlamlarından birinden türeyen diğer anlamlar birbiriyle yakın bağlantılıdır ve çokanlamlı sözcüklerdeki bu bağ, eşadlı sözcüklerde yoktur. Bir diğer özellik ise çokanlamlı sözcüklerin sözlükçede bir düzen içinde yer almasıdır (Uçar, 2009, s. 58). Çokanlamlı sözcüklerin bu özellikleri eşadlı sözcüklerle sınırlarını da belirlemektedir.

Çokanlamlı sözcüklerin sözlüklerde gösterimi ise anlambilim ve sözlükbilim bakımından çeşitli açılardan değerlendirilmiştir. Çokanlamlı sözcüklerin her bir anlamının sözlüklerde gösterilmesi ve çokanlamlı sözcüklerde anlamların tek bir temel anlama dayandığı görüşü olmak üzere iki düşünce ortaya çıkmıştır (Uçar, 2009, s. 79).

Türkçenin genel sözlüğü olması dolayısıyla TS’de çokanlamlı sözlükbirimlerin sayısı oldukça fazladır. Söz varlığı bakımından çok sayıda malzeme içeren Türkçenin TS’de kodlama aşamasında doğru biçimde yansıtılması çokanlamlı sözlükbirimlerin doğru gösterimi ile yakından ilişkilidir. Uçar, özellikle çokanlamlı eylemlerin sunumu bakımından “TDK TS’nin betimlemeleri yetersiz bir sözlük” olduğunu belirtmiştir (Uçar, 2017, s. 357). Çokanlamlı sözlükbirimlerin kodlama aşamasında doğru biçimde sunulması, kod çözme sırasında anlamsal belirsizliğini ortadan kaldıracığı için sözlük kullanıcının da işini kolaylaştıracaktır. TS’de çokanlamlı sözlükbirimlerin anlamsal açıdan değerlendirilerek anlamsal uzaklaşma yaşayan birimlerin farklı maddelerde değerlendirilmesi gerekmektedir (Gürlek, 2016, s. 179). Çokanlamlı sözlükbirimlerde anlamların sıralanması için ise TS’deki çok anlamlı sözlükbirimler incelenerek anlam ilişkilerinin tekrar irdelenmesine ihtiyaç vardır (Boz, 2009b, s. 156-157).

### 3.3. EŞANLAMLILIK

*Eşanlamlılık* (synonymy), sözlükbirimlerin tanımlanması bakımından en sık kullanılan anlam ilişkilerinden biridir. Lyons, eşanlamlılığı, “iki ögenin aynı anlama sahip olması” olarak tanımlamıştır (Lyons, 1968, s. 446). Lyons’un eşanlamlılık konusunda yaptığı bu tanım, anlambilim araştırmalarında daha yaygın olan katı eşanlamlılık anlayışını temsil eder. Eşanlamlılığı daha esnek biçimde yorumlayan araştırmacılara göre ise her sözcüğün bir eşanlıklı listesi vardır ve bu sözcüklerin her biri sözlükbirimin anlam dizisinde belirli bir ögeyi karşılamaktadır.

Lyons, eşanlamlılık kavramına esnek yaklaşıldığında, İngilizcede *nice* “güzel, hoş” sözcüğü için *savoury*, *discriminative*, *exact*, *good* vb. sözcüklerin eşanlıklı kabul edilebileceğini belirtmiştir (Lyons, 1968, s. 446). Eşanlamlılık değerlendirilirken esnek yaklaşıma sahip olduğunda sözcüklerin eşanlıklarının belirli bir dereceye göre sıralandığı düşüncesi de yaygınlık kazanır. Bu sıralamaya göre, sözcük ile tam eşanlıklı olmayan ögeler *eşdeğer* (*equivalent*) olarak adlandırılır.

İki sözcük arasında anlamsal bakımdan mesafenin uzak olması durumunda ise her iki sözcük *esnek eşanlıklı* (*loosely synonymous*) *eşanlıklı* olarak değerlendirilir. Lyons, belirli bir bağlamda duyu ilişkisine sahip bu tür sözcüklere *father* (*baba*) ve *mother* (*anne*) sözcüklerini örnek vermiştir (Lyons, 1968, s. 447). Anlambilimde eşanlamlılık olgusunun mümkün olup olmadığı sorusuna verilen, “tam eşanlamlılığın mümkün olduğu ve olmadığı” yanıtları üzerinden araştırmacılar temel olarak iki farklı görüş etrafında kümelenmiştir.

Dillerde tam eşanlamlılık olgusunun ancak nadir durumlarda görülebileceğini belirten Ullmann, tam eşanlamlılığı zorlaştıran durumların başında, sözcüklerin dilde farklı bağlamlarda kullanımları sonucunda oluşan *duygusal* (emotive) ve *biçimsel* (stylistic) yeni anlamların geldiğini vurgular (Ullmann, 1968, s. 141). Eşanlıklı olma durumunu zorlaştıran bu unsurların yanında sözcüklerin eşanlıklı olabilmesi için iki tür koşul olduğu görülmektedir. Söz konusu koşullardan ilki; sözcüklerin eşanlıklı olabilmesi için cümle içerisindeki kullanımda yer değiştirebilmeleridir. İkinci koşul ise bilişsel ve duygusal olarak eşdeğerliktir. Bilişsel ve duygusal ifadede sözcüklerin aynı anlamı ifade etmesi bağlam açısından tam eşanlamlılığı oluşturan önemli unsurlardan biridir (Lyons, 1968,

s. 448). Sözcüklerin eşanlamlılık durumunu anlayabilmek için diğer anlamsal ilişkilerden de faydalanılabilir.

Ullmann, İngilizcede çokanlamlı *decline* “reddetmek” sözcüğünün *accept* ile zıt anlamlı olduğunda *reject* sözcüğü ile eşanlamlı olduğunu ancak “alçalmak” anlamı ön plana alınarak *rise* “yükselmek” ile zıt anlamlı olarak düşünüldüğünde *reject* ile eşanlamlı olamayacağını belirtmiştir (Ullmann, 1962, s. 143). Dolayısıyla çokanlamlı sözcüklerin zıt anlamlılık ilişkisi söz konusu sözcüklerin eşanlamlılık ilişkilerini de etkileyebilmektedir.

Eşanlamlılık koşullarının sağlanma derecesine bağlı olarak sözcüklerin eşanlamlılık ilişkisi dört biçimde değerlendirilmiştir: 1. Tam ve bütüncül, 2. Tam ama bütüncül olmayan, 3. Tam ama bütüncül olmayan, 4. Tam ve bütüncül olmayan eşanlamlılık (Ullmann, 1962, s. 448). Cruse ise eşanlamlılığı üç başlık altında değerlendirerek, 1. Tam eşanlamlılık, 2. Bilişsel eşanlamlılık 3. Yakın eşanlamlılık olarak sınıflandırmıştır (Cruse, 1986, s. 88, 285-289). Eşanlamlılığın derecesine göre oluşturulan bu sıralamalar, anlambilim bakımından genel durumu ifade ederken, anlambilim araştırmalarında üzerinde durulan ve sözlükbilimde tanımı etkileyen en önemli unsur, tam eşanlamlılığın mümkün olup olmadığıdır.

Anlambilim araştırmacıları eşanlamlılık ilişkisinin doğru biçimde ayrılabilmesi için sözlük hazırlayıcısının bu konuda donanımlı olması gerektiğini belirtmektedir (Ullmann, 1962, s. 143). Eşanlamlılığın doğru bir şekilde belirlenebilmesi, tanımda verilen eşanlamlılık ilişkisinin de uygun biçimde kurulmasını sağlayacağı için kodlama aşamasında önemli yer tutmaktadır.

Eşanlamlılığın çeşitleri ise ortaya çıkış sebeplerine bağlı olarak, 1. Diyalektik, 2. Bağlamsal, 3. Duygusal anlamlı, 4. Eşdizimsel, 5. Yakın anlamlı, 6. Çağrışımsal olmak üzere altı başlık altında değerlendirilmektedir. Diyalektik eşanlamlılık ilişkisinde ölçünlü dilden bir sözcük ile onunla ilişkili olan ağızlardaki bir sözcük arasındaki eşanlamlılık ilişkisi söz konusudur. Palmer, Amerikan İngilizcesinde “sonbahar” anlamında batı bölgelerde *fall* sözcüğünün kullanılmasına karşın diğer bölgelerde *autumn* sözcüğünün kullanılmasını bu duruma örnek vermiştir.

Bağlamsal eşanlamlılık ise bazı sözcüklerin bağlam içerisindeki kullanımları sonucunda eşanlamlı duruma gelmesidir. Palmer’in vurguladığı gibi İngilizcede; *chap*, *pass*

*away, die, pop off* sözcükleri bağlam içerisindeki kullanımları sonucunda eşanlamlı duruma gelmiştir. Duygusal (emotive) eşanlamlılık, bazı sözcüklerin duygusal ve sezgisel algıya bağlı olarak dil kullanıcılarının zihinsel sözlükçesinde eşanlamlı olarak kullanılmasıdır.

Palmer, bu tür duygusal eşanlamlı sözcüklere, *statesman ~ politician* “devlet adamı” ve *hide ~ conceal* “gizlemek” sözcüklerini örnek olarak vermektedir. Eşdizimsel eşanlamlılık ise bazı sözcüklerin eşdizimlik bakımından sınırlılığa sahip olmasını ifade etmektedir. Eşdizimsel sınırlılığa sahip sözcükler yalnızca eşdizimlik ilişkisi bulunan sözcüklerle kullanıldıklarında eşanlamlılık oluşturabilirler.

Palmer, İngilizcede *rancid* “kokmuş” sözcüğünün *bacon* “domuz pastırması” ve *butter* “tereyağı” sözcükleriyle eşdizimli kullanımında sıklık kazanmış olmasını eşdizimlik kaynaklı eşanlamlılık ilişkisine örnek olarak vermiştir. Palmer, ayrıca dilde birçok sözcüğün yakın anlamlı olduğunu ve yakın anlamlı sözcüklerin eşanlamlı olarak değerlendirilmesinin sıkça rastlanan bir durum olduğunu belirtmiştir. Eşanlamlılık ilişkisinin esnek biçimde ele alınması sonucunda yakın anlamlı sözcükler de eşanlamlı olarak değerlendirilebilmektedir. Palmer’in ifade ettiği gibi İngilizcede, *mature* “olgun” sözcüğüne *adult, ripe, perfect, due* gibi yakın anlamlı sözcüklerin eşanlamlı olarak verilmesi bu türdendir. Sözcükler arasında eşanlamlılık ilişkisini sağlayan bir diğer unsur ise çağrışım (*connotation*)dır. Sözcükler, sıklıkları arttıkça kullanıma bağlı olarak çağrışıma dayalı yeni anlamlar kazanır ve bu anlamları vasıtasıyla başka sözcüklerle eşanlamlı olabilirler (Palmer, 1976, s. 60-65). Eşanlamlılığın çeşitleri, dildeki diğer etkenlere bağlı olarak ortaya çıkabildiği için diğer anlam ilişkilerine göre çeşitlilik göstermektedir.

Aksan, eşanlamlı sözcüklerin varlığının dillerin eskiliğinin saptanmasında araştırmacılara veriler sağlayabileceğini belirtmiş ve Türkçedeki *göndermek ~ yollamak* sözcüklerinin eşanlamlı olduğunu vurgulamıştır. Diğer dillerden alıntılanan sözcüklerin de eşanlamlılık oluşturabileceğini belirten Aksan, Türkçe *üzüntü* sözcüğü ile aynı anlamda olan ve Arapçadan alıntılanan *elem, keder, gam* ile Farsçadan alıntılanan *dert* sözcüğünü örnek olarak vermiştir.

Aksan, Türkçede dil devrimi ile üretilen sözcüklerin de eşanlamlılık oluşturduğunu vurgulamıştır. *Sebep* sözcüğü yerine üretilen *neden* sözcüğü ile *ihtiyaç* sözcüğü yerine dile girmiş olan *gereksinim* sözcüğünü vererek bu durumu örneklemiştir. Özellikle alıntı

sözcüklerle eşanlamlılık ilişkisine sahip olan yerli sözcüklerin zaman içerisinde yarışa girdiklerini ve bu sözcüklerden birinin silinmesi veya sözcüklerden birinin yalnızca ikilemelerde yaşaması ile söz konusu yarışın sonlandığını vurgulamıştır.

Türkçede *evirmek çevirmek* ikilemesinde yaşayan *evirmek* sözcüğünün bu şekilde ikileme içerisinde kullanımının devam ettiğini belirtmiştir. Alıntı sözcüklerin yerli dilde karşılığı üretilmeden dile alınmasının tutunmalarını kolaylaştıracağını vurgulamıştır. Bazı anlambilim araştırmacıları ise sadece sözcükler arası eşanlamlılığın değil, tümceler arası eşanlamlılık ilişkisinin de söz konusu olduğu üzerinde durmaktadır (Aksan, 2006, s. 79-81; Leech, 1981, s. 255-276). Eşanlamlılığın sözlükbilimcileri ilgilendiren kısmı ise sözcüksel eşanlamlılık ilişkisidir.

Atkins ve Rundell, eşanlamlılık ilişkisinin farklı ilişkiler sonucunda ortaya çıkabileceğini belirterek, sözlüklerde genellikle sözde eşanlamlı (pseudo-synonym) sözcükler ile eşatlanamlı sözlükbirimlerin de eşanlamlı olarak değerlendirildiğini vurgulamışlardır (Atkins ve Rundell, 2008, s. 134). Sözcüklerin eşanlamlılık ilişkilerinin sözlüklerde verilmesi ilk olarak kodlama sürecinde sözlük hazırlayıcısının doğru eşanlamlı sözlükbirimleri tespit etmesi ile başlamaktadır. Türkçe sözcüklerin sıklıkları ve anlam öğelerinde sıklığın rolü konusunda Türkçede de çalışmalar vardır (Yavuzarslan ve Gündoğan, 2015).

Eşanlamlı sözlükbirimlerin doğru biçimde belirlenebilmesi ise sözlük hazırlayıcısının kaynak dil ve hedef dildeki eşanlamlılık ilişkilerine yoğunlaşması ile mümkündür. TS gibi tek dilli sözlüklerde eşanlamlılık ilişkisi analitik tanımın yanında tamamlayıcı olarak kullanılırken çok dilli sözlüklerde sözlükbirim ile onun hedef dildeki karşılığının eşdeğer olması amaçlanmalıdır. Söz konusu eşdeğerliğin kodlama sürecinde sağlanamaması durumunda kod çözme aşamasında sözlük kullanıcısının sözlükten alacağı verim azalacaktır. TS'deki halk ağzından sözlükbirimlerin tanımlarında eşanlamlılık ilişkilerinin kullanımı ayrıntılı olarak 6.1. "Eşanlamlı ile Tanımlama" ve 9. "İnceleme" bölümlerinde incelenmiştir.

### 3.4. TERSANLAMLILIK

İki veya daha fazla sözcüğün zıtlık oluşturması, anlam yükünü taşıyan sözcükler üzerinden değerlendirilse de anlambilim açısından anlamların zıtlığını (antonymy) ifade etmektedir. Eşanlamlılık üzerine yapılan araştırmalarda, dilde gerçek ve mutlak eşanlamlılığın varlığı konusunda şüpheler olduğu üzerinde durmuştuk. Dilde ters anlamlılığın varlığı konusunda ise daha güçlü veriler vardır. Zıtlık; dilde, düzenli ve oldukça doğal bir süreçtir (Palmer, 1976, s. 78). Anlambilimde, tersanlamlılık ile eşanlamlılık birbirinin tamamlayıcısı olarak görülür. Atkins ve Rundell, anlam ilişkileri bakımından ters anlamlılığın eşanlamlılığa göre daha karmaşık yapıda olduğunu vurgulamaktadır (Atkins ve Rundell, 2008, s. 141). Tersanlamlılık ilişkisinin kendi içindeki farklılıklar araştırmacılar tarafından alt birimlere ayrılmasına neden olmuştur.

Tersanlamlılık ilişkisi taşıyan birimler; *yönsel (directional)*, *dereceli, ilişkisel/karşıtsal (converseness)*, *ikili, kutupsal (polar)*, *biçimsel ilişkili* ters anlamlılar olmak üzere altı türde incelenmektedir (Leech, 1981, s. 99; Aksan, 2006, s. 82). Yön gösteren ters anlamlılar, dillerde sık kullanılan yön ifadesi çiftlerinden oluşur. Aksan; Türkçede, *aşağı-yukarı, ileri-geri, kuzey-güney* sözcük çiftlerini yön gösteren ters anlamlılara örnek olarak vermiştir. Dereceli ters anlamlılar ise tam zıtlık ifade eden ve derecelendirilebilen sözcüklerdir.

Derecelendirilebilir ifadeler diller daha çok sıfat türündeki sözcüklerdir. Aksan, *sıcak* ve *soğuk* sözcük çiftinin ters anlamlı olduğunu ve sıcaktan soğuğa doğru, *ılık* ve *serin* sözcükleri ile derecelendirilebileceğini belirtmiştir. Aynı şekilde, *açık-(aralık)-kapalı* ilişkisi de derecelendirilebilir bir tersanlamlılık ilişkisini ifade eder. İlişkisel ters anlamlı sözcükler, dillerde belirli bir bağlam çerçevesinde zıtlık kazanan bağlam bağımlı sözcüklerdir. İlişkisel karşıtlıkta, zıtlık ilişkisi her iki ögenin arasındaki ilişki üzerinden oluşur. Aksan; bu tür sözcükleri, *almak-satmak, satılık-kiralık, anne/baba-evlat* sözcük çiftleri ile örneklemiştir. İlişkisel zıtlık, sözlük tanımlarında sık olarak kullanılsa da sözlükbirimlerin zıtlıklarının bilinmesi sözlük kullanıcılarına kod çözme aşamasında fayda sağlayacaktır.

İkili karşıtlıklar ise birbirini tamamlayan ve *bütünleyici (complementary)* olarak nitelenebileceğimiz zıtlıklardır. Bütünleyici ters anlamlıların kutupsal ters anlamlı sözcüklerle



de ilişkili olduğu düşünülür. İkili karşıtlıkların kutupsal nitelikte düşünülmesinin nedeni anlamsal bakımdan zıt kutuplara yakın anlamların göstergeleri olmalarıdır. Bu açıdan, bütünlüyci ters anlamlılar derecelendirilemezken, kutupsal ters anlamlı sözcükler derecelendirilebilir. Aksan; bu türden karşıtlıkların, canlı-ölü, zengin-fakir, genç-yaşlı gibi sözcük çiftleriyle örneklenebileceğini belirtmiştir. Örneğin; *zengin/fakir* sözcük çifti *daha zengin, daha fakir* biçiminde derecelendirilebilirken, canlı-ölü sözcük çifti aynı şekilde derecelendirilemez ve ikili karşıtlık olarak değerlendirilir. Kutupsal tersanlamlılık içeren sözcük çiftleri ise *yüksek-alçak, sevmek-nefret* etmek gibi sözcük çiftleridir. Özellikle bu tip kutupsal tersanlamlı sözcük çiftlerinde zıt bir çiftin terimleri simetrik olarak anlamsal düzlemde yerleştirilmiştir. Bu bölgeye *pivotal (eksensel)* bölge adı verilir. Çoğu kez bu bölgenin ortasında yer alan kavram herhangi bir sözcük tarafından karşılanmaz. Lyons, *long-short* sözcük çiftinin kutupsal tersanlamlılığa örnek olarak verilebileceğini ve her iki sözcüğün simetrik anlamsal düzlemde simetrik olduğunu belirtmiştir (Lyons, 1986, s. 205).

Biçimsel ilişkili ters anlamlı sözcükler ise dillerdeki biçimbirimler ile zıtlık anlamı taşıyan hale gelen ve biçimbirimsel bağımlılık taşıyan ifadelerdir. Özellikle eklemeli dillerde biçimsel ilişki taşıyan ters anlamlı sözcüklerin sıklığı fazladır. Türkçede “varlık” bildiren *+lXk* eki ile “yoksunluk” ifade eden *+sXz* ekinin kullanıldığı sözcükler biçimsel ilişkili ters anlamlılığa örnek oluşturur. Aksan; Türkçede, *sorumluluk-sorumsuzluk, paralı-parasız, görmüş-görmemiş* sözcük çiftlerini biçimsel ilişkili ters anlamlılığa örnek olarak vermiştir (Aksan, 2006, s. 82). Tersanlamlı sözcüklerin sözlük tanımlarında kullanım bakımından özellikle yönsel zıtlıkların sözlük hazırlayıcıları açısından daha elverişli olduğu düşünülmektedir (Atkins ve Rundell, 2008, s. 142). Leech, zıtlıkların değişik sözcük türlerinden oluşabileceğini ve sıfat, ulaç, ad, eylem biçiminde karşımıza çıkabileceğini belirtmiştir (Leech, 1981, s. 90). Tarihsel bakımdan işlenmiş dillerde tersanlamlı sözcüklere daha sık rastlanır ve dillerin kullanım özelliklerine bağlı olarak her sözcük türünde de görülebilir. Dereceli zıtlıkların daha çok sıfat türündeki sözcük çiftlerinde görülmesi bu durumun en önemli göstergelerindendir.

Lyons ise tersanlamlı sözcükleri üçe ayırarak değerlendirmiş ve eşanlamlılık ile tersanlamlılığın farklı türden duyu ilişkilerine dayandığını belirterek, bütünlüycilik ile karşıtallığın zıtlık ilişkisine göre daha hafif bir tersanlamlılık ilişkisi taşıdığını vurgulamıştır. *Zıtlık (antonymy)* içeren sözcük çiftlerinin diğer ters anlamlılık türlerine göre en büyük

farkının düzenli olarak derecelendirilebilmesi olduğunu ifade etmiştir. *Büyük-küçük* sözcük çiftinin tam zıtlık içermesi ve derecelendirilebilmesi bakımından bu duruma örnek olarak verilebileceğini belirtmiştir. İki veya daha fazla öge karşılaştırıldığında bu ögelerin karşılaştırma yapılan ögelere hangi derecede sahip olduğu üzerinden karşılaştırma yapılmaktadır. Sözcüklerin bağlam içerisinde kullanımı bakımından tam zıttı olan sözcükle aynı anlama gelebilecek ifadelerle de aynı zıtlığı oluşturabileceğini vurgulayarak, *Our house is bigger than yours* “Evimiz sizinkinden daha büyük” tümcesinde *bigger* sıfatının ifade ettiği kıyaslamanın da bir ters anlam oluşturduğunun altını çizmiştir (Lyons, 1968, s. 463; 1977, s. 270). Leech, anlambilim yaklaşımında *zıtlık* (*antonymy*) kavramı ile *uyumsuzluk* (*incompatibility*) kavramlarını ayırdığını ve tam zıtlık ifade eden sözcük çiftleri dışındaki ifadeleri *anlamsal zıtlık* (*semantic contrasting*) olarak nitelmiştir (Leech, 1974, s. 92). Palmer de özellikle kutupsal özellikler gösteren ve mutlak bir değere sahip olan zıtlık çiftlerinin derecelendirilebilir olsalar da simetrik olarak ters çevrilemeyeceğini belirtir. Bu bağlamda Palmer, *more brilliant* “daha fazla zeki” *less stupid* “daha az aptal” karşıtlığının olamayacağını vurgular (Palmer, 1976, s. 79). Tam zıtlık ifade eden sözcüklerin *derecelendirme* (*grading*) fırsatı vermesinden dolayı bütünleyicilik ve karşıtsallıktan farklı bir yönü olduğu görülmektedir.

Türkçe, tersanlamlılık bakımından tarihsel zenginlik taşıyan dillerden biridir. Aksan, Türkçede tersanlamlılığı ele alırken, Köktürk Yazıtlarındaki *ırak* “uzak”-*yagru* “yakın” ve *tün* “gece”-*küntüz* “gündüz” örneklerinden hareketle Eski Türkçe döneminden itibaren Türkçede tersanlamlılığın yaygın olduğunu vurgulamıştır. Türkçede tarihsel süreç içerisinde ortaya çıkan tersanlamlı sözcük çiftlerinin yanında alıntılarla oluşmuş zıtlıklar da vardır. Alıntı sözcüklerin dilde yer alan sözcüklerden daha fazla sıklık kazanması sonucunda ortaya çıkabilecek bu durumun Türkçedeki görüntüsüne Aksan, Farsça kökenli *zengin* ve Arapça kökenli *fakir* sözcüklerinin oluşturduğu zıtlığı örnek olarak vermiştir. Türkçe kökenli *varsil* ve *yoksul* sözcüklerinin kullanım sıklığının daha düşük olması nedeniyle alıntı sözcükler zıtlık çifti oluşturmuştur. Aksan, Arapça kökenli *mağlubiyet* sözcüğüne karşılık olarak üretilen *yenilgi*, bu bağlamda *galibiyet* sözcüğü ile zıtlık ilişkisine sahip bir çift oluşturduğunu belirtmektedir (Aksan, 2006, s. 129). Türkçenin tarihsel akışı içerisinde sadeleşme hareketleri ve dil devrimi sonucunda sözlükçeye girmiş sözcüklerin anlam ilişkilerinde aldıkları rol açısından bu tip sözcük çiftleri ayrıca önem taşımaktadır. Türkçede sözcüklerin taşıdıkları anlam yükleri ve bu duru-

mun özel anlama etkisi konusunda da önemli çalışmalar yapılmıştır (Çalışkan, 2014, s. 140).

Sözlükbilim açısından değerlendirildiğinde eşanlamlı ve tersanlamlı sözcüklerin sözlüklerde kullanılmasının pratik amaçları vardır. Özellikle çok dilli sözcüklerde kodlama aşamasında sözlük kullanıcısının sözcük dağarcığını geliştirmek amaçlandığı için tanım ve karşılıklarda sık sık eş ve ters anlamlı sözcüğe başvurulur. TS’de eşanlamlı ve tersanlamlı sözcükler genellikle analitik tanımları destekleyici olarak analitik tanımlarla birlikte kullanılmıştır. TS’de halk ağzından sözlükbirimlerin tanımlarında tersanlamlı sözcüklerin kullanımı ile ilgili tespit ve değerlendirmeler 9. İnceleme başlığı altında yapılmıştır.

### 3.5. MERONİMİ

*Meronimi* (meronymy), altanamlılık ile benzerlikler taşıyan ancak altanamlılıktan farklı özellikler içeren bir anlam ilişkisidir. Jackson, meroniminin altanamlılık gibi hiyerarşik ilişkiye benzer bir ilişkiye sahip olduğunu ancak altanamlılıktan farklı olarak “bir şeyin parçası olma” (*part of*) niteliği taşıması sebebiyle altanamlılıktan ayrıldığını belirtmiştir. Jackson, altanamlılık ile parça-bütün ilişkisinin ortak işlevi ise sözcükleri *anlam setleri (lexical fields)* biçiminde sınıflandırmaya hizmet ettiğini ifade etmiştir (Jackson, 2002, s. 18-98; 1988). Jackson’un bahsettiği parça-bütün ilişkisi meroniminin en belirgin özelliğidir. Altanamlılık ile meroniminin benzerliği ise dil konuşurlarının algısında hiyerarşik ilişki ile parça-bütün ilişkisinin karıştırılmasından kaynaklanır. Hiyerarşik ilişki alt-üst ilişkisine dayanırken, parça-bütün ilişkisinde tam anlamıyla bir cins-tür ilişkisi söz konusu değildir. Bir diğer ifadeyle; meronimi, “gerçek dünyadaki nesnelere arasındaki parça-bütün ilişkisi”dir.

“X, Y’nin parçasıdır veya Y, X’i içerir” ifadeleri meronimik ilişkiyi ifade eder (Atkins ve Rundell, 2008, s. 132-136). Cruse ise altanamlılık ile meronimik ilişkinin farkını verirken *köpek* ve *hayvan* sözcükleri arasında nasıl parça-bütün ilişkisi yoksa aynı şekilde *el* ile *parmak* sözcükleri arasında da cins-tür ilişkisi olmadığı için ilk sözcük çiftinin altanamlılık; ikinci sözcük çiftinin ise meronimik ilişki taşıdığını ifade etmiştir (Cruse, 2000, s. 153). Bütünü temsil eden sözcüğün meronimleri, bu sözcüğün parçalarını temsil eder. Türkiye Türkçesinde *kapı* sözcüğünü bütünü ifade eden sözcük olarak

aldığımızda *kapı kolu* ifadesi *kapı* sözcüğünün parçalarından birini temsil ettiği için meronimik bir ifadedir.

En az iki sözcük arasında meronimik ilişkinin sağlanabilmesi için,

- a. Canonical Necessity (Temel Gereklilik): Biçim bakımından bozulmamış bir elde parmakların olması gibi temel parça-bütün ilişkisinin varlığının sağlanması ilkesine dayanır.
- b. Integrality (Bütünlük): Meronimik ilişki taşıyan sözcük çiftlerinin en belirgin özelliğidir. Parmak>el>kol sözcükleri arasındaki ilişkide olduğu gibi bir bütünün parçası olma ilişkisini ifade eder.
- c. Discreteness (Ayrıklık): Meronimik sözcükler arasındaki ilişkinin daha belirsiz olduğu ifadeler için kullanılır. *Dilin ucu* veya *kulak memesi* ifadeleri ayrıklık taşıyan meronimilere örnektir.
- ç. Motivation (Motivasyon): Parça bütün ilişkisinde sözcükler arasındaki birlikte kullanım motivasyonunu ifade eder. Örneğin, *bıçağın ucu* veya *dilin ucu* ifadeleri hem ayrıklık taşıyan hem de birliktelik motivasyonu taşıyan sözcük çiftleridir.
- d. Congruence (Uygunluk): Meronimik ilişki taşıyan sözcüklerin aralarındaki uyumu ifade eder. Cruse, uygunluk ilkesini; *mesafe (range)*, *aşama (phase)* ve *tip (type)* olmak üzere kendi içinde üçe ayırmıştır (Cruse, 2000, s. 153-155)

Mesafe, parçaların bütünle ilişkisini ifade eder. Mesafe uyumu söz konusu olduğunda bütünü temsil eden sözcükle parçayı kodlayan sözcük arasında bütün-parça aralığında dengeli bir uyum var demektir. Cruse, *tekerlek (wheel)* sözcüğü ile *araba* ve *tren* arasındaki meronimik ilişkiyle sözcükler arasındaki uygunluğun mesafesini örneklemiştir. Meronimik ilişkideki aşama ise parça-bütün arasındaki uyumun aşama aşama gerçekleşmesinin ifadesidir. Cruse, *üzüm suyu* ile *şarap* arasındaki ilişkide aşama ile oluşan uygunluğun bulunduğunu belirtmiştir. *Tip (type)* ilişkisi, sözcüklerin aynı ontolojik tipe sahip olmasıdır. Cruse, *vein* “damar sistemi” ve *nerve* “sinir sistemi” arasındaki ilişkinin ontolojik olduğunu vurgulamıştır (Cruse, 2000, s. 153-155).

Türkçedeki meronimler üzerine yapılan çalışmalarda ise *nesne-parça (el-parmak)*, *grup-öge (sınıf-öğrenci)*, *bütün-kesit (ekmek-dilim)*, *alan-mekan (çöl-vaha)*, *süreç-adım (çocukluk dönemi-büyüme)*, *nesne-madde (kitap-kağıt)* ilişkileri üzerinde durulmuştur. Gökter, meronimik tanımlarda “...bölümü/yeri” gibi ifadelerden yararlandığını ve “...bir köyün parçalarından her biri” gibi ifadelerle de bütün-kesit ilişkisinin verildiğini belirtmiştir (Gökter, 2018, s. 185; Tufar, 2010).

Parça-bütün ilişkisini tam olarak yansıtan meronimilerin yanında “grup veya sınıf aidiyetini ve nesne topluluklarını” ifade eden *yarı meronimik (quasi meronymy)* ilişkiler de mevcuttur. Yarı meronimler belli belirsiz bir ilişkiyle birbirine bağlıdır. İngilizcede, *tribesman* “a man who is a member of a tribe” ifadesi veya Türkçeye *jüri üyesi* olarak çevirebileceğimiz *jurior* sözcüğü yarı meronimlere örnektir (Atkins ve Rundell, 2008, s. 137). Yarı-meronimilerin sözlük tanımlarında kullanımı ise oldukça azdır.

Atkins, meronimilerin sözlükbirimlerin tanımlarındaki rolünün asıl sebebini bütünden bahsetmeden parçayı tanımlamanın zor olması ve bütünü tanımlarken parçadan da bahsedilmesi olarak ifade etmiştir (Atkins ve Rundell, 2008, s. 136). TS’deki halk ağzından sözlükbirimlerin tanımlarındaki meronimik ilişkiler, 9. İnceleme bölümünde ayrıntılı olarak ele alınmıştır.

### 3.6. ALTANLAMLILIK

Dilde zıtlık ilişkisi ile birlikte anlamsal ilişkilerin kurulmasında rol oynayan en önemli olgulardan biri *altanlamlılık (hyponymy)* olarak ifade edilir. Dilde bulunan kavramlar bir yığın olmaktan çok organize bir biçimde bulunurlar (Hudson, 2010, s. 12). Dış dünyadaki kavram ve olguların algılanarak adlandırılması süreci, adlandırılan her birimin bir tür hiyerarşik kodlamasıdır. Bu nedenle dilde kullanımda bulunan leksemelerin birçoğu, dil konuşurlarının zihinsel sözlükçesinde hiyerarşik bir düzen içerisindedir. Zihinsel sözlükçenin hiyerarşik yapısının sözlüklere başarıyla yansıtılabilmesi tanımlanan sözlükbirimin hiyerarşik yapıdaki konumunu da belirginleştireceği için kod çözme aşamasında sözlük kullanıcısının işini kolaylaştırmaya fayda sağlayacaktır. Altanlamlılık iliş-

kisinin tanımdaki önemi, altanlamlılığın üzerine en çok çalışılan sözlükbilimsel ilişkilerden biri olmasını sağlamıştır.

Doğal dildeki altanlamlılık, *kind of (türsel) ilişki* olarak tanımlanır. Murphy, altanlamlılık ilişkisini betimlemek için “Meşe ağaç sözcüğünün hiponimisidir çünkü meşe bir tür ağaçtır” örneğini vermiştir. Günlük dilde anlamsal hiyerarşiyi göstermek için Murphy; *a dog came in* “Bir köpek geldi” cümlesini irdeleyerek, cümlede altanlamlı ifade olan *a dog* “bir köpek” ifadesiyle aynı zamanda “bir hayvanın gelmiş olduğu” anlamının kendiliğinden oluştuğunu belirtmiştir (Murphy, 2003, s. 216). Bu durum, *köpek* sözcüğünün hiyerarşik yapıdaki konumu dolayısıyla üst kavramı olan *hayvan* sözcüğünü gerektiriyor olmasının sonucudur. Herhangi bir cümlede altanlamlı sözcüğün ifade edilmesi anlamsal olarak üst kavramın çağrışımını da gerekli kılmaktadır.

Geleneksel tanım anlayışında, tanımlanan sözlükbirimin hiyerarşik ilişki içerisinde değerlendirilerek alt-üst kavram ilişkisindeki konumunun belirtilmesi benimsenen yaklaşımdır. Bu tür tanımlar, standart sözlükler için en sık kullanılan tipik tanımlardır. *Klasik Aristocu* tanımlar olarak nitelenen ve *genus (cins)* ile *differentiae (ayırt edici özellik)* kullanılarak yapılan altanlamlılık tanımları, bir *hypernym (üst kavram, kapsayıcı terim)* belirlenmesi ve tanımlanan sözcüğün onun hiponimisi olduğunun betimlenmesiyle oluşur. Altanlamlılık ilişkisi, farklı sözcük türündeki sözlükbirimler arasında da görülebilir. Sıfatların üst kavramı genellikle ad soylu sözcüklerden oluşur. Ad soylu, *shape (şekil)* sözcüğünün, *round (yuvarlak)*, *square (kare)*, *oval* gibi sıfatların üst kavramı olması da bu duruma örnektir. Cruse, bu türden altanlamlılık ilişkilerini *quasi-hyponymy (yarı altanlamlılık)* olarak nitelemiştir (Murphy, 2003, s. 216). Sözlüklerde yer alan sözlükbirimlerin altanlamlılık ilişkilerinin doğru biçimde oluşturulması bu bakımdan sözcük türlerinden bağımsız olarak doğal dilin sözlüklere yansıtılmasında büyük önem taşımaktadır.

Altanlamlılık ilişkisinin karmaşıklığı ve bir sözcüğün çok fazla altanlamlı ögeye sahip olabileceği konusu anlambilim çalışmalarında öne çıkan bir diğer unsurdur. Cruse, üç cümle üzerinden farklı altanlamlılık türlerini örneklemiştir: *At, bir tür hayvandır* cümlesi *taksonomik (cins-tür ilişkisi)* bir ilişkiye örnek oluştururken; *Kedi yavrusu bir tür kedidir* veya *Kraliçe bir tür kadındır* cümlelerinde herhangi bir cins-tür ilişkisi olmadığı için taksonomik ilişki niteliği taşımazlar. Bu bakımdan ikinci ve üçüncü cümlede kulla-

nılan *kedi* ve *kadın* üst kavramları sahte üst kavramlar olduğu için hiyerarşik bir altanlamlılık ilişkisinden söz edilemeyecektir. *At* ile *hayvan* sözcükleri arasında ise bir cinstür ilişkisi söz konusudur. Anlambilim araştırmalarında altanlamlılık ilişkisi olarak en çok üzerinde durulan ilişki türü taksonomidir. Hudson da taksonomik ilişkinin kavramları birden fazla düzeyde sınıflamaya izin verdiğini, alt sınıflar oluşmasını sağladığını ve bu yönüyle de günlük hayatta sık sık taksonomik ilişkidenden faydalandığını vurgulamıştır (Cruse, 1986; 2000; 2002; Hudson, 2010, s. 13). Murphy, taksonomik ilişkinin dışında bağlama bağlı olarak her sözcüğün doğal hiponimisinin kendisinin başka anlamda kullanımı olduğunu belirtmiştir. “Ağaçlar ve otlar birer bitkidir” ve “Bahçede çok ağaç var, şimdi bitki gerekiyor” cümlelerinde *bitki* üst kavramı farklı bağlam ve ölçeklerde kullanıldığı için bu iki üst kavram arasında *reflexivity (dönüşlülük)* ilişkisi oluşmuştur. Aynı göstergenin farklı bağlamlarda ortaya çıkan yeni anlamsal görünüşleri ise sözlüklerde çokanlamlılık ilişkisini oluşturan unsurlardan biridir. Altanlamlılık ile üstanlamlılık ilişkisinin *simetri* özelliğine bağlı olarak taksonomik altanlamlılığı oluşturan ögeler arasındaki ilişki gözden geçirildiğinde Murphy’nin ifadesiyle, “P, Q’nun üst kavramı ise Q, P’nin alt kavramıdır” biçiminde formüle edilebilecek bir simetri söz konusudur (Murphy, 2003, s. 222-223).

TS’de altanlamlılık ilişkisi daha çok analitik tanım yöntemi içerisinde kullanılmıştır. Altanlamlılığın TS’deki tanımlarda kullanımı üzerine yaptığı çalışmada Akşehirli, sözlüklerde altanlamlılık ilişkisi kurulurken dikkat edilmesi gereken bazı noktalar olduğunu vurgulayarak, bunlardan ilkinin alt anlamlılığın kavramsal açıdan çoklu kalıtım özelliği göstermesi olduğunu ifade etmiştir. *Tavuk* sözlükbirimi ele alındığında oluşan, *tavuk<kuş* (taksonomik) ve *tavuk<yemek* (işlevsel) kavram zincirlerindeki çoklu kalıtım sorununu vurgulamıştır.

Altanlamlılık ilişkisinin sözlüklerde verilmesinde ikinci sorun ise yaşanan sözlüksel boşluklardır. Dil içi boşlukların sıralı düzen içerisinde belirginleştiğini belirten Akşehirli, Türkçe Sözlük’te “x bir y’dir” tanımlamasında y’nin karşılığı olmayan yani üst kavram ilişkisini oluşturacak kavramın verilmediği tanımlarda sözlüksel boşluk oluştuğunu belirtir. Bu tanımlarda özellikle nesne sözcüğünün üst kavram ifade eden sözcük olarak kullanılması ve söz konusu sıfat + nesne yapılarının tanımlanmamış olması sözlüksel boşluk oluşturur. *Kap* sözlükbiriminin GTS’de tanımlanmasında “... oyuk nesne” biçiminde bir tanımlamada *oyuk nesne* birleşik yapısı *kap* sözcüğü ile yakın üst anlamlıdır

ancak sözlükte maddebaşı olarak yer almaz. Bu durum sözlüksel boşluk yaratır. Sözlüksel boşluklar, sözcüksel ağların belirlenmesinde engel oluşturur. Sözcüksel ağlar bu boşlukları doldurur.

Altanlamlılık konusunda sözlüklerde dikkat edilmesi gereken bir diğer nokta, sıfat ve eylemlerde altanlamlılık ilişkisinin nasıl kurulacağı konusudur. Eylem ve sıfatlar adlar gibi belirgin göndergelere sahip olmasa da tüm sözcüklerin altanlamlılık ilişkisi olması gereklidir. Sözcüksel ağlarda sıfatların altanlamlılık ilişkisinin betimlenmesi için karşıt anlamlılık kullanılır. Sıfat ve eylemlerde altanlamlılık ilişkisini vermek için *nitelik* (*attribute*) etiketi kullanılır. Örneğin sıfat olan *uzak* ve *yakın* sözlükbirimlerinin üst kavramı olarak isim olan *uzaklık* sözcüğü veriliyor. Lyons (1977)'de bu tür aynı ulamda olmayan alt-üst kavram ilişkileri için *sahte altanlamlılık* terimini kullanır. Fiillerin ilişkisi verilirken *troponymy* etiketi kullanılır. Örneğin *kahkaha atmak* eylemi özel bir biçimde *gülme* biçiminde tanımlanır.

Türkçe Sözlük'te tanımlar ad, eylem, sıfat türü sözcükler için sözdizimsel bir algoritmadan söz edilebilir. Ad türündeki sözlükbirimler tanımlanırken, niteleme işlevi taşıyan bir yan cümlenin ardından sözlükbirimin üst kavramını ifade eden bir sözcük verilir. *Kitap* sözlükbiriminin tanımlanması bu şekilde yapılmıştır. Bazı örneklerde ise yan tümce yer almaz, araba sözcüğünün tanımlanması bu şekildedir. Sıfatlar ise alt kavram olarak yan tümce ile tanımlanmıştır, *uzun* sözlükbiriminde olduğu gibi. Eylemler tanımlanırken genellikle başka bir eylemle alt-üst anlamlılık ilişkisi verilir. Eylemlerin tanımında verilen üst anlam eyleminin tanımındaki üst anlamlı eyleme bakılınca, Türkçe Sözlük'teki sözcüksel-anlamsal kalıtım ilişkisi görünüşleri ortaya çıkar. (Akşehirli, 2015, s. 2-8).

Bu bağlamda Türkçe Sözlük'te tanım bakımından görülen sorunlar şunlardır:

- “Türkçe Sözlük'te ad türündeki sözcükler başka bir üst anlamlı adla tanımlanıyor. *Kadeh* < *bardak*<*kap* gibi.
- Türkçe Sözlük'te *araç*, *nesne*, *şey* gibi sahte üst anlamlı sözcüklerin çok sayıda tanımda kullanılması önemli bir sorundur.
- Türkçe Sözlük'te altanlamlılık zinciri üçüncü aşamadan sonra devam etmiyor ve sahte üst anlamlı sözcüklere başvuruluyor. Bu durum anlamsal olarak ilgisiz alt anlamların aynı üst kavrama bağlanmasına neden olmaktadır. *Ha-*



*li/perde > örtü/kap > nesne/nesne* gibi. Bu tip anlam ilişkileri için wordnetten olduğu gibi aracı kavramlar kullanılabilir.

- Tanımlarda kullanılan kalıp ifadeler de sözlükbirim olarak tanımlanmalıdır.
- Soyut sözcüklerdeki anlam zinciri somut sözcüklere göre daha zayıftır.
- Adlar tekil nesnelere yerine nesne sınıflarına gönderme yaptığı için anlam ilişkileri kolayca kurulabilir bu yüzden ad türündeki sözcüklerde anlam zinciri daha sağlamdır.
- Altanlamlılık ilişkisi verilen tanımlarda tek yönlü gerektirme olmalıdır. Yani *kedi* sözlükbirimi *hayvan* üst kavramına bağlanıyorsa *kedi* bir *hayvan* olmalıdır.
- Sıfatlar sahip olduğu bir nitelik üzerinden tanımlanıyor ancak asıl genel nitelik tanımsız kalıyor. Örneğin büyük sözlükbiriminin tanımlanmasında "... olan" şeklindeki ifade "...bir Y'dir" biçiminde tanımlanmalıdır.
- "...durumunda olmak" gibi tanım cümleleri sahte altanlamlılık doğurmaktadır.

Bu sorunların çözümünde Akşehirli'nin aşağıdaki önerileri kullanılabilir:

- Türkçe için sözcük ağı oluşturulmalıdır.
- Türkçe Sözlük'te sıralı düzen zincirinin sağlam olması için yardımcı etiketler kullanılabilir.

Sözlükteki tanımlarda sahte altanlamlılık sınırlandırılmalıdır. (Akşehirli, 2015, s. 14).

Yavuzarslan ve Gökter de TS'deki anlam ilişkileri bakımından altanlamlılığı analitik tanım bağlamında değerlendirmişlerdir (Yavuzarslan, P.; Genç, G. B. 2020, s. 399-402; Genç, G. B. 2019).

Altanlamlılık ilişkisi ve onun bir alt türü olan taksonomik ilişki günlük hayattan bilimsel çalışmalara kadar birçok alanda kullanılan en önemli anlamsal ilişkilerdendir. Sözlüksel altanlamlılığın TS'deki tanımlarda görünümü ise 6.2. Analitik Tanım Yöntemi ve 9. İnceleme başlığında halk ağzından sözcüklerin tanımları üzerinden ele alınmıştır.

### 3.7. EŞDİZİMLİK

*Eşdizimlik* (collocation), diğer anlamsal ilişkilerin aksine sözcüklerin dizimsel olarak olağandan sık bir araya geldikleri anlam ilişkisidir. *Eşdizimlik* (collocation) kavramından ilk kez 1951 yılında *Modes of Meaning* adlı eserinde J.R. Firth bahsetmiştir. Firth, eşdizimsel anlamı oluşturan sözcüklerin kendi bağlamlarından bağımsız ancak deyimlerden de daha esnek bir anlamsal özelliğe sahip olduğunu ve eşdizimli yapıların oluşmasında dil konuşurlarının kültürel özelliklerinin yadsınamayacağını belirtmiştir (Firth, 1957, s. 194-195). Leech ise eşdizimliliğin iki sözcük arasındaki uyuma dayandığını belirterek, *eşdizimsel* anlamı (collocational meaning), “bir sözcük ile birlikte kullanılma eğilimindeki sözcüklerin anlamsal çağrışımı” olarak nitelmiştir. *Güzel ve yakışıklı* sözcüklerini örnek vererek birlikte kullanıldıkları sözcüklerle kazandıkları çağrışımları öne çıkarmıştır (Leech, 1981, s. 17). Özkan, eşdizimliği,

Dilde, herhangi bir dil birimi 'seçme' ve 'birleştirme' ilkelerine bağlı olarak, dizgede anlam gerektirdiği sürece başka bir dil birimiyle bir araya gelebilir, birlikte kullanılabilir. Bu 'birlikte kullanılabilirlik', kullanım sıklığına bağlı olarak dilde genele oranla yüksek bir dağılıma sahipse ve bu dağılım anlamlı bir farklılaşma olarak karşımıza çıkıyorsa eşdizimli yapılar olarak değerlendirilir

biçiminde tanımlamıştır (Özkan, 2014, s. 56).

Palmer ise sözcüklerin eşdizimli olma durumlarının iyi betimlenerek sınırlarının belirgin biçimde ortaya konulması gerektiğini belirtmiştir. Palmer'e göre tek tek sözcükler veya sözcük grupları belirli sözcük veya sözcük grupları ile bir araya gelmezler bazı sözcükler ise sık sık bir araya gelir. Eşdizimlik ilişkisi de bu dizimsel ilişkiye dayanır. Sözcüklerin dizimsel ilişkilerini belirleyen unsur ise *anlamsal kısıtlama* (semantically restriction)'dır (Palmer, 2001, s. 94). Jackson, sözcüklerin iki tür anlamsal ilişki ile kullanıma gireceğini vurgulayarak; sözcüklerin diğer sözcüklerle kurduğu ilişkileri, *dizisel* (paradigmatic) ve birlikte kullanıldıkları sözcüklerle ilişkileri ise *dizimsel* (syntagmatic) olarak nitelendirmiştir. Eşdizimsel anlamın dizimsel ilişki sonucunda oluştuğunu vurgulamıştır (Jackson, 2002, s. 18). Eşdizimlik dışındaki diğer anlam ilişkileri dizisel nitelik

taşıırken eşdizimlik ilişkisi, birlikte kullanılan sözcüklerin ilişkisine dayandığı için dizimsel ilişki taşımaktadır.

Anlambilim çalışmalarında diğer anlamsal ilişkiler üzerinde daha çok durulmasına rağmen eşdizimlik ilişkisi sonraki dönemlerde ele alınmış ve anlambilimin yeni bir kolunu oluşturmuştur. Türkiye Türkçesinde; *silah arkadaşı*, *sinekkaydı*, *vasıfsız işçi*, *namus borcu*, *fidan boylu*, *yayın organı*, *hücre evi*, *iç güveyi*, *insan evladı* gibi birliktelikler eşdizimsel yapılara örnek olarak verilebilir. Bu birlikteliklerde ilk öge *düğüm sözcük* olarak değiştirilemez yapıdadır. Düğüm sözcüğe eşlik eden sözcükler ise düğüm sözcüğün eşdizimlileridir.

Eşdizimlik ilişkisine sahip sözcüklerin hangi kıstaslara göre belirleneceği konusunda iki görüş ağırlık kazanmıştır. Firth, Halliday, Sinclair gibi araştırmacılar, sözcük birlikteliklerinin eşdizimli olarak değerlendirilmesinde *sıklık temelli (frequency based approach)* yaklaşımın temsilcileridir. Eşdizimliliğin oluşumunun anlam temelli olarak ele alınması görüşünü savunan *anlam temelli (significance oriented)* yaklaşımın temsilcileri ise Cowie ve Melčuk olmuştur.

Bauer, herhangi iki sözcüğün eşdizimli olabilmesi için *sözlükselleşmeden (lexicalization)* önce *kurumsallaşma (institutionalization)* aşamasından geçmesi gerektiğini belirterek eşdizimsel anlamın oluşmasının kurumsallaşmayla ilişkili olduğunu vurgulamıştır. Kurumsallaşmanın dışında *sıklık*, *mantıksal uygunluk*, *eşdizimsel sınırlılık (collocational restriction)* gibi kıstaslar eşdizimlik ilişkisinin belirlenmesinde kullanılmaktadır. Bu kıstasların yanında tıpkı deyimlerde olduğu gibi eşdizimli sözcük birlikteliklerinin de diğer dillere çevirisi başka sözlükbirimlere göre daha zor olmaktadır. Bunun sebebi, eşdizimlik ilişkisine sahip sözcükler ile deyimlerin birlikteliklerinden kaynaklanan yeni bir anlamsal özelliğe sahip olmalarıdır. Firth bu anlamsal özelliği, *birliktelik (co-occurrence)* olarak adlandırmıştır (Firth, 1957; Palmer, 2001, s. 113-114; Gençer, 2018, s. 187).

Eşdizimlik ilişkisine anlam temelli olarak yaklaşan Cowie, eşdizimli yapıları serbest birleşimler ile deyimler arasında konumlandırmıştır. Cowie sözcük birleşimi türlerini; *serbest birleşimler*, *sınırlı eşdizimlik*, *değişmeceli deyim* ve *saf deyim* olmak üzere başlıca dört başlık altında değerlendirmiştir. Serbest birleşimlerde her iki unsur da gerçek anlamını koruyarak birliktelik oluşturur. *Gitar çalmak* gibi bir sözcük birlikteliği serbest

birleşimlere örnektir. Sözcük birleşimi türlerinden ikincisi, sınırlı eşdizimliliktir. Cowie, eşdizimlilikleri bu kapsamda değerlendirmiştir. Eşdizimli yapılarda asıl unsuru oluşturan düğüm sözcük mecaz anlama sahipken ikincil olan öge gerçek anlamda kullanılmaktadır. *Sigortası atmak* birlikteliği eşdizimli yapılara örnektir. Cowie, üçüncü bir sözcük birleşimi türü olarak, *değişmeceli deyimleri* vermiştir. Bu tür deyimleri oluşturan ögeler mecaz anlam taşıırken kendi anlamlarını da korumaktadır. Cowie, İngilizcede *blow your own trumpet* “böbürlenmek” deyimini değişmeceli deyim olarak nitelendirmiştir. Saf deyimler ise sözcük birleşiminde bulunan ögelerin anlamlarını tamamen kaybettiği ve tamamen kalıplaşmış bir anlama sahip birlikteliklerdir. İngilizcede *blow the gaff* “sırrı açığa vurmak” sözcük birlikteliğini Cowie, saf deyimlere örnek olarak vermiştir (Cowie, 1998, s. 163).

Eşdizimlik çalışmaları anlambilimin diğer çalışma alanlarından daha sonra şekillendiği için ancak 1980’li yıllardan itibaren özel eşdizimlik sözlükleri hazırlanmıştır. Eşdizimli yapılar dil kullanımının her aşamasında karşımıza çıkabileceği için zamanla genel sözlüklerin hazırlanmasında da eşdizimlik farkındalığı oluşmaya başlamıştır. Sözlükler hazırlanırken tıpkı diğer unsurlarda olduğu gibi eşdizimli yapıların kodlama aşamasında kullanımında da *sözlüğün amacı, hedef kitlesi ve eşdizimli yapının sıklığı* esas alınmalıdır.

TS’de 2005’te yapılan onuncu baskıdan itibaren eşdizimli yapılar, düğüm sözcüğün sözlükbirim olduğu maddelerin sonlarında; birleşik sözler, deyimler, söz kalıpları ile birlikte verilmeye başlanmıştır. Bunun dışında özellikle sıfat+ad yapısındaki birliktelikler tanıtımda parantez içerisinde verilmiştir. TS’de *kara yağız* maddesinin tanımında “...(erkek)” eşdizimlisinin kullanılması gibi. Ancak TS gibi Türkçenin tamamını kapsayan ve her tür sözlük kullanıcılarına hitap eden bir sözlük için bu iki yöntem yeterli değildir. Bu açıdan TS’de eşdizimlik ve tanım üzerine yapılan çalışmalarda TS’nin eşdizimlik farkındalığının geliştirilmesi gerektiği vurgulanmıştır (Doğan, 2015; Gençer, 2018; Kumanlı, 2016). TS’de eşdizimlik farkındalığının artırılmasının yanında özellikle Batı dillerinde olduğu gibi Türkiye Türkçesinin özel eşdizimlik sözlüklerinin hazırlanması sözlük kullanıcıları açısından da faydalı olacaktır.

TS’de halk ağzından sözlükbirimlerin tanımlarında eşdizimlikten nasıl faydalandığı ise 9. İnceleme bölümünde ayrıntılı olarak ele alınmıştır.

Sözlüklerde yapılan tanımlar, bir anlamda anlambilim araştırmalarının uygulama alanlarıdır. Bu nedenle dördüncü bölümde anlambilim-sözlükbilim ilişkisine değineceğiz.

#### 4. BÖLÜM: ANLAMBİLİM-SÖZLÜKBİLİM İLİŞKİSİ

*Anlambilim*, etimolojik çalışmalarla da yakından ilgilidir dolayısıyla sözcüklerin geçmişi konu alır (Tamba, 1997, s. 13). Sözlükbilim ise bir topluma özelliğini veren kavramsal alanları saptar, sınırlandırır ve inceler (Guiraud, 1999, s. 95). Sözlüksel anlambilim çalışmaları, 1900'lerin ortasından itibaren hız kazanmıştır.

Dilbilimciler, anlambilimi çeşitli şekillerde tanımlar:

- 1) Anlamın incelenmesidir: Lyons vb.
- 2) Sözcüklerin anlamının incelenmesidir: Guiraud vb.
- 3) Sözcük, tümce ve sözcüklerin incelenmesidir: Lerat vb. (Gençer, 2018, s. 21).

Anlambilimin gelişmesiyle birlikte, anlambilime dair kavramların da kullanımı sıklaşmıştır. Sözce ve sözcükleme kavramları bunlardandır. Sözce, anlambilim açısından birinci derecede önemlidir. Sözcükleme ise anlam üretme sürecidir yani anlatmadır. Sözce her bağlamda aynı anlamı taşımaz. Çünkü anlatım sürecinde ünlem, eksik ve yanlışlar ile kesiklikler olabilir. Anlambilimin iki inceleme alanı vardır:

- 1) Söz ya da söylem arasındaki bağıntıların özellikleri.
- 2) Dilin biçim olarak anlamı ve anlamlandırmanın dilin biçimini nasıl etkilediği (Kıran, 2014, s. 721).

Saussure'ün göstergeyi iki düzeyli olarak tanımlaması (Gösterge = gösterilen (gönderge) + ses imgesi) dilin çok katmanlı olduğu görüşünün oluşmasını sağladı. 1971'de de Hjelmsev dili dört katmana ayırmıştır:

- Gösterge: 1) Anlamın tözü: ses bilgisi.
- 2) Anlatımın içeriği: sesbilim.
  - 3) İçeriğin biçimi: sözcük bilim + biçim bilgisi.
  - 4) İçeriğin tözü: anlambilim.

Ses bilgisi, anlatım ve alımlama sürecinde sesleri incelerken sesbilim anlamın biçimini açıklar ve dilde sesin ayırıcı özelliklerini bulmayı amaçlar. Sesleri iletişim içindeki rol-

lerine göre inceler. Sözcükbilim ise söz dizim ve biçimbilim ile ilişki kurar. Anlambilim de sözcükler arasında çeşitli çağrışımlara yol açar.

Anlamı görünür kılan ve anlam katmanlarına inmemizi sağlayan ise göstergedir. Gösterge olmazsa anlamdan söz edilemez. Gösterge (sözlükbirim) + sözdizim-bağlam anlamı oluşturur. Bu nedenle göstergesi bozulmuş biçimler sözlüğe girmez. Örneğin; proje/proce gibi. Karikatürler ve eleştiri yazılarında anlamın tözü yeniden oluşturulur. Sözlükbirim üzerindeki bir sesin değişimi anlamın düzlemine de değiştirir. Ses değişimine bağlı sözlükbirim dışı kullanımlar sıklaşırsa zamanla *amalgam* oluşturur. (Ör: meyva). Bu tip kullanımlar anlamın dalgalanmasını sağlar. Bu durumlarda dil katmanları içindeki anlam açık, belirgin ve örtük, değişime açık hale gelir. Anlam üretme süreci oldukça karmaşık bir süreçtir ve 2 değişkene sahiptir: sözceleyen özne> sözceyi alan özne bu kavramlardan ilki anlam üretimini sağlarken ikincisi ise o anlamı işlemler. Dolayısıyla sözceleyen özne ile alıcının aldığı anlam farklıdır. Bu süreçte anlamın gösterenlerden önce geldiği unutulmamalıdır. Anlam ve anlamlandırma şu şekilde tanımlanabilir:

Anlam; “bir sözcüğün söylemek istediği şey; bir sözcüğün, bir sözcenin kullanımında belirgin açıklamalara bağlı olarak ya da olmayarak söylemek istediği şey”dir (Kıran, 2014, s. 725). Anlamlama kavramı üzerine Guiraud’un görüşü şu şekildedir:

Bir nesneyi, bir varlığı, bir kavramı, bir olayı, bunları anlığımızda canlandırabilecek bir göstergeye oluştur: Bir bulut yağmur göstergesidir; yukarı doğru kalkan kaşlar şaşkınlığın, bir köpeğin havlaması kızgınlığın, "at" sözcüğü bir hayvanın göstergesidir (Guiraud, 1999, s. 23).

Yapısalcılığın ortaya çıkmasının ardından anlambirimcik çözümlemesi yoluyla sözcükler incelenmeye başlanmıştır. Bu yöntemle sözcükler arasındaki karşıtlık ve benzerlikler ortaya konulmaktadır. 1970’li yıllara kadar dilin soyut yönü incelendi ancak bu durum dilin işleyişinin görülmemesine sebep oldu.

Dil ve anlam ilişkisi üzerine yapılan araştırmalar sonucunda anlam türleri ve sözlüksel anlam çalışmaları hız kazanmıştır. Çalışmamızın bu bölümünde, anlam türleri ve sözlüksel anlam kavramı üzerinde duracağız.

## 4.1. ANLAM TÜRLERİ VE SÖZLÜKSEL ANLAM

Çalışmamızın kapsamı ile bağlantısı dolayısıyla öncelikle *lexical meaning* (sözlüksel anlam) üzerinde durarak, sözlüksel anlamın diğer anlam türleriyle ilişkisi üzerinde duracağız.

Sözlüksel anlam, sözlükçülerin dikkatinde merkezde durur. Sözlük hazırlayanların aldığı bütün kararları direkt ya da dolaylı olarak etkiler. Sözlüksel anlam, bağlamın gerektirdiği biçimde oluşur (Zgusta, 1971, s. 21).

Sözlüksel anlam, temel anlamdan farklı olarak, sözcüğün dilde kullanımını ve sözcüğün cümledeki bağlamına bağlı olarak belirlenen anlamını ele alır. Sözlüksel anlamın bileşenlerine *lexical unit* (sözlüksel birim) adı verilir. Sözlüksel birimler, *denotation* (temel anlam), *connotation* (yan anlam) ve *figurative* (mecaz anlam) sözlüksel anlama temel oluşturur. Bu bağlamda, Türkiye Türkçesinde de sık kullanılan anlam türlerine değineceğiz.

### 4.1.1. Temel Anlam

Sözcük ve ifadelerin, objektif bir göndergeye sahip olmasıdır. *Göndergesel, bilişsel anlam* olarak da adlandırılır. Temel anlam, sözlüklerde tanımlama sürecinin en temel ögesidir. Diğer anlam türlerine göre sözlüklerde yakalanıp verilmesi daha kolaydır (Hartmann ve James, 1998, s. 36). Bu şekilde bir sözcüğü (gösterge)yi duyduğumuzda zihnimizde beliren anlam tasarımına temel anlam diyoruz. *Kedi* sözcüğünü duyduğumuzda zihnimizde oluşan tasarım, *kedi* sözcüğünün temel anlamıdır. (Aksan, 2000, s. 181). Dolayısıyla, anlamlandırma sürecinin sonucu olarak ortaya çıkan ilk anlama, temel anlam adını veriyoruz. Diğer anlamlar, genellikle temel anlamın oluşturduğu anlamdan hareketle ortaya çıkmış olan anlamlardır. Temel anlam (denotation), somut nesne ve kavramlardan soyuta gitme eğilimi gösterir. Bu soyutlaşma sonucunda da temel anlamın dışındaki anlamlar ortaya çıkar.



#### 4.1.2. Yan Anlam

Sözlükçüler, sözlük hazırlarken seçilmiş leksikal birimleri temel alırlar. Leksikal birimler tanımlanırken ise temel anlamın yanında sözcüklerin kullanıma dayalı olarak ortaya çıkan anlamlarının da sözlüklerde yansıtılması gerekir. Bu anlamlar arasında öznel, duygusal ve çağrışıma dayalı anlamdır. *Peg out* “Tahtalı köyü boylamak” sözcüğünün, *Die* “Ölmek” sözcüğüyle anlamsal farkı da bu yan anlam farkına dayanır (Zgusta, 1971, s. 38).

Dolayısıyla, yan anlam (connotation), bir sözcüğün ya da ifadenin anlamının öznel ve duygusal anlamlar ifade etmesidir. Bir diğer adı, duyuşsal/duygusal anlam’dır. Sözlüklerde, genellikle temel anlama odaklanıldığı için yan anlamın sözlüklerde yakalanması daha zordur. Buna karşın, yan anlamın iletişimde önemli bir rol oynaması nedeniyle sözlüklerde yan anlamın alt dalları sözlüklerde, *informal* (teklifsiz), *derogatory* (aşağılayıcı, kaba), *offensive* (saldırgan), *ironic* gibi etiketlerle verilir (Hartmann, 2002, s. 28).

Türkçede *çaylak*, *torpil*, *kuyruk* gibi sözcükleri de yan anlam olarak değerlendiren Aksan, yan anlam ile mecaz anlamının sınırlarının çizilmesi gerektiğini belirtmiş ve yan anlam için *secondary meaning* terimini kullanmıştır (Aksan, 2006, s. 60).

Yan anlam ile mecaz anlamı ayıran en önemli nokta ise; yan anlamda, sözcüğün temel anlamıyla bir anlamsal ilişki varken mecaz anlamda bu ilişkinin giderek belirsiz hâle gelmiş olmasıdır.

#### 4.1.3. Mecaz Anlam

*Mecaz anlama* (figurative meaning) sahip sözcükler, temel anlamın dışında, *designation* (anlamlandırma) sürecinde gizli ve başka bir ifadeye sahip olan sözcüklerdir. Batı dillerinde, *aurora borealis* “kuzey ışıkları” sözcüğü örnek verilebilir (Zgusta, 1971, s. 53).

Mecaz anlam, mecazlaşma sürecinin bir sonucu olarak, sözcüğün anlamında oluşan yeni anlamdır (Hartmann, 2002, s. 57).

Söz konusu anlam türleri, sözlüksel anlama kaynaklık eden ve anlambilimin temelini de oluşturan türlerdir. Bu kısımda değindiğimiz anlam türleri üzerinden gelişen sözlüksel anlam konusuna ise tanım yöntemleri başlığı altında değineceğiz. Bu bağlamda, anlam

kavramı ve anlam türlerini irdeledikten sonra tanım kavramı ve sözcük tanımının türleri üzerinde durmanın yararlı olacağını düşünüyoruz.

## 5. BÖLÜM: TANIM KAVRAMI VE SÖZCÜK TANIMININ TÜRLERİ

Tanım kavramının ortaya çıkışı ve gelişimi özellikle mantık ve felsefe sahalarında gerçekleşmiştir. Mantık ve felsefe bağlamında ortaya çıkan tanım kavramı, zamanla sözlükbilimin de en önemli kavramlarından biri hâline gelmiştir. Bu nedenle, öncelikle mantıksal tanım kavramı üzerinde duracağız. Mantık bilimi açısından bir önermenin tanım olmasının koşulu, mantıksal koşulları sağlamasına bağlıdır. Mantıkçı, tanımın koşullarıyla ilgilenir. Tanım, temel olarak tanımlanan (özne) ve tanımlayan (yüklem) olmak üzere iki ögeden oluşur. Bu nedenle; mantıkta en uygun tanım, “A, A’dır” biçimindeki totolojilerdir. Totolojilere, “İnsan, insandır” ve “Üçgen üçgendir” gibi örnekler verilebilir. Bu tip tanımlarda, tanımlanan sözcüğün özelliklerine yani işlemine ait bir bilgi verilmez. Totolojilerde tanımlanan ile tanımlayanın kaplamaları aynı olmaktadır. Bu nedenle her totoloji bir tür yinelemedir ve kapsamsal tanım özelliği gösterir. “A,B’dir” biçimindeki tanımlar ise tanımlanan sözcüğün işlemine ait özellikler veren içlemsel tanımlardır (Doğan, 2004, s. 108).

Mantıkta tanımlar daha çok koşullara bağlı ve kapsamsaldır. Felsefe ve bilimde ise daha çok içlemsel tanım yöntemi kullanılır. İçlemsel tanım, cins-tür ilişkisine dayanan sınıfsal ilişkiye yönelik yapılan tanımlardır. Sözlük biliminde bu tür tanımlara *analitik tanım* adı verilir.<sup>5</sup> “İnsan hayvandır” gibi bir tanımda özne olan *insan* sözcüğü *türü* ifade ederken, hayvan sözcüğü ise yüklem görevindedir ve *cinsi* ifade eder. Dolayısıyla bu tanım, içlemsel bir tanımdır. Buna benzer şekilde, yüklem görevindeki sözcüğün öznenin yani türün cinsini işaret ettiği tanımlara *cins tanımı* (genetic definition) adı verilir. “İnsan iki gözlüdür” biçimindeki tanımlarda ise *iki gözlüdür* yüklemi öznenin tür olarak bir özelliğine işaret etmektedir. Bu şekilde öznenin tür olarak bir özelliğine işaret eden tanımlara, *türsel tanım* (specific definition) adı verilir. “İnsan konuşan bir hayvandır” biçimindeki bir tanımda ise insanı diğer türlerden ayıran bir özellik verildiği için türsel ayırım (differentia specifica) söz konusudur (Doğan, 2004, s. 109). Dolayısıyla türsel tanım, tür sözcüğü ve onun en az bir özelliğinden meydana gelir. Sözlükbilimsel açıdan bakıldığında ise cins ve tür tanımları içlemsel (analitik) tanımların alt türleri olarak değerlendirilebilir.

<sup>5</sup> Analitik tanımla ilgili daha ayrıntılı bilgi için 6.1.2. Analitik Tanım Yöntemi başlığına bakınız.

Sözlük bilim açısından ise tanım, anlamın bir çeşit görünümüdür. Bu görünümün netliği, sözlük biriminin tanımı yapılırken tanım ilkeleri ve prensiplerine uyulmasına ve sözcüğün türüne ve sözcüğün türüne uygun tanım yönteminin seçilmesine bağlıdır. Tanım; sözlük birimlerin anlamını, sözcüğün dildeki kullanımı ve bağlama göre açıklamaktır. Sözlüklerin ana işlevlerinden biri, sözcüğün hangi anlama geldiğini açıklamaktır. Tanım yapılırken, sözcük hakkında ne söyleneceği ve sözcüğe hangi açılardan yaklaşılacağı konusunda bir ön çalışma yapmak gerekir. “bir şeyi tanımlamak” ifadesinden kastedilenin ne olduğu, Platon ve Aristo’dan modern çağ filozoflarına dek sorulmuş olan bir sorudur. Tanım konusundaki bu soruya özellikle, mantıkçı ve anlambilimciler odaklanmışlardır (Landau, 2004, s. 120).

“*Tanım* sözcüğünün tanımlanması zordur cümlesi; *tanım* kavramı anlaşılmadan herhangi bir şey tanımlanamaz şeklindeki görüşü destekleyen bir cümledir”. Tanım yapılırken cevaplanması gereken en önemli soru, gerçek olan dış dünyadaki nesnelere mi, sözcüklerin mi yoksa kavramların mı tanımlanacağıdır (Robinson, 1962, s. 2). Bu soruya verilecek cevap, tanımın gerçekçi mi, nominal (ad tanımı) mı yoksa kavrama dayalı bir tanım mı olacağını belirler.

Sokrates ve Platon tarafından tanım kavramı kullanılırken gerçek tanım yani nesne-nesne tanımı kastediliyordu. Nesne-nesne tanımında tanımlamak için nesne (şey) gereklidir. Aristo ise tanımı nesnelere özünü açıklamak olarak tanımlamaktadır. Eğer, nesnelere özünü doğru biçimde kavrarsak, bilginin en önemli türünü elde etmiş oluruz görüşündedir. Bu yönüyle Aristo, tanım kavramına gerçekçi bir anlayış getirerek, tanımı mantıksal bir öge hâline getirmiştir. Dolayısıyla Aristo, tanımı; *nesnelere ne olduğunu ya da adının ne ifade ettiğini göstermek* olarak değerlendirmektedir. Mantıkçılar bu görüşe dayanarak tanımı; gerçek tanım (nesne tanımı) ve sözcük tanımı (nominal/adsal) tanım olarak ikiye ayırmışlardır.

## 5.1. AD TANIMI VE NESNE TANIMI

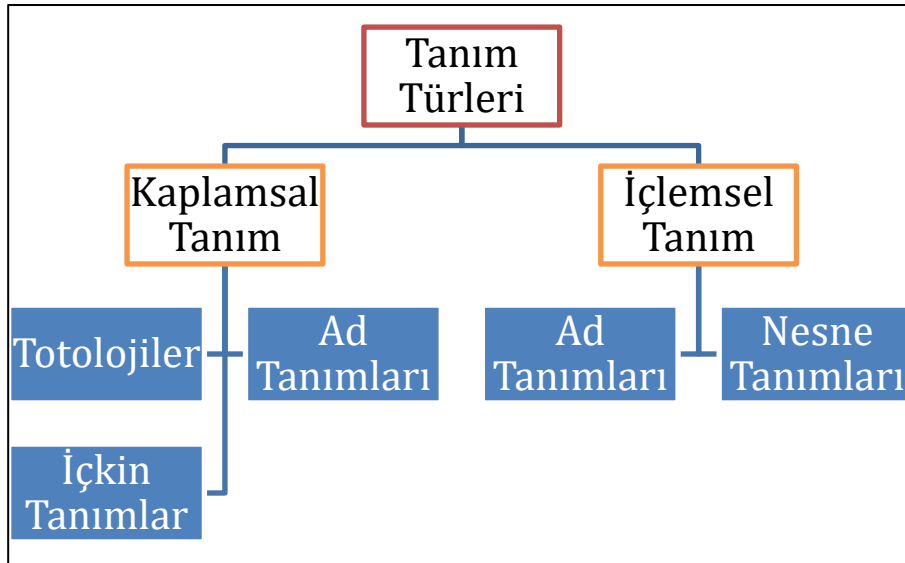
Gerçek tanım, bir anlamda nesnenin analiz edilmesidir. Adsal tanım ise nesnenin özünden daha çok sembole ve sözcüğe odaklanır. Bu durumda; klasik mantıkta, ad tanımı (nominal definition) ve nesne (eşya) tanımı olmak üzere iki tür tanımdan bahsedilebilir. Ad tanımı, daha önce üzerinde uzlaşmış olan bir kavramın yeni bir ifadeyle tanımlan-

masına dayanır. Bu bakımdan, bir tür totoloji özelliği gösterirler. Bir diğer deyişle; ad tanımı, nesne olmayan ve sadece kendimizin ad koyduğu şeyleri tanımlamaktır. “Üçgen üç kenarlı şekildir” şeklinde yapılan bir tanım, ad tanımına örnektir. Ad tanımları bilimsel çalışmalarda özel bir öneme sahiptir. Adsal tanımların düşünmeyi kolaylaştırıcı etkisi buna sebep olur. Ad tanımları, *keyfi* (arbitrary) ve *uzlaşımsal* (conventional) özelliklere sahiptir. Nesne tanımında ise tanımlanan ile tanımlayan arasındaki uygunluk uzlaşım la değil deneysel yoldan kurulur.

Nesne tanımı ise, deney ve gözlem yoluyla tanıdığımız nesnelere tanımlamak anlamına gelir. Nesneyi bir özelliği ile tanımlamaya dayanır. Örneğin, “Bakır iletkenidir” tanımı bir nesne tanımıdır. Dolayısıyla; adsal tanımlar kaplamsal tanımlar olarak değerlendirilirken, nesne tanımlarını da içlemsel tanım olarak değerlendirmek doğru olacaktır. Bu noktada, işlem ve kaplam kavramlarına da değinmek gerekir. Örneğin; insan sözcüğünün kaplamı, tek tek bireylerdir. İnsan sözcüğünün içlemi ise “insan nedir?” sorusunun cevabıdır. “Çizgi noktalar toplamıdır” biçimindeki bir tanımda, *çizgi* noktalardan oluştuğu için *nokta* çizginin kaplamıdır. Nesne tanımında kaplam zaten bellidir ve işlem bilinmemektedir. Dolayısıyla bir nesnenin kaplamı, bir diğer nesnenin onu oluşturmamasından ibarettir. Ayrıca, bilimde sık kullanılan tanımlar genellikle *içkin tanım* olarak adlandırılır. Bu yönüyle, içkin tanımlar, sözcüğün kendi doğasında olan özellikler üzerinden tanımlanmasına dayanmaktadır. Örneğin verdiğimiz *çizgi* tanımı, içkin tanımdır. Dolayısıyla bilimsel kavram ifade eden ad tanımları genellikle içkin tanımlardır.

Ad tanımı, kaplamsal tanımdır; nesne tanımı ise içlemsel tanım özelliği gösterir. Dolayısıyla nesne tanımı, cins-tür ilişkisine dayanan, cins ve türe ait özelliklerle içlemi veren tanımdır. Özellikle doğa bilimlerinde nesne tanımı yaygın olarak kullanılır (Doğan, 2004, s. 110-115).

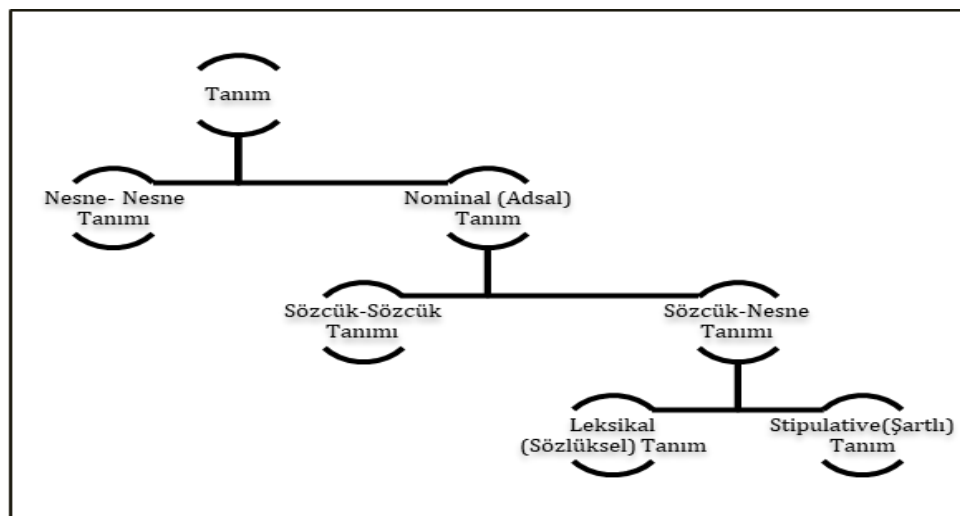
Doğan, tanım türlerini şu şekilde sınıflandırmıştır:



Şekil 5. : Tanım Türleri.

**Kaynak:** Doğan, 2004, s. 115.

Doğan, tanım türlerini daha çok mantıksal bakımdan değerlendirmiş, mantık ve felsefe bağlamında tanım türlerinin ortaya çıkışı ile dayanaklarını vermiştir. Ad tanımı ve nesne tanımı ayırımının mantıksal farklılıkları bu şekilde ortaya çıkmıştır. Tanımın mantık ve felsefe bağlamındaki görünümü ad tanımı ve nesne tanımını ortaya çıkarmıştır. Bu ayırım temelinde sözlükbilimsel tanım şekillenmiştir. Robinson, tanımları amaçlarına göre ilk kez sınıflandıran araştırmacılardan biridir. Robinson'a göre; nesne-nesne ve adsal tanım olmak üzere temelde iki tür tanım mevcuttur. Diğer tanımlar ise bu tanımların alt kollarıdır. Robinson, tanım türlerini şu şekilde sınıflandırmıştır:



Şekil 6. : Tanım Türlerinin Sınıflandırması.

**Kaynak:** Robinson, 1962, s. 19.

Nesne-nesne tanımı, başlı başına ayrı bir kolu oluştururken; adsal tanım, sözcük-sözcük ve sözcük-nesne tanımı olarak iki alt başlığa ayrılır. Sözcük-sözcük tanımıyla, sözcük-nesne tanımının ortak noktası, adsal tanım olmalarıdır. Leksikal (sözlüksel) tanım ise stipulative (şartlı) tanım ile sözcük-nesne tanımının alt koludur. Sözcük-sözcük tanımı, “Bu sembol, şu sembole eşittir” şeklinde semboller üzerinden yapılan tanımlardır. Buradaki sembol kavramı gerçek dünyadaki nesnelere karşılaman sözcükleri, sözlükbilim açısından ise sözlükbirimleri ifade etmektedir. Bir diğer deyişle; sözcük-sözcük tanımı, bir anlamda eş veya yakın anlamlısı ile tanımlama ile benzer özellikler gösterir. Sözcük-nesne tanımı ise sözcükleri kullanarak nesneyi tanımlar (Gökter, 2018, s. 71). Dolayısıyla, herhangi bir sözcüğün sembolize ettiği nesne ile doğrudan bir ilişkisi yoktur. Bu açıdan, sözcükle nesne arasındaki ilişki bir tür saymaca sistemidir. Sözlüksel tanım ise sözcük-nesne tanımının bir alt türüdür.

Görsel 3’te verdiğimiz geleneksel tanım türlerinin yanında Robinson, kendi döneminde tanım türleri için farklı eserlerde kullanılan farklı adlandırmaları; gerçek tanım, adsal tanım, kapsamlı tanım, gösterimsel tanım, analitik tanım, sentetik tanım, eşitlemeli tanım, betimleyici tanım, işlevsel tanım, kalımsal tanım, kullanıma bağlı tanım, düz anlamsal tanım, çağrışımsal tanım, dolaylı tanım, koordine tanım, ikna edici tanım, ardışık tanım, tasvir vasıtasıyla tanımlama şeklinde sıralamıştır (Robinson, 1962, s. 7). Bu adlandırmaların çoğu birbiriyle ilişkili ve bazı yönlerden de benzerlik gösteren adlandırmalardır.

Doğru tanımın yapılmasında, tanım yönteminin doğru belirlenmesinin ardından; sözlükbilimin sözlük hazırlayıcısına sunduğu imkânların kullanılması bir diğer önemli konudur. Bu bağlamda, tanım konusunun üzerinde durmaya devam edeceğiz.

## 5.2. MANTIKSAL TANIM VE SÖZLÜKSEL TANIM AYRIMI

Mantık ve anlambilimin tanım anlayışı çerçevesinde, mantıksal tanım ve sözlüksel tanım anlayışları ortaya çıkmıştır. Mantıksal tanım ve sözlüksel tanımın birbirinden ayrılan yönleri üzerine yapılan değerlendirmelerde iki kavram arasındaki ayrım tam olarak yapılamamıştır. Robinson, mantıksal tanımı; *gerçek tanım* olarak değerlendirmiştir. Mantıksal tanım, nesnelere gerçek dünyada analiz etmeyi amaçlar. Bir başka deyişle,

nesneleri sözcüklerden ayırarak değerlendirir (Robinson, 1962, s. 7). Mantıksal tanım, özellikle felsefî bakımdan düşünürlerin ana uğraşlarından biri olmuştur.

Sözlüksel tanım ise ilk olarak Aristo'nun analiz sistemine dayalı olarak geleneksel kurallar üzerinde şekillenmiştir. Sözlüksel tanım bu yönden, bir anlamda; *geleneksel tanım* olarak da değerlendirilebilir. Geleneksel tanım, temel olarak; *definiendum* (tanımlanan sözcük) ve *definiens* (tanımda kullanılan sözcükler) üzerine kurulmuştur. Tanımda kullanılan sözcükler ise rastgele seçilmez ve tanımlanan sözcüğün, sınıfsal ilişkiye dayalı tür ve cins bilgileri ile bulunduğu sınıf içerisindeki ayırt edici özelliklerini vermek üzere kurgulanır. Sözcük önce ait olduğu sınıfa göre tanımlanır ve ardından sınıfın diğer üyelerinden ayrılan yönleri verilir.

Landau geleneksel tanıma örnek olarak, *Bachelor is a man who is unmarried* (Bekâr, evli olmayan bir adamdır) cümlesini vermiştir (Landau, 2004, s. 120). Bu cümlede *bachelor* (bekâr erkek) sözcüğü tanımlanırken, sözcüğün sınıfsal ilişkisi; *man* (adam) sözcüğü cins/tür olarak verilmiştir. Buraya kadar bekâr kavramının erkekler için kullanıldığı anlaşılırken diğer erkeklerden farkı ise *unmarried* (evli olmayan) sözcüğü ile verilmiş ve ayırt edici özelliği belirtilerek, sözcüğün bulunduğu sınıf içerisindeki konumu belirlenmiştir.

Bu yönüyle, sözlüksel tanım geleneksel tanım özellikleri gösterir. Günlük hayatta her insan, göstergelerin yani sözcüklerin anlamına ihtiyaç duyar. Bu ihtiyacı sözlüksel tanım karşılar. Sözlüksel tanım, geçmişin bir biçimidir. Böyle bir özelliğe sahip olduğu için de geçmişe göndermede bulunur ve geçmişi temsil eder. Sözlüksel anlam, belirli bir sözcüğün zaman ve mekândaki az ya da çok oranda özelleştirilmiş biçimidir. Modern sözlüklerde zamandan kasıt, yazma aşamasındaki son andır. Sözlüğün hazırlanma aşaması ve sonrasında da bu sözlüksel zaman devam eder ve sözlük basıldıktan sonra, yakın gelecekte sözcüğün kullanılmaya devam edileceği beklenir. Dil kullanıcıları tarafından kullanıma alınan sözcükler, dilde geçmişi geleceğe bağlar ancak dillerin geleceği, geçmişlerine asla mükemmel oranda benzemez. Sözlüksel tanımda, üç unsur mevcuttur:

8. Tanımlayıcı: Sözcüğün anlamını açıklayan kişidir.
9. Dinleyici: Sözcüğün açıklanmış anlamına muhatap olan kişidir.
10. Kullanıcı: Sözcüğü kullanarak ona bağlamsal anlam veren kişidir (Robinson, 1962, s. 35).



Sözlüksel tanım, tarihsel bir ifadedir ve üzerinde birçok görüş ifade edilmiştir. Sözlüksel tanım konusunda tartışılan noktalardan biri, tanımın kısa olup olmama zorunluluğudur. Tanımın kısalığı, hem avantaj hem de dezavantaj olarak değerlendirilebilir. Kısa tanım, sözlük kullanıcısının sözcüğün anlamını kavramasını hızlandırırken, sözcüğün anlamına dair ayrıntı ve zenginliklerin kaybolmasına yol açabilir. Herhangi bir sözcüğün sözlüksel tanımı genel kullanım bakımından değerlendirildiğinde büyük oranda kusurlu olur. Sözlüksel tanım, genel kullanım bakımından değerlendirildiğinde, en iyi şekilde yapılsa bile eksik olarak değerlendirilebilir. Çünkü her sözcük, birçok insan tarafından, birçok bağlamda ve birçok nüansla kullanılır. Bu durum da sözcüğün anlamının farklı boyutlarıyla kullanımını sağlar. Bu nüans ve boyutların anlamını vermek de sözlüksel anlam temelinde büyük boyutlu sözlüklerin oluşmasını sağlar (Robinson, 1962, s. 52). Sözlükbilimin teorik bakımdan gelişimi ile birlikte tanımı düzenlemenin aşamaları ve tanım oluştururken dikkat edilmesi gereken kurallar belirlenmiştir.

### **5.3. TANIMI DÜZENLEMENİN AŞAMALARI VE TANIM İLKE VE KURALLARI**

Genel ve tek dilli sözlüklerde tanım, *preliminary* (ön tanım) ve *son düzenleme* olmak üzere iki aşamadan geçerek yapılır. Ön tanım aşamasında tanımı yapacak kişilerin nicelik ve niteliklerine bağlı olarak iki yöntem izlenebilir. Bu yöntemlerden ilki; tecrübesi fazla olmayan çok sayıda kişiye tanım yaptırmaktır. İkinci yöntem ise tanım tecrübesi fazla olan ancak nicelik olarak daha dar bir grupla tanım yapmaktır. Ön tanım yapıldıktan sonra mutlaka kontrol edilmelidir. İlk aşamada ön tanımı kontrol edenler, ikinci aşamada orijinal tanımı yazmalıdır. İkinci aşamadaki tanımlayıcılar, ilk aşamadaki malzemeyi kullanarak sözcüğü yeniden tanımlar. Çoğunlukla, ilk tanımlar ikinci aşamada değiştirilirler (Landau, 2004, s. 255). Böylelikle, bir yandan tanımın iki aşaması arasındaki eksikler tespit edilirken diğer yandan da bu eksiklerin giderilmesine yönelik olarak son düzenleme aşamasında gerekli değişiklikler yapılabilir. Ancak son tanım yapılırken ne kadar tecrübeli olursa olsun tek yazar tarafından tanım yapılması, tanımda eksikliklerin ortaya çıkmasına sebep olacaktır. Bu nedenle son tanım aşamasında da ön tanım aşamasından az olmak kaydıyla birden fazla kişiyle tanım yapılması daha uygundur.

Landau, tanımın ilkelerini şu şekilde sıralar:

- Tanımdaki tüm sözcükler, sözlükte tanımlanmış olmalı.
- Tanım içerisinde tanımlanan sözcükten daha zor sözcükler kullanılmamalı.
- Tanımlanan sözcük tanımda kullanılmamalıdır. Sözcüğün anlamlarından biri, sözcüğün anlamsal olarak başka bir yönünü veriyorsa tanımlanan sözcük tanımda o şekilde kullanılabilir.
- Tanım, tanımlanan sözcüğün dile getirildiği yani kastedildiği anlama cevap verebilmelidir. Bir başka deyişle sözcük; kullanıldığı bağlam ve maddebaşı olduğu sözlüğün sözlükbilimsel hedeflerine uygun olarak tanımlanmalıdır (Landau, 2004, s. 124).

Stebbing ise tanımın kurallarını farklı yönden ele alarak, iyi bir tanımın dört kuralı olduğunu belirtmiştir:

- Tanımda kullanılan sözcükler, sözlükbirime (definiendum) eşit olmalıdır.
- Tanımlanan sözcükten kaynaklanan herhangi bir ifade tanımın içeriğinde yer alan sözcüklerde yer almamalıdır.
- Tanımlanan sözcük olumsuz anlam taşıyorsa tanımda kullanılan sözcükler de olumsuz anlam taşımamalıdır.
- Tanımdaki sözcükler, anlamsal olarak gizli ya da mecaz anlam taşımamalıdır (Robinson, 1962, s. 141).

Atkins, tanım konusuna daha bütünleyici bir bakış açısıyla yaklaşmıştır. İngiliz sözlükbilim geleneğindeki tanım yaklaşımları bağlamında tanımlamadaki prensipleri irdelemiştir. Bu yaklaşımların sözlükbilimde, geleneksel uygulamalar olarak adlandırıldığını belirterek, geleneksel uygulamaların son yıllara kadar kullanıldığını vurgulamıştır. Sözlükbilimde geleneksel uygulamaları bilmek, modern sözlükbilim yöntemleri ile kıyas olanağı verir. Söz konusu geleneksel tanım ilkeleri şunlardır:

- Tanımda, tanımlanan sözcükten daha basit sözcükler seçilmelidir.
- Tanım yaparken kısır döngüden kaçınmak gerekir.
- Tanımlanan sözlükbirimle tanımda kullanılan sözcükler yer değiştirebilmelidir.
- Basılı sözlükler bakımından en yüksek oranda ekonomi hedeflenmelidir (Atkins, 2008, s. 433).

Atkins'in geleneksel tanım ilkeleri olarak verdiği ilkeler incelendiğinde, Robinson ve Landau ile aynı prensipler çerçevesinde uzlaştığı görülür. Gökteer de tanım ilkelerini;

açıklık, tutarlılık, anlaşılabilirlik ve objektiflik olarak özetlemiştir (GÖzellikle 1970’li yıllardan itibaren, İngilizce sözlükler kullanıcı odaklı bir anlayışa evrilmeye başlamıştır. Böylelikle, geleneksel anlayışla yazılmış olan sözlükler, geleneksel yöntemle alışkın olmadığı düşünülen kullanıcılara uyum sağlamaya hazır hâle geldiler. Özellikle; *Collins English Dictionary* (CED), *American Heritage Dictionary* (AHD) ve *Oxford Dictionary of English* (ODE) gibi sözlükler zamanla yazı diline uygun dil ilkelerini benimsediler. Geleneksel sözlüklerin bu değişiminin ardından, modern sözlükbilimin bağımsız bir alan hâline gelmesiyle birlikte derlem ve dilbilim teorisi devreye girmiştir. Bu iki alanın sözlükbilimde kullanılmasıyla, birçok yeni tanım stratejisinin geliştirilmesi sağlanmış oldu. Bu sayede; tam cümle tanımı, when tanımları ve kısa tanım olmak üzere yeni nesil tanım yöntemleri ortaya çıktı. Bu tanımlar üzerinde durulacak olursa:

### 5.3.1. Tam Cümle Tanımı

Tanımda verilecek bilgileri tam cümle biçiminde sunan tanımlardır. Tanımlanan sözcüğü de tanımda barındıran tanım yöntemidir. Bu yöntem, özellikle 1987 yılında CO-BUILD Dictionary’de kullanılmıştır. Daha sonra ise özellikle yabancı dil öğretimine yönelik hazırlanan sözlüklerde kullanıldı. *Exorbitant* sözcüğünün tanımı, Longman Dictionary’de tam cümle tanımı ile tanımlanmıştır.

**exorbitant** exorbitant prices, rents, charges etc are very much higher than they should be and you think they are unfair (*Longman Essential Activator* 1997)

**Şekil 7. :** “exorbitant” Sözlükbiriminin Tanımı.

**Kaynak:** Atkins, 2008, s. 441.

### 5.3.2. When Tanımı

Tam cümle tanımında olduğu gibi yabancı dil öğretiminde kullanılan sözlüklerde daha sık kullanılır. Tanımlar bir *when* cümlesi ile başlar. Bu cümleler, ana fiili olmayan tek bir cümleden oluşur. Longman Sözlüğünde *peace* sözcüğünün tanımı, *when* tanımına uygundur.

**peace** when there is no war (*Longman Essential Activator 1997*)

**Şekil 8. :** “peace” Sözlükbiriminin Tanımı.

**Kaynak:** Atkins, 2008, s. 443.

### 5.3.3. Kısa Tanım

Uzun tanım cümlelerinden sonra kısa ifadelerle yapılan tanımlardır. Bazı araştırmacılar tarafından tam anlamıyla bir tanım olarak değerlendirilmez. Özellikle elektronik ve mobil sözlüklerde kullanımı işlevseldir. İngilizcede, *utensil for eating* (yemek kabı) gibi örnekler bu şekilde kısa tanımla yapılan tanımlardır (Atkins, 2008, s. 441-444).

TS'nin on birinci baskısında, *baldıranlık* sözlükbirimi tam cümle tanımı ile tanımlanmıştır.

**baldıranlık, -ğı a.** Baldıranın çokça yetiştiği yer: "*Biz çocukken buraları çöplüktü, baldıranlıktı.*" -M. Ş. Esendal.

**Şekil 9. :** TS'de “baldıranlık” Sözlükbiriminin Tanımı.

**Kaynak:** Türkçe Sözlük, 2011, s. 307.

TS'deki tanım incelendiğinde, tam cümle kullanılmış ve baldıranlık sözlükbiriminin ana ögesini oluşturan *baldıran* sözcüğü de tanımda kullanılmıştır.

TS'de when definitions şeklinde tanımlar, sözlükbirimin belirli bir zamanda gerçekleştiğini ifade etmek için +*Arında* yapısıyla kullanılır. Askerî bir terim olan, *eğitim alanı* sözlükbirimi, bu şekilde tanımlanmıştır.

**eđitim alanı** *a. ask.* Günüň belirli saatlerinde silah ve beden eđitimi yapılan yer, talimhane.

**Şekil 10. :** TS’de “eğitim alanı” Sözlükbiriminin Tanımı.

**Kaynak:** Türkçe Sözlük, 2011, s. 900.

*Eđitim alanı* sözlükbirimin tanımında *günüň belirli saatlerinde* ifadesiyle sözlükbirimin günüň belirli saatlerinde yapıldığı vurgulanmış ve tanımın zaman unsuru bu ifadeye yüklenmiştir.

Tanım yapılırken en çok zorlanılan sözcük türleri ise sıfatlar, soyut sözcükler, sözcüksel olmayan sözlükbirimler ve gramatikal sözcüklerdir. Türkçede, *bu arada* ve İngilizcede *by the way* yapıları bu şekilde zor tanımlanan sözlükbirimlerdir. TS’de, eğlenceli sözlükbirimi, kısa tanımla tanımlanmıştır.

**eğlenceli** *sf.* Eğlendiren, hoşla giden:  
"Yolculuğumuzun en eğlenceli gecesini orada geçirdik." -A. Erhat.

**Şekil 11. :** TS’de “eğlenceli” Sözlükbiriminin Tanımı.

**Kaynak:** Türkçe Sözlük, 2011, s. 900.

*Eğlenceli* sözlükbiriminin tanımında eş ve yakın anlamlı kalıplaşmış sıfat fiil yapıları kullanılmış ve kısa tanım yapılmıştır.

Tanımın ilke ve prensiplerinin sözlüklerde hangi oranda uygulandığı, sözlüklerin hedef kitleleri ve amaçlarına bağlı olarak tanımlamadaki başarı oranlarını belirleyen önemli unsurlardandır. Sözlük hazırlayıcısı sözlüklerin hedef kitlesine göre sözlükbirime uygun tanım türü ve amaca uygun tanım yöntemini belirlemelidir.

## 6. BÖLÜM: TANIM TÜRÜ VE TANIM YÖNTEMİ AYRIMI

Sözlükler hazırlanırken malzeme toplama aşamasında eş zamanlı olarak sözlük yazımı gerçekleştirilmez. Sözlük hazırlamak belirli bir hazırlık ve sözlük bilim ilkeleri doğrultusunda bir plân uygulamayı gerektirir.

Sözlüğün yapısında temel olarak, *dış yapı* ve *iç yapı* olmak üzere iki yapı bulunur. Sözlükbirimler dış yapıyı oluştururken tanım ise iç yapıyı oluşturur (Hausmann; Wiegand, 1989, s. 328-360). Her dil çok sayıda *lexical item* (leksikal öge) barındırır. Sözlüklerin işlevi, bu ögeleri listelemenin yanında, sözcüklere dair; fonetik, semantik, sentaktik, stilistik bilgileri dil sistemi içerisinde vermektir (Leech, 1981, s. 204).

Robinson, tanımları amaç ve yöntem bakımından ikiye ayırmak gerektiğini belirtir. Tanımlar, amaç bakımından tanım türlerine ayrılırlar. Dolayısıyla; tanım türleri, tanımda neyin tanımlandığı ile ilgilidir. Tanım yöntemleri ise tanımda yapılmaya çalışılan, yani tanımın amacının gerçekleştirilebilmesi için hangi yöntemin benimseneceğini ifade eder. Farklı tanımlar, farklı amaçlara sahip olabileceği için bu amaçlara farklı yöntemlerle ulaşılabilir. Örneğin; *adsal tanım* ifadesi, bir bir tanım türünü ifade ederken; *gösterimsel tanım* ifadesi, işaretleme ve fiziksel görüntü kullanılarak yapılan bir tanım yöntemini ifade eder (Robinson, 1962, s. 15). Bu bakımdan tanım yöntemleri, tanımın amacına uygun olarak kullanılan araçlardır. Tanımlar, yöntem bakımından sınıflandırıldığında tanım yöntemleri ortaya çıkmıştır. Herhangi bir tanım türü, amacına uygun herhangi bir tanım yöntemi kullanılarak tanımlanabilir.

*Sözlüksel (lexical) tanımın*, sözcük-nesne tanımına ait bir tanım türü olduğunu belirtmiştik. Bir başka deyişle; sözcük-nesne tanımı tıpkı diğer tanımlarda olduğu gibi tanımlanan sözlükbirimin türü ile kurulan ilişki sonucunda ortaya çıkmış olan ve tanımın amacını ifade eden ayrı bir ulam durumundadır. Sözlüksel tanım ise tanım türleri ile belirlenmiş olan amaca göre kullanılan tanım yöntemlerini ifade eden ereksel öğelerdir. Robinson, tanım türleri ile tanım yöntemleri arasında karşılıklı bir amaç-yöntem ilişkisi bulunduğunu belirterek, sözcük-nesne tanımına ait tanım yöntemlerini yedi ayrı ulama ayırmış ve sözlüksel tanımın sınırlarını belirlemiştir.



**Şekil 12. :** Sözcük-Nesne Tanımının Yöntemleri.

**Kaynak:** Robinson, 1962, s. 93-117.

Yirminci yüzyılın ikinci yarısından itibaren hazırlanan modern sözlüklerin tanımlarında yukarıda verdiğimiz tanım yöntemleri kullanılmıştır. TS’de de hem genel dile ait sözlükbirimlerin tanımlanmasında hem de halk ağzından alınan sözcüklerin tanımlanmasında söz konusu tanım yöntemleri kullanılmaktadır. Bu nedenle sonraki bölümde tanım yöntemleri üzerinde duracağız.

Her sözcüğün kendi içerisinde anlamının gerektirdiği bir tanımsal amacı ve bu amaca bağlı olarak da tanımında kullanılması gereken tanım yöntemi vardır. Amaç ve yöntem arasındaki bu ilişkiyi *tanımsal istem* olarak adlandırmayı uygun görüyoruz. Tanımsal istemin yanlış kurulması yani amaca uygun olmayan tanım yönteminin kullanılması sözlükbirimlerin tanımlanmasında eksiklikler oluşturur. Türk sözlükbilimindeki temel noksanlardan biri sözlükbirimsel istemin yanlış kurulmasıdır. Bu noktada TS’de halk ağzından alınan sözcüklerin incelenmesinde temel kıstasımız olacak olan tanım yöntemleri üzerinde duracağız. Tanım yöntemlerinin sıralanmasında Robinson’un yaptığı sıralamayı esas alacağız.

## 6.1. EŞANLAMLI İLE TANIMLAMA YÖNTEMİ

*Eşanlamli ile tanımlama yöntemi* (synonymous definitions); bir sözlükbirimi, sözlüğü kullanan kişi için bilinmesi daha olası ve kolay olan eşanlamlısı ile tanımlamaktır. Örneğin İngilizcede, “öpücük” anlamındaki *buss* sözcüğünün kullanım sıklığı daha fazla olan *kiss* sözcüğü verilerek tanımlanması eşanlamli ile tanımlamaya örnektir (Robinson, 1962, s. 94). TS’de de bu yöntemin genel uygulamaya uygun olarak kullanıldığı görülür. Eşanlamli ile tanımlama yöntemi TS’de; soyut sözcük ve kavramlar, yabancı sözcüklere karşılık olarak üretilen sözcükler, kullanım sıklığı azaldığı için *esk.* etiketiyle sözlükbirim olarak yer alan sözcükler ile bilim ve sanat dallarına ait terim niteliğindeki sözcüklerin tanımlanmasında kullanılmıştır. Özellikle bu tip sözlükbirimler üzerinden tanımlayıcı sözcük olarak kullanılan sözlükbirimlere gönderme yapılmış ve bu sözlükbirimler üzerinden de analitik ve sentetik tanım yöntemiyle tanım yapılma yoluna gidilmiştir. Halk ağzından alınan sözlükbirimlerde de aynı durum söz konusudur. Bu bakımdan eşanlamli ile tanımlama yöntemi, halk ağzından alınan sözcüklerin tanımlanmasında da en sık başvurulan yöntemlerden biridir.

TS’de halk ağzından alınan sözcüklerin tanımlanmasında da sık sık eşanlamli ile tanımlama yöntemine başvurulmuştur. TS’nin genel bir sözlük olması dolayısıyla, halk ağzından alınan sözcüklere karşılık olarak verilen sözcükler genellikle ölçünlü dilden olmuştur. Halk ağzından sözcüklerin tanımlanmasında genellikle analitik veya sentetik yöntemle başurmaktan kaçınılmış ve ölçünlü dildeki sözcük eşanlamli karşılık olarak verilerek sözcüğün asıl tanımı, ölçünlü dildeki sözlükbirim üzerinden yapılmıştır. TS’nin on birinci baskısında, *aksu* sözlükbiriminin tanımı, eşanlamli ile tanımlama yöntemiyle yapılmış ve *katarakt* sözcüğü tanımlamada kullanılmıştır.

**aksu, -yu a. hlk. Katarakt.**

**Şekil 13. :** TS’de “aksu” sözlükbiriminin Tanımı.

**Kaynak:** Türkçe Sözlük, 2011, s. 114.

Bilindiği üzere, sözlüklerde en önemli tanım ilkelerinden biri, eşanlamli olarak tanımda kullanılan sözcüğün de sözlükte sözlükbirim olarak yer alması gerekir. Bu şekilde, kısır



döngü (circularity)’den kaçınılmış olur. *Aksu* sözlükbiriminin tanımında tanımlayıcı sözcük olarak yer alan, *katarakt* sözcüğünün de sözlükte, sözlükbirim olarak yer alması kısır döngüden kaçınılmasını sağlamış olur. TS’de *katarakt* sözlükbiriminin tanımı ise şu şekildedir:

**katarakt** (a.) *Fr. cataracte tıp* Göz merceğinin saydamlığını yitirerek ağarmasından ileri gelen ve görmeyi engelleyen rahatsızlık, perde, akbasma, aksu.

**Şekil 14.** : TS’de “katarakt” sözlükbiriminin tanımı.

**Kaynak:** Türkçe Sözlük, 2011, s. 1572.

*Katarakt* sözlükbirimi ise *rahatsızlık* üst kavramı verilerek *katarakt* sözcüğünün üst kavramı belirtilmiş ve kataraktın diğer rahatsızlıklardan ayrılan yönleri vurgulanarak içlemsel ilişkiye dayalı bir yöntem kullanılmış, dolayısıyla analitik tanım yapılmıştır. Analitik tanımı destekleyici olarak; *perde*, *akbasma*, *aksu* sözlükbirimlerine de gönderme yapılmıştır. Bu göndermelerde TS’de eş anlamlı ile tanımlamada görülen bir eksiklik göze çarpmaktadır. *Akbasma* ve *aksu* sözlükbirimlerinin tanımlarında tek anlam olarak eş anlamlı ile tanımlama yoluna gidilerek *katarakt* sözcüğü tanımlayıcı sözcük olarak kullanılmıştır. Bu iki sözcüğün tanımı bakımından herhangi bir sorun gözükmemektedir. TS’de *perde* sözcüğünün tanımı şu şekilde yapılmıştır:

**perde** a. *Far. perde* 1. Görüşü, ışığı engellemek, bir şeyi gizlemek için pencereye veya bir açıklığın önüne gerilen örtü: "Durmada pencere kapatıyor, perde çekiyorum." -A. Ağaoğlu. 2. Üzerine bir cismin görüntüsü yansıtılan saydam olmayan yüzey: Sinema perdesi. Karagöz perdesi. 3. İki yeri birbirinden ayıran bölme. 4. Seste pes perde: "Sonra da ince ve çok acıklı bir perdeden şarkı söylemeye başladı." -A. Midhat. 5. *mec.* Doğruyu görmeye engel olan şey: Bu sözü duyunca gözlerimdeki perde kalkıverdi. 6. *hay. b. Kaz.* ördek, martı gibi hayvanların parmaklarını birbirine biştiren zar. 7. *müz.* Bir müzik parçasını oluşturan seslerden her birinin kalınlık veya incelik derecesi. 8. *müz.* Bu ses derecelerini sağlamak için çalgılarda bulunup parmaklarla basılan yer. 9. *tıp* Katarakt: Gözlerine perde inmiş. 10. *tiv.* Bir sahne

**Şekil 15.** : TS’de perde sözlükbiriminin tanımı

**Kaynak:** Türkçe Sözlük, 2011, s. 2221.

Görüldüğü üzere, *perde* sözlükbiriminin *katarakt* ile ilişkili anlamı, dokuz numaralı anlamdır. Ancak, *perde* gibi çok anlamlı sözlükbirimlerde kaç numaralı anlamın *katarakt* sözcüğü ile eşanlamlı olduğu belirtilmediği için sözlük kullanıcısının kod çözme aşamasında zorluk yaşaması muhtemeldir. TS, özellikle eşanlamlı göndermelerde çok anlamlı sözlüklerde hangi anlamın kastedildiği bilgisini vermeyi ihmâl etmektedir. Bu durum *kodlama (encoding)* ve *kod çözme (decoding)* aşamalarındaki bağlantıyı zedeleyici bir eksikliklerdir.

Eşanlamlı ile tanımlama yöntemi, sözlüklerde en sık kullanılan yöntemlerdendir. İki dilli sözlükler ve küçük boyutlu tek dilli sözlüklerde kullanımı uygundur. Bugün, yabancı dil öğreniminin daha da önem kazanması ile birlikte dil öğrenimine yönelik iki dilli sözlüklerde en sık kullanılan sözlüksel yöntemdir.

Eş anlamlı ile tanımlama, pratik kullanıma uygun olarak tasarlanan ve tek dilli sözlüklerin bir türü olan cep sözlükleri için de en uygun tanım yöntemi olarak karşımıza çıkar. Bu yöntemin sözlük hazırlayıcısına sağladığı en büyük avantaj kısıllığı ve basitliğidir. Dolayısıyla tanım ilkelerinden *simplicity* (basitlik) ve *brevity* (kısıllık) ilkelerini eşanlamlı ile tanımlama yöntemi sağlamaktadır. Bunun yanında, sözlük kullanıcısının sözlüğü kullanma amacına göre özellikle pratik amaçlı kullanımlarda sözcük-sözcük biçiminde eşanlamlı karşılık verilerek tanım yapılması sözlük kullanıcısının işini kolaylaştırıcı bir unsurdur. Ancak, eşanlamlıyla tanımlama yöntemi; açıklama, analiz ve senteze dayalı olmayan bir yöntem olduğu için bazı riskleri bünyesinde barındırır. Bu risklerden biri, yanlış anlaşılma veya *ambiguity* “anlam bulanıklığı”na yol açacak eşanlamlı sözcüğü karşılık olarak vermektir. Sözlükbirimin tanımında tek bir eşanlamlı karşılığın verilmesi durumunda bu dezavantaj daha sık görülür. Bu durumun önüne geçebilmek amacıyla sözlükbirime karşılık olarak birden fazla eşanlamlı sözcük verilerek yöntemin başarıya ulaşması amaçlanır. Ancak eşanlamlı olarak verilen sözcüklerin sayısı arttıkça, daha kısmi eşanlamlıların verilmesi olasılığı yükselir. Sözlük hazırlayıcısının bu duruma dikkat etmesi gerekir. Özellikle, sözcüğü karşılamakta yetersiz kalan ve bazı özel durumlarda kullanılan eşanlamlı sözcüklerin sözlükbirimin tanımında verilmesi, o dili öğrenmek amacıyla sözlük kullanan kişiler için yanıltıcı olabilmektedir.

Eşanlamlı ile tanımlamada en önemli avantajlardan birinin *kısıllık (brevity)* olduğunu belirtmiştik. Eşanlamlı birden fazla sözcük vererek sözcüğü tanımlama yoluna gitmek

kısalık avantajının da ortadan kaybolmasına sebep olabilmektedir. Bunun yanında, herhangi bir sözlükbirimin eşanlamlı ile tanımlanması, kodlama aşamasında sözlük kullanıcısının işini kolaylaştırırken, kod çözme aşamasında sözcüğün yazıldığı dil hakkında herhangi bir ön bilgiye sahip olmayan sözlük kullanıcısının bu yöntemden işlevsel şekilde faydalanması oldukça zordur.

Eşanlamlı ile tanımlama yöntemi, sözcük-sözcük tanımı olarak görünse de aslında sözcük-nesne tanımıdır. Örneğin; İngilizcede, *valour* “kahramanlık” sözcüğüne karşılık olarak, *courage* “cesaret” sözcüğünün verilmesi, bu iki sözcüğün birbirinin birebir karşılığı olduğu anlamına gelmez. Bu iki sözcük arasında olgusal bir ilişki olduğu anlamına gelir. Karşılık olarak verilen bu tip sözcükler, sözlükbirim ile aynı ve yakın anlam alanına sahiptir. Yukarıdaki örnekte görüldüğü gibi kahramanlık ve cesaret olguları üzerinden sözlükbirimin tanımı yapılmış olur (Robinson, 1962, s. 96).

Eşanlamlılık yöntemiyle tanımlama yapma bir taraftan kısır döngüden kaçınma, diğer taraftan basitlik ilkesinin yerine getirilmesi bakımından, uygulanması kolay görünmekle birlikte, sözlükçüleri zorlayan bir yöntemdir (Gökter, 2018, s. 117). Kısalığı, ilk bakışta basitliği artıran bir unsur olarak gözükse de tanımlayıcı eşanlamlı sözcüklerin doğru seçilememesi durumunda basitlik ilkesi çiğnenmiş olur.

TS’de eşanlamlı ile tanımlama yönteminin sözlüğün genel tanım yaklaşımına uygun olarak, halk ağzından alınmış sözlükbirimlerde de özellikle gönderme amacıyla kullanıldığı tespit edilmiştir. Gönderilen tanımlayıcı sözlükbirimde ise analitik ya da sentetik tanım yöntemiyle sözcüğün tanımlandığı ve kısır döngüden kaçınıldığı gözlemlenmiştir. Ancak *perde* sözlükbiriminde olduğu gibi, gönderme yapılan çok anlamlı tanımlayıcı sözlükbirimlerin bazılarında kaç numaralı anlamın işaret edildiği belirtilmediği için kodlama ve kod çözme bakımından eksiklik olduğu tespit edilmiştir.

## 6.2. ANALİTİK (İÇLEMSEL) TANIM YÖNTEMİ

*Analitik tanım yöntemi* (analytical definitions), sözlüksel tanımın en tipik örneklerinden biridir. Tanımlanan sözlükbirimin kullanıcı tarafından bilinmediği ancak tanımlanan nesnenin analizinin yapılması durumunda anlaşılabilceği durumlarda kullanılır. Bir anlamda, sözcüğün nesnesine gönderme yapar ve nesnenin analizini yaparak sözcüğü

tanımlamış olur. Bu nedenle bir sözcük-nesne tanımıdır. Robinson, analitik tanıma örnek olarak; *octagon* (sekizgen) sözcüğünün “sekiz kenara sahip çokgen” biçimindeki tanımını gösterir (Robinson, 1962, s. 96). Bu tip bir tanım, analitik yöntemin tüm unsurlarını barındırır. Analitik tanımda bir üst kavram verilir ve bu üst kavrama ait olan tanımlanan sözcük ya da kavramın söz konusu üst kavramın diğer üyelerinden farklı yönleri belirtilerek, üst kavramın diğer üyelerinden farkı; bir diğer deyişle tanımlanan sözcüğün asıl ve ayırt edici özellikleri ortaya konularak analiz yapılmış olur. Dolayısıyla, Aristo'nun sınıfsal ilişki (cins) ve ayırma dayalı yöntemi analitik yöntemle tanımlanan sözcüklerin tanımlarında kullanılmış olur. Bu nedenle, analitik tanım yönteminin bir diğer adı da *analiz yöntemidir*. Analitik yöntem için yapılan bir diğer adlandırma da *içlemsel tanımlama*dır.

Analitik yöntem, sözcüğü tanımlayarak nesneye ulaştırmayı hedefler. Bu nedenle, sözcük-nesne tanımının bir alt başlığı olarak değerlendirilir Analitik yöntem; bir anlamda, tanımlanan sözcüğün (*definiendum*) sınıfını yani üst kavramını (*superordinate*) ve sonrasında da tanımlanan sözcüğün bu sınıfın diğer üyelerinden ayrılan yönlerini (*differentia*) vermeye dayalı bir yöntemdir (Robinson, 1962, s. 96). Analitik tanımlama destekleyici olarak sözcükle eş ya da yakın anlamlı olan eş kavramlar (co-ordinate) da kullanılabilir. Analitik yöntemde dikkat edilmesi gereken en önemli nokta, tanımlanan sözcüğün aynı üst kavrama bağlı diğer üyelerden farklı en az bir ayırt edici özelliğini (*differentia specifica*) vermektir (Hartmann ve James, 1998, s. 6). Analitik tanım iyi biçimde uygulandığında çok kapsayıcı bir yöntemdir. Birçok sözcük türünü tanımlamada uygulanabilir olması analitik yöntemin diğer tanım yöntemlerine göre daha yaygın kullanılmasını sağlamıştır. Ancak; analitik tanım, sözcüklerin tanımlanmasında üst kavram ve ayırt edici özellik ilkelere uyulmadan yapıldığında tanımda eksiklikler ortaya çıkabilir ve yapılan tanımlar yanlış sonuçlar verebilir. Dolayısıyla; tanımsal isteme aykırı biçimde yapılan bir tanım, analitik yöntemde de doğru sonuç vermez. Analitik yöntemin sözlükbirimleri tanımlamada en yaygın kullanılan yöntem olması, gerektiği kadar analize tabî tutulmamış ve genel anlam verme yolunu seçen tanımların sözlük kullanıcısının ihtiyaçlarına cevap vermekte yetersiz kalmasından kaynaklanmaktadır.

Analitik tanımın bu denli kullanışlı olması bazı araştırmacılar tarafından analitik tanım dışındaki tanımların, “tanım” olarak değerlendirilmemesine de sebep olmuştur. Bunun sebebi; analitik tanımın, sözlük kullanıcısına yalnızca sözcüğün anlamını vermeyi değil,

tanımlanan sözcükle kastedilen nesne, olgu veya kavramın analizini vermeyi amaçlamasıdır. Analitik tanımın tüm tanım türleri içinde ayrı bir yere sahip olması, yöntem bakımından en doyurucu tanım olmasıyla ilgilidir. Çünkü özel bir tanım yöntemi kullanılmadan, sadece sözcüğün anlamını vermeye odaklanması tanım olarak değerlendirilmez. Bu bağlamda, yöntem ve tanım arasındaki ilişkinin amaç ve yöntem arasındaki ilişkiye benzer şekilde birbirini gerektirdiği görülür. Dolayısıyla yöntemsiz tanım yapılamaz.

TS’de analitik tanım sık kullanılmıştır. Özellikle hastalık, hayvan ve tür adları ile terim niteliğindeki sözlükbirimlerin tanımlanmasında analitik yöntem tercih edilmiştir. Halk ağzından alınan sözcüklerin tanımlanmasında ise genellikle analitik yöntem tercih edilmemiştir. TS’de *suçiçeği* sözlükbirimi analitik yöntemle tanımlanmıştır:

**suçiçeği** *a. (su'çiçeği) tıp* Genellikle çocuklarda görülen döküntülü, bulaşıcı, salgın hastalık.

**Şekil 16.** : TS’de “suçiçeği” Sözlükbiriminin Tanımı.

**Kaynak:** Türkçe Sözlük, 2011, s. 2515.

Bir tıp terimi olan *suçiçeği* sözlükbirimi tanımlanırken, analitik yöntemin iki temel kuralı uygulanmıştır. Bu kurallardan ilki; sözlükbirimin ait olduğu bir üst kavram vererek sözlükbirimin tür-cins ilişkisini belirlemektir. *Suçiçeğin* tanımında da bu üst kavram, *salgın hastalık* olarak verilmiştir. Ardından da analitik yöntemin ikinci kuralı işletilerek, salgın hastalıklar arasında *suçiçeği* hastalığını farklı kılan yönler ortaya konularak, *suçiçeği* sözcüğünün analizi yapılmıştır. Buna göre, *suçiçeği* hastalığının diğer salgın hastalıklardan ayrılan yönleri yani ayırt edici özellikleri; *genellikle çocuklarda görülmesi, döküntüye sebep olması ve bulaşıcı olmasıdır.*

Analitik yöntemin en önemli dezavantajı ise kodlama ve kod çözme aşamasında fazladan bir çaba gerektirmesidir. Bu bakımdan analitik yöntem, eş anlamlı ile tanımlama yöntemiyle karşılaştırıldığında analize dayanması bakımından daha detaylı ve zorlu bir yöntem olarak değerlendirilebilir. Analitik tanımın bir diğer dezavantajı ise her sözcük için kullanışlı olmamasıdır. Herhangi bir sözcüğün analitik tanımla tanımlanabilmesi için analizinin yapılmış olması gerekir. Bu nedenle bilimsel gelişmelerle tanım arasında

koşut bir ilişki mevcuttur. Robinson, *water* “su” sözcüğünün analitik tanımının yapılabilmesi için öncelikle su maddesinin ve su sözcüğünün analizinin yapılmış olması gerektiğini belirtmiştir (Robinson, 1962, s. 97).

Analitik yöntemin kullanılmadığı sınırlı alanlardan biri, özel adların tanımlanmasıdır. Örneğin *Samet* gibi herhangi bir özel adı, *insan* gibi cins bir ad gibi analitik yöntemle tanımlamaya çalışmak bizi tanımladığımız özel ada ulaştırmaz. Özel adlarda, cins adlarda olduğu gibi belirgin bir sınıfsal cins ilişkisinin olmaması özel adların tanımlanmasında analitik yöntemin tercih edilmemesine sebep olmuştur. Robinson, özel adların analitik tanım yöntemiyle tanımlanamaması ile ilgili bir cins ad olan, *bell* “çan” sözcüğünün analitik yöntemle tanımlanabilmesine rağmen İngiliz Parlamentosundaki büyük saat çanının adı olan *Big Ben* özel adının analitik yöntemle tanımlanamayacağı örneğini verir (Robinson, 1962, s. 98). Tanım tipolojisi üzerine yapılan Türkçe çalışmalarda da özellikle dilbilgisi terimlerinin tanımlanmasında daha çok analitik tanım yönteminin tercih edildiği belirtilmiştir (Girişen, 2019, s. 269). Analitik tanım, geleneksel tanım anlayışında temel tanım yöntemi olarak da değerlendirilmektedir.

### 6.3. SENTETİK (KAPLAMSAL) TANIM YÖNTEMİ

*Sentez yöntemi* (synthetic definitions), tanımlanan sözcük ya da kavramın tanımının diğer sözcük ya da kavramlara göre yapılmasıdır. Bir diğer anlamda sözcüğün diğer sözcük veya kavramlarla karşılaştırılarak tanımının yapılması yöntemidir. Robinson; sentez yöntemiyle tanımlamaya, Fransızcadan, *feuillemorte* “ölü yaprak” sözcüğünün *red* “kırmızı” üzerinden tanımlanmasını örnek vermiştir (Robinson, 1962, s. 98). Bu sözcükte olduğu gibi, analitik tanım yönteminin aksine, tanımlanan sözcüğe dair herhangi bir analizin yapılmadığı ve eş anlamlısının verilmediği ve sözcüğün veya kavramın hangi durumda ortaya çıkacağına ve neden kaynaklandığına belirtilmesiyle yetinilen tanımlar sentez yöntemine dayalı tanımlardır. Dolayısıyla, sentez yöntemiyle tanımlanan sözcükler, başka şeyler üzerinden tanımlanır ve sözcüğün kendisi analiz edilmez. Buna dayalı olarak; sentez yöntemi, sözcüğü başka nesne ve kavramlar üzerinden tanımlamak olarak değerlendirilebilir.

Sentez tanımı yapılırken özellikle, zaman ve mekân üzerinden ilişki kurularak sözcük tanımlanır. Robinson, *Big Ben* sözcüğünün tanımı ile sentez yöntemini örneklemiştir.

Big Ben sözcüğü, “The biggest bell in the House of Parliament (Parlamento Binasındaki en büyük çan)” biçiminde tanımlanırken *the biggest bell* (en büyük çan) ifadesiyle sözcüğün özellik bilgisi verilirken, *in the House of Parliament* (Parlamento binasındaki) ifadesiyle de mekân bilgisi verilmiştir. Analitik tanımdaki sınıfsal ilişki sentez tanımında yoktur. Genellikle “en” gibi kıyas sözcükleri ile diğer nesne veya kavramlar üzerinden tanımlama söz konusudur (Robinson, 1962, s. 100).

TS’de, sentez yöntemiyle tanımlanan maddelerden biri de *sası* maddesidir. *Sası* maddesinin 1 numaralı anlamı sentez yöntemiyle tanımlanmıştır:

**sası sf. 1. Küf ve çürük gibi kokan. 2. Kokuşmuş. 3. Tatsız. sası kokmak yiyecek bozulmak, çürümek.**

**Şekil 17. :** TS’de “sası” Sözlükbiriminin Tanımı.

**Kaynak:** Türkçe Sözlük, 2011, s. 2369.

*Sası* sözcüğü, *küf* ve *çürük* ile ilişkilendirilmiş ve *gibi* edatı kullanılarak *sasının* bu iki kavramla benzerlik ilgisi kurulmuştur. Bu tanımda olduğu gibi tanımlanan sözcükle ilişki kurularak tanımda yer alan *küf* ve *çürük* gibi sözcüklerin, *anahtar sözcük* (*keyword*) olarak adlandırılması gerektiğini düşünmekteyiz. Analitik yöntemin aksine, maddebaşının nitelikleri ve özüne dair herhangi bir analiz yapılmamıştır. Bu örnekte de gördüğümüz üzere; sentez yöntemi özellikle; koku, tat ve renk ile ilgili sözcüklerin tanımlarında kullanılmaktadır. Bu tip sözcüklerin tanımlanmasında benzerlik ilgisi kurmak sentez yöntemi açısından oldukça uygun bir yöntem olduğu için *sası* sözcüğünde de benzerlik ilgisinden faydalanılmıştır.

TS’de sentez yöntemiyle tanımlanan sözlükbirimlerden biri de *sıcak renkler* sözlükbirimidir:

**sıcak renkler** ç. a. Sarı, kırmızı ve turuncu renk ve bu renklerin tonları.

**Şekil 18.** : TS’de “sıcak renkler” Sözlükbiriminin Tanımı.

**Kaynak:** Türkçe Sözlük, 2011, s. 2423.

*Sıcak renkler* sözcüğünün tanımında sözlükbirimin kaplamı olan; sarı, kırmızı ve turuncu sözcükleri anahtar sözcük olarak verilerek sentez yöntemiyle tanımlama yoluna gidilmiş ve bu renklerin tonları ifadesiyle de kaplamda yer alan renklerin tonları da sözlükbirimin kaplamına dâhil edilmiştir.

TS’de *koyu gri* sözlükbirimi de aynı biçimde sentez yöntemiyle tanımlanmıştır:

**koyu gri** a. 1. Siyaha yakın gri, grinin bir veya birkaç ton koyusu. 2. sf. Bu renkte olan.

**Şekil 19.** : TS’de “koyu gri” Sözlükbiriminin Tanımı.

**Kaynak:** Türkçe Sözlük, 2011, s. 1738.

*Koyu gri* sözcüğünün birinci anlamında sözcük, virgüle kadar, *siyah renk* üzerinden tanımlanmış ve siyahla yakınlık ilişkisi kurulmuştur. Virgülün ardından ise *gri* renk üzerinden koyuluk ilişkisine göre tanım yapılmıştır. Dolayısıyla *koyu gri* sözlükbirimi, diğer ögelerle (*siyah, gri*) olan ilişkisine göre tanımlanmıştır.

Sentez yöntemi ile tanımlamaya uygun renk adlarından biri de *mavi* sözlükbirimidir:

**mavi** a. (ma:vi) Ar. mā’i 1. Yeşil ile menekşe rengi arasında bir renk, bulutsuz gökyüzünün rengi. 2. sf. Bu renkte olan: "Düşün olur mu toprağa göçmüş cihan gibi / Sönsün o mavi gözleri bir asuman gibi" -İ. A. Gövsa.

**Şekil 20.** : TS’de “mavi” Sözlükbiriminin Tanımı.

**Kaynak:** Türkçe Sözlük, 2011: s. 1904.



*Mavi* sözcüğü anlam analizi yapılması zor bir sözcüktür. Bu durum bütün renk adları için geçerli bir durumdur. İlk aşamada, sentez yönteminin benzetme ve sınırlama özelliklerinden faydalanılarak *mavi* sözcüğü, *yeşil* ve *menekşe* rengi ile sınırlanmış ve ikinci aşamada, *bulutsuz gökyüzü* ile benzerlik ilişkisi kurularak tanımlanmıştır.

TS'deki örneklerde de gördüğümüz üzere, sentez yöntemi ile tanımlanan sözcüklerin ilişkiler sistemi içindeki yeri verilir. Sözcüğün bu ilişkiler sistemi içerisindeki konumu da diğer üyelerle birlikte sentez edilmiş olur. Sentez yönteminin bu özelliğine dayalı olarak; Gökter, sentez yönteminin bir diğer adının *ilişkisel yöntem* olduğunu belirtmiştir (Gökter, 2018, s. 107). Analitik tanımın sözcüğü, *parçanın bütünü* şeklinde tanımladığını belirtmiştik. Sentetik tanım ise sözcüğü *bütünün parçası* olarak tanımlar. Bu bakımdan, sentez yönteminde bir yönüyle anlamsal tümevarım da söz konusudur.

Sentez tanımını en iyi ifade edenlerden biri de Duhamel'dir. Duhamel; tanım kavramını, *nesnelerin tanımı onun bilinen başka nesnelere olan ilişkisinin ifadesidir* şeklinde ifade etmiştir (Robinson, 1962, s. 98). Duhamel'in tanım hakkındaki bu görüşü sentez yöntemiyle tanımlamanın açık bir ifadesidir. Bu ifade, sentez yönteminin sözcük-nesne tanımını özelliği gösterdiğini vurgulaması bakımından da önemlidir. Bu yönden; sentez yöntemi, tanımlanan sözcüğün anlamsal konumunu diğer nesne ve kavramlar aracılığıyla metaforik olarak belirlemeye dayanan bir yöntemdir. Ogden ve Richards, *The Meaning of Meaning* adlı eserlerinde, sentetik yöntemin tüm yöntemleri kapsayan bir tanım yöntemi olduğunu belirterek, tanımlanan sözcüğün zaten bilinmekte olan anlamsal konum bilgisini ve onun mekânsal ilişkisini sözlük kullanıcıya sunmanın sentez yönteminin önemli bir özelliği olduğunu vurgulamışlardır. Bu bilgi ve mekânsal ilişki sözcüğün karşıladığı *nesne* ve *şey* ile sözcüğün sürekli ilişkisidir. Sentetik yöntem içerisinde barındırdığı bu ilişki bağıntısı nedeniyle, ilişkisel/bağıntısal yöntem olarak da adlandırılır (Robinson, 1962, s. 99-100).

Her nesne veya kavramın başka bir nesne veya kavramla ilişkisi bulunduğundan sentez yöntemini kullanmak çoğu durumda sözlük hazırlayıcısına büyük avantaj sağlar. Eş anlamlı yöntem ve analitik yöntem ise bu denli bir avantaja sahip değildir. Eş anlamlı yöntemin en büyük dezavantajı, her sözcüğün bir eş anlamlıya sahip olmamasıdır. Anali-

tik yöntemde ise işlemsel olarak bütünden parçaya giden bir anlamsal çizgi söz konusudur. Ancak her sözcük bu şekilde bir anlam çizgisine sahip değildir. Bu nedenle analitik yöntem de teorik açıdan her sözcük için uygun bir tanım yöntemi değildir. Bu açıdan sentez yöntemi bu iki yönetime göre daha kapsayıcı bir yöntemdir.

Sentetik yöntemin en önemli dezavantajı ise analitik bakımdan hatalı olabilmesidir. Daha açık bir ifadeyle, analitik tanımlarda sözcüğün analiz yöntemiyle bir fotoğrafı çekilirken; sentez yönteminde sözcüğün resmi yapılmaktadır. Bu nedenle de sentez yönteminde yer alan esneklik ve öznellik zaman zaman hatalı veya açık olmayan tanımlar yapılmasına sebep olabilir. Robinson, *yirmi bir* sayısının iki farklı tanımı üzerinden bu durumu örneklemiştir. “Yirmi bir, yirminin takipçisidir” biçiminde yapılan bir tanım analitik özellikler gösterirken; “Adlandırması iki sözcükle yapılmış olan en küçük pozitif tam sayı” biçimindeki bir tanım sentetik özellikler göstermektedir (Robinson, 1962, s. 100). Sentetik özellik gösteren ikinci tanıma dikkat edildiğinde, *yirmi bir* sayısında analize dayalı bir değerlendirmenin yapılmadığı görülmektedir.

Sentetik yöntemin en önemli eksiklerinden biri, tanımladığı nesne hakkında analitik tanım kadar bilgi veremiyor olmasıdır. Bu eksikliğin en önemli nedeni, sentetik yöntemle yapılan tanımlarda kalıtımsal bağıntının olmamasıdır. Analitik tanımlarda çok sağlam olan kalıtımsal bağıntı yerine sentez yönteminde daha esnek ve öznel bir tanım anlayışı vardır. Bu esneklik, sentez yöntemindeki hata payının analitik yönetime göre daha fazla olmasına sebep olmaktadır. Analitik tanıma göre sentez yönteminde bulunan bu dezavantaj, kalıtımsal ilişkinin verilmesi bakımından bir belirsizlik (*vagueness*) yaratmaktadır. Sentetik yöntemin daha çok sözlük kullanıcısı tarafından anlamı bilinen sözcüklerin tanımlarında kullanılmasının sebeplerinden biri de bu belirsizliktir. *Locke* gibi bazı araştırmacılar, sentetik tanımın gerçek bir tanım olarak değerlendirilemeyeceğini belirtmişlerdir. Tanımın sözcüğün özsel anlamını vermesi gerektiğini düşünen araştırmacılar için bu doğru bir değerlendirme olarak görülebilir. Ancak bu yaklaşımın da belirli tutarsızlıkları mevcuttur. Tanım kavramını sadece sözcüğün anlamı olarak düşünmek tanım yaklaşımı bakımından daha dar bir görüşü ifade eder. Bu durum da tanımın diğer unsurlarının göz ardı edilmesine sebep olur.

Analitik tanım ve sentetik tanım yöntemleri sözlük biliminde temel tanım yöntemleri olarak değerlendirilir. Eş anlamlısı ile tanımlama yöntemi ile birlikte bu üç yöntem tanımlamada sık kullanılan yöntemlerdendir. Bu yöntemlere ek olarak diğer tanım yöntemlerini incelemeye *dolaylı tanım yöntemi* ile devam edeceğiz.

#### 6.4. DOLAYLI TANIM YÖNTEMİ

*Dolaylı tanım yönteminde* (implicative definitions), sözcüğün anlamı direkt olarak verilmeyip ve dolaylı yoldan anlatılır. Sözcüğün anlamının bağlam içerisinde dolaylı olarak verilmesi dolayısıyla *bağlama dayalı tanımlama* ve *ima yoluyla tanımlama* olarak da adlandırılmıştır (Robinson, 1962, s. 106-107; Gökter, 2018, s. 107). Robinson, *diagonal* (köşegen) sözcüğünün tanımını dolaylı tanıma örnek olarak vermiştir, “Bir karenin iki *köşegeni* vardır ve bu köşegenler, kareyi iki dik açılı ikizkenar üçgene ayırır” (Robinson, 1962: 106-107) şeklinde yapılan tanımda, köşegen sözcüğünün anlamına dair direkt bir bilgi söz konusu değildir. Cümledeki diğer sözcükler yardımıyla köşegen sözcüğü anlamlandırılabilir.

Sözlük kullanıcısının kod çözme aşamasında dolaylı anlatımdan sorunsuz biçimde faydalanabilmesi için tanımda kullanılan diğer sözcüklerin anlamlarını biliyor olması gerekir. Bu açıdan, dolaylı tanımdaki kod çözme aşamasının sentez yöntemiyle benzerlik gösterdiği söylenebilir. Her iki yöntemde de tanımlanan sözcüğün anlaşılabilmesi için tanımda yer alan *anahtar sözcüklerin* anlamlarının bilinmesine ihtiyaç duyulur. Robinson’un örnek olarak verdiği *köşegen* sözcüğünün tanımında anahtar sözcükler, *kare* ve *ikizkenar üçgen* sözcükleridir. *Köşegen* sözcüğü dolaylı yoldan bu sözcüklerle ilişki kurularak açıklanmıştır.

Bu yöntemin sentez yönteminden en önemli farkı, sentez tanımında tanımlanan sözcükten bahsedilmesi ancak tanım cümlesinde tanımlanan sözcüğün kullanılmamasıdır. Sentez yönteminde tanımlanan sözcüğe eşdeğer bir sözcüğün tanımda verilmesidir. Dolaylı yöntemde ise tanımda herhangi bir eşdeğer verilmeden sadece tanımlanan sözcük ima edilir. Dolaylı yöntemde ise tanımda tanımlanan sözcükten bahsedilmez ancak tanım

cümlesinde bu sözcük kullanılır. Dolaylı tanım yönteminde tanımlanan sözcüğün tanımında kullanılıyor olmasının sebebi, bu yöntem yoluyla sözcüğün ön plana çıkarılmasının amaçlanması olarak görülebilir. Tüm bu özellikleri dikkate alındığında, dolaylı tanım yönteminin pratik amaçlı sözlüklerde kullanılmasının uygun olmadığı görülür. Farklı amaçlarla hazırlanan sözlüklerde dolaylı yöntemin kullanılması daha uygun olacaktır.

Genel sözlüklerde, pratik olarak sözlük kullanıcısının kod çözme aşamasında ona yardımcı olmak amaçlanır. Bu açıdan dolaylı tanım yöntemi, düzanlamsal (örnekle) tanımlama yönteminin aksine sözlükçülüğün pratik amaçlarına uygun değildir. Bu yönüyle dolaylı tanım, açıklayıcı ve pratik olmayı amaçlayan sözlükler için kullanışlı bir yöntem değildir.

## 6.5. DÜZANLAMSAK TANIM YÖNTEMİ

Bazı araştırmacılara göre, bir sözcük, nesne veya kavramı tanımlamak onu anlatmak için en kısa yol değildir. Tanımlanması gereken bir sözcüğü örnek göstererek tanımlamak onu anlatmanın en kısa yoludur. Bir anlamda; düzanlamsal tanımlama (denotative definitions), o kavrama ait bir tür veya nesneyi örneklendirerek onu tanımlamak anlamına gelir. Robinson, düzanlamsal tanımlamaya örnek olarak; çocuklara, kuş tüylü bir omurgalıdır demek yerine kuşun anlamını, kuş bunlardır diyerek; kuğu, bülbül, kaz, tavuk, çayırkuşu üzerinden tanımlamayı veya yarası ve kelebek kuş değildir şeklindeki bir tanımlamayı gösterir (Robinson, 1962, s. 108).

Dikkat edilecek olursa tanımlanan sözcüğü derinlemesine analiz etmeye dayanan analitik yöntem ve sözcüğün bazı özelliklerini ona eşdeğer sözcük veya nesnelere karşılaştırmaya dayanan sentez yöntemi ile düzanlamsal yöntemin birbiriyle zıt yöntemler olduğu görülür. Aslında bu zıtlık, düzanlamsal yöntemin adlandırılmasının nedenini de bize vermektedir.

Düzanlamsal yöntemde; anlam, düz olarak yani örnek gösterilerek verilmektedir. *Düzanlam* (denotation) kavramı aynı zamanda, *çağırışım* (connotation) kavramı ile ilişkilidir. Çünkü düzanlamsal yöntemde kullanılan örnekler, tanımlanan sözcükle ilgili güçlü çağırışım taşıyan sözcüklerden seçilmektedir.

Bir sözcük ya da kavramın düzanlamla tanımlanması, sözlük kullanıcısının çocuk vs. gibi belli özel gruplara ait olmasının dışında tanımlanan sözcüğün özelliklerine göre de değişmektedir. Sözcüğün anlamının tamamını anlatmanın mümkün olmadığı durumlarda düzanlam yöntemiyle örneklendirerek tanımlama yapmak sözlük hazırlarken önemli bir avantaj olabilmektedir. Bunun yanında, sözcüğün anlamını belirli örnekler üzerinden kavramaya çalışmak kod çözme aşamasında sözcükle ilgili bazı anlamsal boşluklar yaratabilmektedir (Robinson: 1962, s. 113).

Düzanlamsal yöntemde, bu dezavantajın giderilebilmesi için yapılacak en önemli şey, kapsayıcı ve doğru örneklerin seçilmesidir. Örnekler ne kadar kapsayıcı seçilirse seçilsin genel anlamda düzanlam yönteminin bir sözcüğün anlamını tam anlamıyla kapsayıcı olamayacağı açıktır. Sözlük hazırlayıcısı, kodlama aşamasında örnekleri doğru seçerek bu dezavantajı en aza indirebilir.

## 6.6. GÖSTERİMSEL TANIM YÖNTEMİ

*Gösterimsel tanım yöntemi* (ostensive definitions), diğer tanım yöntemlerinden çeşitli açılardan ayrılmaktadır. Öncelikle, gösterimsel yöntemde diğer yöntemlerin aksine tanımlanan sözcüğün açıklamasının sözcükle yapılmadığını belirtmek gerekir. En kısa biçimiyle; gösterimsel tanım, “Bu şudur.” şeklinde yapılan belirli bir nesneyi göstermeye yarayan tanımlardır. “Bu kedidir.” biçimindeki bir tanım gösterimsel tanımı örnekler. Bu bakımdan, gösterimsel yöntem için sözcükler kullanılmadan yapılan bir çeşit sözcük-nesne tanımı denebilir. Sözcüğün açıklanması gösterime dayandığı için de sözlük kullanıcısının kod çözme aşamasında ona yardımcı olacak ve gösterilen nesne ile ilgili zihninde belirli bir kavram dünyasını oluşturacak sözcük dağarcığına sahip olması gerekir.

Gösterimsel tanım yöntemi, bu yönden hedef kitlesi bakımından düzanlamsal yöntemle benzerlik göstermektedir. Her iki tanım yöntemi de özellikle okul öncesi ve okul sözlüklerinde yaygın olarak kullanılır. Çünkü bu yöntemlerin işlevsel olabilmesi için sözlük kullanıcısının belirli bir söz varlığı birikimine sahip olması gerekir. Bu açıdan her iki yöntem de özellikle söz varlığını oluşturmaya başlamış olan çocuklara yeni sözcük ve nesnelere öğretmek için ideal bir yöntemler olabilir.

Gösterimsel yöntemin uygulanması için en önemli uygulama, fotoğraf veya resim üzerinden sözcüğün tanımlanan kavramla eşleştirilmesidir. Bu yöntem, özellikle ansiklopedik tanımlarla benzer olmakla birlikte okul sözlüklerinde yaygın olarak kullanılır. Teknolojinin gelişmesi ile birlikte gösterimsel yöntemi destekleyecek unsurların yardımıyla bu yöntem daha etkili biçimde kullanılabilir. Tanımda kullanılan (gösterilen) nesnelere seslendirilmesi gösterimsel yöntemin daha etkili kullanılmasına yardımcı olacaktır. Özellikle bu yöntemin hedef kitlesinin eğitim çağındaki çocuklar olduğu düşünüldüğünde gösterilen nesnelere seslendirilmesi dikkatin toplanmasında daha da etkili olacaktır. Seslendirmenin yanında, sözcüğün anlamının belirli bir şekil üzerinden ayırt edilebileceği durumlarda fotoğraf ve resim yönteminin yanında çizimler de kullanılabilir.

Gösterimsel yöntemin iki önemli avantajından söz edilebilir. Somut sözcüklerin tanımlarında pragmatik bakımdan daha kullanışlıdır. İkinci olarak ise sözcüğün temel anlamını vermek konusunda daha direkt bir yol izlediği için uygun sözcüklerde daha kesin bir sonuç verebilir.

Gösterimsel tanımın en önemli dezavantajı, şekle bağlı ve somut nesnelere çok bağımlı bir yöntem olmasıdır. Örneğin, soyut düşünce kavramları veya herhangi bir ara rengi gösterimsel tanımla tanımlamak çeşitli sorunlar oluşturabilir. Bu tip sözcüklerde, tanımları güçlendirmek amacıyla gösterimsel yöntemin tanımın ana yöntemine yardımcı olacak şekilde kullanılması daha uygun olacaktır. Hacim bakımından da basılı sözcüklerde gösterimsel yöntemin kullanımı uygun olmayacaktır.

Gösterimsel yöntemin bir diğer dezavantajı ise genel sözcükler için kesinlik derecesinin düşük olmasıdır (Robinson, 1962, s. 119). Bu yönden, sözcüğün ayrıntısı çoğaldıkça gösterimsel yöntemin kesinliği düşmektedir. Bu nedenle özellikle bir dilin genel söz varlığını verme iddiasında bulunan geniş hacimli ve çok maddebaşına sahip genel sözlüklerde bu yöntemin kullanılması uygun değildir.

## 6.7. KURALA DAYALI TANIM YÖNTEMİ

Sözlük bilimindeki tanım yöntemleri kendi içinde değerlendirildiğinde yalnızca *kurala dayalı yöntemin* (rule-based definitions) kullanıldığı tanımlarda herhangi bir göndergeye gönderme az bir nesne veya gelirken kurala dayalı tanım yönteminde herhangi bir

gönderge kullanılmaz. Diğer tanım yöntemlerinde her durumda en az bir göndergenin kullanılmasının sebebi aslında klasik bir tanım görüşüne sahip yapılmaz. Diğer tanım yöntemlerinin hepsinde tanımlanan sözcüğün anlamı en olunmasından kaynaklanmaktadır.

Söz konusu klasik görüşün varsayımı, bir sözcüğün veya nesnenin bir anlama sahip olması üzerine kuruludur. Bunun yanında her sözcüğün de bir ada sahip olduğu varsayımına dayanılmıştır. Bu adların özel veya genel olabileceği varsayımıyla tanım anlayışları şekillendirildi. Bu varsayımın temel noktasını oluşturan ad kavramı ile kastedilen şey, genel veya özel olan ve aynı anlam veya nesneye işaret eden sözcüktür. *Ad (noun)* ile *adlandırma (naming)* kavramlarının bu noktada birbiriyle karıştırılmaması gerekir. Bazı adlandırmalar ise ad değildir. Yani bazı sözcükler, ad özelliği taşıırken bazı sözcükler ise adlandırma özelliği taşır. Dolayısıyla klasik tanımın bu anlayışı, anlamı bağlama göre değişen gramatikal sözcükleri tanımlamakta problemler ortaya çıkarabilmektedir (Gökter, 2018, s. 119). Örneğin kuş sözcüğü adlandırma özelliği taşıırken, bağlaç sözcüğünün adlandırma görevi yoktur. Bağlaç, ilgeç, vb. gibi işaretleyici sözcükler, herhangi bir şeyin adı değildir dolayısıyla herhangi bir şeyi adlandırmazlar. Bu tip sözcükler, işaretleyici (demonstrative) sözcükler olarak adlandırılırlar (Robinson, 1962, s. 127-128).

Kurala dayalı yöntem, genel sözlüklerde gramatikal (işlevsel) sözcüklerin tanımlarında kullanılır. TS'de de kurala dayalı tanımın kullanıldığı sözcükler, gramatikal sözcüklerdir. TS'de kurala dayalı yöntemle tanımlanan sözlükbirimlerden biri zamir (I) sözcüğüdür:

**zamir (I)** *a. Ar. zamir db.* Kişi, dönüşlülük, gösterme, soru ve belirsizlik kavramları vererek varlıkların yerini tutan söz, adıl: "Onu ya insana verilen özel adla ya da adın yerini tutan bir zamirle gösterir." - A. Erhat.

**Şekil 21.** : TS'de "zamir (I)" Sözlükbiriminin Tanımı.

**Kaynak:** Türkçe Sözlük, 2011, s. 3056.

Gramatikal (işlevsel) sözcüklerden biri olan *zamir* sözcüğünün tanımında diğer tanım yöntemlerinin aksine herhangi bir göndergeye gönderme yapılmadan sözcük tanımlanmıştır.

TS’de *ile* sözlükbirimi de kurala dayalı yöntemle tanımlanmıştır:

**ile** bağ. **1.** Kelimenin sonuna geldiğinde birliktelik, beraberlik, araç, neden veya durum anlatan cümleler yapmaya yarayan bir söz: "*Çabuk bir süvari ile bana haber gönderiniz.*" -Ö. Seyfettin. **2.** Bazı soyut adlara getirildiğinde "... olarak, ... bir biçimde" anlamında durum zarfları oluşturan bir söz: *Merhametle ona bakıyordu.* **3.** Cümle içinde aynı görevde bulunan iki ögeyi birbirine bağlamaya yarayan bir söz: *Annesi ile babası geldiler. Leylâ ile Mecnun. Gelmeleri ile gitmeleri bir oldu. ... ile beraber* **1)** -diği anda: *Güneşin batmasıyla beraber hava soğuyuverdi.* **2)** -den başka: *Mektup yazmakla beraber telgraf da çekti.* **3)** -diği hâlde: *Yıllarca çalışmakla beraber yine başaramadı.*

**Şekil 22. :** TS’de “ile” Sözlükbiriminin Tanımı

**Kaynak:** Türkçe Sözlük, 2011, s. 1368.

*İle* sözlükbirimi de *zamir(I)* sözlükbiriminde olduğu gibi herhangi bir göndergeye başvurulmadan sözcüğün işlevine bağlı kurallar verilerek tanımlanmıştır. Ancak *ile* sözlükbiriminin tanımındaki farklılık, işlevsel sözcüklerin genelinin tanımında olduğu gibi sözcüğün bağlama göre değişen diğer anlamlarını yansıtır olmasındadır. Kurala dayalı yöntem, bu şekilde bağlama göre değişen göndergeye sahip olan işlevsel sözcüklerin tanımlanmasında en uygun yöntem olarak değerlendirilebilir.



## 7. BÖLÜM: TÜRKÇE SÖZLÜK'ÜN TANIM EĞİLİMLERİ ÜZERİNE GÖRÜŞLER

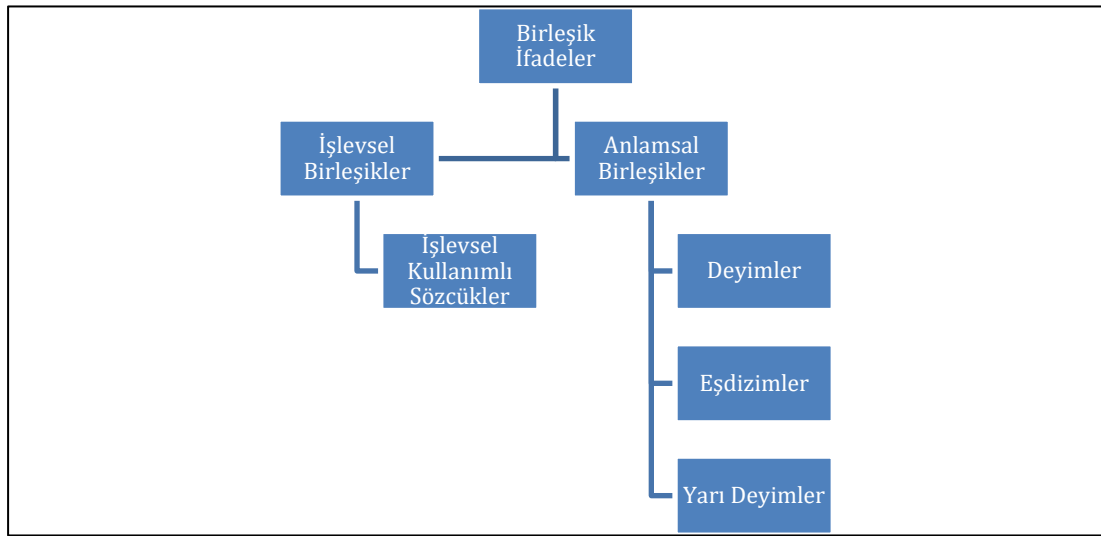
Türkçe Sözlük, geleneği olan ve tarihsel birikime sahip bir sözlük olmasına rağmen sözlük bilimi yöntemleri açısından çeşitli bakımlardan eleştirilen bir sözlüktür. Özellikle sözlükbirim seçimi, sözlükbirimlerin tanımlanması ve tanıklanması konusunda TS'de çeşitli eksiklikler göze çarpmaktadır. Bu eksiklikleri değerlendirirken TS'nin genel bir sözlük olduğu bazı değerlendirmelerde göz ardı edilmiştir. TS, Türkçenin tüm söz varlığını kapsamaya yönelik bir sözlük olduğu için kapsamı bakımından hataya daha açıktır.

Tanımlamanın dışında TS'de sözlükbirimlerin sunumu konusunda da çeşitli öneriler mevcuttur. Özellikle maddebaşı olan fiil tabanlarının gösterimi konusunda çeşitli tartışmalar söz konusudur. TS'de fiil tabanları *-mAk* ile gösterildiği için türemiş sözcükler, fiil kökünden önce gelir oysaki fiil tabanlarının *gör-* biçiminde verilmesi gerekir. Aynı yazılmış maddebaşı sözcüklerde ise sözcüklerde bulunan boşluklar sıralamada göz önünde bulundurulmalıdır (Kaya, 2001, s. 84).

Bunun yanında TS'de maddebaşı olan edilgen fiillerin gösterimi konusunda çeşitli önerilerde de bulunulmuştur. Edilgen fiillerin gösteriminde gramer kıstaslarının kullanılması gerektiği ve edilgen fiiller maddebaşı seçilirken potansiyel anlamların değil kullanım sıklığı olanların maddebaşı olması gerektiği vurgulanmıştır (Gürlek, 2013, s. 998).

TS'de *birleştirilmiş tanım* ve *belirsiz tanım* sorunları da göze çarpmaktadır. TS'de birleştirilmiş ve belirsiz tanımlar sözlükbirimin hangi kökten türediğinin belirlenmesini güçleştirmektedir. Birleştirilmiş tanımlarda, iki farklı eşadlı sözlükbirimden türeyen ayrı sözlükbirimlerde tanımlanması gereken sözlükbirimler aynı sözlükbirimde tanımlanmaktadır. Belirsiz tanımlarda ise eşadlı sözcüklerin birbirinden türediği belli olan ancak hangisinden türediği belli olmayan sözlükbirimler söz konusudur (Doğru, 2011, s. 172).

Genel bir sözlük olarak TS’de dikkat edilmesi gereken bir başka husus da sözlükte birleşik yapılar ve eşdizimli sözcüklere nasıl yer verileceğidir. Eşdizim bir sözcüğün dilde sıklıkla birlikte görüldüğü sözcüklerle kurduğu yapılardır. Bugün sözlük hazırlayıcılarının günün koşullarına uygun sözlükler hazırlaması için her sözlüğün yabancı dil öğretiminde de kullanılabileceği gerçeğini göz ardı etmemesi gerekir. Genel sözlüklerde eşdizimli yapıların ayırıcı işaretlerle gösterilmesinin yanında özel olarak hazırlanmış eşdizim sözlükleri de yabancı dil öğretiminde büyük yer tutmaktadır. Türk sözlükçülüğünde eşdizimli yapılar genellikle deyim ve birleşik sözlerle birlikte değerlendirilir. Oysaki eşdizimli yapılar deyimlerden farklı değerlendirilmelidir. *Mel’çuk*, birleşik ifadeleri şöyle sınıflamıştır:



**Şekil 23. :** Birleşik İfadelerin Sınıflandırılması.

**Kaynak:** Mel’çuk, 1998, s. 30.

Birleşik ifadeler, *fixed expression* olarak da adlandırılabilir. Ögelerinin yeri değiştirilemeyen veya ortalama anlamla yer değiştirilemeyen ve yapı bakımından birleşik olan ifadelerdir. Görselde görüldüğü üzere eşdizimli yapılar dildeki birleşik unsurlardandır. Eşdizimler dört kategoride değerlendirilebilir. Mel’çuk, eşdizimleri; fiille oluşturulanlar (İng. *give a look*), sıfatla oluşturulan ve niteleyici rolündeki sözcüğü değiştirilirse anlamı bozulanlar (İng. *French window*), pekiştiricilerle kullanılanlar (İng. *take a step*) ve kastedilen kavramı karşılayan terim sözcükleri ile birlikte kullanılanlar (İng. *artesian well*) olmak üzere dörde ayırmıştır (Mel’çuk, 1998, s. 30).

İngilizcede verilen eşdizim örneklerinin benzerleri Türkiye Türkçesinde de kullanılmaktadır. Türkiye Türkçesinde *bakış atmak* eşdizimi fiille oluşturulan eşdizimlere örnektir. *İngiliz anahtarı* eşdizimi de sıfatla oluşturulan örneklerdendir. İngilizcedeki *take a step* eşdizimi pekiştiricilerle oluşturulan eşdizimler kategorisinde değerlendirilirken Türkiye Türkçesinde bu eşdizim, *adım atmak* biçiminde fiille oluşturulanlar kategorisindedir. *Artezyen kuyusu* eşdizimi ise Türkiye Türkçesinde de aynı biçimde kullanılmaktadır.

TS'de tanımların doğru biçimde yapılabilmesi için sözcük türlerine bağlı olarak uygun tanımın kullanılması gerekir. Uygun tanım yönteminin bulunabilmesi için de sözcüklerin sınırlarının iyi çizilmesi gerekir. Eşdizimli yapılar bu bakımdan sınırı zor çizilen yapılardandır.

Özellikle fiisel eşdizimlilik (isim+fiil yapısındaki eş dizimli yapılar) konusunda incelendiğinde bu yapıların rastgele betimlendiği görülür. Doğan, TS'de fiisel eşdizimliliğin dört şekilde tanımlandığını belirtmiştir:

- 1) Tümüyle göz ardı edilir.
- 2) Fiillerin tanım ve örnekleri içinde değerlendirilir.
- 3) Birleşik yapılarla karıştırılır.
- 4) Deyim ve birleşik fiillerin içinde değerlendirilir.

Bu durumlara bağlı olarak TS'de eşdizimlilik farkındalığı yoktur (Doğan, 2015, s. 82).

Eşdizimli yapıların tanımlanmasında görülen problemlerin yanında Tietze de Türk sözlükbiliminin problemlerini, dilin kendine ait problemler ve sözlükbilimde ortaya çıkan problemler olarak iki başlık altında değerlendirmiştir.

Özellikle Osmanlı Türkçesi döneminde Arapça ve Farsçanın etkisiyle Türkçe yapısal değişimlere uğradı bu durum Türkçenin iki sesbirimsel yapıda olmasına yol açtı:

- 1) Türkçe kaynaklı sözcükler.
- 2) Ödünç alınan sözcükler.

Bunların yanında diğer dillerden alınan ödünçlemelerin hangileri, hangi oranda sözlüğe alınacak ve argo ve ağız sözcüklerine nasıl yer verilecek gibi sorular da Türk sözlük bilimi için önemlidir (Tietze, 1976, s. 15-18).

TS'nin hazırlanması sırasında Türk sözlükçülüğünün birikimleri göz ardı edilmemiştir. Özellikle Şemseddin Samî'nin Kâmûs-ı Türkî'si Cumhuriyet döneminde sözlük hazırlama çalışmalarında oldukça etkili olmuştur. Tanzimat Dönemi sonrasında sözlük yazımında görülen yeniliklere koşut olarak KT'de de yöntem ve sınırlılıklar bakımından birçok yenilik mevcuttur. Şemseddin Sami söz varlığı ve sözlükbirim seçimine dair sınırlama ve farklılıkları eserin "ifâde-i merâm" adlı giriş bölümünde de ifade etmiştir. (Samî, 2015; Yavuzarslan, 2004, s. 197, 2009). KT hem genel Türkçe söz varlığı hem de ağızlara dair söz varlığı açısından önemli bir sözlüktür. KT'de bulunan 29.085 maddebaşı sözcükten 1029'u Türkiye Türkçesi ağızlarında da kullanılmaktadır. Derleme Sözlüğünde yer alan bu 1029 sözcüğün 313'ü TS'de yer almamaktadır. Bu sözcüklerin hangi kriterlere göre seçilip sözlükte yer aldığı konusu üzerinde durulması gereken bir durumdur (Petek, 2016, s. 106). "XX. yüzyılın başında ise Batı modeli sözlükçüğü çok iyi bilen ve bunu Türkçeye uyarlayan kişi, Şemseddin Sami (Fraşeri) olmuştur. Hazırladığı sözlükte madde başlarını alfabetik sıraya koymuş, hareketleri esas alan tasnifi dikkate almamış, harflere okumayı kolaylaştırıcı çeşitli işaretler eklemiş, sözcüğün türüne ait kısaltmalar koymuş, bütün Türkçe sözcükleri sözlüğe almaya gayret etmiş ve adına da Kâmûs-ı Türkî demiştir" (1899-1900) (Usta, 2006, s. 225; Gökçe, 1998, s. 22-28; Yavuzarslan, 2004, s. 194-197). Kâmûs-ı Türkî ile birlikte dönemin modern yöntemlerine uygun olarak ilk sözlük hazırlanmıştır.

Bu yöntemlerin yanında sözlük tanımlamalarında *etiketleme*, *semantik prozodi* ve *eşdizimlilik* gibi yardımcı öğeler de kullanılır. Etiketleme kendi içerisinde *alan*, *geçici*, *bölgesel* ve *biçemsel etiketleme* olarak ayrılır.

- a) Alan Etiketlemesi: Bir sözcüğün farklı alanlardaki kullanımını gösterir. Örneğin *tıp*, *bit*. (bitki bilimi) gibi etiketlemelerdir.
- b) Geçici Etiketleme: *esk.* etiketi gibi geçici etiketlerdir.
- c) Bölgesel Etiketleme: sözcüklerin belli bir coğrafi alanda kullanımını gösterir. TS'de çalışmamızın da konusunu oluşturan *hlk.* etiketli sözcükler bu şekilde etiketlenmiştir.
- ç) Biçemsel Etiketleme: *mec.*, *argo*, *tkz.* (teklifsiz konuşmada) gibi etiketlerdir.
- d) Dilbilgisel Etiketleme: TS'de bu etiketlemeler dışında dilbilgisel etiketler de kullanılır. *Sf.* (sıfat), *zf.* (zarf) gibi etiketler bu şekilde yapılan etiketlemelerdir.

Sözlüklerde isimler en kolay tanımlanan sözcüklerdir. Somut isimler genellikle analitik yöntemle tanımlanır. Sıfatlar daha çok zıtlık ilişkisiyle tanımlanır. Fiiller ise tanımlanması en zor sözcüklerdir. Fiiller genellikle çok anlamlıdır ve fiil-nesne arasında karmaşık bir ilişki vardır. İsimden türemiş geçişsiz fiiller genellikle *durumuna gelmek, halinde olmak* ifadeleri ile tanımlanır. Edilgenlik *işi yapılmak, işine konu olmak* biçiminde tanımlanır. Dönüşlü fiiller *işine konu olmak ve kendi, kendi kendine dönüşlü* zamirleri ile kullanılır. Ettirgenlik *...sını sağlamak, ...sına imkân vermek* ile tanımlanır. İşteşlik ise *birbirine veya karşılıklı* biçiminde tanımlanır.

Bunların yanında tanımlama yapılırken sözcükler arasındaki anlam ilişkileri kullanılır. Bu ilişkiler, anlam ilişkileri paradigmatik (dizisel) ve sentagmatik (dizimsel) olarak ikiye ayrılır. Söz konusu anlam ilişkileri; synonymy (eşanlamlı), antonymy (zıt anlamlı), homonymy (yazılış veya sesletimleri aynı olan sözcükler), hyponmy (sözcüğün tür ve sınıf ilişkilerini belirler), meronymy (bütün-parça ilişkisini gösterir), homophone (sesleri aynı, anlamları farklı sözcükler), homograph (yazılışları aynı anlamları farklı sözcükler) şeklindedir.

Bu ögeler bağlamında yapılan tanımlar *kaplama* ve *içleme* göre yapılabilir. Kaplama göre yapılan tanımlar, üst kavramı esas alırken içleme göre yapılan tanımlar ise alt kavramı esas alır. Aynı üst kavrama sahip alt kavramların her biri ise *eş kavram* olarak adlandırılır. TS’de bazı yöntem sorunları şunlardır:

- Sözcüğün kavram/anlam alanının iyi tespit edilememesi,
- Sözcüğün türünün göz ardı edilmesi,
- Anlam sırasının yanlış verilmesi,
- Sözcükler arasındaki anlam ilişkilerinin göz ardı edilmesi,
- Eşdizimlilikle ortaya çıkan anlamların tanımlanmasında eksiklikler,
- Tanımlama yönteminin uygun olmaması,
- Sıfatlar, fiiller, soyut sözcükler, fiil isimleri gibi sözcüğün türü veya yapısı nedeniyle tanımlanması zor sözcüklerin ortaya çıkardığı sorunlardan bazılarıdır. (Gökter, 2018, s. 190-191).

Söz konusu yöntem sorunları Türk sözlükçülüğü için genel sorunlardır bu sorunların *hlk.* etiketli sözlükbirimlerin tanımlanmasında da görülüp görülmediğini ve bu sorunlardan farklı olarak başkaca sorunların varlığını irdeleyeceğiz.

Sözlük bilimin bugün geldiği noktada sözlükler geleneksel sözlüklerden elektronik sözlüklere evrilmeye başlamıştır. Geleneksel bir genel sözlük olan Türkçe Sözlük bu bağlamda tanım yöntemleri bakımından kendisini yenilemek zorundadır. Türkçe Sözlük'ün tanım konusunda yaşadığı zorluklar iki açıdan değerlendirilebilir. İlki, Türkçe Sözlük'ün geleneksel bir sözlük olması dolayısıyla tanım ölçüt ve yöntemlerini bir çırpıda değiştirme şansının olmamasıdır. Buna rağmen Türkçe Sözlük tanım ölçütlerinde 11. baskıya kadar çeşitli değişimler göstermiştir. Bu değişimleri çalışmamızda ele alacağız. İkinci unsur ise Türkçe Sözlük'ün genel bir sözlük olmasından kaynaklı olarak farklı alan ve kullanımdaki sözlükleri içinde barındırması dolayısıyla TS'de tanımlanacak malzeme bakımından çeşitlilik gösteren bir durumun söz konusu olmasıdır. Bu durum, TS'de tanımlama bakımından ölçüt oluşturmada istikrarı zorlaştırmış ve tanım ölçütlerinin çeşitlenmesine sebep olmuştur.

Sözlük bilimde yapılan çalışmalar sonucunda geleneksel sözlüklerden hareketle sözcük ağı (wordnet) çalışmaları hız kazanmıştır. İngilizceye yönelik olarak Princeton Üniversitesi'nin desteğiyle C. Felbaum ve A. Miller tarafından 1980 yılında başlanarak 2012 yılında tamamlanan ve dünyadaki ilk ve en kapsamlı sözcük ağı olma özelliğine sahip olan Wordnet projesidir. Wordnet projesi synsetlerden (eş anlam kümeleri) oluşur. Bu haliyle synsetler, thesaurusları (kavram dizini) andırır. Kavram dizinlerinden farkı İngilizcede sözlükselleşmiş veya sözlüklerde girdi olarak yer almayan birimlerin Wordnet'te yer almasıdır (Akşehirli, 2015, s. 2). Sözlükbirimler tanımlanırken *wordnet* vb. gibi sözlüksel veritabanı oluşturan içeriklerden faydalanılması sağlıklı tanımların yapılabilmesi için de gerekli unsurlardan biridir. Elektronik çevrimiçi sözlüklerin artmasıyla birlikte tanımın basılı sözlüklerde yer alan özellikle alan kısıtlaması ile ilgili sorunları ortadan kalkmıştır. Tanım ve örnekleme elektronik çevrimiçi sözlüklere geçişle birlikte nitel değiştirmektedir (Boz, 2019, s. 3-5).

Tanım yöntemleri ve tanımlama ilkeleri bağlamında TS'de halk ağzından sözlükbirimlerin tanımları bir diğer bölümde incelenecektir.

## 8. BÖLÜM: “HLK.” ETİKETLİ SÖZLÜKBİRİMLERİN İNCELENMESİNDE KULLANILAN YÖNTEM

Çalışmamız kapsamında TS'nin 11. baskısında maddebaşı olarak yer alan 2115 *hlk.* etiketli sözlükbirim tanımları bakımından incelenmiştir. Alt maddeler ve alt maddelerde bulunan birlikte kullanımlar, maddebaşları ile tanım bakımından benzerlik gösterdiği için değerlendirmeye alınmamıştır.

Tanımlarda verilen söz veya söz öbeklerinden TS'de maddebaşı olarak yer alan ve ölçünlü dilde sıklığı fazla olan ifadeler ise *gönderme (cross-reference)* olarak değerlendirilmiştir. Maddebaşı olmayan ifadeler ise genellikle *eşanlamlı* olarak işaretlenmiştir. Eşanlamlı olarak değerlendirilemeyecek ve tanımlanan sözlükbirimin yalnızca bir yönünü betimleyen tanım ifadeleri için *tek yönlü betimleme* işaretlemesi yapılmıştır.

TS'de *insan, nesne* vb. kavramları tanımlarken genel üst kavramlar kullanılmıştır.<sup>6</sup> *İnsan* cinsinin alt sınıfında yer alan sözlükbirimlerin tanımlarında *kimse* sözcüğü *genel üst kavram* olarak kullanılmaktadır. *Nesne* cinsinin alt sınıfında yer alan sözcüklerin tanımlarında ise *şey* sözcüğü üst kavram olarak verilmiştir.

Bunun yanında üst kavramların tanımlanan sözcüğün türü ile tanım cümlesinin sözcük türü uyumunu bozmamak adına parantez içinde verildiği birçok örnek mevcuttur. Parantez içindeki genel üst kavramların tanımın içerisinde değerlendirilmemesi tanım yöntemi değerlendirmelerinde eksiklik yaratacaktır. Çünkü bu tür tanımlarda sık sık eşanlamlı olarak değerlendirilemeyecek söz öbekleri kullanılmış ve betimlemelere başvurulmuştur. *Kimse* ve *şey* üst kavramları tanıma dâhil edildiğinde sağlıklı bir tanım cümlesi hâline gelebilecek bu tür tanımlarda söz konusu genel üst kavramlar tanımın içinde değerlendirilmiştir. Örneğin, *dölek* sözlükbiriminin 2 numaralı tanımında “düz, engebesiz (toprak parçası)” ifadesinde parantez içinde verilen *toprak parçası* söz öbeği herhangi bir eşdizimlik ilişkisi taşımamaktadır ve sözlükbirimin üst kavramıdır. Aynı şekilde, *duvaklı* sözlükbiriminin tanımında “Doğduğunda başında zar olan (bebek), perdeli” cümlesindeki *bebek* sözcüğü işlevsel olarak bakıldığında üst kavram olarak kullanılmıştır. *Gökçek* sözlükbiriminin tanımında “Güzel, sevimli (kimse)” ifadesinde olduğu gibi

<sup>6</sup> Lyons ve Akşehirli, bu tür sözcüklerin yarattığı durumu “sahte altanlamlılık” olarak adlandırmıştır (Lyons, 1977; Akşehirli, 2015).

parantez içindeki *kimse* sözcüğü sözlükbirim ile eşdizimlik ilişkisi taşımamaktadır ve “insan, kişi” anlamlarında genel üst kavram olarak verilmiştir. *Gökçek* sözlükbiriminin tanımı ile *yavşak 2* sözlükbiriminin, “Geveze, yılışık kimse” tanımı arasındaki tek fark *gökçek* sözcüğünün türünün sıfat olması, *yavşak* sözcüğünün ise ad türünde olmasıdır. Dolayısıyla bu iki tanımda *kimse* üst kavramının parantez içinde veya dışında kullanımı kodlama ve sözlük yazarı ile ilgilidir. Söz konusu tanımlar, sözlük kullanıcısının kod çözme aşaması açısından ise birbirinden farksız tanımlardır. Bizce de bu tip tanımlar birbirinden farksız ve aynı işlevde tanımlardır ve parantez dikkate alınmadan değerlendirilmiştir.

TS’de *çevrimli* maddesinin 6 numaralı tanımı “işini iyi yöneten, becerikli, idareli” olarak yapılmıştır. Bu gibi, insanlar için kullanılan ancak parantez içerisinde *kimse* genel üst kavramının kullanılmadığı örnekler de *gökçek* sözlükbiriminin tanımıyla *çevrimli 6* sözlükbiriminin tanımlarının farklı değerlendirilmesi gerektiğini göstermektedir. Bu bağlamda sözlükbiriminin tanımında ise ölçünlü dilde kullanılan *işini iyi yöneten* söz öbeği *ölçünlü dildeki karşılık* olarak değerlendirilmiş ve *becerikli, idareli* sözlükbirimlerine *gönderme* yapıldığı değerlendirilmiştir. Bunun yanında *yakışıklı* “güzel, gösterişli (erkek)” sözlükbiriminin tanımında olduğu gibi parantez içinde verilen ifade ölçünlü dilde tanımlanan sözlükbirim ile eşdizimli kullanıma sahipse bu tür ifadeler *eşdizimli* olarak değerlendirilmiştir. Ancak parantez içindeki her üst kavram eşdizimlilik ilişkisi taşımaz. Örneğin, TS’de “Küçük, işe yaramaz (oyun kâğıdı veya eşya)” şeklinde tanımlanan halk ağzından *mıgır* sözlükbirimi ile *oyun kağıdı* ve *eşya ifadeleri* eşdizimli değildir.

Tanım cümlelerinde kullanılan belirtisiz veya takısız ad tamlamaları, Türkiye Türkçesinde kullanım sıklığı kazanmış veya kazanabilecek öğelerdir. Bu sebeple kullanım sıklıkları dikkate alınarak eşanlamlı olarak değerlendirilmiştir. Örneğin, *çiğit* maddesinin 1 numaralı tanımında verilen *pamuk çekirdeği* söz öbeği eşanlamlı olarak kabul edilmiştir. Belirtili isim tamlamaları ise TS’de daha çok meronimik ilişki ifade eden söz öbekleri biçiminde karşımıza çıkmaktadır. Bu tür söz öbekleri özel bir anlam kazanmışsa *tek yönlü betimleme* olarak değerlendirilmiş ancak parça-bütün ilişkisi ifade ediyorsa *meronimik ifade* olduğu vurgulanmıştır. Tanım cümlesinde verilen isim fiille biten söz öbeklerinde ise sıklık kıstas alınmış ve sıklık kazanmış olanlar eşanlamlı olarak değerlendirilirken sıklık kazanmamış olanlar *tek yönlü betimleme* olarak nitelendirilmiştir.



Örneğin, *çilemek* maddesinin tanımında verilen “yağmur çiselemek” söz öbeği eşanlamlı olarak değerlendirilmiştir. *Bolarmak* maddesinin tanımında verilen “bol duruma gelmek” ifadesi ise kullanım sıklığına sahip olmadığı için *tek yönlü betimleme* olarak nitelendirilmiştir. Aynı şekilde *kulle* sözlükbiriminin tanımında verilen “büyük bağ evi” ifadesi maddebaşı niteliği taşımayan ve sıklığa sahip olması öngörülmeyle dolayısıyla *tek yönlü betimleme* olarak adlandırılması gereken bir ifadedir. Günlük dilde de tek yönlü betimlemeler sık kullanılmaktadır. *Kısa boy* ifadesi bir tür *betimleme* iken *kısa boylu* ifadesi tanım cümlelerinde eşanlamlı olarak kullanılacak bir söz öbeğidir. Bunun yanında, TS’de sıklık kazanmış eşdizimli sözcük veya söz öbekleri analitik tanımları destekleyici olarak eşanlamlı olarak kullanılırlar. Bu duruma *daldız* sözlükbiriminin 4 numaralı tanımı örnek verilebilir. Tanım cümlesi şu şekildedir: “Petekten bal almak için kullanılan demir kepçe, demir bıçak” görüldüğü üzere *demir kepçe* ve *demir bıçak* takısız isim tamlamaları eşanlamlı olarak kullanılmıştır. Dolayısıyla sıklık kazanmış bu tür yapıların, tanım değerlendirmelerinde *eşanlamlı* olarak nitelendirilmesi uygun olacaktır.

TS’de sözlükbirimin aynı türden ögeler üzerinden tanımlandığı ve sentez yöntemi uygulanmış birçok örnek vardır. Bu örneklerin çoğunda ise aynı türden ögeler arasındaki benzerlik ilişkisi kullanılır. Sentez yöntemine özgü benzerlik ilişkisinin ayırt edici özelliği, benzetmede kullanılan ögenin, tanımda verilen üst kavramın alt ögesi yani tanımlanan sözlükbirimin türdeşi olmasıdır. Bu nedenle benzetmede kullanılan ögeleri tanım cümlesindeki üst kavramla hiyerarşik ilişki taşımayan tanımlar, sentez tanımı olarak değerlendirilmemiştir. Örneğin, *ebebulguru* maddesinin tanımında benzerlik ilişkisinde kullanılan *bulgur* sözcüğünün tanım cümlesinde üst kavram olarak verilmiş olan *kar* sözcüğü ile hiyerarşik ilişki taşıması nedeniyle sentez yöntemi uygulanmadığı belirlenmiştir. Çalışmamızın kapsamında girmeleri dolayısıyla çok anlamlı sözlükbirimlerin yalnızca *hkk.* etiketi ile işaretlenen anlamları dikkate alınarak değerlendirilmiştir.

## 9. BÖLÜM: İNCELEME

### A Maddesi

#### 1. **Aba (I):** a. 1) Abla 2) Anne.

Sözcüğün tanımlanmasında, *eşanlamlıyla tanımlama yöntemi* kullanılmıştır. *Hlk.* etiketli sözlükbirimlerin tanımlarında sıklıkla ölçünlü dilde sıklığı daha fazla olan eşanlamlı başka bir sözcük verilerek bu sözcüğe gönderme yapılmıştır. Genellikle gönderme yapılan ölçünlü dildeki maddebaşı sözcükte tanım yapılmıştır. Özellikle analitik tanım yönteminin kullanıldığı somut nesne adlarının tanımlarında ise halk ağzından alınan sözcükler tanıma yardımcı olarak kullanılmıştır. Bu bakımdan ölçünlü dildeki eşanlamlıların verildiği tanımlarda sözcüklerin gönderme bilgileri de verilecektir. *Aba (I)* sözlükbiriminin tanımda verilen eşanlamlı sözcüklerden abla sözcüğünün tanımında aba I verilmemiştir. *Anne* sözlükbiriminin tanımında ise *aba* eş anlamlı olarak verilmiştir. Dolayısıyla *anne* sözlükbiriminin tanımında gönderme işleminin tamamlandığı görülmektedir.

#### 2. **Abacı 4:** a. Bedavacı.

Sözcüğün tanımında *eşanlamlı sözcüğe gönderme* yapılmıştır. *Bedavacı* sözlükbiriminin tanımında ise *abacı* sözcüğü verilmemiştir. Bu durum TS’de bir tutarsızlık yaratmaktadır. Eşanlamlı ile tanımlamada tanımda kullanılan sözcüğün tanımında da göndermeye başvuru sözcük kullanılmalıdır. Hangi anlamın kaç numaralı sözcükle eşanlamlı olduğunun bilgisi de sözlük kullanıcılarına tam olarak verilmelidir. Böylece göndermenin her iki unsuru da tamamlanmış olur.

#### 3. **Abe:** ü. Seslenmek ve dikkati çekmek için özellikle Rumeli’de kullanılan bir söz.

Sözlüklerde; ünlem vs. gibi dilde görevli sözcükler sıklıkla kurala dayalı tanımlama yöntemiyle tanımlanır. Ünlemlerin anlamsal yönünün diğer görevli sözcüklere göre daha yoğun olması dolayısıyla TS’de diğer görevli sözcüklerden farklı olarak ayırt edici özelliklerle tanımlandıkları görülmektedir TS’de de genellikle ünlemler bu yöntemle tanımlanmıştır. Ancak *abe* sözcüğünün tanımında analitik tanımda kullanılan ayırt edici özellikler de kullanılmıştır. Tanımda, *abe* ünleminin diğer ünlemlerden farklı olarak, *seslenmek ve dikkati çekmek* için kullanıldığı belirtilmiş ve *özellikle Rumeli’de kullanıldığına* vurgu yapılmıştır. Bu açıdan iki ayırt edici özellik verilmiş ve kurala dayalı ta-

nımlamada sıklıkla kullanılan “...bir söz” kalıp ifadesi kullanılmıştır. Sözcüğün tanımı, ayırt edici özelliklerin kullanıldığı *kurala dayalı tanımlama* olarak değerlendirilmelidir.

**4. Abidik gubidik:** a. Abuk sabuk.

Sözcük, *eş anlamlı sözcükle* tanımlanmıştır. Tanımda kullanılan abuk sabuk sözlükbiriminin 1 ve 2 numaralı tanımlarında da *abidik gubidik* sözcüğü kullanılmıştır. Daha yaygın bilinen sözlükbirime gönderme yapılmıştır.

**5. Abra:** a. 1. Dara 2. Denge. 3. Bir değiş tokuşta üste verilen şey. 4. Angarya, yük.

Sözcüğün dört farklı tanımı verilmiştir. Bu tanımlardan 1, 2 ve 4 numaralı tanımlarda eş anlamlı sözcüğe *gönderme* yapılmıştır. 1 numaralı tanımda kullanılan *dara* sözlükbiriminin 2 numaralı anlamında *abra* sözcüğü örneklendirme amacıyla kullanılmıştır. 2 numaralı tanımda gönderme yapılan *denge* sözlükbirimi ile *angarya* ve *yük* sözlükbirimlerinin tanımında da *abra* sözcüğü kullanılmamıştır. Sözcüğün 3 numaralı tanımında ise *analitik tanım yöntemi* kullanılmıştır. *Bir değiş tokuşta üste verilen* ifadesiyle, sözcüğün ancak *değiş tokuş* durumunda kullanıldığı ifade edilerek ayırt edici özelliği verilmiştir. TS’de ad türündeki sözlükbirimlerin analitik tanımlarında sıkça *şey* sözcüğü kullanılmaktadır. *Şey* sözcüğünün bu tür tanımlardaki işlevi “nesne” anlamını karşılamaktır. *Abra* sözcüğünün tanımında da *şey* “nesne” anlamında kullanılmış ve analitik tanımda işlevsel bir üst kavram olarak yer almıştır.

**6. Abramak:** is. f. 1. Fırtınalı havalarda gemiyi ustalıkla yönetmek.

TS’de isim fiillerin tanımlarında, eş anlamlı bir isim fiil üst kavram olarak kullanılmakta ve tanımlanan sözcüğün, bu üst kavramın diğer alt öğelerinden ayrılan ayırt edici özellikleri verilmektedir. *Abramak* sözlükbiriminin tanımında da *yönetmek* isim fiili üst kavram işlevini karşılamıştır. Tanımda, *yönetmek* üst kavramının *abramak* olarak değerlendirilmesi için *yönetmek* eyleminin *fırtınalı havada olması* ve *geminin ustalıkla yönetilmesi* koşullarını sağlaması gerektiği belirtilmektedir. Bu bakımdan *abramak* sözcüğü, iki ayırt edici özellik kullanılarak, *yönetmek* üst kavramının diğer alt öğelerinden ayrılmış ve *analitik tanım yöntemiyle* tanımlanmıştır.

**7. Abraş:** sf. 5. Çilli, çopur yüzlü, gözleri açık renk olan (kimse)

ad 6. Atın tüysüz yerlerinde görülen uyuza benzer bir hastalık

Sözcüğün 5 numaralı tanımında *analitik tanım yöntemi* kullanılmıştır. Analitik tanım için gerekli şartlardan olan üst kavram *kimse* sözcüğüyle karşılanmıştır. TS’de özellikle insanla ilgili ayırt edici sıfatların tanımlarında kimse sözcüğü “insan” anlamında üst kavramı karşılamak üzere kullanılmaktadır. Tanımda dikkati çeken bir diğer nokta, sıfatların tanımlarında sıkça kullanılan *kalıp tanım (formulaic definition)* ifadelerinden “...olan” kalıp ifadesi öncesinde verilen “*Çilli, çopur yüzlü, gözleri açık renk*” ayırt edici özelliklerini sıfat fiil biçiminde üst kavrama bağlamak için kullanılmıştır. Böylelikle tanımlanan sözcüğün türü ile tanımın bağlandığı sözcük türü eşitlenerek tanımlamadaki en önemli kurallardan biri çiğnenmemiş olmaktadır.

Sözcüğün 6 numaralı tanımında ise analitik tanım yönteminin içinde sentez tanımından da faydalanılmıştır. “Atın tüysüz yerlerinde görülen” ifadesiyle sözcüğün ayırt edici özelliği verilmiş ve *hastalık* sözcüğü de üst kavram olarak kullanılmıştır. Üst kavramın alt öğelerinden olan *uyuz* hastalığı ile tanımlanan sözlükbirim *abraş* ile *gibi* edatı vasıtasıyla benzerlik ilişkisi kurulmuştur. Sentez yönteminin tipik özelliklerinden biri, üst kavramın alt öğeleri arasında benzerlik ilişkisi kurulmasıdır. Bu bakımdan sözcüğün tanımında sentez yönteminden faydalanılarak *analitik tanım yönteminin kullanıldığı görülmektedir*.

**8. Abu:** ü. Şaşma ve korku bildiren bir söz

TS’de ünlemlerin tanımlarında *kurala dayalı tanım yöntemi* kullanılmıştır. *Abu* sözcüğünün tanımında da “...bir söz” ifadesiyle” öncesinde verilen “şaşma ve korku bildirme özelliği” ayırt edici özellik olarak kullanılmıştır.

**9. Abullabut:** sf. 1. Kaba saba ve anlayışsız (kimse)

sf. 2. Biçimsiz ve kötü giyinen, giyimine özen göstermeyen (kimse).

Sözcüğün 1 numaralı tanımında “kaba saba ve anlayışsız” ayırt edici özelliği “kimse (insan)” üst kavramına bağlanmış ve *analitik tanım yöntemi* kullanılmıştır. 2 numaralı tanımında ise “biçimsiz ve kötü giyinen” ve giyimine özen göstermeyen” ayırt edici özellikleri kullanılarak “kimse (insan)” üst kavramına bağlanmış ve *analitik tanım yöntemi* kullanılmıştır.

**10. Abuzambak:** sf. Garip sözler söyleyen, tuhaf hareketlerde bulunan (kimse)

Sözcüğün tanımında “garip sözler söyleyen, tuhaf hareketlerde bulunan” ayırt edici özellikleri “kimse(insan)” üst kavramına bağlanarak *analitik tanım yöntemi* kullanılmıştır.

**11. Acar:** sf. Yeni

Sözcüğün tanımında *ölçünlü dildeki eşanlamlısı* verilmiştir. Ancak, *yeni* maddebaşında acar sözcüğü kullanılmamıştır. Bu durum tanımdaki göndermenin tek taraflı olmasına sebep olmuştur.

**12. Acemce:** a. 1. Farsça

sf. 2. Bu dille yazılmış olan

Sözcüğün ad tanımındaki 1 numaralı anlamında *ölçünlü dildeki eşanlamlısına gönderme* yapılmıştır. *Farsça* sözlükbiriminin 1 numaralı tanımında da analitik tanıma yardımcı olarak *Acemce* sözcüğü eşanlamlı olarak verilmiş ve gönderme iki yönlü olarak tamamlanmıştır.

Acemce sözcüğünün 2 numaralı tanımda verilen sıfat anlamı ise TS’de sıfat tanımlarında sıkça görüldüğü gibi “bu dille yazılmış olan” ifadesiyle 1 numaralı anlamdaki “Farsça” sözcüğüne *gönderme* yapılmış ve *kalıp (formulaic) ifade kullanılarak tanımlanmıştır*.

**13. Acı sakız:** a. Çam sakızı.

Sözcüğün tanımında ölçünlü dildeki eşanlamlı sözcüğe gönderme yapılmıştır. *Çam sakızı* sözlükbiriminin tanımında da *acı sakız* sözcüğü eşanlamlı olarak verilerek gönderme iki yönlü olarak tanımlanmıştır.

**14. Acı su:** a. İçindeki minerallerin etkisiyle tadı sert olan kuyu veya pınar suyu

Sözcüğün tanımında “içindeki minerallerin etkisiyle” ifadesiyle suyun sert olması neden-sonuç ilişkisine bağlanmış ve bu ayırt edici özellikler “kuyu veya pınar suyu” ifadesiyle de üst kavram olan “su” sözcüğünün “kuyu veya pınar suyu” olması gerektiği vurgulanmıştır. Bu şekilde *analitik tanım yöntemi* uygulanmıştır.

**15. Acı yavşan:** a. Tüylü dalak otu

Sözcük, ölçünlü dildeki *eşanlamlısına gönderme* yöntemiyle yapılmıştır. *Tüylü dalak otu* sözlükbiriminin analitik tanımında da tanıma yardımcı olarak *acı yavşan* sözcüğü eşanlamlı olarak verilmiş ve gönderme çift yönlü olarak tamamlanmıştır.

**16. Açacak:** a. 3. Anahtar

Sözcüğün tanımında ölçünlü dildeki *eşanlamlısına gönderme* yöntemi kullanılmıştır. *Anahtar* sözlükbiriminin 5 numaralı anlamında da *açacak* sözcüğü eşanlamlı olarak verilmiştir. Ancak bu tip çok anlamlı sözcükler arasında gönderme yapılırken kodlama aşamasında sözlükbirimlerin hangi anlamına gönderme yapıldığı tanımda belirtilmelidir. Anahtar sözlükbiriminin tanımında da *açacak* sözcüğü *açacak 3* şeklinde verilerek sözcüğün 3 numaralı anlamına gönderme yapıldığının belirtilmesi sözlük kullanıcısının kod çözme aşamasında işini kolaylaştıracaktır.

**17. Adaklamak:** nsz Küçük çocuk yürümeye başlamak

TS'de gözlenebilir fiillerin tanımlarında olduğu gibi, isim fiillerin tanımlarında da *analitik tanım yöntemi* kullanılmaktadır. *Adaklamak* sözcüğünün tanımında da yürümeye başlamak eşanlamlı isim fiili kullanılmış ve bu isim fiil, *adaklamak* sözcüğünün anlamındaki, *küçük çocuk* ayırt edici özelliği ile verilmiştir. Tanımda verilen isim fiil bu yönüyle üst kavram işleviyle kullanılmış ve *adaklamak* sözcüğünün tanımı, *analitik tanım yöntemi* ile yapılmıştır.

**18. Adaklanmak:** nsz Nişanlanmak

Sözcüğün tanımında *eşanlamlı sözcüğe gönderme* yapılmıştır. Ölçünlü dildeki *nişanlanmak* sözlükbiriminin tanımında da *adaklanmak* sözcüğü eşanlamlı olarak verilmiş ve gönderme tamamlanmıştır.

**19. Adaksız:** sf. 2. Nişanlı olmayan

Sözcük, ölçünlü dildeki *eş anlamlısı ile* tanımlanmıştır.

**20. Adam:** a. 9. Eş, koca

Sözcüğün tanımında *eşanlamlı sözcüğe gönderme* yapılmıştır. Tanımda gönderme yapılan *eş* ve *koca* sözlükbirimlerinin tanımlarında ise *adam* sözcüğüne gönderme yapılmıştır. Bu açıdan gönderme tek taraflı olarak yapılmış ve eksik kalmıştır.

**21. Adamsız:** sf. 2. Erkeksiz, kocasız

Sözcüğün tanımında *eşanlamlı sözcüğe gönderme yöntemi* kullanılmıştır. Tanımda kullanılan, adamsız ve kocasız sözlükbirimlerinin tanımlarında ise adamsız sözcüğüne gönderme yapılmamıştır. Bu açıdan gönderme tek taraflı olarak yapılmış ve eksik kalmıştır.

**22. Afur tafur:** a. Çalım

Sözcüğün tanımında *eşanlamlı sözcüğe gönderme yöntemi* kullanılmıştır. *Çalım* sözlükbiriminin 1 numaralı tanımında da *afur tafur* yinelemesine yer verilerek çift taraflı gönderme tamamlanmıştır.

**23. Ağa:** a. 6. Koca

Sözcüğün tanımında *eşanlamlı sözcüğe gönderme yöntemi* kullanılmıştır. *Koca* sözlükbiriminin tanımında ise *ağa* sözcüğüne yer verilmemiştir. Bu yönüyle gönderim tek taraflı kalmıştır.

**24. Ağartı:** 2. Süt, yoğurt, peynir, ayran vb. yiyecek ve içecekler

Sözcüğün tanımında *düzanlamsal tanım yöntemi* kullanılmıştır. Örnekler üzerinden sözcüğün nitelikleri verilmeye çalışılmış ve *vb.* ifadesiyle örneklerin çoğaltılabileceği belirtilmiştir. Düzanlamsal tanım yöntemi TS’de çok fazla tercih edilmese de *ağartı* sözcüğünün 2 numaralı tanımında bu yönteme başvurulmuştur.

**25. Ağırcanlı:** sf. 4. Gebe (kadın)

Sözcüğün tanımında *eşanlamlı sözcüğe gönderme yöntemi* kullanılmıştır. Ancak gebe sözlükbiriminin tanımında *ağırcanlı* 4 maddesine gönderme yapılmaması gönderme işlemini tek taraflı bırakmıştır.

**26. Ağırlık:** a. 11. Çeyizini düzmek için damadın geline verdiği para, kalın II.

Sözcüğün tanımında para üst kavramı kullanılmış ve üst kavram, *çeyizini düzmek için damadın geline verdiği* ayırt edici özelliği ile nitelenmiştir. Bu şekilde, *analitik tanım yöntemi* kullanılmıştır. Analitik tanımı destekleyici olarak da *kalın II* maddesine gönderme yapılmıştır.

**27. Ağızlamak:** nsz 3. Bir işi kolaylamak

Sözcüğün tanımında ölçünlü dildeki eş anlamlı isim fiil kullanılmıştır. *Kolaylamak* sözlükbiriminin tanımında ise *ağızlamak* 3 maddesine *gönderme* yapılmamıştır. İsim fille-

rin niteleyici tanımlarında analitik yöntem tercih edilirken nitelenmesi gereken özellikler taşımayan sözcükler ise bu örnekte olduğu gibi *eşanlamlısına gönderilerek* tanımlanmıştır.

**28. Ağızlık:** a. 7. Yem küfelerinin üzerine yapraklı dallarla yapılan kapak

8. Dokumacılıkta çözgünün açılıp kapandığı ve içinde mekiğin geçtiği yer

9. Bir şeyin başladığı yer

10. Huni

Sözcüğün 7 numaralı tanımı, kapak üst kavramının, *yem küfelerinin üzerine yapraklı dallarla yapılması* ayırt edici özelliğiyle verilmesi ile *analitik tanım yöntemi ile* yapılmıştır. 8 numaralı tanım ise TS’de özellikle, mekân ve konum bildirmek için sık kullanılan *yer* üst kavramının *dokumacılıkta çözgünün açılıp kapandığı ve içinde mekiğin geçtiği* ayırt edici özelliğinin verilmesi ile yine *analitik tanım yöntemi* kullanılarak tanımlanmıştır. 9 numaralı tanım da *yer* üst kavramı, “bir şeyin başladığı” ifadesiyle ayırt edici yönü ortaya konularak *analitik tanım yöntemi* ile tanımlanmıştır. 10 numaralı tanım da ölçünlü dildeki *eşanlamlı sözcüğe gönderme* yapılmıştır. *Huni* sözlükbiriminin 2 numaralı anlamında da *ağızlık* sözcüğü verilmiştir. Ancak göndermenin tüm unsurlarının tamamlanması için *ağızlık 10* tanımına direkt gönderme yapılması tanım yöntemleri bakımından daha uygundur.

**29. Aha:** ünl. İşte

Sözcük, *ölçünlü dildeki eşanlamlısına gönderme yapılarak* tanımlanmıştır. *İşte* sözlükbiriminin 1 numaralı tanımında da kurala dayalı tanımın yanında *aha* sözcüğü eşanlamlı sözcük olarak verilmiş ve gönderme tamamlanmıştır.

**30. Ahacık:** ünl. İşte

Sözcük, *ölçünlü dildeki eşanlamlısına gönderme yapılarak* tanımlanmıştır. *İşte* sözlükbiriminin 1 numaralı tanımında da kurala dayalı tanımın yanında *aha* sözcüğü eşanlamlı sözcük olarak verilmiş ve gönderme tamamlanmıştır.

**31. Ahırlamak:** nsz. Hayvan ahırda uzun süre kalıp hamlaşmak



Sözcüğün tanımında ölçünlü dildeki daha kapsayıcı *hamlaşmak* isim fiilinden *ahırlamak* isim fiilinin hayvanlar için kullanıldığı ayırt edici özelliği verilerek bir tür *analitik tanım* tanımlanmıştır.

**32. Ahi (II):** a. Kardeş

Sözcük, *ölçünlü dildeki eşanlamlısına gönderme yapılarak* yapılmıştır. Ancak *kardeş* sözlükbiriminde *ahi II* maddesine gönderme yapılmamıştır.

**33. Ahraz:** sf. 1. Dilsiz 2. Sağır ve dilsiz (kimse)

Sözcüğün 1 numaralı tanımı, *ölçünlü dildeki eşanlamlısına gönderme yapılarak* tanımlanmıştır. *Dilsiz* sözlükbiriminin 1 numaralı tanımında *ahraz* sözcüğüne yer verilerek *gönderme* tamamlanmıştır. *Ahraz* sözcüğünün 2 numaralı tanımında ise TS’de sık kullanılan *kimse* (insan) üst kavramı kullanılarak *sağır ve dilsiz* ayırt edici özellikleriyle tek yönlü betimleme *yöntemi* kullanılmıştır. Ayırt edici özellik olarak verilen *sağır ve dilsiz* sözlükbirimlerinin tanımlarında ise *ahraz* sözcüğüne yer verilmemiştir.

**34. Ahret kardeşi:** a. Kan bağı olmaksızın birbirlerini manevi olarak kardeş sayan kimselerden her biri

Sözcüğün tanımında *kimse* üst kavramı verilmiş ve *kan bağı olmaksızın birbirlerini manevi olarak kardeş sayma* ayırt edici özelliği verilerek *analitik tanım yöntemi* kullanılmıştır.

**35. Ahretlik:** a. 3. Besleme kız, beslek

Sözcüğün tanımında *ölçünlü dildeki eşanlamlı sözcüğe gönderme yöntemi* kullanılmıştır. Tanımda verilen besleme kız sözlükbiriminin tanımında *ahretlik* sözcüğüne yer verilmemiştir. *Beslek* sözcüğünün tanımında ise *ahretlik* sözcüğüne yer verilerek *gönderme işlemi* çift taraflı olarak tamamlanmıştır.

**36. Ahtapot:** a. 2. Genellikle burun zarı üzerinde çıkan bir ur türü, polip

Sözcüğün tanımında *ur* üst kavramı kullanılmış ve *genellikle burun zarı üzerinde çıktığı* belirtilmiştir. TS’de *genellikle* ifadesi, *tipikleştirme* için kullanılmaktadır. *Ahtapot* sözcüğünün tanımında ayrıntılı olmayan ayırt edici özellikler verilirken tipikleştirmeye başvurulmuş ve *sentez yöntemi* uygulanmıştır. Sentez tanımını destekleyici olarak *polip* sözcüğü eşanlamlı olarak verilmiştir.

**37. Aile:** a. 4. Eş, karı

Sözcüğün tanımında *eşanlamlı sözcüklere gönderme yöntemi* uygulanmıştır. *Eş ve karı* sözcüklerinin tanımlarında ise *aile 4'*e gönderme yapılmamıştır.

**38. Ailecek:** zf. Ailece

TS'de zarf türündeki sözcüklerin tanımında genellikle eşanlamlılık ve zıtanlamlılık ilişkilerinden yararlanılmaktadır. *Ailecek* sözcüğünün tanımında da *ölçünlü dildeki eşanlamlı sözcüğe gönderme* yapılmıştır. *Ailece* sözcüğünün tanımında da *ailecek* sözcüğüne gönderme yapılmıştır.

**39. Aka:** a. Ağabey

Sözcüğün tanımında *ölçünlü dildeki eşanlamlısına gönderme* yapılmıştır. Ağabey sözcüğünün 1 numaralı anlamında da *aka* sözcüğü verilmiştir.

**40. Akarca:** a. 3. Kemik veremi

Sözcüğün tanımında *eşanlamlı sözcük* kullanılmıştır. *Kemik veremi* sözcüğü ise TS'de maddebaşı olarak yer almamaktadır.

**41. Akbakla:** a. Kuru fasulye

Sözcüğün tanımında *ölçünlü dildeki eşanlamlısına gönderme* yapılmıştır. *Kuru fasulye* sözlükbiriminin tanımında ise *akbakla* sözcüğüne yer verilmemiştir.

**42. Akbasma:** a. Katarakt

Sözcüğün tanımında *ölçünlü dildeki eşanlamlısına gönderme* yapılmıştır. *Katarakt* sözlükbiriminin tanımında da *akbasma* sözcüğüne yer verilmiştir.

**43. Akıl doktoru:** a. Psikiyatr

Sözcüğün tanımında *ölçünlü dildeki eşanlamlısına gönderme* yapılmıştır. *Psikiyatr* sözcüğünün tanımında ise *akıl doktoru* sözcüğüne yer verilmemiştir.

**44. Akındırık:** a. Reçine, çam sakızı, akma

Sözcüğün tanımında *ölçünlü dildeki eşanlamlı sözcüklere gönderme* yapılmıştır. Tanımda verilen, *reçine* ve *çam sakızı* sözlükbirimlerinin tanımında *akındırık* sözcüğüne gönderme yapılmazken, *akma* sözlükbiriminin 2 numaralı tanımında *akındırık* sözcüğüne gönderme yapılmıştır.

**45. Akıtma:** a. 4. Enli bilezik

Sözcüğün tanımında *bilezik* üst kavramı verilmiş ve ayırt edici özellik olarak *enli olması* verilerek kısa bir *analitik tanım* yapılmıştır.

**46. Akma:** a. 2. Reçine, çam sakızı, akındırık

Sözcüğün tanımında *eşanlamlısına gönderme* yöntemi uygulanmıştır. Tanımda kullanılan sözcüklerden, *reçine* ve çam sakızı sözlükbirimlerinin tanımlarında *akma* sözcüğüne yer verilmezken, *akındırık* sözlükbiriminin tanımında *akma* sözcüğüne gönderme yapılmıştır.

**47. Aksu:** a. Katarakt

Sözcüğün tanımında *ölçünlü dildeki eşanlamlısına gönderme* yapılmıştır. Katarakt sözlükbiriminin tanımında da aksu sözcüğüne yer verilmiş ve gönderme çift yönlü olarak tamamlanmıştır.

**48. Ak yel:** a. Güneyden esen rüzgâr, lodos

Sözcüğün tanımında *rüzgâr* üst kavramı verilmiş ve *rüzgârın güneyden estiği belirtile- rek analitik tanım* yapılmıştır. Analitik tanımı destekleyici olarak da ölçünlü dilden *lodos* eşanlamlısı verilmiştir. Lodos sözlükbiriminin tanımında ise *ak yel* sözcüğüne yer verilmemiştir.

**49. Ak Yıldız:** öz a. Çoban Yıldızı

Sözcüğün tanımında *ölçünlü dildeki eşanlamlısına gönderme* yapılmıştır. *Çoban Yıldızı* sözlükbiriminin tanımında ise *Ak Yıldız* sözcüğüne yer verilmemiştir.

**50. Ala:** sf. 3. Açık kestane renginde olan, ela (göz)

## 4. Kekliğin boynundaki siyah halka

Sözcüğün 3 numaralı tanımında “...olan” biçiminde *betimleyici bir kalıplaşmış tanım* yapılmıştır. Tanımda ölçünlü dildeki *ela (göz)* eşdiziminden de eşanlamlı olarak yararlanılmıştır. *Ela* sözcüğünün tanımında ise *ala 3’e gönderme* yapılmamıştır. 4 numaralı tanımında ise *halka* üst kavramı kullanılmış ve halkanın *kekliğin boynunda olması* ve *siyah* renkte olması ön plana çıkarılarak *analitik tanım* yapılmıştır.

**51. Alabacak:** sf. Ayağında şekil olan (at, eşek, vb.)

Sözcüğün 3 numaralı tanımında “...olan” biçiminde *betimleyici bir tek yönlü betimleme* yapılmıştır. Tanımı güçlendirmek için “... vb.” şeklinde *örneklendirme yöntemine* de başvurulmuştur.

**52. Alaca aş:** a. Aşure

Sözcüğün tanımında *ölçünlü dildeki eşanlamlısına gönderme* yapılmıştır. *Aşure* sözlük-biriminin tanımında da *aşure* sözcüğüne gönderme yapılmıştır.

**53. Alacalanmak:** nsz Eriyen karlar arasından yer yer toprak görünmek

Sözcüğün tanımında görünmek üst kavramının isim fiil şekli verilerek *alacalanmak* sözcüğünün bir tür *görüntü* olduğu verilmiştir. Söz konusu görüntünün ise *eriyen karlar arasından yer yer toprağın görünmesi* olduğu belirtilerek *analitik tanım* yapılmıştır.

**54. Alaçık:** a. 1. Üzeri dal ve hasırlarla örtülmüş kulübe, çardak

2. Keçeden yapılan çadır

Sözcüğün 1 numaralı tanımında *kulübe* sözcüğü üst kavram olarak verilmiş ve kulübenin üzerinin *dal ve hasırla örtülmüş olma* özelliği verilerek *analitik tanım* yapılmıştır. Analitik tanıma destek olarak, *çardak* sözcüğü de eşanlamlı olarak verilmiştir. *Çardak* sözcüğünün tanımında ise *alaçık* sözcüğüne gönderme yapılmamıştır. 2 numaralı tanımında ise *çadır* sözcüğü üst kavram olarak verilerek *keçeden yapıldığı* vurgulanmış ve böylelikle *analitik tanım* yapılmıştır.

**55. Ala gün:** a. Yazın güneş bulut arasında kaldığında oluşan gölgeli durum

Tanımda, *ala gün* sözcüğünün bir tür *durum* olduğu belirtilmiş ve zaman olarak *yazın ve güneş bulut arasında kaldığında oluşan gölgeli* bir durum olduğu vurgulanmıştır. Yeterli sayıda ayırt edici özellik verilerek *analitik tanım* yapılmıştır.

**56. Alakarga:** a. 2. Saksığan

Sözcüğün tanımında *ölçünlü dildeki eşanlamlısına gönderme* yapılmıştır. *Saksığan* sözlükbiriminin tanımında da *alakarga* sözlükbirimine *gönderme* yapılmıştır.

**57. Ala sulu:** sf. 1. Yeni olgunlaşmaya başlamış (yemiş)

Tanımda, TS'deki sıfatların tanımlanmasında sıkça kullanılan sıfat fiille yapılan *tek yönlü betimleme* uygulanmış ve *yemiş* sözcüğü de üst kavram olarak kullanılmıştır. Sözcüğün tanımında, bu tür sıfatlara özgü *tek yönlü betimleme* yapılmıştır.

**58. Alatav:** sf. Az tavlı, yarı yaş, yarı kuru olan (toprak)

Sözcüğün tanımında *toprak* üst kavramı verilerek, *toprağın az tavlı ve yarı yaş, yarı kuru olma* özelliği öne çıkarılmıştır. Sıfatlarda kullanılan *analitik tanım yöntemine* başvurulmuştur. Ayrıca sözlükte *tav* sözlükbirimine yer verilmesi de sözlük kullanıcısının kod çözme aşamasında işini kolaylaştırması bakımından yerinde olmuştur.

**59. Alaten:** sf. Cüzzamlı

Sözcüğün tanımında *ölçünlü dildeki eşanlamlısına gönderme* yapılmıştır. *Cüzzamlı* sözlükbiriminin tanımında da *alatav* sözcüğüne gönderme yapılmıştır.

**60. Alay malay:** zf. 2. Olduğu gibi, gelişigüzel

Sözcüğün tanımında *ölçünlü dildeki eşanlamlısına gönderme* yapılmıştır. Tanımda kullanılan sözcüklerden, gelişigüzel sözlükbiriminin tanımında da *alay malay* sözcüğüne gönderme yapılmıştır.

**61. Alaz:** a. Alev, yalaz

Sözcüğün tanımında *ölçünlü dildeki eşanlamlısına gönderme* yapılmıştır. Tanımda kullanılan, *alev* sözlükbiriminin 1 numaralı tanımında *alaz* sözcüğüne gönderme yapılmıştır. *Yalaz* sözlükbiriminin tanımında ise *alaz* sözcüğüne yer verilmemiştir.

**62. Alaza:** a. Dökülen tohumlarla ertesi yıl kendiliğinden çıkan tahıl, soğan, vb.

Sözcüğün tanımında yiyecek adlarıyla *örneklendirme* yapılarak aslında *yiyecek* üst kavramı verilmiş ve örneklendirmede verilen yiyeceklerin dökülen tohumlarla bir yıl içerisinde kendiliğinden çıktığı vurgulanarak *analitik tanım* yapılmıştır.

**63. Alazlamak:** nsz 1. Bir şeyin yüzünü alevden geçirmek, aleve tutmak

2. Sızlatmak, yakmak, acı vermek

Sözcüğün tanımında ölçünlü dildeki *alevden geçirmek* karşılığı verilmiş ve bir şeyin yüz tarafını alevden geçirmenin *alazlamak* olarak adlandırıldığı belirtilerek *analitik tanım* yapılmıştır. Analitik tanımı güçlendirmek için de yine ölçünlü dilden *aleve tutmak* isim fiili verilmiştir. 2 numaralı tanımda ise ölçünlü dildeki eş anlamlı isim fiillere *gönderme* yapılmıştır. Tanımda kullanılan sözlükbirimlerin hiçbirinde ise *alazlamak* sözcüğüne *gönderme* yapılmamıştır.

**64. Alazlanmak:** nsz. 1. Alazlanma işine konu olmak

## 2. İnsan derisinin üstünde kızılılık veya kızıl lekeler belirlemek

TS’de edilgen yapıdaki isim fiillerin tanımlarında “...işine konu olmak” biçiminde kalıp ifadeler kullanılmaktadır. Tanımda önceki maddedeki *alazlamak* sözcüğü ile morfolojik ilişki kurularak tanım yapılmıştır. Bu tip tanımlar, *tek yönlü betimleme* tanımlarıdır. 2 numaralı tanımda ise *belirmek* üst kavramı verilerek *insan derisinin üstünde kızılılık veya kızıl lekeler* betimlemesi ile *analitik tanım* yapılmıştır.

### 65. Albasma: a. Albastı.

Sözcüğün tanımında *ölçünlü dildeki eşanlamlısına gönderme* yapılmıştır. *Albastı* sözlükbiriminin tanımında da *albasma* sözcüğüne gönderme yapılmıştır.

### 66. Aldangıç: a. Üzeri ot veya kumla örtülmüş çukur, tuzak.

Sözcüğün tanımında *çukur* üst kavramı verilmiş ve ayırt edici özellik olarak, *ot veya kumla örtülmesi* öne çıkarılarak *analitik tanım* yapılmıştır.

### 67. Algı II: a. 1. Kazanç, alacak 2. Rüşvet

Sözcüğün tanımında *ölçünlü dildeki eşanlamlısına gönderme* yapılmıştır. Tanımlarda kullanılan eşanlamlı sözlükbirimlerin tanımlarında ise *algı II* maddesine gönderme yapılmamıştır.

### 68. Algı III: a. Haşhaş sütünü toplamak için kullanılan kaşık

Tanımda kaşık üst kavramı verilerek işlevinin belirtilmesiyle *analitik tanım* yapılmıştır.

### 69. Algın: sf. 1. Cılız, zayıf, hastalıklı

#### 2. Birine gönül vermiş, tutkun, vurgun

1 numaralı tanımda, *ölçünlü dildeki eşanlamlısına gönderme* yapılmıştır. Eşanlamlı sözcüklerin tanımlarında ise *algın* sözcüğüne gönderme yapılmamıştır. 2 numaralı tanımda ise sıfatların tanımında sık kullanılan sıfat fiil ekleriyle yapılan tanımların bir örneğine rastlanmaktadır. “...gönül vermiş” ifadesiyle sıfat türündeki sözcüğün yine sıfat fiil ekiyle tanımlanması sağlanmıştır. Bu şekilde, betimleyici nitelik taşıyan *tek yönlü betimleme* yapılmıştır. *Tutkun* ve *vurgun* eşanlamlılarıyla da sözlük kullanıcısı bu maddelere gönderilmiştir. Bu sözcüklerin tanımlarında ise *algın* maddesine gönderme yapılmadığı görülmektedir.

### 70. Alıcı 5: a. Azrail

Sözcüğün tanımında *ölçünlü dildeki eşanlamlısına gönderme* yapılmıştır. *Azrail* sözlükbiriminin tanımında da *alıcı* sözcüğüne gönderme yapılmasına rağmen *alıcı* 5 şeklinde direkt işaretleme eksik bırakılmıştır.

**71. Alıcı kuş:** a. Avcı kuş

Sözcüğün tanımında *ölçünlü dildeki eşanlamlısına gönderme* yapılmıştır. *Avcı kuş* sözlükbiriminin tanımında da sözlük kullanıcılarına *alıcı kuş* eşanlamlı sözcüğü verilmiştir.

**72. Alımcı:** a. Tahsildar

Sözcüğün tanımında *ölçünlü dildeki eşanlamlısına gönderme* yapılmıştır. *Tahsildar* sözcüğünün 1 ve 2 numaralı tanımlarında da *alımcı* sözcüğüne yer verilmiştir.

**73. Alınlık:** a. 1. Kadınların alınlarına taktıkları altın veya gümüşten süs

2. Yapılarda cephe süsü

Sözcüğün 1 numaralı tanımında *süs* üst kavramı verilmiş ve *kadınların kullandığı, alına takıldığı ve altın veya gümüşten yapıldığı* belirtilerek *analitik tanım* yapılmıştır. 2 numaralı tanımda da yine *üst* kavramı verilmiş ve yapıların cephesinde kullanıldığı vurgulanarak *analitik tanıma başvurulmuştur*.

**74. Alkarısı:** a. Lohusalara musallat olarak, onları boğduğuna inanılan görüntü, çarşamba karısı

Sözcüğün tanımında *görüntü* üst kavramı verilmiş ve *lohusalara musallat olması ve onları boğması* üzerinden betimlenmiştir. *Analitik tanım, çarşamba karısı* eşanlamlısıyla güçlendirilmiştir. *Çarşamba karısı* sözlükbiriminin 2 numaralı anlamında da *alkarısı* sözcüğü eşanlamlı olarak verilmiştir.

**75. Almancı:** öz. a. 2. Avrupa'da genellikle de Almanya'da çalışan Türk vatandaşı.

Tanımda *Türk vatandaşı* üst kavramı verilerek *Avrupa ve genellikle de Almanya'da çalışan* betimlemesi yapılmıştır. Betimlemede *genellikle* ifadesiyle tipikleştirme yöntemi-ne başvurularak *analitik tanım* yapılmıştır.

**76. Alnaç:** a. Cephe

Sözcüğün tanımında *ölçünlü dildeki eşanlamlısına gönderme* yapılmıştır. *Cephe* sözcüğünün tanımında ise *alnaç* sözcüğü verilmemiştir.

**77. Altık:** a. 2. Hayvanların altına yayılan ot veya saman

3. Arabaya koşulan atların yolları kirletmemesi için kuyruğunun altına yerleştirilen torba

Sözcüğün 2 numaralı tanımında ot veya saman şeklinde iki üst kavram verilmiş ve hayvanların altına yayıldığı belirtilerek *analitik tanım* yapılmıştır. 3 numaralı tanım da torba üst kavramı verilerek arabaya koşulan atlarda kullanıldığı, kirletmeyi önlemek için kuyruğun altına yerleştirildiği belirtilerek *analitik tanım* yapılmıştır.

**78. Amanın:** ü. Korkma veya şaşma sözü

Tanımda sözcüğün sadece korkma veya şaşma durumunda kullanıldığı betimlenerek *kurala dayalı tanımlama* yapılmıştır. TS’de ünlemlerin kurala dayalı tanımları diğer görevli sözcüklerden farklı olarak betimlemeye de başvurularak tanımlanmaktadır.

**79. Amansız hastalık:** a. Kanser

Sözcüğün tanımında *ölçünlü dildeki eşanlamlısına gönderme* yapılmıştır. *Kanser* sözlükbiriminin tanımında da *amansız hastalık* sözcüğü eş anlamlı olarak verilmiştir.

**80. Amerikanca:** öz. a. 1. Amerika Birleşik Devletlerinde kullanılan İngilizce, Amerikan İngilizcesi

sf. 2. Bu dille yazılmış olan

Sözcüğün 1 numaralı tanımında İngilizce üst kavramı kullanılarak, ABD’de kullanıldığı belirtilmiş ve Amerikan İngilizcesi eş anlamlı sözcüğüyle *analitik tanım* yapılmıştır. 2 numaralı tanım da ise sıfatların tanımında sıkça kullanılan kalıp ifade kullanılarak *tek yönlü betimleme* yapılmış ve “-mXş” ve “-An” sıfat fiil ekleriyle sözcük türüne uygun bir tanım yapılmıştır.

**81. An (II):** a. İki tarla arasındaki sınır

Tanımda, *sınır* üst kavramı verilmiş ve *iki tarla arasında olduğu* belirtilerek *analitik tanım* yapılmıştır.

**82. Anacıl:** sf. Anasına düşkün (çocuk)

Sözcüğün tanımında *çocuk* üst kavramının parantezle verilme nedeni, tanımlanan sözcüğün sıfat türünde olması sebebiyle sıfat fiil ekiyle oluşturulmuş *düşkün* sözcüğünün



kullanılması gerekliliğidir. Tanımda, sıfatlarda kullanılan *tek yönlü betimleme* uygulanmıştır.

**83. Analık:** a. 5. Üvey ana

Sözcüğün tanımında *ölçünlü dildeki eşanlamlısına gönderme* yapılmıştır. *Üvey ana* sözlükbiriminin tanımında ise *analık* sözcüğüne *gönderme* yapılmamıştır.

**84. Andık:** a. Sırtlan

Sözcüğün tanımında *ölçünlü dildeki eşanlamlısına gönderme* yapılmıştır. *Sırtlan* sözcüğünün tanımında ise *andık* sözcüğüne *gönderme* yapılmamıştır.

**85. Angıç:** a. Harman zamanı fazla sap yüklemek için öküz ve at arabalarının iki tarafına takılan parmaklık, kanat

Tanımda, parmaklık üst kavramı verilmiş ve betimleyici şekilde işlevi açıklanmıştır. İşlev odaklı bir *analitik tanım* yapılmış ve *kanat* eş anlamlı sözcüğüyle analitik tanım desteklenmiştir.

**86. Angın:** sf. Ünlü, meşhur

Sözcüğün tanımında *ölçünlü dildeki eşanlamlısına gönderme* yapılmıştır. *Ünlü* sözlükbiriminin tanımında *angın* sözcüğüne yer verilmezken meşhur sözlükbiriminin tanımında *angın* sözcüğü verilmiştir.

**87. Ansız:** sf. 1. Anlayışsız 2. zf. Ansızın

Sözcüğün tanımında *ölçünlü dildeki eşanlamlısına gönderme* yapılmıştır. *Anlayışsız* ve *akılsız* sözlükbirimlerinin tanımlarında *ansız* sözcüğüne yer verilmemiştir. 2 numaralı tanımda *gönderme* yapılan *ansızın* sözlükbiriminin tanımında ise *ansız* sözcüğü kullanılmıştır.

**88. Aparamak:** nsz. Alıp götürmek

İsim fiil türündeki sözcüğün tanımında *ölçünlü dildeki eşanlamlı yapı kullanılarak* tanım yapılmıştır.

**89. Apaz (I):** a. Avuç

Sözcüğün tanımında *ölçünlü dildeki eşanlamlısına gönderme* yapılmıştır. *Avuç* sözlükbiriminin 1 numaralı tanımında *apaz* sözcüğüne *gönderme* yapılmıştır. Ancak TS'de iki

farklı *apaz* maddesi bulunmaktadır. Bu nedenle, *apaz I* şeklinde maddeye doğrudan gönderme yapılması daha uygun olacaktır.

**90. Apışak:** sf. Bacaklarını açarak yürüyen, ayrıık bacaklı

Tanımda, *yürüyen* üst kavramı verilmiş ve *betimleme* yapılmıştır. Sıfatların tanımında kullanılan *tek yönlü betimleme*, *ayrıık bacaklı* eşanlamlısı ile desteklenmiştir.

**91. Apışık:** sf. 1. Yorgun, güçsüz 2. Şaşkın 3. Kuyruğunu apış arasına alarak yılm gın giden (hayvan)

Sözcüğün 1 numaralı tanımında *ölçünlü dildeki eşanlamlısına gönderme* yapılmıştır. Eşanlamlı olarak verilen sözlükbirimlerin tanımlarında ise *apışık* sözcüğüne gönderme yapılmamıştır. Anlam ayrımı olduğu için 2 numaralı tanımda *gönderme* yapılmış olan *şaşkın* sözlükbiriminin tanımında da *apışık* sözcüğüne gönderme yapılmamıştır. Sözcüğün 3 numaralı tanımında ise *giden* sıfat fiili tanımlanan sözcükle tür bakımında uygunluk için kullanılmıştır. *Hayvan* üst kavramı ise tanımda betimlenen asıl sözcüktür. Bu açıdan sözcüğün 3 numaralı tanımı, sıfatlar için kullanılan *tek yönlü betimleme* olarak değerlendirilmelidir.

**92. Apışmak:** nsz 3. Oturmak, bacakları ayırarak çömelmek

Tanımda, “çömelmek” üst kavramı verilmiş ve betimlenerek bir tür *analitik tanım* yapılmıştır. Tanım, ölçünlü dildeki *oturmak* eşanlamlı sözcüğüyle desteklenmiştir. *Oturmak* sözlükbiriminin tanımında ise *apışmak* sözcüğü eşanlamlı olarak verilmemiştir.

**93. April:** a. Nisan

Sözcüğün tanımında *ölçünlü dildeki eşanlamlısına gönderme* yapılmıştır. *Nisan* sözlükbiriminin tanımında da *April* sözcüğü sözlük kullanıcılarına verilmiştir.

**94. Aralamak:** nsz 3. Bitkilerin fazla dal ve çubuklarını kesmek, seyrekleştirmek

Tanımda, kesmek üst kavramı verilmiş ve bitkilere uygulanan bir işlem olduğu ve dal ve çubukların kesimi için kullanıldığı belirtilmiştir. *Seyrekleştirmek* eşanlamlı sözcüğüyle de *analitik tanım* desteklenmiştir.

**95. arap:** a. 1. Fotoğrafın negatifi 2. Fellah

Sözcüğün 1 numaralı tanımında *fotoğraf* üst kavramı verilmiş ve negatif olduğu belirtilerek *analitik tanım* yapılmıştır. Bu tanımda dikkati çeken bir diğer nokta, *negatif fotoğ-*

*raf* biçiminde sıfat tamlaması şeklindeki tanım kalıbının yerine ad tamlamasının tercih edilmiş olmasıdır. 2 numaralı tanımda ise *ölçünlü dildeki eşanlamlısına gönderme* yapılmıştır. *Fellah* sözlükbiriminin 3 numaralı tanımında da *arap* sözcüğüne yer verilmiştir.

**96. Arda:** a. 1. İşaret olarak yere dikilen çubuk

2. Maden üzerine kazma yapmak ve çıkırıktaki çevrilen şeyleri yontmak için kullanılan çelik kalem

3. Ardıl

Sözcüğün 1 numaralı tanımında çubuk üst kavramı verilerek betimlenmiş ve *analitik tanım* uygulanmıştır. 2 numaralı tanımda da kalem üst kavramı verilerek, “... *kazı yapmak*”, “...*yontmak için kullanılan*” *çelik* betimleyicileri verilerek *analitik tanım* yapılmıştır. 3 numaralı tanımda ise sözcüğün *ölçünlü dildeki eşanlamlısına gönderme* yapılmıştır. *Ardıl* sözlükbiriminin tanımında da *arda* sözcüğü verilmiştir.

**97. Ardaklanmak:** nsz Ağaçlarda mantarların sebep olduğu çürümeye uğramak

Sözcüğün tanımında *çürümeye uğramak* üst kavramı verilerek, bu çürümenin, *ağaçlarda* ve *mantar kaynaklı* olduğu belirtilerek *analitik tanım* yapılmıştır.

**98. Ardılmak:** nsz 1. Birisinin sırtına asılmak

2. Sataşmak, çatmak

Sözcüğün 1 numaralı tanımında *asılmak* üst kavramı verilerek betimlenmiş ve *tek yönlü betimleme* yapılmıştır. 2 numaralı tanımda ise sözcüğün *ölçünlü dildeki eşanlamlısına gönderme* yapılmıştır. Tanımda gönderme yapılan, *sataşmak* ve *çatmak* sözlükbirimlerinin tanımlarında ise *ardılmak* sözcüğü verilmemiştir.

**99. Argıt:** a. 1. Geçit, boğaz, dağ boğazı, derbent

2 . Keklik tutmakta kullanılan tahtadan kapanların yan taraflarına bağlanan ağaç parça

Sözcüğün 1 numaralı tanımında *ölçünlü dildeki eşanlamlısına gönderme* yapılmıştır. Eşanlamlı olarak verilen sözcüklerden *geçit*, *boğaz*, *derbent* sözlükbirimlerinin tanımlarında *argıt* sözcüğü verilmemiştir. *Dağ boğazı* sözcüğü ise sözlükte sözlükbirim olarak yer almamaktadır. 2 numaralı tanımda ise parça üst kavramı verilmiş ve *keklik tutmada*

*kullanılması, tahta kapanların yan tarafına bağlanması ve ağaç olması* üzerinden betimlenerek *analitik tanım* yapılmıştır.

**100. Arık:** a. 1. Ark 2. Fide veya fidan dikilen yer

Sözcüğün 1 numaralı tanımında *ölçünlü dildeki eşanlamlısına gönderme* yapılmıştır. *Ark* sözlükbiriminin tanımında da arık sözcüğü verilmiştir. 2 numaralı tanımda ise *yer* üst kavramı verilmiş ve betimlenerek *analitik tanım* yapılmıştır.

**101. Arı sili:** sf. Tertemiz

Sözcüğün tanımında *ölçünlü dildeki eşanlamlısına gönderme* yapılmıştır. Tertemiz sözlükbiriminin 1 numaralı tanımında da *arı sili* sözcüğü kullanılmıştır.

**102. Arış (II):** a. Çözgü

Sözcüğün tanımında *ölçünlü dildeki eşanlamlısına gönderme* yapılmıştır. *Çözgü* sözlükbiriminin tanımında da *arış II* maddesine gönderme yapılmıştır.

**103. Arjantin:** a. Büyük bira bardağı

Sözcüğün tanımında bardak üst kavramı kullanılarak büyük sıfatı ile nitelenmiş ve bira içmekte kullanıldığı betimlenerek işlevsel niteliği vurgulanmış ve *analitik tanım* yapılmıştır.

**104. Arkaç:** a. 1. Ağıl. 2. Dağ sırtlarında davarların yatırıldığı düz, rüzgâr almayan kuytu yer

Sözcüğün 1 numaralı tanımında *ölçünlü dildeki eşanlamlısına gönderme* yapılmıştır. *Ağıl* sözlükbiriminin analitik tanımında da *arkaç* sözcüğü eşanlamlı olarak verilmiştir. 2 numaralı tanımda ise mekân bildiren genel üst kavram olarak kullanılan *yer* sözcüğü kullanılmış ve *dağ sırtlarında olması, davarların yatırılması, düz olması, rüzgâr alması ve kuytu olması* belirtilerek beş ayırt edici özellikle betimlenerek kapsamlı bir *analitik tanım* yapılmıştır.

**105. Arkalığ:** a. Arkalık

Sözcüğün tanımında *ölçünlü dildeki eşanlamlısına gönderme* yapılmıştır. *Arkalık* sözlükbiriminin 2 numaralı analitik tanımında da eşanlamlı olarak verilmiştir.

**106. Arkıt:** a. Köy evlerinde kapıların arkasına konulan kalın kuşak

Sözcüğün tanımında *kuşak* üst kavramı verilerek *köy evlerinde kullanıldığı, kapıların arkasına konulduğu* ve fiziksel özellik olarak da *kalın* olduğu belirtilerek *analitik tanım* yapılmıştır.

**107. Arpağan:** a. Yabani arpa

Sözcüğün tanımında *ölçünlü dildeki eş anlamlı sözcük ile tanımlanmıştır. Yabani arpa* birleşik sözcüğü ise sözlükte maddebaşı olarak yer almamaktadır.

**108. Artağan:** sf. 1. Alışıldan veya beklenilenden artık verimi olan, bereketli

2. Çoğalan, fazlalaşan, artımlı

Sözcüğün 1 numaralı tanımında art- fiilinden hareketle morfolojik bir ilişki kurularak artık sözcüğü betimlenerek "...verimi olan" biçiminde *-An* sıfat fiil ekiyle bağlanmıştır. Bu sayede tanımlanan sözcüğün türü ile tanım cümlesinde kullanılan fiilin türü eşitlenmiş ve tanımlanan ile tanımlayan arasındaki tür uyumu sağlanmıştır. TS'de bu tür tanımlar, sıfat türündeki sözcüklerde kullanılan *tek yönlü betimlemelerdir*. Analitik tanımı destekleyici olarak *bereketli* sözcüğü verilmiştir. *Bereketli* sözlükbiriminin tanımında ise *artağan* sözcüğüne yer verilmemiştir. Sözcüğün 2 numaralı tanımında *ölçünlü dildeki eş anlamlı sözcükler* kullanılmıştır. Bu sözcüklerden TS'de sözlükbirim olarak yer alan *artımlı* sözcüğünün analitik yöntemin uygulandığı 1 numaralı tanımında da tanıma destek olarak *artağan* sözcüğü eş anlamlı olarak kullanılmıştır.

**109. Artıklamak:** nsz. Yemekte artık bırakmak

İsim fiil türündeki sözcüğün tanımında artık bırakmak isim fiili, bu eylemin yemekte yapıldığı bilgisiyle betimlenerek isim fiil türündeki sözlükbirimlere özgü *tek yönlü betimleme yöntemi* kullanılmıştır.

**110. Artım:** a. Artış

Sözcüğün tanımında *ölçünlü dildeki eş anlamlısına gönderme* yapılmıştır. *Artış* sözlükbiriminin tanımında *artım* sözcüğüne gönderme yapılmıştır.

**111. Artist:** a. 2. Eğlence yerlerinde gösteri yapan kimse

TS’de insanlar için kullanılan cins adların analitik tanımlarında genel üst kavram olarak *kimse* üst kavramı kullanılmaktadır. Tanımda üst kavram, *eğlence yerlerinde gösteri yapma* özelliğiyle betimlenerek *analitik tanım yöntemine* başvurulmuştur.

**112. Artmak:** a. Büyük heybe

Sözcüğün tanımında *heybe* üst kavramı verilerek büyük olma özelliği ön plana çıkarılarak *analitik tanım* yapılmıştır.

**113. Asım takım:** a. Takı

Sözcüğün tanımında *ölçünlü dildeki eşanlamlısına gönderme* yapılmıştır. *Takı* sözlükbiriminin analitik yöntemin uygulandığı 2 numaralı tanımında da tanımı destekleyici olarak *asım takım* birleşik sözcüğüne gönderme yapılmıştır.

**114. Askılık:** a. 3. Asılıp saklanacak sebze, meyve

Tanımda, *sebze* ve *meyve* üst kavramları verilerek betimlenmiş ve asılıp saklanma özelliği ile *analitik tanım* yöntemine başvurulmuştur.

**115. Aşlık:** sf. Kısır olan (kadın veya dişi hayvan)

Tanımda sözcük türü uyumunu bozmamak için parantez içinde verilen *kadın veya dişi hayvan* üst kavramı kısır olma ile nitelenmiş ve *sıfatlara özgü tek yönlü betimleme yöntemi* uygulanmıştır.

**116. Aşçı:** 3. Yemek yenilen dükkân, aşevi, lokanta

Sözcüğün tanımında, *dükkân* üst kavramı verilerek *yemek yenilmek için kullanıldığı* belirtilerek *analitik tanım* yapılmış ve *aşevi, lokanta* eşanlamlı sözcüklerine de *gönderme* yapılmıştır. *Aşevi* sözcüğünün tanımında *aşçı* sözcüğüne yer verilmezken *lokanta* sözlükbiriminin 2 numaralı tanımında ise *aşçı* sözcüğüne gönderme yapılmıştır.

**117. Aş damı:** a. Bazı bölgelerde yemek pişirilen yer, mutfak

TS’de mekânlar için kullanılan genel üst kavram olan *yer* sözcüğü kullanılarak *bazı bölgelerde olduğu* ve *yemek pişirmek için kullanıldığı* belirtilerek *analitik tanım* yapılmış ve *mutfak* eşanlamlı sözcüğü verilerek tanım desteklenmiştir. *Mutfak* sözlükbiriminin analitik tanımla yapılmış 1 numaralı tanımında da *aş damı* sözcüğü eşanlamlı olarak verilmiştir.

**118. Aşhane:** a. 2. Mutfak

Sözcüğün tanımında *ölçünlü dildeki eşanlamlısına gönderme* yapılmıştır. Ancak gönderme yapılan *mutfak* sözlükbiriminin tanımlarında aşhane sözcüğüne yer verilmemiştir.

**119. Aşırma:** a. 4. Küçük kazan, kova, bakraç

Tanımda *kazan, kova, bakraç* üst kavramları *örneklendirme yöntemiyle* verilmiş ve her biri *küçük* olmak ayırt edici özelliği ile nitelendirilmiş ve ayırt edici özellikleri yeterli olmayan bir tür *analitik yöntem* uygulanmıştır.

**120. Aşıt:** a. 1. Siper, kuytu yer 2. Aşılacak yer 3. Dağ geçidi

Sözcüğün 1 numaralı tanımında *siper* eşanlamlı sözcüğüne *gönderme yapılmıştır* ve yer üst kavramı kullanılarak *kuytu* nitelendirmesi ile ayırt edici özellikleri yeterli olmayan bir *analitik tanım* uygulanmıştır. Siper sözcüğünün tanımlarında ise aşıt sözcüğüne yer verilmemiştir. 2 numaralı tanımda yer üst kavramı üzerinden aşılacak nitelemesi ile *tek yönlü betimleme* yapılmıştır. Sözcüğün 3 numaralı tanımında *dağ geçidi* birleşigi ile anlamsal olarak *geçit* üst kavramı verilmiş ve *dağ* nitelemesi ile kısa bir *analitik tanım* yapılmıştır.

**121. Atak (I):** 3. Geveze

Sözcüğün tanımında *ölçünlü dildeki eşanlamlısına gönderme* yapılmıştır. *Geveze* sözlükbiriminin tanımında ise *atak I-3* maddesine gönderme yapılmamıştır.

**122. Atbalığı:** a. Su aygırı

Sözcüğün tanımında *ölçünlü dildeki eşanlamlısına gönderme* yapılmıştır. *Su aygırı* sözlükbiriminde ise atbalığı sözcüğüne yer verilmemiştir.

**123. Atkı:** a. 5. Büyük yaba

Sözcüğün tanımında *yaba* üst kavramı verilerek *büyük* sıfatıyla niteleme yapılarak *tek yönlü betimlemeye* başvurulmuştur.

**124. Atlangıç:** a. Atlama taşı

Sözcüğün tanımında *ölçünlü dildeki eşanlamlısına gönderme* yapılmıştır. *Atlama taşı* sözlükbiriminin analitik yöntem uygulanan 1 numaralı tanımında *atlangıç* sözcüğü eşanlamlı olarak verilmiştir.

**125. Atmık:** a. Meni

Sözcüğün tanımında *ölçünlü dildeki eşanlamlısına gönderme* yapılmıştır. *Meni* sözlükbiriminin analitik tanımında da *atmık* sözcüğü eşanlamlı sözcükler arasında verilmiştir.

**126. Atom:** a. Yaprakları üst üste sarılı topak marul

Sözcüğün tanımında *marul* üst kavramı üzerinden *üst üste sarılı yapraklı* ve *topak* olması özellikleri verilerek *analitik tanım* yapılmıştır.

**127. Avrat:** a. 1. Kadın 2. Karı, eş

Sözcüğün tanımında *ölçünlü dildeki eşanlamlısına gönderme* yapılmıştır. 1 numaralı tanımdaki *kadın* sözlükbiriminde *avrat* sözcüğüne yer verilmemiştir. 2 numaralı tanımda gönderme yapılan *karı*, *eş* sözlükbirimlerinin tanımlarında da *avrat* sözcüğüne yer verilmemiştir.

**128. Avunmak:** nsz. 3. Hayvan gebe kalmak

Tanımda gebe kalmak üst kavramı verilmiş ve hayvanlar için kullanıldığı belirtilerek *tek yönlü betimlemeye* başvurulmuştur.

**129. Ayak:** a. 8. Mayalardan önce, makama uygun olarak söylenen beste

Sözcüğün tanımında *beste* üst kavramı verilmiş ve *mayalardan önce* söylendiği ve *makama uygun* olduğu özellikleri verilip *analitik tanım* yapılmıştır.

**130. Ayakçak:** a. 1. Merdiven, merdiven basamağı

2. Dokuma tezgâhı ayaklığı, ayaklık

3. Çocukların, cambazların ayaklarına takıp yürüdükleri çifte sırık

Sözcüğün 1 numaralı tanımında *ölçünlü dildeki eşanlamlısına gönderme* yapılmıştır. *Merdiven* sözlükbiriminin tanımında ise yine halk ağzından alınış olan *basak* ve *badal* sözcüklerine yer verilirken *ayakçak* sözcüğüne yer verilmemiştir. 2 numaralı tanımda *ayaklık* üst kavramı verilmiş ve dokuma tezgâhına ait olduğu belirtilerek *analitik tanım* yapılmıştır. *Ayaklık* sözcüğü de eşanlamlı olarak verilmiştir. *Ayaklık* sözlükbiriminin 3 numaralı tanımında da *ayakçak* sözcüğüne gönderme yapılmıştır. 3 numaralı tanımda ise *sırık* üst kavramı verilerek üst kavram; *kimlerin*, *ne şekilde* ve *ne için kullandığı* yönlerinden nitelenerek *analitik tanım* yapılmıştır.

**131. Ayaktaş:** a. Omuzdaş



Sözcüğün tanımında *ölçünlü dildeki eşanlamlısına gönderme* yapılmıştır. *Omuzdaş* sözlükbiriminin tanımında da *ayaktaş* sözcüğü eşanlamlı olarak verilmiştir.

**132. Ayazlandırılmış raki:** a. İnanişâ göre sıtma tedavisinde kullanılmak üzere rakının açılarak açık havada bekletilmiş biçimi

Tanımda *rakının bir biçiminden* bahsedildiği belirtilerek *sıtma tedavisinde* kullanıldığına inanıldığı ve *açık havada bekletilerek* elde edildiği vurgulanmış ve ayrıntılı bir *analtik tanım* yapılmıştır.

**133. Ayıkmak:** nsz. Ayılmak, kendine gelmek, uyanmak, aklı başına gelmek

Sözcüğün tanımında *ölçünlü dildeki eşanlamlısına gönderme* yapılmıştır. Eşanlamlı olarak verilen *ayılmak, kendine gelmek ve uyanmak* sözlükbirimlerinde ise *ayıkmak* sözcüğüne yer verilmemiştir.

**134. Aylamak:** 1. Beklemek 2. nsz. Sürmek, devam etmek 3. Ayı dolduran bir süre geçirmek, aylarca kalmak

Sözcüğün 1 numaralı tanımında *ölçünlü dildeki eşanlamlısına gönderme* yapılmıştır. *Beklemek* maddesinde ise *aylamak* sözcüğüne yer verilmemiştir. 2 numaralı tanımda da sözlük kullanıcısı, sözcüğün *ölçünlü dildeki iki eşanlamlısına gönderilmiştir*. *Sürmek* ve *devam etmek* sözlükbirimlerinin tanımlarında *aylamak* sözcüğüne yer verilmemiştir. 3 numaralı tanımda ise bu kez betimlenerek ölçünlü dile ait iki farklı isim fiil kullanılmış ve isim fiillere özgü *tek yönlü betimlemeye* başvurulmuştur.

**135. Aylanmak:** nsz. Bir yerin çevresinde dolanmak

Sözcüğün tanımında dolanmak isim fiili ölçünlü dildeki daha kapsayıcı üst kavram olarak verilip betimlenerek isim fiillerin tanımında kullanılan *tek yönlü betimlemeye* başvurulmuştur.

**136. Aylı:** 3. Gebe

Sözcüğün tanımında *ölçünlü dildeki eşanlamlısına gönderme* yapılmıştır. Gebe sözlükbiriminin 1 numaralı tanımında da *aylı* sözcüğüne eşanlamlı olarak yer verilmiştir. Ancak *aylı* 3 şeklinde verilmesi daha doğru olacaktır.

**137. Aymak:** nsz. 1. Kendine gelmek, aklı başına gelmek, ayılmak 2. Gerçeği anlamak

Sözcüğün her iki tanımında da tanımında *ölçünlü dildeki eşanlamlısına gönderme* yapılmıştır. 1 numaralı tanımında kullanılan eşanlamlı sözlükbirimlerin tanımlarında aymak sözcüğüne yer verilmemiştir.

**138. Aynaz (I):** a. Bataklık

Sözcüğün tanımında *ölçünlü dildeki eşanlamlısına gönderme* yapılmıştır. *Bataklık* sözlükbiriminin analitik yöntemle yapılmış olan 1 numaralı tanımında aynaz sözcüğüne eşanlamlı olarak yer verilmiştir. Ancak *Aynaz I* şeklinde doğrudan gönderme yapılması daha uygun olacaktır.

**139. Ayriç:** a. Yol kavşağı, iki yolun ayrıldığı yer

Sözcüğün tanımında *yer* üst kavramı kullanılarak betimlenmiş ve *yol kavşağı* birleşigi de örnek olarak verilerek *analitik tanıma* başvurulmuştur.

**140. Ayvan:** a. Eyvan

Sözcüğün tanımında *ölçünlü dildeki eşanlamlısına gönderme* yapılmıştır. *Eyvan* sözlükbiriminin 1 numaralı tanımında da ayvan sözcüğüne eşanlamlı olarak yer verilmiştir.

**141. Ayvaz:** a. Koca, erkek, eş

Sözcüğün tanımında *ölçünlü dildeki eşanlamlı sözlükbirimlere gönderme* yapılmıştır. Ancak gönderme yapılan sözlükbirimlerin tanımlarında ayvaz sözcüğüne yer verilmemiştir.

**142. Azı:** a. 2. Öküz arabalarında ön ve arka yastıkları dingile bağlayan ağaç çivi

Sözcüğün tanımında *çivi* üst kavramı verilerek *öküz arabalarında kullanıldığı* ve *yastıkları dingile bağlama işlevini karşıladığı* ve *ağaçtan yapıldığı* özellikleri vurgulanarak *analitik tanım* yapılmıştır.

**143. Azıklık:** a. 1. Azık olarak ayrılan veya hazırlanan yiyecekler 2. Azık koymaya yarayan kap veya torba 3. Hemen yemek üzere, harman zamanından önce biçilip savru lan ekin

Sözcüğün 1 numaralı tanımında *yiyecek* sözcüğü genel bir üst kavram olarak verilmiş ve betimlenerek *analitik tanıma* başvurulmuştur. 2 numaralı tanımında da *kap veya torba* ifadesiyle iki ayrı üst kavram verilerek işlevi vurgulanmış ve *analitik tanım* yapılmıştır.

3 numaralı tanımda ise *ekin* üst kavramı verilerek kullanıldığı zaman, ve ne zaman savrulduğu üzerinden betimlenerek *analitik tanım* yöntemi uygulanmıştır.

**144. Azmak:** a. 1. Küçük su birikintisi 2. Bataklık

Sözcüğün 1 numaralı tanımında *birikinti* üst kavramı üzerinden *niteliği* ve *niceliği* üzerinden nitelenerek *analitik tanım* yapılmıştır. 2 numaralı tanımda ise sözcüğün *ölçünlü dildeki eşanlamlısına gönderme* yapılmıştır. *Bataklık* sözlükbiriminin 1 numaralı tanımında da *azmak* sözcüğüne yer verilmemiştir.

## B Maddesi

**145. Babaç:** a. Erkek kümes hayvanlarının en iri ve yaşlı olanı

Sözcüğün tanımı, *en iri ve yaşlı olan erkek kümes hayvanı* biçiminde değerlendirildiğinde *hayvan* üst kavramının verilerek nitelendiği ve *analitik yöntemle başvurulduğu görülür*. Tanımda sentez tanımına benzer olarak bir karşılaştırma yapılmış olsa da bu karşılaştırma üst kavramın alt türleri arasında bir karşılaştırma olmadığı için tanım sentez yöntemi niteliği taşımamaktadır.

**146. Babalı (II):** sf. Zaman zaman sinir nöbeti geçiren

Sıfat türündeki sözcüğün tanımında *-An* sıfat fiil ekiyle tanımda tür uyumu sağlanmış ve bu nedenle adların tanımında kullanılan *kimse* üst kavramı verilmeden sıfatlar için *tek yönlü betimlemeye* başvurulmuştur.

**147. Babalık:** 2. Üvey baba 3. Kaynata

Sözcüğün tanımında *ölçünlü dildeki eşanlamlı sözlükbirimlere gönderme* yapılmıştır. Tanımda kullanılan *üvey baba* sözlükbiriminin 1 numaralı tanımında ve *kaynata* sözlükbiriminin tanımında *babalık* sözcüğüne gönderme yapılmıştır.

**148. Baca:** 3. Çatı penceresi

Sözcüğün tanımında *ölçünlü dildeki eşanlamlısına gönderme* yapılmıştır. Çatı penceresi sözlükbiriminin tanımında ise *baca* sözcüğüne yer verilmemiştir.

**149. Bacanak:** 2. Dost, arkadaş

Sözcüğün tanımında *ölçünlü dildeki eşanlamlı sözlükbirimlere gönderme* yapılmıştır. Dost sözlükbiriminin tanımında *bacanak* sözcüğüne yer verilmezken bir diğer eşanlamlı sözlükbirim olan *arkadaş* sözcüğünün tanımında *bacanak* sözcüğüne yer verilmiştir.

**150. Bacı:** a. 3. Büyük kız kardeş, abla

Sözcüğün tanımında *kardeş* sözcüğü üst kavram olarak verilmiş ve *kız* ve *büyük* nitelendiricileri ile *analitik tanıma* başvurulmuştur. *Abla* sözlükbirimi de eş anlamlı olarak verilmiştir.

**151. Badal:** a. 1. Merdiven 2. Kardan veya çamurdan oluşan çukur

Sözcüğün 1 numaralı tanımında eş anlamlı sözlükbirime *gönderme* yapılmıştır. 2 numaralı tanımında ise *çukur* sözcüğü üst kavram olarak verilmiş ve oluşum bilgisi verilerek *analitik tanıma* başvurulmuştur.

**152. Badas:** a. Harman kaldırıldıktan sonra yerde kalan toprak, çöp ve samanla karışık tahıl taneleri, harman döküntüsü

Sözcüğün tanımında ilk olarak *toprak* sözcüğü üst kavram olarak verilerek nitelenmiş, virgülden sonra ise *tahıl taneleri* üst kavram olarak verilerek *analitik tanım* yapılmıştır. Tanımı destekleyici olarak *harman döküntüsü* birleşigi de eş anlamlı olarak verilmiştir.

**153. Badi:** Ördek

Sözcüğün tanımında *ölçünlü dildeki eş anlamlı sözlükbirime gönderme* yapılmıştır. *Ördek* sözlükbiriminin 1 numaralı tanımında da *badi* sözcüğü analitik tanımın yanında eş anlamlı sözcük olarak verilmiştir.

**154. Badik:** a. 1. Ördek 2. Palaz 3. sf. Kısa boylu

Sözcüğün tanımında *ölçünlü dildeki eş anlamlı sözlükbirimlere gönderme* yapılmıştır. Eş anlamlı olarak kullanılan *ördek* sözlükbiriminin analitik yöntemle yapılan 1 numaralı tanımında *badik* sözcüğü verilirken *palaz* sözlükbiriminin tanımında *badik* sözcüğü eş anlamlı olarak kullanılmamıştır. 3 numaralı tanımında ise ölçünlü dildeki karşılık verilerek *eş anlamlı ilişkisine* başvurulmuştur.

**155. Badiklemek:** nsz. Ördek gibi iki yana sallana sallana yürümek

Sözcüğün tanımında *yürümek* isim fiili üst kavram olarak verilmiş *ördek gibi* ifadesiyle benzerlik ilişkisi kurularak *sentez tanımı* yapılmıştır. Betimleyici şekilde yapılan tanım da yeterince ayırt edici özellik verilmemesi de sentez yönteminin bir diğer özelliğidir.

**156. Badikleşmek:** nsz. Ördek gibi sağa sola<sup>7</sup> yalpa vurarak yürüme eğilimi göstermek Sözcüğün tanımında betimleyici üslup kullanılmıştır. Önceki maddede olduğu gibi benzerlik ilişkisinden faydalanılarak *sentez yöntemine* başvurulmuştur.

**157. Bağa:** a. 1. Kaplumbağa 2. Deniz kaplumbağasının kabuğu 3. Kaplumbağa kabuğu Sözcüğün 1 numaralı tanımında *ölçünlü dildeki eşanlımlı sözlükbirime gönderme* yapılmıştır. Eşanlımlı olarak verilen *kaplumbağa* sözlükbiriminin tanımında *bağa* sözcüğüne yer verilmemiştir. 2 numaralı tanımda *deniz kaplumbağası* üzerinden *sentez tanımı* yapılmıştır. Sentez tanımı sözcüğün kendi iç özelliklerinden çok başka bir *gönderge* üzerinden tanımlanmasına dayandığı için sözcüğün içlemine dair nitelikleri verilmemiştir. 3 numaralı tanımda da sözlük kullanıcısının kod çözme işleminin başarılı olması için kaplumbağanın ne olduğunu bilmesi gerekmektedir. Bu tanımda da gönderge üzerinden tanım yapılarak *sentez yöntemi* uygulanmıştır.

**158. Bağan:** a. 1. Düşük 2. Ölü doğan kuzunun derisi

Sözcüğün 1 numaralı tanımı *ölçünlü dildeki eşanlımlı sözlükbirime gönderme* yapılarak tanımlanmıştır. 2 numaralı tanımda ise deri üst kavramı üzerinden “Bağan, ölü doğan kuzuya ait deridir” çıkarımı yapılabileceği için tanım *analitik yöntemde dahil edilmelidir*.

**159. Bağda:** a. Ayağa vurulan, ipten, ağaçtan veya demirden yapılan köstek

Sözcüğün tanımında köstek sözcüğü üst kavram olarak verilmiş ve ayağa vurulduğu, ip, ağaç veya demirden yapıldığı ayırt edici özellikleri verilerek *analitik tanım* yapılmıştır.

**160. Bağdalamak:** 1. Düşürmek için ayağını birinin ayaklarına takmak, çelme atmak

2. Güreşte rakibe ayak sarması takmak

Sözcüğün iki tanımında da *takmak* fiili üst kavram olarak verilmiş ve *takmak* sınıfındaki diğer alt üyelerden ayrılan yönleri verilerek *analitik tanım* yapılmıştır. 1 numaralı tanımda *çelme atmak* sözlükbirimine gönderme yapılmıştır. *Çelme atmak* sözlükbiriminde ise *bağdalamak* sözcüğüne yer verilmemiştir.

**161. Bağırdak:** a.

<sup>7</sup> TS’de *sol* olarak yazılmıştır (2011: 285).

1. Beşikteki çocuğun düşmemesi için beşiğe sarılıp bağlanan, kumaştan yapılmış, enli bağ, bağıldak
2. Kadınların adet zamanlarında bağladıkları bez, bağıldak
3. Yaklaşık 30 santimetre eninde bir metre boyunda, uçlarında birer metre kaytanı olan, astarlı, ipek ve sırma işlemeli kumaş, bağıldak

1 numaralı tanımda *bağ* üst kavramı verilerek *kullanım amacı*, ve *kullanım şekli* bakımından ayırt edici özellikleri verilerek *analitik tanım* yapılmıştır. 2 numaralı tanımda ise *analitik yöntem uygulanarak*, kadınların kullandığı ve adet zamanlarında kullanıldığı belirtilerek bu ayırt edici özellikler *bez* sınıfının diğer üyelerinden ayrılmıştır. 3 numaralı tanımda ise *kumaş* üst kavramı verilerek boyut, şekil, ve nitelik bakımından diğer kumaşlardan ayrılan yönler verilerek *analitik tanım* yapılmıştır. Her üç tanımda da *bağıldak* sözlükbirimi tanımları desteklemek için eşanlamlı olarak verilmiştir. Sözlük kullanıcısı *bağıldak* maddesinde de doğrudan *bağıldak* maddesine gönderilmiştir.

**162. Bağışık:** sf. 1. Her ödevin veya yükümlülüğün dışında kalan, muaf

Sözcüğün tanımında “...*kalan*” biçiminde sıfatlarda kullanılan *tek yönlü betimleme* uygulanmıştır. *Ödev ve yükümlülük dışında kalmak* insanlar için söz konusu olacağı için sözcük isimleştirilip *kimse (insan)* üst kavramı ile birlikte değerlendirildiğinde tanımdaki yek yönlü betimleme daha iyi anlaşılacaktır.

**163. Bağlı:** sf. 7. Halk inanışına göre, büyü etkisiyle cinsel güçten yoksun edilmiş (erkek)

Sözcüğün tanımında üst kavram olarak *erkek* verilerek niteliği ve yoksunluğu üzerinden betimlenmiş “...*miş*” ifadesiyle *tek yönlü betimleme* yapılmıştır.

**164. Bakanak:** a. Geviş getiren hayvanların ayaklarının arkasındaki körelmiş tırnak, kemik çıkıntısı

Tanımda *tırnak* sözcüğüyle üst kavram oluşturulmuş ve *hangi hayvanlarda bulunduğu* ile *hangi bölgelerinde bulunduğu* ve *körelmiş olduğu* ayırt edici özellikleri verilerek *analitik tanım* yapılmıştır. *Kemik çıkıntısı* birleşigi de eşanlamlı olarak verilmiştir.

**165. Bakı:** a. 3. Fal

Sözcüğün tanımında *ölçünlü dildeki eşanlamlısına gönderme* yapılmıştır. *Fal* sözlükbiriminin tanımında da bakı eşanlamlı olarak verilmiştir.

**166. Bakıncak:** a. Nişangâh

Sözcüğün tanımında *ölçünlü dildeki eşanlamlısına gönderme* yapılmıştır. *Nişangâh* sözlükbiriminin tanımında ise *bakıncak* sözcüğüne yer verilmemiştir.

**167. Bakındı:** nsz. “Bak hele, olacak şey mi?” anlamlarında şaşma bildiren bir söz

TS’de “... *bir söz*” biçimindeki kalıp ifadelerle *kurala dayalı tanımlama* yapılmaktadır. Bakındı sözcüğü, ünlem niteliğinde görevli bir sözcük olduğu için *kurala dayalı yöntemle* tanımlanmıştır.

**168. Bakınmak:** nsz. 2. Muayene olmak

Sözcüğün tanımında *ölçünlü dildeki eşanlamlısına gönderme* yapılmıştır. *Muayene olmak* birleşik yapısının tanımında ise *bakınmak* sözcüğüne yer verilmemiştir.

**169. Bala:** a. Yavru, çocuk

Sözcüğün tanımında *ölçünlü dildeki eşanlamlı sözlükbirimlere gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan *yavru* ve *çocuk* sözlükbirimlerinin tanımlarında ise *bala* sözcüğüne yer verilmemiştir.

**170. Balaban:** sf. 1. İri, büyük 2. Nazik

Sözcüğün tanımında *ölçünlü dildeki eşanlamlı sözlükbirimlere gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan sözlükbirimlerin tanımlarında ise *balaban* sözcüğü verilmemiştir.

**171. Balçak:** a. 1. Kabza 2. Kabzanın demir siperi

Sözcüğün 1 numaralı tanımı ölçünlü dildeki *eşanlamlısına gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan kabza maddesinde ise *balçak* sözcüğü verilmemiştir. 2 numaralı tanımda *siper* üst kavramına bağlı olarak *kabzaya ait olması* ve *demir* olması özellikleri verilmiş ve kısa bir *analitik tanım* yapılmıştır.

**172. Baldırak:** a. 1. Don, pantolon vb. giysilerin dizden aşağı olan bölümü

2. Kılıç kayışının aşağı uzanan parçası

Sözcüğün 1 numaralı tanımında bölüm üst kavramı üzerinden hangi giysilerde bulunduğu örneklenmiş ve dizden aşağıda olduğu vurgulanarak *analitik tanım* yapılmıştır. 2

numaralı tanımda da *parça* üst kavramından hareketle sözcük, *kılıç kayışına ait olması* ve *konumu* üzerinden nitelenerek meronimik özellik vurgulanmış ve *analitik tanım* yapılmıştır.

**173. Baldırgan:** a. 1. Baldıran 2. Şeytintersi

Sözcüğün tanımında *ölçünlü dildeki eşanlamlı sözlükbirimlere gönderme* yapılmıştır. Tanımda kullanılan baldıran sözlükbiriminin 1 numaralı tanımında baldırgan sözcüğüne eşanlamlı olarak yer verilmiştir. *Şeytintersi* sözlükbiriminin tanımında ise *baldırgan* sözcüğüne yer verilmemiştir.

**174. Balkı:** sf. 2. Güzel, süslü, parlak

Sözcüğün tanımında *ölçünlü dildeki eşanlamlı sözlükbirimlere gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan sözlükbirimlerin tanımlarında *balkı* sözcüğü verilmemiştir.

**175. Balkımak:** nsz. 1. Parlamak, parıldamak 2. Şimşek çakmak 3. Su halkalanmak, dalgalanmak 4. Organ, kesik kesik ağrımak, sancımak

Sözcüğün 1, 2 ve 3 numaralı tanımlarında *ölçünlü dildeki eşanlamlı karşılıklarına gönderme* yapılmıştır. 4 numaralı tanımda ise *ağrımak* üst kavramı nitelenerek *analitik tanım* yapılmış ve *sancımak* maddesine de *gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan sözlükbirimlerin tanımlarında *balkımak* sözcüğü kullanılmamıştır.

**176. Balkır:** a. 1. Parıltı 2. Şimşek

Sözcüğün tanımında *ölçünlü dildeki eşanlamlı sözlükbirimlere gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan sözlükbirimlerden *parıltı* sözlükbiriminin tanımında *balkır* sözcüğü verilmezken *şimşek* sözlükbiriminin tanımında *balkır* sözcüğü eşanlamlı olarak verilmiştir.

**177. Ballıdarı:** a. İncir

Sözcüğün tanımında *ölçünlü dildeki eşanlamlısına gönderme* yapılmıştır. *İncir* sözlükbiriminin 2 numaralı anlamında da ballıdarı sözcüğü eşanlamlı olarak verilmiştir.

**178. Banak:** a. Ekmek parçası, lokma

Sözcüğün tanımında *ölçünlü dildeki eşanlamlılarına gönderme* yapılmıştır. TS'de sözlükbirim olarak yer alan *lokma* sözcüğünün tanımında ise *banak* sözcüğüne yer verilmemiştir.



**179. Banlamak:** nsz. 1. Horoz ötmek 2. Bağırarak

Sözcüğün 1 numaralı tanımında *ötmek* üst kavram olarak verilmiş ve horoz sözcüğüyle betimlenerek kısa bir *analitik tanım* yapılmıştır. 2 numaralı tanımda ise sözcüğün *ölçünlü dildeki eşanlamlısına gönderme* yapılmıştır. *Bağırarak* sözlükbiriminin tanımında ise *banlamak* sözcüğüne yer verilmemiştir.

**180. bar (IV):** a. Ateşten, mide bozukluğundan, ağızda, dil ve dişlerde meydana gelen acılık, pas

Tanımda acılık üst kavramı verilerek neden kaynaklandığı ve niteliği ön plana çıkarılarak ayrıntılı bir *analitik tanım* yapılmıştır. Tanımı destekleyici olarak *pas* sözcüğü de eşanlamlı olarak verilmiştir. *Pas (I)* maddesinin 5. Anlamında da *bar IV* maddesine doğrudan gönderme yapılmıştır. Böylelikle kodlamada gönderme çift taraflı olarak uygulanmış ve sözlük kullanıcısının kod çözme aşamasındaki işi kolaylaştırılmıştır.

**181. Barak:** a. 1. Tüylü, kıllı çuha

## 2. Bir cins tüylü av köpeği

Sözcüğün 1 numaralı tanımında *çuha* üst kavramı verilerek nitelenmiş ve kısa bir *analitik tanım* yapılmıştır. 2 numaralı tanımda ise “*bir cins...*” kalıp ifadesi kullanılarak köpek üst kavramının alt ögelerinden tüylü av köpekleri ile ilişki kurulmuş ve *sentez tanımı* yapılmıştır.

**182. Bardak:** a. 4. Toprak testi

Tanımda ayırt edici özellik yetersiz olmakla birlikte *testi* üst kavramı üzerinden tek ayırt edici özellikle *tek yönlü betimleme* yapılmıştır.

**183. Barhana:** a. 1. Kafile, küçük kervan

## 2. Göç eşyası, ev eşyası

Sözcüğün 1 numaralı tanımında *kafile* sözlükbirimine *gönderme* yapılmış daha sonra *kervan* üst kavramı üzerinden nicelik bildiren bir betimleme yapılarak *tek yönlü betimleme* tercih edilmiştir. 2 numaralı tanımda ise sözcük *ölçünlü dildeki eşanlamlılarıyla* tanımlanmıştır. Tanımda kullanılan *ev eşyası* sözlükbiriminde de *barhana* sözcüğü eşanlamlı olarak verilmiştir.

**184. Barı:** a. Çit

Sözcüğün tanımında *ölçünlü dildeki eşanlamlı sözlükbirime gönderme* yapılmıştır. *Çit* sözlükbiriminin tanımında da *barı* sözcüğü eşanlamlı olarak verilmiştir.

**185. Basak:** a. Merdiven

Sözcüğün tanımında *ölçünlü dildeki eşanlamlı sözlükbirime gönderme* yapılmıştır. *Merdiven* sözlükbiriminin tanımında da *basak* sözcüğü eşanlamlı olarak verilmiştir.

**186. Basar (II):** Merdivenin ayakla basılan yüzeyi

Tanımda *yüzey* üst kavramının meronimik ilişkisi *merdivene ait olması* ile verilmiş ve *ayakla basılması* özellikleri nitelenerek *analitik tanım* yapılmıştır.

**187. Baskısız:** 3. Terbiyesiz, ahlaksız

Sözcüğün tanımında *ölçünlü dildeki eşanlamlı sözlükbirime gönderme* yapılmıştır. *Terbiyesiz* ve *ahlaksız* sözlükbirimlerinin tanımlarında ise *baskısız* sözcüğü kullanılmamıştır.

**188. Basma:** 8. Gübre, tezcek

Sözcüğün tanımında *ölçünlü dildeki eşanlamlı sözlükbirime gönderme* yapılmıştır. Gübre ve etzek sözlükbirimlerinin tanımlarında ise *basma* sözcüğü verilmemiştir.

**189. Bastık:** a. Pestil

Sözcüğün tanımında *ölçünlü dildeki eşanlamlı sözlükbirime gönderme* yapılmıştır. *Pestil* sözlükbiriminin analitik yöntemle yapılmış 1 numaralı tanımında da *bastık* sözcüğü eşanlamlı olarak verilmiştir.

**190. Bastırık:** a. 1. Kapıyı arkadan bastırmak için kullanılan ağaç dayak 2. Ağırlık, yük 1 numaralı tanımda *dayak (dayak II)* sözcüğü üst kavram olarak verilmiş ve işlevi ile hammadde vurgulanmıştır. Dolayısıyla ayırt edici iki özellik ön plana çıkarılarak *analitik tanım* yapılmıştır. 2 numaralı tanımda ise sözcüğün *ölçünlü dildeki eşanlamlı karşılıklarına gönderme* yapılmıştır. Sözlük kullanıcısının gönderildiği ağırlık ve yük sözlükbirimlerinin tanımlarında ise *bastırık* sözcüğüne yer verilmemiştir.

**191. Bastırmak:** 11. Kümes hayvanlarını kuluçkaya yatırmak

Tanım incelendiğinde ölçünlü dilden *kuluçkaya yatırmak* ifadesinin üst kavram olarak kullanıldığı görülmektedir. Tanımda yer alan *kümes hayvanlarını* nitelemesi ise *bastırık*

sözcüğünün, TS'nin *kuluçkaya oturmak (yatmak)* sözlükbiriminin tanımında yer alan “Genellikle dişi kuş...” biçimindeki *tipikleştirme* ifadesinin sağladığı genellemeden ayırt edilmesini sağlamaktadır. Sözcüğün tanımında tek ayırt edici özellik verilerek *analitik tanım* uygulanmıştır.

**192. Başak:** 2. Tarlalarda, bağlarda dökülmüş veya tek tük kalmış olan ürün

Sözcüğün tanımında *ürün* sözcüğü üst kavram olarak verilmiş ve nerelerde bulunduğu ile ne şekilde bulunduğu sorularına cevap veren ayırt edici özellikler öne çıkarılarak *analitik tanım* yapılmıştır.

**193. Başaklamak:** Tarlalarda, bağlarda kalmış döküntüleri toplamak

Tanımda *toplamak* üst kavramı kullanılmış ve sözcüğün kökündeki *başak* maddesi ile kurulan anlamsal bağlantı aracılığıyla betimlenerek *analitik tanıma başvurulmuştur*.

**194. Baş bezi:** a. Mendil

Sözcüğün tanımında *ölçünlü dildeki eşanlamlı sözlükbirime gönderme* yapılmıştır. *Mendil* sözlükbiriminin tanımında ise *baş bezine* yer verilmemiştir.

**195. Baş bıçağı:** a. Ustura

Sözcüğün tanımında *ölçünlü dildeki eşanlamlı sözlükbirime gönderme* yapılmıştır. *Ustura* sözlükbiriminin tanımında da *baş bıçağı* sözlükbirimi eşanlamlı olarak verilmiştir.

**196. Bat:** a. Kurşun boruların ağzını açmakta kullanılan, şimşirden yapılmış, ucu sivri bir takoz türü

Tanımda kullanılan *bir takoz türü* ifadesi genellikle *sentez yöntemi* ile yapılan tanımlarda kullanılsa da bu tür tanımlar ancak yeterince ayırt edici özellik verilmediği durumlarda sentez tanımı olarak değerlendirilebilir. *Bat* sözcüğünün tanımında ise *takoz* üst kavramına bağlanan *bat* sözcüğü; işlevi, hammaddesi ve şekli bakımından ayırt edici özellikleriyle betimlenerek *analitik tanım* yapılmıştır.

**197. Batar:** a. Zatiürre

Tanımda, sözcüğün ölçünlü dildeki *eşanlamlısına gönderme* yapılmış ve *zatiürre* sözlükbiriminin tanımında da *batar* sözcüğüne yer verilmiştir.

**199. Batsat:** zf. Ara sıra, seyrek olarak, tek tük

Sözcüğün tanımında *ölçünlü dildeki eş anlamlı sözlükbirimlere gönderme* yapılmıştır. Tanımda kullanılan sözlükbirimlerinin tanımlarında ise *batsat* sözcüğü kullanılmamıştır.

**200. Battıçık:** a. 1. Alt geçit 2. Su kanallarında suyun engeli geçmesi için yapılan düzenek

1 numaralı tanımda *ölçünlü dildeki eş anlamlı sözlükbirime gönderme* yapılmıştır. *Alt geçit* sözlükbiriminin tanımında da *battıçık* sözcüğü eş anlamlı olarak verilmiştir. 2 numaralı tanımda ise *düzenek* üst kavramı verilerek *nerede kullanıldığı ve kullanım amacı* belirtilerek *analitik tanım* yapılmıştır.

**201. Bayatsı:** sf. Bayatlamaya başlamış

Sözcüğün tanımında *-mXş* sıfat fiil eki kullanılarak sıfat türündeki sözcüklerin tanımlarında sıklıkla kullanılan *tek yönlü betimlemeye* başvurulmuştur.

**202. Bayatsımak:** nsz. Bayatlamaya yüz tutmak

Sözcüğün tanımında *yüz tutmak* kavramı ölçünlü dilden üst kavram olarak verilmiş ve *neye yüz tutmak?* sorusunun cevabı olarak da tanımlanan sözcüğün köküyle morfolojik ilişki kurularak nitelenmiş ve *analitik tanım* yapılmıştır.

**203. Baylan:** sf. 1. Zarif, çekici 2. Zengin

Sözcüğün her iki tanımında da *ölçünlü dildeki eş anlamlı sözlükbirimlere gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan sözlükbirimlerin tanımlarında ise *baylan* sözcüğüne yer verilmemiştir.

**204. Baylanmak:** nsz. Nazlanmak, şımarmak

Sözcüğün tanımında *ölçünlü dildeki eş anlamlı sözlükbirimlere gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan her iki sözcüğün tanımında da *baylanmak* sözcüğü kullanılmamıştır.

**205. Baymak:** nsz. 1. Yiyecek baygınlık vermek, mideyi bulandırmak, midede ezinti yapmak

2. Aldatmak, kandırmak, etki altında bırakmak

3. Can sıkıntısı vermek, sıkmak, bunaltmak

Sözcüğün 1 numaralı tanımında *baygınlık vermek, bulandırmak, ezinti yapmak* üst kavramları verilerek bu üst kavramlar nitelenmiş ve *kısa analitik tanımlar* yapılmıştır. 2 numaralı tanımda iki eşanlamlı sözlükbirime *gönderme* yapılmış ve *bırakmak* üst kavramı nitelenerek *kısa bir analitik tanıma başvurulmuştur*. 3 numaralı tanımda ise *vermek* üst kavramı nitelenerek *analitik tanım* yapılmış ardından iki sözlükbirime *gönderme* yapılmıştır. Tanımlarda gönderme yapılan eşanlamlı sözlükbirimlerde ise *baymak* sözcüğüne yer verilmemiştir.

**206. Bebe:** a. Bebek, küçük çocuk

Tanımda, *ölçünlü dildeki bebek sözlükbirimine gönderme yapılmış* ve *çocuk* sözcüğü üst kavram olarak verilerek *küçük olması* ayırt edici özellik olarak öne çıkarılmış ve *tek yönlü betimleme* yapılmıştır. *Bebek* sözlükbiriminin tanımında ise *bebe* sözcüğü kullanılmamıştır.

**207. Becelleşmek:** nsz. Cedelleşmek

Tanımda *ölçünlü dildeki eşanlamlı sözlükbirime gönderme yapılmıştır*. *Cedelleşmek* sözlükbiriminde de *becelleşmek* sözcüğü eşanlamlı olarak verilmiştir.

**208. Bedel:** a. 6. Bir ücret karşılığında çalışan kimse

Tanımda *kimse* üst kavramı üzerinden betimleme yapılarak *analitik yöntem* kullanılmıştır.

**209. Bedirik:** a. Temizlenip taranmış ve eğilmeye hazır duruma getirilmiş yün veya pamuk topağı

Sözcüğün tanımında *topak* üst kavramı üzerinden *hammaddesi ve durumunu* niteleyen ayırt edici özellikler verilerek *analitik tanım* yapılmıştır.

**210. Bedük:** a. Çam sakızı

Sözcüğün tanımında *ölçünlü dildeki eşanlamlısına gönderme yapılmıştır*. *Çam sakızı* sözlükbiriminin tanımında da *bedük* eşanlamlı olarak verilmiştir.

**211. Bek (I):** sf. 1. Sert, katı 2. Sağlam

Sözcüğün tanımında *ölçünlü dildeki eşanlamlı sözlükbirimlere gönderme yapılmıştır*. Gönderme yapılan sözlükbirimlerin tanımlarında ise *bek I* sözcüğü kullanılmamıştır.

**212. Bekinmek:** nsz. 1. İnat etmek, direnmek 2. Kapanmak, tıkanmak

Sözcüğün tanımında *ölçünlü dildeki eş anlamlı sözlükbirimlere gönderme* yapılmıştır. Tanımlarda gönderme yapılan maddelerde ise *bekinmek* sözcüğüne yer verilmemiştir.

**213. Bekitmek:** Kapamak, tıkamak

Sözcüğün tanımında *ölçünlü dildeki eş anlamlı sözlükbirimlere gönderme* yapılmıştır. *Kapamak* ve *tıkamak* sözlükbirimlerinin tanımlarında ise *bekitmek* sözcüğüne yer verilmemiştir.

**214. Bel (I):** a. İşaret

Sözcüğün tanımında *ölçünlü dildeki eş anlamlı sözlükbirime gönderme* yapılmıştır. *İşaret* sözlükbiriminin tanımında ise *bel I* maddesine gönderme yapılmamıştır.

**215. Bel bağı:** a. Bel kemeri

Sözcüğün tanımında *ölçünlü dildeki eş anlamlı sözlükbirime gönderme* yapılmıştır. *Bel bağı* sözcüğü de *bel kemeri* maddesinin tanımında eş anlamlı olarak verilmiştir.

**216. Bel bel:** zf. “Aptalca, anlamsızca, donuk bir biçimde bakmak” anlamlarındaki *bel bel bakmak* deyiminde geçen bir söz

Tanımın içeriğinde sözcük içinde kullanıldığı, *bel bel bakmak* deyimini üzerinden açıklanmış ve *dolaylı tanım yöntemi* uygulanmıştır.

**217. Belce:** a. İki kaş arası

Sözcüğün tanımında *ara* sözcüğü üst kavram niteliğinde kullanılmış ve nitelenerek *tek yönlü betimleme* yapılmıştır.

**218. Belediye nikâhı:** a. Medeni kanuna göre kıyılan resmi nikâh

Tanımda *nikâh* sınıfı ile çerçevelenen sözcük, alt türdeki sözcüklerden *medeni kanına göre kıyılması* ve *resmî olması* nitelikleriyle ayrılmış ve böylelikle *analitik tanım* yapılmıştır.

**219. Belek:** a. 1. Kundak, çocuk bezi 2. Beşiğe konulan yatak

Sözcüğün 1 numaralı tanımında *ölçünlü dildeki eş anlamlı sözlükbirimlere gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan sözlükbirimlerde ise *belek* sözcüğüne yer verilmemiştir.

2 numaralı tanımda ise *yatak* üst kavramı verilmiş ve *beşiğe konulduğu* belirtilerek *analitik tanım* yapılmıştır.

**220. Belemek:** 1. Çocuğu kundaklamak 2. Beşiğe yatırıp bağlamak 23. Bulamak, bulaştırmak

Sözcüğün 1 ve 2 numaralı tanımlarında *kundaklamak* ve *bağlamak* üst kavramları ile niteleyiciler kullanılarak *analitik tanıma* başvurulmuştur. 3 numaralı tanımda ise ölçünlü dildeki eşanlamlı sözlükbirimlere *gönderme* yapılmıştır. *Bulamak* ve *bulaştırmak* sözlükbirimlerinde ise *belemek* sözcüğüne yer verilmemiştir.

**221. Belen:** a. 1. Bel 2. Tepe 3. Bayır 4. Dağ üzerindeki yüksek geçit, dik dağ yolu

Sözcüğün ilk 3 tanımında ölçünlü dildeki eşanlamlı sözlükbirimlere *gönderme* yapılmıştır. 4 numaralı tanımda ise geçit üst kavramı verilerek konumu ve boyutu üzerinden ayırt edici özellikler verilerek *analitik tanım* yapılmış virgülden sonra ise *yol* üst kavramı verilmiş ve niteliği ile durumu üzerinden nitelenerek kısa bir *analitik tanım* yapılmıştır.

**222. Belenmek:** 1. Kundaklanmak 2. Bulanmak, bulaşmak

Sözlükbirimin tanımında sözcüğün *ölçünlü dildeki eşanlamlılarına* *gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan sözlükbirimlerde ise *belenmek* sözcüğüne yer verilmemiştir.

**223. Belermek:** nsz. Göz, akı iyice belirecek bir biçimde açmak

Tanımda *açmak* üst kavramı üzerinden *gözle ilgili olduğu* ve *biçimi* üzerinden nitelenerek *analitik tanım* yapılmıştır.

**224. Belertmek:** Gözünü, akı iyice belirecek bir biçimde açmak

*Belermek* sözcüğünün tanımında olduğu gibi *analitik tanım* yöntemine başvurulmuştur.

**225. Beletmek:** Kundaklatmak

Sözcüğün tanımında *ölçünlü dildeki eşanlamlısına* *gönderme* yapılmıştır. *Kundaklatmak* maddesinin tanımında ise *beletmek* sözcüğü eşanlamlı olarak verilmemiştir.

**226. Bal evladı:** a. Bir kimsenin öz çocuğu

Tanımda *çocuk* üst kavramı verilmiş ve öz olması ile nitelenerek kısa bir *analitik tanım* yapılmıştır.

**227. Belik:** a. Saç örgüsü

Sözcüğün tanımında *ölçünlü dildeki eşanlamlısına gönderme* yapılmıştır. *Saç örgüsü* sözlükbiriminin tanımında ise belik sözcüğüne yer verilmemiştir.

**228. Beliklemek:** Saçları örmek

Tanımda *örmek* üst kavramı verilerek *neyin örüldüğü* betimlenmiş ve *tek yönlü betimleme* yapılmıştır.

**229. Belinlemek:** Birden uyanarak çevresine korku ile şaşkın şaşkın bakmak, irkilmek

Sözcüğün tanımı *bakmak* üst kavramıyla çerçevelemiş ve nasıl sorusunun cevabını veren nitelermelerle *analitik tanım* yapılmıştır.

**230. Belleme (II):** At vb. hayvanların sırtına, eyerin altına konulan keçe, meşin veya kalın kumaş parçası, yapık, yuna

Tanımda *keçe* ve *kumaş parçası* olmak üzere iki üst kavram verilerek ayrı ayrı nitelenmiş ve *analitik tanım* yapılmıştır. Her iki üst kavramın ortak özelliği ise *at vb. hayvanların sırtına konulması* olarak verilmiştir. *Yapık* ve *yuna* sözcükleri ise eşanlamlı olarak verilmiştir. Bu iki sözlükbirimin tanımlarında da doğrudan *belleme II* maddesine gönderme yapılmıştır.

**231. Ben (I):** a. 3. Saçta, sakalda beliren beyazlık

Sözcüğün tanımında *beyazlık* üst kavramı verilmiş ve *nerede belirmediği* ayırt edici özellik olarak ön plana çıkarılarak *analitik tanım* yapılmıştır.

**232. Ben (II):** a. 1. Olta veya tuzağa konulan yem

## 2. Kuşun yavrusuna taşıdığı yem

Sözcüğün her iki tanımında da *yem* üst kavramı kullanılmış ilk tanımda *nereye konulduğu*, ikinci tanımda ise *ne olduğu* üzerinden ayırt edici özellikler verilerek *analitik tanım* yapılmıştır.

**233. Bengi (II):** a. Ege veya Güney Marmara bölgesinin halk oyunlarından biri

Sözcüğün tanımında “...dan biri” kalıp ifadesi kullanılmış ve yeterince ait olduğu sınıfın diğer üyelerinden ayrılması için *yeterince ayırt edici özellik verilmemiş* dolayısıyla *sentez tanımı* yapılmıştır.



**234. Benildemek:** nsz. Belinlemek

Sözcüğün tanımında *ölçünlü dildeki eşanlamlısına gönderme* yapılmıştır. *Belinlemek* sözlükbiriminin tanımında ise *benildemek* sözcüğüne yer verilmemiştir.

**235. Berdel:** a. Ailenin kız ve erkek çocuğunun diğer ailenin kız ve erkek çocuğuyla karşılıklı olarak aynı zamanda evlendirilmesi

Tanımda *evlendirilme* üzerinden sözcüğün ayırt edici özellikleri açıklanarak *analitik tanım* yapılmıştır.

**236. Bereket:** a. 2. Yağmur

Sözcüğün tanımında *ölçünlü dildeki eşanlamlısına gönderme* yapılmıştır. *Yağmur* sözlükbiriminin tanımında da *bereket* sözcüğü eşanlamlı olarak verilmiştir.

**237. Berenarı:** zf. Şöyle böyle, az çok, biraz, oldukça

TS'de zarfların tanımlanmasında en yaygın yöntem olan *eşanlamlısına gönderme yöntemi* *berenarı* sözlükbiriminin tanımında da kullanılmıştır. Ölçünlü dildeki sözlükbirimlerin tanımlarında ise *berenarı* sözcüğüne yer verilmemiştir.

**238. Beribenzer:** sf. Sıradan, bayağı, alelade

Sözcüğün tanımında *ölçünlü dildeki eşanlamlısına gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan sözlükbirimlerin tanımlarında ise *beribenzer* sözcüğü kullanılmamıştır.

**239. Bertik:** a. 1. Yara, bere 2. Deride mor leke, çürük 3. sf. İncinmiş, burkulmuş

1 numaralı tanımda iki farklı sözlükbirime *gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan sözlükbirimlerin tanımlarında *bertik* verilmemiştir. 2 numaralı tanımda *çürük* üst kavramı verilmiş ve *renge* ile *nerede ortaya çıktığı* belirtilerek *analitik tanım* yapılmıştır. 3 numaralı tanımda ise sıfat türündeki *eşanlamlı sözcükler* verilmiştir.

**240. Bertilmek:** nsz. 1. İncinmek, burkulmak 2. Berelenmek, yaralanmak 3. Morarmak, çürümek

Sözcüğün üç tanımında da eşanlamlı sözlükbirimlere *gönderme* yapılmıştır. Kullanılan sözlükbirimlerin tanımlarında *bertilmek* sözcüğü kullanılmamıştır.

**241. Bertmek:** nsz. Bertilmek

Sözcüğün tanımında *ölçünlü dildeki eşanlamlısına gönderme* yapılmıştır. *Bertilmek* sözcüğünün tanımında ise *bertmek* verilmemiştir.

**242. Beserek:** a. İki hörgüçlü deve ile boz devenin melezi olan tülü devenin erkeği

Sözcüğün tanımında *iç içe geçmiş tanımlar* mevcuttur. *Beserek* sözlükbiriminin *tülü deve* üst kavramı verilmiş ve *erkek olması* yönüyle ait olduğu sınıfın diğer türlerinden ayrılarak *analitik tanım* yapılmıştır. Bunun yanında tanımda üst kavramı oluşturan *tülü deve* sözcüğünün de *iki hörgüçlü deve* ve *boz deve* üzerinden *sentez yöntemiyle* tanımlanmıştır. Böylelikle sözlükbirimin tanımlamak için analitik tanımın içinde tanımlayıcı sözlüklerden biri de ayrı bir yöntemle tanımlanmıştır. TS’de bu tür tanımları, *katmanlı (iç içe geçmiş) tanım* olarak adlandırmanın doğru olduğu kanısındayız.

**243. Beslek:** a. Besleme, hizmetçi, ahretlik

Sözcüğün tanımında *ölçünlü dildeki eşanlamlısına gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan sözlükbirimlerden *besleme 2* ve *ahretlik 3* tanımlarında *beslek* sözcüğü eşanlamlı olarak verilmiştir.

**244. Beşme:** a. 1. Her çubuğu ayrı ayrı beş renkte olan, yollu bir kumaş türü

2. Tabaklanmamış ham deri

3. Çıkrıkçı tezgâhının türü

Sözcüğün 1 numaralı tanımında “*bir ...türü*” biçiminde sentez tanımlarında kullanılan kalıp ifadeye yer verilmiş ve sözlükbirimin ait olduğu sınıfın diğer üyelerinden ayrılması için çubuğunun renkleri ve yollu (çizgili) olması bakımından ayırt edici özellikler öne çıkarılarak *analitik tanım* yapılmıştır. Tanımda kullanılan *yollu (çizgili)* sözcüğü, sözlük kullanıcısının kod çözme aşamasında *anlam bulanıklığına (ambiguity)* neden olabilecek sıklığı düşük bir sözcüktür. 2 numaralı tanımda *deri* üst kavram verilmiş ve *ham olması* ve *tabaklanmaması* öne çıkarılarak kısa bir *analitik tanım* yapılmıştır. 3 numaralı tanımda ise “*... türü*” kalıp ifadesiyle *meronimik ifadeyle tanım* yapılmıştır.

**245. Bezekçi:** a. 2. Gelinleri süsleyen kadın

Tanımda *kadın* üst kavramı verilerek *yaptığı iş üzerinden* tanımlanarak *analitik tanım* yapılmıştır.

**246. Bezelemek:** Hamur topağı yapmak

Sözcükte *yapmak* üst kavramı verilmiş ne olduğu betimlenerek *analitik tanım* yapılmıştır.

**247. Bezeli:** sf. 2. Bezeği olan, bezekli

Sözcüğün tanımını "...olan" ifadesiyle sıfatların tanımında kullanılan *tek yönlü betimleme* ile tanımlanmış ve *bezekli* sözlükbirimine *gönderme* yapılmıştır.

**248. Bıcıl:** a. 1. Aşık kemiğinin altında bulunan küçük bir kemik

2. Bu kemikle oynanan oyun

1 numaralı tanımda *kemik* üst kavramı verilerek *konumu* ve *boyutu* üzerinden nitelenmiş ve *analitik tanım* yapılmıştır. 2 numaralı tanımda ise sözlük kullanıcısı bıcılın 1 numaralı tanımına atıf yapılarak "...-An oyun" kalıp ifadesiyle tanımlanmıştır.

**249. Bırgan:** a. *Boru* biçimindeki maden parçaların içini düzleştirip parlatmakta kullanılan alet

Sözcüğün tanımında *alet* üst kavramı verilerek *şekli*, *işlevi* ön plana çıkarılmış ve *analitik tanım* yapılmıştır.

**250. Bıçık:** a. Sel veya dere yatağı

Tanımda (*su*) *yatağı* üst kavramı kullanılarak *kaynağı* betimlenmiş ve *analitik tanım* yapılmıştır.

**251. Bıçılğan:** a. 1. Azmış, yayılmış yara

2. Hayvanların tırnak kökünde oluşan yara

1 numaralı tanımda *yara* üst kavramı *etkinliği* ve *yayılmı* ile betimlenerek *analitik tanım* yapılmıştır. 2 numaralı tanımda *yara* üst kavramı verilmiş ve *nerede oluştuğu* öne çıkarılarak *analitik yöntemle* tanımlanmıştır.

**252. Bıldır:** zf. Geçen yıl, bir yıl önce

Tanımda zarf türündeki sözcüklerde sık kullanılan *eşanlımlı sözcükler* kullanılarak tanımlama yoluna gidilmiştir.

**253. Bılmak:** nsz. Bozulmak, yumuşamak, zedelenmek, erimek

Sözcüğün tanımında *ölçünlü dildeki eşanlamlı sözlükbirimlere gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan sözlükbirimlerin tanımlarında ise *bıkmak* sözcüğüne yer verilmiştir.

**254. Bızbız:** Davula sol elle vurulan ince değnek

Tanımda *değnek* üst kavramı *kullanım alanı* ve *kullanım şekli* ve *boyutu* üzerinden belirtilenerek *analitik tanım* yapılmıştır.

**255. Bibi:** Hala

Sözcüğün tanımında *ölçünlü dildeki eşanlamlısına gönderme* yapılmıştır. *Hala* sözlükbiriminin tanımında da *bibi* sözcüğü eşanlamlı olarak verilmiştir.

**256. Bicik:** a. 1. Meme 2. Meme başı

Sözcüğün tanımında *ölçünlü dildeki eşanlamlı sözlükbirimlere gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan sözlükbirimlerin tanımlarında da *bicik* sözcüğü eşanlamlı olarak sözlük kullanıcılarına sunulmuştur.

**257. Bilecen:** sf. 1. Her şeyi bilen, her şeyden anlayan 2. Bilgiçlik taslayan, ukala

Sözcüğün 1 numaralı tanımında sıfatların tanımlarında kullanılan "...-An" sıfat fil ekiyle *tek yönlü betimleme* yapılmıştır. 2 numaralı tanımda da aynı yöntem uygulanmış ve *ukala* sözcüğüne *gönderme* yapılmıştır. *Ukala* sözlükbiriminin tanımında ise *bilecen* sözcüğü verilmemiştir.

**258. Bilek damarı:** a. Nabız

Sözcüğün tanımında *ölçünlü dildeki eşanlamlısına gönderme* yapılmıştır. *Nabız* sözlükbiriminin tanımında ise *bilek damarı* birleşği verilmemiştir.

**259. Biliş:** a. 2. Bildik, tanıdık

Sözcüğün tanımında *ölçünlü dildeki eşanlamlı sözlükbirimlere gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan sözcüklerin tanımlarında ise *biliş* sözcüğüne yer verilmemiştir.

**260. Bilişmek:** nsz. 2. Öğrenmek

Sözcüğün tanımında *ölçünlü dildeki eşanlamlısına gönderme* yapılmıştır. *Öğrenmek* sözlükbiriminin tanımında ise *bilişmek* sözcüğüne yer verilmemiştir.

**261. Billur:** a. 4. Koç yumurtası

Sözcüğün tanımında *ölçünlü dildeki eşanlamlısına gönderme* yapılmıştır. *Koç yumurtası* maddesinde ise billur sözcüğüne yer verilmemiştir.

**262. Bini:** a. 1. Binme işi 2. Kapı, dolap vb. şeylerin, kanatları kapandığında kalan aralığı örtebilmek için bu kanatların kenarına çakılan çita

Sözcüğün 1 numaralı tanımında sözcüğün köküyle morfolojik ilişki kurularak TS’de ad türündeki sözlükbirimlerin tanımlarında kullanılan “...işi” ifadesiyle *tek yönlü betimleme* kullanılmıştır. 2 numaralı tanımda ise *çita* üst kavramı verilerek *işlevi, kullanım alanı ve kullanım zamanı* nitelenmiş ve *analitik tanıma* başvurulmuştur.

**263. Binit (II):** a. Hamur durumundaki ekmeklerin, fırına atılmadan önce içine konulduğu oyuk gözlü tahta

Tanımda *tahta* üst kavramı; *şekil, işlev ve kullanım zamanı* bakımından nitelenerek *analitik tanım* yapılmıştır.

**264. Bir dolu:** sf. Birçok

Sözcüğün tanımında *ölçünlü dildeki eşanlamlısına gönderme* yapılmıştır. *Birçok* sözlükbiriminin tanımında ise *bir dolu* sözcüğüne yer verilmemiştir.

**265. Bişek:** a. Yayık dövmede kullanılan araç

Tanımda araç üst kavramı verilmiş ve işlev üzerinden tanımlanmış böylelikle yeterince ayırt edici özellik verilmeden yetersiz bir *analitik tanım* yapılmıştır.

**266. Bişi:** a. Çörek, tatlı bir tür ekmek

Tanımda “bir tür...” kalıp ifadesiyle sentez yöntemi uygulanmış ve *çörek* sözlükbirimine *gönderme* yapılmıştır. *Çörek* maddesindeki tanımlarda ise *bişi* sözcüğüne yer verilmemiştir.

**267. Bitik:** sf. 3. Yapışık, dolaşık, ekli

Sözcüğün tanımında *ölçünlü dildeki eşanlamlı sözlükbirimlere gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan sözlükbirimlerin tanımlarında ise *bitik* sözcüğü kullanılmamıştır.

**268. Bitirmiş:** sf. 1. Bir bilim dalında veya başka bir alanda bilginin doruğuna ulaşmış (kimse)

Tanımda *kimse* üst kavramı verilmiş ve nitelenmiştir. Tanımlanan sözcükle tür uyumunu sağlamak için parantez içine alınmış olan *kimse* sözcüğü tanıma dahil edildiğinde *analitik tanım* yapıldığı görülmektedir.

**269. Bitmiş:** a. Bir şeyin son fiyatı

Sözcüğün tanımında *fiyat* üst kavramı üzerinden betimleme yapılarak kısa bir *analitik tanım* yapılmıştır.

**270. Bizlemek:** Ucu çivili değnekle hayvanı dürtmek

Tanımda dürtmek üst kavram olarak verilmiş ve *ne ile yapıldığı* ile *neye yapıldığı* belirtilenerek *analitik tanıma* başvurulmuştur.

**271. Bizlengiç:** a. Ucu çivili değnek

Sözcüğün tanımında değnek üst kavramı dar kapsamda nitelenmiş ve kısa bir *analitik tanım* yapılmıştır.

**272. Boduç:** a. Ağaç veya topraktan yapılmış küçük su kabı

Tanımda *kap* sözcüğü üst kavram olarak belirlenmiş ve *boyutu* ile *ham maddesi* ön plana çıkarılarak *analitik* tanım yapılmıştır.

**273. Boğak:** Anjin

Sözcüğün tanımında *ölçünlü dildeki eşanlamlısına gönderme* yapılmıştır. *Anjin* sözlükbiriminin tanımında da *boğak* sözcüğü eşanlamlı olarak verilmiştir.

**274. Boğanak:** a. Sağanak, bora

Sözcüğün tanımında *ölçünlü dildeki eşanlamlı sözlükbirimlere gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan sözlükbirimlerin tanımlarında ise *boğanak* sözcüğüne yer verilmiştir.

**275. Boğasak:** a. Boğaya gelmiş veya boğa isteyen inek

Tanımda *inek* üst kavramı nitelenerek *analitik tanıma* başvurulmuştur.

**276. Boğasamak:** nsz. İnek boğa istemek veya boğaya gelmek

Bir önceki maddede olduğu gibi istemek ve gelmek üst kavramları nitelenerek *analitik tanım* yapılmıştır.

**277. Boğulmak:** nsz. 4. Kumarda hileli oyun sonunda her şeyini yitirmek

Sözcüğün tanımında yitirmek üst kavramına sorulan *nerede ve nasıl* sorularına cevap verecek şekilde betimlenmiş ve *analitik tanım* yapılmıştır.

**278. Boğunuk:** sf. 1. Kısık, boğuk 2. Sıkıntılı, kapalı, donuk

Sözcüğün tanımında *ölçünlü dildeki eşanlamlı sözlükbirimlere gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan sözlükbirimlerin tanımlarında ise *boğunuk* sözcüğüne yer verilmemiştir.

**279. Bolalmak:** nsz. Bollaşmak

Sözcüğün tanımında *ölçünlü dildeki eşanlamlısına gönderme* yapılmıştır. Bollaşmak sözlükbiriminin tanımında ise *bolalmak* sözcüğü kullanılmamıştır.

**280. Bolarabilmek:** nsz. Bolarma ihtimali veya imkânı bulunmak

Tanımda *bulunmak* üst kavramı kullanılmış ve *imkân* ve *ihtimal* yönünden betimlenerek *tek yönlü betimlemeye* başvurulmuştur.

**281. Bolarmak:** nsz. Bol duruma gelmek

Sözcüğün tanımında *duruma gelmek* kalıplaşmış ifadesiyle *tek yönlü betimlemeye* başvurulmuştur. Tanımda *bollaşmak* sözcüğü kullanılsaydı doğrudan bir karşılık olacağı için betimleme yapılmadan verilen o tür yapıların ise *eşanlamlı sözlükbirime gönderme* olarak değerlendirilmesi gerektiği kanısındayız.

**282. Bol balamat:** zf. Bol bol, döke saça

Sözcüğün tanımında *ölçünlü dildeki eşanlamlı sözlükbirimlere gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan sözlükbirimlerin tanımlarında ise *bol balamat* birleşimine yer verilmemiştir.

**283. Bol bulamaç:** zf. Bol bol, pek çok

Sözcüğün tanımında *ölçünlü dildeki eşanlamlı sözlükbirimlere gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan sözlükbirimlerin tanımlarında ise *bol bulamaç* birleşimine yer verilmemiştir.

**284. Boliçe:** a. Yahudi kadını

Sözcüğün tanımında *ölçünlü dildeki eşanlamlısına gönderme* yapılmıştır.

**285. Bor (I):** sf. İşlenmemiş, taşlık, sert, ekilmemiş (toprak), borak

Tanımda *toprak* üst kavramı verilmiş ve *niteliği* ile *yapısı* üzerinden nitelenerek *analitik tanım* yapılmış ve *borak* sözlükbirimine *gönderme* yapılmıştır. *Borak* maddesinde de *bor (I)* sözlükbirimine doğrudan *gönderme* yapılmıştır.

**286. Borak:** sf. Bor (I)

Sözcüğün tanımında bir başka maddeye doğrudan *gönderme* yapılmıştır.

**287. Borani:** a. Pirinçli, yumurtalı, yoğurtlu ıspanak vb. sebze yemeği

Tanımda *sebze yemeği* üst kavramı verilerek nitelenmiş ve nitelenme içinde verilen ıspanak sözcüğü de ayrıca nitelenmiştir bu yönüyle tanım *katmanlı (iç içe geçmiş) tanım* olarak nitelenmelidir.

**288. Bostana:** a. Domates, soğan, yeşil biber ve pul biberin nar ekşisi ve sirke ile karışımından yapılan sulu salata

Sözcüğün tanımında salata üst kavramı verilerek yapımında kullanılan malzemeler, ve yapılış şekli ve niteliği yönlerinden betimlenerek *analitik tanım* yapılmıştır.

**289. Bostan gölgeliği:** a. Bağ ve bahçelerde gölgelenmek veya yağmurdan korunmak için yapılan, üstü örtülü, basit gölgelik

Sözcüğün tanımından, sözlükbirimin *gölgeliğin bir türü* olduğunu anlıyoruz. *Gölgelik* üst kavramından hareketle; *nerelerde*, *ne için* ve *nasıl* olduğuna dair ayırt edici özellikler verilerek *analitik tanım* yapılmıştır.

**290. Boşanmak:** 7. Sıyrılmak, kurtulmak

Sözcüğün tanımında *ölçünlü dildeki eşanlamlı sözlükbirimlere gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan sözlükbirimlerin tanımlarında ise *boşanmak* sözcüğüne yer verilmiştir.

**291. Boya:** a. 4. Yazmak için kullanılan mürekkep

Tanımda *mürekkep* sözcüğü üst kavram olarak verilerek *işlevi* öne çıkarılmış ve kısa bir *analitik tanım* yapılmıştır.

**292. Boydak:** a. 1. Yükü olmayan yaya

sf. 2. Bekâr, yalnız, serbest



1 numaralı tanımda *yaya* üst kavramı tek yönlü bir şekilde nitelenerek *analitik tanım* yapılmıştır. Sözcüğün 2 numaralı tanımında *ölçünlü dildeki eşanlamlı sözlükbirimlere gönderme* yapılmıştır. Göndermede kullanılan sözlükbirimlerin tanımlarında ise *boydak* sözcüğüne yer verilmemiştir.

**293. Boyun bağı:** a. Gömlek yakasının altından geçirilip süs olarak bağlanan uzun, enlice kumaş parçası, kravat

Tanımda *kumaş parçası* üst kavramı *bağlanması, bağlanma şekli ve boyutu* üzerinden nitelenmiş ve *kravat* sözlükbirimine de *gönderme* yapılmıştır. *Kravat* sözlükbiriminin tanımında da *boyun bağı* sözcüğü eşanlamlı olarak verilmiştir.

**294. Boyunduruk parası:** a. Bir mahalleden veya başka köyden başka yere gelin götürülürken, kaynatanın, gelinin ayrıldığı yerin delikanlılarına verdiği bahşiş

Tanımda bahşiş üst kavramı niteliği bakımından ayırt edici yönleri vurgulanarak betimleyici biçimde *analitik tanım* yapılmıştır.

**295. Bozlamak:** nsz. 1. Deve bağlamak

Sözcüğün tanımında *bağlamak* üst kavramı alt sınıfın diğer üyelerinden *deve* ifadesiyle ayrılmış ve *tek yönlü betimlemeye* başvurulmuştur.

**296. Bozmacı:** a. Eski şeyleri alıp bozarak parça parça satan kimse

Tanımda kimse üst kavramı *yapılan iş bakımından* nitelenmiş ve *analitik tanım* yapılmıştır.

**297. Bozumca:** a. Kurşun renginde iri bir kertenkele

Sözcüğün tanımı *kertenkele* üst kavramı verilerek tanımlanan sözlükbirimi diğer *kertenkele* türlerinden ayıracak özellikleri verilerek yapılmış dolayısıyla *analitik tanım* uygulanmıştır.

**298. Boz yel:** a. Lodos

Sözcüğün tanımında *ölçünlü dildeki eşanlamlısına gönderme* yapılmıştır. *Lodos* sözlükbiriminin tanımında 1 numaralı tanımında da *boz yel* sözcüğü eşanlamlı olarak verilmiştir.

**299. Böce:** a. Böcü

Sözcüğün tanımında *ölçünlü dildeki eşanlamlısına gönderme* yapılmıştır. *Böcü* sözlükbiriminin tanımında tanımında ise *böce* sözcüğüne yer verilmemiştir.

**300. Böcek:** a. 3. Kelebek, kurt ve tırtılın dışında kalan küçük hayvancıklar

Tanımda böceğin *küçük hayvancık* olduğu belirtilerek sınıfsal ilişki bakımından farklı grupta olduğu hayvanlar üzerinden türüne yönelik göreceli bir sınır çizilmiş dolayısıyla *sentez yöntemi* uygulanmıştır.

**301. Böcelenmek:** nsz. Tahıl böceklenmek

Sözcüğün tanımında ölçünlü dildeki *böceklenmek* sözcüğü üst kavram olarak verilmiş ve *tahılın böceklenmesi* olarak nitelenerek isim fiillerde kullanılan *tek yönlü betimleme* yapılmıştır.

**302. Böcü:** a. 1. Kurt 2. Böcek 3. Çocukları korkutmak için söylenen ve hayalet, hortlak vb. hayalî varlık

1 ve 2 numaralı tanımda sözcüğün ölçünlü dildeki *eşanlamlılarına gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan sözlükbirimlerin tanımlarında ise *böcü* sözcüğü verilmemiştir. 3 numaralı tanımda ise varlık üst kavramı neden söylendiği ve ne olduğu üzerinden örnekler yardımıyla da nitelenmiş ve *analitik tanım* yapılmıştır.

**303. Böle:** a. 1. Teyze kızı 2. Amca, dayı, hala çocuğu

Sözcüğün tanımında *ölçünlü dildeki eşanlamlı sözcüklere gönderme* yapılmıştır.

**304. Bölme:** a. 4. Kalın ağaç gövdesinden odun veya tekne yapmak için ayrılan tomruk

Tanımda tomruk üst kavramı verilerek boyutu, ne için kullanıldığı üzerinden ayrıntılı bir *analitik tanım* yapılmıştır.

**305. Börkenek:** a. 2. Yağmurdan veya soğuktan korunmak için giyilen ucu sivri boşluk, külah

Sözcüğün tanımında genel üst kavram olarak niteleyebileceğimiz *boşluk* sözcüğü kullanılmış ve *ne için giyildiği* ve *şekli* üzerinden ayırt edici özellikleri verilerek *analitik tanım* yapılmıştır. Tanımı desteklemek için *külah* sözcüğü de eşanlamlı olarak verilmiştir. *Külah* sözlükbiriminin tanımında ise *börkenek* sözcüğü verilmemiştir.

**306. Börtmek:** 1. Az pişirmek, haşlamak 2. Kabarmak, şişmek

1 numaralı tanıtmda *pişirmek* üst kavramı *az* nitelemesi ile kullanılarak *tek yönlü betimlemeye* başvurulmuştur. Tanıtımın diğere unsurlarında ise *ölçünlü dildeki eşanlamlı sözlükbirimlere gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan sözlükbirimlerin tanıtımlarında ise *börtmek* sözcüğü kullanılmamıştır.

**307. Börttürmek:** Börtme işi yaptırılmak

Sözcüğün köküne morfolojik olarak dayanılarak *tek yönlü betimlemeye* başvurulmuş ve tanıtmda *yaptırılmak* edilgen yapısı üst kavram fiili olarak kullanılmıştır.

**308. Börtü böcek:** a. Çeşitli böcekler

Tanıtmda herhangi bir ayırt edici özellik verilmeden ölçünlü dildeki ifade *eşanlamlı* olarak verilmiştir.

**309. Börtülmek:** nsz. Börtme işine konu olmak

Bu tip tanıtımlar TS’de kökte bulunan fiilin isimleştirilerek “...*konu olmak*” ifadesiyle *tek yönlü betimleme yöntemiyle* oluşturulan tanıtımlardır.

**310. Böylecene:** zf. Böylece

Sözcüğün tanıtımında *ölçünlü dildeki eşanlamlısına gönderme* yapılmıştır. *Böylece* sözlükbiriminin tanıtımında ise *böylecene* sözcüğü verilmemiştir.

**311. Buğul buğul:** zf. Buğu çıkararak

Sözcüğün tanıtımında *ölçünlü dildeki eşanlamlısı zarflaştırılarak tanımlanmıştır*.

**312. Buğur:** a. Buğra

Sözcüğün tanıtımında *ölçünlü dildeki eşanlamlısına gönderme* yapılmıştır. *Buğra* sözlükbiriminin tanıtımında *buğur* sözcüğü de eşanlamlı olarak verilmiştir.

**313. Bukağılamak:** Hayvanın ayağına bukağı takmak

Tanıtmda *takmak* üst kavramı verilmiş ve işlevi ve nasıl kullanıldığı üzerinden nitelenerek *tek yönlü betimlemeye* başvurulmuştur.

**314. Bukağılık:** a. Hayvanların ayağına bukağı takılacak yer, bilek

Sözcüğün tanıtımından hayvan bileği kastedildiği anlaşılmaktadır. Tanıtmda yer sözcüğü genel üst kavram olarak verilmiş ve nitelenerek *analitik tanım* yapılmıştır. Tanıtımı des-

tekleyici olarak *bilek* sözcüğü eşanlamlı olarak verilmiştir. *Bilek* sözlükbiriminin tanımında ise *bukağılık* sözcüğü verilmemiştir.

**315. Bukanak:** a. Ayak

Sözcüğün tanımında *ölçünlü dildeki eşanlamlısına gönderme* yapılmıştır. *Ayak* sözlükbiriminin tanımında ise *bukanak* sözcüğüne yer verilmemiştir.

**316. Bula:** a. Yenge, amca veya dayı karısı

Tanımda üç farklı isim tamlaması içeriği sunularak ölçünlü dildeki *eşanlamlı yapılar* kullanılmıştır.

**317. Bulak:** a. Kaynak, pınar

Sözcüğün tanımında *ölçünlü dildeki eşanlamlı sözlükbirimlere gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan sözlükbirimlerin tanımlarında ise *bulak* sözcüğüne yer verilmemiştir.

**318. Buncağız:** sf. 1. Bu kadar, bu kadarcık 2. Bu zavallı, bu küçücük

Sözcüğün tanımında *ölçünlü dildeki eşanlamlı sözcüklerle* tanımlanmıştır.

**319. Bunmak:** nsz. Beğenmemek, azımsamak, küçümsemek

Sözcüğün tanımında *ölçünlü dildeki eşanlamlı sözlükbirimlere gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan sözlükbirimlerin tanımlarında ise *bunmak* sözcüğüne yer verilmemiştir.

**320. Burcumak:** nsz. Güzel koku yaymak

Tanımda *yaymak* üst kavramı verilmiş ve nitelenerek *tek yönlü betimleme* yapılmıştır.

**321. Burma:** a. 6. Musluk 7. Eğrilmek için bükülmüş yün 8. Yaşken burularak kurutulan ot 9. Kuru incir

Sözcüğün 6 numaralı tanımında ölçünlü dildeki eşanlamlı sözlükbirime *gönderme* yapılmıştır. *Musluk* sözlükbiriminin tanımında ise *burma* sözcüğüne yer verilmemiştir. 7 numaralı tanımda *yün* üst kavramı verilerek nitelenmiş ve *analitik tanım* yapılmıştır. 8 numaralı tanımda da *ot* üst kavramı verilerek ne zaman ve nasıl burulduğu üzerinden ayırt edici özellikleri öne çıkarılarak *analitik tanım* yapılmıştır. 9 numaralı tanımda ise *ölçünlü dildeki sözlükbirime gönderme* yapılmıştır. *Kuru incir* sözlükbiriminde ise *burma* sözcüğü kullanılmamıştır.

**322. Burtlak:** a. Taşlık, çalılık yer

Sözcüğün tanımında *yer* üst kavramı verilmiş ve *nasıl olduğu* üzerinden nitelenerek *analitik tanıma* başvurulmuştur.

**323. Buru:** a. Sancı, buruntu

Sözcüğün tanımında *ölçünlü dildeki eşanlamlı sözlükbirimlere gönderme* yapılmıştır. Buruntu sözlükbiriminin tanımında *buru* eşanlamlı olarak verilirken sancı sözlükbiriminin tanımında *buru* sözcüğüne yer verilmemiştir.

**324. Burunluk:** a. Burunsak

Sözcüğün tanımında *ölçünlü dildeki eşanlamlısına gönderme* yapılmıştır. *Burunsak* sözcüğünün 1 numaralı tanımında da *burunluk* sözcüğüne yer verilmiştir.

**325. Buruntu:** a. Buru, sancı, bağırsak bozukluğu

Sözcüğün tanımında *ölçünlü dildeki eşanlamlı sözlükbirimlere gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan sözlükbirimlerden *buru* maddesinde *buruntu* sözcüğü eşanlamlı olarak verilmiş ancak *sancı* sözlükbiriminin tanımında ise *buruntu* sözcüğü kullanılmamıştır. *Bağırsak bozukluğu* birleşigi ise TS’de sözlükbirim olarak yer almamaktadır.

**326. Buydurmak:** Dondurmak, çok üşütmek

Sözcüğün tanımında *ölçünlü dildeki eşanlamlı sözcükler verilerek* yapılmıştır. *Dondurmak* sözlükbiriminin tanımında ise *buydurmak* sözcüğüne yer verilmemiştir. *Çok üşütmek* yapısı ise ölçünlü dilde kalıplaşmış hale geldiği için *ölçünlü dildeki eşanlamlı yapılardan* kabul edilmelidir.

**327. Buymak:** nsz. 1. Çok üşüme 2. Soğuktan donarak ölmek

1 numaralı tanımda önceki maddede olduğu gibi *eşanlamlı yapı* kullanılmıştır. İkinci tanımda ise ölmek üst kavramı verilerek neden kaynaklandığı ve nasıl olduğu üzerinden nitelenerek *analitik tanıma* başvurulmuştur.

**328. Buzlu cam:** a. 2. Televizyon ekranı

*Televizyon ekranı* tamlaması sıklıkla kullanılan bir biçim olduğu için eşdizimli olarak kabul edilmeli ve sözcüğün tanımı *eşanlamlı sözcükle tanımlama* olarak değerlendirilmelidir.

**329. Buzluğan:** a. Üzerinde buz eksik olmayan yüksek dağ tepesi

Sözcüğün tanımında *tepe* üst kavramı verilmiş ve *sürekli buzlu olması* ve *yüksek olması* ve *dağa* ait olması üzerinden nitelenerek *analitik tanım* yapılmıştır.

**330. Büğemek:** Önüne bent yaparak suyu toplamak

Tanımda *toplamak* üst kavramı verilerek *nasıl* ve *neyi* sorularına cevap verecek şekilde ayırt edici özellikler verilerek *analitik tanım* yapılmıştır.

**331. Büğet:** Gölet

Sözcüğün tanımında *ölçünlü dildeki eşanlamlısına gönderme* yapılmıştır. *Gölet* sözlükbiriminin 1 numaralı tanımında da *büğet* sözcüğü *eşanlamlı* olarak verilmiştir.

**332. Büklüm:** a. 2. Dönemeç, viraj

Sözcüğün tanımında *ölçünlü dildeki eşanlamlı sözlükbirimlere gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan sözlükbirimlerin tanımlarında ise *büklüm* sözcüğüne yer verilmemiştir.

**333. Büküntü:** a. 3. Dönemeç, viraj

Sözcüğün tanımında *ölçünlü dildeki eşanlamlı sözlükbirimlere gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan sözlükbirimlerin tanımlarında ise *büküntü* sözcüğü kullanılmamıştır.

**334. Bürgü:** a. 1. Başörtüsü 2. Çarşaf 3. Atkı 4. İnce perde

Sözcüğün tanımında *ölçünlü dildeki eşanlamlı sözcüklere gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan sözlükbirimlerden *başörtüsü* ve *atkı* maddelerinde *bürgü* sözcüğü eşanlamlı olarak kullanılırken *çarşaf* sözlükbiriminde *bürgü* sözcüğüne yer verilmemiştir. 4 numaralı tanımda ise *perde* üst kavramı tek yönlü olarak tanımlanarak *tek yönlü betimleme* yapılmıştır.

**335. Büyükanne:** a. Büyükanne

Sözcüğün tanımında *ölçünlü dildeki eşanlamlısına gönderme* yapılmıştır. *Büyükanne* sözlükbiriminde ise *büyükanne* sözcüğü kullanılmamıştır.

**336. Büyürek:** sf. Biraz büyük

Tanımda *büyük* üst kavramı verilmiş ve biraz nitelemesi ile bir tür *analitik tanım* yapılmıştır.

**337. Büzük:** a. 2. Anüs

Sözcüğün tanımında *ölçünlü dildeki eşanlamlısına gönderme* yapılmıştır. *Anüs* sözlükbiriminin tanımında da eşanlamlı olarak *büzük* sözcüğü verilmiştir.

**338. Büzüktaş:** a. Kafadar

Sözcüğün tanımında *ölçünlü dildeki eşanlamlısına gönderme* yapılmıştır. *Kafadar* sözlükbiriminin tanımında da *büzüktaş* eşanlamlı olarak kullanılmıştır.

**C Maddesi****339. Cafcaf:** sf. 2. Ağız kalabalığı ile bir şeyi elde eden, şirret

Sözcüğün tanımında *-An* sıfat fiil ekiyle tanımlanan sözcüğün türüne uygun bir tanım yapılmış ve *ağız kalabalığı ile* ifadesiyle niteleme yapılarak sıfatlara özgü bir *analitik tanım* yapılmıştır. *Şirret* sözlükbirimi ise tanımı destekleyici olarak kullanılmıştır. *Şirret* sözlükbiriminin tanımında ise *cafcaf* sözcüğüne yer verilmemiştir.

**340. Cağ (I):** a. Parmaklık, korkuluk

Sözcüğün tanımında *ölçünlü dildeki eşanlamlı sözlükbirimlere gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan sözlükbirimlerin tanımlarında ise *cağ (I)* maddesine gönderme yapılmamıştır.

**341. Cağ (II):** a. Büyük bez veya deri torba, cav.

Sözcüğün tanımında *bez* ve *torba* üst kavramları üzerinden *büyük* ve *deri* nitelermeleri ile *tek yönlü betimleme* yapılmış ve *cav* sözcüğü eşanlamlı olarak verilmiştir.

**342. Cağ (III):** a. 1. Lavabo, banyo 2. Hamam, duş, banyo vb. yerlerde atık suyun akmasını sağlayan delik

1 numaralı tanıtımda *ölçünlü dildeki eşanlamlı sözlükbirimlere gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan sözlükbirimlerin tanımlarında ise *cağ III* maddesine gönderme yapılmamıştır. 2 numaralı tanıtımda ise *delik* üst kavramı verilerek atık suyun akmasını ağlaması ve kullanım alanları örneklendirilerek *analitik tanım* yapılmıştır.

**343. Cahil:** sf. 3. Deneyimsiz, genç, toy (delikanlı veya kız)

Sözcüğün tanımında sözlükbirimin sözcük türüne uygun tanım yapmak amacıyla (delikanlı veya kız) üst kavramları parantez içinde verilmiştir. Tanım TS'deki sıfat türündeki

sözcüklerde uygulanan tanım eğilimi çerçevesinde değerlendirildiğinde *ölçünlü dildeki eşanlamlı sözlükbirimler* ile tanımlandığı görülmektedir. Gönderme yapılan sözlükbirimlerin tanımlarında ise *cahil 3* alt maddesine yer verilmemiştir.

**344. Canavar:** a. 4. Kurt, domuz vb. cana kıyan yaban hayvanı

Tanımda *hayvan* üst kavramı üzerinden, *yaban olması* ve *cana kıyması* ayırt edici özellikleri verilmiş ve *kurt, domuz vb.* biçiminde alt türe ait örneklendirmelerle *analitik tanım* yapılmıştır.

**345. Can tahtası:** a. Göğüs kemiği

Sözcüğün tanımında *ölçünlü dildeki eşanlamlısına gönderme* yapılmıştır. *Göğüs kemiği* sözlükbiriminin tanımında ise *can tahtası* maddesi kullanılmamıştır.

**346. Car (I):** a. 1. Çağrı, tellal ile duyurma 2. İlan 3. Tehlike durumu

Sözcüğün 1 numaralı tanımında *çağrı* sözlükbirimine gönderme yapılmış ve *duyurma* üst kavramı üzerinden *kim ile?* sorusuna cevap verilerek *analitik tanım* yapılmıştır. *Çağrı* sözlükbiriminin ve 2 numaralı tanımda gönderme yapılan *ilan* sözlükbiriminin tanımlarında ise *car I* maddesine gönderme yapılmamıştır. 3 numaralı tanımda da "...durumu" ifadesiyle *tek yönlü betimlemeye* başvurulmuştur.

**347. Car (II):** a. Kadınların örtündükleri çarşaf, zar (III)

Tanımda *çarşaf* üst kavramı verilmiş ve kadınların kullandıkları vurgulanarak *analitik tanım* yapılmıştır. Gönderme yapılan *zar III* sözlükbiriminde de sözlük kullanıcısı *car II* maddesine doğrudan gönderilmiştir.

**348. Carcar:** sf. Geveze, yaygaracı

Sözcüğün tanımında *ölçünlü dildeki eşanlamlı sözlükbirimlere gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan sözlükbirimlerin tanımlarında ise *carcar* sözcüğüne yer verilmemiştir.

**349. Carcur (II):** a. Fermuar

Sözcüğün tanımında *ölçünlü dildeki eşanlamlısına gönderme* yapılmıştır. *Fermuar* sözlükbiriminin tanımında da *carcur* sözcüğü eşanlamlı olarak verilmiş ancak doğrudan *carcur II* maddesine gönderme yapılmıştır.



**350. Carlamak:** nsz. 1. Bağırarak konuşmak 2. Çok söylemek 3. Nara atmak, haykırmak 4. İlan etmek, duyurmak

Sözcüğün 1 ve 2 numaralı tanımlarında *konuşmak* ve *söylemek* üst kavramları verilerek kısa nitelermelerle *analitik tanım* yapılmıştır. 3 ve 4 numaralı tanımlarda ise *ölçünlü dildeki sözlükbirimlere gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan sözlükbirimlerin tanımlarında ise *carlamak* sözcüğüne yer verilmemiştir.

**351. Cavlamak (I):** nsz. Kavlamak, tüyünü dökmek, çıplak kalmak

Sözcüğün tanımında *kavlamak* sözlükbirimine *gönderme* yapılmış ve *dökmek/kalmak* üst kavramları nitelenerek *tek yönlü betimleme* yapılmıştır. *Kavlamak* sözlükbiriminin tanımında ise *cavlamak (I)* maddesine *gönderme* yapılmamıştır.

**352. Caygın:** sf. 1. Vazgeçip işin ardını bırakan 2. Dönek

1 numaralı tanımda bırakan üst kavramı üzerinden nasıl olduğu öne çıkarılarak *analitik tanım* yapılmıştır. 2 numaralı tanımda ise ölçünlü dildeki eşanlamlı sözlükbirime *gönderme* yapılmıştır. *Dönek* sözlükbiriminin tanımında da *caygın* sözcüğü eşanlamlı olarak verilmiştir.

**353. Cazgır:** a. 2. Fitneci

Sözcüğün tanımında *ölçünlü dildeki eşanlamlısına gönderme* yapılmıştır. *Fitneci* sözlükbiriminin tanımında ise *cazgır* sözcüğü kullanılmamıştır.

**354. Cebbar:** 2. sf. Becerikli, açık göz (kadın)

Tanımlanan sözcük tür bakımından sıfat olduğu için parantez dışındaki tanımı değerlendirdiğimizde sözlükbirimin *ölçünlü dildeki eşanlamlı sözcüklerle* tanımlandığı görülmür.

**355. Cebel (I):** a. 1. Sahipsiz, boş toprak 2. Ekilmemiş tarla, ekime elverişli olmayan yer

1 numaralı tanımda toprak üst kavramı verilmiş ve iki yönlü nitelenerek kısa bir *analitik tanım* yapılmıştır. 2 numaralı tanımda ise *tarla* ve *yer* üst kavramları üzerinden *nasıl?* sorusuna cevap veren nitelermeler yapılarak birbirinden bağımsız *iki ayrı analitik tanıma* başvurulmuştur.

**356. Cedelleşmek:** 1. Tartışmak, münakaşa etmek, becelleşmek, cebelleşmek

## 2. Uğraşmak, çabalamak, becelleşmek, cebelleşmek

Sözcüğün her iki tanımında da eşanlamlı sözlükbirimlere *gönderme* yapılmıştır. Ancak her iki tanımda da aynı sözlükbirimlere gönderme yapılması tekrara neden olmuştur. Gönderme yapılan sözlükbirimlerden halk ağzında kullanılan *becelleşmek* ve *cebelleşmek* sözlükbirimlerinde *cedelleşmek* maddesine *doğrudan gönderme* yapılmıştır.

### 357. Cefakâr: sf. Eziyet çeken, cefakeş

Sözcüğün tanımında eziyet çeken fiisel eşdizimliği ve eşanlamlı sözcük verilerek *eşanlamlı yöntem* uygulanmıştır.

### 358. Cennet kuşu: a. 3. Çok küçükken ölen çocuk

Tanımda *çocuk* üst kavramı üzerinden iki yönlü nitelendirme yapılarak *analitik tanıma* başvurulmuştur.

### 359. Ceren: a. Ceylan

Sözcüğün tanımında *ölçünlü dildeki eşanlamlısına gönderme* yapılmıştır. *Ceylan* sözlükbiriminde ise *ceren* kullanılmamıştır.

### 360. Cıbil: sf. 1. Çıplak 2. Yoksul, parasız, geçim darlığı çeken

1 numaralı tanımda *ölçünlü dildeki eşanlamlı sözlükbirime gönderme* yapılmıştır. *Çıplak* sözcüğünün 1 numaralı tanımında da *cıbil* sözcüğü eşanlamlı olarak verilmiştir. 2 numaralı tanımda ise ölçünlü dildeki eşanlamlı iki sözlükbirime *gönderme yapılmış* ve -An sıfat fiil ekiyle sıfatlaştırılmış ve ölçünlü dildeki *eşdizimli yapı* kullanılmıştır. Ölçünlü dilde gönderme yapılan sözlükbirimlerin tanımlarında ise *cıbil* sözcüğü eşanlamlı olarak yer almamıştır.

### 361. Cııldak: sf. Çıplak

Sözcüğün tanımında *ölçünlü dildeki eşanlamlısına gönderme* yapılmıştır. *Çıplak* sözcüğünün 1 numaralı tanımında da *cııldak* sözcüğü eşanlamlı olarak verilmiştir.

### 362. Cıdağı: a. 1. Atın iki omzunun arası 2. Derin, işleyen yara, büyük çıban

1 numaralı tanımda *ara* üst kavramı verilerek *at anatomisi* ile ilgili olduğu ayırt edici özellikleri öne çıkarılmış ve kısa bir *analitik tanım* yapılmıştır. 2 numaralı tanımda ise *yara* ve *çıban* üst kavramları verilerek nitelenmiş ve iki farklı *analitik tanıma* başvurulmuştur.

**363. Cık:** ünl. “Yok, olmaz” anlamında kullanılan bir söz

Sözcüğün tanımında ünlemlerde kullanıldığı üzere sözcüğün kattığı anlam belirtilerek “...*kullanılan bir söz*” kalıp ifadesiyle analitik tanım yönteminden de faydalanılan *kurala dayalı tanımlama* yapılmıştır.

**364. Cılk:** sf. 4. Sözü'nün eri olmayan

Tanımda -An sıfat fiil ekiyle sıfatlaştırılan ölçünlü dildeki *eşdizimli yapı eşanlamlı olarak* kullanılmıştır.

**365. Cılkava:** sf. Kurdun veya tilkinin ense postundan yapılan (kürk)

Sözcüğün tanımında sıfatlaştırılan yapılan üst kavramı verilerek niteliği ve ham maddesi belirtilerek kısa bir *analitik tanım* yapılmıştır.

**366. Cımbar:** a. 1. Çımbar 2. Filiz

Sözcüğün tanımlarında *eşanlamlı sözlükbirimlere gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan sözlükbirimlerden hlk. etiketli *çımbar* sözcüğünün tanımında *cımbar* sözcüğüne yer verilmemiş ancak *filiz (I)* sözlükbiriminin tanımında *cımbar* sözcüğü eşanlamlı olarak kullanılmıştır. TS’de iki adet *filiz* maddesi olduğu için tanımda *filiz (I)* maddesine doğrudan gönderme yapılması daha doğru olacaktır.

**367. Cımbarlamak:** Dokunmakta olan halının veya bezin kenarını cımbarla geriye almak

Tanımda almak üst kavramı kullanılmış ve betimlenerek *analitik tanıma* başvurulmuştur.

**368. Cıncık:** a. 1. Bardak, kadeh, tabak, vb. sırçadan veya porselenden yapılan şeyler, züccaciye

## 2. Bilye

1 numaralı tanımda *şeyler* sözcüğü genel üst kavram olarak kullanılmış ve hammaddesi belirtilmiş ve ortaya çıkan ürünler örneklendirilerek *analitik tanım* yapılmıştır. Tanıma ek olarak *züccaciye* sözlükbirimine gönderme yapılmıştır. *Züccaciye* maddesinde ise *cıncık* sözcüğüne yer verilmemiştir. 2 numaralı tanımda ise *doğrudan gönderme* yapılmıştır. *Bilye* sözlükbiriminin 1 numaralı tanımında da *cıncık* sözcüğü *eşanlamlı* olarak verilmiştir.

**369. Cıngıl (I):** a. 1. Küçük üzüm salkımı

2. Boncuk, gümüş veya altın para ile yapılmış, başlığa veya giysiye takılan süs

Sözcüğün 1 numaralı tanımında *salkım* üst kavramı verilmiş ve *boyutu* ile *niteliği* üzerinden *analitik tanım* yapılmıştır. 2 numaralı tanımda ise süs üst kavramı verilerek *hammaddesi* ve *nerelerde kullanıldığına* yönelik ayırt edici özellikleri verilmiş ve *analitik tanım* yöntemine başvurulmuştur.

**370. Cırcır:** a. 1. Pamuk kozalarının pamuğunu ve çekirdeğini birbirinden ayıran çıkırık

2. Ağustos böceği

3. Fermuar

1 numaralı tanımda *çıkırık* üst kavramı verilerek işlevi üzerinden tanımlanmış ve *analitik tanım* yapılmıştır. 2 ve 3 numaralı tanımlarda ise *ölçünlü dildeki eşanlamlı sözlükbirimlere gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan sözlükbirimlerden *ağustos böceği* maddesinde *cırcır* sözcüğüne yer verilemezken *fermuar* sözlükbiriminin tanımında *cırcır* sözcüğü eşanlamlı olarak kullanılmıştır.

**371. Cır cır:** a. 2. İshal

Sözcüğün tanımında ölçünlü dildeki *ishal* maddesine *gönderme* yapılmıştır. *İshal* maddesinin tanımında da *cır cır* yinelemesi tanımı destekleyici eşanlamlı sözcük olarak verilmiştir. *Cır cır* maddesindeki diğer tanımlara bakıldığında o anlamların da *hık.* ile etiketlenebileceği ancak bunun tercih edilmediği görülmektedir.

**372. Cırdaval:** a. Meşe dalından yapılan ucu demirli, uzun cirit değneği

Tanımda değnek üst kavramı verilerek hammaddesi, boyutu ve üzerindeki malzemeler üzerinden nitelenerek *analitik tanım* yapılmıştır.

**373. Cırlak:** a. 1. Cırcır böceği 2. sf. Hoşa gitmeyen, göze batan (renk)

1 numaralı tanımda *cırcır böceği* maddesine *gönderme* yapılmıştır. *Cırcır böceği* sözlükbiriminde ise *cırlak* sözcüğü tanıma yardımcı olarak eşanlamlı olarak verilmiştir. 2 numaralı tanımda ise *-An* ekiyle sıfatlaştırılan ve *renk* üst kavramıyla ad tanımına gönderilen sıfat türündeki sözcüklerde sık kullanılan kısa *analitik tanım* yapılmıştır.

**374. Cırlamak:** nsz. İnce ve usandırıcı ses çıkarmak

Tanımda *çıkarmak* üst kavramı üzerinden verilen ayırt edici özelliklerle *cırlamak* sözcüğünün anlamı belirginleştirilmiş dolayısıyla *analitik tanım* yöntemine başvurulmuştur.

**375. Cırlayık:** a. Ağustos böceği

Tanımda *ölçünlü dildeki sözlükbirime gönderme* yapılmıştır. *Ağustos böceği* maddesinde ise *cırlayık* sözcüğü kullanılmamıştır.

**376. Cırmalamak:** Tırmalamak

Sözcüğün tanımında ölçünlü dildeki tırmalamak maddesine *gönderme* yapılmıştır. *Tırmalamak* sözlükbiriminin tanımında da cırmalamak eşanlamlı olarak verilmiştir.

**377. Cırmık:** a. Tırnak izi

Tanımda *iz* üst kavramı ve *aitlik bilgisi* verilerek *tek yönlü betimleme* yapılmıştır.

**378. Cırnak:** a. Yırtıcı hayvan tırnağı

Tanımda *tırnak* üst kavramı verilmiş ve yırtıcı hayvanlara ait olduğu belirtilerek *analitik tanım* yapılmıştır.

**379. Cırnaklamak:** Tırmalamak

Sözcüğün tanımında *ölçünlü dildeki sözlükbirime gönderme* yapılmıştır. *Tırmalamak* maddesinde ise *cırnaklamak* maddesi eşanlamlı olarak verilmemiştir.

**380. Cıvmak:** 1. Hızla giden bir şey bir yere çarpıp yön değiştirmek, sekmek, sapmak, inhiraf etmek

Sözcüğün tanımında *yön değiştirmek* üst kavramı verilerek *nasıl oluştuğu* üzerinden nitelenerek *analitik tanım* yöntemi uygulanmış ve eşanlamlı sözlükbirimlere *gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan sözlükbirimlerde ise *cıvmak* sözcüğüne yer verilmemiştir.

**381. Cızık:** a. 1. Çizgi 2. İz

Sözcüğün her iki tanımında da *ölçünlü dildeki eşanlamlı sözlükbirimlere gönderme* yapılmıştır. *Çizgi* ve *iz* sözlükbirimlerinin tanımlarında ise *cızık* sözcüğü verilmemiştir.

**382. Cızıktırmak:** Yazmak, karalamak

Sözcüğün tanımında *ölçünlü dildeki eşanlamlı sözlükbirimlere gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan sözlükbirimlerin tanımlarında ise *cızıktırmak* sözcüğü kullanılmamıştır.

**383. Cız sineği:** a. Bir tür bügelek

Tanımda “bir tür” ifadesiyle ayırt edici özellik verilmeden *sentez tanım* yapılmıştır.

**384. Cicik:** a. İnsan veya hayvan memesi

Sözcüğün tanımında *meme* üst kavramı verilerek aitliği üzerinden *analitik tanım* yapılmıştır.

**385. Cilban:** a. Çok küçük taneli fasulye

Tanımda *fasulye* üst kavramı verilmiş ve *küçük taneli oluşu derecelendirilerek analitik tanım* yapılmıştır.

**386. Cillop:** sf. 1. Parlak, pürüzsüz, tertemiz 2. Yeni

Sözcüğün her iki tanımında da *ölçünlü dildeki eşanlamlı sözlükbirimlere gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan sözlükbirimlerin tanımlarında *cillop* sözcüğü kullanılmamıştır.

**387. Cinyolu:** a. Tarlaların arasında görülen verimsiz topraklar

Tanımda toprak üst kavramı verilerek *nerede görüldüğü ve nasıl olduğu* vurgulanarak *analitik tanım* yapılmıştır.

**388. Civankaşı:** a. Bir nakış ve işleme türü

Tanımda “bir...türü” kalıp ifadesiyle ayırt edici özellik verilmeden *sentez tanım* yapılmıştır.

**389. Corum:** a. 1. Balık akını 2. Uskumruların büyük balıklardan korkarak kıyıya sığınması durumu

1 numaralı tanımda *akın* üst kavramı aitlik yönünden nitelenerek *tek yönlü betimleme* yapılmıştır. 2 numaralı tanımda da *durum* genel üst kavramı verilerek nitelenmiş ve *analitik tanım* yapılmıştır.

**390. Cudam:** a. Beceriksiz, güçsüz, görgüsüz kimse

Sözcüğün tanımında *kimse* sözcüğü genel üst kavram olarak verilmiş ve ayırt edici nitelikleri sıralanarak *analitik tanım* yapılmıştır.

**391. Cukka:** a. Hayvan ve insan memesi

Tanımda *meme* üst kavramıyla aitlik niteliği verilerek *analitik tanım* yapılmıştır.

**392. Cuma gecesi:** a. Dinî açıdan ayrı bir önemi olan, perşembeyi cumaya bağlayan gece

Sözcüğün tanımında gece üst kavramı verilmiş ve dini önemi ve gün sıralamasındaki konumu üzerinden değerlendirilerek sentez yönteminden de faydalanılmış ve *analitik tanım yöntemi* kullanılmıştır.

**393. Cumbalak:** a. Takla

Tanımda *takla* sözcüğüne doğrudan *gönderme* yapılmıştır. *Takla* maddesinde ise *cumbalak* sözcüğüne yer verilmemiştir.

**394. Cura:** a. 2. Bir tür küçük atmaca 3. sf. Ufak tefek, gelişmemiş

2 numaralı tanımda “bir tür...” kalıp ifadesiyle *sentez tanımı* yapılmıştır. 3 numaralı tanımda ise *ölçünlü dildeki eşanlamlı sözcüklere yer verilmiştir*. Bu sözcüklerden TS’de sözlükbirim olarak yer alan *ufak tefek* yinelemesinin tanımında *cura* sözcüğü kullanılmamıştır.

**395. Cücük:** a. 4. Kümes hayvanlarının yavrusu, civciv

5. Kuş yavrusu

Sözcüğün 4 numaralı tanımında yavru üst kavramı üzerinden *aitlik yönünden* niteleme yapılarak *analitik tanıma* başvurulmuş ve *civciv* maddesine *gönderme* yapılmıştır. *Civciv* maddesinin tanımında ise *cücük* sözcüğüne yer verilmemiştir. 5 numaralı tanımda ise ölçünlü dildeki eşanlamlı söz öbeği *karşılık* olarak verilmiştir.

## Ç Maddesi

**396. Çağa:** a. Çocuk, bebek

Tanımda *ölçünlü dildeki eşanlamlı sözlükbirimlere gönderme* yapılmıştır. Çocuk ve bebek sözlükbirimlerinin tanımlarında ise *çağa* sözcüğü kullanılmamıştır.

**397. Çağırmaq:** nsz. 4. Yüksek sesle şarkı, türkü söylemek

Sözcüğün tanımında söylemek üst kavramı verilmiş ve *ne ile?* ve *nasıl?* sorularına cevap verecek ayırt edici özelliklerle *analitik tanım* yapılmıştır.

**398. Çağmak:** Güneş ışığı vurmak

Tanımda *vurmak* üst kavramı üzerinden *güneş ışığı* ile *özelik bağlantısı* verilerek *tek yönlü betimleme* yapılmıştır.

**399. Çakal:** 3. sf. Titiz, huysuz 4. Görgüsüz

Sözcüğün her iki tanımda da *ölçünlü dildeki sözlükbirimlere gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan sözlükbirimlerin tanımlarında ise *çakal* sözcüğü kullanılmamıştır.

**400. Çakal yağmuru:** a. Güneş varken yağan yağmur

Tanımda *yağmur* sözcüğü üst kavram olarak verilmiş ve zamanlama bakımından nitelenerek *analitik tanım* yapılmıştır.

**401. Çakır ayaz:** a. Açık ancak çok soğuk hava

Sözcüğün tanımında *hava* üst kavramı verilerek *açık olması* ve *çok soğuk olması* ayırt edici özellikleri verilerek *analitik tanım* yapılmıştır.

**402. Çakışmak:** 3. nsz. Söz yarışması etmek

Tanımda *etmek* üst kavramı verilmiş ve üst kavram nitelenerek TS’de isim fiillere özgü *tek yönlü betimleme* yapılmıştır.

**403. Çakma:** a. 5. Deri hastalığı, yara, çıban

Sözcüğün tanımında *ölçünlü dildeki yapılar* gönderme yapılmıştır. *Yara* ve *çıban* sözlükbirimlerinin tanımlarında *çakma* sözcüğü verilmezken *deri hastalığı* TS’de sözlükbirim olarak yer almasa da Türkiye Türkçesindeki kullanım sıklığının yüksek olması sebebiyle tanımı yapılan sözlükbirimle eş anlamlı olarak değerlendirilmelidir.

**404. Çal:** a. Taşlık yer, çıplak tepe

Tanımda *yer* ve *tepe* üst kavramları kullanılarak *taşlık* ve *çıplak* nitelendirmeleri ile *tek yönlü betimleme* yapılmıştır.

**405. Çalacak:** a. Yoğurt mayası

Sözcüğün tanımında ölçünlü dildeki *maya* sözcüğü üst kavram olarak kullanılarak *yoğurt* ile aitlik ilişkisi üzerinden *tek yönlü betimleme* yapılmıştır.



**406. Çalgıç:** a. 2. Bahçe süpürgesi, çalkı

Tanımda *süpürge* üst kavramı *kullanım alanı* üzerinden nitelenerek *analitik tanım* yapılmış ve *çalkı* eşanlamlı sözcük olarak verilmiştir. *Çalkı* maddesinde de *çalgıç* sözlük-birimine *gönderme* yapılmıştır.

**407. Çalgın:** a. 1. Sıcak ve soğuktan gelişemeyerek cılız kalan ekin

2. Uzun zaman bakır kapta kalan tadı bozulmuş yemek, çalık

3. sf. Kötürüm, inmeli, sakat

Sözcüğün 1 numaralı tanımında *ekin* üst kavramı *neden ve sonuç ilişkisi üzerinden* ayırt edici özellikleri verilerek *analitik tanım* yapılmıştır. 2 numaralı tanımda yemek üst kavramı 1 numaralı tanımda olduğu gibi *neden-sonuç ilişkisi* kurularak betimlenmiş ve *analitik tanım yöntemi* uygulanmıştır. Tanımı desteklemek için sözlük kullanıcısı *çalık* sözcüğü eşanlamlı olarak verilmiştir. *Çalık* maddesinin 9. anlamında da *çalgın* maddesine *gönderme* yapılmıştır. 3 numaralı tanımda ise ölçünlü dildeki sözlükbirimlere *gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan sözlükbirimlerin tanımlarında ise *çalgın* sözcüğüne yer verilmemiştir.

**408. Çalık:** sf. 6. Yan yan giden

Sözcüğün tanımında TS’de sıfat türündeki sözlükbirimlerin tanımlarında uygulanan *-An* sıfat fiil ekiyle *git-* fiili sıfatlaştırılarak üst kavram olarak kullanılmış ve yan yan nitelenmesiyle *analitik tanım* yapılmıştır.

**409. Çalınmak:** 2. İnme inmek

Tanımda ölçünlü dilde sık kullanılan ve TS’de de sözlükbirim olarak yer alan *inme inmek* maddesine *gönderme* yapılmıştır. *İNme inmek* maddesinde ise *çalınmak* sözcüğüne yer verilmemiştir.

**410. Çalkağı:** a. Çalkar

Tanımda *çalkar* maddesine doğrudan *gönderme* yapılmıştır. *Çalkar* maddesinin tanımında da *çalkağı* eşanlamlı sözcük olarak verilmiştir.

**411. Çalkak:** a. Çalkar

Sözcüğün tanımında *çalkar* maddesine doğrudan *gönderme* yapılmıştır. *Çalkar* maddesinin tanımında da *çalkak* sözcüğüne eşanlamlı olarak yer verilmiştir.

**412. Çalkar:** a. Tahıl tanesini yabancı nesnelere seçmeye veya tohumlukta kullanılacak tahılı ayırmaya yarayan döner kalburlu araç, çalkağı, çalkak

Tanımda *araç* üst kavramı *işlevi* ve *fiziksel özellikleri* bakımından tanımlanarak *analitik tanım* yapılmıştır. Tanımı destekleyici olarak eşanlamlı sözcükler verilmiştir.

**413. Çalkı:** a. 2. Tırpan

Tanımda *tırpan* sözlükbirimine doğrudan *gönderme* yapılmıştır. *Tırpan* maddesinin tanımında ise *çalkı* sözcüğüne yer verilmemiştir.

**414. Çalma:** a. 6. Kibrit

Tanımda ölçünlü dildeki *kibrit* sözcüğüne doğrudan *gönderme* yapılmıştır. *Kibrit* maddesinin tanımında ise *çalma* sözcüğü kullanılmamıştır.

**415. Çalmaç:** a. Tahtadan yapılmış kap

Sözcüğün tanımında *kap* üst kavramı verilmiş ve hammaddesi belirtilerek *tek yönlü belirleme* yapılmıştır.

**416. Çalmak:** 12. Süpürmek, temizlemek

Tanımda ölçünlü dildeki iki sözlükbirime doğrudan *gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan sözlükbirimlerin tanımlarında ise *çalmak* sözcüğüne yer verilmemiştir.

**417. Çaltı:** a. Diken, çalı

Sözcüğün tanımında ölçünlü dildeki iki sözlükbirime doğrudan *gönderme* yapılmıştır. *Diken* ve *çalı* sözlükbirimlerinin tanımlarında ise *çaltı* sözcüğü kullanılmamıştır.

**418. Çamaşır sodası:** a. Beyaz çamaşırların yoğun veya asitli kirlerini eritmek için kullanılan sodyum karbonat

Sözcüğün tanımında *sodyum karbonat* üst kavram olarak verilerek kullanım amacı üzerinden nitelenerek *analitik tanım* yapılmıştır.

**419. Çamat:** a. Avlanılmış balıkları elde taşımaya yarar çengel askı

Tanımda askı üst kavramı *işlevi* ve *şekli* üzerinden nitelenerek *analitik tanım yöntemi* uygulanmıştır.

**420. Çamur:** a. 3. Yapı işlerinde kullanılan çeşitli malzemeden oluşmuş harç

Sözcüğün tanımında *harç* üst kavramı *kullanım alanı* ve *hammaddeleri* üzerinden ayırt edici özellikleri verilerek *analitik tanım yöntemi* kullanılmıştır.

- 421. Çandı:** a. 1. Çivisiz, birbirine geçirilme yöntemine göre kesilmiş hazır kereste  
2. Tahta kapak veya tavan

Sözcüğün 1 numaralı tanımında *kereste* üst kavramı *hazırlanma süreci*, *hazır olması* ve *çivisiz olması* ayırt edici özellikleri verilerek nitelenmiş ve *analitik tanım* uygulanmıştır. 2 numaralı tanımında ise *kapak* ve *tavan* üst kavramları hammaddeleri üzerinden nitelenmiş ve *tek yönlü betimleme* yapılmıştır.

- 422. Çandır:** sf. 1. Karışık, melez 2. Aşılanmamış, yaban

Sözcüğün her iki tanımında da ölçünlü dildeki *eşanlımlı sözcükler* verilmiştir. Verilen sözcüklerden TS’de sözlükbirim olarak yer alan *karışık*, *melez*, *yaban* maddelerinin tanımlarında *çandır* sözcüğüne yer verilmemiştir.

- 423. Çangal (II):** a. 2. Fasulye sırığı, sırık

Tanımda *ölçünlü dildeki eşanlımlı sözlükbirimlere gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan sözlükbirimlerden *fasulye sırığı gibi* ve *sırık* maddelerinde *çangal II* maddesine herhangi bir gönderme yapılmamıştır.

- 424. Çapar (I):** a. 4. Çiçek bozuğu yüz

Sözcüğün tanımında *yüz* üst kavramı ayırt edici özelliği verilerek *analitik tanım yöntemi* uygulanarak tanımlanmıştır.

- 425. Çapar (II):** a. Takadan büyük, baş ve kış tarafı yukarı kalkık bir tür Karadeniz kayığı

Tanımda *kayık* üst kavramı verilerek *taka* üzerinden *boyutu* tarif edilmiş ve tanım virgülden sonra ayrıntılandırılarak “bir tür...” kalıplaşmış ifadesiyle *sentez yöntemi* uygulanmıştır.

- 426. Çaparız:** a. 1. İçinden çıkılamayacak kadar güç olan, karışık iş  
2. Demir zincirlerinin birbirine dolaşıp karışması

1 numaralı tanımında *olan* genel üst kavramı verilerek nitelenmiş virgülden sonra ise *iş* üst kavramı niteliği bakımından ayırt edici özelliği öne çıkarılarak *analitik tanım* yapıl-

mıştır. 2 numaralı tanımda ise karışma üst kavramı *nasıllığı* üzerinden betimlenmiş ve *analitik tanım* yapılmıştır.

**427. Çapraz:** 6. a. Kopça, düğme

Sözcüğün tanımında ölçünlü dildeki eşanlamlı sözlükbirimlere doğrudan *gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan sözlükbirimlerin tanımlarında ise *çapraz* sözcüğüne yer verilmemiştir.

**428. Çapula:** a. Kaba deriden yapılmış ucu sivri ve kıvrık ayakkabı

Tanımda *ayakkabı* üst kavramı *hammaddesi* ve *şekil* özellikleri ile betimlenmiş ve *analitik tanım* yapılmıştır.

**429. Çaput:** a. 1. Eskimiş bez parçası, paçavra

2. Bez

1 numaralı tanımda *parça* üst kavramı *bez* ile aitlik ilişkisi ve *eskiliği* üzerinden betimlenerek *analitik tanım* yapılmış ve sözlük kullanıcısı *paçavra* maddesine gönderilmiştir. *Paçavra* sözlükbiriminin 1 numaralı tanımında da *çaput* sözcüğü eşanlamlı olarak verilmiştir. 2 numaralı tanımda ise sözlük kullanıcısı doğrudan *bez* sözlükbirimine *gönderilmiştir*. Ancak TS’de birden fazla *bez* maddesi olduğu için göndermenin *bez (I)* biçiminde yapılması gerekir. *Bez (I)* maddesinin 1 numaralı tanımında da *çaput* sözcüğü eşanlamlı olarak verilmiştir.

**430. Çarkıt:** sf. Eski, bozuk, sakat

Sözcüğün tanımında *ölçünlü dildeki sözlükbirimlere doğrudan gönderme* yapılmıştır. Sözlük kullanıcısının gönderildiği maddelerin tanımlarında ise *çarkıt* sözcüğüne yer verilmemiştir.

**431. Çasıt:** a. 1. Casus 2. Ara bozmak amacıyla söz taşıyan kimse

1 numaralı tanımda *casus* sözlükbirimine doğrudan *gönderme* yapılırken, ilgili sözlükbiriminin tanımında da *çasıt* sözcüğü eşanlamlı olarak verilmiştir. 2 numaralı tanımda ise genel bir üst kavram olan *kimse* sözcüğü verilerek *ne yaptığı* ve *nasıl yaptığı* üzerinden ayırt edici özellikleri öne çıkarılarak *analitik tanım* yapılmıştır.

**432. Çat (II):** a. İki yolun veya iki derenin birleştiği yer, kavşak

Sözcüğün tanımında genel üst kavram olarak *yer* sözcüğü kullanılarak *yol* ve *derelerin* birleşim noktasını adlandırmak için kullanıldığı belirtilerek *analitik tanım* yapılmıştır. *Kavşak* sözlükbirimine ise doğrudan *gönderme* yapılmıştır. *Kavşak* maddesinin tanımında ise *çat (II)* maddesine *gönderme* yapılmamıştır.

**433. Çav (II):** a. At, eşek vb. hayvanların erkeklik organı

Tanımda organ üst kavramı *at*, *eşek vb.* örneklendirmesi ve *erkek*, *hayvan* sözcükleri ile aitlik ilişkisi verilerek *analitik yöntemle* tanımlanmıştır.

**434. Çavmak:** nsz. 1. Güneş doğmak 2. Dağılıp yayılmak, saçılmak 3. mec. Cıvmak

1 numaralı tanımda *güneş doğmak* maddesine doğrudan *gönderme* yapılmıştır. *Güneş doğmak* maddesinde ise *çavmak* sözcüğüne yer verilmemiştir. 2 numaralı tanımda *yayılmak* üst kavramı *dağılıp* nitelemesiyle betimlenerek *tek yönlü betimleme* yapılmış ve sözlük kullanıcısı *saçılmak* maddesine gönderilmiştir. *Saçılmak* maddesinde ise *çavmak* sözcüğü kullanılmamıştır. 3 numaralı tanımda da doğrudan *cıvmak* sözlükbirimine *gönderme* yapılmıştır.

**435. Çayan:** a. Akrep, yılan, çıyan, kırkayak vb. zehirli hayvan

Tanımda *hayvan* üst kavramı verilmiş ve zehirli olması ayırt edici özellik olarak öne çıkarılmış böylece *analitik tanım* yapılmıştır. Üst kavrama ait dört farklı alt türden örnek verilerek tanım güçlendirilmiştir.

**436. Çaydaçıra:** a. 1. Elazığ ve çevresinde kına gecesi veya düğünlerde, ellerde yanan mum taşınarak oynanan türkülü bir halk oyunu

Tanımda “*bir...*” biçiminde sentez yönteminde sıkça kullanılan ifadeye başvurulmuş ancak *oyun* üst kavramı *ait olduğu coğrafya*, *oynanma yeri*, *oynanma şekline* dair ayırt edici özellikler verilerek *analitik tanım yöntemine* başvurulmuştur.

**437. Çaykara:** a. Çay kenarında çıkan göze, kaynak, pınar

Sözcüğün tanımında *göze*, *kaynak*, *pınar* sözlükbirimleri *çoklu üst kavram* olarak kullanılmış ve *çıkış yeri* belirtilerek *analitik tanım* yapılmıştır.

**438. Çebiç:** a. Bir yaşındaki keçi yavrusu

Sözcük *yavru* üst kavramı *keçi* ile *aitlik ilişkisi* ve *bir yaşında olması* ayırt edici özellikleri ile *analitik tanımla* tanımlanmıştır.

**439. Çecik:** a. Madenî kulp, halka, çivi

Tanımda üç farklı sözcüğe *gönderme* yapılmıştır. Bu sözcüklerden *halka* ve *çivi* sözlük-birimlerinin tanımlarında *çecik* sözcüğüne yer verilmemiştir. *Madenî kulp* birleşigi ise yeterli sayıda ayırt edici özellik verilmediği için eşanlamlı olarak değerlendirilmelidir.

**440. Çedene:** a. Kendirin tohumu

Tanımda *çedenenin* bir *tohum* üst kavramı üzerinden tanımlandığı ve diğer tohumlardan farkının ise *kendir tohumu* olması olduğu verilmiş ve *analitik tanım yöntemi* uygulanmıştır.

**441. Çedik:** a. 1. Mesh üzerine giyilen sarı pabuç 2. Terlik

Tanımda *pabuç* üst kavramı *mesh üzerine giyilmesi* ve *renği* üzerinden nitelenerek *analitik yöntem*e başvurulmuştur. 2 numaralı tanımda ise *terlik* sözlükbirimine doğrudan *gönderme* yapılmıştır. *Terlik* sözlükbiriminin tanımında ise *çedik* sözcüğüne yer verilmemiştir.

**442. Çeğmellenmek:** nsz. Yay veya çengel biçimini almak

Sözcüğün tanımında “biçimini almak” kalıplaşmış üst kavramı *aldığı şekiller* üzerinden betimlenerek *analitik tanım* yapılmıştır.

**443. Çekek:** a. Kayık, mavna ve küçük gemilerin karaya çekildikleri yer

Tanımda genel üst kavram olarak kullanılan *yer* sözcüğü *işlevi* üzerinden nitelenerek *analitik tanım* yapılmıştır.

**444. Çekel:** a. 1. Küçük çapa 2. Üvendirinin alt ucunda bulunan, pulluğa yapışan toprağı ayırmaya yarayan demir bölüm

1 numaralı tanımda *çapa* üst kavramı boyutu üzerinden nitelenerek *tek yönlü betimleme*ye başvurulmuştur. 2 numaralı tanımda ise *bölüm* üst kavramı verilmiş *konumu*, *işlevi* ve *hammaddesi* verilerek *analitik tanım* yapılmıştır.

**445. Çekelez:** a. Sincap

Tanımda *sincap* sözlükbirimine doğrudan *gönderme* yapılmıştır. *Sincap* sözlükbiriminin tanımında da *çekelez* eşanlamlı olarak verilmiştir.

**446. Çekem:** a. Yeşil yapraklı, dikensi, ateşe atıldığında yanan bir bitki

Tanımda *bitki* üst kavramı verilmiş ve *yapraklarının rengi, yapısı ve kolay yanması* ayırt edici özellikleri olarak öne çıkarılarak ayrıntılı bir *analitik tanım* yapılmıştır.

**447. Çeki:** a. 4. Kadınların başlarına bağladıkları örtü

Sözcüğün tanımında *örtü* üst kavramı verilmiş ve *çeki* sözlükbiriminin üst kavramın altında bulunan diğer ögelerden ayrılan yönü, *işlevi yönünden* betimlenerek *analitik tanım* yapılmıştır.

**448. Çekiş:** a. 3. Ağız kavgası

Tanımda *ağız kavgası* sözlükbirimine doğrudan *gönderme* yapılmıştır. *Ağız kavgası* sözlükbiriminin tanımında ise *çekiş* sözcüğüne yer verilmemiştir.

**449. Çekişken:** sf. Çekişmeyi seven, kavgacı (kimse)

Sözcüğün tanımında tabanla morfolojik ilişki üzerinden *-An* sıfat fiil eki ile sıfatlaştırılarak eşanlamlı *çekişmeyi seven* biçimi ve *kavgacı eşanlamlı sözcüğü* kullanılmıştır.

**450. Çekişte:** a. Tuzla terbiye edilmiş yeşil zeytin

Tanımda *zeytin* üst kavramı verilerek *nasıl yapıldığı* ve *rengi* üzerinden betimlenmiş ve *analitik tanım* yapılmıştır.

**451. Çelek:** a. Boynuzu kırık veya eğri hayvan

Sözcüğün tanımında *hayvan* sözcüğü üst kavram olarak belirlenmiş ve *boynuz durumu* üzerinden ayırt edici özelliği verilerek *analitik yöntemle* tanımlanmıştır.

**452. Çelen:** a. Ev saçağı

Tanımda *saçak* üst kavramı üzerinden *eve ait olması* ayırt edici özellik olarak verilmiş ve *tek yönlü betimleme* yapılmıştır.

**453. Çelgi:** a. Alna bağlanan yazma, yemeni

Sözcüğün tanımında *yazma* üst kavramı verilerek *nereye bağlandığı* üzerinden tanımlanmıştır. Tanımı destekleyici olarak ölçünlü dildeki *yemeni* sözlükbirimine *gönderme* yapılmıştır. *Yemeni* sözlükbiriminin tanımında ise *çelgi* sözcüğüne yer verilmemiştir.

**454. Çelim:** a. Güç, kuvvet

Sözcüğün tanımında *güç* ve *kuvvet* sözlükbirimlerine *gönderme* yapılmıştır. Ancak TS’de sözlükbirim olarak iki farklı *güç* maddesi mevcuttur. Bu nedenle göndermenin doğrudan *güç (I)* maddesine yapılması daha doğru olacaktır. Gönderme yapılan sözlükbirimlerin tanımlarında ise *çelim* sözcüğüne yer verilmemiştir.

**455. Çelmik:** a. Buğday ve başakla karışık iri saman

Tanımda *saman* üst kavramı *niteliği* ve *boyutu* üzerinden betimlenerek *analitik tanım yöntemine* başvurulmuştur.

**456. Çeltek:** a. Çoban yamağı, yardımcı, uşak

Sözcüğün tanımında *eşanlamlı yapı* ve *sözcüklerle tanımlama* yoluna gidilmiştir. TS’de sözlükbirim olarak yer alan *yardımcı* ve *uşak* sözcüklerinin tanımlarında ise *çeltek* sözcüğüne yer verilmemiştir. *Çoban yamağı* yapısı ise Türkiye Türkçesindeki kullanım sıklığı dolayısıyla bir tanım ifadesi değil *ölçünlü dildeki eşanlamlı* olarak değerlendirilmelidir.

**457. Çemçe:** a. Çömçe

Tanımda halk ağzındaki başka bir maddeye *gönderme* yapılmıştır. *Çömçe* maddesinin tanımında da *çemçe* sözcüğü *eşanlamlı* olarak verilmiştir.

**458. Çemiç:** a. Dut veya üzüm kurusu

Sözcüğün tanımını cümle şeklinde yazarsak, “Dutun veya üzümün kuru olanı çemiçtir” cümlesini elde ederiz. Dolayısıyla tanımda *dut* ve *üzüm* sözcükleri üst kavram olarak verilmiş ve *çemiçin* ayırt edici özelliği de *kuru olması* olarak verilmiş ve *analitik tanım* yapılmıştır.

**459. Çemkirmek:** nsz. 2. Köpek kesik kesik havlamak

Tanımda *havlamak* sözlükbirimi üst kavram olarak verilerek *köpekler için kullanıldığı* ve *kesik kesik* olması öne çıkarılarak *analitik tanım* yapılmıştır.

**460. Çemrek:** sf. Kolları ve bacakları sıvanmış (kimse)

Sözcüğün tanımında TS’de sıfat türündeki sözlükbirimlerin tanımlarında kullanılan *kimse* üst kavramı sözcük türü bakımından tanımda uyumun sağlanması için parantez içinde verilmiş ve nitelenerek *tek yönlü betimleme* yapılmıştır.

**461. Çemremek:** Kolunu veya paçalarını sıvamak, eteğini toplamak



Tanımda sıvamak ve toplamak üst kavramları üzerinden *neyi* sorusunun cevabını verecek nitelemeler yapılarak *tek yönlü betimlemeye* başvurulmuştur.

**462. Çemrenmek:** 1. Kendi kol ve paçalarını sıvamak, eteğini toplamak

2. mec. Bir işe girişmek için hazırlanmak, paçaları sıvamak

Sözcüğün her iki tanımında da *dönüşlülük* anlamı *kendi dönüşlülük* zamiri ve *sıvamak*, *toplamak*, *hazırlanmak* üst kavramları marifetiyle ayırt edici özellikleri verilerek *tek yönlü betimleme* yapılmıştır.

**463. Çençen:** sf. Geveze

Tanımda ölçünlü dildeki eşanlamlı *geveze sözlükbirimine gönderme* yapılmıştır. *Geveze* sözlükbiriminin tanımında ise *on iki* adet eşanlamlı sözcük verilmesine rağmen *çençen* sözcüğüne yer verilmemiştir.

**464. Çene:** a. Köşe

Tanımda ölçünlü dildeki eşanlamlı *çene sözlükbirimine gönderme* yapılmıştır. *Köşe* sözlükbiriminin tanımında *çene* sözcüğü verilmemiştir.

**465. Çengel iğnesi:** a. 2. Çengelli iğne

Sözcüğün tanımında ölçünlü dildeki *çengelli iğne sözlükbirimine gönderme* yapılmıştır. Çengelli iğne sözlükbiriminin tanımında da *çengel iğnesi* eşanlamlı olarak verilmiştir.

**466. Çenilemek:** nsz. Canı yanan köpek ağlar gibi acı acı ses çıkarmak

Tanımda ses çıkarmak üst kavramı verilmiş ve *hangi durumda* ve *nasıl* sorularına cevap veren nitelemeler yapılarak *analitik tanım* yapılmıştır.

**467. Çepel:** 4. sf. Bozuk, kapalı (hava)

Sözcüğün tanımında *hava* üst kavramı verilerek *iki yönden* nitelenerek *analitik tanıma* başvurulmuştur.

**468. Çeper:** a. 1. Çit 2. Ahlaksız, huysuz, geçimsiz kimse 3. Bağ çubuğu, çalı çırpı 4. Sebze bahçesi 5. Zar

1, 3 ve 5 numaralı tanımlarda ölçünlü dildeki sözlükbirimlere *gönderme* yapılmıştır. Ancak TS'de iki farklı *çit* maddesi vardır. Dolayısıyla göndermenin *Çit (I)* biçiminde doğrudan yapılması daha doğru olacaktır. *Çit (I)* maddesinin tanımında da *çeper* sözcü-

ğüne eşanlamlı olarak yer verilmiştir. Aynı şekilde *eşsesli* olan *zar* sözlükbirimi de TS’de iki farklı madde olarak yer almaktadır. Göndermenin *zar (I)* biçiminde doğrudan yapılması sözlük kullanıcısının kod çözme aşamasında işini kolaylaştıracaktır. 3 numaralı tanımda gönderme yapılan sözlükbirimlerin tanımlarda *çeper* sözcüğüne eşanlamlı olarak yer verilmemiştir. 2 numaralı tanımda ise *kimse* üst kavramı verilerek üç farklı sözcükle nitelenmiş ve kısa bir *analitik tanım* yapılmıştır. 4 numaralı tanımda ise *bahçe* üst kavramı üzerinden tek yönlü bir niteleme yapılarak kısa bir *tek yönlü betimleme* tercih edilmiştir.

**469. Çepez:** a. Bozuk ipek kozası

Tanımda *koza* üst kavramı verilerek *ipek* sözcüğüyle aitlik ilişkisi ve *bozuk* sözcüğüyle nitelik yönünden betimlenerek *analitik tanım* yapılmıştır.

**470. Çepin:** a. Bahçelerde kullanılan küçük çapa

Sözcüğün tanımında *çapa* sözcüğü üst kavram olarak kullanılmış ve çepinin çapanın bir alt türü olduğu böylelikle sözlük kullanıcısına verilmiştir. *Bahçelerde kullanıldığı* ve *küçük* olduğu nitelermeleri ile *analitik tanım* yapılmıştır.

**471. Çermik:** Kaplıca, ılıca

Tanımda ölçünlü dildeki *kaplıca* ve *ılıca* sözlükbirimlerine *gönderme* yapılmıştır. *Kaplıca* sözcüğü eşsesli olduğu için TS’de iki farklı *kaplıca* maddesi vardır. Bu nedenle göndermenin ilgili madde olan *kaplıca (I)* şeklinde yapılması sözlük kullanıcısının kod çözme aşamasında işini kolaylaştıracaktır. *İlıca* sözlükbiriminin 2 numaralı tanımında da *çermik* sözcüğü *eşanlamlı* olarak verilmiştir.

**472. Çevirme:** a. 4. Dikenlerden, ağaç dallarından yapılmış duvar

Sözcüğün tanımında *duvar* üst kavramı ile *hammaddesi* verilerek *analitik tanım* yöntemine başvurulmuştur.

**473. Çevrimli:** sf. İşi iyi yöneten, becerikli, idareli

Tanımda *yöneten* üst kavramı verilerek nitelenmiş ve sıfatların tanımlarında kullanılan *tek yönlü betimlemeye* başvurulmuştur. Ölçünlü dildeki iki farklı sözlükbirime *göndermede* bulunulmuştur. Gönderme yapılan sözlükbirimlerin tanımlarında ise *çevrimli* sözcüğüne yer verilmemiştir.

**474. Çığ:** a. 2. Bölme veya paravana

Sözcüğün tanımında *ölçünlü dildeki sözlükbirimlere gönderme* yapılmıştır. *Bölme* ve *paravana* sözlükbirimlerinin tanımlarında ise *çığ* sözcüğüne yer verilmemiştir.

**475. Çığa (II):** a. Horoz, cennet kuşu vb. kuşların kuyruğundaki tüylerden en uzun ve gösterişli olanı

Tanım cümlesinde “... *olanı*” kalıp ifadesi *tüy* ile aitlik ilişkisi içermesi bakımından *tüy* sözcüğünün üst kavram olarak değerlendirilmesi gerekmektedir. Üst kavram, örnekendirme yöntemiyle somut örnekler verilerek sözlük kullanıcısının zihninde somutlaştırılmış ve iki farklı ayırt edici özellik (*uzunluk* ve *gösteriş*) verilerek *analitik tanım yöntemi* uygulanmıştır.

**476. Çıgılanmak:** nsz. Atın kuyruğu horoz kuyruğu gibi dikilmek

Tanımda *çıgılanmak* sözcüğünün analizi yapılmadan *horoz kuyruğu* ile *benzerlik ilişkisi* kurularak *sentez yöntemi* uygulanmıştır.

**477. Çığırmak:** Çağırarak, seslenmek

Sözcüğün tanımında *ölçünlü dildeki eşanlamlı sözlükbirimlere gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan sözlükbirimlerin tanımlarında ise *çığırarak* sözcüğüne yer verilmiştir.

**478. Çıkra:** a. Sık çalı

Tanımda *çalı* sözcüğü üst kavram olarak verilmiş ve tek bir ayırt edici özellik verilerek *tek yönlü betimleme* yapılmıştır.

**479. Çılbur (II):** a. Yulara takılan ip veya zincir

Sözcüğün tanımında *ip veya zincir* ifadesiyle iki üst kavram verilerek *işleve dair* ayırt edici özellik verilerek ait olduğu sınıfın diğer üyelerinden ayrılmış ve *analitik tanım* yapılmıştır.

**480. Çımbar:** a. Dokuma tezgâhındaki kumaşı germeye yarayan iki tarafı dişli araç

Tanımda araç üst kavramı verilerek işlevi ve donanımına ait özellikler aracılığıyla *analitik yöntem* uygulanmıştır.

**481. Çıngır:** a. 1. Kıvılcım 2. Parça, zerre

Sözcüğün her iki tanımında da ölçünlü dildeki eşanlamlı sözlükbirimlere *gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan sözlükbirimlerden *kıvılcım* sözcüğünün 1 numaralı tanımında *çingı* eşanlamlı sözcük olarak verilmiştir.

**482. Çıra:** a. 3. Lamba

Sözcüğün tanımında *ölçünlü dildeki eşanlamlısına gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan *lamba* sözlükbiriminin tanımında ise *çıra* sözcüğüne yer verilmemiştir.

**483. Çırakma:** a. Şamdan

Sözcüğün tanımında *ölçünlü dildeki eşanlamlısına gönderme* yapılmıştır. *Şamdan* sözlükbiriminin tanımında da *çırakma* sözcüğü eşanlamlı olarak verilmiştir.

**484. Çırçır (II):** a. Küçük pınar

Tanımda *pınar* sözcüğü üst kavram olarak verilmiş ve *çırçır*'ın küçük olması ayırt edici özelliği ön plana çıkarılmıştır. Bu şekilde *tek yönlü betimlemeye* başvurulmuştur.

**485. Çırçır (III):** a. Cırcır böceği

Sözcüğün tanımında *ölçünlü dildeki eşanlamlı sözlükbirime gönderme* yapılmıştır. *Cırcır böceği* sözlükbiriminin tanımında ise *çırçır (III)* maddesine yer verilmemiştir.

**486. Çıtak:** sf. 1. Dağda yaşayan ve geçimini odun satarak sağlayan 2. Kaba, huysuz, kavgacı

1 numaralı tanımda fiil *-An* sıfat fiil ekiyle sıfatlaştırılarak iki farklı ayırt edici özellik verilerek *kimse* üst kavramı, tanımlanan sözcüğün türüyle çelişkiye düşmemek için verilmemiş ve *analitik tanım* yapılmıştır. 2 numaralı tanımda ise eşanlamlı sözlükbirimlere *gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan sözlükbirimlerin tanımlarında ise *çıtak* sözcüğüne yer verilmemiştir.

**487. Çıtlık:** a. Çitlembik

Sözcüğün tanımında ölçünlü dildeki eşanlamlı sözlükbirime *gönderme* yapılmıştır. Çitlembik sözlükbiriminin 1 numaralı tanımında *çıtlık* sözcüğü eşanlamlı olarak kullanılmıştır.

**488. Çıvgar:** a. Çift sürmekte veya araba çekmekte olan hayvanlara yardımcı olarak koşulan hayvan

Tanımda *hayvan* üst kavramı işlevi yönünden ayırt edici özelliği öne çıkarılarak *analitik tanım* yapılmıştır.

**489. Çıvgın:** a. Şıvgın

Tanımda ölçünlü dildeki *şıvgın* sözlükbirimine *gönderme* yapılmıştır. *Şıvgın* sözlükbiriminin 1 numaralı tanımında da *çıvgın* sözcüğü eş anlamlı olarak verilmiştir.

**490. Cıvmak:** nsz 1. Atlamak, sıçramak, zıplamak 2. Cıvmak

Sözcüğün her iki tanımında da eş anlamlı sözcüklere *gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan sözlükbirimlerden *zıplamak* ve *cıvmak* sözlükbirimlerinin tanımlarında *çıvmak* sözcüğünün fonetik varyantı *çavmak* sözcüğüne yer verilmiştir.

**491. Çızıktırmak:** Çiziktirmek

Sözcüğün tanımında *ölçünlü dildeki eş anlamlısına* *gönderme* yapılmıştır. *Çızıktırmak* sözlükbiriminin 1 numaralı tanımında da *çıızıktırmak* sözcüğü eş anlamlı olarak verilmiştir.

**492. Çifteli:** sf. 4. Uğursuz

Tanımda sözcüğün *ölçünlü dildeki eş anlamlısına* *gönderme* yapılmıştır. *Uğursuz* sözlükbiriminin tanımında ise *çifteli* sözcüğü kullanılmamıştır.

**493. Çiğın:** a. Omuz

Sözcüğün tanımında *ölçünlü dildeki eş anlamlısına* *gönderme* yapılmıştır. *Omuz* sözlükbiriminin tanımında ise *omuz* sözcüğüne yer verilmemiştir.

**494. Çiğindirik:** a. İki ucuna su kabı, yoğurt tablası vb. taşınacak şeyler asılarak omza alınan ağaç, omuzluk

Tanımda ağaç sözcüğü üst kavram olarak belirlenmiş ve kullanım şekli betimlenerek *analitik tanım* yapılmış ve *omuzluk* sözlükbirimine *gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan sözcüğün 3 numaralı tanımında da *çiğindirik* sözcüğü eş anlamlı olarak verilmiştir.

**495. Çiğit:** a. 1. Pamuk çekirdeği 2. Çekirdek

Sözcüğün 1 numaralı tanımında belirtisiz ad tamlaması biçimindeki meronimik söz öbeği *eş anlamlı* olarak kullanılmıştır. 2 numaralı tanımında ise *çekirdek* sözlükbirimine

*gönderme* yapılmıştır. *Çekirdek* sözlükbiriminin tanımında ise *çiğit* sözcüğüne yer verilmemiştir.

**496. Çiğnek:** a. Yolüstü

Tanımda *yolüstü* sözlükbirimine *gönderme* yapılmıştır. Sözcükle ilgili asıl tanım *yolüstü* sözlükbiriminde yapılmıştır.

**497. Çiğnem:** a. Çiğnemlik

Sözcüğün tanımı *çiğnemlik* maddesinde yapılmış ve sözlük kullanıcısı *çiğnem* maddesinde ilgili maddeye *gönderilmiştir*. *Çiğnemlik* maddesinde de *çiğnem* sözcüğü eşanlamlı olarak verilmiştir.

**498. Çilemek:** nsz 1. Yağmur çiselemek

Sözcük *ölçünlü dildeki eşanlamlısı* ile tanımlanmıştır.

**499. Çimçek:** a. Bir tür küçük serçe

Sözcük tanımlanırken *serçe* üst kavramı verilmiş ve “bir tür...” kalıp ifadesiyle genelleme yapılarak tür üzerinden tanımlama yoluna gidilmiş ve *sentez yöntemi* uygulanmıştır.

**500. Çimdik:** a. 4. Tatar böreği

Sözcük *ölçünlü dildeki eşanlamlısına* *gönderme* yapılarak tanımlanmıştır. *Tatar böreği* sözlükbiriminin tanımında ise *çimdik* sözcüğüne yer verilmemiştir.

**501. Çimek:** a. Çimecek yer

Tanımda yer üst kavramı ile işlev üzerinden bir betimleme yapılarak halk ağzından alınmış ad türündeki sözcüklerin tanımlarında sık kullanılan *tek yönlü betimlemeye* başvurulmuştur.

**502. Çimmek:** nsz. Suyu bütün vücuduyla girip çıkmak, yıkanmak

Sözcüğün tanımında girip çıkmak isim fiili nasıl sorusuna cevap verecek biçimde betimlenerek *analitik tanım* yapılmıştır. Analitik tanımları desteklemek için sıkça kullanılan bir yöntem olan, tanımdan sonra eşanlamlı sözcüğü verme eğilimi bu tanımda da görülmektedir. *Yıkanmak* sözlükbiriminin tanımında ise *çimmek* sözcüğüne yer verilmemiştir.

**503. Çintiyan:** a. İçi astarlı, uzun kadın donu, kadın şalvarı

Tanımda *don* üst kavramı üzerinden *malzemesi, uzunluğu ve kimlerin kullandığı* betimlenmiş ve *analitik tanım* yapılmıştır. Tanıma ek olarak *kadın şalvarı* yapısı da ölçünlü dildeki eşanlamlı olarak verilmiştir.

**504. Çipilti:** a. Yağmur serpintisi

Sözcüğün tanımında ölçünlü dildeki *eşanlamlı yapı* verilmiştir.

**505. Çir:** a. Kayısı, erik, zerdali vb. meyvelerin kuru

Tanımda meyve üst kavramı verilmiş ve ayırt edici özellik olarak kuru sözcüğü kullanılarak örneklendirme yöntemi vasıtasıyla *analitik tanım yöntemi* uygulanmıştır.

**506. Çise:** a. İnce yağmur, çisenti

Sözcüğün tanımında yağmur üst kavramı tek bir ayırt edici özellikte verilmiş ve *tek yönlü betimleme* yapılmıştır. *Çisenti* sözlükbirimine de doğrudan gönderme yapılmıştır. *Çisenti* maddesinde ise *çise* sözcüğüne yer verilmemiştir.

**507. Çisen:** a. İnce yağmur

Sözcüğün tanımında *yağmur* üst kavramı tek bir ayırt edici özellikte verilmiş ve *tek yönlü betimleme* yapılmıştır.

**508. Çişik:** a. Tavşan yavrusu

Tanımda ölçünlü dildeki *eşanlamlı yapı* kullanılmıştır.

**509. Çit (II):** a. 1. Pamuktan dokunmuş basma 2. Başörtüsü, yazma, yemeni

Sözcüğün 1 numaralı tanımında *basma* üst kavramı verilerek *malzemesi yönünden* nitelenmiş ve *analitik tanım* yapılmıştır. 2 numaralı tanımda ise ölçünlü dildeki eşanlamlı sözlükbirimlere *gönderme* yapılmıştır. Ancak gönderme yapılan sözlükbirimlerden yazma sözlükbirimi eşesli olduğu için TS’de iki farklı yazma maddesi mevcuttur. Bu nedenle göndermenin *yazma II* maddesine doğrudan yapılması kod çözme aşamasında sözlük kullanıcısı için daha faydalı olacaktır. Gönderme yapılan sözlükbirimlerin tanımlarında ise *çit II* sözcüğüne yer verilmemiştir.

**510. Çiten:** a. 1. Saman taşımak için arabalara konulan ince dallardan örülmüş büyük sepet veya çit

## 2. Kuzu ağılı

1 numaralı tanıtmda sepet ve çit sözcükleriyle iki üst anlam verilmiş ve üst kavramlar *işlevleri ve nasıl yapıldıkları* yönlerinden nitelenerek *analitik tanım* yapılmıştır. 2 numaralı tanıtmda ise sözcüğün ölçünlü dildeki karşılığı olan *eşanlamlı yapı* verilmiştir.

**511. Çitmik:** a. Üzüm salkımının küçük dalı

Sözcüğün tanımında *dal* üst kavramı verilerek aitlik ilişkisi ve boyutu yönünden betimlenerek *analitik tanım* yapılmıştır.

**512. Çiylemek:** nsz. Yağmur, hafif ve ince yağmak

Tanımda *yağmak* isim fiili *aitlik ve nitelik* bakımından nitelenmiş ve betimleyici bir *analitik tanım* yapılmıştır.

**513. Çizin çizin:** zf. Çizgi durumunda, sırayla

Sözcüğün tanımında ölçünlü dildeki ifadeler *eşanlamlı* olarak verilmiştir.

**514. Çocukçu:** a. Çocuk doktoru

Tanımda ölçünlü dildeki eşanlamlı yapıya *gönderme* yapılmıştır. *Çocuk doktoru* sözlükbiriminin tanımında da *çocukçu* sözcüğü *eşanlamlı* olarak verilmiştir.

**515. Çor:** a. 1. Hastalık 2. Sığır vebası

Sözcüğün her iki tanımında da ölçünlü dildeki eşanlamlı sözlükbirimlere *gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan sözlükbirimlerden hastalık sözcüğünün 1 numaralı tanımında da *çor* sözcüğü tanımı destekleyici olarak verilmiştir.

**516. Çorlu:** sf. Hastalıklı, dertli

Tanımda ölçünlü dildeki eşanlamı sözlükbirimlere *gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan sözlükbirimlerin tanımlarında ise *çorlu* sözcüğüne yer verilmemiştir.

**517. Çotanak:** a. Üzerinde birçok fındık bulunan dal

Sözcüğün tanımında *dal* üst kavramı verilmiş ve tek bir yönden nitelenerek *analitik yöntem*e başvurulmuştur.

**518. Çögdürmek:** nsz. 1. İşemek 2. İleri doğru fişkirtmek



Sözcüğün 1 numaralı tanımında *işemek* sözlükbirimine *gönderme* yapılmıştır. 2 numaralı tanımda ise *fişkırtmak* üst kavramı tek yönlü olarak nitelenmiş ve *analitik tanım* yapılmıştır.

**519. Çöğmek:** nsz. Alçalmak, aşağıya inmek

Her iki tanımda da ölçünlü dildeki *eşanlamlı yapılar* kullanılmıştır.

**520. Çöğüncek:** a. Dayanma noktası ortada olan kaldıraç, tahterevalli

Tanımda kaldıraç üst kavramı verilerek *dayanma noktasının konumu* üzerinden betimlenerek *analitik tanım* yapılmıştır. *Tahterevalli* sözlükbirimine *gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan tahterevalli sözlükbiriminin tanımında da *çöğüncek* sözcüğü eşanlamlı olarak verilmiştir.

**521. Çöğünmek:** nsz. Bir yanı inerken öbür yanı kalkmak

Tanımda *kalkmak* üst kavramı üzerinden nitelendirilerek *analitik tanım* yapılmıştır.

**522. Çökelge:** a. Bataklık, su kenarı, balçık

Sözcüğün tanımında *bataklık* ve *balçık* sözlükbirimlerine *gönderme* yapılmış ve ölçünlü dildeki *su kenarı* sözcüğü de *eşanlamlı* olarak verilmiştir. Gönderme yapılan sözlükbirimlerin tanımlarında ise *çökelge* sözcüğüne yer verilmemiştir.

**523. Çömçe:** a. Tahta kepçe, çemçe

Sözcüğün tanımında *eşanlamlılar* kullanılmıştır. *Tahta kepçe* yapısı da kullanım sıklığı dolayısıyla eşanlamlı sözcük olarak değerlendirilmelidir. Gönderme yapılan *çemçe* sözlükbiriminin tanımında da doğrudan *çömçe* sözlükbirimine *gönderme* yapılmıştır.

**524. Çömmek:** Çömmek

Tanımda *çömmek* sözlükbirimine *gönderme* yapılmıştır. *Çömmek* sözlükbiriminin tanımında ise *çömmek* sözcüğü eşanlamlı olarak verilmemiştir.

**525. Çöpçatan:** a. 2. Kimin kiminle evleneceğini önceden kararlaştırıp gerçekleştirdiğine inanılan manevi güç.

Sözcüğün tanımında *manevi güç* üst kavramı verilmiş ve *işlevi* yönünden nitelenerek *analitik tanım* yapılmıştır.

**526. Çöp vergisi:** a. Çevre temizlik vergisi

Tanımda ölçünlü dildeki eşanlamlı yapıya doğrudan *gönderme* yapılmıştır. gönderme yapılan sözlükbirimin tanımında da *çöp vergisi* eşanlamlı olarak verilmiştir.

**527. Çörten:** a. Dam çevresindeki yağmur sularını oluklardan alıp duvar temelinden uzağa akıtan, saçak kenarlarından dışarı doğru uzanmış ağaç oluk

Sözcüğün tanımında oluk üst kavramı verilmiş ve işlevi, konumlandırılması, hammad- desinden nitelenerek *analitik yöntem*e başvurulmuştur.

**528. Çörtü:** a. Değirmende buğday teknesi oluğu

Tanımda *oluk* üst kavramı *nerede kullanıldığı* ve *aitlik ilişkisi* üzerinden betimlenmiş ve *analitik tanım* yapılmıştır.

**529. Çöz:** a. 1. Bumbar, bağırsak 2. Bumbarın yağı

Sözcüğün 1 numaralı tanımında iki eşanlamı sözlükbirime *gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan sözlükbirimlerin tanımlarında ise *çöz* sözcüğüne yer verilmemiştir. 2 numaralı tanımında ise *yağ* üst kavramının *aitlik ilişkisi* üzerinden kısa bir *analitik tanım* yapılmıştır.

**530. Çözmek:** 7. Çözü ipini tezgâha yerleştirmek

Tanımda *yerleştirmek* isim fiili üst kavram olarak verilmiş ve üst kavrama sorulacak *nasıl* sorusunun cevabını verecek şekilde nitelenerek *analitik tanım* yapılmıştır.

**531. Çucu:** a. Semerci

Sözlük kullanıcısı doğrudan *semerci* maddesine *gönderilmiştir*. *Semerci* sözlükbiriminin tanımında ise *çucu* sözcüğü *eşanlamlı* olarak verilmiştir.

**532. Çullama:** a. 2. Tavşan ve kuzu eti ile kızartılmış hamur yemeği

*Hamur yemeği* üst kavramı verilerek *nelerle kızartıldığı* üzerinden nitelenerek *analitik tanım* yapılmıştır.

**533. Çurlatmak:** Hızlandırmak

Tanımda *hızlandırmak* sözlükbirimine *gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan sözlükbirimin tanımında *çurlatmak* sözcüğüne yer verilmemiştir.

**534. Çükündür:** a. Pancar

Sözcüğün tanımında *pancar* sözlükbirimine *gönderme* yapılmıştır. *Pancar* sözlükbiriminin tanımında ise *çükündür* sözcüğü kullanılmamıştır.

**535. Çükür:** a. Bir yüzü balta, bir yüzü kazma olan araç

Tanımda *araç* sözcüğünün üst kavram olarak verilmesi ve iki yüzünün nitelenmesi ile *analitik tanım* yapılmıştır.

**536. Çülaki:** a. Kalın kumaş

Sözcüğün tanımında *kumaş* üst kavramı nitelenerek *tek yönlü betimleme* yapılmıştır.

### D Maddesi

**537. Dadaş:** ünl. Yakın dostlar için kullanılan bir seslenme sözü

Tanımda “*bir...sözü*” kalıp ifadesi kullanım yönünden ayırt edici özelliği verilerek *analitik tanım* yapılmıştır.

**538. Dal (II):** a. 1. Arka, sırt 2. Kol 3. Omuz 4. Boyun, ense

Sözcüğün dört tanımında da eş anlamlı sözlükbirimlere *gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan sözlükbirimlerin tanımlarında *dal* sözcüğü eş anlamlı olarak verilmemiştir.

**539. Dalak:** a. 3. Tekerlek biçimindeki kaşar peyniri 4. Bal peteği

3 numaralı tanımda kaşar peyniri üst kavramı verilerek şekli üzerinden nitelenerek *analitik tanım* yapılmıştır. 4 numaralı tanımda ise ölçünlü dildeki sözlükbirime *gönderme* yapılmıştır. *Bal peteği* sözlükbiriminin tanımında ise *arı dalağı* eş anlamlı olarak verilmiştir.

**540. Dalan:** a. 2. Biçim, şekil

Tanımda *biçim* ve *şekil* maddelerine *gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan sözlükbirimlerin tanımlarında *dalan* sözcüğüne yer verilmemiştir.

**541. Dalbastı:** a. Bir tür iri, aşılı kiraz

Sözcüğün tanımında *kiraz* üst kavramı verilerek *aşılı* olması ve *iri* olması üzerinden nitelenerek göndergeyi yeterince analiz edemeyen ve başarılı sayılamayacak bir *analitik tanım* yapılmıştır.

**542. Daldalanmak:** Gölgeli yere saklanmak

Tanımda *saklanmak* isim fiili *nasıllığı* üzerinden nitelenerek *tek yönlü betimleme* yapılmıştır.

**543. Daldız:** a. 1. Marangozların kullandığı ağaç oymaya yarayan oluklu demir

2. Ağaçtan oyulmuş arı kovanı

3. Ağaçtan oyulmuş yayık

4. Petekten bal almak için kullanılan demir kepçe, demir bıçak

Sözcüğün tanımlarında *demir*, *arı kovanı*, *yayık*, *kepçe* üst kavramları verilerek *işlev* ve *hammadde* üzerinden tanımlanarak *analitik tanım* yapılmıştır. 4 numaralı tanımda tanıma güçlendirmek için *demir bıçak eşanlamlı* olarak verilmiştir.

**544. Dalgı:** a. Aymazlık

Tanımda *aymazlık* sözlükbirimine *gönderme* yapılmıştır. *Aymazlık* sözlükbiriminin tanımında da *dalgı* sözcüğü *eşanlamlı* olarak verilmiştir.

**545. Dalgır:** a. Hare

Tanımda *hare* sözlükbirimine *gönderme* yapılmıştır. *Hare* sözlükbiriminin tanımında da *dalgır* sözcüğü kullanılmıştır.

**546. Dalkıran:** a. 2. Şiddetli esen rüzgâr

Sözcüğün tanımında *rüzgâr* üst kavramı verilmiş ve *şiddeti* üzerinden ayırt edici özelliği verilerek *analitik tanım* yapılmıştır.

**547. Dallamak:** Budamak

Tanımda *budamak* sözlükbirimine *gönderme* yapılmıştır. *Budamak* sözlükbiriminin tanımında ise *dallamak* sözcüğüne yer verilmemiştir.

**548. Dam (I):** 4. Ahır

Sözcüğün tanımında *ahır* maddesine *gönderme* yapılmıştır. *Ahır* sözlükbiriminin tanımında ise *dam (I)* maddesi verilmemiştir.

**549. Damızlık:** 2. a. Maya

Tanımda *maya* sözlükbirimine *gönderme* yapılmıştır. Ancak *maya* sözcüğü eşsesli olduğu için TS'de üç farklı *maya* maddesi mevcuttur. Bu nedenle göndermenin *maya (I)*

şeklinde doğrudan yapılması daha açıklayıcı olacaktır. Maya (I) maddesinin ilgili 1 numaralı tanımında ise damızlık maddesi eşanlamlı olarak verilmemiştir.

**550. Damla:** a. 3. Kalbe inen inme, felç

Tanımda *inme* üst kavramı *kalple ilgisi* üzerinden nitelenmiş ve *analitik tanım* yapılmıştır. Tanımı desteklemek için *felç* sözcüğüne de *gönderme* yapılmıştır. *Felç* sözlükbiriminin tanımında ise *damla* sözcüğü kullanılmamıştır.

**551. Danacı:** a. Dana çobanı

Sözcüğün tanımında ölçünlü dildeki *eşanlamlı yapı* kullanılmıştır.

**552. Darı:** a. 3. Mısır

Tanımda *mısır* sözlükbirimine *gönderme* yapılmıştır. *Mısır* sözlükbiriminin tanımında ise *darı* sözcüğü eşanlamlı olarak verilmemiştir.

**553. Darıdünya:** a. Dünya, yeryüzü

Sözcüğün tanımında eşanlamlı sözlükbirimlere *gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan sözlükbirimlerin tanımlarında ise *darıdünya* sözcüğü kullanılmamıştır.

**554. Davgana:** a. İnce, dar boyunlu küçük testi, toprak sürahi

Tanımda *testi* üst kavramı verilmiş ve boyutu üzerinden nitelenerek *analitik tanım* yapılmıştır. Tanımı destekleyici olarak ölçünlü dildeki eşanlamlı yapı da tanıma eklenmiştir.

**555. Dayamak:** 7. Kapı veya pencereyi ardına kadar açmak

Sözcüğün tanımında *açmak* isim fiili üst kavram olarak verilerek betimlenmiş ve *analitik tanım yöntemine* başvurulmuştur.

**556. Dayantı:** a. Dayanıklık

Tanımda *dayanıklık* maddesine *gönderme* yapılmıştır. *Dayanıklık* maddesinde ise sözlük kullanıcısı *dayanıklılık* maddesine gönderilmiştir. Göndermenin doğrudan *dayanıklılık* maddesine yapılması sözlükbilimsel açıdan daha doğru olacaktır. *Dayanıklık* maddesindeki tanımda ise *dayantı* sözcüğüne yer verilmemiştir.

**557. Dayı:** 2. sf. Cesur, yiğit 3. ünl. hlk. Yaşlı erkeklere söylenen bir seslenme sözü

Sözcüğün 2 numaralı tanımında ölçünlü dildeki eşanlamlı sözlükbirimlere *gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan *cesur* ve *yığıt* sözlükbirimlerinin tanımlarında ise *dayı* sözcüğüne yer verilmemiştir. 3 numaralı tanımda ise sözcüğün seslenme amaçlı bir ünlem olduğu vurgulanarak *kurala dayalı tanımlama* yapılmıştır.

**558. Daylak:** a. 1. Dişi deve 2. sf. Çıplak

1 numaralı tanımda ölçünlü dilde sık kullanılan *eşanlamlı karşılık* kullanılmıştır. 2 numaralı tanımda ise *çıplak* sözlükbirimine *gönderme* yapılmıştır. *Çıplak* sözlükbiriminin tanımında ise *daylak* sözcüğüne yer verilmemiştir.

**559. Daz:** sf. 1. Dazlak 2. Çıplak (toprak)

Sözcüğün 1 numaralı tanımında *dazlak* sözlükbirimine *gönderme* yapılmıştır. 2 numaralı tanımda ise özellikle *toprak* için kullanıldığı gösterilmiş ve sözlük kullanıcısı *çıplak* sözlükbirimine *gönderilmiştir*. Gönderme yapılan sözlükbirimlerden dazlak sözcüğünün 1 numaralı tanımında *daz* eşanlamlı olarak verilmiştir. *Çıplak* maddesindeki tanımlarda ise *daz* sözcüğüne yer verilmemiştir.

**560. Debbe:** a. Kulplu ve ağzı kapaklı bakırdan su kabı, güğüm

Tanımda su kabı üst kavram olarak verilerek şekil ve hammaddesi üzerinden nitelenerek *analitik tanım* yapılmıştır. *Güğüm* sözcüğüne ise *gönderme* yapılmıştır. *Güğüm* sözlükbiriminin tanımında da analitik yöntem kullanılmış ancak *debbe* sözcüğü eşanlamlı olarak işaretlenmemiştir.

**561. Değın (II):** a. Sincap

Sözcüğün tanımında *sincap* sözlükbirimine *gönderme* yapılmıştır. *Sincap* sözlükbiriminin tanımında da *değın II* maddesi doğrudan eşanlamlı olarak verilmiştir.

**562. Değirmek:** 1. Duyurmak, bildirmek, ulaştırmak 2. Değdirmek, dokundurmak

Tanımda ölçünlü dildeki sözlükbirimlere *gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan sözlükbirimlerin tanımlarında ise *değirmek* sözcüğüne yer verilmemiştir.

**563. Değirmi:** 3. a. Yemeni, yazma, başörtüsü

Tanımda *yemeni*, *yazma*, *başörtüsü* sözlükbirimlerine *gönderme* yapılmıştır. Ancak *yazma* sözlükbirimi eşesli olduğu için *yazma II* maddesine doğrudan *gönderme* yapıl-

ması yöntem bakımından daha uygun olacaktır. Gönderme yapılan sözlükbirimlerin tanımlarında ise *değirmi* sözcüğü yer almamaktadır.

**564. Değişik:** 4. a. Yedek iç çamaşırı, giyecek 5. a. Çok hastalık geçirerek gelişmemiş çocuk

Sözcüğün 4 numaralı tanımında *iç çamaşırı* üst kavram olarak kullanılmış ve *yedek* nitelmesi ile kısa bir *analitik tanım* yapılmıştır. Tanımı desteklemek için *giyecek* sözcüğüne de *gönderme* yapılmıştır. *Giyecek* maddesinde ise sözlük kullanıcısı *giysi* maddesine gönderilmiş ve asıl tanım *giysi* maddesinde yapılmıştır. Bu tip göndermelerin *dolaylı gönderme* olarak adlandırılması gerektiği düşüncesindeyiz. Göndermenin doğrudan *giysi* maddesine yapılması sözlük kullanıcısının kod çözme aşamasında işini kolaylaştıracaktır. 5 numaralı tanımda ise çocuk üst kavramı verilmiş ve *gelişmemesi* ve *nedeni* betimlenerek *analitik tanım yöntemi* uygulanmıştır.

**565. Değiş tokuş:** a. Değişim

Tanımda *değişim* sözlükbirimine *gönderme* yapılmıştır. *Değişim* sözlükbiriminin 2 numaralı tanımında da *değişim* sözcüğü eş anlamlı olarak verilmiştir.

**566. Delecek:** a. Delgeç

Sözcüğün tanımında sözlük kullanıcısı *delgeç* sözlükbirimine *gönderilmiştir*. *Delgeç* maddesinin tanımında da *delecek* sözcüğü eş anlamlı olarak verilmiştir.

**567. Delepmek:** Parlamak

Tanımda *parlamak* maddesine *gönderme* yapılmıştır. *Parlamak* sözlükbiriminin tanımında ise *delepmek* sözcüğüne yer verilmemiştir.

**568. Delibaş:** a. 1. Koyunlarda ve danalarda görülen tehlikeli bir hastalık

2. Huysuzluk yapan hayvan

1 numaralı tanımda *hastalık* sözcüğü üst kavram olarak verilmiş ve *görüldüğü hayvanlar* ile *tehlikeli oluşu* üzerinden betimlenerek *analitik tanım* yapılmıştır. 2 numaralı tanımda ise *hayvan* üst kavramı tek yönlü nitelenerek *analitik yöntem* uygulanmıştır.

**569. Delice:** 5. a. Atmaca, şahin

Sözcüğün tanımında ölçünlü dildeki sözlükbirimlere *gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan sözlükbirimlerin tanımlarında analitik yöntem uygulanmış ancak eşanlamlı olarak *delice* sözcüğüne yer verilmemiştir.

**570. Delikli:** 3. a. Kevgir

Tanımda *kevgir* maddesine *gönderme* yapılmıştır. *Kevgir* sözlükbiriminin tanımında ise *delikli* maddesine gönderme yapılmamıştır.

**571. Delme:** a. 3. Yelek

Sözcüğün tanımında sözlük kullanıcısı *yelek* maddesine *gönderilmiştir*. Yelek maddesinin tanımında ise *delme* sözcüğü kullanılmamıştır.

**572. Dem (I):** a. 3. Pişirilen yemeklerin yenecek kıvamda olması

Tanımda “...*olması*” kalıp ifadesiyle *kıvamda olmak* üst kavramı kullanılarak betimlenmiş ve *analitik yöntem* kullanılmıştır.

**573. Deme:** a. 6. Atasözü

Sözcüğün tanımında *atasözü* sözlükbirimine *gönderme* yapılmıştır. *Atasözü* sözlükbiriminin tanımında da *deme* sözcüğü eşanlamlı olarak verilmiştir.

**574. Denşirmek:** Bir şeyin yapısını veya niteliğini bozmak, tağyir etmek

Tanımda *bozmak* üst kavramı verilerek *yapı* ve *nitelik* bakımından bozulma betimlenerek *analitik tanım* yapılmıştır. Tanımı destekleyici olarak *tağyir etmek* sözlükbirimi de *eşanlamlı* olarak verilmiştir. *Tağyir etmek* maddesindeki tanımlarda ise *denşirmek* sözcüğü kullanılmamıştır.

**575. Deprenmek:** Kımıldamak, hareket etmek, sarsılmak

Sözcüğün tanımında eşanlamlı sözlükbirimlere *gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan sözlükbirimlerin tanımlarında ise *deprenmek* sözcüğü eşanlamlı olarak verilmemiştir.

**576. Deri (II):** a. 1. Toplantı, düğün 2. Pazar veya panayır kurulan gün, dernek

1 numaralı tanımda *toplantı* ve *düğün* sözlükbirimlerine *gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan iki sözlükbirimin tanımında ise *deri II* maddesine değinilmemiştir. 2 numaralı tanımda ise *gün* üst kavramı verilmiş ve niteliği üzerinden betimlenerek *analitik*



*tanım* yapılmıştır. Eşanlamlı olarak verilen *dernek* sözlükbiriminin 3 numaralı tanımında da *deri III* maddesine doğrudan *gönderme* yapılmıştır.

**577. Derinti:** a. 1. Toplantı 2. Gelişigüzel toplanmış eşya 3. İnsan kalabalığı, güruh

1 ve 3 numaralı tanımlarda sözcüğün ölçünlü dildeki *eşanlamlıları* verilmiştir. Eşanlamlı olarak verilen sözlükbirimlerden *güruh* sözcüğünün tanımında *derinti* eşanlamlı olarak verilmiştir. 2 numaralı tanımda ise *eşya* sözcüğü üst kavram olarak verilmiş ve *toplanma şekli* üzerinden betimlenerek *analitik tanım* yapılmıştır.

**578. Dermek:** Bir araya getirmek, derlemek, toplamak, devşirmek

Sözcüğün tanımında ölçünlü dildeki sözlükbirimlere *gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan sözlükbirimlerin tanımlarında ise *dermek* sözcüğü kullanılmamıştır.

**579. Derneşik:** sf. Derli toplu, düzenli

Tanımda *derli toplu* ve *düzenli* sözlükbirimlerine *gönderme* yapılmıştır. Bu sözlükbirimlerin tanımlarında ise *derneşik* sözcüğüne yer verilmemiştir.

**580. Dert:** a. 5. Ur

Sözcüğün tanımında *ur* sözlükbirimine *gönderme* yapılmıştır. *Ur* maddesindeki tanımda ise *dert* sözcüğü kullanılmamıştır.

**581. Destar:** a. 2. Örtü

Tanımda sözlük kullanıcısı *örtü* maddesine *gönderilmiştir*. *Örtü* maddesindeki tanımda ise *destar* sözcüğü eşanlamlı olarak verilmemiştir.

**582. Develik:** a. Özellikle Güneydoğu Anadolu'daki evlerin alt katında bulunan, develerin korunduğu veya bağlandığı bölüm

Sözcüğün tanımında bölüm *üst* kavramı *bulunduğu coğrafi bölge*, *evlerde nerede bulunduğu* ve *kullanılış amacı* yönlerinden betimlenerek *analitik tanım* yapılmıştır.

**583. Devlet baba:** a. “Koruyucu, kollayıcı” anlamında devleti anlatan bir söz

Tanımda “...bir söz” kalıp ifadesi üzerinden sözcüğün anlamı verilerek nitelenmiş ve *kurala dayalı tanımlama yöntemi* uygulanmıştır.

**584. Devre (II):** zf. Ters, yanlış bir biçimde

Sözcüğün tanımında ölçünlü dildeki *eşanlamlı yapılar* verilmiştir. *Ters* sözcüğü eşesli olduğu için eşanlamlı sözcüğün *ters (I)* maddesi doğrudan işaretlenerek verilmesi kod çözme aşamasında daha faydalı olacaktır. *Ters (I)* maddesinin tanımında ise *devre (II)* maddesine *gönderme* yapılmamıştır.

**585. Dığan:** a. Yağ tavası

Tanımda ölçünlü dildeki *eşanlamlı sözcük* verilmiştir.

**586. Dığdığı:** sf. Konuşurken “r” leri “ğ” gibi söyleyen (kimse)

Tanımda *kimse* genel üst kavramı tanımlanan sözcükle tanımın sözcük türü uyumunun bozulmaması için parantez içinde verilmiştir. *Kimse* üst kavramı üzerinden betimleme yapılarak sıfatlarda sıkça kullanılan genel üst kavrama bağlı *tek yönlü betimleme* uygulanmıştır.

**587. Dığdığık:** a. Akrabalığın uzak olduğunu anlatan *dığdığımın dığdığı* deyiminde geçen bir söz

Sözcük, içerisinde kullanıldığı bir söz öbeği vasıtasıyla ve belirli bir bağlam içerisinde kazandığı anlama vurgu yapılarak tanımlanmıştır. Bu yönüyle sözcüğün tanımında *dolaylı (bağlamsal) tanım* yöntemi uygulanmıştır. TS’de sık kullanılmayan *dolaylı tanımlama yöntemi halk ağzından alınmış sözcüklerin tanımlarında yer yer kullanılmaktadır.*

**588. Dılak:** a. Bızır

Tanımda *bızır* maddesine *gönderme* yapılmıştır. *Bızır* sözlükbiriminin analitik tanımında da tanıma yardımcı olarak *dılak* sözcüğü eşanlamlı olarak verilmiştir.

**589. Dızman:** sf. İri yapılı, uzun boylu, şişman

Sözcüğün tanımında ölçünlü dildeki sözlükbirimlere *gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan sözlükbirimlerin tanımlarında ise *dızman* sözcüğü kullanılmamıştır.

**590. Didon (I):** a. 1. Halkın İstanbul’daki yabancılara, özellikle Fransızlara verdiği ad, didona

Tanımda *ad* üst kavramı *kimin, nerede ve kimin için* kullanıldığı yönlerinden betimlenerek *analitik tanım* yapılmıştır. Tanıma ek olarak *didona* sözlükbirimi eşanlamlı olarak verilmiştir. *Didona* sözlükbiriminin tanımında da *didon* sözcüğüne *gönderme* yapılmıştır.

tır. Yapılan göndermenin *didon (I)* biçiminde doğrudan yapılmamış olması kod çözme açısından eksiklidir.

**591. Dikeç:** a. 1. Bağ çubuğu dikmek için delik açmaya yarayan demir

2. Kazık, sırık, ağaç çubuk

Sözcüğün 1 numaralı tanımında *demir* üst kavramı *kullanılış amacı* üzerinden nitelenmiş ve *analitik tanım* yapılmıştır. 2 numaralı tanımda ise ölçünlü dildeki eş anlamlı yapı-lara *gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan sözlükbirimlerden *kazık* ve *sırık* sözlükbi-  
rimlerinde ise *dikeç* sözcüğüne yer verilmemiştir.

**592. Dikel:** a. Meni

Tanımda *meni* sözlükbirimine *gönderme* yapılmıştır. *Meni* maddesinde de *dikel* sözcü-  
ğü eş anlamlı olarak verilmiştir.

**593. Dikme:** a. 4. Ağaç, direk 5. Fidan, yeni dikilmiş fidan

4 numaralı tanımda *ağaç* ve *direk* maddelerine *gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan sözlükbirimlerin tanımlarında ise *dikme* sözcüğüne yer verilmemiştir. 5 numaralı tanım-  
da ise *fidan* maddesine gönderme yapılmış ve virgülden sonra *fidan* üst kavramı verile-  
rek *dikilme zamanı* ayırt edici özellik olarak öne çıkarılmış ve *tek yönlü betimleme* ya-  
pılmıştır. *Fidan* maddesinde 2 numaralı tanımda da *dikme* sözcüğü *eş anlamlı* olarak  
kullanılmıştır.

**594. Dikmen:** a. Koni biçimindeki tepe

Tanımda *tepe* sözcüğü üst kavram olarak kullanılmış ve *şekli üzerinden* betimlenerek  
*analitik tanım* yapılmıştır.

**595. Dil (I):** a. 8. Anahtar

Sözcüğün tanımında *anahtar* maddesine *gönderme* yapılmıştır. *Anahtar* maddesindeki 1  
numaralı tanımda da *dil* sözcüğü *eş anlamlı* olarak verilmiştir. Ancak *dil* sözlükbirimi  
eşesli olduğu için *dil (I)* biçiminde doğrudan verilmesi kod çözme aşamasında sözlük  
kullanıcısının işini kolaylaştırması bakımından tanımlama ilkelerine daha uygundur.

**596. Dillek:** sf. Dedikoducu

Tanımda sözlük kullanıcısı *dedikoducu* maddesine *gönderilmiştir*. *Dedikoducu* madde-  
sindeki tanımda da *dillek* sözcüğü eş anlamlı olarak verilmiştir.

**597. Dilleşmek:** 2. Dırlaşmak

Sözcüğün tanımında *dırlaşmak* sözlükbirimine *gönderme* yapılmıştır. *Dırlaşmak* sözlükbiriminin tanımında da *dilleşmek* sözcüğüne *gönderme* yapılmıştır.

**598. Dilli düdük:** a. 1. Söğüt, kavak vb. ağaçların ince dallarından veya kamıştan yapılan bir düdük türü

Tanımda genellikle sentez yöntemiyle yapılan tanımlarda kullanılan “*bir ...türü*” kalıbı kullanılmıştır. Ancak sentez tanımının analitik tanımdan farkı ayırt edici özelliklerin verilmemesi olduğu için dilli düdük sözlükbiriminin tanımında yapımına dair ayırt edici özellikler verildiği için yapılan tanım *analitik* olarak değerlendirilmelidir.

**599. Dilmek:** 2. Yarmak

Tanımda *yarmak* maddesine *gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan maddedeki tanımlarda ise *dilmek* sözcüğüne yer verilmemiştir.

**600. Din (III):** A. Bir şeyin en yüksek ve sivri noktası

Sözcüğün tanımında *nokta* üst kavramı üzerinden din sözlükbiriminin diğer noktalardan ayrılan yönleri *en yüksek ve sivri* ifadesiyle *karşılaştırılarak* verilmiş ve *sözcük diğer noktalarla ilişkisi üzerinden açıklanarak sentez yöntemi* uygulanmıştır.

**601. Din (IV):** a. İlmek

Sözcüğün tanımında *ilmek* sözlükbirimine *gönderme* yapılmıştır. *İlmek* maddesindeki tanımda ise *din IV* maddesine değinilmemiştir.

**602. Dincelmek:** nsz. Dinçleşmek

Tanımda *dinçleşmek* maddesine *gönderme* yapılmıştır. *Dinçleşmek* maddesinin tanımında ise *dincelmek* eş anlamlı olarak verilmemiştir.

**603. Dine:** a. Konaklama yeri

Sözcüğün tanımında ölçünlü dildeki sözcük öbeği *eş anlamlı* olarak verilmiştir.

**604. Dinek:** a. Dinlenmek için durulan yer

Tanımda *yer* üst kavramı verilerek betimlenmiş ve *analitik tanım* yapılmıştır.

**605. Dinilmek:** nsz. 1. Ayakta durmak 2. Ayağa kalkmak, dik durmak

Sözcüğün iki tanımında da ölçünlü dildeki eşanlamlı sözcük öbekleri *eşanlamlı karşılık* olarak verilmiştir. Bu sözcüklerden TS'de sözlükbirim olarak yer alan *ayağa kalkmak* maddesinde ise *dinelmek* sözcüğüne yer verilmemiştir.

- 606. Dink:** a. 1. Pirinci kabuğundan ayırmak veya bulgur dövmek için kullanılan dibek  
2. Şayak, aba vb.ni dövmek için kullanılan araç

1 numaralı tanımında *dibek* sözcüğü üst kavram olarak belirlenerek *işlevi* üzerinden nitelenmiş ve *analitik tanım* yapılmıştır. 2 numaralı tanımında ise *araç* üst kavramı *örnekleme yöntemi* de kullanılarak *işlevi* yönünden betimlenmiş ve kısa bir *analitik tanım* yapılmıştır.

- 607. Dinlendirmek:** 4. Yanan lamba, ateş vb.ni söndürmek

Tanımda *söndürmek* üst kavramının kapsamı örneklendirilerek belirtilmiş ve *analitik tanım* yapılmıştır.

- 608. Dip:** a. 5. Arka, kış

Sözcüğün tanımında *arka* ve *kış* sözlükbirimlerine *gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan sözlükbirimlerin tanımlarında ise *dip* sözcüğüne yer verilmemiştir.

- 609. Dipdam:** a. Hapishane

Sözcüğün tanımında ölçünlü dildeki eşanlamlı sözlükbirime *gönderme* yapılmıştır. Hapishane maddesindeki tanımında da sözlük kullanıcısı cezaevi maddesine gönderilmiş ve asıl tanım cezaevi maddesinde yapılmıştır. bu tip dolaylı göndermeler kod çözme aşamasında sözlük kullanıcısının işini zorlaştırdığı için göndermenin doğrudan *cezaevi* maddesine yapılması daha uygun olacaktır. *Cezaevi* sözlükbiriminin tanımında ise *dipdam* sözcüğü eşanlamlı olarak verilmemiştir.

- 610. Diplemek:** 1. Bitkiyi kökünden sökmek 2. İçilecek bir şeyi dibine kadar içmek

1 numaralı tanımında *sökmek* üst kavramı niteliği yönünden betimlenerek *analitik tanım* yapılmıştır. 2 numaralı tanımında ise *içmek* sözlükbirimi üst kavram olarak belirlenmiş ve ölçüsü ön plana çıkarılarak *analitik tanım yöntemi* uygulanmıştır.

- 611. Diremek:** 1. Bir şeyi dikine koymak, dayamak, durdurmak

2. mec. Direnmek, karşı koymak, inat etmek, ısrar etmek

Sözcüğün 1 numaralı tanımında koymak üst kavramı verilerek dikine olması ayırt edici özelliği öne çıkarılmış ve *analitik tanım* yapılmıştır. Tanımı destekleyici olarak iki sözlükbirime de gönderme yapılmıştır. gönderme yapılan sözlükbirimlerin tanımlarında ise diremek sözcüğüne yer verilmemiştir. Mecaz anlamı tanımlayan 2 numaralı tanımda ise *gönderme* yapılan sözlükbirimlerden yalnızca *ısrar etmek* ve *inat etmek* maddelerinin tanımlarında *ayak diremek* sözcük öbeği içinde *dirmek* sözlükbirimi eşanlamlı olarak verilmiştir.

**612. Direşmek:** nsz. Sebat etmek

Tanımda ölçünlü dildeki sözlükbirime *gönderme* yapılmıştır. *Sebat etmek (veya göstermek)* maddesindeki tanımda da *direşmek* sözcüğü eşanlamlı olarak verilmiştir.

**613. Dirgen:** a. Genellikle harmanda sapları yaymaya yarayan demirden, çatalı bir tarım aracı, diren

Sözcüğün tanımında araç üst kavramı verilerek *nerede kullanıldığı, ne için kullanıldığı, ve şekilsel özellikleri* bakımından betimlenerek *analitik tanım* yapılmıştır. Tanımı destekleyici olarak *diren* sözcüğü eşanlamlı olarak verilmiş *diren* maddesindeki tanımda ise sözlük kullanıcısı *dirgen* maddesine gönderilmiştir.

**614. Dişçi:** a. Diş hekimi

Tanımda *diş hekimi* maddesine *gönderme* yapılmış ve *diş hekimi* maddesinde yapılan tanımda *dişçi* sözcüğü eşanlamlı olarak verilmiştir.

**615. Dişegi:** a. Taşları yontmak için kullanılan dişli bir tür çekiç

Sözcüğün tanımında *çekiç* üst kavramı *işlevi* ve *parçaları* üzerinden nitelenerek *analitik tanım* yapılmıştır.

**616. Dişegilemek:** Dişegi ile değirmen taşı üzerinde diş yapmak, değirmen taşının dişlerini bilemek

Tanımda *diş yapmak* ve *bilemek* üst kavramları üzerinden *nasıl* sorusunun cevabını verecek betimlemeler yapılarak *analitik tanım* yapılmıştır.

**617. Dişemek:** nsz. Diş çıkarmak

Sözcüğün tanımında *diş çıkarmak* sözlükbirimine *gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan maddede ise *dişemek* sözcüğü verilmemiştir.

**618. Dişindirik:** a. İpe ilmik atarak hayvanın ağzına takılan gem

Tanımda *gem* sözcüğü üst kavram olarak belirlenerek *nasıl yapıldığı* ve *ne için kullanıldığı* üzerinden betimlenmiş ve *analitik tanım* yapılmıştır.

**619. Divlek:** a. Kalın kabuklu olgun kavun

Sözcüğün tanımında kavun üst kavramı üzerinden *kalın kabuklu olması* ve *olgun olması* ayırt edici özellikleri verilerek *analitik yöntem* uygulanmıştır.

**620. Diz ağırşığı:** a. Diz kapağı kemiği

Tanımda ölçünlü dildeki sözlükbirime *gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan sözlükbirimin tanımında da *diz ağırşığı* eşanlamlı olarak verilmiştir.

**621. Dizim dizim:** 2. zf. Dizilmiş olarak, dizi dizi

Sözcüğün tanımında ölçünlü dildeki *eşanlamlı sözcük öbekleri* verilmiştir. Tanımda verilen yapılardan *dizi dizi* sözlükbiriminin 2 numaralı tanımında da *dizim dizim* sözcüğü eşanlamlı olarak verilmiştir.

**622. Dizlemek:** 1. Dize kadar batmak 2. Dizini kullanarak bastırmak

1 numaralı tanımda *batmak* üst kavramı *derecesi bakımından* betimlenerek *analitik tanım* yapılmıştır. 2 numaralı tanımda ise *bastırmak* üst kavramı verilmiş ve *nasıl yapıldığı* üzerinden nitelenerek ayırt edici özelliği öne çıkarılarak *analitik yöntem* uygulanmıştır.

**623. Dizlik:** a. 3. İç donu 4. Şalvar 5. İş önlüğü

Tanımda ölçünlü dildeki eşanlamlı sözlükbirimlere *gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan sözlükbirimlerden *iç donu* maddesinde *dizlik* sözcüğü eşanlamlı olarak verilmiştir.

**624. Doğram:** a. Doğrama sonucu ortaya çıkan parça

Sözcüğün tanımını *parça* üst kavramı üzerinden *nasıl oluştuğu* betimlenerek *analitik yöntemle* yapılmıştır.

**625. Doğrulamak:** nsz. 5. Para sağlanmak, kazanılmak

Sözcüğün tanımında ölçünlü dildeki *eşanlamlı sözcük öbekleri* karşılık olarak verilmiştir.

**626. Doğrultmak:** 4. Yön bulmak 5. Para sağlamak, kazanmak

Sözcüğün her iki tanımında da *ölçünlü dildeki eşanlamlı ifadelerle* tanımlanmıştır.

**627. Dokumak:** 3. Ağacın yemişlerini sırkla vurarak indirmek

Tanımda *indirmek* üst kavramı verilerek *ne için yapıldığı ve nasıl yapıldığı* üzerinden nitelenerek *analitik tanım yöntemi* uygulanmıştır.

**628. Dokunmabana:** a. Kanser

Sözcüğün tanımında sözlük kullanıcısı *kanser* sözlükbirimine *gönderme* yapılmıştır. Kanser maddesindeki tanımda da *dokunmabana* sözcüğü *eşanlamlı* olarak verilmiştir.

**629. Dokurcun:** a. 1. Ot veya ekin yığını 2. Dokuztaş oyunu 3. Çizgili şayak kumaş, tokurcun

Sözcüğün 1 numaralı tanımında *ot yığını* ve *ekin yığını* olmak üzere ölçünlü dildeki *eşanlamlı sözcük öbeklerinin verildiği* görülmektedir. 2 numaralı tanımda ise *dokuztaş* maddesine gönderme yapılmıştır. 3 numaralı tanımda *kumaş* üst kavramı çizgili olması ve dokunma özelliği üzerinden nitelenerek *analitik* tanım yapılmış ve *tokurcun* sözcüğü eşanlamlı olarak verilmiştir. *Tokurcun* maddesinde de sözlük kullanıcısı *dokurcun* sözlükbiriminin tanımına gönderilmiştir.

**630. Dolak:** a. 1. Tozluk yerine bacaklara ayak bileğinden dize kadar dolanan ensiz ve uzun kumaş parçası 2. Başörtüsü, yazma

1 numaralı tanımda *kumaş parçası* üst kavramı *tozluk işlevinde* kullanıldığı ve *boyutu* üzerinden betimlenerek *analitik tanım yöntemi* uygulanmıştır. 2 numaralı tanımda ise sözlük kullanıcısı *başörtüsü* ve *yazma* sözlükbirimlerine *gönderilmiştir*. *Yazma* sözcüğü eşesli olduğu için göndermenin doğrudan *yazma (II)* maddesine yapılması daha uygun olacaktır. Gönderme yapılan maddelerdeki tanımlarda ise *dolak* sözcüğü eşanlamlı olarak verilmemiştir.

**631. Dolambaç:** a. 3. Başlık

Tanımda sözlük kullanıcısı *başlık* sözlükbirimine *gönderilmiştir*. Gönderme yapılan sözlükbirimin tanımında ise *dolambaç* sözcüğü kullanılmamıştır.

**632. Dolayı:** sf. 1. Çevrede, etrafta bulunan 2. zf. Ötörü



Sözcüğün 1 numaralı tanımında *bulunan* (şey) üst kavramı iki sözcükle betimlenerek *tek yönlü betimleme* yapılmıştır. 2 numaralı tanımda ise ölçünlü dildeki eşanlamlı sözlükbirime *gönderme* yapılmıştır.

**633. Dolayı dolayı:** zf. Dönerek

Tanımda ölçünlü dildeki *dönerek* zarfı *eşanlamlı* olarak verilmiştir.

**634. Dolukmak:** Göz yaşarmak, ağlayacak duruma gelmek

Sözcüğün tanımında göz yaşarmak eşanlamlı sözcük öbeği verilmiş ve *duruma gelmek* üst kavramı üzerinden *tek yönlü betimleme* yapılmıştır.

**635. Domalmak:** nsz. Dizler bükük, baş ileride, çömelmiş bir durum almak

Tanımda *durum almak* sözcük öbeği üst kavram olarak verilerek *nasıl olduğu* ayırt edici yönleriyle nitelenerek *analitik tanım yöntemi* uygulanmıştır.

**636. Dombay:** Manda, su sığırı

Tanımda ölçünlü dildeki eşanlamlı sözlükbirimlere *gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan sözlükbirimlerden *manda* sözcüğü eşesli olduğu için göndermenin doğrudan *manda (I)* biçiminde yapılması sözlükbilimi kuralları açısından daha doğru olacaktır. Nitekim *su sığırı* maddesinde *gönderme* doğrudan *manda (I)* maddesine yapılmıştır.

**637. Domdom kurşunu:** a. Baş tarafı haç biçimi çentilmiş, çarptığı yerde tehlikeli yaralar açan bir tür tüfek kurşunu, domdom

Sözlükbirimin tanımında “bir tür...” ifadesiyle tüfek kurşunu üst kavramı verilmiş ve *şekli* ve *etkinliği* üzerinden ayırt edici özellikleri öne çıkarılarak *analitik tanım* yapılmıştır. Tanımı destekleyici olarak *domdom* sözcüğü eşanlamlı olarak verilmiştir. Domdom maddesinde de sözlük kullanıcısı domdom kurşunu maddesine gönderilmiştir.

**638. Domur:** a. 1. Kabarcık 2. Tomurcuk

Sözcüğün tanımında iki maddeye *gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan sözlükbirimlerin tanımlarında ise *domur* sözcüğüne yer verilmemiştir.

**639. Domuzluk:** a. 2. Su değirmeninde çarkın bulunduğu ve döndüğü yer

Tanımda yer üst kavramı verilerek *su değirmeninde bulunduğu* ve *çarkı barındırdığı* ve *çarkın döndüğü* yer olması ayırt edici özellikleri verilmiş ve *analitik tanım* yapılmıştır.

**640. Don (I):** 1. Giysi 2. Vücudun belden aşağısına giyilen uzun veya kısa iç giysisi, külot

Sözcüğün 1 numaralı tanımında *giysi* sözcüğüne *gönderme* yapılmıştır. *Giysi* sözlükbiriminin tanımında ise *don (I)* maddesine herhangi bir atıf yapılmadığı görülmektedir. 2 numaralı tanımda iç giysisi üst kavramı verilerek vücutta giyildiği bölüm ve boyutu üzerinden nitelenmiş ve *analitik tanım* yapılmıştır. Tanıma destek olarak *külot* sözcüğü de eşanlamlı olarak verilmiştir. *Külot* maddesindeki 1 numaralı tanımda *don* maddesi verilmiş ancak *don (I)* biçiminde doğrudan gönderme yapılmamıştır.

**641. Donam:** a. 1. Bir evin kapı, pencere, tavan, döşeme vb. bölümleri

2. Gemi ve sandalların donanımları

Sözcüğün 1 numaralı tanımında donamın *evin bölümleri* olduğu belirtilerek alt türe ait unsurlar *meronimik ilişkiyle* verilmiştir. 2 numaralı tanımda ise *donanım* üst kavramı üzerinden *gemi* ve *sandallara aitlik ilişkisi* vurgulanarak *meronimik unsurlarla* tanım yapılmıştır.

**642. Donra:** a. 1. Saç kepeği, kaş konağı 2. Kalınlaşmış, tabaka durumuna gelmiş kir

1 numaralı tanımda ölçünlü dildeki *eşanlamlı sözcük öbekleri* kullanılmıştır. 2 numaralı tanımda ise *kir* üst kavramı *geçirdiği süreç bakımından* betimlenerek *analitik tanım yöntemine* başvurulmuştur.

**643. Doruklamak:** Bir kabı tepeleme doldurmak

Tanımda *doldurmak* üst kavramı niteliği bakımından betimlenerek *analitik tanım* yapılmıştır.

**644. Dorum:** a. Deve yavrusu

Sözcüğün tanımında ölçünlü dildeki *eşanlamlı sözcük öbeği* kullanılmıştır.

**645. Doyumluk:** 2. a. Çapul, yağma

Tanımda ölçünlü dildeki *eşanlamlı maddelere gönderme* yapılmıştır. *Yağma* sözlükbirimi eşesli olduğu için göndermenin ilgili *yağma (II)* maddesine doğrudan yapılması daha uygun olacaktır. Gönderme yapılan sözlükbirimlerin tanımlarında ise *doyumluk* sözcüğü eşanlamlı olarak verilmemiştir.

**646. Doymak:** nsz. Yeteri kadar yemiş olmak, doymak

Sözcüğün tanımında yemiş olmak sözcük öbeği üst kavram olarak verilerek yeterliliği üzerinden nitelenmiş ve *analitik tanım* yapılmıştır. Tanımı destekleyici olarak *doymak* sözlükbirimine de *gönderme* yapılmıştır. *Doymak* maddesindeki tanımlarda ise *doyunmak* sözcüğü eş anlamlı olarak verilmemiştir.

**647. Dölek:** sf. 1. Ağırbaşlı, uslu, ağır davranışlı 2. Düz, engebesiz (toprak parçası)

Tanımda *ölçünlü dildeki eş anlamlı yapılar* karşılık olarak verilmiştir. Eş anlamlı olarak verilen sözcüklerden sözlükbirim olarak TS'de yer alan *ağırbaşlı* ve *uslu* maddelerindeki tanımlarda ise *dölek* sözcüğü eş anlamlı olarak verilmemiştir. 2 numaralı tanımda ise tanımlanan sözlükbirim ile tür uyumunu bozmamak için parantez içinde verilen (*toprak parçası*) üst kavramı iki sözcükle betimlenmiş ve *analitik tanım* yapılmıştır.

**648. Dönelemek:** nsz. Dolaşmak, dolaşıp durmak

Sözcüğün tanımında ölçünlü dildeki karşılıkları verilmiştir. Bu karşılıklardan sözlükbirim olan dolaşmak sözcüğünün tanımında ise *dönelemek* sözcüğü eş anlamlı olarak verilmemiştir.

**649. Dönenmek:** Olduğu yerde veya bir şeyin çevresinde dönmek

Tanımda *dönmek* üst kavramı nasıllığı üzerinden betimlenerek *analitik tanım* yapılmıştır.

**650. Döngel:** a. Muşmula

Tanımda ölçünlü dildeki *muşmula* sözlükbirimine *gönderme* yapılmıştır. *Muşmula* maddesinin 2 numaralı tanımında da *döngel* sözcüğü eş anlamlı olarak verilmiştir.

**651. Dörtleme:** a. 3. Tarlayı dört kez sürme

Sözcüğün tanımında *sürme* üst kavramı *neyi* ve *kaç kez* sorularını verecek biçimde betimlenerek *analitik tanım* yapılmıştır.

**652. Döş:** a. 1. Göğüs, bağır 2. Kaburga altı

1 numaralı tanımda iki sözlükbirime *gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan sözlükbirimlerin tanımlarında ise *döş* sözcüğüne yer verilmemiştir. 2 numaralı tanımda ise sözlük kullanıcısına ölçünlü dildeki *eş anlamlı sözcük öbeği* verilmiştir.

**653. Döşek:** a. 3. Dövülmek üzere harman yerine serilen ekin sapları

Tanımda *ekin sapı* üst kavramı verilerek *dövülmesi* ve *harman yerine serilmesi* ayırt edici özellikleri verilmiş ve *analitik tanım* yapılmıştır.

**654. Döveç:** a. Ağaçtan yapılmış havan

Sözcüğün tanımında havan üst kavramı üzerinden hammaddesi yoluyla nitelenmiş ve *analitik yöntem* uygulanmıştır.

**655. Dövme:** a. 5. Dövülerek kabuğu çıkarılmış buğday, yarma

Tanımda buğday üst kavramı verilmiş ve kabuğunun çıkarılma şekli üzerinden ayırt edici özelliği verilerek *analitik tanım* yapılmıştır. Tanımı destekleyici olarak *yarma* maddesine gönderme yapılmıştır. *Yarma* sözlükbiriminin 3 numaralı tanımında da *dövme* sözcüğü eşanlamlı olarak verilmiştir.

**656. Dudu:** a. 3. Papağan

Sözcüğün tanımında sözlük kullanıcısı *papağan* maddesine *gönderilmiştir*. *Papağan* maddesindeki 1 numaralı tanımda da *dudu* sözcüğü eşanlamlı olarak verilmiştir.

**657. Dulda:** a. 1. Yağmur, güneş ve rüzgarın etkileyemediği gizli, kuytu yer, siper

2. mec. Esirgeme, koruma, himaye

Sözcüğün 1 numaralı tanımında yer üst kavramı gizliliği ve kuytululuğu ile *yağmur*, *güneş* ve *rüzgârdan* etkilenmemesi özellikleriyle nitelenmiş ve *analitik tanım* yapılmıştır. sözlük kullanıcısı *siper* maddesine de gönderilmiştir. *Siper* maddesinin 2 numaralı tanımında da *dulda* sözcüğü eşanlamlı olarak verilmiştir. 2 numaralı tanımda ise üç farklı maddeye *gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan sözlükbirimlerin tanımlarında ise *dulda* sözcüğü kullanılmamıştır.

**658. Duluk:** a. 1. Yüz 2. Şakak 3. Yüzün şakakla çene arasındaki yanı 4. Şakak üzerinde saç ile sakalın birleşimi olan kısım, favori

1 ve 2 numaralı tanımlarda *yüz* ve *şakak* sözlükbirimlerine *gönderme* yapılmıştır. Eşesli olan *yüz* sözlükbiriminin kod çözme aşamasında kolaylıkla belirlenebilmesi için göndermenin doğrudan *yüz (II)* maddesine yapılması daha uygun olacaktır. Gönderme yapılan sözlükbirimlerin tanımlarında ise *duluk* sözcüğüne yer verilmemiştir. 3 ve 4 numaralı tanımlarda ise *duluk* sözcüğü yüzün bölümlerinden ait olduğu sınıf içindeki diğer öğelerle ilişkisi üzerinden tanımlanmış ve *sentez yöntemi* uygulanmıştır. 4 numaralı tanım-

da *favori* maddesine de *gönderme* yapılmıştır. *Favori* maddesinin 3 numaralı tanımında da *duluk* sözcüğü eşanlamli olarak verilmiştir.

**659. Dumağı:** a. Nezle

Sözcüğün tanımında *nezle* maddesine *gönderme* yapılmıştır. *Nezle* maddesinin tanımında da *dumağı* sözcüğü eşanlamli olarak verilmiştir.

**660. Duraç:** a. Kaide

Tanımda *kaide* sözlükbirimine *gönderme* yapılmıştır. *Kaide* maddesindeki 2 numaralı tanımında da *duraç* sözcüğü eşanlamli olarak verilmiştir.

**661. Durgu:** a. 1. Sekte

Sözcüğün tanımında sözlük kullanıcısı *sekte* maddesine *gönderilmiştir*. *Sekte* maddesinin 1 numaralı tanımında da *sekte* sözcüğü kullanılmıştır.

**662. Duruksun:** sf. Kararsız

Tanımda *kararsız* sözlükbirimine *gönderme* yapılmıştır. *Kararsız* maddesindeki 2 numaralı tanımında da *duruksun* sözcüğü eşanlamli olarak verilmiştir.

**663. Duşak:** a. Hayvanın iki ayağını iple bağlayarak yapılan köstek

Sözcüğün tanımında *köstek* üst kavramı verilerek *nasıl yapıldığı üzerinden betimlenmiş ve analitik tanım* yapılmıştır.

**664. Duşaklamak:** Hayvanın iki ayağını duşakla bağlamak, kösteklemek

Tanımda bağlamak üst kavramı *duşak* maddesine de ihtiyaç duyulacak şekilde betimlenmiş ve *analitik tanım* yapılmıştır. Tanıma yardımcı olarak sözlük kullanıcısı *kösteklemek* maddesine gönderilmiştir. *Kösteklemek* maddesindeki tanımlarda ise *duşaklamak* sözcüğüne yer verilmemiştir.

**665. Duvak:** a. 2. Küp, tandır, baca vb.nin taş veya topraktan yapılmış kapağı

3. Yeni doğan bazı bebeklerin doğduğu zaman başlarını çevreleyen zar

2 numaralı tanımında *kapak* üst kavramı *aitlik ilişkisi ve hammaddesi* üzerinden nitelendirilerek *analitik tanım yöntemine* başvurulmuştur. 3 numaralı tanımında ise zar üst kavramı verilmiş ve ne zaman ve hangi durumda görüldüğü üzerinden betimlenerek *analitik tanım* yapılmıştır.

**666. Duvaklı:** sf. 2. Doğduğunda başında zar olan (bebek), perdeli

Sözcüğün tanımında *bebek* üst kavramı verilerek bebeklerde bu zarın *ne zaman oluştuğu* nitelenmiş ve *analitik yöntem* kullanılmıştır. Tanımı destekleyici olarak *perdeli* sözlük-birimine de *gönderme* yapılmıştır. *Perdeli* maddesinin 2 numaralı tanımında da sözlük kullanıcısı doğrudan *duvaklı* maddesine *gönderilmiştir*.

**667. Düdüklü:** 2. a. Düdüklü tencere

*Düdüklü* sözlükbirimi *eksilteli yapıdan sözlükselleşmiş* bir sözcüktür. Tanımda sözlük kullanıcısı *düdüklü tencere* maddesine *gönderilmiştir*. Gönderme yapılan maddedeki tanımda da *düdüklü* sözcüğü eşanlamlı olarak verilmiştir.

**668. Düğmek:** Düğüm yapmak

Sözcüğün tanımında *düğüm yapmak* sözcük öbeği *eşanlamlı karşılık* olarak verilmiştir.

**669. Düğü:** a. 1. Elendikten sonra geriye kalan en ince bulgur

2. Pirinç

Tanımda *düğü* sözlükbiriminin diğer bulgurlara göre *en ince olması* üzerinden nitelendiği ve bu yolla *sentez tanımı* yapıldığı görülmektedir. 2 numaralı tanımda ise sözlük kullanıcısı *pirinç* maddesine *gönderilmiştir*. *Pirinç* sözcüğü eşesli olduğu için göndermenin doğrudan *pirinç (I)* maddesine yapılması daha uygun olacaktır. *Pirinç (I)* maddesindeki tanımda ise *düğü* sözcüğü eşanlamlı olarak verilmemiştir.

**670. Düğürcük:** a. İnce bulgur

Sözcüğün tanımında *bulgur* üst kavramı tek bir ayırt edici özellikte verilmiş ve *tek yönlü betimleme* yapılmıştır.

**671. Dümbelek:** 2. sf. Anlayışsız, sersem

Tanımda sözlük kullanıcısı iki farklı sözlükbirime *gönderilmiştir*. Gönderme yapılan sözlükbirimlerin tanımlarında ise *dümbelek* sözcüğüne yer verilmemiştir.

**672. Dünür:** a. Eşlerin baba ve annelerinin birbirlerine göre durumu

Tanımda eşlerin baba ve annelerinin birbirlerine göre durumları yani *birbirleriyle ilişkileri* sonucunda *oluşan durum* nitelenmiş ve *sentez yöntemi* uygulanmıştır.

**673. Dünya âlem:** zm. Herkes, bütün insanlar

Sözlükbirimin tanımında ölçünlü dildeki *eşanlamlı yapılar* verilmiştir. *Herkes* sözlükbiriminin tanımında ise *dünya âlem* söz öbeğine yer verilmemiştir.

**674. Dürme:** a. 3. Lahana

Tanımda sözlük kullanıcısı *lahana* maddesine *gönderilmiştir*. Gönderme yapılan sözlükbirimde ise *dürme* sözcüğüne yer verilmemiştir.

**675. Dürü (I):** a. 1. Dürülmüş şey 2. Armağan 3. Çeyiz 4. Düğüne çağrılanlara düğün sahibi tarafından verilen armağan

1 numaralı tanımda şey üst kavramı verilerek betimleyici bir *analitik tanım* yapılmıştır. 2 ve 3 numaralı tanımlarda ise sözlük kullanıcısı *başka maddelere gönderilmiştir*. Gönderme yapılan sözlükbirimlerden *armağan* sözcüğünün tanımında *dürü* sözcüğü eşanlamlı olarak verilmiş ancak doğrudan *dürü (I)* maddesi işaretlenmemiştir. 4 numaralı tanımda *armağan* üst kavramı verilerek ne zaman ve kim tarafından verildiği betimlenerek *analitik tanım* yapılmıştır.

**676. Dürü (II):** a. Bel denilen tarım aracı

Sözcüğün tanımında *bel adı verildiği ve tarımda kullanıldığı* belirtilmiş ve *araç* üst kavramı üzerinden *analitik yöntemle* tanımlanmıştır.

**677. Dürüm:** a. 2. İçine türlü katıklar konularak sarılmış yufka ekmeği veya ince pide

Dürüm sözcüğünün ölçünlü dildeki kullanım sıklığı bugün giderek artmıştır. Bu sözcüğün *hlk.* etiketinin sözlüğün yeni baskılarında kaldırılması sözlükbilimim sıklık ilkesi bakımından yanlış olmayacaktır. Sözcüğün tanımında *yufka ekmeği* ve *ince pide* üst kavramları verilmiş ve içine malzeme konularak sarıldığı bilgisi verilerek *analitik tanım* yapılmıştır.

**678. Düşüt:** Düşük

Sözcüğün tanımında sözlük kullanıcısı *düşük* maddesine *gönderilmiştir*. *Düşük* maddeindeki tanımlarda ise *düşüt* sözcüğü kullanılmamıştır.

**679. Düver:** a. Yapılarda kullanılan kalın ağaç, direk, mertek

Tanımda *ağaç* üst kavramı verilerek *kullanım alanı* ve *boyutu* üzerinden nitelenmiş ve iki maddeye de *gönderme* yapılmıştır. gönderme yapılan *direk* ve *mertek* sözlükbirimlerinin tanımlarında ise *düver* sözcüğüne yer verilmemiştir.

**680. Düzen:** a. 10. Alet edevat takımı 11. Bez dokuma tezgâhı

10 numaralı tanımda ölçünlü dildeki sözcük öbeği *eşanlamlı* olarak verilmiştir. *Alet edevat* sözlükbiriminin tanımında ise *düzen* sözcüğü verilmemiştir. 11 numaralı tanımda da *eşanlamlı söz öbeği* kullanılmıştır.

**681. Düzüm düzüm:** sf. Dizim dizim

Tanımda *dizim dizim* sözlükbirimine *gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan sözlükbirimin 1 numaralı tanımında da *düzüm düzüm* sözcüğü eşanlamlı olarak kullanılmıştır.

### E Maddesi

**682. Ebe:** a. 2. Büyükanne, anne

Sözcüğün tanımında sözlük kullanıcısı *iki sözlükbirime gönderilmiştir*. Gönderme yapılan maddelerdeki tanımlarda ise ebe sözcüğüne yer verilmemiştir.

**683. Ebebulguru:** a. Bulgur iriliğinde yağan kar

Sözcüğün tanımında *irilik* yönünden benzetme kullanılarak *analitik tanım* yapılmıştır. Bu tanımdaki benzetmenin sentez yönteminden farkı kendisine benzetilen *bulgur* sözcüğünün *kar* üst kavramının alt sınıfında olmamasıdır.

**684. Ede:** a. Ağabey

Tanımda *ağabey* sözlükbirimine *gönderme* yapılmıştır. *Ağabey* sözlükbiriminin 1 numaralı tanımında da *ede* sözcüğü eşanlamlı olarak verilmiştir.

**685. Edi:** a. 1. İş yapma 2. Yapılan iş

Sözcüğün tanımında ölçünlü dilde kullanılan *eşanlamlı sözcük öbekleri* kullanılmıştır.

**686. Edi:** öz. a. Birbiriyle iyi anlaşılan iki yaşlının baş başa kalışını anlatan *Edi ile Büdü, Şakire Dudu* deyiminde geçen bir söz

Sözcüğün tanımı içinde yer aldığı deyim üzerinden bağlam temelli yapılarak *dolaylı tanım yöntemi* uygulanmıştır.

**687. Edik:** a. 1. Yumuşak ve renkli sahtiyandan yapılmış yarım konçlu lapçın 2. Kısa çizme



Sözcüğün 1 numaralı tanımı *lapçın* üst kavramı verilerek *yumuşaklığı, malzemesi ve şekli* üzerinden nitelenerek *analitik tanım* yapılmıştır. 2 numaralı tanım da ise çizme üst kavramı *boyutu yönünden* nitelenerek *tek yönlü betimlemeye* başvurulmuştur.

**688. Efelek:** a. Labada

Tanımda *labada* sözlükbirimine *gönderme* yapılmıştır. *Labada* maddesinin tanımında da *efelek* sözcüğü eş anlamlı olarak verilmiştir.

**689. Eğiç:** a. Yemiş koparırken dalları çekmeye veya kovandan bal almaya yarayan araç

Sözcüğün tanımında *araç* üst kavramı verilerek *işlevi* yönünden nitelenmiş ve *analitik tanım* yapılmıştır.

**690. Eğin:** a. 1. Arka, sırt 2. Beden, vücut 3. Boy bos, endam

Tanımda altı farklı maddeye *gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan maddelerden *boy bos* söz öbeğinin 1 numaralı tanımında da *eğin* sözcüğü eş anlamlı olarak verilmiştir.

**691. Eğinti:** a. Eğelenen bir şeyden dökülen ince toz

Sözcüğün tanımında *toz* üst kavramı verilerek *hangi durumda ortaya çıktığı ve boyutu* üzerinden betimleme yapılarak *analitik yöntem* uygulanmıştır.

**692. Eğir:** a. Arıların çıkardığı bir salgı türü

Tanımda “*bir salgı türü*” kalıp ifadesi kullanılmış ve *arıların çıkardığı* ayırt edici özelliği dışında özellik verilmemiştir. Bu yönüyle sözcüğün tanımı *sentez yöntemine* daha yakındır.

**693. Eğrice (III):** a. Buttan yapılan pastırma

Sözcüğün tanımında *pastırma* üst kavramı *yapılış malzemesi* üzerinden betimlenerek *analitik tanım* yapılmıştır.

**694. Eğsi:** a. Ucu yanmış odun, köseği

Tanımda odun süt kavramı ucunun yanmış olması üzerinden nitelenerek *analitik tanım* yapılmış ve sözlük kullanıcısı *köseği* maddesine gönderilmiştir. *Köseği* sözlükbiriminin 2 numaralı tanımında da *eğsi* sözcüğü eş anlamlı olarak verilmiştir.

**695. Ehil:** a. 3. Karı kocadan her biri, eş

Tanımda ölçünlü dildeki *eşanlamlı yapı* kullanılmış ve sözlük kullanıcısı *eş* sözcüğüne gönderilmiştir. *Eş* sözlükbiriminin tanımında ise *ehil* sözcüğüne yer verilmemiştir.

**696. Eke:** sf. 1. Büyük, yetişkin, yaşlı, kart 2. a. mec. Yaşı küçük olduğu halde sözleri ve davranışları büyükmüş gibi olan çocuk

1 numaralı tanımda dört farklı sözlükbirime *gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan *kart* sözcüğü eşesli olduğu için göndermenin doğrudan *kart (I)* maddesine yapılması daha uygun olacaktır. 1 numaralı tanımda *gönderme* yapılan maddelerin tanımlarında ise *eke* sözcüğüne yer verilmemiştir. 2 numaralı tanımda ise *çocuk* üst kavramı verilerek *gibi* edatıyla üst kavrama bağlanan bir betimleme yapılarak *analitik yöntem*e başvurulmuştur.

**697. Ekecek:** a. Tohum

Tanımda sözlük kullanıcısı *tohum* maddesine *gönderilmiştir*. *Tohum* maddesinde yapılan tanımlarda ise *ekecek* sözcüğü kullanılmamıştır.

**698. Ekinci:** a. Tahıl yetiştirip satan kimse

Sözcüğün tanımında *kimse* üst kavramı verilerek *yaptığı iş* üzerinden betimlenerek *analitik tanım* yapılmıştır.

**699. Ekinti:** a. Ekilen şey

Tanımda *şey* genel üst kavramı verilerek niteliği belirtilmiş ve *tek yönlü betimleme* yapılmıştır.

**700. Ekmek (I):** a. 3. Yemek, aş

Sözcüğün tanımında sözlük kullanıcısı *iki farklı maddeye gönderilmiştir*. Gönderme yapılan sözlükbirimlerden *yemek* sözcüğü eşesli olduğu için göndermenin doğrudan *ekmek (I)* maddesine yapılması daha uygun olacaktır. *Yemek (I)* maddesinin 2 numaralı tanımında da *ekmek* sözcüğü eşanlamlı olarak verilmiş ancak *ekmek (I)* biçiminde doğrudan işaretleme yapılmamıştır. *Aş* maddesinde ise *ekmek* sözcüğüne yer verilmemiştir.

**701. Ekser:** a. Büyük çivi

Sözcüğün tanımında *çivi* üst kavramı verilerek *boyutu üzerinden* nitelenmiş ve *tek yönlü betimleme* yapılmıştır.

**702. Eksikli:** sf. Kadın

Tanımda sözlük kullanıcısı *kadın maddesine gönderilmiştir*. *Kadın* maddesindeki tanımlarda ise *eksikli* sözcüğü kullanılmamıştır.

**703. Ekşimək:** nsz. 6. Kaşlarını çatıp yüzüne küskün veya dargın bir anlam vermek, somurtmak

Sözcüğün tanımında *anlam vermek* üst kavramı verilerek yüzdeki ifade ve yarattığı duygu üzerinden betimlenerek *analitik tanım* yapılmıştır. Tanım, *somurtmak* maddesine *gönderme* yapılarak desteklenmiştir. *Somurtmak* sözlükbiriminin tanımında ise *ekşimək* sözcüğüne yer verilmemiştir.

**704. Ekşimik:** a. Yağı alınmış süttten yapılan peynir, kesmik, çökelek

Tanımda *peynir* üst kavramı *yapıldığı malzeme yönünden* nitelenerek *analitik tanım* yapılmıştır. Ayrıca sözlük kullanıcısı *kesmik* ve *çökelek* maddelerine gönderilmiştir. Gönderme yapılan sözlükbirimlerden *çökelek* maddesindeki tanımda da *ekşimik* sözcüğü eşanlamlı olarak verilmiştir.

**705. Ekti:** sf. 5. Arsız, yüzüz, görgüz

6. Anası ölüp başka bir koyuna alıştırlan veya elle beslenen (kuzu)

5 numaralı tanımda üç farklı sözlükbirime *gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan sözlükbirimlerin tanımlarında *ekti* sözcüğü kullanılmamıştır. 6 numaralı tanımda ise *kuzu* üst kavramı verilerek betimlenmiş ve *analitik tanım* yapılmıştır.

**706. El (III):** a. Oba, aşiret

Tanımda sözlük kullanıcısı iki ayrı maddeye *gönderilmiştir*. Gönderme yapılan sözlükbirimlerin tanımlarında ise *el III* maddesine *gönderme* yapılmamıştır.

**707. Elci:** a. Bazı yörelerde mevsimlik tarım işçisi toplayıp işçi ile işveren arasında aracılık yapan kimse

Sözcüğün tanımında *kimse* üst kavramı verilerek *yaptığı iş yönünden ayırt edici özellikleri* betimlenmiş ve *analitik tanım* yapılmıştır.

**708. Elçek:** a. Gelinin elinin içine kına yakılmasından sonra giydiği, kumaştan yapılmış bir eldiven türü

Tanımda genellikle sentez yönteminde kullanıldığını gördüğümüz “*bir...türü*” kalıp ifadesiyle sözcüğün üst kavramı *eldiven* olarak verilmiştir. *Kınadan sonra kullanıldığı*

ve *malzemesinin kumaş olduğu* ayırt edici özellikleri verilerek *analitik tanım* yapılmıştır.

**709. Elçim:** a. 1. Bir defada ele alınabilecek kadar az olan nesne

2. Tutam, bir demet, bir parça

1 numaralı tanımda nesne üst kavramı azlığı üzerinden nitelenerek *analitik yöntem* başvurulmuştur. 2 numaralı tanımda ise ölçünlü dildeki *eşanlı yapılar* karşılık olarak verilmiştir. Karşılık olarak verilen sözlükbirimlerden TS’de eşesli olarak yer alan *tutam* (I) maddesine göndermenin doğrudan yapılması daha uygun olacaktır. *Tutam* (I) ve *bir parça* sözcüklerinin tanımlarında ise *elçim* sözcüğü kullanılmamıştır.

**710. Eleğimsağma:** a. Gökkuşığı

Tanımda sözlük kullanıcısı *gökkuşığı* maddesine *gönderilmiştir*. *Gökkuşığı* maddesinde yapılan tanımda da *eleğimsağma* sözcüğü eşanlı olarak verilmiştir.

**711. Elenti:** a. Arpa, buğday vb.nin kalburdan geçirilmiş bölümü

Tanımda *arpa ve buğdayın bölümü* ifadesiyle üst kavram verilmiş ve *kalburdan geçerek elde edildiği* belirtilerek ayırt edici özelliği vurgulanmış ve *analitik tanım* yapılmıştır.

**712. El erimi:** a. Çok uzakta olmayan, elin ulaşabileceği uzaklık

Sözcüğün tanımında *uzaklık* üst kavramı *derecesi bakımından* betimlenerek *analitik yöntem* uygulanmıştır.

**713. Elibelinde:** a. Halı ve kilimlere yapılan, ellerini beline koymuş insan figürünü andıran bir motif türü, eliböğünde, koçboynuzu

Sözcüğün tanımında genellikle sentez yönteminde kullanılan *“bir motif türü”* ifadesiyle *motif* üst kavramı verilmiş ve *nelerin üzerine yapıldığı, andırdığı şekil* gibi ayırt edici özellikleri verilerek *analitik yöntem* uygulanmıştır. Tanıma ek olarak sözlük kullanıcısı iki maddeye gönderilmiştir. Gönderme yapılan maddelerden *koçboynuzu* sözcüğünün 2 numaralı tanımında doğrudan *elibelinde* maddesine gönderme yapılmıştır.

**714. Eliböğünde:** a. 2. Halı ve kilimlerde kullanılan eski bir motif türü, elibelinde

Sözcüğün tanımında genellikle sentez tanımlarında kullanılan *“bir ... türü”* ifadesiyle tanımlanan sözlükbirimin üst kavramının *motif olduğu* verilmiş ve *kullanım alanı* ile *eskiliği* ayırt edici özellik olarak öne çıkarılarak *analitik tanım* yapılmıştır. Tanımı des-

tekleyici olarak sözlük kullanıcısı *elibesinde* maddesine gönderilmiştir. Gönderme yapılan sözlükbirimin tanımında da *eliböğründe* sözcüğüne gönderme yapılmıştır.

**715. Elik:** a. Dağ keçisi

Tanımda *dağ keçisi* maddesine *gönderme* yapılmıştır. *Dağ keçisi* maddesindeki tanımda da *elik* maddesi eşanlamlı sözcük olarak verilmiştir.

**716. Elleme:** 2. sf. Elle seçilmiş, iyi

Tanımda -mXş sıfat fiil ekiyle tanımlanan sözcük ve tanımda kullanılan fiil arasında tür uyumu sağlanmış ve *elle* ifadesiyle nitelenerek sıfatlarda kullanılan *tek yönlü betimleme* uygulanmıştır. Destekleyici olarak *iyi* maddesine *gönderme* yapılmıştır. *İyi* maddesindeki tanımlarda ise *elleme* sözcüğüne yer verilmemiştir.

**717. Elleşmek:** 1. Elle dokunmak 2. Elle itişerek şakalaşmak 3. Alışverişte, alanla satan birbirilerinin ellerini tutup sıkarak uzlaşmak 4. Birbirinin elini sıkarak güç denemesi yapmak 5. El sıkarak selamlaşmak 6. Ağır bir yükü kaldırmak için birkaç kişi birden tutmak 7. mec. Birine dokunacak söz söylemek 8. mec. Yardımlaşmak

Sözcüğün 1 numaralı tanımında *dokunmak* üst kavramı verilerek nitelenmiş ve *tek yönlü betimleme* yapılmıştır. 2 numaralı tanımda ise *şakalaşmak* üst kavramı *elle itişerek* ifadesiyle betimlenmiş ve *tek yönlü betimlemeye* başvurulmuştur. 3 numaralı tanımda *uzlaşmak* üst kavramı *nerede, kimler arasında, nasıl* soruları üzerinden nitelenerek *analitik tanım* yapılmıştır. 4 numaralı tanımda *deneme yapmak* üst kavramı *nasıl* sorusunun cevabını verecek biçimde betimlenmiş ve *analitik yöntem* uygulanmıştır. 5 numaralı tanımda ise *selamlaşmak* üst kavramı nitelenmiş ve *analitik tanım* yapılmıştır. 6 numaralı tanımda *tutmak* üst kavramı *neden* ve *nasıl* sorularını cevaplayacak şekilde betimlenmiş ve *analitik yöntem* uygulanmıştır. 7 numaralı tanımda ise söz söylemek üst kavramı birine dokunacak nitelmesi ile betimlenerek *tek yönlü betimleme* uygulanmıştır. 8 numaralı tanımda ise sözlük kullanıcısı başka bir maddeye *gönderilmiştir*. Gönderme yapılan sözlükbirimin tanımında ise *elleşmek* sözcüğüne yer verilmemiştir.

**718. Ellik:** a. 1. Eldiven 2. Ekin biçerken sol elin parmaklarına geçirilen, eldiven biçiminde, tahtadan yapılan bir araç

Sözcüğün 1 numaralı tanımında sözlük kullanıcısı *eldiven* maddesine *gönderilmiştir*. 2 numaralı tanımda ise araç sözcüğü üst kavram olarak verilmiş ve *ne için kullanıldığı*,

*nasıl kullanıldığı, biçimi ve hammaddesi* üzerinden betimlenerek *analitik tanım* yapılmıştır.

**719. Elöpen:** a. Kertenkele

Tanımda *kertenkele* maddesine *gönderme* yapılmıştır. *Kertenkele* maddesinin tanımında ise *elöpen* sözcüğü eşanlamlı olarak verilmemiştir.

**720. Elvan:** 2. sf. Türlü renklerde olan

Tanımlanan sözcük *sıfat* türünde olduğu için *olan* biçimi ile sözcük türü uyumu sağlanarak *renkli* olmasıyla nitelenenmiş ve *tek yönlü betimleme* yapılmıştır.

**721. Em:** a. İlaç, merhem

Tanımda sözlük kullanıcısı iki farklı maddeye *gönderilmiştir*. *İlaç* maddesindeki 1 numaralı tanımda da *em* sözcüğü tanıma ek olarak verilmiştir.

**722. Emcek:** a. Meme

Sözcüğün tanımında sözlük kullanıcısı *ölçünlü dildeki maddeye gönderilmiştir*. *Meme* maddesinin 1 numaralı tanımında da *emcek* sözcüğü eşanlamlı olarak işaretlenmiştir.

**723. Emcik:** a. Meme

Sözcüğün tanımında sözlük kullanıcısı *ölçünlü dildeki maddeye gönderilmiştir*. *Meme* maddesinin 1 numaralı tanımında da *emcek* sözcüğü eşanlamlı olarak verilmiştir.

**724. Emen:** a. Bağ çubuğu, ağaç veya sebze dikmek için açılan çukur

Tanımda *çukur* üst kavramı verilerek *ne için açıldığı* betimlenerek *analitik tanım* yapılmıştır. Tanıma ek olarak *bağ çubuğu* maddesine *gönderme* yapılmıştır. *Bağ çubuğu* maddesinde ise *emen* sözcüğü kullanılmamıştır.

**725. Emik:** a. 1. Emmekten çürüyen yer, emme izi 2. İnsan beyni

1 numaralı tanımda *yer* üst kavramı iki yönlü olarak betimlenmiş ve *iz* sözcüğü neden kaynaklandığı üzerinden betimlenerek *tek yönlü betimleme* yapılmıştır. 2 numaralı tanımda ise *ölçünlü dildeki eşanlamlı karşılık* verilmiştir.

**726. Emişmek:** nsz. 2. Sağılmadan önce koyunlar kuzular tarafından gizlice emilmek

Tanımda emilmek üst kavramı verilmiş ve ne zaman, ne tarafından ve nasıl sorularının cevaplarını verecek biçimde ayırt edici özellikleri önce çıkarılarak *analitik tanım* yapılmıştır.

**727. Emlemek:** İlaç sürmek, ilaç vermek

Sözcüğün tanımında *ölçünlü dildeki eşanlamlı sözcük öbekleri* kullanılmıştır.

**728. Emlik:** a. 1. Emme döneminde olan çocuk 2. Zamanından daha geç doğan kuzu veya oğlak

1 numaralı tanımda *çocuk* üst kavramı verilmiş ve bulunduğu dönem üzerinden betimlenerek *tek yönlü betimleme* yapılmıştır. 2 numaralı tanımda ise *kuzu* veya *oğlak* üst kavramları verilerek *doğum zamanı* üzerinden ayırt edici özelliği verilerek *analitik yöntem* uygulanmıştır.

**729. Emmi:** a. Amca

Tanımda ölçünlü dildeki eşanlamlı sözlükbirime *gönderme* yapılmıştır. *Amca* sözlükbiriminin 1 numaralı tanımında da *emmi* sözcüğü eşanlamlı olarak kullanılmıştır.

**730. Emzik:** a. 4. Sigara ağızlığı

Tanımda ölçünlü dildeki *eşanlamlı söz öbeği* verilmiştir.

**731. En (II):** a. Hayvanlara veya eşyaya vurulan damga, işaret

Sözcüğün tanımında *damga* üst kavramı verilerek *nelere vurulduğu* yönünden betimleme yoluna gidilerek *analitik tanım* yapılmıştır. Tanımı destekleyici olarak *işaret* sözlükbirimine *gönderme* yapılmıştır. *İşaret* maddesinin tanımında ise *en II* maddesine herhangi bir gönderme yapılmamıştır.

**732. Enek:** sf. Enenmiş, burulmuş, erkekliği giderilmiş

Tanımda *enenmiş* ve *burulmuş* eşanlamlı sözcükleri *verilmiş* ve *erkekliği giderilmiş* ifadesiyle de *tek yönlü betimleme* yapılmıştır.

**733. Eneze:** sf. Cılız, zayıf, güçsüz

Sözcüğün tanımında üç farklı maddeye *gönderme* yapılmıştır. *Cılız* maddesinin 1 numaralı tanımında da *eneze* sözcüğü eşanlamlı olarak verilmiştir.

**734. Enflasyon:** a. 3. Pahalılık

Tanımda sözlük kullanıcısı ölçünlü dildeki *pahalılık* maddesine *gönderilmiştir*. *Pahalılık* maddesinde ise *enflasyon* sözcüğüne yer verilmemiştir.

**735. Engin (II):** sf. 1. Değer ve fiyatı düşük olan

2. Yüksekte olmayan, alçak (yer), ingin, münhat

1 numaralı tanımda *olan* üst kavramı verilerek *değer ve fiyatının düşüklüğü* üzerinden nitelenmiş ve *analitik tanım* yapılmıştır. 2 numaralı tanımda ise yer üst kavramı alçaklığı üzerinden betimlenerek *analitik yöntem* uygulanmış ve tanımı destekleyici olarak iki sözlükbirime *gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan sözlükbirimlerde de doğrudan *engin II* maddesi işaretlenmiştir.

**736. Eniklemek:** nsz. Kedi, köpek vb. doğurmak

Sözcüğün tanımında *doğurmak* üst kavramı *örneklendirme yöntemiyle* betimlenmiş ve *analitik tanım* yapılmıştır.

**737. Enjeksiyon:** a. 2. İğne yapma

Sözcüğün tanımında ölçünlü dildeki *iğne yapmak (veya vurmak)* maddesine *gönderme* yapılmıştır. İlgili maddedeki göndermede ise *enjeksiyon* sözcüğüne yer verilmemiştir.

**738. Eprimek:** nsz. 1. Bozulmak, ekşiyip çürümek

2. Yemiş dura dura olgunlaşmak, yumuşamak

3. Erimek

Sözcüğün 2 numaralı tanımında *olgunlaşmak* üst kavramı verilerek *yemiş için kullanıldığı ve olgunlaşma süreci* yönlerinden betimlenmiş ve *analitik tanım* yapılmıştır. Diğer tanımlarda ise *ölçünlü dildeki eşanlamlı* karşılıklar kullanılmıştır. Eşanlamlı olarak verilen sözlükbirimlerin tanımlarında ise *eprimek* sözcüğü kullanılmamıştır.

**739. Er (I):** a. Koca

Tanımda *koca* maddesine *gönderme* yapılmıştır. Ancak *koca* sözcüğü eşsesli olduğu için göndermenin ilgili *koca (I)* maddesine yapılması daha uygun olacaktır. *Koca (I)* maddesindeki tanımda ise *er (I)* maddesine herhangi bir gönderme yapılmamıştır.

**740. Er (II):** zf. Erken



Sözcüğün tanımında sözlük kullanıcısı *erken* maddesine *gönderilmiştir*. *Er (II)* maddesindeki 1 numaralı tanımda da *er* sözcüğü eşanlamlı olarak kullanılmıştır ancak tanımlama ilkeleri açısından *er (II)* biçiminde işaretlenmesi daha uygun olacaktır.

**741. Ergürmek:** Ulaştırmak, erişirmek

Tanımda ölçünlü dildeki maddelere *gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan sözlükbirimlerde yapılan tanımlarda ise *ergürmek* sözcüğüne yer verilmemiştir.

**742. Erincek:** sf. Tembel, üşenen

Sözcüğün tanımında iki sözcük *eşanlamlı olarak verilmiştir*. Bu sözcüklerden TS'de sözlükbirim olarak yer alan tembel sözcüğündeki tanımlarda ise *erincek* sözcüğüne yer verilmemiştir.

**743. Erişte:** a. 2. Deniz yosunu

Tanımda sözlük kullanıcısı *deniz yosunu* maddesine *gönderilmiştir*. *Deniz yosunu* maddesinin tanımında ise *erişte* sözcüğü kullanılmamıştır.

**744. Ersemek:** nsz. Erkek istemek

Sözcüğün tanımında *istemek* üst kavramı üzerinden niteleme yapılmış ve *tek yönlü betimleme* yapılmıştır.

**745. Eseme:** a. Mantık

Tanımda ölçünlü dildeki sözlükbirime *gönderme* yapılmıştır. *Mantık* maddesindeki tanımda ise *eseme* sözcüğüne yer verilmemiştir.

**746. Esermek:** Bakmak, beslemek, yetiştirmek

Sözcüğün tanımında sözlük kullanıcısı üç farklı maddeye *gönderilmiştir*. Gönderme yapılan sözlükbirimlerin tanımlarında *esermek* sözcüğü kullanılmamıştır.

**747. Esik:** a. Çukur yer

Tanımda *yer* üst kavramı verilmiş ve betimlenerek *tek yönlü betimleme* yapılmıştır.

**748. Esim:** a. Yelin esişi

Sözcüğün tanımında ölçünlü dildeki *eşanlamlı karşılık* betimleyici bir biçem kullanılarak verilmiştir.

**749. Esin:** a. 2. Sabah yeli

Tanımda *sabah yeli* maddesine *gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan maddedeki tanımda da *esin* sözcüğü eşanlamlı olarak verilmiştir.

**750. Esirmek:** nsz. 1. Sarhoş olmak 2. Aklını yitirmek, delirmek 3. Çok kızmak, sertleşmek

Sözcüğün tanımında *sarhoş olmak*, *delirmek* ve *sertleşmek* maddelerine *gönderme* yapılmış ve *aklını yitirmek* eşanlamlı söz öbeği verilmiştir. Gönderme yapılan maddelerden *sarhoş olmak* sözlükbiriminin tanımında *esirmek* metatezli biçimi eşanlamlı olarak verilmiştir. 3 numaralı tanımdaki *çok kızmak* ifadesinde ise *kızmak* üst kavramı *derece bakımından* nitelenerek *tek yönlü betimleme* yapılmıştır.

**751. Eslek:** sf. Başkasının buyruk ve dileklerini yerine getiren, söz tutan, yumuşak başlı, itaatli, muti

Sözcüğün tanımında *yerine getiren* üst kavramı verilerek *ne yaptığı üzerinden* nitelenmiş ve *analitik tanım* yapılmıştır. Tanımı destekleyici olarak dört farklı eşanlamlı verilmiştir.

**752. Eslemek:** Önem vermek, aldırış etmek

Tanımda ölçünlü dildeki eşdizimli yapılar *eşanlamlı olarak verilmiştir*. TS’de sözlükbirim olarak yer alan önem vermek sözcüğünün tanımında ise eslemek sözcüğü kullanılmamıştır.

**753. Essah:** sf. Doğru, gerçek

Sözcüğün tanımında sözlük kullanıcısı *eşanlamlı maddelere gönderilmiştir*. Gönderme yapılan sözlükbirimlerin tanımlarında ise *essah* sözcüğüne yer verilmemiştir.

**754. Eş:** a. 5. Kuma, ortak 6. Arkadaş 7. Döl eşi

Sözcüğün tanımlarında eşanlamlı dört maddeye *gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan sözlükbirimlerden arkadaş sözcüğünün 1 numaralı tanımında eş sözcüğü *eşanlamlı olarak kullanılmıştır*.

**755. Eşek:** a. 2. Odun kesme, duvar örme, sıva yapma vb. işlerde kullanılan üç veya dört ayaklı sehpa

Tanımda *sehpa* üst kavramı verilmiş ve *kullanıldığı işler* ve *ayak sayısı* bakımından betimlenerek *analitik tanım* yapılmıştır.

**756. Eşelek:** a. Elma, armut, ayva, vb. meyvelerin yenmeyen iç bölümü

Sözcüğün tanımında bölüm üst kavramı verilerek örneklendirme yöntemiyle aitlik ilişkisi öne çıkarılarak yenmediği ve içte yer aldığı belirtilerek *analitik tanım* yapılmıştır.

**757. Eşkin (II):** a. Filiz

Tanımda ölçünlü dildeki maddeye *gönderme* yapılmıştır. Ancak TS’de iki farklı *filiz* maddesi bulunduğu için göndermenin *filiz (I)* maddesine yapılması daha uygun olacaktır. *Filiz (I)* maddesindeki 1 numaralı tanımda da *eşkin (II)* maddesi eşanlamlı olarak verilmiştir.

**758. Eşme:** a. 2. Kaynak, pınar

Sözcüğün tanımında sözlük kullanıcısı iki farklı maddeye *gönderilmiştir*. Gönderme yapılan sözlükbirimlerin tanımlarında ise *eşme* sözcüğü eşanlamlı olarak kullanılmamıştır.

**759. Eştirmek (II):** Atı hızlı sürmek, koşturmak

Tanımda *sürmek* üst kavramı verilerek betimlenmiş ve *tek yönlü betimleme* yapılmıştır. *Koşturmak* sözcüğü de eşanlamlı olarak verilmiştir. *Koşturmak* maddesindeki tanımda ise *eştirmek II* maddesine yer verilmemiştir.

**760. Etçi:** a. Kasap

Sözcüğün tanımında *kasap* sözcüğüne *gönderme* yapılmıştır. *Kasap* maddesindeki tanımlarda ise *etçi* sözcüğü eş anlamlı olarak kullanılmamıştır.

**761. Eten:** a. 1. Etene 2. Yemişlerin yenilen bölümü

Sözcüğün 1 numaralı tanımında *etene* maddesine *gönderme* yapılmıştır. 2 numaralı tanımda *bölüm* üst kavramı *yemişlerle aitlik ilişkisi* üzerinden yenilmesi yönüyle betimlenerek *meronimik ilişkiye dayalı tanım* yapılmıştır.

**762. Etlik:** a. 1. Kış için etinden kıyma, kavurma, pastırma ve sucuk yapılan semiz hayvan

2. Buzdolabında et koymak için ayrılmış yer

1 numaralı tanımda hayvan üst kavramı kış için etinden çeşitli ürünler için faydalanılması ve semiz olması yönlerinden ayırt edici özellikleri verilerek *analitik tanım* yapılmıştır. 2 numaralı tanımda ise *yer* üst kavramı *buzdolabına ait olması* ve *işlevi* yönünden betimlenerek *analitik tanım* yapılmıştır.

**763. Et toprak:** a. Yumuşak, kırmızı ve özlü toprak

Tanımda toprak üst kavramı verilerek *yumuşaklığı*, *rengi* ve *özlü oluşu* ayırt edici özellikler olarak öne çıkarılmış ve *analitik tanım* yapılmıştır.

**764. Etyaran:** a. Genellikle parmaklarda olan, derinlere kadar işleyen dolama, kurlağan Sözcüğün tanımında bir hastalık adı olan *dolama* sözcüğü üst kavram olarak kullanılmıştır. Ayırt edici özellik olarak ise *parmaklarda ortaya çıktığı* ve *etkisi* yönlerinden betimlenerek *analitik tanım* yapılmıştır. *Kurlağan* sözcüğü eşanlamlı olarak verilmiştir. *Kurlağan* maddesindeki tanımda da sözlük kullanıcısı doğrudan *etyaran* maddesine gönderilmiştir.

**765. Evce:** zf. Evcek

Tanımda *evcek* sözlükbirimine *gönderme* yapılmıştır. *Evcek* sözlükbiriminin tanımında ise *evce* sözcüğüne yer verilmemiştir.

**766. Evcek:** zf. Bütün ev halkı birlikte

Sözcüğün tanımında *ölçünlü dildeki söz öbeği karşılık* olarak verilmiştir.

**767. Evdeci:** a. Çiftliklerde işçilere yemek hazırlayan aşçı

Tanımda *aşçı* sözlükbirimi verilmiş ve *çiftlikte çalışması* üzerinden nitelenerek *analitik tanım* yapılmıştır.

**768. Evdeş:** a. 1. Aynı evde oturanlardan her biri

2. Eş

1 numaralı tanımda tanımlanan sözcüğün *ait olduğu sınıftaki diğer ögeler üzerinden* tanımlandığı ve *ayırt edici özellik verilmediği* görülmektedir. Bu veriler değerlendirildiğinde tanımın *sentez yöntemiyle* yapıldığı görülmektedir. 2 numaralı tanımda ise sözlük kullanıcısı *eş* maddesine gönderilmiştir. *Eş* maddesindeki tanımda ise *evdeş* sözcüğüne yer verilmemiştir.

**769. Evermek:** Evlendirmek

Sözcüğün tanımında *evlendirmek* maddesine *gönderme* yapılmıştır. *Evlendirmek* maddesinin tanımında ise *evermek* sözcüğü eşanlamlı olarak verilmemiştir.

**770. Evgin:** sf. Acil

Tanımda sözlük kullanıcısı *acil* maddesine *gönderilmiştir*. *Acil* maddesinin tanımında da *evgin* sözcüğü eşanlamlı olarak kullanılmıştır.

**771. Evin:** a. 1. Bir şeyin içindeki öz, lüp

2. Buğday tanesinin olgunlaşmış içi, özü, habbe

1 numaralı tanımda öz üst kavramı içte bulunması ayırt edici özelliğiyle öne çıkarılmış ve *analitik tanım* yapılmıştır. Tanımı destekleyici olarak *lüp* maddesine *gönderme* yapılmıştır. *Lüp* maddesindeki tanımda ise *evin* sözcüğü verilmemiştir. 2 numaralı tanımda ise *iç* ve *öz* üst kavramları buğdaya ait olmaları ve olgunlaşmaları ayırt edici özellikleriyle betimlenerek *analitik tanım* yapılmıştır. *Habbe* sözlükbirimine ise *gönderme* yapılmıştır. *Habbe* maddesindeki 1 numaralı tanımda da *evin* sözcüğü eşanlamlı olarak verilmiştir.

**772. Evinlemek:** nsz. Buğday, arpa vb. olgunlaşmak

Tanımda *olgunlaşmak* üst kavramının *evinlemek* olarak değerlendirilebilmesi için *buğday, arpa vb. gibi tahıllarda görülmesi gerektiği örneklendirme yöntemiyle* ayırt edici özellik olarak verilmiş ve *analitik tanım* yapılmıştır.

**773. Evinli:** sf. Özlü ve dolgun (tohum)

Sözcüğün tanımında sıfat-sıfat sözcük türü uyumunu bozmamak için parantez içinde verilen *tohum* üst kavramı verilmiş ve iki yönden nitelenerek *analitik tanım* yapılmıştır.

**774. Evinsiz:** sf. Boş, kof.

Tanımda sözlük kullanıcısı eşanlamlı iki maddeye *gönderilmiştir*. Gönderme yapılan sözlükbirimlerin tanımlarında ise *evinsiz* sözcüğüne yer verilmemiştir.

**775. Evirgen:** sf. İşini bilen, ölçülü ve hesaplı iş gören

Sözcüğün tanımında *iş görmek* üst kavramı verilmiş ve ölçülü ve hesaplı nitelikleriyle betimlenmiştir. Tanımı destekleyici olarak *işini bilen* sözcük öbeği de *eşanlamlı* olarak verilmiştir.

- 776. Evlek:** a. 1. Tarlanın, tohum ekmek için saban iziyle bölünen bölümlerinden biri  
2. Dönümün dörtte biri kadar olan alan ölçüsü  
3. Tarlalarda suyun akmaması için açılan su yolu

1 numaralı tanıtmda tarla bölümü üst kavramı *neden ve hangi araçla bölündüğü* ayırt edici özellikleriyle betimlenerek *analitik tanım* yapılmıştır. 2 numaralı tanıtmda ise *alan ölçüsü* üst kavramı verilmiş ve *miktarı* hakkında bilgi verilerek *analitik yöntem* başvurulmuştur. 3 numaralı tanıtmda *su yolu* üst kavramı *nerede açıldığı ve neden açıldığı* öne çıkan özellikleri verilerek *analitik tanım* yapılmıştır.

- 777. Evren:** a. 3. Büyük yılan

Tanımda *yılan* sözcüğü *boyutu* üzerinden betimlenerek *tek yönlü betimleme* yapılmıştır.

- 778. Evveli:** sf. 1. Önceki 2. zf. Eskiden

Sözcüğün her iki tanımında da farklı maddelere *gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan sözlükbirimlerin tanımlarında ise *evveli* sözcüğüne yer verilmemiştir.

- 779. Ezgi:** a. 5. Üzüntü, sıkıntı

Tanımda sözlük kullanıcısı *üzüntü* ve *sıkıntı* sözlükbirimlerine *gönderilmiştir*. Gönderme yapılan sözlükbirimlerin tanımlarında ise *ezgi* sözcüğü kullanılmamıştır.

- 780. Ezgin:** sf. 1. Paraca durumu bozuk olan (kimse)  
2. Çok cefa görmüş (kimse)  
3. Çürük, ezik (meyve)  
4. mec. Üzüntü veren

TS'de *kimse* üst kavramı *insanlar için*, *nesne* üst kavramı ise *cansız somut varlıklar için genel üst kavram* olarak kullanılmaktadır. Ancak özellikle sıfat türündeki sözcüklerin tanımlarında *eşdizimlik bilgisi* veren ayırt edici sözcükler de kullanılmaktadır. *Ezgin* sözlükbiriminin 3 numaralı tanımında da sözcüğün ölçünlü dildeki eşanlamlısı olan iki madde *eşanlamlı olarak* verilmiş ve özellikle *meyve* için kullanıldığı belirtilerek *eşdi-*

*zimlik bilgisi* verilmiştir. Bu tip tanımlardaki eşdizimli yapılar aslında tanımlanan sözcükle tanımda kullanılan cümledeki sözcük türlerinin arasındaki tür uyumunu sağlamak için parantez içinde verildiğinden bu tip yapıları üst kavram olarak değerlendirerek *tek yönlü betimleme* olarak değerlendirmek de mümkündür. 1 ve 2 numaralı tanımlarda ise *kimse* genel üst kavramı verilerek betimlenmiş ve *tek yönlü betimleme* yapılmıştır. 4 numaralı tanımda ise ölçünlü dildeki *eşanlamlı sözcük öbeği* karşılık olarak verilmiştir.

**781. Ezimevi:** a. Tohumların ezilip yağ çıkarıldığı yer

Tanımda yer üst kavramı mekân anlamında üst kavram olarak kullanılmış ve bu mekânda ne yapıldığı betimlenerek *analitik tanım* yapılmıştır.

**782. Eziyetli:** sf. 2. Eziyet veren, eziyet çektiren, üzgülü

Sözcüğün tanımında *ölçünlü dildeki sözcük öbekleri* verilmiştir. *Üzgülü* sözlükbiriminin tanımında da *eziyetli* sözcüğü eşanlamlı olarak verilmiştir.

## F Maddesi

**783. Familya:** a. 3. Karı, eş

Tanımda ölçünlü dildeki maddelere *gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan maddelerin tanımlarında ise *familya* sözcüğü kullanılmamıştır.

**784. Fanfan:** sf. Konuşması çok iyi anlaşılmayan (kimse)

Tanımda *kimse* üst kavramı tanımlanan-tanımlayan arasındaki sözcük türü uyumunu bozmamak için parantez içinde verilmiş ve *konuşma yönünden* betimlenerek *analitik tanım* yapılmıştır.

**785. Fanfin:** a. “Anlaşılmayan bir dille konuşmak” anlamında kullanılan *fanfin ötmek* sözünde geçer

Sözcüğün tanımında anlam, *tanımlanan sözcüğün içinde bulunduğu başka bir sözcük öbeği üzerinden verilmiş ve dolaylı tanımlama yöntemi* uygulanmıştır.

**786. Farımak:** 4. Kocamak, yaşlanmak, ihtiyarlamak

Tanımda ölçünlü dildeki sözlükbirimlere *gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan sözlükbirimlerin tanımlarında *farımak* sözcüğüne yer verilmemiştir.

**787. Farmason:** a. 2. sf. Dinsiz, imansız

Sözcüğün tanımında sözlük kullanıcısı *dinsiz, imansız* maddelerine *gönderilmiştir*. İlgili sözlükbirimlerin tanımlarında ise *farmason* sözcüğü verilmemiştir.

**788. Felfellemek:** nsz. 1. Eski canlılığını yitirmek 2. Afallamak, şaşırarak 3. Dönen, hareket eden bir cisim, durmadan önce hızını yitirmek

1 v 3 numaralı tanımlarda *yitirmek* üst kavramları üzerinden ayırt edici özellikler verilerek *analitik yöntem* başvurulmuştur. 2 numaralı tanımda ise iki sözlükbirime *gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan sözlükbirimlerin tanımlarında ise *felfellemek* sözcüğü eşanlamlı olarak verilmemiştir.

**789. Ferik (I):** a. 1. Kümes hayvanlarının civcivlikten çıkmış yavrusu, piliç

2. Bir tür gevrek elma, ferik elması

1 numaralı tanımda *yavru* üst kavramı *kümes hayvanlarına ait olması ve zamanlama* yönünden betimlenerek *analitik tanım* yapılmıştır. Tanımı desteklemek için *piliç* maddesine de *gönderme* yapılmıştır. *Piliç* maddesindeki tanımlarda ise *ferik (I)* maddesine yer verilmemiştir. 2 numaralı tanımda ise sözcük ait olduğu sınıf (*elma*) üzerinden tek ayırt edici özellik (*gevrek*) üzerinden tanımlanmış ve yeterince ayırt edici özellik verilmemiştir. Dolayısıyla sözlükbirimin tanımında *sentez yöntemi* uygulanmıştır. Tanımı destekleyici olarak *ferik elması* maddesi eşanlamlı olarak verilmiştir. *Ferik elması* maddesinde de sözlük kullanıcısı doğrudan *ferik (I)* maddesine gönderilmiştir.

**790. Fıkramak:** nsz. Herhangi bir yiyecek ekşimek, fişlamak

Tanımda *ekşimek* üst kavramı *herhangi bir yiyecek için kullanılması* yönüyle ayırt edici özelliği verilerek *analitik tanım* yapılmıştır. *Fişlamak* sözlükbirimi ise eşanlamlı olarak verilmiştir. *Fişlamak* maddesindeki tanımda ise sözlük kullanıcısı doğrudan *fıkramak* maddesine yönlendirilmiştir.

**791. Fındıkçı:** a. 2. Cilveli, oynak kadın

Sözcüğün tanımında *kadın* üst kavramı verilmiş ve iki yönden ayırt edici özellik verilerek *analitik yöntem* uygulanmıştır.

**792. Fındıkçılık:** a. 2. Fındıkçı olma durumu



Sözcüğün tanımında “...*olma durumu*” kalıp ifadesiyle tanımlanan sözcüğün kökü ile morfolojik ilişki kurularak nitelenmesi sonucunda TS’de sıkça uygulanan *tek yönlü betimleme* yapılmıştır.

**793. Fırlama:** a. 3. Arsız, terbiyesiz çocuk

Tanımda *çocuk* üst kavramı iki yönlü betimlenerek *analitik yöntem*e başvurulmuştur.

**794. Fısfıs:** a. Koku, ilaç vb. sıvıları püskürtmek için kullanılan araç

Sözcüğün tanımında *araç* üst kavramı, *kullanım amacı* yönünden *örneklendirmeden* de faydalanılarak betimlenmiş ve *analitik tanım* yapılmıştır.

**795. Fısfıslamak:** Koku, ilaç vb. sıvıları püskürtmek

Tanımda *püskürtmek* üst kavramı *koku, ilaç vb. gibi sıvıları* püskürtmek bakımından üst kavramdan ayırıştırılarak türsel ayırt edici özellikleri ve sınırları belirlenmiş ve *analitik tanım* yapılmıştır.

**796. Fısfıslanmak:** Koku, ilaç vb. sıvıları püskürtülmek

Tanımın önceki tanımdan tek farkı üst kavramın *edilgen yapıda* olmasıdır.

**797. Fısfıslatmak:** Koku, ilaç vb. sıvıları püskürttürmek

Tanımın 795 numaralı tanımdan tek farkı *ettirgen yapıda* olmasıdır.

**798. Fıslamak:** nsz. Fıkramak

Sözcüğün tanımında sözlük kullanıcısı *fıkramak* maddesine *gönderilmiştir*. *Fıkramak* maddesindeki tanımda da *fıslamak* sözcüğü eşanlamlı olarak verilmiştir.

**799. Firez:** a. 1. Ekin 2. Biçilmiş tarlada kalan tahıl kökleri, anız

1 numaralı tanımda *ekin* maddesine *gönderme* yapılmıştır. *Ekin* maddesindeki tanımlarda ise *firez* sözcüğü kullanılmamıştır. 2 numaralı tanımda ise *tahıl kökü* üst kavramı verilerek diğer tahıl köklerinden ayırt edici özelliği *biçilmiş tarlada kalması* olarak verilmiş ve *analitik tanım* yapılmıştır. Tanımı destekleyici olarak ise *anız* maddesine *gönderme* yapılmıştır. *Anız* maddesindeki tanımlarda ise *firez* sözcüğüne yer verilmemiştir.

**800. Firik:** a. 1. Olgunlaşmak üzere olan tahıl 2. Çerez olarak yenen tahıl kavurgası

1 numaralı tanımda *tahıl* üst kavramı *içinde bulunduğu süreç* yönünden nitelenerek, *tek yönlü betimleme* yapılmıştır. 2 numaralı tanımda ise *tahıl kavurgası* üst kavramı verilerek *ne için yendiği* ayırt edici özellik olarak öne çıkarılmış ve *analitik tanım* yapılmıştır.

## G Maddesi

### 801. Gadirlik: a. Kıyğı, gadir

Sözcüğün tanımında ölçünlü dildeki maddelere *gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan sözlükbirimlerin tanımlarında ise *gadirlik* sözcüğüne yer verilmemiştir.

### 802. Gâvurca: a. 1. Batılların konuştuğu yabancı dillerden herhangi biri

2. zf. mec. Acımasız bir biçimde, insafsızca, gâvurcasına

1 numaralı tanımda “...den herhangi biri” kalıp ifadesi genellikle sentez yönteminde kullanılmasına rağmen bu tanımda verilen *batılların konuştuğu* ayırt edici özelliği tanımlanan sözcüğü ayırt etmede yeterli olduğu için yabancı dil üst kavramı kullanılarak *analitik tanım* yapıldığı görülmektedir. 2 numaralı tanımda ise *ölçünlü dildeki eşanlamlı sözcük öbekleri* kullanılmıştır. Gönderme yapılan *gâvurcasına* maddesinde sözlük kullanıcısı doğrudan *gâvurca* maddesine gönderilmiştir.

### 803. Gayrı: 2. zf. Artık, bundan böyle

Tanımda ölçünlü dildeki eşanlamlı yapılara *gönderme* yapılmıştır. *Artık* ve *bundan böyle* maddelerinde ise *gayrı* sözcüğü eşanlamlı olarak verilmemiştir.

### 804. Gazeki: a. Cepken altına giyilen kolsuz bir tür giysi

Sözcüğün tanımında “bir tür...” kalıp ifadesiyle *giysi* üst kavramı verilmiş ve *nasıl kullanıldığı* ile *şekil özelliği* verilerek *analitik tanım* yapılmıştır.

### 805. Gazel (II): a. Sonbaharda kuruyup dökülen ağaç yaprağı

Tanımda *ağaç yaprağı* üst kavramı *sonbaharda kuruyup dökülmesi* ile betimlenerek *analitik tanım* yapılmıştır.

### 806. Gazellenmek: nsz. 1. Ağaç yapraklarını dökmek 2. Yaprak sararıp kurumak

1 numaralı tanımda *dökmek* üst kavramı *ağaç* ile *aitlik ilişkisi* üzerinden verilen *ağaç yaprağı* ayırt edici özellikleriyle betimlenerek *tek yönlü betimleme* yapılmıştır. 2. ta-

nımda da *kurumak* üst kavramı *yaprağa ait olup sararması* üzerinden nitelenmiş ve *tek yönlü betimleme* yapılmıştır.

**807. Gece kuşu:** a. 4. Yarasa

Tanımda *yarasa* sözlükbirimine *gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan *yarasa* maddesindeki *analitik tanım*da ise *gece kuşu* sözcüğüne yer verilmemiştir.

**808. Gece yanığı:** a. Uçuk gibi birdenbire oluşan kabarcıklı deri döküntüsü

Sözcüğün tanımında *deri döküntüsü* üst kavramı verilmiş ve tanımlanan *gece yanığı* sözlükbirimi ile aynı türden *uçuk* sözcüğü arasında *benzerlik ilişkisi* kurularak ve kabarcıklı olması öne çıkarılarak tanımlanmıştır. Ancak ilgili uçuk (II) maddesindeki tanımda da uçuk hastalığı "...kabarcık" olarak tanımlandığı için gece yanığı için yeterince ayırt edici özelliğin verilmediği ve tanımda *sentez yönteminin uygulandığı* görülmektedir.

**809. Gece (II):** a. Karşılıklı iki yandan her biri, yaka

Tanımda sözcüğün "...+dan her biri" kalıp ifadesiyle *ait olduğu türdeki diğer öğeler üzerinden* ve ayırt edici özellik verilmeden betimlenerek *sentez tanımı* yapıldığı görülmektedir. Tanımı destekleyici olarak *yaka* maddesine de *gönderme* yapılmıştır. *Yaka* maddesindeki tanımlarda ise *gece (II)* maddesine *gönderme* yapılmamıştır.

**810. Geçek:** a. 1. Çok geçilen yer, işlek yol 2. Küçük tahta köprü

1 numaralı tanımda *yer* üst kavramı kullanılarak *çok geçilmesi* ile betimlenmiş ve *analitik tanım* yapılmıştır. Tanımı destekleyici olarak ölçünlü dildeki *işlek yol* sözcük öbeği de *eşanlamlı* olarak verilmiştir. 2 numaralı tanımda ise *köprü* üst kavramı *boyutu* ve *yapıldığı malzeme* üzerinden nitelenerek kısa bir *analitik tanım* yapılmıştır.

**811. Geçinmek:** nsz. 5. Ölmek

Sözcüğün tanımında *ölmek* maddesine *gönderme* yapılmıştır. *Ölmek* maddesindeki tanımlarda ise *geçinmek* sözcüğü kullanılmamıştır.

**812. Geçmek:** 38. Çekiştirmek, yermek

Tanımda sözlük kullanıcısı ölçünlü dildeki eşanlamlı iki sözlükbirime *gönderilmiştir*. Gönderme yapılan sözlükbirimlerin tanımlarında ise *geçmek* sözcüğüne yer verilmemiştir.

**813. Gedilmek:** nsz. 2. Bıçak, keser vb.nin ağızları aşınmak

Sözcüğün tanımında aşınmak üst kavramı örneklendirme yöntemiyle verilen *bıçak, keser vb. ifadesi* ile ilgi bağı sınırlandırılarak betimlenmiş ve *analitik tanım* yapılmıştır.

**814. Gedmek:** Gedik açmak, çentmek, delmek

Tanımda ölçünlü dildeki sözlükbirimlere *gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan maddelerdeki tanımlarda ise *gedmek* sözcüğü eşanlamlı olarak verilmemiştir.

**815. Gelberi:** 1. Büyük ocaklardan ateşi dışarı çekmek için kullanılan uzun saplı demir araç

2. Tırmık

3. Harman döküntülerini toplamaya yarayan araç

4. Ağaç dallarını budamak için kullanılan eğri demir

1 numaralı tanımda *araç* üst kavramı, *işlevi, şekil özellikleri ve hammaddesi* üzerinden ayırt edici özellikleri verilerek *analitik tanım* yapılmıştır. 2 numaralı tanımda ise sözlük kullanıcısı *tırmık* maddesine *gönderilmiştir*. Gönderme yapılan maddedeki tanımda ise *gelberi* sözcüğü eşanlamlı olarak verilmemiştir. 3 numaralı tanımda *araç* üst kavramı *işlevi* yönünden nitelenmiş ve *tek yönlü betimleme* yapılmıştır. 4 numaralı tanımda ise *demir* sözcüğü üst kavram olarak verilerek *işlevi ve şekil özelliği* bakımından betimlenmiş ve *analitik yöntem* uygulanmıştır.

**816. Gelembe:** a. Koyun yatağı

Tanımda *ölçünlü dildeki eşanlamlı söz öbeği* karşılık olarak verilmiştir.

**817. Geleme:** a. İki yıl sürülmeyen, boş tarla

Sözcüğün tanımında *tarla* üst kavramı verilerek *sürülmeme süresi ve bol olması* ayırt edici özellikleri öne çıkarılan bir *analitik tanım* yapılmıştır.

**818. Geleni:** a. Tarla faresi, büyük fare

Tanımda *tarla faresi* sözlükbirimine *gönderme* yapılmış ve *fare* üst kavramı *boyutu* yönünden nitelenerek *tek yönlü betimleme* yapılmıştır. *Tarla faresi* maddesindeki tanımda ise *geleni* sözcüğü eşanlamlı olarak verilmemiştir.

**819. Gelin abla:** a. Yenge

Sözcüğün tanımında sözlük kullanıcısı *yenge* maddesine *gönderilmiştir*. *Yenge* madde-  
sindeki tanımlarda ise *gelin abla* söz öbeğine yer verilmemiştir.

**820. Gelincik:** a. 4. Yılcık, arpacık, çıban vb.

Tanımda *gelincik* sözlükbirimi ile aynı sınıfta yer alan alt kavramlar verilerek *düzan-  
lamsal yöntem* uygulanmıştır.

**821. Gelinkuşağı:** a. Gökkuşağı

Sözcüğün tanımında ölçünlü dildeki *gökkuşağı* maddesine *gönderme* yapılmıştır. *Gök-  
kuşağı* maddesinin tanımında tanımı destekleyici olarak diğer eşanlamlılar verilmesine  
rağmen *gelinkuşağı* söz öbeği verilmemiştir.

**822. Gelişmek:** nsz. 3. Şişmanlamak

Tanımda sözlük kullanıcısı ölçünlü dildeki *şişmanlamak* maddesine *gönderilmiştir*.  
*Şişmanlamak* maddesindeki tanımda ise *gelişmek* eşanlamlı olarak verilmemiştir.

**823. Gen (III):** sf. Bir süre sürülmeyle boş bırakılmış (tarla)

Tanımda *gen* ve *tarla* sözcükleri arasında eşdizimlik ilişkisi olduğunu anlıyoruz. Tanım-  
lanan sözcüğün sıfat türünde olması nedeniyle tanımda da sıfat fiil eki *-miş* ile oluşturul-  
muş fiilimsi kullanılmış ve *tarla* sözcüğü parantez içinde verilmiştir. Tanımlama ilkele-  
rinden olan tanımlanan sözcükle tanımın sözcük türü uyumu göz ardı edildiğinde tanım  
cümlesinde *tarla* üst kavramının kullanıldığı ve betimlenerek *analitik yöntem* uygulan-  
dığı görülecektir.

**824. Genelmek:** nsz. Genişlemek

Sözcüğün tanımında ölçünlü dildeki eşanlamlı maddeye *gönderme* yapılmıştır. *gönder-  
me* yapılan maddedeki tanımlarda ise *genelmek* sözcüğü kullanılmamıştır.

**825. Genlik:** a. 3. Bolluk, refah

Tanımda sözlük kullanıcısı ölçünlü dildeki eşanlamlı maddelere *gönderilmiştir*. *Gön-  
derme* yapılan maddelerin tanımlarında ise *genlik* sözcüğü eşanlamlı olarak verilmemiş-  
tir.

**826. Genzek:** sf. Genizden konuşan

Sözcüğün tanımında *konuşan* üst kavramı verilerek tek yönlü olarak nitelenmiş ve *tek yönlü betimleme* yapılmıştır.

**827. Gerelti:** a. Engel, perde

Tanımda sözlük kullanıcısı *engel* ve *perde* maddelerine *gönderilmiştir*. Gönderme yapılan sözlükbirimlerin tanımlarında ise *gerelti* sözcüğü kullanılmamıştır.

**828. Geren:** a. Kuruyunca çatlayan toprak, verimsiz, tuzlu, killi toprak

Sözcüğün tanımında *toprak* üst kavramı kullanılarak iki ayrı tanıma başvurulmuştur. İlk tanımda *toprak* üst kavramı verilerek *kuruması nedeniyle çatlaması* öne çıkarılmış ve *analitik tanım* yapılmıştır. İkinci tanımda ise *toprak* üst kavramı *üç yönden* nitelenerek *analitik yöntem*e başvurulmuştur.

**829. Gergi:** a. 1. Perde 2. İp, kayış, tel vb.ni gerginleştirme işinde kullanılan araç

1 numaralı tanımda perde sözlükbirimine gönderme yapılmıştır. 2 numaralı tanımda ise *araç* üst kavramı işlevi üzerinden *örneklendirme yöntemiyle* nitelenerek *analitik tanım* yapılmıştır.

**830. Geri (II):** a. Araba üzerine gerilerek kenarları arabanın korkuluğuna tutturulan ve içine saman veya tahıl doldurulan büyük kıl çuval

Tanımda *çuval* üst kavramı verilerek *işlevi, nasıl kullanıldığı, içindeki malzeme, boyutu* üzerinden betimlenerek *analitik tanım* yapılmıştır.

**831. Geriş:** a. 2. Sırt

Sözcüğün tanımında sözlük kullanıcısı *sırt* maddesine *gönderilmiştir*. *Sırt* maddesindeki tanımlarda ise *geriş* sözcüğüne yer verilmemiştir.

**832. Germe:** a. 2. Bir yeri bölmek, sınırı belli etmek için yapılan tahta perde

Tanımda *perde* üst kavramı *işlevi* ve *hammaddesi* üzerinden nitelenerek *analitik tanım* yapılmıştır.

**833. Gevmek:** Ağızda katı bir şey çiğnemek, geviş getirmek

Sözcüğün tanımında *çiğnemek* üst kavramı *katı bir şey için kullanılması* özelliği ön plana çıkarılarak nitelenmiş ve tanımı güçlendirmek için *geviş getirmek* maddesine *gönderme* yapılmıştır. *Geviş getirmek* maddesinde ise *gevmek* sözcüğü kullanılmamıştır.

**834. Gevremek:** nsz. 2. Ekin olgunlaşmak

Tanımda *olgunlaşmak* üst kavramı verilerek *gevremek* sözcüğünün *ekinler için kullanılması* ile *olgunlaşmak* isim fiilinin diğer alt türlerinden ayrıldığı belirtilmiş ve *tek yönlü betimleme* yapılmıştır.

**835. Gezeğen:** sf. Çok gezen (kimse)

Sözcüğün tanımında *kimse* eşdizimli üst kavramı verilerek *çok gezmesi* üzerinden nitelenmiş ve *tek yönlü betimleme* yapılmıştır.

**836. Gezelemek:** nsz. 1. Gezinmek 2. Sıkıntılı bir durumda dolaşmak, gezinmek

1 numaralı tanımda sözlük kullanıcısı *gezinmek* maddesine *gönderilmiştir*. *Gezelemek* maddesindeki tanımlarda ise *gezelemek* sözcüğü kullanılmamıştır. 2 numaralı tanımda ise *dolaşmak* üst kavramı *sıkıntılı durumda yapılması* yönüyle betimlenerek *analitik tanım* yapılmış ve *gezinmek* maddesine *gönderme* yapılmıştır. *Gezinmek* maddesindeki tanımlarda ise *gezelemek* sözcüğü eşanlamlı olarak kullanılmamıştır.

**837. Gezenti:** sf. Vaktini gezmekle geçiren, gezmeyi çok seven, gezeğen

Tanımda *seven* üst kavramı *vaktini ne ile geçirdiği* ve sevdiği şeyin *gezme olması* üzerinden nitelenmiş ve *analitik tanım* yapılmıştır. Tanımı destekleyici olarak *gezeğen* maddesine de gönderme yapılmıştır. *Gezeğen* maddesindeki tanımda ise *gezenti* sözcüğü eşanlamlı olarak verilmemiştir.

**838. Gezginci:** sf. Gezerek iş gören, gezici, seyyar

Tanımda *iş görmek* üst kavramı *gezerek* ifadesiyle nitelenmiş ve *tek yönlü betimleme* yapılmıştır. Sözlük kullanıcısı ek olarak *gezici* ve *seyyar* maddelerine gönderilmiştir. *Gezici* ve *seyyar* maddelerindeki tanımlarda ise ölçünlü dildeki *gezgin* maddesine gönderme yapılırken halk ağzından *gezginci* sözcüğü eşanlamlı olarak verilmemiştir.

**839. Gezinti:** a. 4. Evlerde oda kapılarının açıldığı aralık, koridor 5. Sofa, balkon

4 numaralı tanımda *aralık* üst kavramı *evlerde bulunması* ve *oda kapılarının açıldığı yönde olması* açılarından iki yönlü olarak nitelenmiş ve *analitik tanım* yapılmıştır. Tanımı destekleyici olarak sözlük kullanıcısı *koridor* sözlükbirimine gönderilmiştir. *Koridor* sözlükbirimindeki tanımlarda ise *gezinti* sözcüğü eşanlamlı olarak verilmemiştir. 5

numaralı tanımda ise *sofa* ve *balkon* maddelerine *gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan sözlükbirimlerin tanımlarında ise *gezinti* sözcüğü eşanlamlı olarak verilmemiştir.

**840. Gıdım gıdım:** zf. Azar azar

Sözcük öbeğinin tanımında ölçünlü dildeki *azar azar* zarfına *gönderilmiştir*. *Azar azar* maddesindeki tanımlarda ise *gıdım gıdım* sözcüğü kullanılmamıştır.

**841. Gırnata:** a. Klarnet

Tanımda sözlük kullanıcısı *klarnet* maddesine *gönderilmiştir*. *Klarnet* maddesindeki tanımda ise *gırnata* sözcüğüne yer verilmemiştir.

**842. Gıygıycı:** 2. sf. Beceriksiz

Sözcüğün tanımında ölçünlü dildeki eşanlamlı maddeye *gönderme* yapılmıştır. *Beceriksiz* sözlükbirimindeki tanımda ise *gıygıycı* sözcüğü kullanılmamıştır.

**843. Gibisi:** sf. Benzeri

Tanımda ölçünlü dildeki *benzeri* maddesine *gönderme* yapılmıştır. *Benzeri* maddesinde ise *aynı* sözlükbirimine *gönderme* yapılmış ancak *gibisi* sözcüğü verilmemiştir.

**844. Gicişmek:** nsz. Kaşınmak, kaşıntı duymak, gidişmek

Sözcüğün tanımında ölçünlü dildeki *eşanlamlı yapılar* verilmiştir. Gönderme yapılan eşanlamlı yapılardan sözlükbirim olan *kaşınmak* maddesindeki tanımlarda *gicişmek* sözcüğü verilmezken *gidişmek* maddesinde *gicişmek* sözlükbirimine *gönderme* yapılmıştır.

**845. Gidi:** 2. sf. Ahlıksız, pezevenk

Tanımda *eşanlamlı iki sözlükbirime* *gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan sözlükbirimlerin tanımlarında ise *gidi* sözcüğü eşanlamlı olarak kullanılmamıştır.

**846. Gidişmek:** nsz. Kaşıntı duymak, kaşınmak, gicişmek

Tanımda *ölçünlü dildeki eşanlamlı yapılar* verilmiştir. Verilen eşanlamlı yapılardan *gicişmek* sözlükbiriminin tanımında da *gidişmek* sözcüğü eşanlamlı olarak verilmiştir.

**847. Gine:** zf. Gene, yine

Sözcüğün tanımında iki sözlükbirime *gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan sözlükbirimlerden *gene* sözcüğünün tanımında *yine* sözlükbirimine *gönderme* yapılmış, *yine*



sözcüğünün tanımında da ise sözlük kullanıcısı *gene* maddesine gönderilirken *gine* sözcüğü eşanlamlı olarak verilmemiştir.

**848. Giren:** a. Hafif bulutlu, sisli hava

Tanımda *hava* üst kavramı verilmiş ve *hafif bulutlu* olması ve *sisli olması* üzerinden nitelenerek *analitik tanım* yapılmıştır.

**849. Girişkin:** sf. Girişken

Sözcüğün tanımında ölçünlü dildeki *girişken* maddesine *gönderme* yapılmıştır. *Girişken* maddesinin tanımında *girişkin* sözcüğü eşanlamlı olarak verilmiştir.

**850. Girmelik:** a. Giriş ücreti

Tanımda sözlük kullanıcısı *giriş ücreti* maddesine *gönderilmiştir*. *Giriş ücreti* maddesinin tanımında da *girmelik* sözcüğü eşanlamlı olarak kullanılmıştır.

**851. Göbel:** a. 1. Kimsesiz, başıboş çocuk 2. Yaramaz çocuk 3. Sınırları ayırmak için tarla kenarlarında yapılan toprak tepelikler

1 numaralı tanımda *çocuk* üst kavramı *kimsesiz* ve *başıboş* olma ayırt edici özellikleriyle verilmiş ve iki yönlü bir *analitik tanım* yapılmıştır. 2 numaralı tanımda *çocuk* üst kavramı tek yönden nitelenerek *tek yönlü betimleme* yapılmıştır. 3 numaralı tanımda *tepecik* üst kavramı, *işlevi*, *nerede yapıldığı* ve *malzemesi* ile nitelenerek *analitik yöntem* uygulanmıştır.

**852. Göbelek:** a. Rengi siyah beyaz veya bej beyaz olan, kurutulabilen, yenebilen bir tür şapkalı mantar

Tanımda “*bir tür...*” ifadesiyle üst kavram *mantar* olarak verilmiş ve *renge*, *kurutulabilmesi*, *yenebilmesi* ve *şapkalı* olması yönlerinden betimlenerek ayrıntılı bir *analitik tanım* yapılmıştır.

**853. Göbelez:** a. Köpek yavrusu

Sözcüğün tanımında ölçünlü dildeki *eşanlamlı sözcük öbeği* kullanılmıştır.

**854. Göbüt:** a. Yuvarlak, yassı, içine yumurta vb. malzemeler konan ekmek

Tanımda *ekmek* üst kavramı *şekil* ve *malzemeleri* yönlerinden nitelenerek *analitik tanım* yapılmıştır.

**855. Göce:** a. 1. Tarhana, bulgur yapmak için kullanılan kabuğu soyulmuş ve kırılmış buğday

2. Yarılmış ve kırılmış bulgurdan yapılan çorba

1 numaralı tanımda *buğday* üst kavramı *kullanımı* ve *yapısı* betimlenerek *analitik yöntem* uygulanmıştır. 2 numaralı tanımda ise *çorba* üst kavramı *malzemesi* yönünden nitelenmiş ve *tek yönlü betimleme* yapılmıştır.

**856. Göcen:** a. 1. Tavşan yavrusu 2. Kedi, köpek yavrusu 3. Domuz yavrusu

Sözcüğün 3 tanımında da ölçünlü dildeki *eşanlamlı sözcük öbekleri* karşılık olarak verilmiştir.

**857. Göçelge:** a. Göçülen yer

Tanımda *yer* üst kavramı tek özellikle nitelenerek *tek yönlü betimlemeye* başvurulmuştur.

**858. Göçkün:** sf. 1. Göçecek duruma gelmiş 2. Göçebe 3. Yaşı ilerlemiş (kimse), çok yaşlı (kimse)

1 numaralı tanımda *-miş* sıfat fiil ekiyle sözcük türü uyumu sağlanmış ve *tek yönlü betimleme* yapılmıştır. 2 numaralı tanımda ise sözlük kullanıcısı *göçebe* maddesine *gönderilmiştir*. 3 numaralı tanımda eşdizimli *kimse* üst kavramları nitelenerek iki ayrı *analitik tanım* yapılmıştır.

**859. Göçü:** a. Toprak kayması

Tanımda *toprak kayması* maddesine *gönderme* yapılmıştır. *Toprak kayması* maddesindeki tanımında da *göçü* sözcüğü eşanlamlı olarak verilmiştir.

**860. Göçürmek:** 4. Bitkileri yerinden çıkarıp başka yere dikmek, göçürmek

Sözcüğün tanımında *dikmek* üst kavramı nasıl yapıldığı yönünden nitelenerek *analitik tanım* yapılmıştır. Tanımı destekleyici olarak *göçürmek* sözcüğü eşanlamlı olarak verilmiştir. *Göçürmek* maddesindeki 2 numaralı tanımında da *göçürmek* sözcüğü eşanlamlı olarak verilmiştir.

**861. Gödeş:** sf. Semiz, etli

Tanımda iki maddeye *gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan maddelerdeki tanımlarda ise *gödeş* sözcüğü kullanılmamıştır.

**862. Göğem:** a. 1. Yeşile çalan mor renk 2. sf. Bu renkte olan

1 numaralı tanımda (*mor*) renk üst kavramı *başka bir renge benzetilerek* tanımlanmış ve *sentez yöntemine* başvurulmuştur. 2 numaralı tanımda ise “*bu... olan*” biçiminde *kalıplaşmış (formulaic) tanıma* başvurulmuş ve sözlük kullanıcısı 1 numaralı ad tanımına gönderilmiştir.

**863. Gök:** a. 5. sf. Olgunlaşmamış

Tanımda *ölçünlü dildeki eşanlamlı sıfat karşılık olarak* verilmiştir.

**864. Gökçek:** sf. Güzel, sevimli (kimse)

Sözcüğün tanımında *kimse* üst kavramı ölçüğünde görünüm bakımından niteleme yapılarak *tek yönlü betimlemeye* başvurulmuştur.

**865. Gökçül:** a. 1. Maviye çalan renk 2. sf. Bu renkte olan 3. sf. Gök ile ilgili, semavi

1 numaralı tanımda *renk* üst kavramı *mavi renkle benzerliği* üzerinden tanımlanarak *sentez yöntemi* uygulanmıştır. 2 numaralı tanımda ise “*bu...olan*” kalıp ifadesi (*formulaic*) kullanılarak sözlük kullanıcısı 1 numaralı ad tanımına gönderilmiştir. 3 numaralı tanımda ise ölçünlü dildeki *eşanlamlı sözcük öbeği* verilmiş ve *semavi* maddesine *gönderme* yapılmıştır. *Semavi* maddesinin tanımında ise *gökçül* sözcüğü eşanlamlı olarak verilmemiştir.

**866. Gökmen:** sf. Mavi gözlü (kimse)

Tanımda *kimse* üst kavramı *göz rengi* bakımından nitelenerek *tek yönlü betimlemeye* başvurulmuştur.

**867. Gölek:** a. Gölet

Sözcüğün tanımında sözlük kullanıcısı *gölet* maddesine *gönderilmiştir*. *Gölet* sözlükbiriminin 1 numaralı tanımında da *gölek* sözcüğü tanımı destekleyici olarak verilmiştir.

**868. Gölermek:** nsz. 1. Göl durumuna gelmek 2. Hayvanın ipi ayağına ve boynuna doluşarak kalkamayacak biçimde yere yıkılmak

1 numaralı tanımda *durumuna gelmek* kalıp ifadesi *göl* ile nitelenmiş ve *tek yönlü betimleme* yapılmıştır. 2 numaralı tanımda ise *yere yıkılmak* üst kavramı *hayvanlar için kullanıldığı ve nasıl gerçekleştiği* bakımından betimlenerek *analitik yönleme* başvurulmuştur.

**869. Gölet:** a. 1. Birikinti suların sulamak amacıyla genellikle bir set ardında toplandığı küçük göl, gölcük, gölek, büvet, bütet 2. İçinde ham deri ıslatılan taş havuz

1 numaralı tanımda *göl* üst kavramı, *amacı, toplanma şekli* ve boyutu bakımlarından *tipikleştirme yöntemi* ile betimlenmiş ve *analitik tanım* yapılmıştır. Tanımı destekleyici olarak eşanlamlı dört sözcük verilmiştir. Eşanlamlı olarak verilen sözlükbirimlerden *büvet* sözcüğü eşesli olduğu için *büvet (I)* şeklinde verilmesi daha uygun olacaktır. Eşanlamlı sözcüklerin tanımlarında ise sözlük kullanıcısı doğrudan *gölet* maddesine gönderilmiştir. 2 numaralı tanımda ise *havuz* üst kavramı işlevi ve malzemesi üzerinden betimlenerek *analitik tanım* yapılmıştır.

**870. Gölgelemek:** 3. Dinlendirmek

Tanımda sözlük kullanıcısı *dinlendirmek* maddesine *gönderilmiştir*. *Dinlendirmek* maddeindeki tanımlarda ise *gölgelemek* sözcüğüne yer verilmemiştir.

**871. Göllenmek:** nsz. Su, çukurlarda birikmek, gölcük olmak

Sözcüğün tanımında *birikmek* üst kavramı *suya ait olması ve çukurlarda gerçekleşmesi* yönlerinden betimlenerek *analitik tanım* yapılmıştır. Virgülden sonra ise *olmak* üst kavramı *gölcük* sözcüğü ile betimlenmiş ve *tek yönlü betimleme* yapılmıştır.

**872. Gölük:** a. Yük taşıyan ve binilen at, eşek, beygir, katır vb. hayvan

Sözcüğün tanımında *hayvan* üst kavramı *işlevleri ve türü bakımından örneklendirme yöntemi* kullanılarak betimlenmiş ve *analitik tanım* yapılmıştır.

**873. Gömgök:** sf. 2. Olgunlaşmamış

Tanımda *ölçünlü dildeki eşanlamlı sözcük karşılık* olarak verilmiştir.

**874. Gömülemek:** nsz. Para veya değerli şeyleri toprak altına gömerek saklamak

Sözcüğün tanımında *saklamak* üst kavramı *nasıl yapıldığı yönünden* nitelenerek *analitik yönleme* başvurulmuştur.

**875. Gön:** a. 3. Hayvan derisi

Tanımda *ölçünlü dildeki eşanlamlı sözcük öbeği* karşılık olarak verilmiştir.

**876. Göncü:** a. 1. Ham veya işlenmiş deri satan kimse

2. Ayakkabı tamircisi

1 numaralı tanımda *kimse* üst kavramı *sattığı şey üzerinden* betimlenerek *analitik tanım* yapılmıştır. 2 numaralı tanımda ise *ölçünlü dildeki söz öbeği* karşılık olarak verilmiştir.

**877. Gönc:** sf. Zengin, varlıklı

Sözcüğün tanımında iki maddeye *gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan maddelerdeki tanımlarda ise *gönç* sözcüğü eşanlamlı olarak verilmemiştir.

**878. Gönder:** a. 3. Kayık veya yelkenli gemilere yön vermeye yarayan, ucunda metal olan ağaç sopa

Tanımda *sopa* üst kavramı *işlevi, metal parçası ve hammaddesi* üzerinden betimlenerek *analitik tanım* yapılmıştır.

**879. Gönderi:** a. 2. Yolcu etme, uğurlama

Sözcüğün tanımında *yolcu etmek* ve *uğurlamak* maddelerine *gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan sözlükbirimlerin tanımlarında ise *gönderi* sözcüğü eşanlamlı olarak kullanılmamıştır.

**880. Gönen:** a. 1. Ekilecek toprağın sulandırılması 2. Nem, rutubet 3. sf. Nemli (toprak)

1 numaralı tanımda *sulandırılma* üst kavramı *ekilecek toprak için kullanılması* yönüyle diğer alt kavramlardan ayrılmış ve *analitik tanım* yapılmıştır. 2 numaralı tanımda ise iki farklı maddeye *gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan sözlükbirimlerin tanımlarında ise *gönen* sözcüğüne yer verilmemiştir. 3 numaralı tanımda ise eşdizimli *toprak* sözcüğü *nemli* ifadesiyle betimlenerek *tek yönlü betimleme* yapılmıştır.

**881. Göresimek:** Göreceği gelmek, görmek isteği duymak, özlemek

Sözcüğün tanımında ölçünlü dildeki sözcük öbekleri karşılık olarak verilmiş ve *özlemek* maddesine *gönderme* yapılmıştır. *Özlemek* maddesinin tanımında ise *göresimek* sözcüğü kullanılmamıştır.

**882. Görk:** a. Güzellik, gösteriş

Tanımda iki farklı maddeye *gönderme* yapılmıştır. İki maddenin tanımlarında ise *görk* sözcüğüne yer verilmemiştir.

**883. Görklü:** sf. Güzel, gösterişli

Sözcüğün tanımında sözlük kullanıcısı ölçünlü dildeki iki maddeye *gönderilmiştir*. Gönderme yapılan maddelerin tanımlarında ise *görklü* sözcüğü kullanılmamıştır.

**884. Götürüm:** a. 1. Kötü ve güç durumlara karşı koyabilme gücü

2. Şaka kaldırma özelliği

1 numaralı tanımda *karşı koyabilme gücü hangi durumlarda gerçekleştiği* yönünden betimlenerek *analitik tanım* yapılmıştır. 2 numaralı tanımda ise *özellik* üst kavramı *ne olduğu* yönünden nitelenerek *tek yönlü betimlemeye* başvurulmuştur.

**885. Gövek:** a. Cevizin yeşil kabuğu

Tanımda *kabuk* üst kavramı *cevizle aitlik* yönünden ve *rengi açısından* betimlenerek ayırt edici özellikleri verilmiş ve *analitik yöntem* uygulanmıştır.

**886. Gövel:** sf. Yeşil başlı

Sözcüğün tanımında *baş* üst kavramı *aitlik* yönünden *yeşil* renk adıyla nitelenerek *tek yönlü betimleme* yapılmıştır.

**887. Gövem:** a. Sığırlara dadanan zar kanatlı bir tür sinek

Tanımda “*bir tür...*” kalıp ifadesiyle sözcüğün üst kavramı verilmiş ve *sığırlara geldiği* ve *kanadının özelliği* bakımından nitelenerek *analitik tanım* yapılmıştır.

**888. Göveri:** a. Sebze

Sözcüğün tanımında sözlük kullanıcısı *sebze* maddesine *gönderilmiştir*. *Sebze* madde-  
sindeki tanımda da *göveri* sözcüğü eş anlamlı olarak verilmiştir.

**889. Göverti:** a. 1. Sebze 2. Morartı

Tanımlarda iki maddeye *gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan maddelerden *sebze* sözcüğünün tanımında *göverti* eş anlamlı olarak kullanılmıştır.

**890. Göymek:** Yakmak

Sözcüğün tanımında *yakmak* maddesine *gönderme* yapılmıştır. TS’de *yakmak* maddesi eşesli olduğu için göndermenin ilgili *yakmak (II)* maddesine doğrudan yapılması daha uygun olacaktır.

**891. Göynük:** 5. a. Orman yakılarak açılan tarla

Tanımda *tarla* üst kavramı *nasıl açıldığı yönünden* ayırt edici özelliği verilerek *analitik yöntem* uygulanmıştır.

**892. Göynüme:** nsz. 1. Dertlenmek, üzölmek, içlenmek 2. Ham meyve olgunlaşmak

1 numaralı tanımda ölçünlü dildeki üç maddeye *gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan maddelerin tanımlarında ise *göynüme* sözcüğü verilmemiştir. 2 numaralı tanımda ise *olgunlaşmak* üst kavramı *ham meyve* ile olan ilişkisi üzerinden betimlenerek *tek yönlü betimleme* yapılmıştır.

**893. Göyük:** 2. a. Hastalık ateşi

Sözcüğün tanımında *ölçünlü dildeki eşanlamlı sözcük öbeği* karşılık olarak verilmiştir.

**894. Gözcü:** 3. a. Göz doktoru

Tanımda ölçünlü dildeki eşanlamlı maddeye *gönderme yapılmıştır*. Gönderme yapılan maddenin tanımında da *gözcü* eşanlamlı olarak verilmiştir.

**895. Gözcülük:** a. 2. Göz bilimciliği

Sözcüğün tanımında *ölçünlü dildeki eşanlamlı sözcük öbeği* karşılık olarak verilmiştir.

**896. Göze:** a. 2. Su kaynağı

Sözcüğün tanımında *ölçünlü dildeki eşanlamlı sözcük öbeği* karşılık olarak verilmiştir.

**897. Gözemek:** 1. Kumaştaki deliği örerek kapatmak 2. Dikilen bitkilerin seyrek yerlerini sıklaştırmak

1 numaralı tanımda *kapatmak* üst kavramı *kumaşta kullanımı* ve *yapılış biçimi* üzerinden nitelenmiş ve *analitik tanım* yapılmıştır. 2 numaralı tanımda ise *sıklaştırmak* üst kavramı *kullanım alanı* üzerinden betimlenmiş ve *analitik yöntem*e başvurulmuştur.

**898. Gözene:** a. Kovandan bal alırken arılardan korunmak için başa giyilen, ön tarafı telden başlık, gözlük

Tanımda *başlık* üst kavramı, *işlevi*, *kullanımı* ve *malzemesi* yönlerinden ayırt edici özellikleri verilerek betimlenmiş ve *analitik tanım* yapılmıştır. Tanımı destekleyici olarak sözlük kullanıcısı *gözlük* maddesine gönderilmiştir. *Gözlük* maddesindeki 3 numaralı tanımda da doğrudan *gözene* maddesine *gönderme* yapılmıştır.

**899. Gözenek:** a. 2. Pencere 3. Bir işlemede, örgüde, ipliklerin kesilmesi, ayrı tutulması yoluyla oluşturulan boşluk, ajur

2 numaralı tanımda sözlük kullanıcısı doğrudan *pencere* maddesine *gönderilmiştir*. 3 numaralı tanımda ise *boşluk* üst kavramı kullanım alanı ve *oluşturulma şekli* bakımından betimlenmiş ve *analitik tanım* yapılmıştır. Tanımı destekleyici olarak *ajur* sözcüğü eşanlamlı olarak verilmiştir. *Ajur* maddesindeki tanımda ise *gözenek* maddesine *gönderme* yapılmıştır.

**900. Gözer:** a. Buğday, toprak vb.nin elendiği iri gözlü kalbur

Sözcüğün tanımında *kalbur* üst kavramı *örneklendirme* yönteminden faydalanılarak *işlevi* ve *gözlerinin boyutu* yönlerinden ayırt edici özellikleri verilerek *analitik yöntem* uygulanmıştır.

**901. Gözleği:** a. 1. Gözetleme yeri 2. Dağların yüksek yerlerinde nişan almak için ağaç veya taştan yapılan belli yer

1 numaralı tanımda *ölçünlü dildeki eşanlamlı söz öbeği* karşılık olarak verilmiştir. 2 numaralı tanımda ise *yer* üst kavramı *ne için kullanıldığı* ve *malzemesi* yönlerinden betimlenerek *analitik tanım* yapılmıştır.

**902. Gurbetlik:** a. Gurbet

Tanımda *gurbet* maddesine *gönderme* yapılmıştır. *Gurbet* maddesinin tanımında da *gurbetlik* sözcüğü eşanlamlı olarak verilmiştir.

**903. Gübür:** a. Çöp, süprüntü

Sözcüğün tanımında ölçünlü dildeki eşanlamlı maddelere *gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan sözlükbirimlerden *çöp* sözlükbiriminin 2 numaralı tanımında *gübür* sözcüğü eşanlamlı olarak verilirken *süprüntü* maddesinde *gübür* sözcüğü eşanlamlı olarak kullanılmamıştır.

**904. Gücü:** a. Bez tezgâhında ipliği ayarlayan tezgâh tarağı



Sözcüğün tanımında *tezgâh tarağı* üst kavramı *işlevi* açısından betimlenerek *analitik tanım* yapılmıştır.

**905. Gücük:** sf. 1. Kısa, bodur, gelişmemiş, güdük 2. Kuyruksuz, kuyruğu kesik (hayvan)

1 numaralı tanımda üç ayrı maddeye *gönderme* yapılırken ölçünlü dildeki *gelişmemiş* sözcüğü de *eşanlamlı olarak verilmiştir*. Gönderme yapılan maddelerin tanımlarında ise *gücük* sözcüğüne yer verilmemiştir. 2 numaralı tanımda ise *eşdizimli hayvan* üst kavramı nitelenerek *tek yönlü betimleme* yapılmıştır.

**906. Gücük ay:** a. Şubat

Tanımda *şubat* maddesine *gönderme* yapılmıştır. *Şubat* maddesindeki tanımda da *gücük ay eşanlamlı olarak verilmiştir*.

**907. Gücün:** zf. 1. Dara dar 2. Güçlkle, ancak, zorla

1 numaralı tanımda *dara dar* maddesine *gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan maddedeki tanımda ise *gücün* sözcüğü kullanılmamıştır. 2 numaralı tanımda gönderme yapılan maddelerin tanımlarında da *gücün* sözcüğü *eşanlamlı* olarak verilmemiştir.

**908. Güçsünmek:** Bir şeyin yapılması zor gelmek

Sözcüğün tanımında *zor gelmek* üst kavramı betimlenmiş ve *tek yönlü betimleme* yapılmıştır.

**909. Güdelemek:** Ardına düşmek, kovalamak, sürmek

Tanımda *ölçünlü dildeki eşanlamlı yapılar* karşılık olarak verilmiştir. TS'de maddebaşı olarak yer alan *kovalamak* ve *sürmek* maddelerindeki tanımlarda ise *güdelemek* sözcüğüne yer verilmemiştir.

**910. Güdücü:** a. 2. Çoban, sığırtmaç

Sözcüğün tanımında iki farklı maddeye *gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan maddelerin tanımlarında *güdücü* sözcüğü kullanılmamıştır.

**911. Güleğen:** sf. Güler yüzlü, çok gülen (kimse)

Tanımda eşdizimli *kimse* üst kavramı iki sözcük öbeğiyle nitelenmiş ve *tek yönlü betimleme* yapılmıştır.

**912. Gülük:** a. 1. Hindi 2. Sebze yetiştirmek için açılan ocak

1 numaralı tanımda *hindi* sözlükbirimine *gönderme* yapılmıştır. *Hindi* maddesindeki tanımda ise *gülük* sözcüğü eşanlamlı olarak verilmemiştir. 2 numaralı tanımda *ocak* üst kavramı *neden açıldığı* bakımından ayırt edici özelliği verilerek *analitik tanım* yapılmıştır.

**913. Güme:** a. 1. Avcı kulübesi 2. Bostanda yapılan bekçi kulübesi

1 numaralı tanımda *ölçünlü dildeki söz öbeği karşılık olarak verilmiştir*. 2 numaralı tanımda ise *bekçi kulübesi* üst kavramı *nerede yapıldığı* açısından nitelenmiş ve *analitik tanım* yapılmıştır.

**914. Gümül:** a. Susam ve ekin demeti veya yığını

Tanımda *demet* ve *yığın* üst kavramları *susam* ve *ekin* sözcükleri ile *aitlik ilişkisi* verilerek *tek yönlü betimleme* yapılmıştır.

**915. Günâşık:** a. Ayçiçeği

Sözcüğün tanımında ölçünlü dildeki maddeye *gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan maddenin 1 numaralı tanımında da *günâşık* sözcüğü *eşanlamlı sözcük* olarak verilmiştir.

**916. Güncek:** a. Şemsiye

Tanımda *şemsiye* maddesine *gönderme* yapılmıştır. *Şemsiye* sözlükbiriminin 1 numaralı tanımında da *güncek* sözcüğü eşanlamlı olarak kullanılmıştır.

**917. Gün dikilmesi:** a. Tam öğle vakti, zeval

Sözcüğün tanımında *eşanlamlı sözcük öbeği karşılık olarak verilmiş* ve *zeval* maddesine *gönderme* yapılmıştır. *Zeval* maddesindeki tanımlarda ise *gün dikilmesi* sözlükbirimine yer verilmemiştir.

**918. Güneç:** a. Çok güneş alan yer

Tanımda *yer* üst kavramının *çok güneş alması* özelliği ayırt edici özellik olarak verilerek *analitik yöntem* uygulanmıştır.

**919. Günindi:** a. 1. Gurup zamanı 2. Batı, garp

1 numaralı tanımda *ölçünlü dildeki eşanlamlı sözcük öbeği* karşılık olarak verilirken 2 numaralı tanımda da sözlük kullanıcısı iki maddeye *gönderilmiştir*. Gönderme yapılan sözlükbirimlerin tanımlarında da *günindi* sözlükbirimi eşanlamlı olarak verilmiştir.

**920. Günü:** a. 1. Haset 2. Zamanından önce doğan yavru

1 numaralı tanımda ölçünlü dildeki *haset* maddesine *gönderme* yapılmıştır. *Haset* sözlükbiriminin 1 numaralı tanımında da *günü* sözcüğü eşanlamlı olarak verilmiştir. 2 numaralı tanımda ise *yavru* üst kavramı *doğum zamanının erkenliği* üzerinden betimlenerek *analitik tanım* yapılmıştır.

**921. Günölemek:** Kıskanmak, çekememek, haset etmek

Sözcüğün tanımında üç farklı sözlükbirime *gönderme* yapılmıştır. gönderme yapılan sözlükbirimlerden kıskanmak maddesindeki 2 numaralı tanımda *günölemek* sözcüğü eşanlamlı olarak verilmiştir. *Çekememek* ve *haset etmek* maddelerindeki tanımlarda ise *kıskanmak* maddesine *gönderme* yapılmıştır.

**922. Gün yağmuru:** a. Güneş çıkmışken yağan iri damlalı yağmur

Tanımda yağmur üst kavramı *ne zaman yağdığı* ve *damla boyutu* üzerinden ayırt edici özellikleri verilerek iki yönlü bir *analitik tanım* yapılmıştır.

**923. Gün yeli:** a. Doğu rüzgârı

Tanımda *ölçünlü dildeki eşanlamlı sözcük öbeği* karşılık olarak verilmiştir.

**924. Güre:** a. 1. Çiftleşmek isteyen kısrağ veya dişi eşek 2. Bir yaşından üç yaşına kadar olan tay 3. sf. mec. Kuvvetli, dinç 4. sf. mec. Çekingen, korkak, ürkek

1 numaralı tanımda *kısrağ veya dişi eşek* üst kavramları verilmiş ve *tek yönlü betimleme* yapılmıştır. 2 numaralı tanımda ise *tay* üst kavramı *yaş aralığı bakımından* betimlenerek *analitik yöntem* uygulanmıştır. 3 ve 4 numaralı tanımlarda ise ölçünlü dildeki maddelere *gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan maddelerin tanımlarında ise *güre* sözcüğü kullanılmamıştır.

**925. Güzlek:** a. 1. Güz yağmuru 2. Güz mevsiminin geçirildiği yer 3. Havaaların soğuması üzerine yaylalardan dönen hayvanların otlatılması ve bir süre barındırılması için ayrılmış, dağ eteklerinde bulunan mera

1 numaralı tanımda *ölçünlü dildeki eşanlamlı sözcük öbeği* karşılık olarak verilmiştir. TS’de *güz yağmuru* söz öbeğinin maddebaşı olarak yer almaması ancak *gün yağmuru* yapısının maddebaşı olması sözlükbirim seçimi bakımından bir çelişki olarak görünmektedir. 2 numaralı tanımda *yer* üst kavramı *güz* mevsiminde bulunulması bakımından betimlenerek *analitik tanım* yapılmıştır. 3 numaralı tanımda ise *mera* üst kavramı *kullanım amacı* ve *bulunduğu yer* üzerinden betimlenerek ayrıntılı bir *analitik tanım* yapılmıştır.

**926. Güzlük:** 2. a. Güzün ekilen tahıl

Tanımda *tahıl* üst kavramı *ekilme zamanı* açısından ayırt edici özelliği verilerek *tek yönlü betimleme* yapılmıştır.

**H Maddesi**

**927. Haklaşmak:** nsz. İki taraf birbirine hakkını verip alacak verecekleri kalmamak, ödeşmek

Sözcüğün tanımında *kalmamak* üst kavramı betimlenerek *analitik yöntem* uygulanmıştır. Tanımı desteklemek amacıyla sözlük kullanıcısı *ödeşmek* maddesine de gönderilmiştir. *Ödeşmek* maddesinin tanımında ise *haklaşmak* sözcüğü eşanlamlı olarak verilmemiştir.

**928. Halaza:** a. Ekinler biçilirken tarlaya dökülen tanelerden ertesi yıl kendiliğinden yetişen ekin

Sözcüğün tanımında *ekin* üst kavramı *kaynağı* ve *yetişme zamanı* bakımından betimlenerek iki yönlü bir *analitik tanım* yapılmıştır.

**929. Halletmek:** 6. Bir yemeği yenecek duruma getirmek

Tanımda “...duruma getirmek” kalıp ifadesi *yemeğin yenecek hale gelmesi* ile ilişkilendirilerek *analitik tanım* yapılmıştır.

**930. Haminne:** a. Yaşlı ve saygı duyulan kadın

Sözcüğün tanımında *kadın* üst kavramı *yaşlılığı* ve *saygı duyulması* ile betimlenerek *analitik tanım* yapılmıştır.

**931. Hamsin:** a. Erbainden sonra gelen, 31 Ocak’ta başlayan elli günlük kış dönemi

Tanımda *kış dönemi* üst kavramı *zaman dilimi* bakımından betimlenerek *analitik yöntem* başvurulmuştur.

**932. Hanay:** a. 1. İki ve daha çok katlı ev 2. Sofa, hol 3. Avlu

1 numaralı tanımda *ev* üst kavramı *kat sayısı* bakımından betimlenmiş ve *analitik tanım* yapılmıştır. 2 ve 3 numaralı tanımlarda ise üç ayrı maddeye *gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan sözlükbirimlerden *avlu* maddesinde *hanay* sözcüğü *eşanlamlı* olarak verilmiştir.

**933. Handiyse:** zf. 1. Yakın zamanda, hemen hemen 2. Neredeyse

Sözcüğün tanımlarında üç farklı maddeye *gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan maddelerin tanımlarında ise *handiyse* sözcüğüne yer verilmemiştir.

**934. Hanek:** a. Söz, konuşma

Tanımda ölçünlü dildeki eşanlamlı sözlükbirime *gönderme* yapılmıştır. *Söz* ve *konuşma* maddelerinin tanımlarında ise *hanek* eşanlamlı olarak kullanılmamıştır.

**935. Hapaz:** a. Avuç

Sözcüğün tanımında sözlük kullanıcısı ölçünlü dildeki eşanlamlı maddeye *gönderilmiştir*. *Avuç* maddesinin 1 numaralı tanımında da *hapaz* sözcüğü eşanlamlı olarak verilmiştir.

**936. Harala gürele:** zf. Telaş ile

Tanımda *ölçünlü dildeki zarf karşılık* olarak verilmiştir.

**937. Haranı:** a. Büyük tencere

Sözcüğün tanımında *tencere* üst kavramı *boyutu açısından* nitelenmiş ve *analitik tanım* yapılmıştır.

**938. Haraza (I):** a. 1. Kavga, gürültü, karışıklık 2. mec. Öfke, sinir

Tanımlarda *beş* farklı sözlükbirime *gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan sözlükbirimlerin tanımlarında ise *haraza* sözcüğü kullanılmamıştır.

**939. Haraza (II):** a. Sığırın öd kesesinde çıkan taş

Sözcüğün tanımında *taş* üst kavramı verilmiş ve *nerede çıktığı* belirtilerek *analitik tanım* yapılmıştır.

**940. Harım:** a. 1. Sebze ve meyve bahçesi 2. Tarla ve bahçe arasındaki çit

1 numaralı tanımda *ölçünlü dildeki eşanlamlı sözcük öbekleri* verilmiştir. 2 numaralı tanımlarda ise *çit* üst kavramı konumu üzerinden betimlenerek *analitik tanım* yapılmıştır.

**941. Harın:** sf. 1. Bir şeyden huylanıp yürümeyen, geri gelen giden (hayvan) 2. mec. Hain, huysuz 3. mec. Obur

1 numaralı tanımda eşdizimli *hayvan* üst kavramı verilerek betimlenmiş ve *analitik yöntem* uygulanmıştır. 2 numaralı tanımda ise iki farklı maddeye *gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan maddelerin tanımlarında *harın* sözcüğüne yer verilmemiştir. 3 numaralı tanımda *obur* maddesine *gönderme* yapılmış ancak *obur* maddesinde *harın* sözcüğüne yer verilmemiştir.

**942. Harlak:** a. Harıltı ile akan su, çağlayan

Tanımda *su* üst kavramı *akarken çıkardığı yansıma ses* ile betimlenerek *analitik tanım* yapılmıştır. Tanımı destekleyici olarak *çağlayan* sözcüğü eşanlamlı olarak verilmiştir. *Çağlayan* maddesinin tanımında ise *harlak* sözcüğü kullanılmamıştır.

**943. Hartadak:** zf. Ansızın ve sertçe (ısırmak, kapmak)

Sözcüğün tanımında *ısırmak* ve *kapmak* eşdizimli üst kavramları eşanlamlı iki zarfla betimlenmiş ve *tek yönlü betimlemeye* başvurulmuştur.

**944. Hartama:** a. Kiremit yerine kullanılan veya kiremit altına konulan ince tahta

Tanımda *tahta* üst kavramı kullanım alanı, *konulduğu yer* ve *boyutu* yönlerinden nitelenerek *analitik tanım* yapılmıştır.

**945. Haşıl:** a. Dokumacılıkta kullanılan unlu veya çirişli sıvı

Sözcüğün tanımında *sıvı* üst kavramı *kullanım alanı* ve *malzemeleri* ile betimlenerek *analitik tanım* yapılmıştır.

**946. Haşıllamak:** Dokumayı unlu veya çirişli sıvıya batırmak

Tanımda *batırmak* üst kavramı betimlenerek *analitik yöntem*e başvurulmuştur.

**947. Hayat (II):** a. 1. Genellikle köy ve kasaba evlerinde, üstü kapalı, bir veya birkaç yanı açık sofa 2. Avlu 3. Balkon 4. Sundurma

Sözcüğün tanımında *sofa* üst kavramı *nerelerde bulunduğu ve şekilsel özellikleri* bakımından nitelenerek *analitik tanım* yapılmıştır. Diğer tanımlarda ise üç farklı maddeye *gönderme* yapılmıştır. gönderme yapılan sözlükbirimlerden avlu maddesindeki tanımda da *hayat (II)* sözcüğü eşanlamlı olarak verilmiştir.

**948. Haydalamak:** Hayvanı hızlandırmak için “hayda” diye seslenmek

Tanımda *seslenmek* üst kavramı *ne için kullanıldığı ve hangi sözün kullanıldığı* yönlerinden ayırt edici özellikleri verilerek *analitik tanım* yapılmıştır.

**949. Haydamak:** 1. Çifte koşulan hayvanı sürmek, dehlemek

Sözcüğün tanımında sürmek üst kavramı *çifte koşulan hayvanlarla ilgi bağı* kurularak betimlenmiş ve *analitik tanım* yapılmıştır. Tanımı destekleyici olarak *dehlemek* sözcüğüne *gönderme* yapılmıştır. *Dehlemek* maddesindeki tanımlarda ise *haydamak* sözcüğü kullanılmamıştır.

**950. Haydin:** ünl. Birden çok kişiyi isteklendirmek ve harekete geçirmek için kullanılan bir seslenme sözü

Tanımda “*bir...sözü*” kalıp ifadesiyle tanımlanan ünlemin üst kavramı verilmiş ve *kullanım amacı* bakımından betimlenerek analitik yöntemden de faydalanılmış ve *kurala dayalı tanım yöntemi* uygulanmıştır.

**951. Haydisene:** ünl. Haydi sözünün buyurma, dilek bildiren pekiştirmeli biçimi, hadisene

Sözcüğün tanımında sözcüğün görevi üzerinden özellikleri öne çıkarılmış ve *kurala dayalı tanımlama* yapılmıştır. Tanımı destekleyici olarak da *hadisene* sözcüğü eşanlamlı olarak verilmiştir. *Hadisene* sözcüğünün tanımında da sözlük kullanıcısı *haydisene* maddesine gönderilmiştir.

**952. Haymana:** a. 2. Tembel

Tanımda *tembel* maddesine *gönderme* yapılmıştır. *Tembel* maddesindeki tanımlarda ise *haymana* sözcüğü kullanılmamıştır.

**953. Hayvan:** a. 4. At, eşek, katır gibi türlü hizmetlerde kullanılan yaratık

Sözcüğün tanımında *yaratık* üst kavramı *gibi* vasıtasıyla benzerlik yönünden örnekendirilmiş ve *hizmetlerde kullanıldığı* belirtilerek *analitik tanım* yapılmıştır.

**954. He: (II):** e. Evet

Tanımda sözlük kullanıcısı *evet* maddesine *gönderilmiştir*. *Evet* sözlükbiriminin tanımında da *he* sözcüğü eşanlamlı olarak verilmiştir. Ancak *he* sözcüğü eşsesli olduğu için eşanlamlı sözcüğün *he (II)* biçiminde işaretlenmesi daha uygundur.

**955. Hece taşı:** a. Mezar taşı

Sözcüğün tanımında *mezar taşı* maddesine *gönderme* yapılmıştır. Mezar taşı maddesindeki tanımda da *hece taşı* sözcüğü eşanlamlı olarak verilmiştir.

**956. Hedik:** a. Kaynatılmış buğday, bulgur, mısır vb. şeyler

Tanımda *şey(ler)* üst kavramı kullanılarak alt türleri *örneklendirme yöntemiyle* verilmiş ve *kaynatılmaları* ayırt edici özellik olarak öne çıkarılarak *analitik tanım* yapılmıştır.

**957. Helik:** a. Duvar örülürken büyük taşların arasına konulan ufak taşlar

Sözcüğün tanımında *taş* üst kavramı *ne için, nasıl* kullanıldığı ve *boyutu* üzerinden betimlenerek *analitik tanım* yapılmıştır.

**958. Helke:** a. Bakırdan yapılan bakraç, kova

Tanımda *bakraç* üst kavramı hammaddesi ile betimlenmiş ve *kova* maddesine *gönderme* yapılmıştır. *Kova* maddesindeki tanımlarda ise *helke* sözcüğüne yer verilmemiştir.

**959. Hepten:** zf. Tamamıyla, büsbütün

Sözcüğün tanımında zarf türündeki iki sözlükbirime *gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan maddelerde ise *hepten* sözcüğü tanımlarda kullanılmamıştır.

**960. Herk:** a. Sürüldükten sonra bir yıl dinlendirilen, nadasa bırakılan tarla

Tanımda *tarla* üst kavramı *dinlendirilme zamanlaması* ve *süreci* ile *nadasa bırakılması* bakımlarından betimlenerek *analitik tanım* yapılmıştır.

**961. Hezen:** a. Sopa, değnek

Sözcüğün tanımında iki farklı maddeye *gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan sözlükbirimlerin tanımlarında ise *hezen* sözcüğü eşanlamlı olarak verilmemiştir.

**962. Hiltan:** a. Top biçimindeki çiçekleri kuruduktan sonra sapları kürdan olarak kullanılan yabancı bir bitki



Tanımda *bitki* üst kavramı *çiçeklerinin şekli, kurutulduktan sonra kullanımı ve yabani olma özellikleri* öne çıkarılarak *analitik tanım* yapılmıştır.

**963. Hıltar:** a. Davar ve sığırların boyunlarına takılan ip veya kayış

Sözcüğün tanımında *ip* ve *kayış* üst kavramları verilerek kullanımı üzerinden betimlenmiş ve *analitik tanım* yapılmıştır.

**964. Hımış:** a. Ağaç çatkılarının arasına kerpiç doldurularak yapılmış duvar veya bina

Tanımda *duvar* ve *bina* üst kavramları verilerek *yapılış şekli* ve *malzemesi yönünden* ayırt edici özellikleri verilerek *analitik tanım* yapılmıştır.

**965. Hırlı:** sf. 1. İşinde doğru, uslu, iyi (kimse) 2. Yaramaz, şımarık, kötü (kimse)

Sözcüğün her iki tanımında da *kimse* üst kavramı verilerek nitelenmiş ve *analitik tanım* yapılmıştır.

**966. Hışıl hışıl:** zf. “Hışıldı” sesi çıkararak, hışıldayarak

Tanımda yansıma sözcük üzerinden *betimleme* yapılmış ve ölçünlü dildeki zarf türündeki karşılık *eşanlamlı* olarak verilmiştir.

**967. Hışır:** a. 1. Olmamış meyve 2. sf. Taşkınlık gösteren, yaramaz (kimse)

1 numaralı tanımda *meyve* üst kavramı nitelenerek *analitik tanım* yapılmıştır. 2 numaralı tanımda ise *kimse* üst kavramı *taşkınlık göstermesi* ve *yaramaz olması* yönlerinden betimlenmiş ve *analitik yöntem* uygulanmıştır.

**968. Hıyanetlik:** a. Hıyanet

Tanımda sözlük kullanıcısı *hıyanet* sözcüğüne *gönderilmiştir*. *Hıyanet* maddesinin tanımında ise *hıyanetlik* sözcüğü *eşanlamlı* olarak verilmemiştir.

**969. Hıyarcık:** a. Kasık lenf bezlerinin iltihaplanması

Sözcüğün tanımında *iltihaplanma* üst kavramı *aitlik ilişkisi* üzerinden betimlenerek *analitik yöntem* uygulanmıştır.

**970. Hilaf:** 2. a. Yalan

Tanımda *yalan* maddesine *gönderme* yapılmıştır. *Yalan* maddesindeki tanımlarda ise *hilaf* sözcüğü verilmemiştir.

**971. Hindi:** 2. sf. Aptal, şaşkın

Tanımda iki farklı sözlükbirime *gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan maddelerdeki tanımlarda ise *hindi* sözcüğü kullanılmamıştır.

**972. Hona:** a. Erkek sığır

Tanımda *sığır* üst kavramı tek yönlü olarak *cinsiyeti* üzerinden nitelenmiş ve ad tanımlarında sık kullanılan *tek yönlü betimleme yöntemi* uygulanmıştır.

**973. Horanta:** a. Aile halkı

Sözcüğün tanımında ölçünlü dildeki *aile halkı* söz öbeği *karşılık olarak* verilmiştir.

**974. Hoşlaşmak:** nsz. 3. Birbirinden hoşlanmak

Tanımda *ölçünlü dildeki söz öbeği karşılık olarak* verilmiştir.

**975. Hozan:** a. Dinlenmeye bırakılmış, birkaç yıl işlenmemiş tarla

Sözcüğün tanımında tarla üst kavramı iki yönlü olarak betimlenmiş ve *analitik tanım* yapılmıştır.

**976. Hödük:** a. 2. Korkak, ürkek kimse

Tanımda kimse üst kavramı *korkak* ve *ürkek* oluşu ile nitelenmiş ve *analitik tanım* yapılmıştır.

**977. Hökelek:** a. Çalım, kurum, gösteriş

Sözcüğün tanımında üç farklı sözlükbirime *gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan sözlükbirimlerden *kurum* sözcüğü eşsesli olduğu için göndermenin ilgili *kurum (III)* maddesine yapılması daha uygun olacaktır. Göndermede kullanılan maddelerdeki tanımlarda ise *hökelek* sözcüğüne yer verilmemiştir.

**978. Höllük:** a. Kundak çocuklarının altına bez yerine konulan toprak

Tanımda *toprak* üst kavramı *kullanımı üzerinden* betimlenerek *analitik tanım* yapılmıştır.

**979. Höşmerim:** a. Tuzsuz taze peynir, nişasta, pirinç unu konularak yapılan bir tatlı türü

Sözcüğün tanımında “*bir...türü*” kalıp ifadesiyle *tatlı* üst kavramı verilmiş ve malzemeleri ile betimlenerek *analitik tanım* yapılmıştır.

**980. Höykürmek:** nsz. Heyecanlı veya kızgın bir biçimde bağırarak konuşmak

Tanımda *konuşmak* üst kavramı *nasıl sorusunun cevabını verecek şekilde* betimlenmiş ve *analitik yöntem* uygulanmıştır.

**981. Huğ:** a. Çubuk veya kamyştan yapılmış bağ ve bahçe kulübesi

Sözcüğün tanımında *kulübe* üst kavramı *hammaddesi* ve *yapıldığı yer* bakımından betimlenerek *analitik yöntem* uygulanmıştır.

**982. Huni:** a. 2. Ağızlık

Sözcüğün tanımında sözlük kullanıcısı *ağızlık* maddesine gönderilmiştir. *Ağızlık* maddesinin 10 numaralı tanımında da doğrudan *huni* maddesine *gönderme* yapılmıştır.

**983. Hürle:** a. Bir cins burçak

Tanımda “*bir cins ...*” kalıp ifadesiyle ayırt edici özellik verilmeden *sentez yöntemi* uygulanmıştır.

## I Maddesi

**984. Iğıl:** a. Yavaş akan su

Sözcüğün tanımında *su* üst kavramı *akma hızının yavaşlığı* ile betimlenerek *analitik yöntem* uygulanmıştır.

**985. Iğırp:** a. 1. Bir tür balık ağı, ırıp 2. Yalan, düzen

1 numaralı tanımda “*bir tür ...*” kalıp ifadesiyle herhangi bir ayırt edici özellik verilmeden *sentez yöntemi* uygulanmıştır. Sözlük kullanıcısı ayrıca *ırıp* maddesine gönderilmiştir. *Irıp* maddesinde de doğrudan *ığırp* sözlükbirimine *gönderme* yapılmıştır. 2 numaralı tanımda ise iki farklı sözlükbirime *göndermede* bulunulmuştur. Gönderme yapılan sözlükbirimlerin tanımlarında ise *ığırp* sözcüğü kullanılmamıştır.

**986. İhmak:** nsz. Deve çöküp oturmak

Tanımda *oturmak* üst kavramı *deve* ile aitlik ilişkisi ve *çökülerek gerçekleştirilmesi* yönlerinden betimlenerek *analitik tanım* yapılmıştır.

**987. İhtırılmak:** nsz. Deve çöktürülerek oturtulmak

Sözcüğün tanımında önceki maddedeki tanımın *edilgen* şekli yapılmıştır.

**988. İhtirmek:** Deve çöktürüp oturtmak

Sözcüğün tanımında önceki maddedeki tanımın *ettirgen* şekli yapılmıştır.

**989. İkıl ıkıl:** zf. 1. Boğulur gibi, sıkıntı ile soluyarak 2. Güçlülükle, zorla

1 numaralı tanımında *solumak* üst kavramı zarf biçiminde verilerek *boğulmakla benzerlik* ilişkisi kurulmuş ve *sıkıntı* ile betimlenerek *analitik tanım yöntemi* uygulanmıştır. 2 numaralı tanımında ise iki farklı maddeye *gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan tanımlarda ise *ıkıl ıkıl* yinelemesine yer verilmemiştir.

**990. İklamak:** nsz. 1. Yük altında güçlülükle solumak 2. Ağlarken bunalır ve soluğu kesilir gibi iç çekmek

1 numaralı tanımında *solumak* üst kavramı hangi şartlarda ve nasıl gerçekleştiği yönlerinden ayırt edici özellikleri verilerek betimlenmiş ve *analitik tanım* yapılmıştır. 2 numaralı tanımında ise *iç çekmek* üst kavramı *ağlarken gerçekleşmesi* ve *nasıl gerçekleştiği* yönlerinden nitelenerek *analitik yöntem* uygulanmıştır.

**991. İlgamak:** Atı dörtнала sürmek

Tanımda *sürmek* üst kavramı *at* ile ilgi kurularak *dörtнала* sözcüğü ile *hız* bakımından nitelenmiş ve *analitik tanım* yapılmıştır.

**992. İlgar:** a. 1. Dizginleri koyuverilmiş atın dörtнала koşması

Sözcüğün tanımında *dörtнала koşma* üst kavramı *at* sözcüğü ile *aitlik ilişkisi* ve *dizginlerin koyuverilmiş olması* yönlerinden betimlenerek *analitik yöntem* uygulanmıştır.

**993. İlgım salgım:** zf. Belli belirsiz biçimde

Tanımda *ölçünlü dildeki eşanlımlı söz öbeği karşılık* olarak verilmiştir.

**994. İlıcak:** sf. İlıkça

Sözcüğün tanımında *ılıkça* maddesine *gönderme* yapılmıştır. *ılıkça* maddesinin tanımında da *ılıcak* sözcüğüne *gönderme* yapılmıştır.

**995. İltar:** a. Çoban köpeklerinin boğazına takılan çivili demir

Tanımda *demir* üst kavramı *çoban köpeklerinde kullanılması* ve *çivili olması* bakımından nitelenerek *analitik yöntem* uygulanmıştır.

**996. Imızganmak:** nsz. 1. Uyku ile uyanıklık arası bir durumda bulunmak, uyuklamak  
2. Kararıp söner gibi olmak

1 numaralı tanımında *bir durumda bulunmak* kalıp ifadesi betimlenerek *analitik tanım* yapılmıştır. 2 numaralı tanımında ise *olmak* üst kavramı *kararıp sönmek* ile *benzerlik ilişkisi* üzerinden *analitik yöntem* uygulanmıştır.

**997. Incalız:** a. Turşusu yapılan bir tür yaban soğanı

Tanımda *yaban soğanı* söz öbeği üst kavram olarak belirlenerek yeterince ayırt edici özellik verilmeden “*bir tür ...*” kalıp ifadesi ile türe dayalı betimleme yapılmış ve *sentez yöntemi* uygulanmıştır.

**998. İpıl ıpıl:** zf. Pırıl pırıl

Sözcüğün tanımında sözlük kullanıcısı *pırıl pırıl* maddesine *gönderilmiştir*. Gönderme yapılan maddedeki tanımlarda ise *ıpıl ıpıl* yinelemesine yer verilmemiştir.

**999. İraksınmak:** Uzak bulmak

Tanımda *ölçünlü dildeki sözcük öbeği karşılık* olarak verilmiştir.

**1000. İramak:** nsz. Uzaklaşmak, uzamak, ara açılmak

Sözcüğün tanımında *uzaklaşmak* ve *uzamak* maddelerine *gönderme* yapılmış ve ölçünlü dildeki *ara açılmak* söz öbeği eş anlamlı karşılık olarak verilmiştir. Gönderme yapılan sözlükbirimlerin tanımlarında ise *ıramak* sözcüğüne yer verilmemiştir.

**1001. İrgamak:** 1. Çabuk olmak, davranmak 2. Oynatmak, kımıldatmak

Tanımda ölçünlü dildeki eş anlamlı dört maddeye *gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan maddelerin tanımlarında ise *ırgamak* sözcüğü kullanılmamıştır.

**1002. İsidam:** a. Hamam

Sözcüğün tanımında *hamam* maddesine *gönderme* yapılmıştır. *Hamam* sözcüğünün 1 numaralı tanımında da *ısidam* sözcüğü eş anlamlı olarak verilmiştir.

**1003. İstar:** a. Halı, kilim dokunan tezgâh

Tanımda *tezgâh* üst kavramı *işlevi* üzerinden betimlenmiş ve *analitik yöntem* uygulanmıştır.

**1004. İşılak:** a. Parıltı

Sözcüğün tanımında sözlük kullanıcısı *parıltı* sözlükbirimine *gönderilmiştir*. *Parıltı* maddesinin tanımında ise *ışılak* sözcüğüne yer verilmemiştir.

**1005. Işılamak:** nsz. Işıldamak, parlamak

Tanımda iki farklı maddeye *gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan maddelerin tanımlarında ise *ışılamak* sözcüğü kullanılmamıştır.

**1006. Işıldak:** 2. sf. Parlayan, ışıltılı

Sözcüğün tanımında *parlayan* eşanlamlı sözcüğü karşılık olarak verilirken *ışıltılı* sözlükbirimine de *gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan maddenin tanımında ise *ışıldak* sözcüğüne yer verilmemiştir.

**1007. Işkı:** a. Deri, tahta kazımakta kullanılan, iki ucu saplı eğri bıçak

Tanımda *bıçak* üst kavramı *kullanım amacı, sap sayısı ve biçimi* üzerinden betimlenerek *analitik tanım* yapılmıştır.

**1008. Işkın:** a. 1. Kayalık yerlerde ve dağlarda yetişen, yenilebilir bir tür ot 2. Filiz (I)

1 numaralı tanımda “*bir tür ...*” kalıp ifadesi ile *ot* üst kavramı verilmiş ve *yetiştği yerler* ile *yenilebilmesi* ayırt edici özellikleri verilerek *analitik yöntem* uygulanmıştır. 2 numaralı tanımda ise sözlük kullanıcısı ölçünlü dildeki maddeye *gönderilmiştir*. Gönderme yapılan maddenin tanımında da *ışkın* sözcüğü eşanlamlı olarak verilmiştir.

## İ Maddesi

**1009. İbik:** a. 4. Köşe, kenar, uç

Sözcüğün tanımında üç farklı maddeye *gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan üç maddenin tanımında ise *ibik* sözcüğüne yer verilmemiştir.

**1010. İbret:** 2. sf. Çirkin, kötü, acayip

Tanımda üç farklı sözlükbirime *gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan sözlükbirimlerin tanımlarında ise *ibret* sözcüğü kullanılmamıştır.

**1011. İçirik:** a. Yatak doldurmaya yarayan yün, pamuk, kıtık vb. şeyler.

TS’de halk ağzından sözcüklerin tanımlarında analitik tanıma yardımcı olarak örneklendirme yöntemine başvurulduğu örneklerden biri de *içirik* sözlükbirimidir. Sözcüğün

tanımında *şey(ler)* üst kavramı *örneklendirme yöntemiyle* ayrıntılandırılmış ve *neye yaradığı* üzerinden betimlenerek *analitik yöntem* uygulanmıştır.

**1012. İçlik:** a. İçe giyilen çamaşır, iç gömleği

Tanımda çamaşır üst kavramı *içe giyilmesi* ile nitelenerek *analitik tanım* yapılmış ve *iç gömleği* söz öbeği eşanlamlı olarak verilmiştir.

**1013. İfildemek:** nsz. 1. Hafifçe titremek 2. Ürpermek

1 numaralı tanımda *titremek* üst kavramının derecesi *hafifçe* sözcüğü ile betimlenerek *tek yönlü betimleme* yapılmıştır. 2 numaralı tanımda ise sözlük kullanıcısı *ürpermek* maddesine *gönderilmiştir*. *Ürpermek* maddesindeki tanımlarda ise *ifildemek* sözcüğü eşanlamlı olarak verilmemiştir.

**1014. İğ:** a. 3. Araba okunun ekseni 4. Değirmen taşının ortasında bulunan ve yukarıdaki üst taşa geçen demir eksen

3 numaralı tanımda *eksen* üst kavramı *araba oku* ile *aitlik ilişkisi* üzerinden nitelenerek *meronimik* bir tanım yapılmıştır. 4 numaralı tanımda ise *eksen* üst kavramı *bulunduğu konum* ve *hammaddesi* üzerinden betimlenerek *analitik tanım* yapılmıştır.

**1015. İğdemir:** a. Marangozlukta ağaç delmek için kullanılan çelik araç

Tanımda *araç* üst kavramı *kullanım amacı* ve *hammaddesi* ayırt edici özellik olarak verilerek *analitik tanım* yapılmıştır.

**1016. İğrenge:** sf. Her şeyden iğrenme huyu olan

Sözcüğün tanımında “...olan” kalıp ifadesi ile tanımlanan sözcükle tanım ifadesi arasındaki sözcük türü uyumu sağlanmıştır. Tanımlanan sözcüğün tabanı ile *morfolojik* bir bağ kurularak betimlenmiş ve *analitik yöntem* uygulanmıştır.

**1017. İkibuçukluk (I):** a. mec. Top toplayıcı

Tanımda top toplayıcı maddesine *gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan maddenin 1 numaralı tanımında da *ikibuçukluk (I)* maddesi eşanlamlı olarak verilmiştir.

**1018. İki canlı:** sf. mec. Gebe

Sözcüğün tanımında *gebe* sözlükbirimine *gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan sözlükbirimin 1 numaralı tanımında *iki canlı* söz öbeği eşanlamlı olarak verilmiştir.

**1019. İkilemek:** 3. Tarlayı iki kez sürmek

Tanımda sürmek üst kavramı *kaç kez* olduğu ile betimlenerek *analitik yöntem* uygulanmıştır.

**1020. İkindiyin:** zf. İkinci vaktinde

Sözcüğün tanımında *ölçünlü dildeki söz öbeği karşılık* olarak verilmiştir.

**1021. İkircik:** a. 1. İşkil, şüphe, kuruntu 2. Kararsızlık, tereddüt

Tanımlarda ölçünlü dildeki beş maddeye *gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan maddelerden *tereddüt* maddesinin tanımında *ikircik* sözcüğü *eşanlamlı* olarak verilmiştir.

**1022. İkrahlık:** a. Tiksinti

Sözcüğün tanımında *tiksinti* sözlükbirimine *gönderme* yapılmıştır. *Tiksinti* maddesinin tanımında ise *ikrahlık* sözcüğü kullanılmamıştır.

**1023. İlgilemek:** Teyellemek

Tanımda sözlük kullanıcısı *teyellemek* maddesine *gönderilmiştir*. *Teyellemek* maddesinin tanımında ise *ilgilemek* sözcüğü *eşanlamlı* olarak verilmiştir.

**1024. İlinti:** a. 2. İnsanlar arasındaki bağ 3. İç sıkıntısı 4. Seyrek dikiş, teyel

2 numaralı tanımda *bağ* üst kavramı betimlenerek *analitik yöntem* uygulanmıştır. 3 numaralı tanımda ise *ölçünlü dildeki sözcük öbeği karşılık olarak verilmiştir*. 4 numaralı tanımda *dikiş* üst kavramı *seyrekliği* ile nitelenerek *tek yönlü betimleme* yapılmış ve sözlük kullanıcısı *teyel* maddesine *gönderilmiştir*. *Teyel* maddesindeki tanımda ise *ilinti* sözcüğü *eşanlamlı* olarak verilmemiştir.

**1025. İlistir:** a. Süzgeç

Tanımda *süzgeç* sözlükbirimine *gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan *süzgeç* maddesindeki tanımlarda ise *ilistir* sözcüğü verilmemiştir.

**1026. İlişken:** a. Deniz dibinde batık ve atıkların oluşturduğu tabaka

Sözcüğün tanımında *tabaka* üst kavramı *nasıl oluştuğu* üzerinden betimlenerek *analitik yöntem* uygulanmıştır.

**1027. İlişmek:** 6. Şaka etmek



Tanımda sözlük kullanıcısı *şaka etmek* maddesine *gönderilmiştir*. *Şaka etmek* maddesindeki tanımda ise *ilişmek* sözcüğüne yer verilmemiştir.

**1028. İlkten:** zf. İlk önce

Sözcüğün tanımında sözlük kullanıcısı *ilk önce* maddesine *gönderilmiştir*. *İlk önce* maddesinin tanımında ise *ilkten* sözcüğü kullanılmamıştır.

**1029. İlle:** zf. İlla

Tanımda ölçünlü dildeki *illa* maddesine *gönderme* yapılmıştır. *İlla* maddesindeki 1 numaralı tanımda da *ille* sözcüğü eş anlamlı olarak verilmiştir.

**1030. İlle velakin:** bağ. Gelgelelim

Sözcüğün tanımında *gelgelelim* maddesine *gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan maddedeki tanımda ise *ille velakin* söz öbeği kullanılmamıştır.

**1031. İlmek:** Değmek, dokunmak

Tanımda ölçünlü dildeki iki maddeye *gönderme* yapılmıştır. *gönderme* yapılan iki maddenin tanımlarında ise *ilmek* sözcüğüne yer verilmemiştir.

**1032. İmamevi:** a. Kadınlara özgü cezaevi

Sözcüğün tanımında *cezaevi* üst kavramı *kadınlarla aitlik ilişkisi* üzerinden betimlenerek *analitik tanım* yapılmıştır.

**1033. İmansızlık:** a. İnançsızlık

Tanımda *gönderme* yapılan *inançsızlık* maddesinde de *imansızlık* sözcüğü eş anlamlı olarak verilmiştir.

**1034. İmansız peynir:** a. Yağı alınmış peynir

Sözcüğün tanımında *peynir* üst kavramı *yağının alınmış olması* ayırt edici özelliği ile verilerek *analitik yöntem* uygulanmıştır.

**1035. İman tahtası:** a. Göğüs kemiği

Tanımda sözlük kullanıcısı *göğüs kemiği* maddesine *gönderilmiştir*. *Göğüs kemiği* maddesinde de *iman tahtası* söz öbeği tanımı destekleyici olarak verilmiştir.

**1036. İnat:** 3. sf. İnatçı

Sözcüğün tanımında *inatçı* maddesine *gönderme* yapılmıştır. *İnatçı* maddesindeki tanıtımda ise *inat eden* söz öbeği eşanlamlı olarak verilmiştir.

**1037. İnce ağrı:** a. Verem

Tanımda sözlük kullanıcısı *verem* maddesine *gönderilmiştir*. *Verem* maddesindeki tanıtımlarda ise *ince ağrı* söz öbeği kullanılmamıştır.

**1038. İnce hastalık:** a. Verem

Sözcüğün tanımında *ince hastalık* sözlükbirimine *gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan maddedeki tanıtımda ise *ince hastalık* söz öbeği eşanlamlı olarak verilmemiştir.

**1039. İncik:** a. 2. Bazı bölgelerde diz, ayak bileği, baldır veya kaval kemikleri

Tanımda bazı bölgelerde nitelmesi verilerek tanımlanan sözlükbirim ile aynı sınıfta bulunan örnekler sıralanmış ve *düzanlamsal yöntem* uygulanmıştır.

**1040. İncitmebeni:** a. Kanser

Sözcüğün tanımında sözlük kullanıcısı *kanser* maddesine *gönderilmiştir*. *Kanser* maddesinin tanımında da *incitmebeni* sözcüğü eşanlamlı olarak verilmiştir.

**1041. İni:** a. Kayın (II)

Tanımda *kayın (II)* maddesine *gönderme* yapılmıştır. *Kayın (II)* maddesinin tanımında da *ini* sözcüğü eşanlamlı olarak verilmiştir.

**1042. İntizar:** a. 2. İlenme, beddua, inkisar

Sözcüğün tanımında üç farklı sözlükbirime *gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan sözlükbirimlerin tanımlarında ise *intizar* sözcüğü kullanılmamıştır.

**1043. İpilemek:** nsz. Az ışıkla yanmak

Tanımda *yanmak* üst kavramı *az ışık ile gerçekleşmesi açısından* betimlenerek *tek yönlü betimleme* yapılmıştır.

**1044. İpil ipil:** zf. Parlak bir ışıkla yanarak, bir sönüp bir parlayarak

Sözcüğün tanımında *yanarak* ve *parlayarak* zarfları üst kavram olarak verilmiş ve ayırt edici özellikleri betimlenerek *analitik yöntem* uygulanmıştır.

**1045. İpilti:** a. Hafif esinti

Tanımda *esinti* sözcüğü şiddeti üzerinden nitelenerek *tek yönlü betimleme* uygulanmıştır.

**1046. İrinti:** a. 1. Elek ve kalbur üzerinde kalan iri taneler 2. Hayvanların beğenmeyerek yemedikleri iri saman

1 numaralı tanımda *tane* üst kavramı boyutu üzerinden betimlenerek *analitik* tanım yapılmıştır. 2 numaralı tanımda ise *saman* üst kavramı *hayvanların beğenmemesi ve boyutu* açısından ayırt edici özellikleri verilerek *analitik yöntem* uygulanmıştır.

**1047. İrkilmek:** nsz. 4. Akan bir şey, bir engel karşısında duraklayıp birikmek

Tanımda *birikmek* üst kavramı *akan bir şey* üzerinden ayırt edici özellikler verilerek nitelenmiş ve *analitik tanım* yapılmıştır.

**1048. İrkinti:** a. 1. Su birikintisi 2. Ürperme, irkilti 3. Korku, çekinme

1 numaralı tanımda *ölçünlü dildeki söz öbeği karşılık* olarak verilmiştir. 2 ve 3 numaralı tanımlarda ise dört farklı maddeye *gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan maddelerden irkilti maddesinde doğrudan irkinti maddesine gönderme yapılmıştır. Ancak her iki maddede de kod çözme açısından herhangi bir açıklama yer almadığı için *kısır döngüye (circularity)* düşülmüştür.

**1049. İrmek:** nsz. 1. Birikmek 2. Tiksilmek

Tanımda iki farklı maddeye *gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan iki maddenin tanımlarında ise *irmek* sözcüğüne yer verilmemiştir.

**1050. İs:** a. 3. Sürme (II)

Sözcüğün tanımında *sürme (II)* maddesine doğrudan *gönderme* yapılmıştır. *Sürme (II)* maddesindeki tanımda da *is* sözcüğü eş anlamlı olarak verilmiştir.

**1051. İso:** a. Kırmızı, acı biber

Tanımda *biber* üst kavramı verilmiş ve *renk* ve *tat* bakımından ayırt edici özellikler öne çıkarılarak *analitik tanım* yapılmıştır.

**1052. İspirto:** a. 1. Alkol 2. mec. İçki

1 ve 2 numaralı tanımlarda iki farklı maddeye *gönderme* yapılmıştır. gönderme yapılan maddelerdeki tanımlarda ise *ispirto* sözcüğüne yer verilmemiştir.

**1053. İstavrit azmanı:** a. Ton balığı

Tanımda *ton balığı* maddesine *gönderilmiştir*. Gönderme yapılan maddenin tanımında da *istavrit azmanı* eşanlamlı olarak verilmiştir.

**1054. İşlik:** a. 2. Gömlek

Sözcüğün tanımında *gömlek* sözlükbirimine *gönderme* yapılmıştır. *Gömlek* maddesindeki tanımlarda ise *işlik* sözcüğü kullanılmamıştır.

**1055. İşmar:** a. El, göz veya baş ile yapılan işaret

Tanımda *işaret* üst kavramı verilmiş ve *ne ile yapıldığı* yönünden ayırt edici özellikler verilerek *analitik tanım* yapılmıştır.

**1056. İteği:** a. Un elerken dökülmemesi için yere serilen örtü

Sözcüğün tanımında *örtü* üst kavramı *kullanım amacı* ve *kullanım şekli* yönünden belirtilenerek *analitik yöntem* uygulanmıştır.

**1057. İt üzümü:** a. 2. Böğürtlen

Tanımda *böğürtlen* maddesine *gönderme* yapılmıştır. *Böğürtlen* maddesinin 1 numaralı tanımında da *it üzümü* söz öbeği eşanlamlı olarak verilmiştir.

**1058. İvgi:** a. Ağaç oymaya yarar kesici araç

Sözcüğün tanımında *araç* üst kavramı *kullanım alanı* ve *kesicilik* ile betimlenmiş ve *analitik tanım* yapılmıştır.

**1059. İyicene:** zf. Tam olarak, adamakıllı

Tanımda ölçünlü dildeki tam olarak söz öbeği karşılık olarak verilmiş ve *adamakıllı* maddesine *gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan maddedeki tanımında ise *iyicene* sözcüğü kullanılmamıştır.

**1060. İzlek:** a. 1. Keçi yolu, patika

Tanımda iki sözlükbirime *gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan iki sözlükbirimin tanımlarında ise *izlek* sözcüğüne yer verilmemiştir.

**J Maddesi****1061. Janjan:** sf. Yanardöner

Sözcüğün tanımında sözlük kullanıcısı ölçünlü dildeki maddeye *gönderilmiştir*. *Yanar-döner* maddesindeki 1 numaralı tanımda da *janjan* sözcüğü eşanlamlı olarak verilmiştir.

### **K Maddesi**

**1062. Kabadayı:** a. 3. Bir şeyin en iyisi, başta geleni

Tanımda aynı türdeki şeyler arasında karşılaştırma yapılarak *en iyi* ve *başta gelen* ifadeleriyle ayrımı verilmeden *sentez yöntemi* uygulanmıştır.

**1063. Kabak:** a. 9. Kısa boynuzlu hayvan

Sözcüğün tanımında *hayvan* üst kavramı *boynuzunun boyutu* yönünden betimlenerek *tek yönlü betimleme* uygulanmıştır.

**1064. Kabaklamak:** Ağaçların gençleşmesi için dallarını budamak

Tanımda budamak üst kavramı verilmiş ve *niçin*, *neyi* sorularının cevabını verecek şekilde betimlenerek *analitik tanım* yapılmıştır.

**1065. Kaba kuşluk:** a. Öğleden bir iki saat önceki zaman

Sözcüğün tanımında *zaman* üst kavramı verilmiş ve *zaman döngüsündeki konumu* öne çıkarılarak *analitik yöntem* başvurulmuştur.

**1066. Kabalak (II):** a. Kabak yaprakları biçiminde etli ve tüylü yaprakları olan, kırlarda ve su kenarlarında yetişen bir bitki

Tanımda *bitki* üst kavramı verilmiş ve *biçim*, *yapraklarının yapısı*, *yetiştirdiği yerler* bakımından betimlenerek *analitik tanım* yapılmıştır.

**1067. Kaballamak:** Maden ocaklarında galerileri direklerle pekiştirmek

Sözcüğün tanımında pekiştirmek üst kavramı verilmiş ve *maden ocaklarında gerçekleşme* ile *nasıl yapıldığı* ayırt edici özellikleri verilerek *analitik yöntem* uygulanmıştır.

**1068. Kaban (I):** a. 1. Dik yokuş 2. Tepe

1 numaralı tanımda *yokuş* kavramı tek bir açıdan nitelenerek *tek yönlü betimleme* yapılmıştır. 2 numaralı tanımda ise *tepe* maddesine *gönderme* yapılmıştır. *Tepe* maddesinin tanımında ise *kaban (I)* sözcüğüne yer verilmemiştir.

**1069. Kabaşış:** a. Kabakulak

Tanımda *kabakulak* maddesine *gönderme* yapılmıştır. *Kabakulak* sözlükbiriminin tanımında da *kabaşış* sözcüğü eşanlamlı olarak verilmiştir.

**1070. Kaba yel:** a. Lodos

Sözcüğün tanımında *lodos* sözlükbirimine *gönderme* yapılmıştır. *Lodos* maddesinin 1 numaralı tanımında da *kaba yel* söz öbeği eşanlamlı olarak verilmiştir.

**1071. Kaçamak (II):** a. Mısır unundan yapılan yağlı bir yemek

Tanımda *yemek* üst kavramı verilerek *yapıldığı malzeme* ve *yağlı* oluşu ayırt edici özellikleri öne çıkarılmış ve *analitik tanım* yapılmıştır.

**1072. Kaçılmak:** nsz 2. Çekilmek, savulmak

Sözcüğün tanımında iki sözlükbirime *gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan sözlükbirimlerin tanımlarında *kaçılmak* sözcüğü kullanılmamıştır.

**1073. Kaçıntı:** a. 1. Erken doğan kuzu 2. Sızıntı, kaçak

1 numaralı tanımda *kuzu* sözcüğü üst kavram olarak belirlenmiş ve *erken doğmasıyla* betimlenerek *analitik yöntem* uygulanmıştır. 2 numaralı tanımda ise iki farklı maddeye *gönderme* yapılmıştır. *Sızıntı* ve *kaçak* maddelerindeki tanımlarda ise *kaçıntı* sözcüğü eşanlamlı olarak verilmemiştir.

**1074. Kafa kâğıdı:** a. Nüfus cüzdanı

Tanımda *nüfus cüzdanı* maddesine *gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan maddenin tanımında da *kafa kâğıdı* söz öbeği eşanlamlı olarak verilmiştir.

**1075. Kâfir:** a. 4. Genellikle Müslüman olmayanlara verilen ad

Sözcüğün tanımında *ad* üst kavramı verilmiş ve *genellikle* kalıp ifadesiyle *tipikleştirme yöntemine* başvurularak *analitik yöntem* uygulanmıştır.

**1076. Kâğıt:** a. 9. Kâğıt para

Tanımda sözlük kullanıcısı *kâğıt para* maddesine *gönderilmiştir*. Gönderme yapılan maddenin tanımında ise *kâğıt* sözcüğüne yer verilmemiştir.

**1077. Kağsak:** sf. Eskimiş, gevşemiş, dağılmaya yüz tutmuş (eşya, yapı)

Sözcüğün tanımında *eşya* ve *yapı* üst kavramları verilerek *görünüş bakımından* betimlenmiş ve *analitik yöntem* uygulanmıştır.

**1078. Kağşamak:** nsz. 1. Eskimek, dağılmaya yüz tutmak

Tanımda *yüz tutmak* üst kavramı dağılmakla nitelenerek *analitik tanım* yapılmış ve *eskimek* maddesine *gönderme* yapılmıştır.

**1079. Kak:** a. 1. Elma, armut vb. meyvelerin kurutulmuşu 2. sf. mec. Zayıf ve kuru (kimse)

1 numaralı tanımda *kurutulmuş* üst kavramı verilerek meyve ile *aitlik ilişkisi* kurulmuş ve *örneklendirme yöntemiyle* tipik örnekler sıralanarak *analitik yöntem* uygulanmıştır. 2 numaralı tanımda ise *kimse* üst kavramı iki sıfatla nitelenerek *tek yönlü betimleme* yapılmıştır.

**1080. Kakaç:** a. 1. Tuzlanıp kurutulmuş yiyecek 2. Manda pastırması

1 numaralı tanımda *yiyecek* üst kavramı verilmiş ve ayırt edici özellikler olarak *tuzlanmak* ve *kurutulmak* öne çıkarılarak *analitik tanım* yapılmıştır. 2 numaralı tanımda ise *ölçünlü dildeki eş anlamlı söz öbeği karşılık* olarak verilmiştir.

**1081. Kakımak:** 1. Bir kimsenin yaptığı işin beğenilmediğini kendisine sert sözlerle söylemek

2. Öfkelenmek, kızmak

3. Darılmak 4. Paylamak

1 numaralı tanımda *söylemek* üst kavramı *neyin söylendiği* ve *nasıl söylendiği* açılarından betimlenerek *analitik tanım* yapılmıştır. Diğer tanımlarda ise dört farklı sözlükbirime *gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan sözlükbirimlerin tanımlarında ise *kakımak* sözcüğüne yer verilmemiştir.

**1082. Kakinç:** a. Öfke, kızgınlık

Tanımda iki maddeye *gönderme* yapılmıştır. İki maddenin tanımlarında ise *kakinç* sözcüğü kullanılmamıştır.

**1083. Kakıntı:** a. Sözü dinlenmeyen, rezil, itilip kakılan kimse

Sözcüğün tanımında *kimse* üst kavramı verilmiş ve *üç farklı ayırt edici özellik* öne çıkarılarak *analitik yöntem* uygulanmıştır.

**1084. Kahlık:** a. Kaya ve ağaç oyuklarında su birikintisi

Tanımda *su birikintisi* üst kavramı *nerelerde olduğu* yönünden betimlenerek *analitik tanım* yapılmıştır.

**1085. Kalaba:** a. Kalabalık

Sözcüğün tanımında *kalabalık* maddesine *gönderme* yapılmıştır. *Kalabalık* maddesindeki tanımlarda ise *kalaba* sözcüğü eşanlamlı olarak verilmemiştir.

**1086. Kalak:** a. 1. Burun, burun ucu 2. Gelin tacı 3. Tezek yığını

1 numaralı tanımda *burun* maddesine *gönderme* yapılmış ve *burun ucu* söz öbeği *ölçünlü dildeki karşılık* olarak verilmiştir. *Burun* maddesindeki tanımlarda ise *kalak* sözcüğü kullanılmamıştır. 2 ve 3 numaralı tanımlarda ise *ölçünlü dildeki iki farklı söz öbeği karşılık* olarak verilmiştir.

**1087. Kalgımak:** nsz. 1. Sıçramak, fırlamak, şaha kalkmak 2. Öfkeyle kalkmak 3. Çapkınlık, serserilik yapmak

1 numaralı tanımda sözlük kullanıcısı üç farklı maddeye *gönderilmiştir*. Gönderme yapılan maddelerin tanımlarında ise *kalgımak* sözcüğüne yer verilmemiştir. 2 numaralı tanımda ise *ölçünlü dildeki eşanlamlı söz öbeği karşılık* olarak verilmiştir. 3 numaralı tanımları ise *çapkınlık/serserilik (yapmak) eşdizimli söz öbekleri karşılık* olarak verilmiştir. Karşılık olarak verilen *serserilik yapmak* maddesinin tanımında ise *kalgımak* sözcüğüne yer verilmemiştir.

**1089. Kalıç:** a. Orak

Tanımda *orak* maddesine *gönderme* yapılmıştır. *Orak* maddesindeki tanımlarda ise *kalıç* sözcüğü kullanılmamıştır.

**1090. Kalık:** sf. 1. Kalmış, artmış 2. Eskimiş 3. Evlenme çağı geçmiş, evde kalmış (kız) 4. Eksik, noksan

1 numaralı tanımda ölçünlü dildeki eşanlamlı karşılıklar verilmiştir. 2 numaralı tanımda da *eskimiş* sözcüğü *karşılık* olarak verilmiştir. 3 numaralı tanımda ise eşdizimli *kız* üst kavramı verilmiş ve *evlenme olgusundaki gecikme* üzerinden betimlenerek *tek yönlü betimleme* yapılmıştır. 4 numaralı tanımda ise iki farklı sözlükbirime *gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan sözlükbirimlerin tanımlarında ise *kalık* sözcüğü eşanlamlı sözcük olarak verilmemiştir.



**1091. Kalın (II):** a. Gelin olacak kıza erkek tarafından verilen para veya armağan, ağırlık

Tanımda *para* ve *armağan* olmak üzere iki farklı üst kavram verilmiş ve betimlenerek *analitik tanım* yapılmıştır. Tanımı destekleyici olarak *ağırlık* maddesine *gönderme* yapılmıştır. *Ağırlık* maddesinin 11 numaralı tanımında da *kalın (II)* maddesi eşanlamlı olarak verilmiştir.

**1092. Kalorifer:** a. 2. Radyatör

Sözcüğün tanımında sözlük kullanıcısı *radyatör* maddesine *gönderilmiştir*. Gönderme yapılan maddedeki tanımlarda ise *kalorifer* sözcüğüne yer verilmemiştir.

**1093. Kalpçi:** a. Kalp hastalıkları uzmanı

Tanımda ölçünlü dildeki söz öbeği *eşanlamlı karşılık* olarak verilmiştir.

**1094. Kama:** a. 5. Oyunda kazanılan her parti 6. Oyunda sayı

5 numaralı tanımda *parti* sözcüğü *oyun* ile *aitlik ilişkisi* ve *kazanılması özelliği* verilerek *analitik yöntemle* tanımlanmıştır. 6 numaralı tanımda ise *sayı* üst kavramı *oyunda olması açısından* nitelenerek *tek yönlü betimleme* yapılmıştır.

**1095. Kamga:** a. Yonga

Tanımda *yonga* sözlükbirimine *gönderme* yapılmıştır. *Yonga* maddesinin 1 numaralı tanımında da *kamga* sözcüğü eşanlamlı olarak verilmiştir.

**1096. Kamışkulak:** a. Kulakları ince, düzgün ve dik at

Sözcüğün tanımında *at* üst kavramı verilmiş ve *kulakları bakımından* nitelenerek *analitik yöntem* uygulanmıştır.

**1097. Kamkaz:** a. Kesme özelliğini yitirmiş, körleşmiş, keskin olmayan bıçak, orak vb. araç

Tanımda *araç* üst kavramı verilmiş ve *örneklendirme yöntemiyle* alt türleri öne çıkarılarak *kesme özelliği* bakımından ayırt edici özellikleri belirtilerek *analitik tanım* yapılmıştır.

**1098. Kandilli küfür:** a. İşitilmedik, çok ağır sövge

Sözlükbiriminin tanımında *sövgü* üst kavramı iki yönlü olarak betimlenmiş ve *analitik yöntem* uygulanmıştır.

**1099. Kangal (II):** a. Deve diken

Tanımda *deve diken* maddesine *gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan maddenin tanımında ise *kangal II* maddesi eşanlamlı olarak verilmemiştir.

**1100. Kanık:** sf. 1. Kanaatkâr 2. Tokgözlü

Sözcüğün her iki tanımında da sözlük kullanıcısı eşanlamlı maddeye *gönderilmiştir*. *Kanaatkâr* maddesinin tanımında *kanık* sözcüğü eşanlamlı olarak verilirken *tokgözlü* maddesinin tanımında ise *kanık* sözcüğü kullanılmamıştır.

**1101. Kanıklanmak:** Edindiği bir şeyi yeter bulmak, yetinmek, kanaat etmek

Tanımda *yeter bulmak* üst kavramı betimlenerek *analitik yöntem* uygulanmış ve iki farklı maddeye *gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan maddelerin tanımlarında ise *kanıklanmak* sözcüğüne yer verilmemiştir.

**1102. Kanıkmak:** Kanmak, gönlü kanmak

Sözcüğün tanımında sözlük kullanıcısı iki sözlükbirime *gönderilmiştir*. Sözlükbirimlerin tanımlarında ise *kanıkmak* sözcüğü kullanılmamıştır.

**1103. Kapaksız:** sf. 2. Görgüsüz, terbiyesiz

Tanımda iki farklı maddeye *gönderme yapılmıştır*. Gönderme yapılan sözlükbirimlerin tanımlarında *kapaksız* sözcüğü eşanlamlı olarak verilmemiştir.

**1104. Kapanca (II):** a. Tütün fidelerini örtmek için kullanılan hasır veya ottan örtü

Sözcüğün tanımında *örtü* üst kavramı verilerek *kullanım amacı* ve *hammaddesi* ayırt edici özellik olarak verilmiş ve *analitik tanım* yapılmıştır.

**1105. Kapik (I):** a. Köpek

Tanımda *köpek* maddesine *gönderme* yapılmıştır. *Köpek* maddesinin tanımlarında ise *kapik (I)* maddesi eşanlamlı olarak verilmemiştir.

**1106. Kaput (II):** 2. sf. Kötü, bozuk, işe yaramaz

Sözcüğün tanımında *kötü* ve *bozuk* maddelerine *gönderme* yapılırken ölçünlü dildeki *işe yaramaz* sözcük öbeği eşanlamlı karşılık olarak verilmiştir.

**1107. Kapuz:** a. 1. Kanyon 2. İçine girilmeyen sık orman

1 numaralı tanımda *kanyon* sözlükbirimine *gönderme* yapılmıştır. *Kanyon* maddesinin tanımında da *kapuz* sözcüğü tanımı destekleyici olarak kullanılmıştır. 2 numaralı tanım da ise *orman* üst kavramı *sıklığı* ile betimlenerek *analitik yöntem* uygulanmıştır.

**1108. Karabaş:** a. 3. Rahip 6. Kışa dayanıklı sert buğday

3 numaralı tanımda sözlük kullanıcısı ölçünlü dildeki *rahip* maddesine *gönderilmiştir*. *Rahip* maddesinin tanımında da *karabaş* sözcüğü eşanlamlı olarak verilmiştir. 6 numaralı tanım da ise *buğday* üst kavramının *kışa dayanıklı olması* ve *sertliği* ayırt edici özellikler olarak verilmiş ve *analitik tanım* yapılmıştır.

**1109. Karacaot:** a. 2. Çörek otu

Tanımda sözlük kullanıcısı *çörek otu* maddesine *gönderilmiş* ve *çörek otu* maddesindeki 1 numaralı tanım da *karacaot* eşanlamlı olarak verilmiştir.

**1110. Karağı (II):** a. Tavukkarası

Sözcüğün tanımında ölçünlü dildeki sözlükbirime *gönderme* yapılmıştır. *gönderme* yapılan tavukkarası maddesinin tanımında ise karağı (II) maddesine yer verilmemiştir.

**1111. Karakaçan:** a. Eşek

Tanımda *eşek* maddesine *gönderme* yapılmıştır. *Eşek* sözlükbiriminin 1 numaralı tanımında da *karakaçan* sözcüğü eşanlamlı olarak verilmiştir.

**1112. Karakavuk:** a. Hindiba

Sözcüğün tanımında sözlük kullanıcısı *hindiba* maddesine *gönderilmiştir*. *Hindiba* maddesinin tanımında da eşanlamlı olarak *karakavuk* sözcüğü kullanılmıştır.

**1113. Karakuş (II):** a. Atların ayaklarında şiş yapan bir hastalık

Tanımda *hastalık* üst kavramı *yarattığı sonuç* bakımından nitelenerek *analitik yöntem* uygulanmıştır.

**1114. Karamak:** 1. Hor görmek 2. Karalamak, kara çalmak, lekelemek 3. Kötülemek, yermek

1 numaralı tanım da *hor görmek* maddesine *gönderme* yapılmıştır. *Hor görmek* maddesindeki tanım da ise *karamak* sözcüğüne yer verilmemiştir. 2 numaralı tanım da üç farklı

sözlükbirime *gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan maddelerdeki tanımlarda ise *karamak* sözcüğü eşanlamlı olarak kullanılmamıştır. 3 numaralı tanımda gönderme yapılan sözlükbirimlerin tanımlarında *karamak* sözcüğüne yer verilmemiştir.

**1115. Karamuk:** a. 2. Vücutta kara renkli kabarcıklara sebep olan bir hastalık

3. Koyunlarda görülen bir hastalık türü

2 numaralı tanımda *hastalık* üst kavramı *sebep olduğu kabarcıklar* açısından betimlenerek *analitik yöntem* başvurulmuştur. 3 numaralı tanımda ise “*bir ... türü*” kalıp ifadesi ile hastalık üst kavramı verilmiş ve *koyunlarda görülmesi* ayırt edici özellik olarak öne çıkarılmış ve *analitik tanım* yapılmıştır.

**1116. Kara vapuru:** a. Demir yolu taşıtı

Tanımda ölçünlü dildeki *eşanlamlı söz öbeği karşılık* olarak verilmiştir.

**1117. Kardeşlenmek:** nsz. 1. Ekin bir kökten birkaç sap birden üremek 2. Kardeş sahibi olmak

1 numaralı tanımda *üremek* üst kavramı *ekinle aitlik ilişkisi* ve *nasıl gerçekleştiği* yönünden ayırt edici özellikler verilerek *analitik yöntem* uygulanmıştır. 2 numaralı tanım da ise *ölçünlü dildeki söz öbeği eşanlamlı karşılık* olarak verilmiştir.

**1118. Kargaburnu:** a. 4. Kapı mandalı

Sözcüğün tanımında sözlük kullanıcısı *kapı mandalı* maddesine *gönderilmiştir*. *Kapı mandalı* maddesindeki tanım da ise *kargaburnu* sözcüğü eşanlamlı olarak kullanılmamıştır.

**1119. Karga düleği:** a. İt hıyarı

Tanımda *it hıyarı* maddesine *gönderme* yapılmış ve gönderme yapılan maddenin tanımında da *karga düleği* söz öbeği eşanlamlı olarak verilmiştir.

**1120. Kargımak:** Birine, Tanrı'nın, insanların sevgi ve ilgisinden yoksun kalıp nefretlerine uğraması dileğinde bulunmak, ilenmek, kargışlamak, lanet etmek, lanetlemek

Sözcüğün tanımında *dileğinde bulunmak* üst kavramı verilmiş ve bulunulan dilek üzerinden betimleme yapılarak *analitik tanım* yapılmıştır. Tanımı destekleyici olarak dört farklı maddeye *gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan maddelerden *kargışlamak* sözlükbiriminde doğrudan *kargımak* sözcüğüne gönderme yapılmıştır.

**1121. Kargış:** a. Kargıma işi veya bu maksatla söylenen sözler, lanet, telin, beddua, ilenç, alkış karşıtı

Tanımda sözcüğün morfolojik olarak ilişkili olduğu fiil kökünden faydalanılarak *kargıma işi* kalıp ifadesi verilmiş ve bu maksatla söylenen sözler ifadesi ile de sözcüğün sadece *işlevi* verilerek *kurala dayalı tanım yöntemi* uygulanmıştır. Tanımı destekleyici olarak dört sözlükbirime gönderme yapılmış ve *alkış karşıtı* ifadesiyle de *zıtlık* ilişkisinden faydalanılmıştır. Gönderme yapılan sözlükbirimlerden *telin*, *beddua* ve *ilenç* maddelerinin tanımlarında *kargış* sözcüğü eş anlamlı olarak verilmiştir.

**1122. Karı:** a. 3. Yaşlı, ihtiyar

Sözcüğün tanımında iki farklı maddeye *gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan maddeler TS'de eşesli olarak yer aldığı için tanımda *yaşlı (I)* ve *ihtiyar (I)* biçiminde işaretlenmeleri sözlük kullanıcısının kod çözme aşamasında işini kolaylaştıracaktır. *Yaşlı (I)* ve *ihtiyar (I)* sözlükbirimlerinin tanımlarında ise *karı* sözcüğü eş anlamlı olarak verilmemiştir.

**1123. Karık (II):** a. 1. Ark 2. Arklar arasında kalan toprak parçası 3. Sabanla açılan çizi  
1 numaralı tanımda sözlük kullanıcısı *ark* maddesine *gönderilmiştir*. *Ark* maddesindeki tanımda da *karık* sözcüğü eş anlamlı olarak verilmiş ancak *karık (II)* biçiminde doğrudan işaretlenmemiştir. 2 numaralı tanımda ise *toprak parçası* üst kavramı konumu bakımından betimlenerek *analitik tanım* yapılmıştır. 3 numaralı tanımda ise *çizi* üst kavramı *sabanla açılması* bakımından nitelenmiş ve *analitik yöntem* uygulanmıştır.

**1124. Karılmak:** nsz. 1. Göz fazla ışıktan kamaşmak 2. Göz kar yağmış bir alana bakmaktan kamaşmak

Sözcüğün iki tanımında da *gözle aitlik* ilişkisi kurularak *kamaşmak* üst kavramının *nedeni* betimlenmiş ve *analitik* tanım yapılmıştır.

**1125. Karılmak:** nsz. 2. Hayvan çiftleşmek

Tanımda *çiftleşmek* üst kavramı *hayvan* ile aitlik ilişkisi üzerinden nitelenerek TS'de *isim fiil* türündeki sözcüklerin tanımlarında uygulanan *tek yönlü betimleme* yöntemi uygulanmıştır.

**1126. Karılmak:** nsz. Yaşlanmak, kocamak, ihtiyarlamak

Sözcüğün tanımında üç farklı maddeye *gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan sözlükbirimlerin tanımlarında ise *karınmak* sözcüğü eşanlamlı olarak verilmemiştir.

**1127. Karınmak:** nsz. Çiftleşmek

Tanımda sözlük kullanıcısı ölçünlü dildeki maddeye *gönderilmiştir*. *Çiftleşmek* madde-sindeki tanımlarda ise *karınmak* sözcüğü kullanılmamıştır.

**1128. Karınsa:** a. Kuşların tüy değiştirme zamanı

Sözcüğün tanımında *kuşlar* ile *tüy değiştirme* ilgi bağı kurularak *zaman üst* kavramı betimlenmiş böylelikle *analitik yöntem* uygulanmıştır.

**1129. Karışık:** sf. 8. Halk inancına göre cin ve perilerle ilişkisi olan

Tanım cümlesinde *olan* üst kavramı verilerek tanımlanan sözlükbirim ile sözcük türü uyumu sağlanmıştır. Üst kavram, *halk inancı* çerçevesine alınarak betimlenmiş ve *analitik yöntem* uygulanmıştır.

**1130. Karmık:** a. 1. Çay ağzında yapılan balıkçı bügeti 2. Mersin balıklarının üremek için denizden nehirlere geçişleri sırasında avlanmalarında kullanılan ve nehir ağızlarına kurulan çok iğneli bir olta takımı

1 numaralı tanımda *büget* üst kavramı yapıldığı yer ve *balıkçı* sözcüğü ile aitlik ilişkisi üzerinden betimlenerek *analitik yöntem* uygulanmıştır. 2 numaralı tanımda ise *olta takımı* üst kavramı *kullanım zamanı*, *kullanım amacı*, *nereye kurulduğu* ve *çok iğneli olması* ayırt edici özellikleri verilerek ayrıntılı bir *analitik tanım* yapılmıştır.

**1131. Karnıkara:** a. Börülce

Tanımda sözlük kullanıcısı *börülce* maddesine *gönderilmiştir*. Börülce maddesindeki tanımlarda ise *karnıkara* sözcüğüne yer verilmemiştir.

**1132. Karşılama:** a. 2. Trakya ve Marmara bölgesinde oynanan bir halk oyunu veya bu oyunun müziği

Sözcüğün tanımında “*bir halk oyunu veya bu oyunun müziği*” kalıp ifadesiyle üst kavram verilmiş ve *oynandığı bölgeler* öne çıkarılarak yeterince ayırt edici özellik verilmenden *sentez yöntemi ile analitik yöntemin birleşimini* içeren bir tanım yapılmıştır.

**1133. Kartalmak:** nsz. Yaşlanmak, kartlaşmak

Tanımda *yaşlanmak* ve *kartlaşmak* maddelerine *gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan sözlükbirimlerde ise *kartalmak* sözcüğü eşanlamlı olarak verilmemiştir.

**1134. Kartuk:** a. Büyük tarla tarağı

Sözcüğün tanımında *tarla tarağı* üst kavramı *boyutu* açısından ayırt edici özelliği verilerek *analitik yöntem* uygulanmıştır. Ancak TS’de *tarla tarağı* söz öbeği maddebaşı olarak yer almadığı için *kartuk* sözlükbiriminin tanımı sözlük kullanıcısının kod çözme aşamasında işini zorlaştıracaktır.

**1135. Kasık çatlağı:** a. Kasık fitiği

Tanımda sözlük kullanıcısı *kasık fitiği* maddesine *gönderilmiştir*. Gönderme yapılan sözlükbirimin tanımında da *kasık çatlağı* söz öbeği eşanlamlı olarak verilmiştir.

**1136. Kastar:** a. Pamuk ipliğini veya bezini bol ve soğuk su ile yıkayarak ağartma işi

Sözcüğün tanımında “... işi” kalıp ifadesiyle üst kavram verilmiş ve betimlenerek *analitik tanım* yapılmıştır.

**1137. Kastarlamak:** Kastar işi yapmak

Tanımda kökle morfolojik ilişki kurulmuş ve *işlev* üzerinden *yapmak* sözcüğü nitelenecek *tek yönlü betimleme* yapılmıştır.

**1138. Kastarlanmak:** nsz. Kastar işi yapılmak

Önceki maddedeki tanımın *edilgen* biçimi yapılmıştır.

**1139. Kaş:** a. 3. Sarp kayalık, uçurum 4. Bağ ve bahçelerde toprak yığarak yapılan sınıır, set 5. Ocağın veya şöminenin üst tarafında bulunan, üzerine malzeme konulan çıkıntı

3 numaralı tanımda kayalık üst kavramı tek yönlü olarak nitelenmiş ve *tek yönlü betimleme* yapılmıştır. 4 numaralı tanımda ise sınır üst kavramı verilerek nereye ve nasıl yapıldığı öne çıkarılarak ayırt edici özellikleri vurgulanmış ve *analitik tanım* yapılmıştır. 5 numaralı tanımda ise *çıkıntı* üst kavramı *bulunduğu yer* ve *işlevi* öne çıkarılarak *analitik tanım* yapılmıştır.

**1140. Kaşan:** a. Hizmet veya binek hayvanları durup işeme

Tanımda *işeme* üst kavramı *hizmet ve binek hayvanları* ile aitlik ilişkisi ve *nasıl yapıldığı* üzerinden betimlenerek *analitik tanım* yapılmıştır.

**1141. Kaşandırmak:** Hayvanı durdurup işetmek

Sözcüğün tanımında *işetmek* üst kavramı betimlenerek *analitik yöntem* uygulanmıştır.

**1142. Kaşanmak:** nsz. Hizmet ve binek hayvanları durup işemek

*Kaşan* maddesindeki tanımın aynısı yapılmıştır.

**1143. Kaşbastı:** a. Başa ve alna bağlanan bağ, çatki

Tanımda *bağ* üst kavramı *nereye bağlandığı* yönünden betimlenerek *analitik tanım* yapılmıştır. Tanımı destekleyici olarak *çatki* maddesine gönderme yapılmıştır. *Çatki* maddesinin 3 numaralı tanımında da *kaşbastı* sözcüğü eşanlamlı olarak verilmiştir.

**1144. Kaşık çalımı:** a. Ortalığın kararmaya başladığı zaman, akşam yemeği zamanı

Sözcüğün tanımında zaman üst kavramı havanın kararması ile betimlenerek *analitik yöntem* uygulanmıştır. Ölçünlü dildeki *akşam yemeği zamanı* söz öbeği de karşılık olarak verilmiştir.

**1145. Katarlamak:** Katar durumuna getirmek, arka arkaya dizmek

Tanımda öncelikle “*durumuna getirmek*” kalıp ifadesi nitelenmiş ve *tek yönlü betimleme* uygulanmış ardında da ölçünlü dildeki eşdizimli ifade *karşılık* olarak kullanılmıştır.

**1146. Katarlanmak:** nsz. Katar durumuna gelmek, arka arkaya gelmek

Önceki maddedeki tanım aynı şekilde uygulanmıştır.

**1147. Katıklamak:** 1. Katık etmek 2. Çorbayı yoğurtlamak

1 numaralı tanımda sözlük kullanıcısı *katık etmek* maddesine *gönderilmiştir*. *Katık etmek* maddesinde ise *katıklamak* sözcüğü eşanlamlı olarak verilmemiştir. 2 numaralı tanımda ise *yoğurtlamak* üst kavramı *neyin yoğurtlandığı* açısından ayırt edici özellik verilerek nitelenmiş ve *tek yönlü betimleme* yapılmıştır.

**1148. Katıntı:** 2. sf. Hayvan sürüsüne dışarıdan gelip katılan (hayvan)

Tanımda sözcük türü uyumunu bozmamak için parantez içinde verilen *hayvan* üst kavramı sürüye sonradan katılması yönüyle nitelenmiş ve *analitik tanım* yapılmıştır.



**1149. Katır karı:** a. 1. Çocuğu olmayan evli kadın 2. mec. Kaba, görgüsüz kadın

Sözcüğün tanımında *kadın* sözcüğü üst kavram olarak verilmiş ve çocuğu olmaması ve evli olması ayırt edici özellikler olarak öne çıkarılarak *analitik tanım* yapılmıştır. 2 numaralı tanımda ise *kadın* sözcüğü üst kavram olarak verilmiş ve iki sıfatla nitelenerek *analitik tanım* yapılmıştır.

**1150. Katır yılanı:** a. Bir tür engerek

Tanımda “*bir tür ...*” kalıp ifadesiyle ayırt edici özellik verilmeden türe yönelik bir tanım yapılmış ve *sentez yöntemi* uygulanmıştır.

**1151. Katkı:** a. 4. Düğün günü davetlilerin öğleye kadar gönderdikleri armağan

Sözcüğün tanımında *armağan* üst kavramı *düğün günü öğleye kadar gönderilmesi* ile betimlenerek *analitik tanım* yapılmıştır.

**1152. Katlama:** a. 2. Mayasız hamurdan yapılan, peynirli veya peynirsiz pide, yufka

Tanımda *pide* üst kavramının *yapıldığı hamur* ve *malzemesi* bakımından ayırt edici özellikleri verilerek *analitik yöntem* uygulanmıştır. Tanımı destekleyici olarak sözlük kullanıcısı *yufka* maddesine gönderilmiştir. *Yufka* maddesinin tanımında ise *katlama* sözcüğü eş anlamlı olarak verilmemiştir.

**1153. Katma:** a. 3. Kıldan veya yünden yapılmış ip

Sözcüğün tanımında *ip* üst kavramı *yapıldığı malzeme* bakımından betimlenerek *analitik tanım* yapılmıştır.

**1154. Katmak:** 4. Döllenmeyi sağlamak için erkek hayvanı dişinin yanına salmak

Tanımda *salmak* üst kavramı *ne için* ve *nasıl* sorularının cevabını verecek biçimde betimlenerek *analitik tanım* yapılmıştır.

**1155. Kav (I):** a. 2. Yılanın deri değiştirenken attığı deri

Sözcüğün tanımında *deri* üst kavramı *yılanla aitlik ilişkisi kurularak* betimlenmiş ve *analitik yöntem* uygulanmıştır.

**1156. Kavara (I):** a. 1. Balı alınmış petek 2. Kovanda özellikle kış aylarında arıların yemesi için bırakılan bal

1 numaralı tanımda petek üst kavramı balının alınması ayırt edici özelliğiyle nitelenecek *analitik tanım* yapılmıştır. 2 numaralı tanımda ise bal üst kavramı *nerede, ne zaman ve ne için bırakıldığı* sorularına cevap verecek biçimde betimlenerek *analitik tanım* yapılmıştır.

**1157. Kavara (II):** a. 1. Yel, gaz 2. Gürültü, patırtı

Tanımlarda sözlük kullanıcısı dört farklı sözlükbirime *gönderilmiştir*. Gönderme yapılan maddelerden gaz sözlükbirimi TS'de eşesli olarak yer aldığı için göndermenin gaz (II) maddesine yapılması kod çözme aşamasında sözlük kullanıcısının işini kolaylaştıracaktır. Gönderme yapılan maddelerin tanımlarında ise *kavara (II)* maddesi eşanlamlı olarak verilmemiştir.

**1158. Kavkı:** a. Kabuk

Sözcüğün tanımında *kabuk* maddesine *gönderme* yapılmıştır. *Kabuk* maddesinin 5 numaralı tanımında da *kavkı* sözcüğü eşanlamlı olarak verilmiştir.

**1159. Kavlağan:** a. Çınar ağacı

Tanımda ölçünlü dildeki *çınar ağacı* söz öbeği *karşılık* olarak verilmiştir.

**1160. Kavlıç:** a. Fıtık

Sözcüğün tanımında sözlük kullanıcısı *fıtık* maddesine *gönderilmiştir*. *Fıtık* sözlükbiriminin tanımında da *kavlıç* sözcüğü eşanlamlı olarak verilmiştir.

**1161. Kavlık:** a. İçine genellikle kav konulan torba veya kap

Tanımda *torba* ve *kap* üst kavramları verilmiş ve *içine kav konulması* ile betimlenerek *analitik yöntem* uygulanmıştır.

**1162. Kavrak:** a. Ateş yakmak için kullanılan kuru yaprak, ince dal

Sözcüğün tanımında *yaprak* üst kavramı *kullanım amacı* ve *kuruluşu* ile betimlenerek *analitik tanım* yapılmış ve ölçünlü dildeki karşılığı *dal* üst kavramını *inceliği* açısından nitelenerek *tek yönlü betimlemeye* başvurulmuştur.

**1163. Kavram:** a. 3. Karın zarı, periton 4. Tutam, avuç dolusu

Tanımda dört ayrı sözlükbirime *gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan sözlükbirimlerden tutam maddesi TS'de eşesli olarak yer aldığı için göndermenin *tutam (I)* biçimi-

minde işaretlenmesi daha uygun olacaktır. Dört sözlükbirimin tanımlarında ise kavram sözcüğü eşanlamlı olarak verilmemiştir.

**1164. Kavrama:** a. 4. Küçük orak

Sözcüğün tanımında *orak* üst kavramı *boyutu* üzerinden ayırt edici özelliği verilerek betimlenmiş ve *tek yönlü betimleme* yapılmıştır.

**1165. Kavuk:** a. 2. İçi boş şey

Tanımda şey üst kavramı *içinin boşluğu* ile nitelenmiş ve *tek yönlü betimlemeye* başvurulmuştur.

**1166. Kavurğa:** a. Buğday, mısır vb. tahılların kuru yemiş gibi yenilmek için ateşte kavrulması

Sözcüğün tanımında *kavrulma* üst kavramı *örneklendirme yöntemiyle hangi tür yiyecekler* üzerinde kullanıldığı ve *ne için yapıldığı* açılarından ayırt edici özellikleri verilerek *analitik tanım* yapılmıştır.

**1167. Kavurmaç:** Kavrulmuş buğday

Tanımda *buğday* üst kavramı tek yönlü olarak nitelenmiş ve *tek yönlü betimleme* yapılmıştır.

**1168. Kavuz:** a. 2. İçi boş, kabuklu yemiş

Sözcüğün tanımında yemiş üst kavramı *içinin boş olması* ve *kabuklu olması* ayırt edici özellikleri verilerek analiz edilmiş ve *analitik yöntem* uygulanmıştır.

**1169. Kavzamak:** 1. Sıkı tutmak, kavramak 2. Korumak, muhafaza etmek

Tanımda sözlük kullanıcısı dört farklı maddeye *gönderilmiştir*. Gönderme yapılan maddelerin tanımlarında ise *kavzamak* sözcüğü verilmemiştir.

**1170. Kayan:** 2. a. Yassı, düz, kat kat oluşmuş taş 3. a. Dağdan inen sel

Sözcüğün 1 numaralı tanımında *taş* üst kavramı *nasıl oluştuğu* açısından ayırt edici özellikleri verilerek *analiz edilmiştir*. 2 numaralı tanımında ise *sel* üst kavramının tek yönlü olarak betimlendiği ve *analitik tanım* yapıldığı görülmektedir.

**1171. Kayar:** a. 1. Hayvanların eskiyen nallarının çivilerini değiştirme işlemi 2. Pay

1 numaralı tanımda *işlem* üst kavramı *hayvanların nallarının değiştirilmesi* öne çıkarılarak betimlenmiş ve *analitik yöntem* uygulanmıştır. 2 numaralı tanımda ise *pay maddesi* ne *gönderme* yapılmıştır. *Pay* maddesinde bulunan tanımlarda ise *kayar* sözcüğüne yer verilmemiştir.

**1172. Kayarlamak:** 1. Hayvanın eskiyen nallarını onarmak, eskiyen nalın çivilerini yenilemek

2. Düven taşlarını yeniden koymak veya onarmak

3. Sövmek, küfretmek

1 numaralı tanımda *onarmak* üst kavramı hayvanların nalları ile ilişki kurularak betimlenmiş ve *analitik yöntem* uygulanmıştır. Virgülden sonraki kısımda ise yenilemek üst kavramı verilerek analiz edilmiş ve analitik yöntem uygulanmıştır. 2 numaralı tanımda ise *koymak* ve *onarmak* üst kavramları verilmiş ve düven taşları ile ilişkilendirilerek *analitik tanım* yapılmıştır. 3 numaralı tanımda ise sözlük kullanıcısı iki farklı maddeye *gönderilmiştir*. Gönderme yapılan iki maddenin tanımlarında ise *kayarlamak* sözcüğü kullanılmamıştır.

**1173. Kaygın:** a. Gebe deve

Sözcüğün tanımında *deve* üst kavramı tek yönlü olarak betimlenmiş ve *tek yönlü betimleme* yapılmıştır.

**1174. Kayıntı:** a. Açlık bastırmaya, atıştırılmaya yarar yiyecek

Tanımda *yiyecek* üst kavramı *pratik kullanımı* açısından nitelenmiş ve *analitik tanım* yapılmıştır.

**1175. Kayır:** a. 1. Kalın kum 2. İnce kum

Sözcüğün iki tanımında da *kum* üst kavramı verilerek *kalınlık* ve *incelik* yönünden betimlenmiş ve *tek yönlü betimleme* yapılmıştır.

**1176. Kayıt kuyut:** a. Kayıtlı bulunma durumu

Tanımda “... *bulunma durumu*” kalıp ifadesi ile yinelemenin ilk ögesi ile morfolojik ilişki kurularak *analitik tanım* yapılmıştır.

**1177. Kayıtmak:** Bir şeyi yapmaktan vazgeçmek, bir karardan dönmek, nükûl etmek, rücu etmek

Sözcüğün tanımında vazgeçmek ve dönmek üst kavramları betimlenerek *analitik tanım* yapılmış ve iki maddeye *gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan maddelerin tanımlarında ise *kayıtmak* sözcüğüne yer verilmemiştir.

**1178. Kaymakaltı:** a. Yağı alınmış süt

Tanımda süt üst kavramı *yağının alınması* ile nitelenerek *analitik tanım* yapılmıştır.

**1179. Kayme:** a. Kâğıt para, kaime

Sözcüğün tanımında sözlük kullanıcısı iki sözlükbirime *gönderilmiştir*. *Kaime* sözlükbiriminin 2 numaralı tanımında da *kayme* sözcüğü eş anlamlı olarak verilmiştir.

**1180. Kaynanadili:** a. 2. Dil biçiminde yassı ve dikenli dalları olan bir tür kaktüs

Tanımda “bir tür ...” kalıp ifadesi ile *kaktüs* üst kavramı verilmiş ve *dalları bakımından* betimlenerek *analitik tanım* yapılmıştır.

**1181. Kaynar:** 4. A. Kaynak, pınar

Sözcüğün tanımında sözlük kullanıcısı iki sözlükbirime *gönderilmiştir*. *Kaynak* ve *pınar* maddelerindeki tanımlarda ise *kaynar* sözcüğü eş anlamlı olarak verilmemiştir.

**1182. Kaynaşık:** sf. 2. Kıpırdak, oynak (kadın)

Tanımda *kadın* sözcüğü üst kavram olarak sözcük türü uyumunu bozmamak için parantez içinde verilmiş ve iki açıdan nitelenerek *analitik tanım* yapılmıştır.

**1183. Kayrak:** a. 1. Ekime elverişli olmayan, taşlı, kumlu toprak 2. Yassı, düz taş

1 numaralı tanımında *toprak* üst kavramı *ekime elverişsizliği* ve *içinde bulunan malzemeler* üzerinden ayırt edici özellikler verilerek *analitik yöntem* uygulanmıştır. 2 numaralı tanımında ise *taş* üst kavramı *şekli üzerinden* betimlenerek *analitik tanım* yapılmıştır.

**1184. Kayran:** a. Orman içinde geniş ve çıplak alan, düzlük

Tanımda *alan* üst kavramı *orman içinde bulunması*, *genişliği* ve *çıplak olması* ile nitelenerek *analitik yöntem* uygulanmıştır. Tanımı destekleyici olarak sözlük kullanıcısı *düzlük* maddesine *gönderilmiştir*. *Düzlük* maddesindeki tanımında ise *kayran* sözcüğü eş anlamlı olarak verilmemiştir.

**1185. Kaytak:** sf. 1. Kuytu 2. mec. Sözünde durmayan 3. argo Yağcı, dalkavuk, numaracı

Sözcüğün 1 ve 3 numaralı tanımlarında dört maddeye *gönderme* yapılmıştır. 2 numaralı tanımda ise ölçünlü dildeki söz öbeği *karşılık* olarak verilmiştir. Gönderme yapılan maddelerdeki tanımlarda ise *kaytak* sözcüğü kullanılmamıştır.

**1186. Kaytarmak:** 1. Geri çevirmek, iade etmek 2. İş yapmaktan kaçmak

1 numaralı tanımda iki sözlükbirime *gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan maddelerin tanımlarında ise *kaytarmak* sözcüğü eşanlamli olarak verilmiştir. 2 numaralı tanımda ise *kaçmak* üst kavramı betimlenerek *analitik tanım* yapılmıştır.

**1187. Kazgıç:** a. 1. Tandırdan ekmeği çıkarmaya yarayan bir araç 2. Bitki kökü çıkarmaya yarayan ucu sivriltilmiş sopa

1 numaralı tanımda *araç* üst kavramı işlevi yönünden betimlenerek *analitik yöntem* uygulanmıştır. 2 numaralı tanımda ise *sopa* üst kavramı *işlevi* ve *ucunun sivriliği* ile nitelenerek *analitik tanım* yapılmıştır.

**1188. Kazımık:** a. Süt, muhallebi ve yemek pişerken tencerenin dibinde yanan yapışkan bölüm

Tanımda bölüm üst kavramı *tencerenin dibinde yanarak oluşması* ve *yapışkanlığı* ile betimlenerek *analitik yöntem* uygulanmıştır.

**1189. Kazulet:** sf. Kocaman

Sözcüğün tanımında sözlük kullanıcısı *kocaman* maddesine *gönderilmiştir*. *Kocaman* maddesinde ise *kazulet* sözcüğü eşanlamli olarak verilmemiştir.

**1190. Kebze:** a. Kürek kemiği

Tanımda *kürek kemiği* maddesine *gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan maddede ise *kebze* sözcüğü kullanılmamıştır.

**1191. Kefe (II):** a. Semercilerin atların tüylerini parlatmak için kullandığı bir araç türü

Sözcüğün tanımında “*bir ... türü*” kalıp ifadesiyle *araç* üst kavramı verilerek kullanım alanı bakımından ayırt edici özellikler verilerek *analitik yöntem* yapılmıştır.

**1192. Keke:** sf. Kekeme

Tanımda sözlük kullanıcısı *kekeme* maddesine *gönderilmiştir*. *Kekeme* maddesindeki tanımda da *keke* sözcüğü eşanlamli olarak verilmiştir.

**1193. Kekeç:** sf. Kekeme

Sözcüğün tanımında *kekeme* maddesine *gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan maddenin tanımında da *kekeç* sözcüğü kullanılmıştır.

**1194. Kele:** a. Boğa, tosun

Tanımda *boğa* ve *tosun* maddelerine *gönderme* yapılmıştır. İki sözlükbirimin tanımında ise *kele* sözcüğüne yer verilmemiştir.

**1195. Kelem:** a. Lahana

Tanımda sözlük kullanıcısı *lahana* maddesine *gönderilmiştir*. *Lahana* maddesindeki analitik tanıma yardımcı olarak *lahana* sözcüğü eş anlamlı olarak verilmiştir.

**1196. Keleme:** sf. 1. Sürülmeden bırakılmış (tarla) 2. Bakımsız bırakılmış (bağ veya bahçe)

1 numaralı tanımda *tarla* üst kavramı betimlenerek *analitik tanım* yapılmıştır. 2 numaralı tanımda ise *bağ veya bahçe* üst kavramı *bakımsız bırakılma* ayırt edici özelliği verilerek betimlenmiş ve *analitik yöntem* uygulanmıştır.

**1197. Kelep:** a. 1. Büyük iplik çilesi 2. Bağlam, demet

1 numaralı tanımda *iplik çilesi* üst kavramı *boyutu* ile nitelenerek *analitik tanım* yapılmıştır. 2 numaralı tanımda ise sözlük kullanıcısı iki sözlükbirime *gönderilmiştir*. İki sözlükbirimin tanımında ise *kelep* sözcüğü kullanılmamıştır.

**1198. Keleplemek:** İpi çile yapmak

Tanımda *yapmak* üst kavramı betimlenmiş ve *analitik tanım yöntemi* uygulanmıştır. Tanımda kullanılan *çile* sözcüğü ölçünlü dil konuşurları için kod çözme aşamasında anlam bulanıklığı yaratabileceğinden *çile (II)* biçiminde sözcüğün işaretlenmesi daha uygun olacaktır.

**1199. Keleş:** sf. 1. Yiğit, cesur, bahadır 2. Çok yakışıklı, çok güzel 3. Vücut yapısı gösterişsiz 4. Çirkin, kötü 5. Kel

1 numaralı tanımda sözlük kullanıcısı üç farklı maddeye *gönderilmiştir*. Gönderme yapılan maddelerde *keleş* sözcüğü eş anlamlı olarak verilmemiştir. 2 numaralı tanımda ise ölçünlü dildeki eş anlamlı sözcük öbekleri *karşılık* olarak öne çıkarılmıştır. 3 numaralı tanımda *vücut yapısı* sözcük öbeği betimlenerek tek yönlü bir *analitik tanım* yapılmıştır.

4 numaralı tanımda *gönderme* yapılan sözlükbirimlerdeki tanımlamalarda ise *keleş* sözcüğü kullanılmamıştır. 5 numarada *gönderme* yapılan *kel* maddesinin tanımında ise *keleş* sözcüğü verilmemiştir.

**1200. Kelik:** a. Eski ayakkabı

Tanımda *ayakkabı* sözcüğü eski nitelemesi ile analiz edilmiş ve *analitik yöntem* uygulanmıştır.

**1201. Kelli:** e. “Sonra” edatı gibi, çıkma durumundaki sözlerin ardı sıra geldiğinde birbirine bağladığı iki yargıdan birincisini zorlayıcı bir sebep olarak gösteren bir söz

Sözcüğün tanımında virgüle kadar olan kısımda *sonra* edatı ile *benzerlik* ilişkisi kurularak *sentez yöntemi* uygulanmış, virgülden sonraki kısımda ise *kelli* edatının görevi açıklanarak *kurala dayalı tanımlama* yapılmıştır.

**1202. Keloğlan (II):** a. Hindi

Tanımda sözlük kullanıcısı *hindi* maddesine *gönderilmiştir*. *Hindi* maddesinin tanımında ise *keloğlan (II)* sözlükbirimi eş anlamlı olarak verilmemiştir.

**1203. Keme:** a. 1. Büyük sıçan 2. Domalan

1 numaralı tanımda *sıçan* üst kavramı *boyutu* yönünden ayırt edici özelliği verilerek betimlenmiş ve *analitik yöntem* uygulanmıştır. 2 numaralı tanımında ise *domalan* maddesine *gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan bitki adının tanımında *keme* sözcüğü eş anlamlı olarak verilmiştir.

**1204. Kemirdek:** a. Kuyruğun iskeleti

Tanımda *iskelet* üst kavramı *kuyruğa ait olması* yönüyle ayırt edici özelliği ortaya konularak verilmiş ve *analitik yöntem* uygulanmıştır.

**1205. Kemre:** a. 1. Gübre, tezek 2. Deride kalınlaşmış kir tabakası 3. Başta olan kepek

1 numaralı tanımda sözlük kullanıcısı iki sözlükbirime *gönderilmiştir*. Gönderme yapılan *gübre* sözlükbiriminin tanımında da *kemre* sözcüğü eş anlamlı olarak verilmiştir. 2 numaralı tanımında ise kir tabakası üst kavramı *deride kalınlaşması* ile betimlenerek *analitik tanım* yapılmıştır. 3 numaralı tanımında *kepek* üst kavramı başta görülmesi ayırt edici özelliği ile betimlenerek *analitik yöntem* uygulanmıştır.

**1206. Kemrelemek:** Gübrelemek



Sözcüğün tanımında *gübrelemek* maddesine *gönderme* yapılmıştır. *Gübrelemek* maddesinin tanımında da *kemrelemek* sözcüğü kullanılmıştır.

**1207. Kendirik:** a. Deriden veya çadır bezinden yapılan ve hamur tahtasının altına serilen yaygı

Tanımda yaygı üst kavramı verilerek yapıldığı malzeme ve nereye serildiği betimlenerek ayırt edici özellikler verilmiş ve *analitik yöntem* uygulanmıştır.

**1208. Kene ağacı:** a. Hint yağı ağacı

Sözcüğün tanımında sözlük kullanıcısı ölçünlü dildeki maddeye *gönderilmiştir*. *Hint yağı ağacı* maddesinin tanımında da *kene ağacı* söz öbeği eşanlamlı olarak verilmiştir.

**1209. Kenef:** a. 1. Tuvalet 2. Pis, berbat

1 numaralı tanımda *tuvalet* maddesine *gönderme* yapılmıştır. *Tuvalet* maddesinin 1 numaralı tanımında da *kenef* sözcüğü kullanılmıştır. 2 numaralı tanımda ise sözlük kullanıcısı iki sözlükbirime gönderilmiştir. İki sözlükbirimin tanımlarında ise *kenef* sözcüğü eşanlamlı olarak verilmemiştir.

**1210. Kepeburun:** a. Bir tür yaban ördeği

Tanımda “*bir tür ...*” kalıp ifadesi ile ayırt edici özellik verilmeden türe yönelik bir tanım yapılmış ve *sentez yöntemi* uygulanmıştır.

**1211. Kepenek (II):** a. Pervane

Sözcüğün tanımında *pervane* maddesine *gönderme* yapılmıştır. *Pervane* maddesinin 1 numaralı tanımında da *kepenek (II)* maddesi eşanlamlı olarak verilmiştir.

**1212. Kepez:** a. 1. Yüksek tepe, dağ 2. Dağların oyuk, kuytu yerleri 3. Gelin başlığı 4. Tavuk ve kuşların ibiği veya başındaki uzun tüyler

1 numaralı tanımda tepe ve dağ üst kavramları verilmiş ve yükseklik ayırt edici özelliği verilerek *tek yönlü betimleme* yapılmıştır. 2 numaralı tanımda ise *yer* üst kavramı *dağlarla aitlik ilişkisi*, *oyuk* ve *kuytu* olması ayırt edici özellikleri ile nitelenmiş ve *analitik yöntem* uygulanmıştır. 3 numaralı tanımda ölçünlü dildeki söz öbeği *karşılık* olarak verilmiştir. 4 numaralı tanımda ise *ibik* ve *tüy* üst kavramları verilerek *tavuk* ve *kuşlarla aitlik ilişkisi* ve tüylerin *uzun* olması ayırt edici özellik olarak sıralanmış ve *analitik tanım* yapılmıştır.

**1213. Kepir:** a. Çorak, çamurlu, verimsiz toprak

Tanımda *toprak* üst kavramı üç ayrı ayırt edici özellikle betimlenerek *kepir* sözcüğünün ayırt edici özellikleri verilmiş ve *analitik yöntem* uygulanmıştır.

**1214. Kepmek:** nsz. Çökmek, yıkılmak

Sözcüğün tanımında sözlük kullanıcısı iki farklı maddeye *gönderilmiştir*. Gönderme yapılan maddelerdeki tanımlarda ise *kepmek* sözcüğü eşanlamlı olarak verilmemiştir.

**1215. Kerde:** a. Sebze fideliği

Tanımda ölçünlü dildeki eşanlamlı söz öbeği *karşılık* olarak verilmiştir.

**1216. Keres:** a. Büyük ve derin karavana

Sözcüğün tanımında *karavana* üst kavramı verilmiş ve *büyüklüğü* ile *derinliği* ayırt edici özellikleri öne çıkarılarak *analitik yöntem* uygulanmıştır.

**1217. Keresteli:** sf. İri yapılı

Tanımda *iri yapılı* maddesine *gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan maddedeki tanımında ise *keresteli* sözcüğü eşanlamlı olarak kullanılmamıştır.

**1218. Kerki:** a. Keser

Sözcüğün tanımında sözlük kullanıcısı *keser* maddesine *gönderilmiştir*. *Keser* maddesinin tanımında ise *kerki* sözcüğü verilmemiştir.

**1219. Kerti:** 2. sf. Bayat (ekmek, et)

Tanımda *ekmek* ve *et* eşdizimli üst kavramları verilmiş ve *bayat* maddesi ile nitelenerek *tek yönlü betimleme* yapılmıştır.

**1220. Kertmek:** 2. Sertçe sürtünmek

Tanımda *sürtünmek* üst kavramı *tek yönlü olarak betimlenmiştir*.

**1221. Kes (I):** a. Genellikle yakmak için kullanılan iri saman

Sözcüğün tanımında “*genellikle...*” kalıp ifadesi ile tanımlanan en belirleyici ayırt edici özellik *tipikleştirme yöntemi* ile verilmiştir. Tanım cümlesi *saman* üst kavramına bağlanmış ve *irilik* ayırt edici özelliği verilerek *analitik tanım* yapılmıştır. Sözcüğün tanımı,

tipikleştirme yönteminin TS’de analitik yöntem içerisinde yardımcı olarak kullanıldığı tanım örneklerinden biridir.

**1222. Kese (II):** sf. Kısa, kestirme (yol)

Tanımda *yol* üst kavramı iki yönlü olarak betimlenmiş ve *tek yönlü betimleme* yapılmıştır.

**1223. Keseklenmek:** nsz Toprak, parça parça olmak

Sözcüğün tanımında “... *olmak*” üst kavramı *parça parça* yinelemesi ile betimlenmiş ve *toprak ile aitlik ilişkisi* kurularak analitik yöntem uygulanmıştır.

**1224. Kesene:** a. 1. Sözleşme, yazılı anlaşma 2. Götürü veya toptan satış

1 numaralı tanımda *sözleşme* maddesine *gönderme* yapılmış ve ölçünlü dildeki *yazılı anlaşma* söz öbeği *karşılık* olarak verilmiştir. 2 numaralı tanımda ise sözlük kullanıcısı *götürü* maddesine gönderilmiş ve ölçünlü dildeki *toptan satış* söz öbeği *karşılık* olarak verilmiştir. Gönderme yapılan sözlükbirimlerin tanımlarında ise *kesene* sözcüğü kullanılmamıştır.

**1225. Kesik:** 11. a. Tarla, bağ ve bahçe çevresine açılan hendek

Sözcüğün tanımında *hendek* üst kavramı verilmiş ve *nereye açıldığı* üzerinden ayırt edici özellikler verilerek *analitik yöntem* uygulanmıştır.

**1226. Kesim:** a. 8. Boy bos, endam 9. Pazarlık, anlaşma

8 numaralı tanımda iki farklı maddeye *gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan *boy bos* yinelemesinin tanımında da *kesim* sözcüğü eş anlamlı olarak verilmiştir. 9 numaralı tanımda gönderme yapılan sözlükbirimlerin tanımlarında *kesim* sözcüğü *eş anlamlı* olarak kullanılmamıştır.

**1227. Kesinmek:** nsz. Kesme işi yapılmak

Tanımda *yapılmak* üst kavramı verilerek morfolojik olarak sözcük kökü ile ilişkilendirilerek betimlenmiş ve *tek yönlü betimleme* yapılmıştır.

**1228. Keskenmek:** nsz. El ile veya başka bir şeyle vuracak gibi yapmak

Sözcüğün tanımında *yapmak* üst kavramı nasıl yapıldığı yönünden benzerlik ilişkisi kurularak verilmiş ve *analitik tanım* yapılmıştır.

**1229. Kesmik:** a. 1. Kesilmiş sütün koyu bölümü 2. Başakla karışık iri saman 3. Taş gibi olmuş toprak parçası

1 numaralı tanımda *bölüm* üst kavramı *kesilmiş süt* ile aitlik ilişkisi kurularak ve *koyuluğu* ile nitelenerek analiz edilmiş ve *analitik yöntem* uygulanmıştır. 2 numaralı tanımda *saman* üst kavramı *içindeki malzeme* ve *boyutu* ile betimlenerek *analitik tanım* yapılmıştır. 3 numaralı tanımda ise *toprak parçası* üst kavramı *sertliği açısından taş* ile benzerlik ilişkisi kurularak ayırt edici özelliği verilmiş ve *analitik yöntem* uygulanmıştır.

**1230. Kestirme:** a. 7. Kaynatılıp limon sıkılarak koyulaştırılmış şeker şerbeti

Sözcüğün tanımında *şeker şerbeti* üst kavramı *üzerinde yapılan işlemler* ayırt edici özellik olarak verilerek betimlenmiş ve *analitik tanım* yapılmıştır.

**1231. Keş (I):** a. 1. Yağı alınmış süttten veya yoğurttan yapılan peynir 2. Kış için kurutulan yağsız, tuzsuz yoğurt

1 numaralı tanımda peynir üst kavramı yapıldığı malzeme üzerinden ayırt edici özellikleri verilerek betimlenmiş ve *analitik yöntem* uygulanmıştır. 2 numaralı tanımda ise *yoğurt* sözcüğü üst kavram olarak verilerek *kurutulma amacı* ve *yağsız, tuzsuz oluşu* ile nitelenmiş ve *analitik tanım* yapılmıştır.

**1232. Keşen:** a. Zincirden yular veya ayak kösteği

Tanımda *yular* üst kavramı *malzemesi* ile betimlenmiş ve *köstek* sözcüğü üst kavram olarak verilerek *ayağa takılması* ile betimlenerek *tek yönlü betimleme* yapılmıştır.

**1233. Keşik:** a. Sıra, nöbet

Sözcüğün tanımında sözlük kullanıcısı iki farklı sözlükbirime *gönderilmiştir*. Gönderme yapılan maddelerden *nöbet* sözlükbiriminin 1 numaralı tanımında da *keşik* sözcüğü eşanlamli olarak verilmiştir.

**1234. Keşikleşmek:** nsz. Keşikle çalışmak

Tanımda *çalışmak* isim fiili sözcük kökü ile *kullanım açısından* ilişki kurularak betimlenmiş ve *tek yönlü betimleme* yapılmıştır.

**1235. Keşkek:** a. İyice dövülmüş buğdayın etle birlikte uzun süre kaynatılmasıyla yapılan bir yemek

Sözcüğün tanımında *yemek* üst kavramı *yapım şekli* bakımından betimlenerek *analitik yöntem* uygulanmıştır.

**1236. Kete:** a. Yağlı, mayalı veya mayasız hamurdan yapılan çörek

Tanımda *çörek* üst kavramı verilmiş ve *yapıldığı malzeme* ayırt edici özellik olarak öne çıkarılarak *analitik yöntem* uygulanmıştır.

**1237. Kezzap:** a. Nitrik asit

Tanımda sözlük kullanıcısı *nitrik asit* maddesine *gönderilmiştir*. Gönderme yapılan maddedeki analitik tanımda da *kezzap* sözcüğü eşanlamlı olarak verilmiştir.

**1238. Kıç:** a. 4. Bacak, ayak

Sözcüğün tanımında iki ayrı sözlükbirime *gönderme* yapılmıştır. *Bacak* ve *ayak* maddelerinin tanımlarında ise *kıç* sözcüğü kullanılmamıştır.

**1239. Kıçın kıçım:** zf. Geri geri

Tanımda *geri geri* yinelemesine *gönderme* yapılmıştır. *Geri geri* maddesinde de tanımlanan sözlükbirim eşanlamlı olarak verilmiştir.

**1240. Kığ:** a. Koyun, keçi veya deve pisliği, kığı

Sözcüğün tanımında *pislik* üst kavramı *koyun*, *keçi* ve *deve* ile *aitlik ilişkisi* kurularak *analitik yöntem* uygulanmıştır. Tanımı destekleyici olarak *kığı* sözcüğü de eşanlamlı olarak verilmiştir. Eşanlamlı olarak verilen maddenin tanımında da *kığ* sözlükbirimine *gönderme* yapılmıştır.

**1241. Kığı:** a. Kığ

Tanımda *kığ* sözlükbirimine *gönderme* yapılmıştır. *Kığ* sözlükbiriminin tanımında da *kığı* sözcüğü eşanlamlı olarak verilmiştir.

**1242. Kığılamak:** nsz. Koyun, keçi, deve pislemek

Sözcüğün tanımında *pislemek* üst kavramı *aitlik ilişkisi* ile nitelenerek *tek yönlü betimleme* yapılmıştır.

**1243. Kılcan:** a. At kuyruğu kılından yapılmış kuş tuzağı

Tanımda *kuş tuzağı* üst kavramı *yapıldığı malzeme* üzerinden ayırt edici özellik verilerek betimlenmiş ve *analitik yöntem* uygulanmıştır.

**1244. Kılık:** a. 2. Bir kimsenin resmi, fotoğraf

Sözcüğün tanımında *resim* üst kavramı verilmiş ve *bir kimse* nitelemesi ile ayırt edici özellikler verilerek *analitik yöntem* uygulanmıştır. Sözlük kullanıcısı ayrıca *fotoğraf* maddesine gönderilmiştir. Gönderme yapılan maddedeki tanımlarda ise *kılık* sözcüğü verilmemiştir.

**1245. Kılıklı:** sf. 3. Güzel, temiz

Tanımda iki sözlükbirime *gönderme* yapılmıştır. *Güzel* ve *temiz* maddelerinin tanımlarında ise *kılıklı* sözcüğü eşanlamlı olarak verilmemiştir.

**1246. Kımıl kımıl:** zf. Durmadan kımıldayarak

Sözcüğün tanımında ölçünlü dildeki eşanlamlı söz öbeği *karşılık* olarak verilmiştir.

**1247. Kımım:** sf. 1. Ağır ağır konuşan (kimse) 2. Her işinde ağır davranan (kimse)

Sözcüğün her iki tanımında da *kimse* üst kavramları verilerek ayırt edici özellikler verilerek *tek yönlü betimleme* uygulanmıştır.

**1248. Kındıra:** a. Sulak yerlerde yetişen, ince yapraklarının kenarları keskin, koyu renkli bir çayır otu

Tanımda çayır otu üst kavramı verilerek tanımlanan sözcüğün *yetiştirdiği yer, yapraklarının keskinliği* ve *rengi* ayırt edici özellikler verilerek *analitik tanım* yapılmıştır.

**1249. Kındıraç:** a. Oluk veya yiv açmaya yarayan araç

Sözcüğün tanımında *araç* üst kavramı verilerek *işlev* yönünden ayırt edici özellikler verilerek *analitik yöntem* uygulanmıştır.

**1250. Kırpan:** sf. Gözünü çok kırpan (kimse)

Tanımda *kimse* üst kavramı verilerek *gözün çok kırılması* ayırt edici özelliği verilmiş ve *analitik yöntem* uygulanmıştır.

**1251. Kıran (II):** a. 1. Kıyı, kenar, çevre, uç 2. Dağ sırtı, tepe, bayır 3. Kıraç toprak

1 numaralı tanımda sözlük kullanıcısı dört farklı maddeye *gönderilmiştir*. 2 numaralı tanımda da ölçünlü dildeki eşanlamlı dağ sırtı söz öbeği ve iki farklı sözlükbirime *gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan maddelerden bayır maddesindeki tanımda da *kı-*

*ran (II)* sözcüğü eşanlamlı olarak verilmiştir. 3 numaralı tanımda ise toprak üst kavramı *kıraç* olması bakımından betimlenmiş ve *tek yönlü betimleme* yapılmıştır.

**1253. Kırba:** a. 3. Çocuklarda karın şişmesiyle beliren bir hastalık

Sözcüğün tanımında “*bir ...*” kalıp ifadesi kullanılarak *hastalık* üst kavramı verilmiş ve tanımlanan sözcüğün belirtisi öne çıkarılarak *analitik yöntem* uygulanmıştır.

**1254. Kırıcı:** a. 1. Dolu 2. Ufak ve sert taneli kar

1 numaralı tanımda *dolu* maddesine *gönderme* yapılmıştır. Ancak *dolu* sözcüğü TS’de eşesli olarak iki maddeye ayrıldığı için göndermenin *dolu (I)* biçiminde yapılması daha uygun olacaktır. *Dolu* maddesinde yapılan tanımda ise *kırıcı* sözcüğü eşanlamlı olarak verilmemiştir. 2 numaralı tanımda ise *kar* üst kavramı verilerek *ufak ve sert olma* ayırt edici özelliği verilerek sözlükbirim tanımlanmış dolayısıyla *analitik tanım* yapılmıştır.

**1255. Kırgın:** 3. a. Toplu ölümlere yol açan bulaşıcı hastalık

Tanımda *bulaşıcı hastalık* üst kavramı verilmiş ve tanımlanan sözlükbirimin ayırt edici özelliği *toplu ölümlere yol açması* olarak verilerek *analitik tanım* yapılmıştır.

**1256. Kırık (II):** a. Kadının veya erkeğin yasalara veya törelere aykırı olarak ilişki kurduğu erkek veya kadın

Sözcüğün tanımında *erkek* ve *kadın* üst kavramları ortaya konularak *yasa ve törelere aykırılık* ile betimleme yapılmış ve *analitik yöntem* uygulanmıştır.

**1257. Kırınmak:** nsz. 2. Oynamak, raks etmek

Tanımda sözlük kullanıcısı iki farklı sözlükbirime *gönderilmiştir*. Gönderme yapılan maddelerdeki tanımlarda ise *kırınmak* sözcüğü kullanılmamıştır.

**1258. Kırıntı:** a. 2. Kurumak için kesilip yerde bırakılan odun

Sözcüğün tanımında *odun* üst kavramı çerçevesinde sözlükbirimin *kesilme nedeni* ve *bekletilme şekli* ayırt edici özellik olarak verilmiş ve *analitik yöntem* uygulanmıştır.

**1259. Kırkambar:** a. 3. Çerçi

Tanımda *çerçi* maddesine *gönderme* yapılmıştır. *Çerçi* maddesinde ise *kırkambar* sözcüğü eşanlamlı olarak verilmemiştir.

**1260. Kırklamak:** nsz. 3. Doğumdan kırk gün sonra bebeği törenle yıkamak

Sözcüğün tanımında *yıkamak* üst kavramı verilerek sözlükbirimin ayırt edici özellikleri *zamanlama* ve *yapılış şekli* bakımından betimlenerek *analitik tanım* yapılmıştır.

**1261. Kırlangıç:** a. 3. Öküz arabasında arka dingil ve tekerlekleri özeğe bağlayan çatal ağaç 4. Köyleri dolaşarak göz hastalıklarını ve özellikle akbasmayı iyi ettiğini öne süren sahte hekim

3 numaralı tanımda *ağaç* üst kavramı ile çerçevelenen tanım cümlesinde ayırt edici özellikler *işlev* yönünden ve *şekli* bakımından betimlenerek verilmiş ve *analitik tanım* yapılmıştır. 4 numaralı tanımda ise *hekim* üst kavramı verilerek sözlükbirimin ayırt edici özellikleri *göz hastalıklarına yoğunlaşmış olması* ve *sahte olması* ile öne çıkarılmış ve *analitik yöntem* uygulanmıştır.

**1262. Kırlangıçkuyruğu:** a. Hayvanın kulağını delerek yapılan işaret

Tanımda *işaret* üst kavramı ile sözlükbirimin *nasıl yapıldığı* ayırt edici özelliği verilerek *analitik yöntem* uygulanmıştır.

**1263. Kırmacı:** a. 3. Kırılmış tahıl satıcısı 4. Değirmen işleten kimse, değirmenci

3 numaralı tanımda ölçünlü dildeki söz öbeği *karşılık* olarak verilmiştir. 4 numaralı tanımda ise *kimse* üst kavramı betimlenmiş ve *analitik yöntem* uygulanmıştır. Tanımı destekleyici olarak *değirmenci* maddesine *gönderme* yapılmıştır. *Değirmenci* maddesinin tanımında ise *kırmacı* sözcüğü eş anlamlı olarak verilmemiştir.

**1264. Kırnak:** 6. a. Cariye

Tanımda sözlük kullanıcısı *cariye* maddesine *gönderilmiştir*. *Cariye* maddesinin tanımlarında ise *kırnak* sözcüğü kullanılmamıştır.

**1265. Kırnav:** a. Çiftleşmek isteyen dişi kedi

Sözcüğün tanımında *kedi* üst kavramı verilmiş ve sözlükbirimin ayırt edici özellikleri *çiftleşme isteği* ve *dişi* olması yönünden öne çıkarılarak *analitik yöntem* uygulanmıştır.

**1266. Kırtıpil:** sf. Değersiz, bayağı, yarım yamalak

Tanımda üç farklı maddeye *gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan üç sözlükbirimin tanımlarında ise *kırtıpil* sözcüğüne yer verilmemiştir.

**1267. Kısarık:** sf. Daha kısa



Sözcüğün tanımında *kıсарak* sözlükbirimi kendisi ile aynı türdeki ögelere göre *kısalık* bakımından *daha* ifadesi ile tasvir edilmiş ve *sentez yöntemi* uygulanmıştır.

**1268. Kısımlamak:** Tek elle avuçlamak

Tanımda *avuçlamak* üst kavramı verilmiş ve ayırt edici özellik olarak *tek elle gerçekleştirilmesi* öne çıkarılarak *analitik tanım* yapılmıştır.

**1269. Kısınmak:** Kendi gereksinimlerini karşılamakta tutumlu davranmak, imsak etmek

Sözcüğün tanımında *tutumlu davranmak* üst kavramı ile cümle çerçevelenmiş ve *kendi gereksinimlerini karşılamak* ayırt edici özelliği verilerek *analitik yöntem* uygulanmıştır. Tanımı destekleyici olarak *imsak etmek* sözlükbirimine gönderme yapılmıştır. *İmsak etmek* maddesinin tanımında ise *kısınmak* sözcüğü eş anlamlı olarak verilmemiştir.

**1270. Kısırғанmak:** Esirgeyip bir şeyi vermekten çekinmek

Tanımda *çekinmek* üst kavramı verilmiş ve sözlükbirimin ayırt edici özelliği iki yönlü betimlenerek *analitik tanım* yapılmıştır.

**1271. Kıсka:** a. Arpacık soğanı

Sözcüğün tanımında sözlük kullanıcısı *arpacık soğanı* maddesine *gönderilmiştir*. Gönderme yapılan maddenin tanımında ise *kıсka* sözcüğü kullanılmamıştır.

**1272. Kısmak:** 8. Pintilik etmek

Tanımda ölçünlü dildeki *pintilik etmek* söz öbeği *karşılık* olarak verilmiştir.

**1273. Kısmık:** sf. Cimri

Sözcüğün tanımında cimri sözlükbirimine *gönderme* yapılmıştır. *Cimri* maddesinin tanımında da *kısmık* sözcüğü eş anlamlı olarak verilmiştir.

**1274. Kış kayıtı:** a. Kış için saklanan yiyecekler

Tanımda *yiyecekler* sözcüğü üst kavram olarak verilmiş ve *saklanma nedeni* ayırt edici özellik olarak öne çıkarılarak *analitik yöntem* uygulanmıştır.

**1275. Kışla:** a. 2. Koyun ve keçi sürülerinin gecelediği veya kışın barındığı kapalı ağıl

Sözcüğün tanımında *ağıl* üst kavramı verilerek *koyun ve keçi sürüleri için kullanılması* yönünden betimlenerek *analitik tanım* yapılmıştır.

**1276. Kışlak:** a. 1. Kışın barınılan yer 2. Kışın orduların, göçebe oymakların hayvanlarıyla birlikte yayladan inip konakladıkları yer

1 numaralı tanımda yer üst kavramı *kışın barınılması* ile nitelenerek *analitik yöntem* uygulanmıştır. 2 numaralı tanımda ise *yer* üst kavramı *ne zaman, kimlerin, ne şekilde* konakladıkları üzerinden betimlenerek *analitik yöntem* uygulanmıştır.

**1277. Kışlamak (II):** Kuş ve kümes hayvanlarını ürkütmek

Tanımda *ürkütme* üst kavramı ile birlikte *kuş ve kümes hayvanları* üzerinden sınırlandırılarak *analitik tanım* yapılmıştır.

**1278. Kıtır:** a. 3. Patlamış mısır

Sözcüğün tanımında ölçünlü dildeki eşanlamlı söz öbeği *karşılık* olarak verilmiştir.

**1279. Kıvracık:** sf. 1. Derli, toplu ve işi kolay 2. Ayağına çabuk, hamar

1 numaralı tanımda ölçünlü dildeki söz öbeği *karşılık* olarak verilmiştir. 2 numaralı tanımda ise *ayağına çabuk* söz öbeği karşılık olarak verilirken *hamarat* sözlükbirimine *gönderme* yapılmıştır. *Hamarat* maddesinin tanımında ise *kıvracık* sözcüğü eşanlamlı olarak verilmemiştir.

**1280. Kıvrak:** sf. 3. Aceleci 4. Güzel, şık, yakışıklı 5. a. İnce tülbent veya ipekli başörtüsü 6. a. Yerli dokuması kara bezden yapılmış köylü kadın yeldirmesi

Sözcüğün 3 ve 4 numaralı tanımlarında dört farklı sözlükbirime *gönderme* yapılmıştır. 4 numaralı tanımda sözlük kullanıcısının gönderildiği şık maddesi TS'de eşesli olarak yer aldığı için göndermenin *şık (I)* maddesine yapılması daha uygun olacaktır. Gönderme yapılan maddelerden *aceleci* sözlükbiriminin tanımında *kıvrak* sözcüğü eşanlamlı olarak verilmiştir. 5 numaralı tanımda ise *tülbent* ve *başörtüsü* üst kavramları tek yönlü olarak betimlenmiş ve *tek yönlü betimleme* yapılmıştır. 6 numaralı tanımda ise *kadın yeldirmesi* üst kavramı verilmiş ve *dokuma özelliği* ile yapımında kullanılan *bezin rengi* ve *kimin kullandığı* üzerinden ayırt edici özellikler verilerek *analitik yöntem* uygulanmıştır.

**1281. Kıvramak:** nsz. 1. Buruşup toplanmak, kıvrıcık duruma gelmek 2. Hızlı yürümek 3. Harekete geçmek

1 numaralı tanımda *toplanmak* sözcüğü betimlenmiş ve “... *duruma gelmek*” kalıp ifadesi ile *analitik yöntem* uygulanmıştır. 2 numaralı tanımda ise *yürümek* üst kavramı tek yönlü olarak nitelenmiş ve *tek yönlü betimleme* yapılmıştır. 3 numaralı tanımda ise *harekete geçmek* maddesine *gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan maddede ise *kıvrakmak* sözcüğü eşanlamlı olarak verilmemiştir.

**1282. Kıvratmak:** İpi katladıktan sonra iyice bükmek veya tel gibi şeyleri burmak

Tanımda *bükme* ve *burma* üst kavramları verilerek betimlenmiş ve ilki *nasıl yapıldığı* ikincisi ise *neye yapıldığı* üzerinden ayırt edici yönler öne çıkarılarak *analitik yöntem* uygulanmıştır.

**1283. Kıyak:** sf. 3. Güzel, biçimli, yakışıklı, düzgün giyimli 4. Kıyıcı, zalim, gaddar

3 numaralı tanımda sözlük kullanıcısı üç farklı maddeye gönderilmiş ve *düzenli giyimli* söz öbeği *karşılık* olarak verilmiştir. Gönderme yapılan üç sözlükbirimin tanımlarında ise *kıyak* sözcüğü kullanılmamıştır. 4 numaralı tanımda da üç farklı sözlükbirime *gönderme* yapılmıştır. *Kıyıcı* sözlükbirimi TS’de eşsesli olarak yer aldığı için göndermenin *kıyıcı (I)* biçiminde yapılması daha uygun olacaktır. Üç sözlükbirimin tanımında ise *kıyak* sözcüğüne yer verilmemiştir.

**1284. Kıyaklaşmak:** nsz. Kıyak duruma gelmek

Tanımda “... *duruma gelmek*” kalıp ifadesi ile sözcüğün kökü üzerinden *tek yönlü betimleme* yapılmıştır.

**1285. Kıyık:** a. 1. İğne, kalın yorgan iğnesi 2. Çuvaldız

1 numaralı tanımda iğne maddesine gönderme yapılmış ve *yorgan iğnesi* üst kavramı tek yönlü olarak nitelenmiş ve *tek yönlü betimleme* yapılmıştır. İğne maddesindeki tanımlarda ise *kıyık* sözcüğü eşanlamlı olarak verilmemiştir. 2 numaralı tanımda ise sözlük kullanıcısı *çuvaldız* maddesine *gönderilmiştir*. *Çuvaldız* maddesindeki tanımda ise *kıyık* sözcüğü eşanlamlı olarak verilmemiştir.

**1286. Kıyın:** a. Güçlü bir kimsenin yasaya veya vicdana aykırı olarak başkasını uğrattığı kötü durum, zulüm

Tanımda *durum* üst kavramı *yasa ve vicdana aykırılık* ve *kötü oluşu* ayırt edici özellikleri verilerek betimlenerek *analitik yöntem* uygulanmıştır. Tanımı destekleyici olarak *zu-*

*lüm* maddesine *gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan maddede ise *kıyın* sözcüğüne yer verilmemiştir.

**1287. Kıyın kıyın:** zf. Kıyıdan, gizli gizli

Sözcüğün tanımında ölçünlü dildeki *eşanlamlı karşılıklar* verilmiştir.

**1288. Kıyışmak:** nsz. 3. Yüreklilik göstermek, cesaret etmek

Tanımda ölçünlü dildeki söz öbeği verilmiş ve *cesaret etmek* maddesine *gönderme* yapılmıştır. *Cesaret etmek* maddesinin tanımında ise *kıyışmak* sözcüğü eşanlamlı olarak verilmemiştir.

**1289. Kıyma:** a. 3. Küçük kuşbaşı etlerden kavru olarak yapılmış kışlık kavurma

Sözcüğün tanımında *kavurma* üst kavramı verilmiş ve *malzemesi* ile *ne zaman yenildiği* ayırt edici özellik olarak öne çıkarılarak *analitik yöntem* uygulanmıştır.

**1290. Kızan (I):** a. 1. Erkek çocuk 2. Silahlı köy delikanlısı 3. Çoluk çocuk

1 numaralı tanımda *çocuk* sözcüğü *cinsiyet* üzerinden betimlenerek *tek yönlü betimleme* uygulanmıştır. 2 numaralı tanımda ise köy delikanlısı üst kavramı *silahlı olması* bakımından betimlenmiş ve *analitik tanım* yapılmıştır. 3 numaralı tanımda sözlük kullanıcısı *çoluk çocuk* maddesine *gönderilmiştir*. Gönderme yapılan maddedeki tanımda ise *kızan (I)* maddesi kullanılmamıştır.

**1291. Kızan (II):** a. Dişi köpek, kedi gibi hayvanların çiftleşme isteği gösterdikleri durum veya zaman

Tanımda durum ve zaman üst kavramları verilerek *dişi köpek, kedi* gibi hayvanlar üzerinden betimleme yapılmış ve *analitik yöntem* uygulanmıştır.

**1292. Kızdırma:** a. 3. Yüksek vücut ısısı, ateş

Tanımda *vücut ısısı* üst kavramı *yüksekliği* ile nitelenerek *analitik yöntem* uygulanmış ve *ateş* maddesine *gönderme* yapılmıştır. *Ateş* maddesinin 5 numaralı tanımında da *kızdırma* sözcüğü eşanlamlı olarak verilmiştir.

**1293. Kızıl:** a. 6. Altın

Sözcüğün tanımında sözlük kullanıcısı *altın* maddesine *gönderilmiştir*. *Altın* maddesindeki tanımlarda ise *kızıl* sözcüğü kullanılmamıştır.

**1294. Kızılboya:** a. Kökboyası

Tanımda ölçünlü dildeki sözlükbirime *gönderme* yapılmıştır. *Kökboyası* maddesindeki tanımda da *kızılboya* sözcüğü eşanlamlı olarak verilmiştir.

**1295. Kızılıcak tarhanası:** a. Kızılıcak suyu ile yoğrularak yapılan tarhana

Sözcüğün tanımında *tarhana* üst kavramı verilmiş ve *malzemesi* ile *yapılma şekli* yönlerinden ayırt edici özellikler verilerek *analitik tanım* yapılmıştır.

**1296. Kızılyara:** a. Şirpençe

Tanımda sözlük kullanıcısı *şirpençe* maddesine *gönderilmiştir*. *Şirpençe* sözlükbiriminin tanımında da *kızılyara* sözcüğü eşanlamlı olarak kullanılmıştır.

**1297. Kızıl yel:** a. Güneyden esen rüzgâr

Sözcüğün tanımında *rüzgâr* üst kavramı verilmiş ve *esme yönü* bakımından nitelenerek *analitik yöntem* uygulanmıştır.

**1298. Kızılyörük:** Yılançık

Tanımda *yılançık* maddesine *gönderme* yapılmıştır. *Yılançık* maddesinin 1 numaralı tanımında *kızılyörük* eşanlamlı olarak verilmiştir.

**1299. Kızlık:** a. 3. Üvey kız

Sözcüğün tanımında sözlük kullanıcısı *üvey kız* maddesine *gönderilmiştir*. Gönderme yapılan maddenin tanımında ise *kızlık* sözcüğü kullanılmamıştır.

**1300. Kızmemesi:** a. 1. Greyfurt 2. Bir tür şeftali

1 numaralı tanımda *greyfurt* sözlükbirimine *gönderme* yapılmıştır. *Greyfurt* maddesinin 1 numaralı tanımında da *kızmemesi* sözcüğü eşanlamlı olarak verilmiştir. 2 numaralı tanımda ise “*bir tür...*” kalıp ifadesi ile *tür üzerinden* ve ayırt edici özellik verilmeden *sentez yöntemi* uygulanmıştır.

**1301. Kilit:** a. 3. Atların alnından alt çenesine uzanan beyazlık

Sözcüğün tanımında beyazlık üst kavramı verilerek *atlarda görülmesi* ve *görüldüğü bölge* ayırt edici özellikleri verilerek *analitik yöntem* uygulanmıştır.

**1302. Kip:** 3. sf. Uygun, tıpatıp gelen 4. sf. Sağlam, dayanıklı

3 numaralı tanımda *uygun* sözlükbirimine *gönderme* yapılmış ve ölçünlü dildeki *tıpatıp gelen* söz öbeği *karşılık* olarak verilmiştir. Gönderme yapılan sözlükbirimin tanımlarında ise kip sözcüğü eşanlamlı olarak verilmemiştir. 4 numaralı tanımda ise sözlük kullanıcısı iki farklı maddeye *gönderilmiştir*. İki sözlükbirimin tanımlarında ise *kip* sözcüğü kullanılmamıştır.

**1303. Kirde:** a. Genellikle mısır unuyla yapılan bir pide türü

Tanımda “bir...türü” kalıp ifadesi ile *pide* üst kavramı verilmiş ve *mısır unuyla yapılmış olma* ayırt edici özelliği verilerek *analitik tanım* yapılmıştır.

**1304. Kirkit:** a. Dokumacılıkta atkı ipliğini sıkıştırmak için kullanılan, demirden veya ağaçtan yapılmış dişli araç

Sözcüğün tanımında *araç* üst kavramı verilmiş ve *kullanım amacı* ile *hammaddesi* üzerinden ayırt edici özellikler verilerek *analitik yöntem* uygulanmıştır.

**1305. Kirloş:** sf. Kirli ve pasaklı

Tanımda iki sözlükbirime *gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan sözlükbirimlerin tanımlarında ise *kirloş* sözcüğü eşanlamlı olarak verilmemiştir.

**1306. Kirmen:** a. Elde yün eğirmeye yarayan tahtadan yapılmış araç

Sözcüğün tanımında *araç* üst kavramı verilerek *neye yaradığı* ve *hammaddesi* betimlenerek *analitik tanım* yapılmıştır.

**1307. Kirtikli:** sf. Kenarları girintili çıkıntılı olan

Tanımda “...olan” kalıp ifadesiyle şekil bakımından tarif edilme yoluna gidilmiş ve *analitik yöntem* uygulanmıştır.

**1308. Kirve:** a. Sünnet olan çocuğun bütün masraflarını üstlendikten sonra sünnet sırasında çocuğu kucağına alarak elini, kolunu tutan ve bütün hayatı boyunca çocuk üzerinde babasına yakın hak taşıyan kimse

Sözcüğün tanımında *kimse* üst kavramı verilerek *sünnet sırasında üstlendiği görevler* ve *yaptıkları* üzerinden ayırt edici özellikler öne çıkarılmış ve *analitik tanım* yapılmıştır.

**1309. Kişi:** a. 4. Eş, koca

Tanımda sözlük kullanıcısı iki farklı sözlükbirime *gönderilmiştir*. Gönderme yapılan *koca* maddesi TS'de eşsesli olarak yer aldığı için göndermenin *koca (I)* biçiminde yapılması kod çözme aşamasında sözlük kullanıcısının işini kolaylaştırmakta faydalı olacaktır. İki sözlükbirimin tanımlarında ise *kişi* sözcüğü kullanılmamıştır.

**1310. Kizir:** a. 1. Köy muhtarı yardımcısı 2. Köy kâhyası 3. Köy bekçisi

Sözcüğün üç tanımında da ölçünlü dildeki farklı söz öbekleri *karşılık* olarak verilmiştir.

**1311. Kocabaş:** a. 4. Pancar, şeker pancarı

Tanımda iki farklı maddeye *gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan *şeker pancarı* maddesinin tanımında da *kocabaş* sözcüğü eşanlamlı olarak verilmiştir.

**1312. Kocabaşı:** a. Köy ihtiyar heyetinin başı, muhtar

Sözcüğün tanımında *baş* üst kavramı verilerek köy ihtiyar heyetine ait olmak ayırt edici özelliği verilerek *analitik yöntem* uygulanmıştır. Tanımı destekleyici olarak *muhtar* maddesine *gönderme* de yapılmıştır. Muhtar maddesindeki tanımlarda ise *kocabaşı* sözcüğü verilmemiştir.

**1313. Koca kuşluk:** a. Öğleye yakın zaman

Tanımda *zaman* üst kavramı verilerek *öğleye yakın olmak* ayırt edici özelliği ile betimleme yapılmış ve *analitik yöntem* uygulanmıştır.

**1314. Koçan:** a. 6. Tapu senedi

Sözcüğün tanımında *tapu senedi* söz öbeği *karşılık* olarak verilmiştir.

**1315. Koçkar:** a. Dövüş için yetiştirilmiş iri koç

Tanımda *koç* üst kavramı ile *yetiştirilme amacı* ve *boyutu* üzerinden ayırt edici özellikler verilmiş ve *analitik tanım* yapılmıştır.

**1316. Koçmak:** 1. Kucaklamak 2. Cinsel ilişkide bulunmak

1 numaralı tanımda sözlük kullanıcısı *kucaklamak* sözlükbirimine *gönderilmiştir*. Gönderme yapılan maddedeki tanımlarda ise *koçmak* sözcüğü verilmemiştir. 2 numaralı tanımda ise ölçünlü dildeki söz öbeği *karşılık* olarak verilmiştir.

**1317. Koçuşmak:** nsz. Kucaklaşmak

Sözcüğün tanımında *kucaklaşmak* maddesine *gönderme* yapılmıştır ancak *kucaklaşmak* maddesindeki tanımda *koçuşmak* sözcüğüne yer verilmemiştir.

**1318. Kokak:** sf. Kötü, pis kokan

Tanımda *kokan* üst kavramı verilmiş ve *kötü* ve *pis* sıfatları ile ayırt edici özellikler verilerek *analitik yöntem* uygulanmıştır.

**1319. Kokmak:** nsz. 5. Koklamak

Sözcüğün tanımında sözlük kullanıcısı *koklamak* maddesine *gönderilmiştir*. *Koklamak* maddesindeki tanımlarda ise *kokmak* sözcüğüne yer verilmemiştir.

**1320. Kokurdan:** a. Kalkerli ve karstik özelliği ağır basan yerlerde çukurlukları bol, engebeli arazi

Tanımda *arazi* üst kavramı *kalkerli*, *karstik*, *çukurlu*, *engebeli* olma ayırt edici özellikleri öne çıkarılarak *analitik tanım* yapılmıştır.

**1321. Kokuşmak:** nsz. 3. Koklaşmak

Sözcüğün tanımında *koklaşmak* sözlükbirimine *gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan maddenin tanımında ise *kokuşmak* sözcüğü eş anlamlı olarak verilmemiştir.

**1322. Kolan:** a. 3. Yünden veya iplikten yapılmış, üzeri işli ince kuşak

Tanımda *kuşak* sözcüğü üst kavram olarak verilmiş ve *yapımındaki malzeme* ve *işlemesi* ile *incelik* ayırt edici özellikleri vurgulanarak *analitik yöntem* uygulanmıştır.

**1323. Kol bağı:** a. Kadın bileziği

Sözcüğün tanımında *kadın bileziği* söz öbeği *karşılık* olarak verilmiştir.

**1324. Kol değirmeni:** a. Bulgur, yarma vb. tahılların öğütülmesinde kullanılan, kol gücü ile çalışan taş değirmen

*Taş değirmen* üst kavramı ile çerçeveselenen tanım cümlesinde, sözlükbirimin *öğüttüğü tahıllar örneklendirme yöntemi* ile verilmiş ve *çalışma mantığı* öne çıkarılarak *analitik tanım* yapılmıştır.

**1325. Koltuk:** a. 10. Mısır ve buğday fidesinin yanlarından çıkan filizler

Sözcüğün tanımında *filiz* üst kavramı verilmiş ve *çıktığı yer* bakımından ayırt edici özellikler betimlenerek *analitik tanım* yapılmıştır.



**1326. Kom:** a. 1. Ağıl, duvar ağılı 2. Yayla evi 3. Bir kimseye ait küçük yerleşim yeri, çiftlik

1 numaralı tanımda sözlük kullanıcısı *ağıl* maddesine gönderilmiş ve *duvar ağılı* söz öbeği *karşılık* olarak verilmiştir. *Ağıl* maddesi TS’de eşsesli olarak yer aldığı için göndermenin *ağıl (I)* biçiminde yapılması daha uygun olacaktır. 2 numaralı tanımda da ölçünlü dildeki söz öbeği *karşılık* olarak verilmiştir. 3 numaralı tanımda ise yerleşim yeri üst kavramı verilerek *aitlik ilişkisi* ve *boyutu* yönlerinden ayırt edici özellikler verilerek *analitik yöntem* uygulanmıştır. Tanımı destekleyici olarak *çiftlik* maddesine *gönderme* yapılmıştır. *Çiftlik* maddesindeki tanımlarda ise *kom* sözcüğüne yer verilmemiştir.

**1327. Konak (II):** a. 1. Kundak çocuklarının başlarında görülen kepek tabakası 2. Gözde oluşan ince tabaka

1 numaralı tanımda *kepek tabakası* üst kavramı verilmiş ve *kundak çocuklarında görülmeye* ayırt edici özelliği ile betimlenerek *analitik tanım* uygulanmıştır. 2 numaralı tanımda ise *tabaka* üst kavramı ile kavram alanı çerçevelenerek *gözde oluşma* ve *ince olma* ayırt edici özellikleri ile *analitik tanım* yapılmıştır.

**1328. Konalga:** a. Göçebe ve yolcuların yolculuk veya göç sırasında konakladıkları sulu ve otlu yer , konak yeri

Tanımda yer üst kavramı belirlenmiş ve kim tarafından ne için kullanıldığı, sulu ve otlu olma ayırt edici özellikleri verilerek *analitik tanım* yapılmıştır. Tanımı destekleyici olarak *konak yeri* söz öbeği verilmiştir.

**1329. Konuklamak:** 1. Konuk olmak 2. Yemeğe çağırmak

1 numaralı tanımda *konuk olmak* maddesine *gönderme* yapılmıştır. *Konuk olmak* sözlükbiriminin tanımında ise *konuklamak* sözcüğü eşanlamlı olarak verilmemiştir. 2 numaralı tanımda ise *yemeğe çağırmak* söz öbeği *karşılık* olarak belirlenmiştir.

**1330. Konur:** sf. Esmer, açık kestane renginde olan

Tanımda *esmer* maddesine *gönderme* yapılmış ve “... olan” kalıp ifadesi üzerinden *açık kestane* ile benzerlik ilişkisi kurularak *sentez yöntemi* uygulanmıştır.

**1331. Koparan:** a. Kolları geriye sarkık cepken biçiminde, beyaz keçeden yapılmış kaytanla işlemeli bir tür ceket

Sözcüğün tanımında “*bir tür ...*” kalıp ifadesiyle *ceket* üst kavramı ifade edilmiş ve *biçim, yapıldığı malzeme, işleme türü* bakımından ayırt edici özellikler verilerek *analitik tanım* yapılmıştır.

**1332. Koşmak:** nsz. 8. Koşmak, hızla gitmek

Tanımda *koşmak* maddesine *gönderme* yapılmış ve *gitmek* üst kavramı *hız* ile betimlenerek *tek yönlü betimleme* yapılmıştır. *Koşmak* sözlükbirimi eşesli olduğu için göndermenin ilgili *koşmak (I)* maddesine yapılması kod çözme açısından daha uygun olacaktır.

**1333. Korkalamak:** nsz. Korkar gibi olmak, biraz korkmak

Sözcüğün tanımında “*... gibi olmak*” kalıp ifadesi ile tanımlanan sözlükbirimin kökü ile morfolojik ilişki kurulmuş ve korkmak üzerinden sözcük tanımlanarak *sentez yöntemi* uygulanmıştır. Tanım cümlesinde virgülden sonra *korkmak* isim fiili tek yönlü olarak betimlenmiş ve *tek yönlü betimleme* yapılmıştır.

**1334. Korluk:** a. 2. Mangal

Tanımda sözlük kullanıcı *mangal* sözlükbirimine *gönderilmiştir*. *Mangal* maddesinin tanımında da *korkluk* sözcüğü eşanlamlı olarak verilmiştir.

**1335. Kostak:** sf. 1. Zarif, kibar, çalımlı, güzel giyinmiş, yakışıklı 2. Yiğit, kabadayı, yürekli

Sözcüğün tanımında dört farklı sözlükbirime *gönderme* yapılmış ve ölçünlü dildeki *güzel giyinmiş* söz öbeği *karşılık* olarak verilmiştir. Gönderme yapılan maddelerdeki tanımlarda *kostak* sözcüğü eşanlamlı olarak verilmemiştir. 2 numaralı tanımda *gönderme* yapılan üç sözlükbirimin tanımlarında ise *kostak* sözcüğü kullanılmamıştır.

**1336. Kostaklanmak:** nsz. Zarif, kibar görünmeye çalışmak, çalım satmak, gösteriş yapmak

Tanımda *görünmeye çalışmak* üst kavramı verilmiş ve *zarif*, *kibar* nitelemeleri ile ayırt edici özellikler öne çıkarılarak *analitik yöntem* uygulanmıştır.

**1337. Koşa:** sf. 1. Çift, eş, ikiz 2. zf. Hep birlikte

1 numaralı tanımda sözlük kullanıcısı üç farklı maddeye *gönderilmiştir*. Üç sözlükbirimin tanımlarında ise *koşa* sözcüğü eşanlamlı olarak işaretlenmemiştir. 2 numaralı tanımda ise ölçünlü dildeki *hep birlikte* söz öbeği *karşılık* olarak verilmiştir.

**1338. Koşaltı:** a. İki hayvanı birbirine koşma veya bağlama

Sözcüğün tanımında *koşma* ve *bağlama* üst kavramları ile kavramsal çerçeve çizilerek ayırt edici özellikleri öne çıkaran bir betimleme yapılarak *analitik yöntem* uygulanmıştır.

**1339. Koşam:** a. 1. Avuç 2. İki avuç dolusu

1 numaralı tanımda *avuç* maddesine *gönderme* yapılmıştır. *Avuç* maddesinin 1 numaralı tanımında da *koşam* sözcüğü eşanlamlı olarak verilmiştir. 2 numaralı tanımda ise *avuç dolusu* söz öbeği *iki* sayı adı ile nitelenerek *tek yönlü betimleme* yapılmıştır.

**1340. Koşamlamak:** nsz. İki elle avuçlamak

Sözcüğün tanımında *avuçlamak* üst kavramı *iki elle* ifadesi ile betimlenerek ayırt edici özellik öne çıkarılmış ve *analitik yöntem* uygulanmıştır.

**1341. Koşuk:** a. 2. Koşma, türkü

Tanımda sözlük kullanıcısı iki farklı maddeye *gönderilmiştir*. İki sözlükbirimin tanımında ise *koşuk* sözcüğü eşanlamlı olarak verilmemiştir.

**1342. Koşun:** a. 1. Asker, yan yana durmuş asker dizisi, saf 2. Yan yana dizilmiş insanların oluşturulduğu dizi 3. Koşu, yarış

1 numaralı tanımda *asker* ve *saf* maddelerine *gönderme* yapılmış ve *asker dizisi* üst kavramı verilerek betimleme yoluyla *analitik tanım* yapılmıştır. Gönderme yapılan iki maddenin tanımında ise *koşun* sözcüğü kullanılmamıştır. 2 numaralı tanımda dizi üst kavramı ile çerçeve çizilmiş ve nasıl oluşturulduğu konusunda ayırt edici özellik verilerek *analitik yöntem* uygulanmıştır. 3 numaralı tanımda ise sözlük kullanıcısı *koşu* ve *yarış* sözlükbirimlerine gönderilmiştir. İki sözlükbirimin tanımında ise *koşun* sözcüğü kullanılmamıştır.

**1343. Kot (III):** a. Yörelere göre değişen ölçüde tahıl alabilen, tahtadan yapılmış bir ölçek

Sözcüğün tanımında *ölçek* üst kavramı verilerek *tahıl alabilme özelliği ve tahtadan yapılması* öne çıkarılarak *analitik tanım* yapılmıştır.

**1344. Kotan:** a. Pulluk, büyük saban

Tanımda sözlük kullanıcısı *pulluk* maddesine *gönderilmiş ve saban* sözcüğü tek yönlü olarak nitelenerek *tek yönlü betimleme* yapılmıştır. *Pulluk* maddesinin tanımında ise *kotan* sözcüğü eşanlamlı olarak verilmemiştir.

**1345. Kov (I):** a. Dedikodu

Sözcüğün tanımında *dedikodu* maddesine *gönderme* yapılmıştır. *Dedikodu* maddesinin tanımında ise *kov* sözcüğü eşanlamlı olarak verilmiştir. Eşesli olan *kov* sözcüğü için doğru işaretlemesi *kov (I)* biçiminde yapılmalıdır.

**1346. Kov (II):** a. Sivrisinek vb. hayvanların ısırmasından korunmak için vücuda sürülen özel sıvı

Tanımda *sıvı* üst kavramı verilerek kavram alanının sınırları çizilmiş ve *vücuda sürülme amacı* ayırt edici özellik olarak öne çıkarılarak *analitik yöntem* uygulanmıştır.

**1347. Kovalık:** a. Sazlık yer

Sözcüğün tanımında *yer* üst kavramı üzerinden tek yönlü bir niteleme yapılarak *tek yönlü betimleme* yapılmıştır.

**1348. Kovan:** a. 3. Yayık

Tanımda sözlük kullanıcısı *yayık* maddesine *gönderilmiştir*. *Yayık* maddesindeki tanımlarda ise *kovan* sözcüğü eşanlamlı olarak verilmemiştir.

**1349. Koyak:** a. 3. Dağlar ve kayalıklarda oluşmuş doğal çukur

Sözcüğün tanımında *çukur* üst kavramı *oluştugu yerler ve doğallık* ile betimlenerek *koyak* sözlükbiriminin ayırt edici özellikleri verilmiş ve *analitik yöntem* uygulanmıştır.

**1350. Koygun:** sf. Dokunaklı, etkili, içli, acıklı

Tanımda dört farklı maddeye *gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan sözlükbirimlerden *acıklı* maddesinin 1 numaralı tanımında *koygun* sözcüğü eşanlamlı olarak verilmiştir.

**1351. Koyuntu:** a. 1. Sıkıntı, üzüntü, keder 2. Sopa, baston koymaya yarayan yer

1 numaralı tanımda sözlük kullanıcısı üç farklı maddeye *gönderilmiştir*. Üç sözlükbirimin tanımında ise koyuntu sözcüğüne yer verilmemiştir. 2 numaralı tanımda ise sopa maddesine gönderme yapılmış ve yer üst kavramı verilerek sözlükbirimin *ne işe yaradığına* dair ayırt edici özellik verilerek *analitik yöntem* uygulanmıştır.

**1352. Kozalak:** a. 3. Olmamış, kuru, ham meyve

Tanımda *meyve* üst kavramı verilerek üç farklı sözcükle ayırt edici özellikler sıralanmış ve *analitik tanım* yapılmıştır.

**1353. Köken:** a. 4. Kavun, karpuz, kabak vb. bitkilerin toprak üstünde yayılan dalları

Sözcüğün tanımında *dal* üst kavramı *örneklendirme yöntemiyle* bazı bitkilerle *aitlik ilişkisi* kurulmuş ve *toprak üstünde yayılma* ayırt edici özelliği verilerek *analitik yöntem* uygulanmıştır.

**1354. Kökertmek:** 1. Köklemek 2. Fide, sebze veya asma çubuğunun ufaklarını kökleriyle çıkararak başka yere dikmek

1 numaralı tanımda sözlük kullanıcısı *köklemek* maddesine *gönderilmiştir*. *Köklemek* maddesi TS'de eşsesli olarak yer aldığı için göndermenin *köklemek (I)* biçiminde yapılması daha uygun olacaktır. 2 numaralı tanımda ise *dikmek* üst kavramı verilmiş ve *neyin, nasıl dikildiği* yönlerinden ayırt edici özellikler verilerek *analitik tanım* yapılmıştır.

**1355. Kölçer:** a. Tanelere zarar veren bir buğday hastalığı

Sözcüğün tanımında “*bir...*” kalıp ifadesiyle *buğday hastalığı* üst kavramı verilmiş ve *tanelere zarar verme* ayırt edici özelliği öne çıkarılarak *analitik yöntem* uygulanmıştır.

**1356. Kölük:** a. İş ve yük hayvanı

Tanımda ölçünlü dildeki eşanlamlı söz öbeği *karşılık* olarak verilmiştir.

**1357. Kömüş:** a. Manda (I)

Sözcüğün tanımında *manda (I)* maddesine *gönderme* yapılmıştır. *Manda (I)* sözlükbiriminin tanımında da *kömüş* sözcüğü eşanlamlı olarak verilmiştir.

**1358. Köpelemek:** nsz. 1. Çok yorulmak 2. Varlık, güç ve sağlık yönünden düşkünlüşmek

1 numaralı tanımda *yorulmak* üst kavramı tek yönlü olarak betimlenmiş ve *tek yönlü betimleme* yapılmıştır. 2 numaralı tanımda ise *düşkünleşmek* üst kavramı verilerek üç yönlü olarak ayırt edici özellikler verilerek *analitik yöntem* uygulanmıştır.

**1359. Köpekmemesi:** a. Koltuk altında çıkan iltihaplı çıban

Sözcüğün tanımında *çıban* üst kavramı çerçevesinde sözlükbirimin *nerede çıktığı* ve *iltihaplı olması* ayırt edici özellikleri verilerek *analitik tanım* yapılmıştır.

**1360. Köpek soyu:** ünl. “Alçak, soysuz” anlamlarında bir sövgü sözü

Tanımda sözcüğün *hangi görevde* kullanıldığı *sövgü sözü* ifadesiyle belirtilmiş ve anlamı da belirtilerek *kurala dayalı tanımlama* yapılmıştır.

**1361. Köpülemek:** Şilte, yastık, yorgan vb.ni kalın ve aralıklı, sıkıca dikmek

Sözcüğün tanımında dikmek üst kavramı verilmiş ve ayırt edici özellikler *neylerin dikildiği* örneklendirme yöntemiyle verilerek *nasıl dikildiği* ayırt edici özelliği öne çıkarılmış ve *analitik tanım* yapılmıştır.

**1362. Köre:** a. 1. Karınca yuvası 2. Demirci körüğünün, kömürlerin yandığı bölüme açılan deliği

1 numaralı tanımda *karınca yuvası* maddesine *gönderme* yapılmıştır. 2 numaralı tanımda ise *delik* üst kavramı verilerek sözlükbirimin *demir körüğü* ile *aitlik ilişkisi* ve *açıldığı bölüm* açısından betimleme yapılarak *analitik yöntem* uygulanmıştır.

**1363. Köroğlu:** a. Kocanın karısına verdiği ad

Sözcüğün tanımında *ad* üst kavramı ile çerçeve çizilerek sözlükbirimin ayırt edici özelliği betimlenmiş ve *analitik tanım* yapılmıştır.

**1364. Kör sıçan:** a. Köstebek

Tanımda sözlük kullanıcısı *köstebek* maddesine *gönderilmiştir*. *Köstebek* maddesinin tanımında da *kör sıçan* söz öbeği *karşılık* olarak verilmiştir.

**1365. Köseği:** a. 1. Ateş karıştırmaya yarayan odun veya demir 2. Ucu yanık odun, eğsi

1 numaralı tanımda üst kavramlar *odun* ve *demir* olarak verilmiş ve *ne için kullanıldığı* yönünden ayırt edici özellik verilerek *analitik yöntem* uygulanmıştır. 2 numaralı tanımda ise odun üst kavramı *uçtaki yanıklık* ile nitelenerek *analitik tanım* yapılmıştır. Tanımı

destekleyici olarak *eğsi* sözlükbirimine gönderme yapılmıştır. *Eğsi* maddesindeki tanımında da *köseği* sözcüğü eşanlamlı olarak verilmiştir.

**1366. Kösem:** a. Kösemen

Sözcüğün tanımında *kösemen* maddesine *gönderme* yapılmıştır. *Kösemen* maddesindeki tanımlarda ise *kösem* sözcüğü kullanılmamıştır.

**1367. Kösemen:** a. 1. Sürünün önünden giderek ona kılavuzluk eden koç veya teke 2. Dövüşken iri koç veya teke 3. Yol gösteren kılavuz

1 numaralı tanımında *koç* ve *teke* üst kavramları verilmiş ve ayırt edici özellik olarak *önden giderek sürüye kılavuzluk etmek* öne çıkarılarak *analitik yöntem* uygulanmıştır. 2 numaralı tanımında *koç* ve *teke* üst kavramları verilerek iki açıdan betimlenmiş ve *analitik yöntem* uygulanmıştır. 3 numaralı tanımında ise *kılavuz* üst kavramı *yol gösterme* açısından tek yönlü olarak betimlenmiş ve *tek yönlü betimleme* yapılmıştır.

**1368. Kösnü:** a. Şehvet

Tanımda *şehvet* maddesine *gönderme* yapılmıştır. *Şehvet* maddesinin 1 numaralı tanımında da *kösnü* sözcüğü eşanlamlı olarak verilmiştir.

**1369. Kösnük:** sf. Eş isteme dönemi gelmiş (hayvan)

Sözcüğün tanımında *hayvan* üst kavramı verilmiş ve *eş isteme dönemi* ayırt edici özellik olarak öne çıkarılarak *analitik yöntem* uygulanmıştır.

**1370. Köşeklemek:** nsz. Deve yavrulamak

Tanımda *yavrulamak* üst kavramı *deve* ile ilişkilendirilerek tek yönlü olarak betimlenmiş ve *tek yönlü betimleme* yapılmıştır.

**1371. Kubarmak:** (nsz) 1. Hindi veya güvercinin tüyleri kabarmak 2. mec. Çalımlı bir tavır takınmak

1 numaralı tanımında *kabarmak* üst kavramı verilmiş ve *hindi ve güvercin tüyleri* bakımından betimlenerek *analitik yöntem* uygulanmıştır. 2 numaralı tanımında ise *tavır takınmak* üst kavramı verilmiş ve *çalımlı* sözcüğü ayırt edici özellik olarak öne çıkarılarak *analitik tanım* yapılmıştır.

**1372. Kubaşmak:** nsz. İmece ile iş yapmak, yardımlaşmak

Tanımda *iş yapmak* söz öbeği üst kavram olarak verilmiş ve *imece* nitelemesi ayırt edici özelliği öne çıkarılarak *analitik yöntem* uygulanmıştır. Tanımı destekleyici olarak *yardımlaşmak* sözlükbirimine *gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan maddede ise *kubasmak* sözcüğü kullanılmamıştır.

**1373. Kubat:** sf. 1. Kaba, biçimsiz 2. Davranışları kaba olan

1 numaralı tanımda iki farklı sözlükbirime *gönderme* yapılmıştır. İki sözlükbirimin tanımlarında ise *kubat* sözcüğü eşanlamlı olarak verilmemiştir. 2 numaralı tanımda ise “... olan” kalıp ifadesi tek yönlü olarak betimlenerek *tek yönlü betimleme* yapılmıştır.

**1374. Kulle:** a. Büyük bağ evi

Tanımda *bağ evi* üst kavramı verilerek *boyut* bakımından ayırt edici özellik öne çıkarılmış ve *tek yönlü betimleme* yapılmıştır.

**1375. Kulunluk:** a. Kısarak, eşek vb. hayvanlarda döl yatağı

Sözcüğün tanımında *döl yatağı* üst kavramı ile kavramsal çerçeve çizilmiş ve *örnekendirme yöntemi* ile ilişkili hayvanlar sıralanarak öne çıkarılmış ve *analitik yöntem* başvurulmuştur.

**1376. Kumpir:** a. 2. Patates

Tanımda sözlük kullanıcısı *patates* maddesine *gönderilmiştir*. *Patates* maddesinde ise *kumpir* sözcüğüne yer verilmemiştir.

**1377. Kumuç:** a. 1. Sivrisineğe benzer çok küçük bir tür sinek 2. İçine et veya peynir konarak yapılan bir tür sigara böreği

1 numaralı tanımda “bir tür...” kalıp ifadesi ile *sinek* üst kavramı verilmiş ve *sivrisinek* ile benzerlik ilişkisi kurularak küçük olma ayırt edici özelliği öne çıkarılmıştır. Tanımda *benzerlik ilişkisi kurulması* genellikle sentez tanımlarında görülen bir özelliktir ancak sentez tanımlarında ayırt edici özellik bulunmaz dolayısıyla sözcüğün tanımı *analitik tanıma* daha yakındır. 2 numaralı tanımda ise “bir tür...” kalıp ifadesi ile *sigara böreği* üst kavramı verilerek sözlükbirimin *içindeki malzeme* ayırt edici özellik olarak verilmiş ve *analitik tanım* yapılmıştır.

**1378. Kunduru:** a. Başağı dört sıradan oluşan, bir tür sert, sarı, iyi buğday



Sözcüğün tanımında *buğday* sözcüğü ile kavramsal çerçeve çizilerek, *başak sırası*, *sertlik*, *renk* bakımından ayırt edici özellikler verilmiş ve *analitik yöntem* uygulanmıştır.

**1379. Kunt:** sf. Ağır, kalın, dayanıklı ve sağlam

Tanımda sözlük kullanıcısı dört farklı sözlükbirime *gönderilmiştir*. *Kalın* sözcüğü TS'de eşsesli olarak yer aldığı için göndermenin *kalın (I)* maddesi işaretlenerek yapılması daha uygun olacaktır. Dört sözlükbirimin tanımlarında ise *kunt* sözcüğü kullanılmamıştır.

**1380. Kurada:** sf. 1. İşe yaramaz, yıpranmış, eskimiş, bozulmuş (eşya) 2. Gelişmemiş, cılız

1 numaralı tanımda *eşya* üst kavramı verilerek sözlükbirimin dört farklı ayırt edici özelliği öne çıkarılarak *analitik tanım* yapılmıştır. 2 numaralı tanımda ise gelişmemiş sözcüğü *karşılık* olarak verilmiş ve *cılız* sözlükbirimine *gönderme* yapılmıştır. *Cılız* maddeindeki tanımlarda ise *kurada* sözcüğüne yer verilmemiştir.

**1381. Kurban:** 2. ünl. İçtenliği belirten bir seslenme sözü

Sözcüğün tanımında “bir ... sözü” kalıp ifadesi ile sözcüğün *görevi üzerinden* tek yönlü bir tanım yapılmış ve *kurala dayalı yöntemi* uygulanmıştır.

**1382. Kurca:** a. Karıştırma, kaşıma

Tanımda iki farklı maddeye *gönderme* yapılmıştır. Gönderilen maddelerin tanımlarında ise *kurca* sözcüğüne yer verilmemiştir.

**1383. Kursak:** a. 4. Boğaz

Sözcüğün tanımında sözlük kullanıcısı *boğaz* sözlükbirimine *gönderilmiştir*. *Boğaz* maddesinin 1 numaralı tanımında da *kursak* sözcüğü eşanlamlı olarak kullanılmıştır.

**1384. Kursaklı:** sf. 2. Guatr hastalığı olan (kimse)

Tanımda kimse üst kavramı verilmiş ve tek yönlü betimlenerek ayırt edici özellik öne çıkarılmış ve *tek yönlü betimleme* yapılmıştır.

**1385. Kurut:** a. Kurutulmuş süt ürünü

Sözcüğün tanımında *süt ürünü* söz öbeği karşılık olarak verilmiş ve *kurutulmuş* ayırt edici özelliği ile *analitik yöntem* uygulanmıştır.

**1386. Kuşane:** a. Özellikle kuş etlerini pişirmekte kullanılan, yayvan, küçük tencere

Tanımda *tencere* sözcüğü ile kavramsal çerçeve çizilerek *kullanımı, şekli, ve boyutu* üzerinden betimleme yapılarak ayrıntılı bir *analitik tanım* yapılmıştır.

**1387. Kutnu:** a. Pamuk veya ipekle karışık pamuktan dokunmuş kalın, ensiz kumaş türü

Sözcüğün tanımında *kumaş türü* ifadesi ile üst kavram belirtilerek sözlükbirimin dokunduğu kumaşın *malzemesi, kalınlığı* bakımlarından ayırt edici özellikler verilmiş ve *analitik yöntem* uygulanmıştır.

**1388. Kuymak:** a. 1. Mısır ununun erimiş tereyağıyla kavrulması, su eklenmesi, bir miktar peynir katılması ve bir süre kaynatılmasıyla elde edilen yemek 2. Karadeniz bölgesinde ve özellikle Trabzon’da yapılan bir yemek türü

1 numaralı tanımda *yemek* sözcüğü üst kavram olarak verilmiş ve *yemeğin malzemesi ve yapılışı* yönünden ayırt edici özellikler öne çıkarılarak *analitik tanım* yapılmıştır. 2 numaralı tanımda ise “*bir...türü*” kalıp ifadesiyle *yemek* üst kavramı belirtilmiş ve *yapıldığı yer* ayırt edici özellik olarak verilerek *analitik yöntem* uygulanmıştır.

**1389. Kuyruklu:** 2. a. Akrep

Tanımda sözlük kullanıcısı *akrep* maddesine *gönderilmiştir*. TS’de *akrep* sözcüğü eşsesli olduğu için göndermenin *akrep (I)* maddesine yapılması kodlama açısından daha uygun olacaktır. *Akrep (I)* maddesinin tanımında da *kuyruklu* sözcüğü eşanlamlı sözcük olarak verilmiştir.

**1390. Kuzu dişi:** a. 2. İleri yaşlarda çıkan diş, peynir dişi

Tanımda *diş* üst kavramı verilerek *ileri yaşlarda çıkma* ayırt edici özelliği öne çıkarılmış ve *analitik tanım* yapılmıştır. Tanımı destekleyici olarak *peynir dişi* maddesine de gönderme yapılmıştır. *Peynir dişi* sözlükbiriminin tanımında da *kuzu dişi* sözcüğü eşanlamlı olarak verilmiştir.

**1391. Kuzuluk:** a. 3. Kuzu kapısı

Sözcüğün tanımında *kuzu kapısı* maddesine *gönderme* yapılmış ve *kuzu kapısı* maddesinin tanımında da *kuzuluk* sözcüğü eşanlamlı olarak verilmiştir.

**1392. Küçürek:** sf. Biraz küçük

Tanımda küçük sözcüğü tek yönlü olarak nitelenmiş ve *tek yönlü betimleme* yapılmıştır.

**1393. Küf:** a. 2. Pas

Sözcüğün tanımında *pas* maddesine *gönderme* yapılmıştır. *Pas* sözcüğü eşesli olduğu için göndermenin *pas (I)* biçiminde yapılması daha uygun olacaktır. *Pas (I)* maddesindeki tanımlarda ise küf sözcüğü kullanılmamıştır.

**1394. Küflüce:** a. Mantar hastalığı

Tanımda sözlük kullanıcısı *mantar hastalığı* maddesine *gönderilmiştir*. Gönderme yapılan maddedeki 2 numaralı tanımda da *küflüce* sözcüğü eş anlamlı sözcüklerden biri olarak verilmiştir.

**1395. Kükre:** sf. Öfke veya cinsel istek yüzünden saldırgan bir durum alan (hayvan)

Sözcüğün tanımında *hayvan* üst kavramı verilerek sözlükbirimin *saldırgan bir durum alma* ayırt edici özelliği sebebi betimlenerek öne çıkarılmış ve *analitik yöntem* uygulanmıştır.

**1396. Kül çöreği:** a. Külde pişirilen çörek

Tanımda kavramsal çerçeve *çörek* sözcüğü ile çizilmiş ve *külde pişirilme* ayırt edici özelliği verilerek *analitik tanım* yapılmıştır.

**1397. Küldöken:** a. Kadın, eş

Sözcüğün tanımında iki farklı sözlükbirime *gönderme* yapılmıştır. İki maddenin tanımlarında ise *küldöken* sözcüğü verilmemiştir.

**1398. Külte:** a. 3. Demet, bağlam

Tanımda sözlük kullanıcısı iki maddeye *gönderilmiştir*. Gönderme yapılan sözlükbirimlerin tanımlarında ise *külte* sözcüğü kullanılmamıştır.

**1399. Kümültü:** a. Kırılarda, ormanlarda eğreti olarak yapılmış bekçi veya avcı kulübesi

Sözcüğün tanımında *bekçi/avcı kulübesi* üst kavramı ile kavramsal çerçeve çizilerek sözlükbirimin ayırt edici özelliği verilmiş ve *analitik yöntem* uygulanmıştır.

**1400. Küncü:** a. Susam tanesi

Tanımda ölçünlü dildeki söz öbeği *karşılık* olarak verilmiştir.

**1401. Küpleği:** a. Küreğin, baltanın sap takılan yeri

Sözcüğün tanımında *yer* sözcüğü ile kavramsal çerçeve çizilmiş ve *kürek, balta* üzerinden aitlik ilişkisi kurularak *sap takılma* ayırt edici özelliği verilmiş ve *analitik tanım* yapılmıştır.

**1402. Küpleme:** a. Karında su birikmesi sebebiyle oluşan, şişmeyle beliren hastalık

Tanımda *hastalık* üst kavramı verilmiş ve sözlükbirimin *nasıl oluştuğu* ile *belirtisi* üzerinden ayırt edici özellikler öne çıkarılarak *analitik yöntem* uygulanmıştır.

**1403. Kürnemek:** nsz. Hayvanlar sıcağın veya soğğun etkisiyle birbirine sokulup toplanmak

Sözcüğün tanımında *toplanmak* sözcüğü ile kavramsal çerçeve çizilmiş ve ayırt edici özellikler betimlenerek *analitik tanım* yapılmıştır.

**1404. Kürsü:** a. 3. Sandalye

Sözcüğün tanımında *sandalye* maddesine *gönderme* yapılmıştır. *Sandalye* sözlükbiriminin tanımlarında ise *kürsü* sözcüğü kullanılmamıştır.

**1405. Kürtün (I):** a. Yük hayvanlarına vurulan semer, palan

Tanımda *semer* üst kavramı verilerek sözlükbirimin ayırt edici özelliği *yük hayvanlarına vurulması* olarak öne çıkarılmış ve *analitik tanım* yapılmıştır. Tanımı destekleyici olarak *palan* sözlükbirimine *gönderme* yapılmıştır.

**1406. Kürtün (II):** a. Rüzgârın etkisiyle kuytu yerlere toplanmış kar yığını

Sözcüğün tanımında *kar yığını* söz öbeği ile kavram alanı oluşturulmuş ve sözlükbirimin toplanma *hangi etkiyle* ve *nereye toplandığı* sorularına cevap verecek biçimde ayırt edici özellikleri verilerek *analitik yöntem* uygulanmıştır.

**1407. Küseğen:** sf. 1. Çabuk ve sık sık küsen (kimse)

Tanımda *kimse* üst kavramı verilerek ayırt edici özellikler betimlenmiş ve *analitik tanım* yapılmıştır.

**1408. Küskü:** a. 2. Taş kaldırmakta kullanılan uzun demir çubuk veya basit, ağaçtan kaldıraç

Sözcüğün tanımında *çubuk* ve *kaldıraç* sözcükleri ile kavramsal çerçeve çizilmiş ve sözlükbirimin ayırt edici özellikleri *kullanım amacı*, *uzunluk*, *basitlik* ve *hammadde* açısından betimlenerek *analitik yöntem* uygulanmıştır.

**1409. Küskün:** sf. 3. Gelişmemiş, küçük kalmış

Tanımda ölçünlü dildeki iki öge *karşılık* olarak verilmiştir.

**1410. Küsü:** a. Küskünlük

Sözcüğün tanımında sözlük kullanıcısı *küskünlük* maddesine *gönderilmiştir*. *Küskünlük* maddesinde de *küsü* sözcüğü eşanlamlı olarak verilmiştir.

**1411. Küşüm:** a. 1. Kuşku 2. Kaygı

Her iki tanımda da ölçünlü dildeki maddeye *gönderme* yapılmıştır. İki maddedeki tanımlarda ise *küşüm* sözcüğüne yer verilmemiştir.

**1412. Küşümlenmek:** nsz. 1. Kuşkulanmak 2. Kaygılanmak

İki tanımda da ölçünlü dildeki karşılıklara *gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan maddelerin tanımlarında ise *küşümlenmek* sözcüğü kullanılmamıştır.

## L Maddesi

**1413. Laza:** a. Bal koymaya yarayan küçük tekne

Tanımda *tekne* sözcüğü verilerek üst kavram belirtilmiş ve ayırt edici özellik olarak *bal koymakta kullanılması* ile *küçüklük* öne çıkarılmış ve *analitik tanım* yapılmıştır.

**1414. Lazut:** a. Mısır

Sözcüğün tanımında *mısır* sözlükbirimine *gönderme* yapılmıştır. *Mısır* maddesindeki tanımlarda ise *lazut* sözcüğüne yer verilmemiştir.

**1415. Leçe:** a. Taşlı tarla

Tanımda *tarla* sözcüğü *taşlı olması* ile nitelenerek tek yönlü bir betimleme yapılmış ve *kalıplaşmış analitik yöntem*e başvurulmuştur.

**1416. Leçek:** a. Başörtüsü, yün atkı

Sözcüğün tanımında *başörtüsü* maddesine *gönderme* yapılmış ve *atki* üst kavramı yapıldığı malzeme bakımından tek yönlü olarak betimlenerek *analitik yöntem* uygulanmıştır. *Başörtüsü* maddesindeki tanımda da *leçek* sözcüğü eşanlamlı olarak kullanılmıştır.

**1417. Lığlamak:** nsz. Sel, akarsu, ince çamur, birikinti getirip yağmak

Tanımda *yağmak* sözcüğü ile üst kavram belirlenmiş ve getirilen malzemeler betimlenerek ayırt edici özellik ifade edilmiş ve *analitik tanım* yapılmıştır.

**1418. Limon tozu:** a. Sitrik asit

Sözcüğün tanımında sözlük kullanıcısı ölçünlü dildeki maddeye *gönderilmiştir*. *Sitrik asit* maddesinin analitik tanımında da *limon tozu* söz öbeği eşanlamlı olarak verilmiştir.

**1419. Link (I):** Atın eşkin yürüyüşü

Tanımda kullanılan *eşkin* sözcüğü eşsesli bir sözcük olduğu için *eşkin (I)* biçiminde tanımda yer alması daha uygun olacaktır. Sözcüğün tanımında yürüyüş sözcüğü üst kavram olarak verilmiş ve betimlenerek *analitik yöntem* uygulanmıştır.

**1420. Loda:** a. 1. Küme, yığın 2. Demet 3. Taneli veya tanesiz saman yığını 4. Üzeri toprak veya ota örtülmüş saman yığını

1 ve 2 numaralı tanımlarda ölçünlü dildeki maddelere *gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan sözlükbirimlerin tanımlarında ise *loda* sözcüğü kullanılmamıştır. 3 numaralı tanımda ise *saman yığını* söz öbeği üst kavram olarak belirlenmiş ve *tanelilik* ve *tanesizlik* ayırt edici özellikleri verilerek *analitik tanım* yapılmıştır. 4 numaralı tanımda *saman yığını* üst kavramı üzerinin *neyle örtüldüğü* üzerinden betimlenerek *analitik yöntem* uygulanmıştır.

**1421. Loğ:** a. Yollarda, tarlalarda toprağı ezme veya toprak damlı evlerin üstündeki killi toprağı sert bir katman durumuna getirmek için dam üzerinde yuvarlanan, silindir biçimindeki ağır taş, yuvgu, yuvak

Tanımda taş sözcüğü üst kavram olarak verilmiş ve sözlükbirimin *ne için* ve *nasıl kullanıldığı*, *biçimi*, *ağırlığı* yönlerinden ayırt edici özellikleri verilerek *analitik tanım* yapılmıştır. Tanımı destekleyici olarak iki madde eşanlamlı olarak verilmiştir. İki madde nin tanımlarında ise sözlük kullanıcısı *loğ* maddesine gönderilmiştir.

**1422. Loğlamak:** Üzerinde loğ gezdirip toprağı bastırmak, sıkıştırmak

Sözcüğün tanımında *bastırmak* üst kavramı verilmiş ve betimleme yapılarak ayırt edici özellikler öne çıkarılmış ve *analitik tanım* yapılmıştır. *Sıkıştırmak* sözlükbirimine de *gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan maddede ise *loğlamak* sözcüğüne yer verilmemiştir.

**1423. Lokanta:** a. 2. Aşçı

Tanımda sözlük kullanıcısı *aşçı* maddesine *gönderilmiştir*. *Aşçı* maddesindeki tanımlarda ise *lokanta* sözcüğü kullanılmamıştır.

**1424. Lokman ruhu:** a. Eter

Sözcüğün tanımında *eter* sözlükbirimine *gönderme* yapılmıştır. *Eter* maddesinin 2 numaralı tanımında da *lokman ruhu* sözcüğü eşanlamlı olarak verilmiştir.

**1425. Lort:** a. 3. mec. Çok zengin kimse 4. mec. Sükseli, kalantor, gösterişli kimse

3 numaralı tanımında *kimse* üst kavramı verilmiş ve *zenginliği derecelendirilerek analitik tanım* yapılmıştır. 4 numaralı tanımında *kimse* üst kavramı üç farklı sıfatla betimlenerek *analitik yöntem* uygulanmıştır.

**1426. Lök (I):** a. Yedi yaşından büyük erkek boz deve

Tanımda deve üst kavramı verilerek ayırt edici özellikler, *yaş*, *cins* ve *boz* renk üzerinden betimlenerek *analitik tanım* yapılmıştır.

**1427. Lök (II):** a. Kireç, zeytinyağı, pamuk ve yumurta akının karıştırılması yoluyla, kırık çanak çömlekleri, künkleri birleştirmekte kullanılan macun, lökün

Sözcüğün tanımında *macun* sözcüğü ile kavramsal çerçeve çizilmiş ve *malzeme*, *yapım*, *kullanım* açısından ayırt edici özellikler verilerek *analitik yöntem* uygulanmıştır.

**1428. Löklemek:** Löklerle yapıştırmak

Tanımda *yapıştırmak* sözcüğü sözlükbirim ile morfolojik ilişki vasıtasıyla tekyönlü olarak betimlenmiş ve *tek yönlü betimleme* yapılmıştır.

**1429. Lüle:** a. 3. Su akan musluksuz boru

Sözcüğün tanımında *boru* üst kavramı verilmiş ve *su için kullanılma*, *musluksuz olma* ayırt edici özellikleri öne çıkarılarak *analitik yöntem* uygulanmıştır.

**M Maddesi**

**1430. Madımak:** a. İlkbaharda kırlarda yetişen, ufak yeşil yapraklı, ıspanak gibi pişirilip yenilen bir bitki

Tanımda *bitki* sözcüğü ile üst kavram belirtilmiş ve sözlükbirimin *yetiştigi yer, yaprak tipi, ıspanak ile benzerliği* ve *yenilebilmesi* açılarından ayırt edici özellikler verilerek *analitik tanım* yapılmıştır.

**1431. Mahkeme:** a. 2. Yargılama

Sözcüğün tanımında sözlük kullanıcısı *yargılama* maddesine *gönderilmiştir*. *Yargılama* maddesindeki 2 numaralı tanımda ise *muhakeme* sözcüğü *eşanlamlı* olarak verilmiş ancak *mahkeme* sözcüğü kullanılmamıştır.

**1432. Mahkeme kapısı:** a. Mahkeme

Tanımda *mahkeme* sözlükbirimine *gönderme* yapılmıştır. *Mahkeme* maddesinin 1 numaralı tanımında da *mahkeme kapısı* söz öbeği karşılık olarak verilmiştir.

**1433. Mahpus:** 3. a. Hapishane

Sözcüğün tanımında sözlük kullanıcısı *hapishane* sözlükbirimine *gönderilmiştir*. *Hapishane* maddesinde ise *mahpus* sözcüğü kullanılmamıştır.

**1434. Makine:** a. 3. Araba, otomobil

Tanımda iki farklı sözlükbirime *gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan sözlükbirimlerin tanımlarında ise *makine* sözcüğüne yer verilmemiştir.

**1435. Malak:** a. Manda yavrusu

Sözcüğün tanımında ölçünlü dildeki söz öbeği *karşılık* olarak verilmiştir.

**1436. Malaklamak:** nsz. Manda, yavrulamak

Tanımda yavrulamak sözcüğü *manda* ile ilişkilendirilmiş ve *tek yönlü betimleme* yapılmıştır.

**1437. Malama:** a. Samanla karışık tahıl

Sözcüğün tanımında *tahıl* üst kavramı verilmiş ve ayırt edici özellik olarak *samanla karışık olma* öne çıkarılarak *analitik yöntem* uygulanmıştır.

**1438. Malaz:** a. 1. Sulak yer 2. Sürülmemiş, ot bürünmüş toprak 3. Su altında kalan, su basmış tarla



1 numaralı tanımında ölçünlü dildeki söz öbeği *karşılık* olarak verilmiştir. 2 numaralı tanımında ise *toprak* sözcüğü ile kavramsal çerçeve çizilmiş ve *sürülmeme* ile *otlu olma* açısından ayırt edici özellikler öne çıkarılmış ve *analitik tanım* yapılmıştır. 3 numaralı tanımında *tarla* üst kavramı *su basılmış olma* açısından betimlenerek *analitik yöntem* uygulanmıştır.

**1439. Malkıran:** a. Hayvan vebası

Tanımda ölçünlü dildeki söz öbeği *karşılık* olarak verilmiştir.

**1440. Mandal (II):** a. Evlek

Sözcüğün tanımında sözlük kullanıcısı *evlek* maddesine *gönderilmiştir*. *Evlek* sözlükbirimindeki tanımlarda ise *mandal (II)* sözcüğü kullanılmamıştır.

**1441. Mankafa:** sf. 2. Sakağı hastalığına tutulmuş (at)

Tanımda *at* sözcüğü ile üst kavram belirlenerek *sakağı hastalığına tutulmak* ayırt edici özellik olarak verilmiş ve *analitik yöntem* uygulanmıştır.

**1442. Mankafalık:** a. 2. Atlarda görülen süreğen, şiddetli sakağı

Sözcüğün tanımında *sakağı* üst kavramı, *atlarda görülme*, *süreklilik* ve *şiddetli olma* ayırt edici özellikleri verilerek betimlenmiş ve *analitik tanım* yapılmıştır.

**1443. Mapus:** a. 1. Mahpus 2. Mapushane, cezaevi, hapishane

İki tanımında dört farklı maddeye *gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan sözlükbirimlerden *cezaevi* sözcüğünün tanımında *mapus* eş anlamlı olarak verilmiştir.

**1444. Mapushane:** a. Cezaevi

Tanımda sözlük kullanıcısı *cezaevi* maddesine *gönderilmiştir*. *Cezaevi* sözlükbiriminin tanımında ise *mapushane* sözcüğü kullanılmıştır.

**1445. Maraba:** a. 1. Çiftçi 2. Ortakçı

Her iki tanımında da ölçünlü dildeki maddeye *gönderme* yapılmıştır. *Ortakçı* maddesinin 1 numaralı tanımında da *maraba* sözcüğü eş anlamlı olarak verilmiştir.

**1446. Maraza:** a. 1. Hastalık 2. Anlaşmazlık, çekişme, kavga

Sözcüğün her iki tanımında da dört farklı maddeye *gönderme* yapılmıştır. *Hastalık* ve *anlaşmazlık* sözlükbirimlerinin tanımlarında da *maraza* sözcüğü kullanılmıştır.

**1447. Marazlanmak:** nsz. Hastalanmak, hasta olmak

Tanımda iki sözlükbirime *gönderme* yapılmıştır. İki maddenin tanımında ise *marazlanmak* sözcüğüne yer verilmemiştir.

**1448. Martin:** a. Tek kurşun atan bir tür tüfek

Sözcüğün tanımında “*bir tür ...*” kalıp ifadesi ile *tüfek* üst kavramı verilmiş ve sözlükbirimin *tek kurşun atma* ayırt edici özelliği öne çıkarılarak *analitik yöntem* uygulanmıştır.

**1449. Masum:** 3. a. Küçük çocuk

Tanımda *çocuk* üst kavramı verilerek sözlükbirime ait *küçüklük* özelliği verilerek tek yönlü bir *tek yönlü betimleme* yapılmıştır.

**1450. Maşala:** a. Bağ ve bahçelerde kenarları set biçiminde birbirinden ayrılan, genellikle dikdörtgen toprak parçası

Sözcüğün tanımında *toprak parçası* söz öbeği üst kavram olarak belirlenmiş ve sözlükbirimin ayırt edici özellikleri *kenarlarının ayrılma biçimi* öne çıkarılarak ve *genellikle* ifadesiyle *tipikleştirme yöntemine* başvurularak *şekil özelliği* belirtilmiş ve *analitik tanım* yapılmıştır.

**1451. Maviş:** sf. Ak tenli, mavi gözlü olan (kimse)

Tanımda *kimse* sözcüğü üst kavram olarak verilmiş ve ayırt edici özellikler *ten rengi* ve *göz rengi* ile betimlenerek *analitik yöntem* uygulanmıştır.

**1452. Mavra:** a. 1. Gevezelik 2. Palavra

Sözcüğün her iki tanımında ölçünlü dildeki sözlükbirimlere *gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan maddelerdeki tanımlarda ise *mavra* sözcüğü eşanlamlı olarak verilmiştir.

**1453. Maya (II):** a. 1. Damızlık dişi hayvan 2. Dişi deve

1 numaralı tanımda *hayvan* üst kavramı verilmiş ve *damızlık* ve *dişi* nitelermeleri ile ayırt edici özellikler öne çıkarılarak *analitik tanım* yapılmıştır. 2 numaralı tanımda ise *deve* sözcüğü verilmiş ve *cins* bakımından tek yönlü olarak betimleme yapılarak *tek yönlü betimleme* yapılmıştır.

**1454. Mayalık:** sf. 2. Damızlık (hayvan)

Tanımda *hayvan* sözcüğü üst kavram olarak verilmiş ve ayırt edici özellik *damızlık* ile belirtilerek *analitik tanım* yapılmıştır.

**1455. Mayıs (II):** a. Taze sığır dışkısı

Sözcüğün tanımında *sığır dışkısı* üst kavramı *taze* ayırt edici özelliği ile betimlenerek *analitik yöntem* uygulanmıştır.

**1456. Mayışmak:** nsz. Çok yemekten, sıcaktan veya zevkten gevşemek

Tanımda *gevşemek* üst kavramı verilerek sözlükbirimin ayırt edici özellikleri *nedenler* sıralanarak belirtilmiş ve *analitik tanım* yapılmıştır.

**1457. Mazı (II):** a. Kağnı ve arabalarda iki tekerleği birbirine bağlayan ağaç dingil

Sözcüğün tanımında *dingil* üst kavramı verilerek *kullanım amacı* ve *hammadde* bakımından ayırt edici özellikler verilerek *analitik yöntem* uygulanmıştır.

**1458. Mehle:** a. Kasaplık hayvanların omuz başından çıkan külbastılık veya pastırmalık yumuşak et

Tanımda *et* sözcüğü üst kavram olarak belirlenmiş ve *elde edildiği kısım* ile *kullanıldığı yiyecekler* ve *yumuşaklık* bakımından ayırt edici özellikler verilmiş ve *analitik tanım* yapılmıştır.

**1459. Meke (I):** a. Su kıyılarındaki böcekleri yiyerek yaşayan yaban ördeği

Tanımda *yaban ördeği* üst kavramı verilerek ayırt edici özellik olarak yalnızca *yiyecek alışkanlığı* bakımından betimleme yoluna gidilmiş ve *analitik yöntem* uygulanmıştır.

**1460. Meke (II):** a. 1. Mısır ve tanesi 2. Mısır unundan yapılan ekmek

1 numaralı tanımda *mısır* sözlükbirimine gönderme yapılmış ve *mısır tanesi* söz öbeği ile de *karşılık* verilmiştir. 2 numaralı tanımda ise *ekmek* sözcüğü ile üst kavram belirtilmiş ve *malzeme* yönünden ayırt edici özellik verilerek *analitik tanım* yapılmıştır.

**1461. Melaïke:** a. 2. Melek gibi güzel kadın

Tanımda *kadın* sözcüğü ile kavram çerçevesi çizilmiş ve *melek* ile benzerlik ilişkisi kurularak ve *güzel* nitelemesi yapılmış ve *analitik yöntem* uygulanmıştır.

**1462. Meleme:** 3. sf. Ağırkanlı, rahatına düşkün

Sözcüğün tanımında *ağırkanlı* sözlükbirimine *gönderme* yapılmış ve ölçünlü dildeki *rahatına düşkün* eşdizimli yapısı *karşılık* olarak verilmiştir.

**1463. Meles:** a. Beli çökük at

Tanımda *at* üst kavramı belirlenmiş ve ayırt edici özellik olarak *bel çöküklüğü* verilerek *analitik yöntem* uygulanmıştır.

**1464. Meleş:** a. İki kuzulu koyun

Sözcüğün tanımında *koyun* üst kavramı verilerek sözlükbirimin özelliği *iki kuzulu olma* ifadesi ile öne çıkarılmış ve *analitik tanım* yapılmıştır.

**1465. Mel mel:** zf. Bel bel

Tanımda sözlük kullanıcısı *bel bel* maddesine *gönderilmiştir*. *Bel bel* zarfının tanımında da *mel mel* yinelemesi eşanlamlı olarak verilmiştir.

**1466. Memişhane:** a. Tuvalet

Sözcüğün tanımında *tuvalet* sözlükbirimine *gönderme* yapılmıştır. *Tuvalet* maddesinin 1 numaralı tanımında da *memişhane* sözcüğü kullanılmıştır.

**1467. Menengiç:** a. Çitlembik

Tanımda *çitlembik* maddesine *gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan sözlükbirimin 1 numaralı tanımında da *menengiç* sözcüğü eşanlamlı olarak verilmiştir.

**1468. Menent:** a. Benzer, eş

Sözcüğün tanımında iki farklı sözlükbirime *gönderme* yapılmıştır. İki sözlükbirimin tanımlarında ise *menent* sözcüğü kullanılmamıştır.

**1469. Meraklı:** sf. 4. Kaygılı

Tanımda sözlük kullanıcısı *kaygılı* maddesine *gönderilmiştir*. *Kaygılı* maddesinin tanımında ise *meraklı* sözcüğüne yer verilmemiştir.

**1470. Merek:** a. Samanlık, odunluk, hayvan yemi deposu veya ahır

Sözcüğün tanımında üç maddeye (*samanlık*, *odunluk*, *ahır*) *gönderme* yapılmış ve *hayvan yemi deposu* söz öbeği *karşılık* olarak verilmiştir. Gönderme yapılan sözlükbirimlerin tanımlarında ise *merek* sözcüğü kullanılmamıştır.

**1471. Meres:** a. Köpeğin yaşı

Tanımda *yaş* sözcüğü üst kavram olarak verilmiş ve ayırt edici özellik olarak *köpekler için kullanılmaya* öne çıkarılarak tek yönlü bir betimlemeye başvurulmuş *tek yönlü betimleme* yapılmıştır.

**1472. Meret:** sf. 2. Uğursuz

Sözcüğün tanımında *uğursuz* maddesine *gönderme* yapılmıştır. *Uğursuz* maddesinin tanımında ise *meret* sözcüğü eşanlamlı olarak verilmemiştir.

**1473. Meryemanakuşağı:** a. Gökkuşağı

Tanımda sözlük kullanıcısı *gökkuşağı* maddesine *gönderilmiştir*. Gönderme yapılan maddedeki tanımda da sözlükbirim eşanlamlı olarak kullanılmıştır.

**1474. Mezbelelik:** a. Çöplük

Sözcüğün tanımında *çöplük* maddesine *gönderme* yapılmıştır. *Çöplük* maddesinin 1 numaralı tanımında da *mezbelelik* sözcüğü verilmiştir.

**1475. Mıgır:** sf. Küçük, işe yaramaz (oyun kâğıdı veya eşya)

Tanımda *oyun kâğıdı* ve *eşya* sözcükleri üst kavram olarak belirlenerek *boyut* açısından betimlenmiş ve *işe yaramaz* nitelemesi ile ayırt edici özellik öne çıkarılarak *analitik tanım* yapılmıştır.

**1476. Mıhlama:** a. 2. Yumurta, un, soğan, ıspanak karışımıyla yağda yapılan bir yemek türü

Sözcüğün tanımında “*bir ... türü*” kalıp ifadesiyle *yemek* sözcüğü üst kavram olarak verilmiş ve sözlükbirimin ayırt edici özellikleri yapımında *kullanılan malzemeler* ve *nasıl yapıldığı* bakımından verilerek *analitik yöntem* uygulanmıştır.

**1477. Mırmırık:** sf. 1. Mırıldanan 2. mec. Sürekli sorun çıkarıcı

1 numaralı tanımda ölçünlü dildeki *mırıldanan* sözcüğü *karşılık* olarak verilmiştir. 2 numaralı tanımda ise sorun çıkarmak söz öbeği üst kavram olarak verilmiş ve ayırt edici özellik olarak *sürekli* ifadesi kullanılarak *analitik yöntem* uygulanmıştır.

**1478. Mısmıl:** sf. Eti yenebilen, murdar olmayan

Sözcüğün tanımında ölçünlü dildeki söz öbekleri *karşılık* olarak verilmiştir.

**1479. Mışmış:** a. Kayısı veya zerdali

Tanımda *kayısı* ve *zerdali* maddelerine *gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan iki sözlükbirimin tanımlarında ise *mışmış* sözcüğü eşanlamlı olarak verilmemiştir.

**1480. Millet:** a. 3. Benzer özellikleri olan topluluk

Sözcüğün tanımında topluluk sözcüğü üst kavram olarak belirlenmiş ve *benzer özellik* betimlemesi ile sözlükbirime ait ayırt edici özellik verilerek *analitik yöntem* uygulanmıştır.

**1481. Misket (III):** a. 1. Ankara ve çevresinde oynanan bir tür halk oyunu 2. Bu oyunun müziği

1 numaralı tanımda “*bir tür ...*” kalıp ifadesiyle *halk oyunu* üst kavramı verilmiş ancak *Ankara ve çevresinde oynanması* dışında yeterli ayırt edici özellik verilmeden *sentez yöntemine daha yakın* bir tanım yapılmıştır. 2 numaralı tanımda ise müzik üst kavramı *misket oyunu* ile *aitlik ilişkisi* üzerinden betimlenerek *tek yönlü betimleme* yapılmıştır.

**1482. Moskof:** öz. a. Rus

Tanımda sözlük kullanıcısı *Rus* maddesine *gönderilmiştir*. *Rus* maddesindeki tanımda ise *Moskof gâvuru* söz öbeği eşanlamlı olarak verilmiştir.

**1483. Motor:** a. 3. Motosiklet

Sözcüğün tanımında *motosiklet* maddesine *gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan sözlükbirimin tanımında da *motor* sözcüğü eşanlamlı olarak kullanılmıştır.

**1484. Mozak:** a. Domuz yavrusu

Tanımda ölçünlü dildeki söz öbeği *karşılık* olarak verilmiştir.

**1485. Mozalak:** a. Olgunlaşmamış, eğri büğrü meyve

Sözcüğün tanımında *meyve* sözcüğü üst kavram olarak belirlenerek *olgunluk* ve *şekil özellikleri* bakımından ayırt edici özellikler verilmiş ve *analitik yöntem* uygulanmıştır.

**1486. Mucuk:** a. Bir tür küçük sinek

Tanımda “*bir tür...*” kalıp ifadesi ile küçük sinek üst kavramı tür yönünden nitelenmiş ve sözlükbirimin ait olduğu sınıf içindeki ayırt edici özellikler belirtilmeden türe dayalı olarak *sentez yöntemi* uygulanmıştır.

**1487. Muço:** a. Miço

Sözcüğün tanımında sözlük kullanıcısı *miço* maddesine *gönderilmiştir*. *Miço* sözlükbiriminin 1 numaralı tanımında da *muço* sözcüğü eşanlamlı olarak verilmiştir.

**1488. Muhannet:** sf. Alçak, korkak, namert

Tanımda üç farklı sözlükbirime *gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan maddelerdeki tanımlarda ise *namert* sözcüğü kullanılmamıştır.

**1489. Mundar:** sf. *bk.* murdar

Sözcüğün tanımında *murdar* sözlükbirimine *gönderme* yapılmıştır. *Murdar* maddesindeki tanımlarda ise *mundar* sözcüğüne yer verilmemiştir.

**1490. Mut (II):** A. Yaklaşık iki avuç dolusu tahılı içine alan ölçek

Tanımda *ölçek* üst kavramı verilerek sözlükbirimin içine alma hacmi betimlenmiş ve *analitik tanım* yapılmıştır.

**1491. Müdana:** a. Yaranmaya, iyi görünmeye çalışma

Sözcüğün tanımında *çalışma* sözcüğü üst kavram olarak belirlenmiş ve sözlükbirime ait iki ayırt edici özellik verilerek *analitik yöntem* uygulanmıştır.

**1492. Müslüman:** öz. a. 2. İslam dininin kurallarını yerine getiren kimse

Tanımda *kimse* üst kavramı verilerek ayırt edici özellik *İslam dininin kurallarını yerine getirme* olarak belirtilmiş ve *analitik tanım* yapılmıştır.

**N Maddesi****1493. Nahır:** a. Sığır sürüsü

Sözcüğün tanımında ölçünlü dildeki söz öbeği *karşılık* olarak verilmiştir.

**1494. Namazlağı:** a. Üstünde namaz kılınan seccade

Tanımda *seccade* sözcüğü ile kavramsal çerçeve çizilmiş ve *üstünde namaz kılınma* ayırt edici özellik olarak öne çıkarılmış ve *analitik tanım* yapılmıştır.

**1495. Namazlık:** a. 3. Namazda okunan kısa sureler

Sözcüğün tanımında *sure* üst kavramı belirlenmiş ve *namazda okunma* ile *kısalık* ayırt edici özellikleri öne çıkarılarak *analitik yöntem* uygulanmıştır.

**1496. Namlı (II):** a. Samanından ayrılmış arpa, buğday yığını

Tanımda *yığın* sözcüğü ile kavram çerçevesi belirlenmiş ve *samanından ayrılma* ayırt edici özelliği ve *arpa* ve *buğday* ile aitlik ilişkisi verilerek *analitik tanım* yapılmıştır.

**1497. Namzet:** a. 2. Sözlü, yavuklu

Sözcüğün tanımında sözlük kullanıcısı iki maddeye *gönderilmiştir*. Gönderme yapılan sözlükbirimlerin tanımlarında ise *namzet* sözcüğü eş anlamlı olarak verilmemiştir.

**1498. Narkozcu:** a. Ameliyat sırasında hastaya narkoz veren uzman, narkozitör

Tanımda *uzman* sözcüğü üst kavram olarak belirlenmiş ve *yapılan iş* ile *zamanlama* bakımından ayırt edici özellikler verilerek *analitik yöntem* uygulanmıştır.

**1499. Nevir:** a. Yüzün rengi, bet beniz.

Sözcüğün tanımında *renk* sözcüğü yüz ile aitlik ilişkisi içinde verilmiş ve *tek yönlü betimleme* yapılmıştır. Ölçünlü dildeki *bet beniz* sözlükbirimi de *karşılık* olarak verilmiştir.

**1500. Nispet:** a. 4. Birini üzme için veya nispet olsun diye yapılan iş

Tanımda *yapılan iş* söz öbeği üst kavram olarak belirlenmiş ve *ne amaçla yapıldığı* üzerinden sözlükbirimin ayırt edici özellikleri verilerek *analitik tanım* yapılmıştır.

**1501. Nodul:** a. Hayvanın yürüyüşünü hızlandırmak için üvendirenin veya kısa bir sopanın ucuna çakılmış sivri demir çivi

Tanımda *çivi* sözcüğü üst kavram olarak belirlenmiş ve *kullanım amacı, çakılma şekli, sivrilik, hammadde* bakımından ayırt edici özellikler verilerek *analitik yöntem* uygulanmıştır.

**1502. Nodullamak:** 1. Hayvanı üvendireyle veya sopayla dürtmek 2. mec. Dürtmek, uyarmak, hatırlatmak

1 numaralı tanımda *dürtmek* üst kavramı verilmiş ve *hayvanlar için kullanılma, sopa kullanılarak yapılma* özellikleri öne çıkarılarak *analitik tanım* yapılmıştır. 2 numaralı tanımda ise üç farklı sözlükbirime *gönderme* yapılmıştır. Üç maddedeki tanımlarda ise *nodullamak* sözcüğü eş anlamlı olarak verilmemiştir.

**O Maddesi**



**1503. Ocak:** a. 11. Halk hekimliğinde bir önceki kuşaktan el verme suretiyle aktarılan bilgileri kullanarak belirli bir şikayeti veya hastalığı iyileştirdiğine inanılan aile

Tanımda *aile* sözcüğü ile kavramsal çerçeve çizilmiş ve sözlükbirimin ayırt edici özellikleri *halk hekimliğine ait olması, bilgi edinme şekli, hakkındaki inanış* bakımından betimlenerek *analitik tanım* yapılmıştır.

**1504. Ocaklık:** a. 4. Mutfak 5. Baca

Sözcüğün tanımında sözlük kullanıcısı iki farklı sözlükbirime *gönderilmiştir*. İki sözlükbirimin tanımlarında ise *ocaklık* sözcüğü kullanılmamıştır.

**1505. Ocumak:** 1. Bir şeyden korkmak, ürkmek, çekinmek 2. Bir şeyden soğumak

Sözcüğün her iki tanımında da ölçünlü dilde sıklığı fazla olan söz öbekleri *karşılık* olarak verilmiştir.

**1506. Oflaz:** sf. İyi, güzel, mükemmel

Tanımda üç farklı maddeye *gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan maddelerin tanımlarında ise *oflaz* sözcüğü eşanlamlı olarak verilmemiştir.

**1507. Oğulduruk:** a. Döl yatağı

Sözcüğün tanımında sözlük kullanıcısı *döl yatağı* maddesine *gönderilmiştir*. *Döl yatağı* maddesinin tanımında ise *oğulduruk* söz öbeği kullanılmamıştır.

**1508. Oğulluk:** a. 2. Üvey oğul

Tanımda *üvey oğul* sözlükbirimine *gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan maddedeki tanımda ise *oğulluk* sözcüğü eşanlamlı olarak verilmemiştir.

**1509. Oğuz:** sf. İyi huylu (kimse)

Sözcüğün tanımında *kimse* sözcüğü eşanlamlı olarak verilmiş ve *iyi huylu* ayırt edici özelliği ile sözlükbirim betimlenerek *analitik yöntem* uygulanmıştır.

**1510. Okramak:** nsz. Acıkmış, susamış olan at yiyecek veya su gördüğü zaman kişnemek

Tanımda *kişnemek* sözcüğü üst kavram olarak verilmiş ve ayırt edici özellikler, *atın aç ve susuzken yiyecek ve suya verdiği tepki* bakımından betimlenerek *analitik tanım* yapılmıştır.

**1511. Okumak:** 10. Bir yere çağırmak, davet etmek, okuntu göndermek

Sözcüğün tanımında *çağırmak* ve *göndermek* üst kavramları verilerek tek yönlü bir betimleme yapılmış ve *tek yönlü betimleme* yapılmıştır. *Davet etmek* sözlükbirimine de *gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan maddedeki tanımlarda ise *okumak* sözcüğüne yer verilmemiştir.

**1512. Okunmak:** nsz. 4. Davet edilmek, çağrılmak

Tanımda ölçünlü dilde sık kullanılan edilgen yapılar *karşılık* olarak verilmiştir.

**1513. Okuntu:** a. Küçük armağanlarla yapılan düğün çağrısı

Sözcüğün tanımında düğün çağrısı üst kavramı verilerek kavram alanı belirlenmiş ve küçük armağanlarla yapılma ayırt edici özelliği öne çıkarılarak *analitik tanım* yapılmıştır.

**1514. Okuyucu:** a. 4. Düğüne çağrı yapan kimse

Tanımda *kimse* sözcüğü üst kavram olarak belirlenmiş ve yaptığı şey üzerinden betimlenerek *analitik yöntem* uygulanmıştır.

**1515. Ölçüm:** a. 1. Hekimlik taslayan kimse 2. Kendini becerikli, usta gösteren kimse 3. Eli işe yatkın, becerikli kimse

Sözcüğün üç tanımında da *kimse* üst kavramı verilmiş ve sözlükbirimin ayırt edici özelliği betimlenerek ayrı ayrı *analitik tanımlar* yapılmıştır.

**1516. Oma:** a. 1. Kalça kemiği 2. Bel kemiği

Sözcüğe ait tanımlarda ölçünlü dildeki sözlükbirimlere *gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan iki maddedeki tanımlarda da *oma* sözcüğü eşanlamlı olarak verilmiştir.

**1517. Omca:** a. 1. Kalça kemiğinin bir bölümü 2. Kesilmiş ağaç kökü, bağ kütüğü

1 numaralı tanımda *meronymy (parça-bütün ilişkisi)* verilerek ayırt edici özellik verilmeyen türsel bir betimleme yapılarak *sentez yöntemine* başvurulmuştur. 2 numaralı tanımda ise *ağaç kökü* üst kavramı sözlükbirime ait *kesilmiş olma* ayırt edici özelliği ile nitelenerek *analitik yöntem*e başvurulmuştur. Tanımı destekleyici olarak *bağ kütüğü* söz öbeği eşanlamlı olarak işaretlenmiştir.

**1518. Omuzluk:** a. 3. Omza alınıp iki ucuna yük asılan kısa sırtık, çiğindirik

Tanımda *sırık* sözcüğü üst kavram olarak verilmiş ve ayırt edici özellikler, *kullanım şekli* ve *boyut* açılarından betimlenmiş ve *analitik tanım* yapılmıştır. Tanımı destekleyici olarak *çiğindirlik* maddesine de *gönderme* yapılmıştır.

**1519. Orak ayı:** a. Temmuz

Sözcüğün tanımında ölçünlü dildeki *temmuz* maddesine *gönderme* yapılmıştır. *Temmuz* maddesinin tanımında da *orak ayı* söz öbeği eşanlamlı olarak verilmiştir.

**1520. Orcik:** a. Şekerle kaplanmış ceviz içi

Tanımda ceviz içi üst kavramı ile kavramsal çerçeve çizilmiş ve şekerle kaplı olmak ayırt edici özelliği öne çıkarılarak *analitik tanım* yapılmıştır.

**1521. Ordubozan:** 3. a. Varis

Sözcüğün tanımında sözlük kullanıcısı *varis* maddesine *gönderilmiştir*. *Varis* sözlükbiriminin tanımında da *ordubozan* sözcüğü eşanlamlı olarak verilmiştir.

**1522. Orospu bohçası:** a. 1. Derli toplu olmayan, düğümleri gelişigüzel yapılmış, içi kötü düzenlenmiş bohça 2. Acele yapılmış, fındık yerine az miktarda ceviz konmuş, ekmek içi iyi ezilmemiş, sarımsakları dış dış kalmış bir tarator türü

1 numaralı tanımda *bohça* sözcüğü ile üst kavram verilmiş ve ayırt edici özellik olarak *düzensizlik*, *düğümelerde gelişigüzellik*, *kötü düzenleme* öne çıkarılarak *analitik yöntem* uygulanmıştır. 2 numaralı tanımda ise “*bir ... türü*” kalıp ifadesi ile *tarator* üst kavramı belirtilerek, *yapılış süreci*, *içindeki malzemeler* bakımından ayırt edici özellikleri verilen bir *analitik tanım* yapılmıştır.

**1523. Otacı:** a. Çeşitli bitkilerle tedavi uygulayan kişiler için halk arasında hekim veya eczacı anlamında kullanılan bir unvan

Sözcüğün tanımında *unvan* üst kavramı verilerek *hangi anlamlarda kullanıldığı* ayırt edici özelliği açıklanarak *analitik yöntem* uygulanmıştır.

**1524. Otalamak:** 1. Zehirlemek, ağılamak 2. Otamak

Sözcüğün her iki tanımında da başka maddelere *gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan sözlükbirimlerin tanımlarında ise *otalamak* sözcüğüne yer verilmemiştir.

**1525. Otamak:** Bitkinin yaprak veya köklerini vererek hastalığı iyi etmeye çalışmak, tedavi etmek

Tanımda *çalışmak* sözcüğü ile kavramsal çerçeve çizilmiş ve *hastalığı iyileştirmede kullanılan yöntem* ayırt edici özellik olarak verilerek *analitik tanım* yapılmıştır. Tanımı destekleyici olarak *tedavi etmek* maddesine de *gönderme* yapılmıştır. Bu maddenin tanımında ise *otamak* sözcüğüne yer verilmemiştir.

**1526. Otarmak:** Otlatmak

Tanımda sözlük kullanıcısı *otlatmak* maddesine *gönderilmiştir*. *Otlatmak* maddesinin tanımında ise *otarmak* sözcüğüne yer verilmemiştir.

**1527. Otçu:** a. Köylerde hekimlik yapan kimse

Sözcüğün tanımında *kimse* üst kavramı verilerek yapılan iş bakımından ayırt edici özellik öne çıkarılmış ve *analitik tanım* yapılmıştır.

**1528. Otuzbeşlik:** a. 2. Küçük rakı

Tanımda ölçünlü dilde sıklığı fazla olan söz öbeği *karşılık* olarak verilmiştir.

**1529. Ovmaç:** a. 1. Hamuru ovalayarak yapılan kırıntılarla pişirilmiş çorba 2. Taze tarhana

1 numaralı tanımda çorba sözcüğü üst kavram olarak verilmiş ve *içindeki malzeme, pişirme tarzı* ayırt edici özellikleri öne çıkarılarak *analitik yöntem* uygulanmıştır. 2 numaralı tanımda ise *tarhana* sözcüğü tek yönlü olarak betimlenmiş ve *tek yönlü betimleme* yapılmıştır.

**1530. Oynak kemiği:** a. Diz kapağı kemiği

Tanımda *diz kapağı kemiği* maddesinde *gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan sözlükbirimdeki tanımda ise *oynak kemiği* sözcüğü eşanlamlı olarak değerlendirilmemiştir.

**1531. Oyulga:** a. Elle yapılan kalın, seyrek dikiş

Sözcüğün tanımında *dikiş* sözcüğü üst kavram olarak verilmiş ve sözlükbirimin ayırt edici özellikleri, *elle yapılması* ve *kalınlık* ve *seyreklik* olarak belirtilerek *analitik tanım* yapılmıştır.

**1532. Oyulgalamak:** 1. Gelişigüzel dikmek 2. Saplamak, sokmak

1 numaralı tanımda *dikmek* üst kavramı tek yönlü olarak betimlenmiş ve *analitik yöntem* uygulanmıştır. 2 numaralı tanımda ise ölçünlü dildeki iki sözlükbirime *gönderme* ya-

pılmıştır. Gönderme yapılan maddelerdeki tanımlarda ise *oyulgalamak* sözcüğüne yer verilmemiştir.

**1533. Oyulgalanmak:** nsz. 1. Kumaş gelişigüzel dikilmek 2. Birikmek, sıralanmak

1 numaralı tanımda *dikilmek* üst kavramı verilerek *kumaşla* sınırlanan sözlükbirim, *gelişigüzel* nitelemesi ile betimlenerek *analitik yöntem* uygulanmıştır. 2 numaralı tanımda ise ölçünlü dildeki maddelere *gönderme* yapılmıştır. İki sözlükbirimin tanımlarında ise *oyulgalanmak* sözcüğü kullanılmamıştır.

**1534. Oyulgamak:** Oyulgalamak

Sözcüğün tanımında *gönderme* yapılan *oyulgalamak* maddesindeki tanımlarda *oyulgamak* sözcüğüne yer verilmemiştir.

**1535. Oyulganmak:** nsz. Bir şeyin içine iyice girmek

Tanımda *girmek* üst kavramı verilmiş ve sözlükbirimin ayırt edici özellikleri *bir şey* ile ilişkilendirilip *iyice* nitelemesi ile betimlenmiş ve *analitik yöntem* uygulanmıştır.

### Ö Maddesi

**1536. Öbürkü:** zm. Öbürü

Sözcüğün tanımında ölçünlü dildeki *öbürü* zamirine *gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan sözlükbirimin tanımında da *öbürkü* sözcüğüne yer verilmiştir.

**1537. Öğlen:** a. 1. Öğle

Tanımda sözlük kullanıcısı *öğle* maddesine *gönderilmiştir*. *Öğle* maddesinin 1 numaralı tanımında da *öğlen* sözcüğü eş anlamlı olarak verilmiştir.

**1538. Öğrek:** a. At sürüsü

Sözcüğün tanımında ölçünlü dildeki *at sürüsü* söz öbeği *karşılık* olarak verilmiştir.

**1539. Öğrencelik:** a. 1. Öğrenmek amacıyla ilk yapılan iş 2. Gerçeğe uygun yapay öğrenme aygıtı, simülatör

1 numaralı tanımda *iş* sözcüğü üst kavram olarak verilmiş ve *yapılış amacı, ilk yapılma* ayırt edici özellikleri verilerek *analitik tanım* yapılmıştır. 2 numaralı tanımda ise öğrenme aygıtı söz öbeği ile kavram çerçevesi çizilmiş ve sözlükbirimin ayırt edici özelliği gerçeğe uygunluk, yapaylık bakımından öne çıkarılarak *analitik yöntem* uygulanmış-

tır. Tanımı destekleyici olarak *simülatör* eşanlamlı sözcük olarak verilmiştir. *Simülatör* maddesindeki tanımda da sözlük kullanıcısı *öğrencelik* maddesine gönderilmiştir.

**1540. Öğür:** a. 1. Akran 2. sf. Öğrenmiş 3. sf. Alışılmış, yadırganmaz olmuş, menus 4. Takım, fırka, zümre

1. 3 ve 4 numaralı tanımlarda *akran*, *menus*, *takım*, *fırka*, *zümre* sözlükbirimlerine *gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan sözlükbirimlerden *akran* maddesinin tanımında da *öğür* sözcüğü eşanlamlı olarak verilmiştir. 2 ve 3 numaralı tanımlarda ölçünlü dildeki sıfat fiil eki almış kalıcı ad türündeki biçimler de *karşılık* olarak verilmiştir.

**1541. Öğürmek:** nsz. 2. Böğürmek

Tanımda *böğürmek* maddesine *gönderme* yapılmıştır. *Böğürmek* maddesindeki tanımlarda ise *öğürmek* sözcüğüne yer verilmemiştir.

**1542. Öğürtlemek:** Ayırmak, ayıklamak, seçmek, temizlemek

Sözcüğün tanımında dört farklı sözlükbirime *gönderme* yapılmıştır. Dört maddenin tanımlarında ise *öğürtlemek* sözcüğü kullanılmamıştır.

**1543. Ökçe:** a. 3. Saban demirinin geçtiği ağaç parçası

Tanımda *meronimik* (parça-bütün) ilişki içeren *ağaç parçası* üst kavramı sözlükbirim bakımından *saban demirinin geçtiği* ayırt edici özelliği verilerek betimlenmiş ve *analitik tanım* yapılmıştır.

**1544. Öksemek:** Özlemek, göreceği gelmek, istemek

Sözcüğün tanımında *özlemek*, *istemek* sözlükbirimlerine *gönderme* yapılmış ve *göreceği gelmek* eşdizimli yapısı da ölçünlü dildeki *karşılık* olarak verilmiştir. Gönderme yapılan iki sözlükbirimin tanımlarında ise *öksemek* sözcüğü eşanlamlı olarak verilmemiştir.

**1545. Ölçer:** a. Ateşi karıştıracak demir kol

Tanımda *kol* sözcüğü ile kavramsal çerçeve çizilmiş ve *kullanım amacı*, *hammadde* üzerinden ayırt edici özellikler verilerek *analitik tanım* yapılmıştır.

**1546. Ölçermek:** Sönmekte olan ateşi, lambayı canlandırmak

Sözcüğün tanımında *canlandırmak* üst kavramı verilerek sözlükbirimin ayırt edici özelliği *sönmekte olan ateş ve lamba için* kullanılması olarak verilmiş ve *analitik yöntem* uygulanmıştır.

**1547. Ölet:** a. Öldürücü hastalık salgını, kıran

Tanımda hastalık salgını söz öbeği öldürücü ayırt edici özelliği ile verilmiş ve *analitik tanım* yapılmıştır. Sözlük kullanıcısı *kıran* maddesine de gönderilmiştir. Ancak TS’de eşesli olarak yer alan *kıran* sözcüğüne yapılan göndermenin *kıran (I)* biçiminde yapılması kod çözme süreci açısından daha faydalı olacaktır.

**1548. Ölmezoğlu:** a. Çok dayanıklı şey

Sözcüğün tanımında *nesnelere* için kullanılan genel üst kavram olan *şey* sözcüğü verilmiş ve *çok dayanıklı olma* ayırt edici özelliği öne çıkarılarak *analitik yöntem* uygulanmıştır.

**1549. Ölük:** sf. Canlılığı azalmış, hâlsiz

Tanımda ölçünlü dildeki *canlılığı azalmış* söz öbeği *karşılık* olarak verilmiş ve sözlük kullanıcısı *hâlsiz* maddesine *gönderilmiştir*. Gönderme yapılan sözlükbirimin tanımlarında ise *ölük* sözcüğüne yer verilmemiştir.

**1550. Ölümsek:** sf. Ölümcül

Sözcüğün tanımında *ölümcül* maddesine *gönderme* yapılmıştır. *Ölümcül* sözlükbiriminin tanımında ise *ölümsek* sözcüğü eşanlamlı olarak verilmemiştir.

**1551. Ölü salı:** a. Tabut

Tanımda sözlük kullanıcısı *tabut* sözlükbirimine *gönderilmiştir*. *Tabut* maddesindeki 1 numaralı tanımında da *ölü salı* söz öbeği eşanlamlı olarak kullanılmıştır.

**1552. Ömrübillah:** zf. Şimdiye değin, hiçbir vakit

Sözcüğün tanımında ölçünlü dildeki zarf türünde iki söz öbeği *karşılık* olarak verilmiştir.

**1553. Öncü:** 5. a. Önder, kılavuz

Tanımda sözlük kullanıcısı iki sözlükbirime *gönderilmiştir*. Gönderme yapılan sözlükbirimlerdeki tanımlarda ise *öncü* sözcüğüne yer verilmemiştir.

**1554. Öneze:** a. 1. Avcıların av beklemek için taş yığınlarından yaptıkları pusu, evsin 2. Sürek avında pusuda av bekleyen avcı

1 numaralı tanımda *pusu* sözcüğü üst kavram olarak belirlenmiş ve *neden, niçin yapıldığı* yönlerinden sözlükbirime ait ayırt edici özellikler verilerek *analitik yöntem* uygulanmıştır. 2 numaralı tanımda ise avcı sözcüğü ile kavramsal çerçeve çizilmiş ve *sürek avında pusuda av beklemek* ayırt edici özelliği ile sözlükbirim analiz edilerek *analitik tanım* yapılmıştır.

**1555. Örek:** a. Duvar

Tanımda sözlük kullanıcısı *duvar* maddesine *gönderilmiştir*. *Duvar* sözlükbiriminin 1 numaralı tanımında da *örek* sözcüğü eşanlamlı olarak verilmiştir.

**1556. Örük:** a. Hayvanları çayıra bağlamaya yarayan kalın ip, örük

Sözcüğün tanımında ip üst kavramı verilerek sözlükbirimin ayırt edici özelliği neye yaradığı ve kalınlığı ile betimlenerek *analitik tanım* yapılmıştır. Tanıma ek olarak *örük* sözcüğü de eşanlamlı olarak verilmiştir. *Örük* maddesindeki tanımda ise *örk* sözcüğü kullanılmamıştır.

**1557. Örlemek:** Hayvanları otlamaları için uzun bir ipe çayıra bağlamak

Tanımda *bağlamak* sözcüğü üst anlam olarak verilmiş ve *ne için, nasıl yapıldığı* ayırt edici özellikleri verilerek sözlükbirim *analitik yöntemle* tanımlanmıştır.

**1558. Örtme:** a. 2. Başörtüsü 3. Üstü kapalı, önü açık yer

2 numaralı tanımda sözlük kullanıcısı *başörtüsü* sözlükbirimine *gönderilmiştir*. Gönderme yapılan maddenin tanımında da *örtme* sözcüğü eşanlamlı olarak verilmiştir. 3 numaralı tanımda ise *yer* üst kavramı verilerek sözlükbirimin üstü kapalı, önü açık olma ayırt edici özellikleri belirtilerek *analitik yöntem* uygulanmıştır.

**1559. Örü: (I):** a. 2. Yama olarak yapılan örgü 3. Tarlalarda sele karşı taştan yapılmış set

2 numaralı tanımda *örgü* sözcüğü ile kavramsal çerçeve çizilmiş ve *yama olarak yapılma* ayırt edici özelliği verilerek *analitik tanım* yapılmıştır. 3 numaralı tanımda ise *set* üst kavramı verilerek *ne için yapıldığı* ve *hammaddesi* ile sözlükbirimin ayırt edici özellikleri verilerek *analitik yöntem* uygulanmıştır.



**1560. Örü: (II):** a. Otlak

Tanımda *otlak* maddesine *gönderme* yapılmıştır. *Otlak* maddesinin tanımında da *örü (II)* sözcüğü eşanlamlı olarak verilmiştir.

**1561. Örük:** a. 2. Saç örgüsü

Sözcüğün tanımında sözlük kullanıcısı *saç örgüsü* maddesine *gönderilmiştir*. Gönderme yapılan maddenin tanımında ise *örük* sözcüğüne yer verilmemiştir.

**1562. Örüm:** a. Sürünün gece veya sabaha karşı otlaması

Tanımda *otlama* sözcüğü üst kavram olarak verilmiş ve tanımlanan sözlükbirimin ayırt edici özelliği *sürü* ile ilişkilendirilerek *zamanlama* bakımından öne çıkarılmış ve *analitik yöntem* uygulanmıştır.

**1563. Örümce:** a. Örümcek

Sözcüğün tanımında ölçünlü dildeki örümcek sözlükbirimine *gönderme* yapılmıştır. *Örümcek* maddesinin 1 numaralı tanımında da *örümce* sözcüğü eşanlamlı olarak verilmiştir.

**1564. Öte gün:** zf. Geçen gün, yakın günlerden birinde

Tanımda ölçünlü dildeki zarf türünde söz öbekleri *karşılık* olarak verilmiştir.

**1565. Ötleği:** a. Bir cins kartal

Sözcüğün tanımında “*bir cins ...*” kalıp ifadesi ile *kartal* üst kavramı verilmiş ve ayırt edici özellik verilmeden türe dayalı ifadelerle *sentez yöntemi* uygulanmıştır.

**1566. Ötürmek:** nsz. İshal olmak

Tanımda ölçünlü dildeki *ishal olmak* maddesine *gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan sözlükbirimin tanımında ise *ötürmek* sözcüğü yer almamaktadır.

**1567. Ötürük:** a. İshal

Sözcüğün tanımında sözlük kullanıcısı *ishal* maddesine *gönderilmiştir*. *İshal* maddesindeki tanımda da *ötürük* eşanlamlı olarak verilmiştir.

**1568. Öveç:** a. İki üç yaşındaki erkek koyun

Tanımda *koyun* sözcüğü ile kavramsal çerçeve çizilerek *yaş aralığı* ve *cinsiyet* bakımından ayırt edici özellikler verilmiş ve *analitik yöntem* uygulanmıştır.

**1569. Öz (III):** a. 1. Dere, çay 2. Sulak, verimli yer

1 numaralı tanımda ölçünlü dildeki iki sözlükbirime *gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan *çay* sözcüğü eşsesli olduğu için kod çözme açısından *çay (II)* maddesine doğrudan işaretleme yapılması daha uygun olacaktır. 2 numaralı tanımda ise *yer* üst kavramı çerçevesinde *sulak* ve *verimli olma* ayırt edici özellikleri verilerek *analitik tanım* yapılmıştır.

**1570. Özek:** a. Merkez

Sözcüğün tanımında *merkez* maddesine *gönderme* yapılmıştır. *Merkez* sözlükbiriminin tanımlarında ise *özek* sözcüğüne yer verilmemiştir.

**1571. Özemek:** Yoğurt, pekmez vb. koyu şeyleri suyla inceltmek, sulandırmak

Tanımda *inceltme* sözcüğü ile kavramsal çerçeve çizilmiş ve sözlükbirimin ayırt edici özellikleri *örneklendirme* yöntemiyle *inceltelen yiyecekler* ve *nasıl inceltildiği* açısından verilerek *analitik yöntem* uygulanmıştır. Eşanlamlı olarak verilen *sulandırmak* sözlükbirimindeki tanımlarda ise *özemek* sözcüğü kullanılmamıştır.

**1572. Özenç:** a. 1. İstek 2. İmrenme

Sözcüğün tanımında ölçünlü dildeki iki sözlükbirime *gönderme* yapılmıştır. İki madde-deki tanımlarda ise *özenç* sözcüğüne yer verilmemiştir.

**1573. Özleşmek:** nsz. 3. Tahıl olgunlaşmak

Tanımda *olgunlaşmak* sözcüğü üst kavram olarak belirlenmiş ve *tahıl* ile *aitlik ilişkisi* kurularak tek yönlü bir ayırt edici özellik verilerek *analitik tanım* yapılmıştır.

## **P Maddesi**

**1574. Paça günü:** a. Paça çorbası ziyafeti çekilen düğünden sonraki gün

Sözcüğün tanımında *gün* sözcüğü üst kavram olarak verilmiş ve ayırt edici özellikler *düğünden sonra olması* ve *paça çorbası ziyafeti çekilmesi* ifadeleri öne çıkarılarak belirtilmiş dolayısıyla *analitik yöntem* uygulanmıştır.

**1575. Paçal:** a. 1. Ekmek yapmak için çeşitli tahılların yasaya göre belirlenen gerekli karışım oranı 2. Çeşitli şeylerin karışımı

1 numaralı tanımda *karışım oranı* söz öbeği ile kavramsal çerçeve çizilerek sözlükbirimin ayırt edici özellikleri *ekmek yapmakta kullanılan tahıl oranı* olarak betimlenmiş ve *analitik yöntem* uygulanmıştır.

**1576. Paçalık:** a. 4. Gelinin paça günü giydiği giysi

Sözcüğün tanımında *giysi* üst kavramı verilerek *ne zaman giyildiği* üzerinden ayırt edici özellik öne çıkarılmış ve *analitik tanım* yapılmıştır.

**1577. Paçarız:** sf. Çapraz

Tanımda ölçünlü dildeki çapraz sözcüğüne *gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan sözlükbirimin tanımlarında ise *paçarız* sözcüğü eşanlamlı olarak verilmemiştir.

**1578. Paçavra hastalığı:** a. Grip

Sözcüğün tanımında sözlük kullanıcısı *grip* maddesine *gönderilmiştir*. Grip sözlükbiriminin tanımında da *paçavra hastalığı* söz öbeği eşanlamlı olarak kullanılmıştır.

**1579. Pahal:** sf. 1. Ters, aksi 2. Ağır, hantal

1 ve 2 numaralı tanımlarda ölçünlü dildeki sözlükbirimlere *gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan maddelerin tanımlarında ise *pahal* sözcüğüne yer verilmemiştir. *Ters* sözcüğü eşsesli olduğu için kod çözmede sorun yaşanmaması için göndermenin *ters (I)* biçiminde yapılması daha uygun olacaktır.

**1580. Pala (II):** a. 1. Bez parçalarından dokunan basit kilim, yaygı 2. Eski, kullanılmış eşya veya giysi

1 numaralı tanımda *kilim* sözcüğü ile kavramsal çerçeve çizilmiş ve sözlükbirimin ayırt edici özelliği *dokunduğu malzeme* ve *basitliği* ile verilerek *analitik tanım* yapılmıştır. 2 numaralı tanımda ise *eşya* ve *giysi* üst kavramları ile *eskilik*, *kullanılmış olma* ayırt edici özellikleri öne çıkarılarak *analitik yöntem* uygulanmıştır.

**1581. Palandız:** a. Çeşmenin musluk taşı

Tanımda *meronimik (parça-bütün) ilişki* kurularak aitlik ilişkisi üzerinden *analitik tanım* yapılmıştır.

**1582. Palandöken:** a. Taşlık yokuş

Sözcüğün tanımında *yokuş* sözcüğü tek yönlü olarak betimlenmiş ve *tek yönlü betimleme* yapılmıştır.

**1583. Palas (II):** Keçi kılından dokunmuş kaba kilim, yaygı

Tanımda *kilim* sözcüğü ile kavramsal çerçeve çizilerek sözlükbirimin ayırt edici özellikleri *keçi kılından dokunması* ve *kaba olması* öne çıkarılarak verilmiş ve *yaygı* sözcüğü eşanlamlı olarak verilmiştir. *Yaygı* maddesinin tanımında ise *palas (II)* sözcüğüne yer verilmemiştir.

**1584. Papara (I):** a. 2. Paylama

Sözcüğün tanımında sözlük kullanıcısı *paylama* maddesine *gönderilmiştir*. *Paylama* maddesinin tanımında da *papara* sözcüğü eşanlamlı olarak verilmiş ancak *papara (I)* biçiminde işaretlenmemiştir.

**1585. Pasak:** a. Kir

Tanımda *kir* maddesine *gönderme* yapılmıştır. *Kir* maddesinin 1 numaralı tanımında da *pasak* sözcüğü eşanlamlı olarak kullanılmıştır.

**1586. Pastal:** a. Tütün yaprağı dizisi

Sözcüğün tanımında ölçünlü dildeki eşanlamlı söz öbeği *karşılık* olarak verilmiştir.

**1587. Pati:** a. 2. Küçük çocuk ayağı

Tanımda *ayak* sözcüğü üst kavram olarak verilmiş ve *küçük çocuk* ile *meronimik (parça-bütün) ilişki* kurularak *analitik tanım* yapılmıştır.

**1588. Pat sat:** zf. Zaman zaman, ara sıra, tek tük

Sözcüğün tanımında zarf türündeki üç farklı sözlükbirime *gönderme* yapılmıştır. Sözlükbirimlerin tanımlarında ise *pat sat* söz öbeği eşanlamlı olarak verilmemiştir.

**1589. Pavkirmek:** nsz. 1. Tilki veya çakal ulumak 2. Ateş alev alev yanmak 3. Alev, bir yere doğru yönelmek 4. Çok öfkelenmek

1 ve 2 numaralı tanımlarda *ulumak* ve *alev alev yanmak* ifadeleri *aitlik ilişkisi* ile betimlenerek *tek yönlü betimleme* uygulanmıştır. 3 numaralı tanımda ise *yönelmek* üst kavramı *alev ile ilişkilendirilerek* betimlenmiş ve *analitik tanım* yapılmıştır. 4 numaralı ta-

nımda *öfkelenmek* üst kavramı *çok* sözcüğü ile tek yönlü olarak betimlenmiş ve *tek yönlü betimleme* yapılmıştır.

**1590. Pek:** 4. zf. Hızlı olarak

Sözcüğün tanımında ölçünlü dildeki söz öbeği *karşılık* olarak verilmiştir.

**1591. Pençe:** a. 4. El

Tanımda sözlük kullanıcısı ölçünlü dildeki *el* maddesine *gönderilmiştir*. *El* sözcüğü Türkçede eşesli olduğu için göndermenin *el (I)* biçiminde yapılması kod çözme süreci açısından daha faydalı olacaktır. *El (I)* maddesindeki tanımlarda ise *pençe* sözcüğü örnek cümlede *el* ile birlikte kullanılmış ancak tanımda herhangi bir şekilde kullanılmamıştır.

**1592. Peş (II):** A. Bazı giysilerin bol olması için yanlarına eklenen kumaş parçası

Sözcüğün tanımında *kumaş parçası* söz öbeği ile kavramsal çerçeve çizilmiş ve sözlükbirimin ayırt edici özellikleri *yapılış amacı* ve *eklenme biçimi* betimlenerek *analitik yöntem* uygulanmıştır.

**1593. Petek:** a. 5. Balçıktan yapılan ve dikine duran sandık biçimindeki tahıl ambarı 6. Arı kovanı

5 numaralı tanımda *tahıl ambarı* söz öbeği üst kavram olarak verilmiş ve *yapıldığı malzeme*, *dikine durması* ve *sandık* biçiminde olması bakımından sözlükbirimin ayırt edici özellikleri öne çıkarılarak *analitik tanım* yapılmıştır. 6 numaralı tanımda ise *arı kovanı* söz öbeği *karşılık* olarak verilmiştir.

**1594. Pırtı:** a. 3. Ufak tefek ev eşyası 4. Basma ve ketenden yatak, yorgan yüzü, giysilik kumaş

3 numaralı tanımda *ev eşyası* üst kavramı verilerek *boyut* bakımından ayırt edici özellik belirtilmiş ve *analitik yöntem* uygulanmıştır. 4 numaralı tanımda ise *kumaş* sözcüğü ile kavramsal çerçeve çizilmiş ve ayırt edici özellik olarak *basma ve ketenden yapılma*, *yatak ve yorgan yüzü olarak* ve *giysi için kullanılma* verilerek *analitik tanım* yapılmıştır.

**1595. Pıyırım pıyırım:** sf. Çok eskimiş, çok yıpranmış

Tanımda *eskimiş* ve *yıpranmış* sözcükleri *çok* niteleyicisi ile derecelendirilerek *tek yönlü betimleme* yapılmıştır.

**1596. Pirpirim:** a. Semizotu

Sözcüğün tanımında *semizotu* sözlükbirimine *gönderme* yapılmıştır. *Semizotu* madde-  
sindeki tanımda ise *pirpirim* sözcüğü eşanlamlı olarak verilmemiştir.

**1597. Pisik:** a. Kedi

Tanımda sözlük kullanıcısı *kedi* maddesine *gönderilmiştir*. *Kedi* sözlükbiriminin tanı-  
mında da *pişik* sözcüğü eşanlamlı olarak kullanılmıştır.

**1598. Pişek:** sf. Pişeğen

Sözcüğün tanımında *pişeğen* sözlükbirimine *gönderme* yapılmıştır. *Pişeğen* maddesinde  
ise *pişek* sözcüğüne yer verilmemiştir.

**1599. Pişi:** a. Mayalı hamurdan yapılan, yağda kızartılarak pişirilen bir yiyecek türü

Tanımda “*bir ... türü*” kalıp ifadesi ile *yiyecek* üst kavramı verilmiş ve sözlükbirimin  
ayırt edici özellikleri *yapımında kullanılan malzeme, nasıl pişirildiği* bakımlarından öne  
çıkılarak *analitik yöntem* uygulanmıştır.

**1600. Pohpohlamak:** Birini, yüzüne karşı gereğinden çok övmek, koltuklamak, peh-  
pehlemek

Tanımda *övmek* sözcüğü ile kavramsal çerçeve çizilmiş ve ayırt edici özellikler betim-  
lenerek *analitik tanım* yapılmıştır. Tanımı destekleyici olarak iki sözlükbirim eşanlamlı  
olarak verilmiştir. *Koltuklamak* sözlükbiriminin 3 numaralı tanımında *pohpohlamak*  
sözcüğü eşanlamlı olarak verilmiş ve *pehpehlemek* maddesinde sözlük kullanıcısı doğ-  
rudan *pohpohlamak* maddesine *gönderilmiştir*.

**1601. Poşu:** a. Kenarları saçaklı ipek, pamuk, yün vb.nden yapılmış bir başörtüsü türü,  
dolama

Sözcüğün tanımında “*bir ... türü*” kalıp ifadesiyle *başörtüsü* üst kavramı verilerek ke-  
narlarının yapımında kullanılan malzemeler örneklendirilerek ayırt edici özellik olarak  
verilmiş ve *analitik tanım* yapılmıştır. Tanımı destekleyici olarak *dolama* sözcüğü eşan-  
lamlı olarak verilmiştir. *Dolama* sözlükbiriminin 3 numaralı tanımında da sözlük kulla-  
nıcısı doğrudan *poşu* maddesine *gönderilmiştir*.

**1602. Potuk:** a. 1. Deve yavrusu 2. sf. Kırmalı ve geniş

1 numaralı tanımında ölçünlü dildeki söz öbeği *karşılık* olarak verilmiştir. 2 numaralı tanımında ise *kırmalı* ve *geniş* maddelerine *gönderme* yapılmıştır. İki sözlükbirimin tanımlarında ise *potuk* sözcüğüne yer verilmemiştir.

**1603. Pöç:** a. Kuyruk sokumu kemiği

Tanımda sözlük kullanıcısı ölçünlü dildeki maddeye *gönderilmiştir*. Gönderilen madde-  
nin tanımında da *pöç* sözcüğü eşanlamlı olarak verilmiştir.

**1604. Pöçük:** a. Kuyruk sokumu, kuyruk

Sözcüğün tanımında iki sözlükbirime *gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan madde-  
lerin tanımlarında ise *pöçük* sözcüğüne yer verilmemiştir.

**1605. Pörtlek:** 2. a. Cıvık şeylerin çatlayan kabuktan, delikten dışarıya çıkmış durumu

Tanımda “...*durumu*” kalıp ifadesi üst kavram olarak belirlenmiş ve *cıvık şeylerle* ilişki  
kurularak *dışarıya çıkma* betimlenerek ayırt edici özellikler verilerek *analitik yöntem*  
uygulanmıştır.

**1606. Pür (II):** a. Çam, ardıç, ladin ağaçlarının iğne gibi ince yaprakları

Sözcüğün tanımında örneklendirilerek verilen *ağaç türleri* ile *yaprak* üst kavramı ara-  
sında *meronimik* (parça-bütün) ilişki içinde verilerek *iğne gibi ince olma* ayırt edici  
özelligi verilmiş ve *analitik tanım* yapılmıştır.

**1607. Pürçek:** a. 1. Şakaklardan sarkan saç, zülüf 2. Bitkilerin saçaklı kökü veya püs-  
külü, pürçük

1 numaralı tanımında *saç* sözcüğü üst kavram olarak verilmiş ve ayırt edici özellik olarak  
şakaklardan sarkma öne çıkarılarak *analitik yöntem* uygulanmıştır. Sözlük kullanıcısı  
*zülüf* maddesine de gönderilmiştir. *Zülüf* sözlükbiriminin tanımlarında ise *pürçek* söz-  
cüğü kullanılmamıştır. 2 numaralı tanımında ise *bitki* sözcüğü ile *kök* ve *püskül* üst kav-  
ramları ile *meronimik* (parça-bütün) ilişki kurulmuş ve *saçaklı olma* ayırt edici özelliği  
vurgulanarak *analitik tanım* yapılmıştır. *Pürçük* maddesine de *gönderme* yapılmıştır.  
*Pürçük* maddesinin tanımında ise sözlük kullanıcısı doğrudan *pürçek* maddesine gönde-  
rilmiştir.

**1608. Pürçük:** a. Pürçek

Tanımda sözlük kullanıcısı *pürçek* maddesine *gönderilmiştir*. *Pürçek* sözlükbiriminin tanımında da *pürçük* sözcüğü eşanlamlı olarak verilmiştir.

**1609. Pürçüklü:** sf. Pürçeği olan

Sözcüğün tanımında “...olan” kalıp ifadesi ile ölçünlü dildeki söz öbeği *karşılık* olarak verilmiştir.

**1610. Püren:** a. Süpürge otu

Tanımda *süpürge otu* maddesine *gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan maddenin tanımında ise *püren* sözcüğü eşanlamlı olarak kullanılmamıştır.

**1611. Püsür:** 3. sf. Tembel, kalpazan 4. sf. Karışık, dolaşık (ip, saç vb.) 5. sf. Karışık, kusurlu (iş)

3 numaralı tanımda iki sözlükbirime *gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan maddelerdeki tanımlarda ise *püsür* sözcüğüne yer verilmemiştir. 4 numaralı tanımda *ip, saç* üst kavramları verilerek *karışık, dolaşık* eşanlamlı sözcükleri ile nitelenerek *tek yönlü betimleme* yapılmıştır. 5 numaralı tanımda ise *iş* üst kavramı belirtilmiş ve iki eşanlamlı sözcükle ayırt edici özellik verilerek *tek yönlü betimleme* yapılmıştır.

## R Maddesi

**1612. Rahmet:** a. 2. Yağmur

Tanımda sözlük kullanıcısı *yağmur* maddesine *gönderilmiştir*. *Yağmur* sözlükbiriminin 1 numaralı tanımında da *rahmet* sözcüğü eşanlamlı olarak kullanılmıştır.

**1613. Raporlu:** sf. 3. Ruh sağlığının bozuk olduğunu bildiren raporu olan, kaçık

Sözcüğün tanımında “... olan” kalıp ifadesi ile üst kavram verilmiş ve ayırt edici özellik olarak *ruh sağlığına* bağlı rapor öne çıkarılarak *analitik yöntem* uygulanmıştır.

**1614. Reçete:** a. 2. Yemek veya halk tedavisinde kullanılan ilaç tarifesi

Tanımda *ilaç tarifesi* üst kavramı belirlenmiş ve *kullanıldığı alanlar* ayırt edici özellik olarak verilerek sözlükbirim analiz edilerek *analitik tanım* yapılmıştır.

**1615. Reşme: (I):** a. 1. Hayvanın başlığı, yuları ve gemi 2. Atların koşum takımlarına gümüş ve altın yaldızlı pullarla yapılan süsleme



1 numaralı tanımda *hayvan* sözcüğü ile *başlık*, *yular* ve *gem* arasında meronimik (parça-bütün) ilişkiye benzer bir şekilde *kullanan-malzeme ilişkisi* kurulmuş ve *analitik tanım* yapılmıştır. 2 numaralı tanımda ise *süsleme* sözcüğü ile kavramsal çerçeve çizilmiş ve *nasıl yapıldığı* açısından ayırt edici özellikler betimlenerek *analitik tanım* yapılmıştır.

### **S Maddesi**

**1616. Saçı:** a. 1. Gelinin başından aşağı saçılan çiçek, şeker, arpa, para vb. şeyler 2. Düğün armağanı

1 numaralı tanımda örneklendirme yöntemiyle “...vb. şeyler” kalıp ifadesi vasıtasıyla üst kavram verilmiş ve ayırt edici özellik *nasıl kullanıldığı bakımından* betimlenerek *analitik yöntem* uygulanmıştır. 2 numaralı tanımda ise ölçünlü dildeki söz öbeği *karşılık* olarak verilmiştir.

**1617. Sağlam:** 6. zf. Her hâlde, muhakkak

Sözcüğün tanımında sözlük kullanıcısı ölçünlü dildeki iki farklı zarf türündeki maddeye *gönderilmiştir*. Gönderme yapılan sözlükbirimlerdeki maddelerde ise *sağlam* sözcüğü kullanılmamıştır.

**1618. Sak (I):** sf. 1. Uyanık, gözü açık, müteyakkız 2. Uykusu hafif

1 numaralı tanımda üç farklı sözlükbirime *gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan maddelerden *müteyakkız* sözlükbiriminin tanımında *sak (I)* sözcüğü eşanlamlı olarak verilmiştir. 2 numaralı tanımda ise ölçünlü dildeki maddeye *gönderme* yapılmıştır. Sözlükbirimin tanımında ise *sak (I)* sözcüğü kullanılmamıştır.

**1619. Sakandırık:** a. Baş giysilerinde çene bağı

Tanımda *çene bağı* üst kavramı ile *baş giysileri* söz öbeği arasında *meronimik* (parça-bütün) ilişki kurularak *analitik tanım* yapılmıştır.

**1620. Sakırğa:** a. Kene

Sözcüğün tanımında sözlük kullanıcısı *kene* maddesine *gönderilmiştir*. *Kene* sözlükbiriminin tanımında da *sakırğa* sözcüğü eşanlamlı olarak verilmiştir.

**1621. Sakır sakır:** zf. Aralıksız, sürekli

Tanımda iki farklı sözlükbirime *gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan maddelerin tanımlarında ise *sakır sakır* yinelemesine yer verilmemiştir.

**1622. Sakırtı:** a. Korkudan veya soğuktan titreme

Sözcüğün tanımında *titreme* sözcüğü ile kavramsal çerçeve çizilmiş ve *nedenleri* ayırt edici özellik olarak öne çıkarılarak *analitik yöntem* uygulanmıştır.

**1623. Sal (II):** a. Tabut

Sözcüğün tanımında *tabut* maddesine *gönderme* yapılmıştır. *Tabut* maddesinin 1 numaralı tanımında da *sal (II)* sözcüğü eşanlamı olarak verilmiştir.

**1624. Sallasırt:** a. Ağır bir nesneyi araç kullanmaksızın elle başka bir yere atma veya aktarma

Sözcüğün tanımında *atma* ve *aktarma* üst kavramları verilerek sözlükbirimin ayırt edici özelliği *nasıl yapıldığı* bakımından betimlenmiş ve *analitik tanım* yapılmıştır.

**1625. Salma:** a. 3. Genellikle köylerde işlerin görülmesi için ihtiyar heyetinin kararıyla her evden toplanması gereken para

Sözcüğün tanımında genellikle ifadesiyle *tipikleştirme yöntemine* başvurularak para sözcüğü vasıtasıyla kavramsal çerçeve çizilmiş ve ayırt edici özellik olarak *toplanma gereği* betimlenerek *analitik yöntem* uygulanmıştır.

**1626. Salmalık:** a. Otlak

Tanımda *otlak* sözlükbirimine *gönderme* yapılmıştır. *Otlak* maddesinin tanımında da *salmalık* sözcüğü eşanlamı olarak verilmiştir.

**1627. Sancı otu:** a. Tüylü dalak otu

Sözcüğün tanımında sözlük kullanıcısı ölçünlü dildeki maddeye *gönderilmiştir*. Gönderme yapılan maddenin tanımında ise *sancı otu* söz öbeğine yer verilmemiştir.

**1628. Sangı:** sf. Sersemleşmiş, şaşkınlamış olan, sözü kolayca anlamayan

Tanımda “-miş” sıfat fiil eki ve “miş olan” kalıp ifadesi kullanılarak ölçünlü dildeki eşanlamı sözcük öbekleri *karşılık* olarak verilmiştir. -(y)An sıfat fiil ekiyle oluşturulan *anlamayan* üst kavramı tek yönlü betimlenerek *tek yönlü betimleme* yapılmıştır.

**1629. Sangılamak:** nsz. Sangı olmak, sersemleşmek, şaşkınlamamak

Sözcüğün tanımında ölçünlü dildeki maddelere *gönderme* yapılmıştır. *Sangı olmak* söz öbeğinde ise “...olmak” kalıp ifadesi kullanılarak *sangı* ad tanımına *gönderme* yapıl-

mıştır. Gönderme yapılan maddelerdeki tanımlarda ise *sangılamak* sözcüğü eşanlamlı olarak verilmemiştir.

**1630. Sap:** a. 6. Demet durumundaki ekinler

Tanımda *ekinler* sözcüğü ile kavramsal çerçeve çizilmiş ve *demet durumundaki* betimlemesi ile ayırt edici özellik verilerek *analitik yöntem* uygulanmıştır.

**1631. Saplı:** 2. a. Büyük kepçe

Sözcüğün tanımında *kepçe* sözcüğü üst kavram olarak verilerek tek yönlü betimleme yapılmış ve *tek yönlü betimleme* yapılmıştır.

**1632. Sarartma:** a. 2. Cılız ve soluk renkli kimse

Sözcüğün tanımında *kimse* üst kavramı verilerek *cılız ve soluk renkli olma* ayırt edici özellikleri ile sözlükbirim betimlenmiş ve *analitik tanım* yapılmıştır.

**1633. Sarat:** a. Büyük delikli kalbur

Tanımda *kalbur* üst kavramı çerçevesinde *büyük ve delikli olma* özellikleri verilerek sözlükbirimin farkı nitelenmiş ve *analitik tanım* yapılmıştır.

**1634. Sargın:** zf. İçten, yürekten

Sözcüğün tanımında ölçünlü dildeki iki maddeye *gönderme* yapılmıştır. İki sözlükbirimin tanımlarında ise *sargın* sözcüğüne yer verilmemiştir.

**1635. Sarıerik:** a. Kayısı

Tanımda sözlük kullanıcısı *kayısı* maddesine *gönderilmiştir*. *Kayısı* sözlükbiriminin tanımında ise *sarıerik* sözcüğü kullanılmamıştır.

**1636. Sarıkız:** a. 1. İnek

Sözcüğün tanımında *inek* sözlükbirimine *gönderme* yapılmıştır. *İnek* maddesindeki tanımlarda ise *sarıkız* sözcüğüne yer verilmemiştir.

**1637. Sarkmak:** 3. Yolunu uzatmak, uğramak

Tanımda ölçünlü dildeki *yolunu uzatmak* söz öbeği *karşılık* olarak verilmiş ve sözlük kullanıcısı *uğramak* maddesine *gönderilmiştir*. *Uğramak* sözlükbirimindeki tanımlarda ise *sarkmak* sözcüğüne yer verilmemiştir.

**1638. Sarpın:** a. 1. Tahıl kuyusu, zahire ambarı, silo 2. Ekmeği koymaya yarayan dört gözlü sandık

1 numaralı tanımda ölçünlü dildeki eşanlamlı söz öbekleri *karşılık* olarak verilmiş ve *silo* maddesine *gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan maddenin tanımında ise *sarpın* sözcüğüne yer verilmemiştir. 2 numaralı tanımda ise *sandık* sözcüğü üst kavram verilerek *ekmek koymada kullanılma* ve *göz sayısı* ayırt edici özellik olarak öne çıkarılmış ve *analitik yöntem* uygulanmıştır.

**1639. Sasımak:** nsz. Kokuşmak, tefessüh etmek

Sözcüğün tanımında iki sözlükbirime *gönderme* yapılmıştır. İki maddenin tanımında ise *sasımak* sözcüğüne yer verilmemiştir.

**1640. Satı:** a. 1. Satma işi, satış 2. Adanmış

1 numaralı tanımda "... işi" kalıp ifadesi ile ad tanımına vurgu yapılarak ölçünlü dildeki karşılık verilmiş ve *satış* maddesine *gönderme* yapılmıştır. *Satış* sözlükbirimindeki tanımlarda ise *satı* sözcüğü kullanılmamıştır. 2 numaralı tanımda ise sıklığı fazla olan *adanmış* sözcüğü *karşılık* olarak verilmiştir.

**1641. Satlıcan:** a. Zatülcenp

Sözcüğün tanımında doğrudan *zatülcenp* maddesine *gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan maddede de *satlıcan* sözcüğü eşanlamlı olarak verilmiştir.

**1642. Sava:** a. 1. Haber 2. Muştu

1 ve 2 numaralı tanımlarda iki farklı maddeye *gönderme* yapılmıştır. *Muştu* sözlükbiriminin tanımında da *sava* sözcüğü kullanılmıştır.

**1643. Savak:** a. 1. Suyu başka yöne akıtmak için yapılan düzenek 2. Değirmen arkındaki fazla suyun akması için açılan su yolu 3. Bir barajın fazla suyunu akıtmak için yapılan düzen 4. sf. Aptal, salak

1 numaralı tanımda *düzenek* üst kavramı verilmiş ayırt edici özellik olarak *ne için yapıldığı* betimlenerek sözlükbirim analiz edilmiş ve *analitik tanım* yapılmıştır. 2 numaralı tanımda ise *su yolu* söz öbeği ile kavramsal çerçeve çizilmiş ve sözlükbirimin ayırt edici özelliği *neden açıldığı* bakımından verilerek *analitik yöntem* uygulanmıştır. 3 numaralı tanımda *düzen* üst kavramı belirtilerek *yapım amacı* ayırt edici özellik olarak öne çıkarılmıştır.

rılmış ve *analitik tanım* yapılmıştır. 4 numaralı tanımda ise iki sözlükbirime *gönderme* yapılmıştır. İki sözlükbirimin tanımlarında ise *savak* sözcüğüne yer verilmemiştir.

**1644. Savaklamak:** Suyu arklara salmak

Tanımda *salmaq* üst kavramı verilerek ayırt edici özellik betimlenmiş ve *analitik yöntem* uygulanmıştır.

**1645. Savan:** a. 1. Pamuk ipliğinden yapılan kalınca kilim 2. Yaygı, örtü 3. Tropikal iklim bölgesinin tipik bitki örtüsü

1 numaralı tanımda *kilim* sözcüğü ile kavramsal çerçeve çizilmiş ve *yapımındaki iplik* ve *kalınlığı* ile sözlükbirim betimlenerek *analitik yöntem* uygulanmıştır. 2 numaralı tanımda ise iki sözlükbirime *gönderme* yapılmıştır. İki maddenin tanımlarında ise *savan* sözcüğüne yer verilmemiştir. 3 numaralı tanımda *bitki örtüsü* üst kavramı verilerek tanımlanan sözcüğün ayırt edici özelliği *tropikal iklim bölgesinde tipik bitki örtüsü* olması bakımından betimlenerek *analitik tanım* yapılmıştır.

**1646. Savlamak:** İddia etmek

Tanımda sözlük kullanıcısı *iddia etmek* maddesine *gönderilmiştir*. Gönderme yapılan sözlükbirimin tanımında ise *savlamak* sözcüğüne yer verilmemiştir.

**1647. Say (I):** a. Düz, ince, yassı taş

Sözcüğün tanımında *taş* sözcüğü üst kavram olarak verilmiş ve üç farklı ayırt edici özellik öne çıkarılarak *analitik yöntem* uygulanmıştır.

**1648. Saya:** a. 2. Gebe koyunların karnındaki yavru yüz günlük olduğunda çobanların yaptığı tören 3. Yayla ve kırlarda hayvanlar için yapılan üstü samanla örtülü yer 4. Kadın giysisi 5. İş önlüğü

2 numaralı tanımda *tören* üst kavramı verilmiş ve *ne zaman, kim tarafından yapıldığı* bakımından sözlükbirimin ayırt edici özellikleri verilerek *analitik tanım* yapılmıştır. 3 numaralı tanımda *yer* sözcüğü üst kavram olarak belirtilmiş ve *ne için yapıldığı* ile *ne ile örtülü* olduğu ayırt edici özellikleriyle *analitik yöntem* uygulanmıştır. 4 ve 5 numaralı tanımlarda ise ölçünlü dilde sıklığı fazla olan söz öbekleri *karşılık* olarak verilmiştir.

**1649. Saylamak:** Seçmek

Sözcüğün tanımında sözlük kullanıcısı *seçmek* maddesine *gönderilmiştir*. *Seçmek* maddesinin tanımında ise *saylamak* sözcüğü kullanılmamıştır.

**1650. Sebil:** a. 3. Meyan kökü şerbetini bir hayır için dağıtma

Tanımda *dağıtma* sözcüğü üst kavram olarak verilmiş ve *ne olduğu* ile *ne için dağıtıldığı* ayırt edici özellikleri verilerek *analitik yöntem* başvurulmuştur.

**1651. Seki (I):** a. 1. Oturmak için evlerin önüne taş ve çamurdan yapılan set 2. Oturulacak sedir biçiminde taş veya set 3. Toprak üstündeki yükseklik, doğal set, taraça 4. Akarsuların iki yakasındaki yamaçlarda, bazı deniz ve göl kıyılarında görülen basamak biçimindeki yeryüzü şekli, teras

1 numaralı tanımda *set* sözcüğü üst kavram olarak belirtilerek ayırt edici özellikler *ne için yapıldığı* ile *malzemesi* bakımından ifade edilerek *analitik yöntem* uygulanmıştır. 2 numaralı tanımda ise *taş* ve *set* üst kavramları öne çıkarılmış ve *biçimi* ve *işlevi* ile betimlenerek *analitik tanım* yapılmıştır. 3 numaralı tanımda *yükseklik* üst kavramı *toprak üstünde bulunma* ayırt edici özelliği ile betimlenmiş ve *analitik yöntem* tercih edilmiştir. Tanımı destekleyici olarak ölçünlü dildeki söz öbeği karşılık olarak verilmiş ve *taraça* maddesine *gönderme* yapılmıştır. *Taraça* sözlükbiriminin 3 numaralı tanımında da sözlük kullanıcısı doğrudan *seki (I)* maddesine *gönderilmiştir*. 4 numaralı tanımda ise *yeryüzü şekli* üst kavramı *nerede görüldüğü* ve *biçimi* ile betimlenerek sözlükbirim *analitik yöntemle* tanımlanmıştır. Gönderme yapılan *teras* maddesinin 3 numaralı tanımında ise *seki* sözlükbirimi karşılık olarak verilmiş ancak *seki (I)* biçiminde işaretleme ihmâl edilmiştir.

**1652. Seklem:** a. 1. Kıldan, yünden dokunmuş çuval 2. sf. On batman (un, vb.)

1 numaralı tanımda *çuval* sözcüğü üst kavram olarak belirlenmiş ve sözlükbirimin ayırt edici özelliği *dokunduğu malzeme* üzerinden verilerek *analitik tanım* yapılmıştır. 2 numaralı tanımda ise *un* üst kavramı verilerek *on batman* ölçüsü ile betimleme yapılmış ve *analitik yöntem* uygulanmıştır.

**1653. Selek:** sf. Cömert

Tanımda *cömert* maddesine *gönderme* yapılmıştır. *Cömert* maddesinin 1 numaralı tanımında da *selek* sözcüğü eşanlamlı olarak verilmiştir.

**1654. Selen:** a. Ses, haber, bilgi

Sözcüğün tanımında üç farklı sözlükbirime *gönderme* yapılmıştır. Üç maddenin tanımında ise *selen* sözcüğü kullanılmamıştır.

**1655. Selinti:** a. 2. Selin bıraktığı çer çöp

Tanımda *çer çöp* yinelemesi üst kavram olarak belirtilerek ayırt edici özellik *sel tarafından bırakılmak* şeklinde verilmiş ve *analitik yöntem* uygulanmıştır.

**1656. Senek:** a. Çam ağacından yapılmış su testisi

Sözcüğün tanımında *su testisi* söz öbeği üst kavram olarak verilmiş ve *yapıldığı malzeme* üzerinden sözlükbirimin ayırt edici özelliği betimlenerek *analitik tanım* yapılmıştır.

**1657. Senir:** a. İki dağ arasındaki sırt

Tanımda *sırt* üst kavramı *konum* bakımından betimlenerek ayırt edici özellik verilmiş ve *analitik yöntem* uygulanmıştır.

**1658. Senit:** a. Hamur tahtası

Sözcüğün tanımında hamur tahtası sözlükbirimine *gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan sözlükbirimin tanımında ise *senit* sözcüğü eş anlamlı olarak verilmemiştir.

**1659. Seppek:** a. Değirmen taşının ekseni

Tanımda *meronimik (parça-bütün) ilişki* kullanılarak *eksen* sözcüğü betimlenmiş ve *analitik yöntem* uygulanmıştır.

**1660. Sepetlik:** 3. a. Göbek çevresindeki karın bölgesi

Sözcüğün tanımında *karın bölgesi* söz öbeği vücuttaki konumu bakımında betimlenerek *analitik tanım* yapılmıştır.

**1661. Sepil sepil:** zf. Yavaş yavaş

Tanımda ölçünlü dildeki yinelemeye *gönderme* yapılmıştır. *Yavaş yavaş* maddesinin 1 numaralı tanımında da *sepil sepil* yinelemesi eş anlamlı olarak verilmiştir.

**1662. Sepken:** a. Kısa süreli ve az yağan yağmur, kar

Sözcüğün tanımında *yağmur* sözcüğü ile kavramsal çerçeve çizilmiş ve *yağış süresi* ve *miktarı* yönünden sözlükbirimin ayırt edici özellikleri verilerek *analitik yöntem* uygulanmıştır. Gönderme yapılan *kar* maddesinin tanımında ise *sepken* sözcüğü kullanılmamıştır.

**1663. Sere:** a. Açık duran başparmağın ucundan işaret parmağının ucuna kadar olan uzaklık, sele

Tanımda *uzaklık* sözcüğü ile kavramsal çerçeve çizilerek *uzaklık bakımından başparmak ve işaret parmağı ucu arası* ifadesiyle sözlükbirimin ayırt edici özelliği betimlenmiş ve *analitik yöntem* uygulanmıştır. Tanımı destekleyici olarak verilen *sele* sözcüğünün eşsesli olması dolayısıyla *sele (III)* biçiminde verilmesi daha uygun olacaktır. *Sele (III)* sözlükbiriminde de *sere* maddesine *gönderme* yapılmıştır.

**1664. Sergen:** a. 1. Raf 2. Nesnelere, insanlara gösterilmek, satılmak için sergilendiği camlı bölme veya yer, camekan, vitrin

1 numaralı tanımda sözlük kullanıcısı *raf* maddesine *gönderilmiştir*. 2 numaralı tanımda ise *camlı bölme, yer* üst kavramları verilerek *ne için kullanıldığı* bakımından ayırt edici özellik öne çıkarılmış ve *analitik tanım* yapılmıştır. *Camekân* ve *vitrin* sözcükleri de eşanlamlı olarak verilmiştir. Eşanlamlı olarak verilen iki sözlükbirimin 1 numaralı tanımlarında *sergen* sözcüğü eşanlamlı olarak kullanılmıştır.

**1665. Sergi:** a. 4. Yaygı, kilim

Tanımda iki sözlükbirime *gönderme* yapılmıştır. İki maddenin tanımlarında ise *sergi* sözcüğüne yer verilmemiştir.

**1666. Serme:** a. 2. Sac ekmeği

Sözcüğün tanımında sözlük kullanıcısı ölçünlü dildeki maddeye *gönderilmiştir*. Gönderme yapılan maddenin tanımında ise *serme* sözcüğü kullanılmamıştır.

**1667. Seslemek:** 1. Dinlemek, kulak vermek 2. Çağırarak

İki tanımda üç sözlükbirime *gönderme* yapılmıştır. *Kulak vermek* söz öbeği eşsesli olduğu için *kulak vermek (I)* maddesine *gönderme* yapılması daha uygun olacaktır. Üç sözlükbirimin tanımlarında ise *seslemek* sözcüğüne yer verilmemiştir.

**1668. Setik:** a. İnce bulgur

Sözcüğün tanımında *bulgur* sözcüğü tek yönlü olarak betimlenmiş ve *tek yönlü betimleme* yapılmıştır.

**1669. Sıçanotu:** a. Arsenik



Tanımda *arsenik* maddesine *gönderme* yapılmıştır. *Arsenik* sözlükbiriminin analitik tanımında da *sıçanotu* sözcüğü eşanlamlı olarak verilmiştir.

**1670. Sıfat:** a. 3. Yüz, kılık ve dış görünüş

Sözcüğün tanımında iki farklı maddeye *gönderme* yapılmış ve ölçünlü dildeki *dış görünüş* söz öbeği *karşılık* olarak verilmiştir. *Yüz* sözcüğü eşesli olduğu için göndermenin *yüz (II)* maddesine yapılması kod çözme aşamasında sözlük kullanıcısının işini kolaylaştıracaktır. Gönderme yapılan maddelerin tanımlarında ise *sıfat* sözcüğü kullanılmamıştır.

**1671. Sıkma:** a. 6. Dar bir tür kadın yeleşti

Tanımda “*bir tür ...*” kalıp ifadesi ile *kadın yeleşti* söz öbeği üst kavram olarak verilmiş ve *dar olma* ayırt edici özelliği öne çıkarılarak *analitik yöntem* uygulanmıştır.

**1672. Sımak:** 1. Kırmak, bozmak 2. Yenmek, mağlup etmek

Tanımlarda dört farklı sözlükbirime *gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan maddelerdeki tanımlarda ise *sımak* sözcüğü kullanılmamıştır. *Yenmek* sözcüğü eşesli olduğu için göndermenin *yenmek (I)* biçiminde yapılması daha uygun olacaktır.

**1673. Sındı:** a. Makas

Sözcüğün tanımında sözlük kullanıcısı *makas* maddesine *gönderilmiştir*. *Makas* maddesinin 1 numaralı tanımında da *sındı* sözcüğü eşanlamlı olarak verilmiştir.

**1674. Sındırmak:** 1. Kırmak, parçalamak 2. Yenerek bozmak, mağlup etmek 3. Sındırmak

Tanımlarda dört farklı sözlükbirime *gönderme* yapılmış ve *yenerek bozmak* söz öbeği karşılık olarak verilmiştir. Dört maddenin tanımlarında ise *sındırmak* sözcüğü kullanılmamıştır.

**1675. Singin:** sf. 1. Gözü korkmuş, sinmiş (kimse) 2. Çekingen, ürkek 3. Üzgün, düşünceli

1 numaralı tanımda kimse üst kavramı verilerek iki yönlü olarak ayırt edici özellik öne çıkarılmış ve *analitik yöntem* uygulanmıştır. 2 ve 3 numaralı tanımlarda ise dört sözlükbirime *gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan maddelerdeki tanımlarda ise *singin* sözcüğüne yer verilmemiştir.

**1676. Sınık:** sf. 1. Kırık, çıkık 2. Yenilmiş, bozguna uğramış

1 numaralı tanıtmda sözlük kullanıcıları iki maddeye *gönderilmiştir*. 2 numaralı tanıtmda ise ölçünlü dildeki sözcük ve söz öbeği *karşılık* olarak verilmiştir. Gönderme yapılan maddelerdeki tanıtmlarda ise *sınık* sözcüğü kullanılmamıştır. *Kırık* sözcüğü eşsesli olduğu için göndermenin *kırık (I)* biçiminde yapılması daha uygun olacaktır.

**1677. Sınmak:** nsz. 1. Kırılmak, parçalanmak, bozulmak 2. Yenilmek, bozguna uğramak

Tanımlarda beş farklı sözlükbirime *gönderme* yapılmıştır. Yenilmek sözcüğü eşsesli olduğu için göndermenin *yenilmek (II)* biçiminde yapılması daha uygun olacaktır. Beş maddenin tanımlarında ise *sınmak* sözcüğü kullanılmamıştır.

**1678. Sıracı:** a. 1. Dört kişilik saz heyeti 2. Esas çalgı takımı gelmediğinde onların yerine saz çalan ve türkü okuyan kimse

1 numaralı tanıtmda saz heyeti üst kavramı verilmiş ve sözlükbirimin ayırt edici özelliği dört kişiden oluşması ile öne çıkarılarak *analitik yöntem* uygulanmıştır. 2 numaralı tanıtmda ise *kimse* sözcüğü ile kavramsal çerçeve çizilmiş ve *hangi durumda saz çalıp türkü söylediği* ayırt edici özelliği verilerek *analitik tanım* yapılmıştır.

**1679. Sırmak:** 1. Yorgan, şilte vb.ni iri ve aralıklı dikmek 2. Sağlam ve sıkıca dikmek

Her iki tanıtmda da *dikmek* sözcüğü üst kavram olarak belirlenmiş ve sözlükbirimlerin ayırt edici özellikleri *neyin, nasıl dikildiği bakımından* betimlenerek *analitik yöntem* uygulanmıştır.

**1680. Sırtarmak (II):** nsz. 2. Karşı koymaya hazırlanmak

Tanımda *hazırlanmak* üst kavramı verilerek *karşı koymaya* ifadesi kullanılarak ayırt edici özellik öne çıkarılmış ve *analitik yöntem* uygulanmıştır.

**1681. Sırtçı:** a. Taşıyıcı

Sözcüğün tanıtmda *taşıyıcı* maddesine *gönderme* yapılmıştır. *Taşıyıcı* sözlükbiriminin 2 numaralı tanıtmda da *sırtçı* sözcüğü eşanlamlı olarak kullanılmıştır.

**1682. Sırtı sıra:** zf. Birinin arkasından, izinden

Tanımda ölçünlü dildeki söz öbeği ve sözcük *karşılık* olarak verilmiştir.

**1683. Sıyırğa:** a. 1. Harmanda sap toplamaya veya damlardan karı küremeye yarayan araç 2. Kar küremekte kullanılan büyük kürek

1 numaralı tanımda *araç* sözcüğü ile kavramsal çerçeve çizilmiş ve *ne için kullanıldığı* ayırt edici özellikleri ile sözlükbirim analiz edilerek *analitik tanım* yapılmıştır. 2 numaralı tanımda ise *kürek* üst kavramı *ne için kullanıldığı* ve *boyutu* ile betimlenerek *analitik yöntem* uygulanmıştır.

**1684. Sıyrıntı:** a. 2. Bir bezden el ile koparılan uzunca parça 3. Sıyrık

2 numaralı tanımda *parça* sözcüğü üst kavram olarak belirlenmiş ve *bez* ile *meronimik ilişki* kurularak ayırt edici özellik verilerek *analitik tanım* yapılmıştır. 3 numaralı tanım-  
da ise sözlük kullanıcısı *sıyrık* maddesine *gönderilmiştir*. *Sıyrık* sözlükbiriminin tanımlarında ise *sıyrıntı* sözcüğü kullanılmamıştır.

**1685. Sızak:** a. Dağ sırtlarında, taş aralarından sızan su, küçük pınar

Tanımda *su* üst kavramı verilerek nerede bulunduğu ve *sızma hareketi* ile betimlenerek *analitik tanım* yapılmış ve *pınar* sözcüğü tek yönlü olarak nitelenmiş ve *tek yönlü betimleme* yapılmıştır.

**1686. Sızgıt:** a. Kavrulmuş et, kavurma

Sözcüğün tanımında *et* sözcüğü tek yönlü olarak betimlenerek *tek yönlü betimleme* yapılmıştır. *Kavurma* sözlükbirimine de gönderme yapılmıştır. *Kavurma* maddesindeki tanımlarda ise *sızgıt* sözcüğü kullanılmamıştır.

**1687. Siftinmek:** nsz. 1. Oyalanmak, vakit geçirmek 2. Bir yere sürtünerek kaşınmak

1 numaralı tanımda iki sözlükbirime *gönderme* yapılmıştır. İki sözlükbirimin tanımlarında ise *siftinmek* sözcüğü eşanlamlı olarak verilmemiştir. 2 numaralı tanımda ise *kaşınmak* üst kavramı verilerek *nasıl yapıldığı* üzerinden ayırt edici özellik öne çıkarılarak *analitik yöntem* uygulanmıştır.

**1688. Siğil (II):** a. Odun yarmakta kullanılan ağaç veya demir kama

Tanımda *kama* sözcüğü ile kavramsal çerçeve çizilmiş ve *kullanım* ile *hammadde* bakımından ayırt edici özellikler verilerek *analitik tanım* yapılmıştır.

**1689. Sikke (II):** a. Hayvanları bağlamak için yere çakılan demir veya ağaç kazık

Sözcüğün tanımında *kazık* sözcüğü üst kavram olarak verilmiş ve sözlükbirimin *kullanimi ve yapıldığı malzeme* bakımından ayırt edici özellikleri öne çıkarılarak *analitik yöntem* uygulanmıştır.

**1690. Sikkelemek:** 1. Hayvanları sikkeye bağlamak 2. esk. Damgalatmak, mühürletmek

1 numaralı tanımda bağlamak üst kavramı betimlenerek *analitik tanım* yapılmıştır. 2 numaralı tanımda ise *gönderme* yapılan sözlükbirimlerin tanımlarında *sikkelemek* sözcüğüne yer verilmemiştir.

**1691. Silgi:** a. 3. Hamam takımı, havlu

Tanımda sözlük kullanıcısı iki sözlükbirime *gönderilmiştir*. Gönderme yapılan maddelerin tanımlarında ise *silgi* sözcüğü kullanılmamıştır.

**1692. Sim (II):** a. İşaret

Sözcüğün tanımında *işaret* sözlükbirimine *gönderme* yapılmıştır. *İşaret* maddesindeki tanımda ise *sim (II)* sözcüğüne yer verilmemiştir.

**1693. Simit:** a. 3. İnce bulgur, düğürcük

Tanımda bulgur sözcüğü tek yönlü olarak betimlenmiş ve *tek yönlü betimleme* yapılmıştır. *Düğürcük* maddesine de *göndermede* bulunulmuştur. *Düğürcük* sözlükbiriminin tanımında ise *simit* sözcüğü kullanılmamıştır.

**1694. Singin:** sf. Utangaç, sıkılğan

Sözcüğün tanımında sözlük kullanıcısı iki sözlükbirime *gönderilmiştir*. Gönderme yapılan maddelerdeki tanımlarda ise *singin* sözcüğüne yer verilmemiştir.

**1695. Sinir:** a. 5. Kas kirişi ve zarı

Tanımda *kas* sözcüğü ile *kiriş* ve *zar* sözcükleri arasında *meronimik* (parça-bütün) *ilişki* kurularak oluşturulmuş söz öbekleri *karşılık* olarak verilmiştir.

**1696. Sipsi:** a. 1. Ağaç dallarından yapılan düdük 2. den. Gemici düdüğü 3. müz. Zurnanın dudaklara gelen kamış bölümü

1 numaralı tanımda *düdük* sözcüğü ile kavramsal çerçeve çizilmiş ve *ağaç dallarından yapılma* ayırt edici özelliği öne çıkarılarak *analitik yöntem* uygulanmıştır. 2 numaralı

tanımda ise ölçünlü dildeki söz öbeği *karşılık* olarak verilmiştir. 3 numaralı tanımda ise *zurna* ile *kamış bölümü* arasında meronimik (parça-bütün) ilişki verilerek *dudaklara geldiği* belirtilmiş ve *analitik yöntem* uygulanmıştır.

**1697. Sirken:** a. Yabani ıspanak

Tanımda sözlük kullanıcısı *yabani ıspanak* maddesine *gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan maddede ise *sirken* sözcüğüne yer verilmemiştir.

**1698. Sıtıl:** a. Büyük bakraç, su kovası

Sözcüğün tanımında *bakraç* sözcüğü boyut bakımından nitelenmiş ve *tek yönlü betimleme* yapılmıştır. Ölçünlü dildeki *su kovası* söz öbeği de *karşılık* olarak verilmiştir.

**1699. Siyatik:** a. 2. Kalça sinirlerinde oluşan ağrılı hastalık

Tanımda *hastalık* üst kavramı belirlenmiş ve sözlükbirimin ayırt edici özellikleri *kalça sinirinde oluşması* ve *ağrılı olması* ifadeleriyle verilerek *analitik yöntem* uygulanmıştır.

**1700. Sofra:** a. Anüs

Sözcüğün tanımında sözlük kullanıcısı *anüs* maddesine *gönderilmiştir*. *Anüs* maddesinin tanımında da *sofra* sözcüğü eşanlamlı olarak kullanılmıştır.

**1701. Soğan çiçeği:** a. Fulya

Tanımda *fulya* sözlükbirimine *gönderme* yapılmıştır. *Fulya* maddesinin tanımında ise *soğan çiçeği* söz öbeği eşanlamlı olarak verilmemiştir.

**1702. Soğuklamak:** nsz. Üşüterek hastalanmak, soğuk almak

Sözcüğün tanımında *hastalanmak* üst kavramı *üşüterek* ayırt edici özelliği ile betimlenmiş ve *analitik yöntem* uygulanmıştır. Tanımı destekleyici olarak *soğuk almak* maddesine *gönderme* yapılmıştır. *Soğuk almak* sözlükbiriminin tanımında ise *soğuklamak* sözcüğü verilmemiştir.

**1703. Soğulmak:** nsz. 1. Suyu veya sütü çekilerek pörsüme 2. coğ. Irmak, kuyu, pınar vb. yerlerde su çekilip yok olmak

1 numaralı tanımda *pörsüme* sözcüğü ile kavramsal çerçeve çizilmiş ve ayırt edici özellik *su veya süt çekilmek* olarak verilmiş ve *analitik tanım* yapılmıştır. 2 numaralı tanımda ise *yok olmak* söz öbeği üst kavram olarak belirlenmiş ve sözlükbirimin ayırt

edici özelliği *nerede görüldüğü* açısından örneklenerek verilmiş ve *su çekilmesi* ifadesi ile betimlenerek *analitik yöntem* uygulanmıştır.

**1704. Sokman:** a. Bir çeşit uzun konçlu çizme

Tanımda çizme sözcüğü üst kavram olarak verilmiş ve “*bir çeşit...*” kalıp ifadesi kullanılarak *uzun konçlu* olma ayırt edici özelliği öne çıkarılarak *analitik tanım* yapılmıştır.

**1705. Sokranmak:** nsz. Söylenmek, homurdanmak

Sözcüğün tanımında ölçünlü dildeki iki sözlükbirime *gönderme* yapılmıştır. Sözlükbirimlerin tanımlarında ise *sokranmak* sözcüğü kullanılmamıştır.

**1706. Soku:** a. 1. Taş dibek 2. Dibekte, havanda tahıl dövmeye yarayan tokmak

1 numaralı tanımda ölçünlü dilde sıklığı bakımından birlikte kullanılan söz öbeği *karşılık* olarak verilmiştir. 2 numaralı tanımda ise *tokmak* sözcüğü üst kavram olarak verilmiş ve sözlükbirimin ayırt edici özelliği *tahıl dövmeye yaraması* üzerinden öne çıkarılarak *analitik yöntem* uygulanmıştır.

**1707. Sokum:** a. 1. Lokma 2. Yufka ekmeğinden yapılan dürüm

1 numaralı tanımda sözlük kullanıcısı *lokma* maddesine *gönderilmiştir*. 2 numaralı tanımda ise *dürüm* sözcüğü üst kavram olarak belirlenmiş ve ayırt edici özellik *yufka ekmeğinden yapılma* ifadesiyle verilmiş ve *analitik tanım* yapılmıştır.

**1708. Soluğan:** sf. 3. Sık soluyan (hayvan)

Tanımda *hayvan* sözcüğü üst kavram olarak öne çıkarılmış ve *sık soluma* ayırt edici özelliği ile sözlükbirim analiz edilerek *analitik yöntem* uygulanmıştır.

**1709. Somak:** a. 1. Hayvanlarda yüzün çıkıntılı ve az çok sivri olan ön bölümü 2. Taneleri alınmış mısır koçanı

1 numaralı tanımda *yüz* ve *bölüm* sözcükleri arasında *meronimik* (parça-bütün) ilişki kurularak *hayvanlara ait olma*, *çıkıntı*, *sivrilik* bakımından ayırt edici özellikler verilerek *analitik yöntem* uygulanmıştır. 2 numaralı tanımda ise *mısır koçanı* söz öbeği üst kavram olarak verilmiş ve *taneleri alınmış olma* ayırt edici özelliği öne çıkarılarak *analitik yöntem* uygulanmıştır.

**1710. Sormak (II):** Dudakları uzatıp soluğu kuvvetle çekerek emmek

Sözcüğün tanımında *emmek* üst kavramı belirlenerek *nasıl yapıldığı* bakımından ayırt edici özellikler verilerek *analitik tanım* yapılmıştır.

**1711. Sormuk:** a. 1. Çocuk emziği 2. Tülbent içine lokum, şeker konularak küçük çocuklara verilen emzik biçiminde nesne

1 numaralı tanıtımda ölçünlü dildeki söz öbeği *karşılık* olarak verilmiştir. 2 numaralı tanıtımda ise *nesne* sözcüğü üst kavram olarak verilmiş ve sözlükbirimin ayırt edici özellikleri *nasıl verildiği* ve *biçimi* ile betimlenerek *analitik yöntem* uygulanmıştır.

**1712. Soruşmak (II):** 1. Kurumak 2. Çamaşır kurumaya başlamak

1 numaralı tanıtımda kurumak maddesine *gönderme* yapılmıştır. 2 numaralı tanıtımda ise başlamak sözcüğü betimlenerek analitik tanım yapılmıştır. *Kurumak* sözlükbiriminin tanımında ise *soruşmak II* sözcüğüne yer verilmemiştir.

**1713. Sorutmak:** nsz. 2. Ayakta durmak, dikilmek, beklemek

Sözcüğün tanımında *ayakta durmak* söz öbeği *karşılık* olarak verilmiştir. *Dikilmek* ve *beklemek* sözlükbirimlerine de *gönderme* yapılmıştır. *Dikilmek* sözcüğü eşesli olduğu için göndermenin *dikilmek I* biçiminde yapılması daha uygun olacaktır. *Dikilmek (I)* ve *beklemek* maddelerinin tanımlarında ise *sorutmak* sözcüğü kullanılmamıştır.

**1714. Soyka (I):** a. Ölünün üzerinden çıkan giysi

Tanımda *giysi* üst kavramı verilerek ayırt edici özellik *ölünün üzerinden çıkma* ifadesiyle öne çıkarılmış ve *analitik tanım* yapılmıştır.

**1715. Soymuk:** a. 2. Çam ağacının çiğnenip emilen iç kabuğu ve bunu almak için ağacın gövdesine açılan yara, yalamuk

Sözcüğün tanımında *yara* sözcüğü üst kavram olarak belirlenmiş ve *çam ağacının iç kabuğu* ve *ağacın gövdesine açılma* bakımından ayırt edici özellikler verilerek *analitik yöntem* uygulanmıştır.

**1716. Sökel:** sf. 1. Sakat (kimse), malul 2. Güçsüz 3. Hasta

1 numaralı tanıtımda *kimse* üst kavramı verilerek *sakat* sözcüğü ile betimlenerek *tek yönlü betimleme* yapılmıştır. 2 ve 3 numaralı tanımlarda ise ölçünlü dildeki maddelere *gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan sözlükbirimlerin tanımlarında ise *sökel* sözcüğüne yer verilmemiştir.

**1717. Sölpük:** sf. Gevşeyip kendini koyuvermiş

Tanımda *koyuvermek* sözcüğünün sıfat türündeki biçimi üst kavram olarak belirlenerek betimlenmiş ve *analitik yöntem* uygulanmıştır.

**1718. Sölpüme:** nsz. 1. Şişmanken zayıflamak 2. Gevşemek, pörsüme

1 numaralı tanımda *zayıflamak* sözcüğü nitelenerek *tek yönlü betimleme* yapılmış, 2 numaralı tanımda ise ölçünlü dildeki iki sözlükbirime *gönderme* yapılmıştır. İki madde-nin tanımlarında ise *sölpüme* sözcüğüne yer verilmemiştir.

**1719. Söven:** a. 1. Büyük sopa 2. Çit yapmakta kullanılan büyük kazık

1 numaralı tanımda *sopa* sözcüğü tek açıdan nitelenerek *tek yönlü betimleme* yapılmış-tır. 2 numaralı tanımda ise *kazık* sözcüğü üst kavram olarak belirlenmiş ve *ne yapmakta kullanıldığı* ile *boyutu* bakımından sözlükbirimin ayırt edici özellikleri verilerek *analitik yöntem* uygulanmıştır.

**1720. Sulfata:** a. Kinin sülfatı ve genel olarak kinin tuzu

Tanımda ölçünlü dildeki *kinin sülfatı* ve *tuzu* söz öbekleri *karşılık* olarak verilmiş ve *genellikle* ifadesiyle *tipikleştirmeye* başvurulmuştur.

**1721. Suluk:** a. 7. Oda içinde yıkanmak için ayrılmış küçük yer, gusülhane

Sözcüğün tanımında *yer* sözcüğü üst kavram olarak belirlenmiş ve *ne için ayrıldığı* ile *küçüklüğü* bakımından betimlenerek *analitik yöntem* uygulanmıştır. Tanımı destekleyici olarak *gusülhane* sözcüğü eşanlamlı olarak verilmiştir. Eşanlamlı olarak verilen sözcü-ğün tanımında ise *suluk* sözcüğü kullanılmamıştır.

**1722. Sumsuk:** a. 1. Yumruk 2. Yumrukla vurma

1 numaralı tanımda sözlük kullanıcısı *yumruk* maddesine *gönderilmiştir*. 2 numaralı tanımda ise vurma sözcüğü *ne ile yapıldığı* bakımından tek yönlü olarak betimlenmiş ve *tek yönlü betimleme* yapılmıştır.

**1723. Sumsuklamak:** Yumrukla vurma, yumruklamak

Tanımda *vurmak* sözcüğü tek yönlü olarak betimlenmiş ve *tek yönlü betimleme* yapılmıştır. Yumruklamak sözlükbiriminin tanımında ise *sumsuklamak* sözcüğüne yer veril-memiştir.



**1724. Suna:** a. 2. Göl ördeği

Sözcüğün tanımında ölçünlü dildeki söz öbeğine *gönderme* yapılmıştır.

**1725. Sundurma:** a. 3. Üstü kapalı balkon, evlerin önündeki taşlık

Tanımda *balkon* ve *taşlık* sözcükleri üst kavram olarak verilmiş ve ayırt edici özellikler verilerek *analitik yöntem* uygulanmıştır.

**1726. Sundurmak:** 2. Vermek

Sözcüğün tanımında sözlük kullanıcısı *vermek* maddesine *gönderilmiştir*. *Vermek* sözlükbiriminin tanımında ise *sundurmak* sözcüğü kullanılmamıştır.

**1727. Sunturlu:** sf. 2. Gösterişli, görkemli

Sözcüğün tanımında iki sözlükbirime *gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan sözlükbirimlerin tanımlarında ise *sunturlu* sözcüğüne yer verilmemiştir.

**1728. Sunum:** a. 3. Lokma, parça

Tanımda sözlük kullanıcısı iki maddeye *gönderilmiştir*. İki maddenin tanımında ise *sunum* sözcüğü kullanılmamıştır.

**1729. Sur (II):** a. Uğur, alın yazısı, talih

Sözcüğün tanımında üç farklı sözlükbirime *gönderme* yapılmıştır. *Uğur* sözcüğü eşsesli olduğu için göndermenin *uğur (I)* maddesine doğrudan yapılması daha uygun olacaktır. Üç sözlükbirimin tanımlarında ise *sur (II)* sözcüğüne yer verilmemiştir.

**1730. Suret:** a. 5. Resim, fotoğraf

Tanımda sözlük kullanıcısı iki maddeye *gönderilmiştir*. İki sözlükbirimin tanımlarında ise *suret* sözcüğü kullanılmamıştır.

**1731. Susak:** 2. a. Su kabağından yapılmış veya ağaçtan oyulmuş maşrapa

Sözcüğün tanımında *maşrapa* sözcüğü üst kavram olarak belirlenmiş ve *yapıldığı malzemeler* bakımından sözlükbirimin ayırt edici özellikleri verilerek *analitik yöntem* uygulanmıştır.

**1732. Su sığırı:** a. Manda (I)

Tanımda ölçünlü dildeki maddeye *gönderme* yapılmıştır. *Manda (I)* maddesinin tanımında *su sığıcı* söz öbeği *karşılık* olarak verilmiştir.

**1733. Sübek:** a. Bazı yerlerde beşikteki çocukların bacakları arasına yerleştirilen sidik şişesi veya sidiği bir kaba akıtacak boru

Sözcüğün tanımında iki farklı üst kavram kullanılarak iki ayrı tanım yapılmıştır. İlk tanımda *sidik şişesi* söz öbeği üst kavram olarak belirlenmiş ve *nasıl kullanıldığı* bakımından betimlenmiştir. İkinci tanımda ise *boru* sözcüğü üst kavram olarak verilmiş ve *işlev* yönünden ayırt edici özellik öne çıkarılarak her iki tanımda da *analitik yöntem* uygulanmıştır.

**1734. Süğmek:** nsz. 1. Bitki, ot yetişip ortaya çıkmak, bitmek, yeşermek, süvmek 2. Dal üstünde sürgün vermek, süvmek

1 numaralı tanımda *ortaya çıkmak* üst kavramı verilmiş ve *bitki ve otun yetişmesi* ile betimlenerek ayırt edici özellikler verilmiş ve *analitik yöntem* uygulanmıştır. Tanımı destekleyici olarak üç sözlükbirime *gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan maddelerden *bitmek* sözcüğü eşsesli olduğu için *bitmek (II)* biçiminde verilmesi daha uygun olacaktır. Üç sözlükbirimin tanımlarında ise *süğmek* sözcüğü kullanılmamıştır. 2 numaralı tanımda ise *sürgün vermek* söz öbeği üst kavram olarak belirlenmiş ve *dal üstünde gerçekleşme* ayırt edici özelliği ile sözlükbirim betimlenerek *analitik tanım* yapılmıştır. *Süvmek* sözcüğü de eşanlamlı olarak verilmiş bu maddenin tanımında da *süğmek* maddesine doğrudan *gönderme* yapılmıştır.

**1735. Sümek:** a. Eğirilmek için temizlenmiş, taranmış yumak biçiminde yün

Sözcüğün tanımında *yün* üst kavramı verilerek sözlükbirimin ayırt edici özellikleri, *temizlenme nedeni*, *taranması* ve *biçimi* üzerinden betimlenerek *analitik yöntem* uygulanmıştır.

**1736. Südürme:** a. 2. Taze peynir ve şekerle yapılan bir tatlı

Tanımda “*bir ...*” kalıp ifadesi ile *tatlı* üst kavramı belirlenmiş ve sözlükbirimin *yapıldığı malzemeler* ayırt edici özellik olarak verilerek *analitik tanım* yapılmıştır.

**1737. Sünetlemek:** Tabaktaki yemeği sıyıırıp bitirmek

Sözcüğün tanımında *bitirmek* sözcüğü üst kavram olarak verilmiş ve *tabaktaki yemeği sıyırmak* ayırt edici özelliği öne çıkarılarak *analitik yöntem* uygulanmıştır.

**1738. Sürek:** a. 3. Satmak için pazara götürülen hayvan sürüsü

Tanımda *hayvan sürüsü* üst kavramı belirlenmiş ve ayırt edici özellik olarak *satmak için pazara götürülme* ifadesi verilerek *analitik tanım* yapılmıştır.

**1739. Sürekçi:** a. Davar alışverişiyle uğraşan kimse

Sözcüğün tanımında *kimse* sözcüğü üst kavram olarak verilerek *davar alışverişiyle uğraşma* ayırt edici özelliği öne çıkarılmış ve *analitik yöntem* uygulanmıştır.

**1740. Süvarilik:** a. 2. Pantolonun dizine ve arkasına konulan parça

Tanımda *parça* üst kavramı belirlenmiş ve *nereye konulduğu* bakımından ayırt edici özellik verilerek *analitik tanım* yapılmıştır.

**1741. Süyüm:** a. İğneye geçirilen bir sap iplik

Sözcüğün tanımında *iplik* sözcüğü üst kavram olarak verilmiş ve sözlükbirimin ayırt edici özelliği *ığneye geçirilmek* ve *bir sap* ifadesi ile öne çıkarılarak *analitik yöntem* uygulanmıştır.

**1742. Süzek:** a. 1. Süzgeç

Sözcüğün tanımında sözlük kullanıcısı *süzgeç* maddesine *gönderilmiştir*. *Süzgeç* sözlükbiriminin 1 numaralı tanımında da *süzek* sözcüğü eş anlamlı olarak verilmiştir.

**1743. Süzgü:** a. 1. Delikli çanak 2. Balıkçı kepçesi 3. Fide sulamak için tenekeden yapılan, ucunda süzgeci olan kap

1 numaralı tanımda *çanak* sözcüğü tek yönlü olarak betimlenmiş ve *tek yönlü betimleme* yapılmıştır. 2 numaralı tanımda ise ölçünlü dildeki söz öbeği *karşılık* olarak verilmiştir. 3 numaralı tanımda ise *kap* sözcüğü üst kavram olarak verilmiş ve *yapılma amacı, yapıldığı malzeme* ve *meronimik açıdan ucunda süzgeç bulunması* ayırt edici özellikleri verilerek sözlükbirim analiz edilmiş ve *analitik yöntem* uygulanmıştır.

## Ş Maddesi

**1744. Şalak:** a. Büyümemiş karpuz

Tanımda *karpuz* sözcüğü tek yönlü olarak betimlenerek *tek yönlü betimleme* yapılmıştır.

**1745. Şallak:** 2. a. Giyimine özen göstermeyen kimse

Sözcüğün tanımında *kimse* sözcüğü üst kavram olarak belirlenmiş ve ayırt edici özellik olarak *giyimde özensizlik* verilerek *analitik yöntem* uygulanmıştır.

**1746. Şapşalak:** sf. Özensiz, düzensiz (kimse)

Tanımda *kimse* sözcüğü üst kavram olarak belirlenmiş ve iki açıdan betimlenerek ayırt edici özellikler verilmiş ve *analitik tanım* yapılmıştır.

**1747. Şavalak:** sf. Aptal, alık, sersem, budala

Sözcüğün tanımında dört farklı sözlükbirime *gönderme* yapılmıştır. Dört sözlükbirimin tanımlarında ise *şavalak* sözcüğü kullanılmamıştır.

**1748. Şavk:** a. Işık

Tanımda sözlük kullanıcısı *ışık* maddesine *gönderilmiştir*. *Işık* sözlükbiriminin 1 numaralı tanımında da *şavk* sözcüğü eş anlamlı olarak verilmiştir.

**1749. Şavkımak:** nsz. Işık saçmak, parlamak

Sözcüğün tanımında ölçünlü dildeki söz öbeği ve *parlamak* maddesine *gönderme* yapılmıştır. *Parlamak* maddesinin tanımında ise *şavkımak* sözcüğüne yer verilmemiştir.

**1750. Şavul:** a. Şakul, çekül

Tanımda sözlük kullanıcısı iki maddeye *gönderilmiştir*. İki sözlükbirimin tanımlarında ise *şavul* sözcüğü kullanılmamıştır.

**1751. Şavullamak:** 2. Şakulleme

Sözcüğün tanımında *şakulleme* maddesine *gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan sözlükbirimin tanımında ise *şavullamak* sözcüğüne yer verilmemiştir.

**1752. Şeker Bayramı:** öz. a. Ramazan Bayramı

Tanımda ölçünlü dildeki maddeye *gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan sözlükbirimin tanımında da *şeker bayramı* söz öbeği eş anlamlı olarak verilmiştir.

**1753. Şelek:** a. 1. Sırtta taşınan yük 2. Boynuzunun biri kırık hayvan

1 numaralı tanımda *yük* sözcüğü üst kavram olarak verilmiş ve *sırtta taşınma* ayırt edici özelliği verilerek *analitik yöntem* uygulanmıştır. 2 numaralı tanımda ise *hayvan* üst kav-

ramı *boynuzunun birinin kırık olması* bakımından betimlenerek *analitik tanım* yapılmıştır.

**1754. Şenelmek:** nsz. 1. Boş bir yer, insanların yerleşmesiyle yurt durumuna gelmek, meskûn olmak 2. Sevinmek, keyiflenmek, neşelenmek 3. Bitki gelişmek, büyümek, serpilmek

1 numaralı tanıtmda (*yurt*) *durumuna gelmek* kalıp ifadesi ile üst kavram belirtilmiş ve *nasıl gerçekleştiği* bakımından ayırt edici özellik verilerek *analitik tanım* yapılmıştır. Tanımı destekleyici olarak *meskûn olmak* söz öbeği verilmiştir. 2 numaralı tanıtmda ise üç farklı maddeye *gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan sözlükbirimlerin tanımlarında ise *şenelmek* sözcüğü kullanılmamıştır. 3 numaralı tanıtmda ise *bitki* sözcüğü ile bağlantı kurularak üç farklı sözcük üst kavram olarak kullanılmış ve *tek yönlü betimleme* yapılmıştır.

**1755. Şepit:** a. Hamurdan çok ince açılarak sacda pişirilen ekmek

Tanımda *ekmek* sözcüğü üst kavram olarak belirlenmiş ve *hamur ile incelik bakımından kıyas yapılarak sacda pişirilme* ayırt edici özelliği öne çıkarılmış ve *analitik yöntem* uygulanmıştır.

**1756. Şergil:** a. Askıntı, baş belası

Sözcüğün tanımında iki sözlükbirime *gönderme* yapılmış ancak bu sözlükbirimlerin tanımlarında *şergil* sözcüğü kullanılmamıştır.

**1757. Şeytan örümceği:** a. 2. Öğle sıcağında havada örümcek ağı gibi tel tel görünen güneş ışığı

Tanımda *güneş ışığı* söz öbeği öne çıkarılmış ve sözlükbirimin ayırt edici özelliği *öğle sıcağında görülmesi, örümcek ağına benzemesi* ile betimlenerek *analitik tanım* yapılmıştır.

**1758. Şıkırdamak:** nsz. 2. Aydınlanmak, parlamak

Sözcüğün tanımında iki maddeye *gönderme* yapılmıştır. İki sözlükbirimin tanımlarında ise *şıkırdamak* sözcüğü kullanılmamıştır.

**1759. Şırlağan:** a. Susam yağı

Tanımda sözlük kullanıcısı ölçünlü dildeki maddeye *gönderilmiştir*. *Susam yağı* sözlükbiriminin tanımında da *şırlağan* sözcüğü eşanlamli olarak verilmiştir.

**1760. Şıvgın:** a. 1. Budanmış yaşlı ağaçların budanan yerlerinden çıkan taze sürgün, çıvgın 2. Rüzgâr ve karla karışık yağın yağmur, çıvgın

1 numaralı tanımda *sürgün* sözcüğü üst kavram olarak belirlenmiş ve *nereden çıktığı*, *tazeliği* ile sözlükbirimin ayırt edici özellikleri verilerek *analitik yöntem* uygulanmıştır. *Çıvgın* sözcüğü de eşanlamli olarak verilmiştir. *Çıvgın* sözlükbiriminin tanımında da *şıvgın* sözcüğüne doğrudan *gönderme* yapılmıştır. 2 numaralı tanımda ise *yağmur* üst kavramı *rüzgâr* ve *karla* ilişkilendirilerek betimlenmiş ve *analitik tanım* yapılmıştır.

**1761. Şif:** a. 1. Pamuk kozası 2. Şırası alınmış üzüm posası

1 numaralı tanımda ölçünlü dildeki söz öbeği *karşılık* olarak verilmiştir. 2 numaralı tanımda ise *üzüm posası* üst kavramı verilmiş ve sözlükbirimin *şırası alınmış olma* ayırt edici özelliği verilerek *analitik yöntem* uygulanmıştır.

**1762. Şiflemek:** 1. Pamuğu kozasından ayırmak 2. Mısırı koçanından ayırmak

1 numaralı tanımda *ayırmak* üst kavramı verilerek *pamuk* ve *koza* arasındaki *meronimik ilişki* betimlenmiş ve *analitik yöntem* uygulanmıştır. 2 numaralı tanımda ise *mısır* ve *koçan* arasındaki aynı *meronimik ilişki* betimlenerek *analitik tanım* yapılmıştır.

**1763. Şimdıcik:** zf. Hemen şimdi, şu anda

Sözcüğün tanımında ölçünlü dildeki iki zarf *karşılık* olarak verilmiştir.

**1764. Şinanay:** ünl. 1. Sevinç, mutluluk, hoşnutluk, kıvanç belirten bir söz 2. argo “Yok kalmadı, tükendi” anlamında kullanılan bir söz 3. a. İdare lambası 4. sf. Cicili biçili

1 ve 2 numaralı tanımlarda “...*belirten bir söz*” kalıp ifadesiyle sözcüklerin anlam ve kullanımlarına dair betimleme yapılmış ve *kurala dayalı yöntem* uygulanmıştır. 3 ve 4 numaralı tanımlarda ise ölçünlü dildeki maddelere *gönderme* yapılmıştır.

**1765. Şişe (II):** A. Tavan tahtaları arasındaki açıklığı kapatmak için uzunluğuna çakılan çıta

Tanımda *çıtta* sözcüğü üst kavram olarak belirlenmiş ve *neden çakıldığı* ile *nasıl çakıldığı* bakımlarından sözlükbirimin ayırt edici özellikleri verilerek *analitik yöntem* uygulanmıştır.

**1766. Şişek:** a. 1. İki yaşındaki koyun 2. Kuzulama dönemine girmiş veya doğurmuş koyun

1 numaralı tanımda *koyun* sözcüğü üst kavram olarak belirlenerek *yaş bakımından* ayırt edici özellik verilmiş ve *analitik tanım* yapılmıştır. 2 numaralı tanımda ise *koyun* üst kavramı *içine girdiği dönem* bakımından betimlenerek *analitik yöntem* uygulanmıştır.

**1767. Şoför ağzı:** a. Şoförler arasında kullanılan ve kendilerine özgü deyim ve argoyu içeren konuşma tarzı

Tanımda *konuşma tarzı* üst kavramı verilmiş ve *şoförler arasında kullanılma, kendi içinde ayrı deyim ve argoya sahip olma* ayırt edici özellikleri verilerek *analitik tanım* yapılmıştır.

**1768. Şopar:** a. 1. Çingene çocuğu 2. sf. mec. Şımarık, küstah, yaramaz

1 numaralı tanımda ölçünlü dildeki söz öbeği *karşılık* olarak verilmiştir. 2 numaralı tanımda ise üç farklı maddeye *gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan maddelerin tanımlarında ise *şopar* sözcüğüne yer verilmemiştir.

**1769. Şorolo:** a. Kadınlaşmış, kadın kılığına girmiş olan ve ahlak dışı ilişkiler için kullanılan erkek

Tanımda *erkek* sözcüğü üst kavram olarak verilmiş ve kadınlaşmak ve *ahlak dışı ilişkide kullanılmak* ayırt edici özellikleri verilerek *analitik yöntem* uygulanmıştır.

**1770. Şorolop:** zf. 1. Birdenbire ve hırsıyla (yutmak) 2. a. argo Yalan

1 numaralı tanımda *yutmak* üst kavramı verilmiş ve betimlenerek *analitik tanım* yapılmıştır. 2 numaralı tanımda ise *yalan* sözlükbirimine *gönderme* yapılmıştır. *Yalan* maddesinin tanımında ise *şorolop* sözcüğü kullanılmamıştır.

## T Maddesi

**1771. Taban (I):** a. 13. Tarlanın düz ve verimli kesimi

Sözcüğün tanımında *tarla* ve *kesim* sözcükleri arasında *meronimik ilişki* kurularak *düz ve verimli olma* ayırt edici özellikleri verilerek betimlenmiş ve *analitik yöntem* uygulanmıştır.

**1772. Tabut:** a. 2. İçine yumurta konan uzun sandık

Tanımda *sandık* sözcüğü üst kavram olarak belirlenmiş ve *içine yumurta konulması* ile *uzunluğu* bakımından sözlükbirimin ayırt edici özellikleri verilerek *analitik tanım* yapılmıştır.

**1773. Tahra:** a. Bir tür eğri budama bıçağı

Sözcüğün tanımında “*bir tür...*” kalıp ifadesiyle *budama bıçağı* üst kavramı verilmiş ve *eğri* ayırt edici özelliği ile *analitik yöntem* uygulanmıştır.

**1774. Tahta:** a. 6. Çimlenen tohumlar için bahçede hazırlanan uzun tarh

Tanımda *tarh* üst kavramı verilmiş ve *ne için hazırlandığı* ile *uzunluğu* bakımından sözlükbirimin ayırt edici özellikleri verilerek *analitik yöntem* uygulanmıştır

**1775. Takanak:** a. 1. Alacak 2. Borç 3. İlişki

Sözcüğün her üç tanımında da ölçünlü dildeki maddelere *gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan maddelerin tanımlarında ise *takanak* sözcüğü kullanılmamıştır.

**1776. Talaz:** a. 1. Dalga, kasırga 2. İpekli kumaşların örselenmesiyle yüzündeki tellerde oluşan kabarıklık

1 numaralı tanımda iki sözlükbirime *gönderme* yapılmıştır. İki sözlükbirimin tanımlarında ise *talaz* sözcüğüne yer verilmemiştir. 2 numaralı tanımda ise *kabarıklık* üst kavramı belirlenmiş ve *nasıl oluştuğu* ile *nerede oluştuğu* ayırt edici özellikleriyle betimleme yapılarak *analitik tanım* yapılmıştır.

**1777. Talipli:** sf. 1. Talip olan, talip 2. Talibi bulunan

1 ve 2 numaralı tanımlarda ölçünlü dildeki söz öbekleri *karşılık* olarak verilmiş ve sözlük kullanıcısı *talip* maddesine *gönderilmiştir*. *Talip* sözlükbirimindeki tanımlarda ise *talipli* sözcüğüne yer verilmemiştir.

**1778. Tango:** a. 3. Aşırı bir biçimde son moda uyararak giyinmiş (kadın)



Sözcüğün tanımında *kadın* üst kavramı belirlenerek *modaya aşırı uygunluk* bakımından ayırt edici özellik verilmiş ve *analitik tanım* yapılmıştır.

**1779. Tanlamak:** Şaşmak, şaşırmak

Tanımda sözlük kullanıcısı iki sözlükbirime *gönderilmiştir*. Gönderme yapılan maddelerin tanımlarında ise *tanlamak* sözcüğü kullanılmamıştır.

**1780. Tapan:** a. Tarlaya atılan tohumu örtmek için gezdirilen, ağaçtan geniş araç, sürgü

Sözcüğün tanımında *araç* sözcüğü üst kavram olarak verilmiş ve *neden gezdirildiği* ile *ağaçtan yapılması* ve *genişliği* açılarından ayırt edici özellikler öne çıkarılarak *analitik yöntem* uygulanmıştır. *Sürgü* sözcüğü de eşanlamlı olarak verilmiştir. *Sürgü* maddesindeki tanımlarda ise *tapan* sözcüğü kullanılmamıştır.

**1781. Tapıklamak:** 1. Birini beğenerek arkasını okşamak, tapışlamak 2. Tıpışlamak

1 numaralı tanımda *okşamak* üst kavramı verilmiş ve betimlenerek *analitik tanım* yapılmıştır. Tanımı destekleyici olarak *tapışlamak* sözcüğü eşanlamlı olarak verilmiştir. *Tapışlamak* maddesinde ise 1 numaralı tanımda sözlük kullanıcısı doğrudan *tapıklamak* maddesine gönderilmiştir. 2 numaralı tanımda ise tıpışlamak maddesine gönderme yapılmıştır. *Tıpışlamak* maddesinin tanımında da *tapıklamak* sözlükbirimi eşanlamlı olarak verilmiştir.

**1782. Tapışlamak:** 1. Tapıklamak 2. Hamurun üzerini düzeltmek için hafif hafif vurarak elle sıvamak

1 numaralı tanımda sözlük kullanıcısı *tapıklamak* maddesine *gönderilmiştir*. 2 numaralı tanımda ise *sıvamak* üst kavramı verilmiş ve *neden, nasıl yapıldığı* yönlerinden ayırt edici özellikler verilerek *analitik yöntem* uygulanmıştır.

**1783. Tapışlanmak:** nsz. Tapışlama işi yapılmak

Tanımda “... işi yapılmak” kalıp ifadesiyle *tapışlama* ad tanımında *gönderme* yapılmıştır.

**1784. Taraba:** a. Tahta perde

Sözcüğün tanımında sözlük kullanıcısı ölçünlü dildeki maddeye *gönderilmiştir*. *Tahta perde* sözlükbiriminin tanımında ise *taraba* sözcüğüne yer verilmemiştir.

**1785. Taranga:** a. Bir tür tatlı su balığı

Tanımda “*bir tür...*” kalıp ifadesiyle ayırt edici özellik verilmeden türe dayalı bir tanım yapılmış ve *sentez yöntemi* uygulanmıştır.

**1786. Taraş:** a. Tarla, bağ, bahçe vb. yerlerden toplanan üründen artakalanlar

Sözcüğün tanımında *artakalanlar* üst kavramı belirlenmiştir. Sözlükbirimin ayırt edici özelliği örneklendirme yöntemiyle verilen sözcüklerle ilişkilendirilerek betimlenmiş ve *analitik yöntem* uygulanmıştır.

**1787. Taraşlamak:** Tarla, bağ, bahçe vb. yerlerden kaldırılan üründen artakalanları toplamak

Tanımda *toplamak* üst kavramı verilmiş ve sözlükbirimin ayırt edici özellikleri *nerelerden arta kaldığı* bakımından betimlenerek *analitik tanım* yapılmıştır.

**1788. Tartura:** a. Çıkrıkçı çarkı

Sözcüğün tanımında *çıkrıkçı* makinesi ile *çark* arasında *meronimik ilişkiye dayalı olarak tek yönlü betimleme* yapılmıştır.

**1789. Taslamak:** 3. Gözetlemek, gizlice izlemek

Tanımda *gözetlemek* maddesine *gönderme* yapılmış ve *izlemek* üst kavramı *gizlice* ayırt edici özelliği ile verilerek *tek yönlü betimleme* yapılmıştır. *Gözetlemek* sözlükbiriminin tanımında ise *taslamak* sözcüğüne yer verilmemiştir.

**1790. Tasvir:** a. 3. Resim

Sözcüğün tanımında sözlük kullanıcısı ölçünlü dildeki maddeye *gönderilmiştir*. *Resim* maddesindeki tanımlarda ise *tasvir* sözcüğü kullanılmamıştır.

**1791. Tat (II):** a. Dilsiz

Tanımda *dilsiz* sözlükbirimine *gönderme* yapılmıştır. *Dilsiz* maddesinin tanımında ise *tat II* sözcüğüne yer verilmemiştir.

**1792. Tatarcık:** a. 2. Şiddetli karın ağrısı

Sözcüğün tanımında *karın ağrısı* söz öbeği üst kavram olarak verilmiş ve *şiddetli* ayırt edici özelliği öne çıkarılarak *analitik yöntem* yapılmıştır.

**1793. Tatarı:** sf. Tam pişmemiş

Tanımda *pişmemiş* sözcüğü tek yönlü olarak betimlenmiş ve *tek yönlü betimleme* yapılmıştır.

**1794. Tavan:** a. 3. Çatı kiremidi

Sözcüğün tanımında ölçünlü dildeki söz öbeği *karşılık* olarak verilmiştir.

**1795. Tay (II):** sf. 1. Denk, eşit, eş 2. a. Hayvanın bir yanındaki yük

1 numaralı tanımda sözlük kullanıcısı üç farklı maddeye *gönderilmiştir*. Gönderme yapılan maddelerden *denk* sözcüğü eşsesli olduğu için göndermenin *denk (I)* biçiminde ilgili maddeye yapılması daha uygun olacaktır. Üç sözlükbirimin tanımlarında ise *tay* sözcüğüne yer verilmemiştir. 2 numaralı tanımda ise *yük* üst kavramı *hayvanın bir yanında bulunmakla* betimlenerek sözlükbirimin ayırt edici özelliği verilmiş ve *analitik yöntem* uygulanmıştır.

**1796. Taydaş:** a. Akran

Sözcüğün tanımında *akran* maddesine *gönderme* yapılmıştır. *Akran* sözlükbiriminin tanımında da *taydaş* sözcüğü eşanlamlı olarak verilmiştir.

**1797. Taygeldi:** a. İkinci kez evlenen kadının beraberinde getirdiği çocuk veya çocuklar

Tanımda *çocuk* ve *çocuklar* üst kavramları verilerek sözlükbirimin ayırt edici özelliği *ikinci evlilikte evlenen kadınla getirilme* ile ifade edilmiş ve *analitik yöntem* uygulanmıştır.

**1798. Taylak:** a. At veya deve yavrusu

Sözcüğün tanımında ölçünlü dildeki söz öbekleri *karşılık* olarak verilmiştir.

**1799. Tebelleş:** sf. İstenmediği hâlde, birinden veya bir yerden ayrılmayan, gitmeyen, musallat olan

Tanımda *ayrılmayan* ve *gitmeyen* sözcükleri üst kavram olarak belirlenmiş ve ayırt edici özellikler betimlenerek *analitik tanım* yapılmıştır. Ölçünlü dildeki söz öbeği de tanımlı destekleyici olarak verilmiştir.

**1800. Teğelti:** a. Binek hayvanlarında eyerin altına konulan keçe

Sözcüğün tanımında *keçe* sözcüğü ile kavramsal çerçeve çizilmiş ve sözlükbirimin ayırt edici özellikleri *binek hayvanlarında kullanılması* ve *eyerin altına konulması* öne çıkarılarak *analitik yöntem* uygulanmıştır.

**1801. Tekaüt:** a. 2. Emekli

Tanımda sözlük kullanıcısı ölçünlü dildeki maddeye *gönderilmiştir*. *Emekli* sözlükbiriminin 2 numaralı tanımında da *tekaüt* sözcüğü eşanlamlı olarak verilmiştir.

**1802. Telef:** a. 2. Boş yere harcama, yıpratma

Sözcüğün tanımında ölçünlü dildeki söz öbeği karşılık olarak verilmiş ve *yıpratma* maddesine *gönderme* yapılmıştır. *Yıpratma* maddesinin tanımında ise *telef* sözcüğü kullanılmamıştır.

**1803. Teleke:** a. Uzun ve sert kanat telekleri

Tanımda *kanat* ve *telek* (tüy) sözcükleri arasında *meronimik ilişki* kurulmuş ve *uzunluk*, *sertlik* ayırt edici özellikleri verilerek *analitik yöntem* uygulanmıştır.

**1804. Telesimek:** nsz. 1. Yorulmak, güçsüz kalmak, yorgunluktan bayılacak duruma gelmek 2. Zayıflamak

1 numaralı tanımda *yorulmak* maddesine *gönderme* yapılmış ve *güçsüz kalmak* söz öbeği *karşılık* olarak verilmiştir. "... *duruma gelmek*" kalıp ifadesiyle betimleme yapılarak *analitik yöntem* uygulanmıştır. *Yorulmak* sözcüğü eşesli olduğu için göndermenin *yorulmak (I)* biçiminde yapılması daha uygun olacaktır. 2 numaralı tanımda ise sözlük kullanıcısı *zayıflamak* sözlükbirimine *gönderilmiştir*. Gönderme yapılan maddelerin tanımında ise *telesimek* sözcüğüne yer verilmemiştir.

**1805. Telli otobüs:** a. Trolleybüs

Tanımda *trolleybüs* maddesine *gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan maddenin tanımında da *telli otobüs* söz öbeği eşanlamlı olarak kullanılmıştır.

**1806. Teltik:** a. Yanlış, hata

Sözcüğün tanımında iki maddeye *gönderme* yapılmıştır. İki sözlükbirimin tanımlarında ise *teltik* sözcüğüne yer verilmemiştir.

**1807. Temek:** a. Ahırdaki gübreyi dışarı atmak için kullanılan kapaklı veya kapaksız delik, pencere

Tanımda *delik* sözcüğü üst kavram olarak belirlenmiş ve *ne için kullanıldığı* ile *kapaklı olma ve olmama* bakımından ayırt edici özellikler verilerek *analitik yöntem* uygulanmıştır. Tanımı destekleyici olarak *pencere* sözcüğüne gönderme yapılmıştır. *Pencere* maddesinin tanımında ise *temek* sözcüğü kullanılmamıştır.

**1808. Temsil:** 3. e. Söz gelişi

Sözcüğün tanımında ölçünlü dildeki maddeye *gönderme* yapılmıştır. Söz gelişi edatının tanımında da *temsil* sözcüğü eşsesli olarak verilmiştir.

**1809. Tentene:** a. Dantel

Tanımda sözlük kullanıcısı *dantel* sözlükbirimine *gönderilmiştir*. *Dantel* maddesinin tanımında da *tentene* sözcüğü kullanılmıştır.

**1810. Tepik:** a. Tekme

Sözcüğün tanımında *tekme* maddesine *gönderme* yapılmıştır. *Tekme* sözlükbiriminin tanımında ise *tepi* sözcüğüne yer verilmemiştir.

**1811. Tepiklemek:** 1. Binek hayvanını yürütmek için ayakla vurmak, tekmelemek 2. Otomobilin gaz pedalına sonuna kadar basmak

1 numaralı tanımda vurmak üst kavramı verilmiş ve *ne için, ne ile yapıldığı* bakımından ayırt edici özellikler öne çıkarılarak *analitik tanım* yapılmıştır. Gönderme yapılan *tekmelemek* sözlükbiriminin tanımında ise *tepilemek* sözcüğüne yer verilmemiştir. 2 numaralı tanımda *basmak* sözcüğü ile kavramsal çerçeve çizilmiş ve *otomobilin gaz pedalı* ile ilişkilendirilmiş ve *sonuna kadar* zarfı ayırt edici özellik olarak verilerek *analitik yöntem* uygulanmıştır.

**1812. Tepir:** a. Tahılı saman ve kavuzlardan ayırmaya yarayan, kıldan veya kamıştan yapılmış elek

Tanımda *elek* sözcüğü üst kavram olarak verilmiş ve *neye yaradığı* ile *yapıldığı malzeme* bakımından sözlükbirimin ayırt edici özellikleri verilerek *analitik tanım* yapılmıştır.

**1813. Tepirlemek:** Tahılın taşını ayırmak, elemek

Tanımda *ayırmak* üst kavramı betimlenerek *analitik tanım* yapılmış ve tanımı destekleyici olarak *elemek* maddesine *gönderme* yapılmıştır. *Elemek* maddesindeki tanımlarda ise *tepirlemek* sözcüğü kullanılmamıştır.

**1814. Tepme:** a. 2. Tekme 3. Sf. Suda çiğnenerek keçeleştirilen yünden dokunmuş (kumaş, keçe vb.)

2 numaralı tanımda sözlük kullanıcısı *tekme* maddesine *gönderilmiştir*. *Tekme* maddesinin tanımında ise *tepme* sözcüğüne yer verilmemiştir. 3 numaralı tanımda *kumaş, keçe* üst kavramları örneklendirme yöntemiyle verilmiş ve *nasıl keçeleştirildiği* ile *yünden dokunma* ayırt edici özellikleri verilerek sözlükbirim tanımlanmış ve *analitik yöntem* uygulanmıştır.

**1815. Tepsermek:** nsz. Kuruyup çatlamak

Tanımda *çatlamak* üst kavramı tek yönlü olarak betimlenmiş ve *tek yönlü betimleme* yapılmıştır.

**1816. Terbiye (II):** a. Araba hayvanlarının dizginleri

Sözcüğün tanımında *araba, hayvan, dizgin* sözcükleri arasında *meronimik ilişki* kurularak *dizgin* üst kavramının ayırt edici özellikleri verilerek *analitik tanım* yapılmıştır.

**1817. Terlik:** a. 2. Beyaz patiskadan dikilen veya yünden örülen takke, başlık

Tanımda *takke* sözcüğü ile kavramsal çerçeve çizilmiş ve sözlükbirimin *hangi malzemedikildiği ve örüldüğü* bakımından ayırt edici özellikler verilerek *analitik tanım* yapılmıştır. Tanımı destekleyici olarak *başlık* maddesine de *gönderme* yapılmıştır. *Başlık* sözlükbiriminin tanımlarında ise *terlik* sözcüğüne yer verilmemiştir.

**1818. Terme:** a. Bir tür yaban turpu

Sözcüğün tanımında *yaban turpu* söz öbeği üst kavram olarak belirlenerek “*bir tür...*” kalıp ifadesiyle türe dayalı bir tanım yapılmış ve ayırt edici özellik verilmeden *sentez yöntemi* uygulanmıştır.

**1819. Tersinmek:** nsz. 1. Geri dönmek, rücu etmek 2. Hiddetlenmek, aksilik etmek

1 numaralı tanımda iki sözlükbirime *gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan sözlükbirimlerin tanımlarında ise *tersinmek* sözcüğü kullanılmamıştır. 2 numaralı tanımda *gönderme* yapılan iki sözlükbirimin tanımlarında ise *tersinmek* sözcüğüne yer verilmemiştir.

**1820. Teşrih:** a. 3. İskelet

Tanımda sözlük kullanıcısı *iskelet* maddesine *gönderilmiştir*. *İskelet* sözlükbiriminin 1 numaralı tanımında da *teşrih* sözcüğü eşanlamlı olarak kullanılmıştır.

**1821. Teşt:** a. Çamaşır leğeni

Sözcüğün tanımında ölçünlü dildeki maddeye *gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan maddenin tanımında ise *teşt* sözcüğüne yer verilmemiştir.

**1822. Tetir:** a. 1. Cevizin yeşil kabuğu ve yaprağı 2. Yeşil ceviz kabuğu, nar vb. bitkilerin bıraktığı kalıcı boya lekesi

1 numaralı tanımda *ceviz* sözcüğü ile *kabuk* ve *yaprak* sözcükleri arasında *meronimik ilişki* kurularak ayırt edici özellikler verilmiş ve *analitik yöntem* uygulanmıştır. 2 numaralı tanımda ise *boya lekesi* söz öbeği üst kavram olarak belirlenerek örneklendirme yöntemi ile *koku bırakan bitkiler* verilerek ilişki kurulmuş ve *analitik tanım* yapılmıştır.

**1823. Tevek:** a. 1. Asma, kavun, karpuz vb. bitkilerin sürgünü veya dalı 2. Üzüm kütüğü, çotuk

1 numaralı tanımda *bitki sürgünü* veya *dalı* ifadesiyle *meronimik ilişki* verilerek örneklendirme yöntemiyle bitkiler öne çıkarılarak betimleme yapılmış ve *analitik yöntem* uygulanmıştır.

**1824. Tevekkel:** sf. Her şeyi oluruna bırakan

Tanımda *bırakan* üst kavramı verilerek sözlükbirimin ayırt edici özelliği betimlenerek *analitik yöntem* uygulanmıştır.

**1825. Tez beri:** zf. 1. Kolaylıkla 2. Çabucak

Sözcüğün her iki tanımında da ölçünlü dildeki maddelere *gönderme* yapılmıştır. *Çabucak* maddesinin 1 numaralı tanımında da *tez beri* sözcüğü eşanlamlı olarak verilmiştir.

**1826. Tezek:** a. 2. Sıkışmış, kuru toprak parçası, kesek

Tanımda *toprak parçası* meronimik söz öbeği üst kavram olarak belirlenmiş ve *sıkışmak* sözcüğü ile ayırt edici özellik verilerek *analitik tanım* yapılmıştır. *Kesek* sözcüğü de eşanlamlı olarak verilmiştir. Gönderme yapılan maddedeki 2 numaralı tanımda da sözlük kullanıcısı doğrudan *tezek* sözlükbirimine gönderilmiştir.

**1827. Tezlemek:** Bir şeyi çabuklaştırmak

Sözcüğün tanımında ölçünlü dilde sıklığı yüksek olan ölçünlü dildeki söz öbeği *karşılık* olarak verilmiştir.

**1828. Tıfıl:** 3. sf. Zayıf, ufak tefek

Tanımda sözlük kullanıcısı iki farklı maddeye *gönderilmiştir*. İki sözlükbirimin tanımlarında ise *tıfıl* sözcüğü kullanılmamıştır.

**1829. Tıpışlamak:** Çocuğu uyutmak veya susturmak için arkasına yavaş yavaş vurmak, tapıklamak

Sözcüğün tanımında vurmak sözcüğü ile kavramsal çerçeve çizilmiş ve ne için yapıldığı, nasıl yapıldığı bakımlarından sözlükbirimin ayırt edici özellikleri verilerek *analitik yöntem* uygulanmıştır. Eşanlamlı olarak verilen *tapıklamak* maddesindeki 2 numaralı tanımda da *tıpışlamak* sözlükbirimine *gönderme* yapılmıştır.

**1830. Tırkaz:** a. Kapı mandalı, sürgü

Tanımda *gönderme* yapılan iki sözlükbirimden *sürgü* maddesinin 1 numaralı tanımında *tırkaz* sözcüğü eşanlamlı olarak verilmiştir.

**1831. Tırkazlamak:** Tırkızı sürmek

Sözcüğün tanımında ölçünlü dildeki söz öbeği *karşılık* olarak verilmiştir.

**1832. Tırkazlanmak:** nsz. Tırkazlama işi yapılmak

Tanımda “...*işi yapılmak*” edilgen kalıp ifadesi ile *tırkazlama* ad tanımına *gönderme* yapılmıştır.

**1833. Tırkazlatmak:** Tırkazlama işini yaptırmak, sürgületmek

Sözcüğün tanımında “... *işini yaptırmak*” ettirgen kalıp ifadesi ile *tırkazlama* ad tanımına *gönderme* yapılmıştır.

**1834. Tıslamak:** nsz. 3. Ağır yük altında iniltiye benzeyen sesler çıkarmak 4. Haksızlığını anlayıp susmak, sesi soluğu kesmek

3 numaralı tanımda *ses(ler) çıkarmak* söz öbeği üst kavram olarak verilmiş ve *inilti* ile benzerlik ilişkisi kurularak *hangi durumda gerçekleştiği* ayırt edici özelliği öne çıkarılarak *analitik tanım* yapılmıştır. 4 numaralı tanımda ise *susmak* üst kavramı *haksızlığını*



*anlamak* ayırt edici özelliği ile betimlenerek *analitik yöntem* uygulanmış ve tanımı destekleyici olarak ölçünlü dildeki maddeye *gönderme* yapılmıştır.

**1835. Tike:** a. Et, ekmek, peynir vb.nde parça, lokma, dilim

Tanımda *örneklendirme* yöntemiyle sıralanan *yiyecek adları* ile üst kavram olarak verilen *parça, lokma, dilim* sözcükleri arasında *meronimik ilişki* kurularak *analitik yöntem* uygulanmıştır.

**1836. Tirildemek:** nsz. Titremek

Sözcüğün tanımında ölçünlü dildeki maddeye *gönderme* yapılmıştır. *Titremek* sözlükbirimindeki tanımlarda ise *tirildemek* sözcüğü kullanılmamıştır.

**1837. Tirit:** 3. sf. Yaşlı ve zayıf (kimse)

Tanımda *kimse* sözcüğü ile kavramsal çerçeve çizilmiş ve iki türlü ayırt edici özellik verilerek *analitik yöntem* uygulanmıştır.

**1838. Tirpidin:** a. Ufak bahçe çapası

Sözcüğün tanımında *bahçe çapası* söz öbeği üst kavram olarak belirlenmiş ve tek yönlü olarak ayırt edici özellik öne çıkarılarak *tek yönlü betimleme* yapılmıştır.

**1839. Toht:** a. Çoban köpeklerinin boynuna takılan dikenli demir halka, tasma

Tanımda *halka* sözcüğü üst kavram olarak verilmiş ve *nasıl kullanıldığı* ile *hammaddesi* üzerinden sözlükbirimin ayırt edici özellikleri verilerek *analitik tanım* yapılmıştır. Ölçünlü dildeki *tasma* sözlükbirimine de *gönderme* yapılmıştır.

**1840. Tokat (II):** a. 1. Hayvan ağılı 2. Tarla, bahçe veya mandıra kapısı

1 numaralı tanımda ölçünlü dildeki söz öbeği *karşılık* olarak verilmiştir. 2 numaralı tanımda ise *tarla, bahçe, mandıra* sözcükleri ile *kapı* sözcüğü arasında *meronimik ilişki* kurularak ölçünlü dildeki söz öbekleri *karşılık* olarak verilmiştir.

**1841. Tokmakbaş:** a. Kaya balığı

Tanımda sözlük kullanıcısı ölçünlü dildeki maddeye *gönderilmiştir*. Gönderme yapılan maddenin tanımında ise *tokmakbaş* sözcüğü kullanılmıştır.

**1842. Tokmakçı:** a. Jigolo

Sözcüğün tanımında *jigolo* sözcüğüne *gönderme* yapılmıştır. *Jigolo* maddesinin tanımında da *tokmakçı* sözcüğü eşanlamli olarak verilmiştir.

**1843. Tol:** a. 1. Taş kemer veya taş kemerlerle yapılmış ev, oda, kapı vb. şey 2. Yayla veya bahçe kulübesi 3. Küçük köy

1 numaralı tanıtmda *taş kemer* söz öbeği *karşılık* olarak verilmiş ve *ev, oda, kapı* sözcükleri üst kavram olarak belirlenmiş *yapılma malzemesi* ayırt edici özellik olarak öne çıkarılarak sözlükbirim *analitik yöntemle* tanımlanmıştır. 2 numaralı tanıtmda ise ölçünlü dildeki söz öbekleri *karşılık* olarak verilmiştir. 3 numaralı tanıtmda ise *köy* sözcüğü tek yönlü olarak betimlenmiş ve *tek yönlü betimleme* yapılmıştır.

**1844. Tomurmak:** nsz. 1. Ağacı dibinden kesmek 2. Ağaç ve asmalarda filiz vermek üzere gözler kabarmak, tomurcuklanmak 3. Şişip kabarmak

1 numaralı tanıtmda *kesmek* üst kavramı *ağaçla* ilişkilendirilmiş ve sözlükbirimin ayırt edici özelliği *dibinden* sözcüğü ile verilerek *analitik yöntem* uygulanmıştır. 2 numaralı tanıtmda *kabarmak* üst kavramı verilerek *ağaç* ve *asma* sözcükleri ile ilişkilendirilerek *filiz vermek üzere* söz öbeği ile betimleme yapılmış ve *analitik yöntemle* başvurulmuştur. 3 numaralı tanıtmda ise ölçünlü dildeki söz öbeği *karşılık* olarak verilmiştir.

**1845. Topak:** 5. Şişe veya kadeh

Tanımda ölçünlü dildeki iki sözlükbirime *gönderme* yapılmıştır. *Şişe* sözcüğü eşesli olduğu için göndermenin *şişe (I)* biçiminde yapılması daha uygun olacaktır. İki sözlükbirimin tanımlarında ise *topak* sözcüğüne yer verilmemiştir.

**1846. Topur:** a. 1. Kestanenin dikenli olan dış kabuğu 2. Fındığın dışındaki yeşil kabuk

1 numaralı tanıtmda *kestane* sözcüğü ile kabuk arasında *meronimik ilişki* üzerinden *dikenli* ve *dış* sözcükleri ile sözlükbirimin ayırt edici özellikleri verilerek *analitik yöntem* uygulanmıştır. 2 numaralı tanıtmda ise *fındık* ve *kabuk* sözcükleri ile *meronimik ilişki* öne çıkarılarak üst kavram olan kabuk sözcüğünün *dışta bulunması* ve *yeşil olma* bakımından betimlenmesi ile sözlükbirim analiz edilerek *analitik tanım* yapılmıştır.

**1847. Tor (I):** a. Sık gözlü ağ

Sözcüğün tanımında *ağ* sözcüğü üst kavram olarak belirlenmiş ve sözlükbirimin *sık gözlü olma* ayırt edici özelliğiyle *analitik tanım* yapılmıştır.

**1848. Tor (II):** sf. 1. İşe alışkın olmayan, yabancı 2. Toy, acemi kimse 3. Olgunlaşmamış, ham 4. mec. Çekingen, utangaç

1 numaralı tanımda alışkın olmak üst kavramı iş ile ilişkilendirilmiş ve *tek yönlü betimleme* yapılmıştır. Gönderme yapılan *yabancı* sözlükbiriminin tanımında ise *tor (II)* sözcüğüne yer verilmemiştir. 2 numaralı tanımda *toy* maddesine *gönderme* yapılarak *kimse* üst kavramı tek yönlü olarak betimlenmiş ve *tek yönlü betimleme* yapılmıştır. *Toy* sözcüğü eşesli olduğu için göndermenin *toy (I)* biçiminde yapılması daha uygun olacaktır. *Toy (I)* maddesindeki tanımlarda *tor (II)* sözcüğü kullanılmamıştır. 3 numaralı tanımda ise ölçünlü dildeki *karşılık* verilmiş ve *ham* maddesine *gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan maddedeki tanımlarda ise *tor (II)* sözcüğüne yer verilmemiştir. 4 numaralı tanımda *gönderme* yapılan sözlükbirimlerin tanımlarında ise *tor (II)* sözcüğü kullanılmamıştır.

**1849. Torak:** a. 2. Çökelek

Tanımda sözlük kullanıcısı *çökelek* maddesine *gönderilmiştir*. *Çökelek* maddesinin 1 numaralı tanımında da *torak* sözcüğü eşanlamlı olarak verilmiştir.

**1850. Tornistan:** a. Ters yüz etme

Sözcüğün tanımında ölçünlü dildeki maddeye *gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan maddedeki tanımlarda ise *tornistan* sözcüğü kullanılmamıştır.

**1851. Torum:** a. Deve yavrusu

Tanımda ölçünlü dildeki söz öbeği *karşılık* olarak verilmiştir.

**1852. Tosbağa:** a. Kaplumbağa

Sözcüğün tanımında ölçünlü dildeki maddeye *gönderme* yapılmıştır. *Kaplumbağa* maddesinin tanımında ise *tosbağa* sözcüğü kullanılmamıştır.

**1853. Tökezmek:** nsz. Tökezlemek

Tanımda sözlük kullanıcısı *tökezlemek* maddesine *gönderilmiştir*. *Tökezlemek* sözlükbiriminin tanımında ise *tökezmek* sözcüğü kullanılmamıştır.

**1854. Tös:** ünl. Hayvanı töskürtmek için söylenen bir söz

Sözcüğün tanımında "...bir söz" kalıp ifadesiyle sözcüğün görevine dayalı olarak betimleme yapılmış ve *kurala dayalı yöntem* uygulanmıştır.

**1855. Töskürmek:** nsz. 1. Hayvan geri geri gitmek 2. Düşman geri çekilmek

Tanımlarda *ger geri gitmek* ve *geri çekilmek* söz öbekleri karşılık olarak verilerek *hayvan* ve *düşman* sözcükleri ile nitelenmiş ve *tek yönlü betimleme* yapılmıştır.

**1856. Töskürtmek:** 1. Hayvanı geri yürütmek 2. Düşmanı püskürtmek

Sözcüğün tanımında önceki maddede olduğu gibi *tek yönlü betimlemeye* başvurulmuştur.

**1857. Töskürü:** zf. Geri geri, gerisin geriye

Tanımda iki farklı zarf türünde maddeye *gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan maddelerde *töskürü* sözcüğü eşanlamlı olarak verilmemiştir.

**1858. Tövbeli:** sf. 2. Kötü alışkanlıklarından vazgeçmiş

Sözcüğün tanımında *vazgeçmiş* sözcüğü üst kavram olarak belirlenmiş ve *kötü alışkanlıklardan* nitelemesiyle ayırt edici özellik verilerek *analitik yöntem* uygulanmıştır.

**1859. Trafo:** a. 2. Yüksek gerilim hattından aldığı elektriği şehrin şebekesinde kullanılabilecek seviyeye düşüren dönüştürücünün bulunduğu yer

Tanımda *yer* sözcüğü üst kavram olarak belirlenmiş ve sözlükbirimin ayırt edici özelliği *işlevi* betimlenerek öne çıkarılmış dolayısıyla *analitik yöntem*e başvurulmuştur.

**1860. Tuluk:** a. Tulum

Sözcüğün tanımında *tulum* sözlükbirimine *gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan maddedeki tanımlarda ise *tuluk* sözcüğüne yer verilmemiştir.

**1861. Tulup:** a. Atılmış, eğilmeye hazırlanmış, top biçiminde yün veya pamuk

Tanımda *yün* ve *pamuk* sözcükleri üst kavram olarak belirlenmiş ve sözlükbirimin *atılma*, *eğilmeye hazırlanma*, *top biçiminde olma* ayırt edici özellikleri verilerek *analitik tanım* yapılmıştır.

**1862. Tumağı:** a. Nezle

Sözcüğün tanımında sözlük kullanıcısı *nezle* maddesine *gönderilmiştir*. *Nezle* sözlükbiriminin tanımında da *tumağı* sözcüğü kullanılmıştır.

**1863. Tuman:** a. Don, şalvar

Tanımda iki sözlükbirime *gönderme* yapılmıştır. *Don* sözcüğü eşsesli olduğu için göndermenin *don (I)* biçiminde yapılması daha uygun olacaktır. İki sözlükbirimin tanımında ise *tuman* sözcüğüne yer verilmemiştir.

**1864. Tumbadız:** sf. Kısa boylu ve şişman

Sözcüğün tanımında ölçünlü dildeki söz öbeği *karşılık* olarak verilmiş ve sözlük kullanıcısı *şişman* maddesine *gönderilmiştir*. Gönderme yapılan sözlükbirimin tanımında ise *tumbadız* sözcüğü kullanılmamıştır.

**1865. Tun:** a. Gizli yer, köşe bucak

Tanımda *yer* sözcüğü tek yönlü olarak betimlenmiş ve *tek yönlü betimleme* yapılmıştır. Tanımı destekleyici olarak *köşe bucak* maddesine *göndermede* bulunulmuştur. *Köşe bucak* sözlükbiriminin tanımında ise *tun* sözcüğüne yer verilmemiştir.

**1866. Tura:** 4. Bazı oyunlarda vurmak için kullanılan düğümlenmiş mendil 5. Ucu düğümlenmiş bir mendil aracılığıyla yanan veya yanılanların ebe tarafından cezalandırıldığı bir tür çocuk oyunu

4 numaralı tanımda *mendil* sözcüğü üst kavram olarak verilmiş ve *oyunlarda kullanılma, düğümlenmiş olma* ayırt edici özellikleri öne çıkarılarak *analitik yöntem* uygulanmıştır. 5 numaralı tanımda ise sözcüğün tanımında “*bir tür ...*” kalıp ifadesiyle *çocuk oyunu* söz öbeği üst kavram olarak belirlenmiş ve *nasıl oynandığı* açısından sözlükbirim betimlenerek *analitik tanım* yapılmıştır.

**1867. Tutarak:** a. Sara

Sözcüğün tanımında sözlük kullanıcısı *sara* maddesine *gönderilmiştir*. *Sara* maddesinin tanımında da *tutarak* sözcüğü eşanlamli olarak verilmiştir.

**1868. Tutarga:** a. Sara

Tanımda *sara* sözlükbirimine *gönderme* yapılmıştır. *Sara* maddesinin tanımında da *tutarga* sözcüğü kullanılmıştır.

**1869. Tutarık:** a. Sara

Sözcüğün tanımında *sara* maddesine *gönderme* yapılmıştır. *Sara* maddesinin tanımında da *tutarık* sözcüğü eşanlamli olarak verilmiştir.

**1870. Tutmaç:** a. Dört köşe kesilmiş küçük hamur parçalarından yapılan yoğurtlu çorba

Tanımda *çorba* sözcüğü ile kavramsal çerçeve çizilmiş ve sözlükbirimin ayırt edici özelliği *içindeki malzemeler bakımından* betimlenerek *analitik yöntem* uygulanmıştır.

**1871. Tutmak:** 19. Uğramak

Sözcüğün tanımında sözlük kullanıcısı *uğramak* maddesine *gönderilmiştir*. Gönderme yapılan sözlükbirimin tanımında ise *tutmak* sözcüğü kullanılmamıştır.

**1872. Tuturuk:** a. 1. Ateş tutuşturacak çalı, çırpı, yonga vb. şeyler 2. sf. Çok ekşi

1 numaralı tanımda örneklendirilerek verilen *şey(ler)* üst kavramı ayırt edici özellik olarak *ateş tutuşturmak* verilerek *analitik yöntem* uygulanmıştır. 2 numaralı tanımda ise *ekşi* sözcüğü tek yönlü olarak betimlenmiş ve *kalıplaşmış analitik yöntem* uygulanmıştır.

**1873. Tuzla:** a. 2. Davarlara kırdan tuz verilen düz, taşlık ve kayalık yerler 3. Tuzlak

2 numaralı tanımda *yer(ler)* sözcüğü üst kavram olarak verilmiş ve *davarlara tuz verilme* ayırt edici özeliği öne çıkarılarak sözlükbirim betimlenmiş dolayısıyla *analitik yöntem* uygulanmıştır. 3 numaralı tanımda ise sözlük kullanıcısı *tuzlak* maddesine gönderilmiştir. *Tuzlak* sözlükbiriminin tanımında da *tuzla* sözcüğü eşanlamlı olarak verilmiştir.

**1874. Tuzlak:** sf. Otları tuzlu olan veya ot bitmeyen, çorak, verimsiz (yer), tuzla

Tanımda *yer* sözcüğü üst kavram olarak belirlenmiş ve *otlarının tuzluluğu, ot bitmeme, çoraklık, verimsizlik* yönlerinden ayırt edici özellikleri verilerek sözlükbirim *analitik yöntemle* tanımlanmıştır. Tanımı destekleyici olarak *tuzla* maddesine gönderme yapılmıştır. *Tuzla* maddesinin 3 numaralı tanımında da sözlük kullanıcısı doğrudan *tuzlak* sözlükbirimine gönderilmiştir.

**1875. Tuzlu balgam:** a. 2. Egzama

Sözcüğün tanımında ölçünlü dildeki maddeye *gönderme* yapılmıştır. *Egzama* sözlükbiriminin tanımında ise *tuzlu balgam* sözcüğüne yer verilmemiştir.

**1876. Tuzluk:** a. 3. Otlayan hayvanların tuz gereksinimini karşılamak üzere, öğütülmüş kaya tuzlarının, yağmurdan korunmasını ve hayvanların rahatça yararlanmasını sağlayan üstü kapalı yer

Tanımda *yer* sözcüğü ile kavramsal çerçeve çizilmiş ve sözlükbirimin ayırt edici özelliği *ne için kullanıldığı, üstünün kapalı olması* yönlerinden betimlenerek *analitik tanım* yapılmıştır.

**1877. Tükenmez:** 4. a. Bir kapta ekşitilen ve alındıkça su eklenerek çoğaltılan üzüm veya üzüm, elma, armut karışımı bir içecek türü 5. a. Bir tür peynirli çorba

4 numaralı tanımda “*bir ... türü*” kalıp ifadesiyle *içecek* üst kavramı verilerek sözlükbirimin *nasıl yapıldığı ve karışımına dair* ayırt edici özellikler öne çıkarılmış *analitik yöntemle* tanımlanmıştır. 5 numaralı tanımda ise “*bir tür...*” kalıp ifadesiyle *çorba* üst kavramı verilerek *içindeki malzeme* yönünden betimlenmiş ve *analitik tanım* yapılmıştır.

**1878. Tüm (II):** a. Tümsek

Tanımda sözlük kullanıcısı ölçünlü dildeki maddeye *gönderilmiştir*. *Tümsek* maddesinin 1 numaralı tanımında da *tüm (II)* sözcüğü eşanlamlı olarak verilmiştir.

**1879. Tümsek:** a. Tümsek

Sözcüğün tanımında *tümsek* maddesine *gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan sözlükbirimin 1 numaralı tanımında da *tümsek* sözcüğü kullanılmıştır.

**1880. Tünmek:** nsz. Hava kararıp gece olmak

Tanımda *olmak* sözcüğü ile kavramsal çerçeve çizilmiş ve *süreç* bakımından ayırt edici özelliklerin verildiği bir betimleme yapılarak *analitik yöntem* uygulanmıştır.

**1881. Tütmek:** nsz. 4. İyi veya kötü kokmak

Sözcüğün tanımında *iyi/kötü kokmak* biçiminde ölçünlü dildeki söz öbekleri *karşılık* olarak verilmiştir.

**1882. Tütün:** a. 3. Duman

Tanımda *duman* sözlükbirimine *gönderme* yapılmıştır. *Duman* maddesindeki tanımlarda ise *tütün* sözcüğüne yer verilmemiştir.

## U Maddesi

**1883. Uca (I):** a. Kuyruk sokumu kemiği

Sözcüğün tanımında ölçünlü dildeki maddeye *gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan maddenin tanımında da *uca (I)* sözcüğü eşanlamli olarak kullanılmıştır.

**1884. Uca (II):** sf. Yüce

Tanımda sözlük kullanıcısı *yüce* sözlükbirimine *gönderilmiştir*. *Yüce* maddesinin tanımında ise *uca (II)* sözcüğü verilmemiştir.

**1885. Uçkun:** a. Ateşten fırlayan ve etrafa saçılan kıvılcım

Sözcüğün tanımında *kıvılcım* sözcüğüyle kavramsal çerçeve çizilerek sözlükbirimin *ateşten fırlama* ve *etrafa saçılma* özellikleri verilerek *analitik yöntem* uygulanmıştır.

**1886. Uğra:** a. Yufka açılırken hamurun tahtaya yapışmaması için serpilene kalın un

Tanımda *un* sözcüğü üst kavram olarak verilmiş ve *neden serpildiği*, *kalınlığı* ile sözlükbirim betimlenerek *analitik tanım* yapılmıştır.

**1887. Uğralamak:** Uğra serpmek

Sözcüğün tanımında *serpmek* sözcüğü *uğra* ile ilişkilendirilerek sözlük kullanıcısı *uğra* maddesine gönderilmiş ve *tek yönlü betimleme* yapılmıştır.

**1888. Uğramak:** 6. Cin, peri çarpmak

Tanımda *çarpmak* üst kavramı verilmiş ve *cin* ve *peri* ile ilişkilendirilerek ad tanımlarına gönderme yapılmış ve *tek yönlü betimlemeye* başvurulmuştur.

**1889. Uğratmak:** 2. Savmak, çıkmak, dışarı atmak, kovmak

Sözcüğün tanımında dört farklı sözlükbirime *gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan maddelerdeki tanımlarda ise *uğratmak* sözcüğü kullanılmamıştır.

**1890. Uğunmak:** nsz. 1. Büyük bir üzüntü veya acıdan kıvrınmak 2. Ağlaya ağlaya bayılmak 3. Soluğu tıkanmak 4. İsteksiz davranmak, savsaklamak

1 numaralı tanımda *kıvrınmak* sözcüğü ile kavramsal çerçeve çizilmiş ve *neden kaynaklandığı* bakımından sözlükbirimin ayırt edici özelliği verilerek *analitik tanım* yapılmıştır. 2 numaralı tanımda ise *bayılmak* üst kavramı *ağlaya ağlaya* zarfıyla betimlenmiş ve *analitik yöntem*e başvurulmuştur. 3 numaralı tanımda ölçünlü dildeki söz öbeği *karşılık* olarak verilmiştir. 4 numaralı tanımda ise *davranmak* sözcüğü tek yönlü olarak betim-



lenmiş ve *tek yönlü betimleme* yapılmıştır. Gönderme yapılan *savsaklamak* maddesinin tanımında ise *uğunmak* sözcüğüne yer verilmemiştir.

**1891. Uğur (III):** a. Ön veya yan

Tanımda *ön* ve *yan* sözlükbirimlerine *gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan maddelerdeki tanımlarda ise *uğur (III)* sözcüğü kullanılmamıştır.

**1892. Uğurluk:** a. Uğur sayılan kimse, hayvan veya nesne, maskot

Sözcüğün tanımında *kimse*, *hayvan*, *nesne* sözcükleri üst kavram olarak belirlenerek *uğur sayılmak* ayırt edici özelliği ile sözlükbirim *analitik yöntemle* tanımlanmıştır. Eşanlamlı olarak verilen *maskot* maddesinin 2 numaralı tanımında sözlük kullanıcısı doğrudan *uğurluk* maddesine *gönderilmiştir*.

**1893. Uğursamak:** Herhangi bir olguyu veya nesneyi uğur saymak

Tanımda *uğur saymak* söz öbeği üst kavram olarak belirlenmiş ve *herhangi bir olgu veya nesne* ile ilişkilendirilerek *analitik tanım* yapılmıştır.

**1894. Uğut:** a. Çimlenmiş buğdayın kaynatılmasıyla yapılan bir çeşit yemek

Sözcüğün tanımında “*bir çeşit...*” kalıp ifadesiyle *yemek* üst kavramı verilmiş ve *nasıl yapıldığı* yönünden ayırt edici özellik öne çıkarılarak sözlükbirim *analitik yöntemle* tanımlanmıştır.

**1895. Ukubet:** 2. sf. Çok çirkin

Tanımda *çirkin* sözcüğü *tek yönlü* olarak betimlenmiş ve *tek yönlü betimleme* yapılmıştır.

**1896. Urba:** a. Giysi

Sözcüğün tanımında sözlük kullanıcısı *giysi* maddesine *gönderilmiştir*. *Giysi* sözlükbiriminin tanımında da *urba* sözcüğü eşanlamlı olarak verilmiştir.

**1897. Urup:** a. 1. Arşının sekizde biri uzunluğundaki ölçü 2. Bir şeyin dörtte biri, çeyrek

1 numaralı tanımda *ölçü* sözcüğü ile kavramsal çerçeve çizilmiş ve *uzunluk* bakımından ayırt edici özellik betimlenerek sözlükbirim *analitik yöntemle* tanımlanmıştır. 2 numaralı tanımda ise ölçünlü dildeki söz öbeği *karşılık* olarak verilmiş ve *çeyrek* maddesine

*gönderme* yapılmıştır. *Çeyrek* sözlükbirimindeki tanımlarda ise *urup* sözcüğü kullanılmamıştır.

**1898. Usangın:** sf. 1. Usanmış, bıkmış 2. zf. Usanmış, bıkmış bir biçimde

1 numaralı tanımda ölçünlü dildeki sıfat türünde iki sözcük *karşılık* olarak verilmiştir. 2 numaralı tanımda ise “...*bir biçimde*” kalıp ifadesiyle 1 numaralı tanımda verilen sıfatların tanımına *gönderme* yapılarak *tek yönlü betimleme* yapılmıştır.

**1899. Uşakkapan:** a. Bebekleri alıp götürdüğü söylenen bir cins akbaba

Tanımda “*bir cins...*” kalıp ifadesiyle *akbaba* üst kavramı verilmiş ve *bebekleri alıp götürdüğü söylenen* betimlemesiyle sözlükbirimin ayırt edici özelliği öne çıkarılarak *analitik yöntem* uygulanmıştır.

**1900. Utangan:** sf. Utangaç

Sözcüğün tanımında sözlük kullanıcısı *utangaç* maddesine *gönderilmiştir*. *Utangaç* maddesindeki tanımda ise *utangan* sözcüğüne yer verilmemiştir.

**1901. Utulmak:** Utma işi yapılmak veya utma işine konu olmak

Tanımda “...*işi yapılmak*” ve “...*işine konu olmak*” kalıp ifadeleri ile *utma* sözcüğünün ad tanımına *gönderme* yapılmış ve *tek yönlü betimlemeye* başvurulmuştur.

**1902. Uyarılmak:** nsz. 2. Uyandırılmak

Sözcüğün tanımında *uyandırılmak* maddesine *gönderme* yapılmıştır. *Uyandırılmak* sözlükbiriminin tanımında ise *uyarılmak* sözcüğü kullanılmamıştır.

**1903. Uyarmak:** 4. Öğütle yola getirmeye çalışmak 5. Uyandırmak

4 numaralı tanımda *çalışmak* sözcüğü üst kavram olarak verilmiş ve *öğüt* sözcüğü ile ilişki kurularak *yola getirmeye* ifadesiyle ayırt edici özellik öne çıkarılmış ve *analitik yöntem* uygulanmıştır. 5 numaralı tanımda ise sözlük kullanıcısı *uyandırmak* maddesine *gönderilmiştir*. *Uyandırmak* sözlükbiriminin tanımlarında ise *uyarmak* sözcüğü kullanılmamıştır.

**1904. Uyartı:** a. 1. Uyarmak için söylenen söz, uyarı, ihtar 2. Uyaran kimse veya şey

1 numaralı tanımda “...*için söylenen söz*” kalıp ifadesiyle sözcüğün kullanımına dair betimleme yapılarak *kurala dayalı tanımlama* yapılmıştır. Tanıma ek olarak verilen iki

sözlükbirimin tanımlarında ise *uyartı* sözcüğüne yer verilmemiştir. 2 numaralı tanımda ise *kimse* ve *şey* sözcükleri üst kavram olarak verilmiş ve *uyaran* sözcüğüyle tek yönlü betimleme tercih edilerek *tek yönlü betimleme* yapılmıştır.

**1905. Uykuluk:** a. 2. Kundaktaki çocukların avucunda biriken kir 3. Karaciğer 4. Dalak  
2 numaralı tanımda *kir* sözcüğü ile kavramsal çerçeve çizilmiş ve sözlükbirimin ayırt edici özelliği *kundaktaki çocukların avuçlarında görülmesi* bakımından betimlenerek *analitik yöntem* uygulanmıştır. 3 ve 4 numaralı tanımlarda ise ölçünlü dildeki sözlükbirimlere *gönderme* yapılmıştır. *Karaciğer* ve *dalak* sözlükbirimlerinin tanımlarında ise *uykuluk* sözcüğüne yer verilmemiştir.

**1906. Uylaşmak:** nsz. Birbiriyle uyuşmak, uzlaşmak, anlaşmak

Tanımda birbiriyle *uyuşmak* söz öbeği karşılık olarak verilmiş ve iki farklı maddeye *gönderme* yapılmıştır. İki sözlükbirimin tanımlarında ise *uylaşmak* sözcüğüne yer verilmemiştir.

**1907. Uyuntu:** sf. Uyuşuk, tembel, miskin

Sözcüğün tanımında sözlük kullanıcısı ölçünlü dildeki üç maddeye *gönderilmiştir*. *Uyuşuk* sözlükbiriminin 2 numaralı tanımında da *uyuntu* sözcüğü eşanlamlı olarak kullanılmıştır.

**1908. Uzatmalı çavuş:** a. Uzman çavuş

Tanımda ölçünlü dildeki maddeye *gönderme* yapılmıştır. *Uzman çavuş* maddesinin tanımında da *uzatmalı çavuş* söz öbeği eşanlamlı olarak verilmiştir.

## Ü Maddesi

**1909. Ülen:** a. Ulan

Sözcüğün tanımında sözlük kullanıcısı *ulan* maddesine *gönderilmiştir*. Gönderme yapılan maddenin tanımında ise *ülen* sözcüğü kullanılmamıştır.

**1910. Ümük:** a. 1. Boğaz 2. Gırtlak

1 ve 2 numaralı tanımlarda ölçünlü dildeki sözlükbirimlere *gönderme* yapılmıştır. *Boğaz* maddesinin 1 numaralı tanımında *imik* biçimi eşanlamlı olarak verilirken *gırtlak* sözlükbiriminin 1 numaralı tanımında da *imik* ve *ümük* sözcükleri eşanlamlı olarak verilmiştir.

**1911. Üsküre:** a. Topraktan veya madenden yapılmış çorba tası, çukur çanak

Tanımda *çorba tası* üst kavramı *yapıldığı malzemeler* bakımından sözlükbirimin ayırt edici özelliği verilerek *analitik yöntemle* tanımlanmıştır. Tanımı destekleyici olarak *çukur çanak* söz öbeği de verilmiştir.

**1912. Üşmek:** Üşüşmek

Sözcüğün tanımında sözlük kullanıcısı *üşüşmek* maddesine *gönderilmiştir*. *Üşüşmek* sözlükbiriminin tanımında da *üşmek* sözcüğü eş anlamlı olarak kullanılmıştır.

**1913. Ütmek (I):** 1. Bir şeyi, tüylerini yakmak için alevden geçirmek 2. Taze buğday veya mısırı ateşe tutup pişirmek

1 numaralı tanımda alevden geçirmek söz öbeği ile kavramsal çerçeve çizilmiş ve ne için yapıldığı bakımından ayırt edici özellik verilerek *analitik yöntem* uygulanmıştır. 2 numaralı tanımda ise *pişirmek* sözcüğü üst kavram olarak verilmiş ve sözlükbirimin ayırt edici özelliği *nasıl yapıldığı* yönünden betimlenerek *analitik tanım* yapılmıştır.

**1914. Ütmek (II):** Oyunda yenerek bir şey kazanmak, utmak

Tanımda kazanmak sözcüğü üst kavram olarak belirlenmiş ve nasıl sorusunun cevabı olacak şekilde betimlenerek *analitik tanım* yapılmıştır. Tanımı destekleyici olarak *utmak* sözcüğü eş anlamlı olarak verilmiştir. *Utmak* sözlükbiriminin 2 numaralı tanımında da *ütmek II* sözcüğüne *gönderme* yapılmıştır.

**1915. Ütülmek:** nsz. Oyunda yenilmek, kaybetmek

Sözcüğün tanımında *yenilmek* ve *kaybetmek* üst kavramları *oyun* sözcüğü ile ilişkilendirilmiş ve *tek yönlü betimleme* yapılmıştır.

**1916. Üveymek:** nsz. Güvercin, kumru vb. kuşlar, göğüslerinden ötmek

Tanımda *ötmek* üst kavramı verilerek sözlükbirimin ayırt edici özelliği *örneklendirilerek verilen kuşların göğüsten ötmesi* olarak öne çıkarılmış ve *analitik yöntem* uygulanmıştır.

**1917. Üzlük:** a. Topraktan yapılmış, kulpsuz, küçük çömlek

Sözcüğün tanımında *çömlek* sözcüğü ile kavramsal çerçeve çizilmiş ve ayırt edici özellikler *topraktan yapılma*, *kulpsuz olma* ve *küçüklük* biçiminde ifade edilerek sözlükbirim *analitik yöntemden* faydalanılarak tanımlanmıştır.

## V Maddesi

### 1918. **Vallaha:** ünl. Vallahi

Tanımda sözlük kullanıcısı ölçünlü dildeki maddeye *gönderilmiştir*. *Vallahi* sözlükbiriminin tanımında da *vallaha* sözcüğü eşanlamlı olarak verilmiştir.

### 1919. **Variyet:** a. Varlık, zenginlik

Sözcüğün tanımında iki sözlükbirime *gönderme* yapılmıştır. *Varlık* maddesinin 3 numaralı tanımında da *variyet* sözcüğü eşanlamlı olarak verilmiştir.

### 1920. **Vazgelmek:** Vazgeçmek

Tanımda ölçünlü dildeki maddeye *gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan sözlükbirimin tanımında ise *vazgelmek* sözcüğüne yer verilmemiştir.

### 1921. **Vergici:** a. Tahsildar

Sözcüğün tanımında sözlük kullanıcısı *tahsildar* sözlükbirimine *gönderilmiştir*. Gönderme yapılan maddenin 2 numaralı tanımında da *vergici* sözcüğü eşanlamlı olarak kullanılmıştır.

### 1922. **Vergili:** sf. 3. Hayırsever

Tanımda ölçünlü dildeki maddeye *gönderme* yapılmıştır. *Hayırsever* maddesindeki tanımlarda ise *vergili* sözcüğüne yer verilmemiştir.

### 1923. **Verimkâr:** sf. Verimli

Sözcüğün tanımında sözlük kullanıcısı *verimli* sözlükbirimine *gönderilmiştir*. *Verimli* maddesinin 1 numaralı tanımında da *verimkâr* sözcüğü eşanlamlı olarak kullanılmıştır.

### 1924. **Vurunmak:** nsz. 1. Kendine vurmak 2. Giyinmek, örtünmek 3. Koymak

1 numaralı tanımda *vurmak* üst kavramı tek yönlü olarak nitelenmiş ve *tek yönlü betimleme* yapılmıştır. Diğer iki tanımda ise üç sözlükbirime *gönderme* yapılmıştır.

## Y Maddesi

### 1925. **Yaban:** a. 6. Yabancı, el, yerli halktan olmayan kimse

Tanımda kimse sözcüğü üst kavram olarak verilmiş ve sözlükbirimin ayırt edici özellikleri *yabancı, el, yerli halktan olmamak* bakımından zıt anlamla öne çıkarılmış ve *analitik yöntem* uygulanmıştır.

**1926. Yada taşı:** a. Birbirine sürtülünce yağmur yağacağına inanılan koyu yeşil renkli, genellikle yuvarlak, fındık büyüklüğünde bir taş, yağmur taşı

Sözcüğün tanımında taş sözcüğü ile kavramsal çerçeve çizilmiş ve inançtaki yeri, rengi, şekli, büyüklüğü bakımından sözlükbirim betimlenerek ayrıntılı bir *analitik tanım* yapılmıştır. *Yağmur taşı* söz öbeği de eşanlamlı olarak verilmiştir. Eşanlamlı olarak verilen sözlükbirimin tanımında da sözlük kullanıcısı doğrudan *yada taşı* maddesine gönderilmiştir.

**1927. Yağar:** a. Yağmur

Tanımda sözlük kullanıcısı *yağmur* maddesine *gönderilmiştir*. *Yağmur* sözlükbiriminin 1 numaralı tanımında da *yağar* sözcüğü eşanlamlı olarak kullanılmıştır.

**1928. Yağır:** a. 1. Sırt, arka, iki kürek arası 2. Atın omuzları arasındaki yer 3. Çoğunlukla bu yerde eyer ve semerin açtığı yara 4. Kel

1 numaralı tanımda iki maddeye *gönderme* yapılmış ve ölçünlü dildeki söz öbeği *karşılık* olarak verilmiştir. Gönderme yapılan iki sözlükbirimin tanımında ise *yağır* sözcüğüne yer verilmemiştir. 2 numaralı tanımda ise yer üst kavramı verilerek sözlükbirimin ayırt edici özelliği *atın omuzları arasında olma* ifadesiyle verilmiş ve *analitik yöntem* uygulanmıştır. 3 numaralı tanımda *yara* sözcüğü ile kavramsal çerçeve çizilerek *çoğunlukla* ifadesiyle *tipikleştirmeye* başvurulmuş ve 2 numaralı tanımdaki yere *gönderme* yapılmış, semerin açtığı ifadesiyle ayırt edici özellik verilerek *analitik tanım* yapılmıştır. 4 numaralı tanımda ise *kel* maddesine *gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan sözlükbirimin tanımlarında ise *yağır* sözcüğü kullanılmamıştır.

**1929. Yağız:** sf. 3. Yiğit

Tanımda sözlük kullanıcısı *yiğit* sözlükbirimine *gönderilmiştir*. *Yiğit* maddesindeki tanımlarda ise *yağız* sözcüğüne yer verilmemiştir.

**1930. Yağlama:** a. 2. Küçük tabak büyüklüğünde açılan yufkaların tavada pişirilmesinden sonra aralarına kıymalı iç konulup üzerine sarımsaklı yoğurt dökülerek hazırlanan bir yemek

Sözcüğün tanımında *yemek* sözcüğü üst kavram olarak verilmiş ve sözlükbirimin *nasıl hazırlandığına* yönelik ayırt edici özellikler sıralanarak *analitik tanım* yapılmıştır.

**1931. Yağlıkcı:** a. 1. Havlu, çevre, çamaşır vb. satan kimse 2. Gelinlik, tel, duvak vb.ni kiraya veren kimse

1 numaralı tanımda *kimse* sözcüğü üst kavram olarak verilerek örneklendirme yöntemiyle verilen *nesnelere satan* ifadesiyle ayırt edici özellik öne çıkarılmış ve *analitik tanım* yapılmıştır. 2 numaralı tanımda ise *kimse* sözcüğü ile kavramsal çerçeve çizilerek örneklendirme yöntemiyle verilen *nesnelere kiraya veren* ayırt edici özelliği belirtilerek *analitik yöntem* başvurulmuştur.

**1932. Yağrın:** a. Kürek kemiği

Tanımda ölçünlü dildeki maddeye *gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan sözlükbirimin tanımında ise eşanlamlı sözcük verilmemiştir.

**1933. Yahşi:** sf. İyi, güzel, çok güzel

Sözcüğün tanımında iki sözlükbirime *gönderme* yapılmış ve *güzel* sözcüğü derecelendirilerek *tek yönlü betimleme* yapılmıştır. İki sözlükbirimin tanımlarında ise *yahşi* sözcüğü kullanılmamıştır.

**1934. Yakalı (II):** a. Boynu üzerinde manto yakasına benzeyen tüyleri bulunan bir tür güvercin

Tanımda “*bir tür...*” kalıp ifadesiyle *güvercin* üst kavramı verilmiş ve sözlükbirimin ayırt edici özellikleri *boynunda manto yakasına benzeyen tüylerin bulunması* olarak belirtilmiş ve *manto yakasından* benzerlik yönüyle faydalanılmıştır. Tanım, bu hâliyle yeterince ayırt edici özellik verilmediği için *analitik yöntemle sentez yönteminin birleşimini* yansıtmaktadır.

**1935. Yakarca:** a. Tatarcık

Sözcüğün tanımında *tatarcık* sözlükbirimine *gönderme* yapılmıştır. *Tatarcık* maddesinin 1 numaralı tanımında da *yakarca* sözcüğü eşanlamlı olarak verilmiştir.

**1936. Yakasız gömlek:** a. Kefen

Tanımda *kefen* maddesine *gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan maddenin tanımında da *yakasız gömlek* söz öbeği eşanlamlı olarak kullanılmıştır.

**1937. Yakasız mintan:** a. Kefen

Sözcüğün tanımında sözlük kullanıcısı *kefen* maddesine *gönderilmiştir*. *Kefen* maddesinin tanımında da *yakasız mintan* söz öbeği eşanlamlı olarak verilmiştir.

**1938. Yakım:** a. 2. Önemli bir olay üzerine yazılmış türkü

Tanımda *türkü* üst kavramı verilerek sözlükbirimin ayırt edici özelliği *ne için yazıldığı* bakımından betimlenerek *analitik tanım* yapılmıştır.

**1939. Yakımcı:** a. Türkü yakan kimse

Sözcüğün tanımında *kimse* sözcüğüyle kavramsal çerçeve çizilmiş ve *türkü yakan* ayırt edici özelliği ile sözlükbirim *analitik yöntemle* tanımlanmıştır.

**1940. Yal:** a. Köpek ve sığırlara yedirilmek için un ve kepekle hazırlanan yiyecek

Tanımda *yiyecek* üst kavramı verilerek sözlükbirimin *ne için ve hangi malzemelerden hazırlandığı* yönlerinden betimleme yapılmış ve *analitik tanım* tercih edilmiştir.

**1941. Yalabık:** a. 1. Alevin oynayarak parıldaması, parlama, parıltı 2. Şimşek 3. sf. Parlak, parıltılı, ışıltılı 4. sf. mec. Güzel, yakışıklı, sevimli 5. sf. mec. İkiyüzlü, kaypak

1 numaralı tanımda *parıldama* sözcüğü üst kavram olarak belirlenmiş ve alev ile ilişkisi öne çıkarılıp betimlenerek *analitik yöntem* uygulanmıştır. Tanıma ek olarak iki sözlükbirime gönderme yapılmıştır. Gönderme yapılan sözlükbirimlerin tanımlarında ise *yalabık* sözcüğü kullanılmamıştır. 2-5 numaralı tanımlarda ise ölçünlü dildeki maddelere *gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan sözlükbirimlerden *şimşek* sözcüğünün 1 numaralı tanımında ve *parıltılı* maddesinde *yalabık* sözcüğü eşanlamlı olarak verilmiştir.

**1942. Yalabımak:** nsz. 1. Parıldamak, parlamak, ışıldamak, 2. Şimşek çakmak

Sözcüğün tanımlarında dört maddeye *gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan sözlükbirimlerin tanımlarında ise *yalabımak* sözcüğüne yer verilmemiştir.

**1943. Yalak:** 4. sf. Boşboğaz, söz taşıyan

Tanımda *boşboğaz* maddesine *gönderme* yapılmış ve *söz taşıyan* söz öbeği *karşılık* olarak verilmiştir. *Boşboğaz* sözlükbiriminin tanımlarında ise *yalak* sözcüğü kullanılmamıştır.

**1944. Yalaka:** a. 1. Dalkavuk 2. sf. Arsız, sırnaşık



Sözlük kullanıcısı iki tanımda üç farklı maddeye *gönderilmiştir*. Üç sözlükbirimin tanımlarında ise *yalaka* sözcüğüne yer verilmemiştir.

**1945. Yalamuk:** a. 1. Çam ağacının reçineli kabuğu, soymuk 2. Çam ağacının reçineli kabuğundan çıkan öz suyu

1 numaralı tanımda *çam ağacı* söz öbeği ile kabuk sözcüğü arasında *meronimik ilişki* kurularak sözlükbirimin *reçineli olma* ayırt edici özelliği verilmiş ve *analitik tanım* yapılmıştır. Tanımı destekleyici olarak *soymuk* sözcüğü eşanlamlı olarak verilmiştir. *Soymuk* sözlükbiriminin 2 numaralı tanımında da *yalamuk* sözcüğü eşanlamlı olarak kullanılmıştır. 2 numaralı tanımda ise *özsuyu* söz öbeği üst kavram olarak belirlenmiş ve 1 numaralı tanımda olduğu gibi *meronimik ilişkiden faydalanılarak analitik yöntem* uygulanmıştır.

**1946. Yalaz:** a. Alev

Sözcüğün tanımında sözlük kullanıcısı ölçünlü dildeki maddeye *gönderilmiştir*. *Alev* sözlükbiriminin 1 numaralı tanımında da *yalaz* sözcüğü eşanlamlı olarak verilmiştir.

**1947. Yaldırak:** sf. Parlak, cilalı

Tanımda iki sözlükbirime *gönderme* yapılmıştır. İki maddenin tanımında ise *yaldırak* sözcüğü kullanılmamıştır.

**1948. Yalgın:** a. Serap

Sözcüğün tanımında sözlük kullanıcısı *serap* maddesine *gönderilmiştir*. *Serap* maddesinin tanımında da *yalgın* sözcüğü eşanlamlı olarak verilmiştir.

**1949. Yalın (I):** a. Alev

Tanımda *alev* sözlükbirimine *gönderme* yapılmıştır. *Alev* maddesindeki tanımlarda ise *yalın (I)* sözcüğü kullanılmamıştır.

**1950. Yalın (II):** sf. 2. Çıplak, kınından çıkmış

Sözcüğün tanımında sözlük kullanıcısı *çıplak* maddesine *gönderilmiş* ve ölçünlü dildeki söz öbeği *karşılık* olarak verilmiştir. *Çıplak* sözlükbiriminin 6 numaralı maddesinde ise *yalın* sözcüğü eşanlamlı olarak verilmiştir. Ancak işaretlemenin doğrudan *yalın (II)* biçiminde yapılması kodlama ve kod çözme açısından daha uygun olacaktır.

**1951. Yalınca:** sf. Çıplak

Tanımda ölçünlü dildeki maddeye *gönderme* yapılmıştır. *Çıplak* maddesinin tanımında ise *yalıncak* sözcüğü verilmemiştir.

**1952. Yalman:** sf. 1. Eğik 2. Sarp, dik 3. a. Kesici ve batıcı araçların kesen veya batan bölümü

1 ve 2 numaralı tanımlarda üç sözlükbirime *göndermede* bulunulmuştur. *Eğik* maddesinin 3 numaralı tanımında ve *sarp* sözlükbiriminin 1 numaralı tanımında *yalman* sözcüğü eşanlamlı olarak verilmiştir. 3 numaralı tanımda ise *araç* sözcüğü ile *bölüm* sözcüğü arasında *meronimik ilişki* kurularak sözlükbirimin *kesen* veya *batan* ayırt edici özellikleri verilmiş ve *analitik yöntem* uygulanmıştır.

**1953. Yalpak:** a. 1. Dalkavuk 2. Sarp yer, uçurum 3. sf. Sokulgan, cana yakın

Sözcüğün tanımlarında dört sözlükbirime *gönderme* yapılmış ve *yer* üst kavramı tek yönlü olarak betimlenerek *tek yönlü betimleme* yapılmıştır. Gönderme yapılan sözlükbirimlerden *dalkavuk* maddesinin 1 numaralı tanımında *yalpak* sözcüğü kullanılmıştır.

**1954. Yalprı:** a. 1. Eğimli yüzey, yamaç 2. İki tepe arasındaki düzlük

1 numaralı tanımda yüzey sözcüğü tek yönlü olarak betimlenmiş ve tek yönlü betimleme yapılmıştır. *Yamaç* sözlükbirimine de *gönderme* yapılmıştır. 2 numaralı tanımda ise *düzlük* sözcüğü üst kavram olarak belirlenmiş ve *analitik yöntem* uygulanmıştır.

**1955. Yamaç:** a. 2. Ön, yan, yakın

Sözcüğün tanımında sözlük kullanıcısı üç farklı maddeye *gönderilmiştir*. Üç sözlükbirimin tanımlarında ise *yamaç* sözcüğüne yer verilmemiştir.

**1956. Yanal:** sf. 2. Alaca, iki renkli

Tanımda *alaca* sözlükbirimine *gönderme* yapılmış ve ölçünlü dilde kullanılan *iki renkli* söz öbeği karşılık olarak verilmiştir. *Alaca* maddesindeki tanımlarda ise *yanal* sözcüğü kullanılmamıştır.

**1957. Yanaz:** sf. Ters, huysuz (kimse)

Sözcüğün tanımında sözcük türü uyumunu bozmamak için *kimse* üst kavramı parantez içinde verilmiş ve ölçünlü dildeki *ters* ve *huysuz* sözcükleri ile betimleme yapılarak *tek yönlü betimleme* yapılmıştır.

**1958. Yandırmak:** Yanmasına sebep olmak, yakmak

Tanımda *sebeup olmak* söz öbeği üst kavram olarak verilerek *yanma* ile ilişkilendirilmiş ve *analitik yöntem* uygulanmıştır. Tanımı destekleyici olarak *yakmak* sözlükbirimine *gönderme* yapılmıştır. *Yakmak* sözcüğü eşesli olduğu için göndermenin *yakmak (II)* biçiminde verilmesi daha uygun olacaktır.

**1959. Yanıkara:** a. Şarbon

Sözcüğün tanımında *şarbon* maddesine *gönderme* yapılmıştır. *Şarbon* sözlükbiriminin tanımında da *yanıkara* sözcüğü eşanlamlı olarak kullanılmıştır.

**1960. Yanşak:** sf. Yersiz ve çok konuşan, geveze

Tanımda *konuşan* sözcüğü ile kavramsal çerçeve çizilmiş ve *yersiz* ve *çok* ayırt edici özellikleri ile sözlükbirim betimlenerek *analitik yöntem* uygulanmıştır. *Geveze* sözlükbirimine *gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan maddenin tanımında ise *yanşak* sözcüğü eşanlamlı olarak verilmemiştir.

**1961. Yanşamak:** nsz. Gevezelik etmek, tatsızlık etmek

Tanımda *gevezelik etmek* sözlükbirimine *gönderme* yapılmış ve *tatsızlık etmek* söz öbeği karşılık olarak verilmiştir. *Gevezelik etmek* maddesinin tanımında ise *yanşamak* sözcüğü kullanılmamıştır.

**1962. Yapık:** a. 1. Belleme (II) 2. tar. Yeniçerilerin giydikleri üstlük

1 numaralı tanımda sözlük kullanıcısı *belleme (II)* maddesine *gönderilmiştir*. 2 numaralı tanımda ise *üstlük* sözcüğü ile kavramsal çerçeve çizilerek *yeniçerilerin giymesi* ifadesi ile ayırt edici özellik öne çıkarılmış ve *analitik yöntem* uygulanmıştır. *Belleme II* sözlükbiriminin tanımında da *yapık* sözcüğü eşanlamlı olarak verilmiştir.

**1963. Yapıncak:** a. Soğuk havada, açıkta bırakılan atlara örtülen uzun tüylü kebe

Sözcüğün tanımında *kebe* üst kavramı verilmiş ve *ne için kullanıldığı*, *uzun tüylü olması* ayırt edici özellikleriyle sözlükbirim tanımlanarak *analitik tanım* yapılmıştır.

**1964. Yapınmak:** nsz. 1. Kendine yapmak veya kendi için yaptırmak 2. Özenmek, hazırlanmak

1 numaralı tanımda *yapmak* ve *yaptırmak* üst kavramları *kendi* sözcüğü ile ilişkilendirilerek tek yönlü olarak nitelenmiş ve *tek yönlü betimleme* yapılmıştır. 2 numaralı tanım-

da ise ölçünlü dildeki iki sözlükbirime *gönderme* yapılmıştır. İki maddenin tanımında ise *yapınmak* sözcüğüne yer verilmemiştir.

**1965. Yaramazlık:** a. 3. Kötü, uygunsuz durum veya haber

Tanımda *durum* ve *haber* sözcükleri ile kavramsal çerçeve çizilmiş ve *kötü, uygunsuz* ayırt edici özellikleri ile sözlükbirim *analitik yöntemle* tanımlanmıştır.

**1966. Yarım ayak:** a. 1. Çocuk oyunlarındaki takım seçiminde ayak atışması sırasında ayağın yere enlemesine konma durumu 2. mim. Üzerinde yukarıdan aşağı yivler bulunan, duvara yarısı gömük gibi duran, hiçbir taşıyıcı görevi olmayan süs ögesi, gömme ayak

1 numaralı tanımda “...*konma durumu*” kalıp ifadesi verilmiş ve çocuk oyunlarına özel bir durum betimlenerek *analitik tanım* yapılmıştır. 2 numaralı tanımda ise *süs ögesi* söz öbeği üst kavram olarak belirlenmiş ve *üzerinde bulunan yivler, duruş biçimi* ve *görevi* bakımından sözlükbirimin ayırt edici özellikleri verilerek *analitik yöntem* uygulanmıştır.

**1967. Yarımca:** a. 2. Yarım baş ağrısı

Sözcüğün tanımında ölçünlü dildeki söz öbeği *karşılık* olarak verilmiştir.

**1968. Yarımlik:** a. 5. Şiniğin yarısı

Tanımda *şinik* (bir tür ölçek) sözcüğü üzerinden ölçünlü dildeki söz öbeği *karşılık* olarak verilmiştir.

**1969. Yasakçı:** a. 2. Bekçi, nöbetçi

Sözcüğün tanımında iki sözlükbirime *gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan maddelerin tanımlarında ise *yasakçı* sözcüğü eşanlamlı olarak kullanılmamıştır.

**1970. Yasamak:** 1. Düzen vermek 2. nsz. Yasa koymak

1 numaralı tanımda ölçünlü dildeki maddeye *gönderme* yapılmıştır. 2 numaralı tanımda ise *yasa koymak* söz öbeği *karşılık* olarak verilmiştir. *Düzen vermek* sözlükbiriminin tanımlarında ise *yasamak* sözcüğüne yer verilmemiştir.

**1971. Yasmak:** 1. Yayın kirisini gevşetmek 2. Düz duruma getirmek

1 numaralı tanımda *gevşetmek* sözcüğü ile kavramsal çerçeve çizilmiş ve *yayın kırışi* ile ilişkilendirilerek *analitik yöntem* uygulanmıştır. 2 numaralı tanımda ise “... *duruma getirmek*” kalıp ifadesi vasıtasıyla *düz* sözcüğünün ad tanımına gönderilmiştir.

**1972. Yasmık:** a. Mercimek

Sözcüğün tanımında sözlük kullanıcısı *mercimek* sözlükbirimine gönderilmiştir. *Mercimek* maddesinin 2 numaralı tanımında da *yasmık* sözcüğü eşanlamlı olarak kullanılmıştır.

**1973. Yastağaç:** a. Üstünde hamur açılan, yemek yenilen tahta

Tanımda *tahta* sözcüğü üst kavram olarak verilmiş ve sözlükbirimin ayırt edici özelliği *işlev* üzerinden betimlenerek *analitik yöntem* uygulanmıştır.

**1974. Yaşın yaşın:** zf. Gizli gizli, için için, gizli saklı olarak

Sözlükbirimin tanımında zarf türünde iki yineleme karşılık olarak verilmiş ve “...olarak” kalıp ifadesi kullanılarak betimlenmiş ve *tek yönlü betimleme* yapılmıştır.

**1975. Yaşmak:** a. 2. Başla birlikte yüzü, ağzı kapatan örtü

Tanımda *örtü* sözcüğü üst kavram olarak belirlenmiş ve *baş, yüz, ağzı kapatma* ayırt edici özelliği verilerek sözlükbirim *analitik yöntemle* tanımlanmıştır.

**1976. Yatık:** 4. a. Yayvan su kabı

Sözcüğün tanımında *su kabı* söz öbeği ile kavramsal çerçeve çizilerek *yayvan* sözcüğü ile ayırt edici özellik verilmiş ve tek yönlü bir betimleme yapılarak *tek yönlü betimleme* tercih edilmiştir.

**1977. Yatmak:** nsz. 16. İşsiz kalmak, çalışmamak

Tanımda ölçünlü dilde kullanılan söz öbeği ve sözcük *karşılık* olarak verilmiştir.

**1978. Yavaşa:** a. Burunduruk

Sözcüğün tanımında sözlük kullanıcısı *burunduruk* sözlükbirimine gönderilmiştir. *Burunduruk* maddesinin tanımında da *yavaşa* sözcüğü eşanlamlı olarak verilmiştir.

**1979. Yavısı:** a. Bir tür kene

Tanımda *kene* sözcüğü üst kavram olarak belirlenmiş ve “*bir tür...*” kalıp ifadesiyle ayırt edici özellik verilmeden türe dayalı *sentez tanımı* yapılmıştır.

**1980. Yavşak:** a. 1. Bit yavrusu 2. mec. Geveze, yılışık kimse

1 numaralı tanımda ölçünlü dildeki söz öbeği *karşılık* olarak verilmiştir. 2 numaralı tanımında ise *kimse* üst kavramı verilerek ayırt edici özellikler *geveze* ve *yılışık* betimlemesi ile öne çıkarılarak *analitik yöntem* uygulanmıştır.

**1981. Yavuklamak:** Nişanlamak

Tanımda sözlük kullanıcısı *nişanlamak* maddesine *gönderilmiştir*. Gönderme yapılan maddenin 1 numaralı tanımında ise *yavuklamak* sözcüğü eşanlamli olarak verilmiştir.

**1982. Yavuklanmak:** nsz. Biriyle nişanlanmak

Sözcüğün tanımında ölçünlü dildeki söz öbeği *karşılık* olarak verilmiştir.

**1983. Yavuklu:** a. 1. Sözlü 2. Sevgili

1 ve 2 numaralı tanımlarda ölçünlü dildeki maddelere *gönderme* yapılmıştır. *Sözlü* sözlükbiriminin 2 numaralı tanımında ve *sevgili* maddesinin 1 numaralı tanımında *yavuklu* sözcüğü eşanlamli olarak kullanılmıştır.

**1984. Yavuzlanmak:** nsz. 1. Yavuz gibi olmak, yavuz durumuna gelmek 2. Sertleşmek, çetinleşmek, kabadayılaşmak

1 numaralı tanımda “...*gibi olmak*” ve “...*durumuna gelmek*” kalıp ifadeleri kullanılarak sözlük kullanıcısı *yavuz* sözcüğünün *ad tanımına gönderilmiştir*. 2 numaralı tanımında ise üç maddeye *gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan maddelerin tanımlarında ise *yavuzlanmak* sözcüğüne yer verilmemiştir.

**1985. Yavuzlaşmak:** nsz. 1. Yavuz duruma gelmek 2. Sertleşmek, kabadayılaşmak

1 numaralı tanımında “...*duruma gelmek*” kalıp ifadesi ile sözlük kullanıcısı *yavuz* sözcüğünün *ad tanımına gönderilmiştir*. 2 numaralı tanımında *gönderme yapılan* sözlükbirimlerin tanımlarında ise *yavuzlaşmak* sözcüğü kullanılmamıştır.

**1986. Yaylamak:** nsz. Yazın yaylada oturmak, yaylaya çıkmak

Sözcüğün tanımında *yaylada oturmak* sözcüğü üst kavram olarak verilmiş ve *yazın gerçekleştirildiği* ayırt edici özelliği ile *analitik yöntem* uygulanmıştır. Tanımı destekleyici olarak *yaylaya çıkmak* eşdizimli yapısı *karşılık* olarak verilmiştir.

**1987. Yayla yavşanı:** a. Tüylü dalak otu

Tanımda ölçünlü dildeki maddeye *gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan sözlükbirimin tanımında ise *yayla yavşanı* söz öbeği eşanlamlı olarak kullanılmamıştır.

**1988. Yaylım:** a. 2. Yaylak, otlak

Sözcüğün tanımında iki sözlükbirime *gönderme* yapılmıştır. İki maddenin tanımında ise *yaylım* sözcüğüne yer verilmemiştir.

**1989. Yazı (II):** a. Düz yer, ova, kır

Tanımda *yer* sözcüğü *tek yönlü betimlenmiş ve ova, kır* maddelerine *gönderme* yapılmıştır. Ancak *kır* sözcüğü eşsesli olduğu için göndermenin *kır (II)* şeklinde yapılması kod çözme aşamasında daha faydalı olacaktır. Ova sözlükbiriminin tanımında *yazı* sözcüğü eşanlamlı olarak verilmiş ancak *yazı (II)* biçiminde doğrudan işaretlenmemiştir.

**1990. Yazıcı kadın:** a. Gelinlerin yüzünü boyayıp süsleyen kadın

Sözcüğün tanımında *kadın* üst kavramı verilerek *yaptığı iş* üzerinden betimleme yapılmış ve sözlükbirim *analitik yöntemle* tanımlanmıştır.

**1991. Yazıcılık:** a. 3. Gelinlerin yüzünü boyayıp süsleme işi

Tanımda *iş* sözcüğü üst kavram olarak belirlenmiş ve ayırt edici özellikleri betimlenerek *analitik tanım* yapılmıştır.

**1992. Yazlamak:** nsz. 2. Bahar gelmek

Sözcüğün tanımında ölçünlü dildeki eşanlamlı söz öbeği *karşılık* olarak verilmiştir.

**1993. Yazma (I):** a. 3. Kabakulak

Tanımda sözlük kullanıcısı ölçünlü dildeki maddeye *gönderilmiştir*. *Kabakulak* maddesinin tanımında da *yazma (I)* sözcüğü eşanlamlı olarak kullanılmıştır.

**1994. Yazmak (I):** 10. Gelinin yüzünü süslemek

Sözcüğün tanımında *süslemek* üst kavramı öne çıkarılarak betimlenmiş ve *analitik yöntem* uygulanmıştır.

**1995. Yazmak (III):** 1. Yaymak, sermek 2. nsz. Açmak

1 ve 2 numaralı tanımlarda üç farklı sözlükbirime *gönderme* yapılmıştır. Üç sözlükbirimin tanımlarında ise *yazmak (III)* sözcüğüne yer verilmemiştir.

**1996. Yedikardeş:** öz. a. Büyükayı'yı oluşturan yedi yıldız

Tanımda *yıldız* sözcüğü ile kavramsal çerçeve çizilmiş ve *Büyükayı* ile *meronimik ilişki* üzerinden ayırt edici özellik betimlenerek *analitik yöntem* yapılmıştır.

**1997. Yedilmek:** nsz. Yedeğe alınarak götürülmek

Sözcüğün tanımında *götürülmek* üst kavramı verilmiş ve *yedeğe alınarak* ifadesiyle betimlenerek *analitik yöntem* uygulanmıştır.

**1998. Yedmek:** 1. Çekerek peşinden götürmek, yedeğinde götürmek 2. mec. Yanında, beraberinde götürmek

1 numaralı tanımda *peşinden götürmek* eşdizimli yapısı ile kavramsal çerçeve çizilerek *çekerek* sözcüğü vasıtasıyla ayırt edici özellik öne çıkarılmış ve *analitik yöntem* uygulanmıştır. Tanıma ek olarak, *yedeğinde götürmek* söz öbeği karşılık olarak verilmiştir. 2 numaralı tanımda ise *yanında/beraberinde götürmek* eşdizimli söz öbeği *karşılık* olarak verilmiştir.

**1999. Yeğîn:** sf. 1. Zorlu, katı, şiddetli 2. mec. Baskın, üstün, iyi

1 ve 2 numaralı tanımlarda altı farklı maddeye *gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan sözlükbirimlerden *katı* ve *üstün* sözcükleri eşsesli olduğu için *katı (I)* ve *üstün (I)* biçiminde verilmesi kod çözme aşamasında sözlük kullanıcısının işini kolaylaştıracaktır. Altı maddenin tanımında ise *yeğîn* sözcüğüne yer verilmemiştir.

**2000. Yeğnilemek:** Önemsememek, hafifsemek

Tanımda ölçünlü dildeki sözcük *karşılık* olarak verilmiş ve *hafifsemek* maddesine *gönderme* yapılmıştır. Hafifsemek maddesinin tanımında ise *yeğnilemek* sözcüğü kullanılmamıştır.

**2001. Yeğnilmek:** nsz. Hafiflemek

Sözcüğün tanımında sözlük kullanıcısı *hafiflemek* maddesine *gönderilmiştir*. Gönderme yapılan maddenin tanımında ise *yeğnilmek* sözcüğüne yer verilmemiştir.

**2002. Yeğniltmek:** Hafif duruma getirmek, hafifletmek

Tanımda “...*duruma getirmek*” kalıp ifadesiyle *hafif* sözcüğünün ad tanımına *gönderme* yapılmıştır. Sözlük kullanıcısı ölçünlü dildeki *hafifletmek* maddesine gönderilmiştir. *Hafifletmek* sözlükbiriminin tanımında ise *yeğniltmek* sözcüğü kullanılmamıştır.



**2003. Yeğnisemek:** Hafifsemek

Sözcüğün tanımında ölçünlü dildeki maddeye *gönderme* yapılmıştır. Hafifsemek sözlükbiriminin tanımında da *yeğnisemek* sözcüğü eşanlamlı olarak verilmiştir.

**2004. Yeğrek:** sf. Daha iyi, daha üstün

Tanımlarda *iyi* sözcüğünün *daha* ile tek yönlü olarak betimlendiği ölçünlü dildeki yapılar *karşılık* olarak verilmiştir.

**2005. Yeke:** a. 2. İri, kocaman

Sözcüğün tanımında iki sözlükbirime *gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan iki maddenin tanımında ise *yeke* sözcüğü eşanlamlı olarak kullanılmamıştır.

**2006. Yekinmek:** nsz. 1. Davranmak, olduğu yerden fırlamak, ayağa kalkmak, kalkmak için hareket etmek, kıvıldamak 2. mec. Gereğinden fazla gayret sarf etmek

1 numaralı tanıtımda *davranmak*, *ayağa kalkmak*, *kıvıldamak* maddelerine *gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan sözlükbirimlerin tanımlarında ise *yekinmek* sözcüğüne yer verilmemiştir. Göndermelere ek olarak *hareket etmek* eşdizimli yapısı *kalkmak için* ayırt edici özelliği öne çıkarılarak betimlenmiş ve *analitik yöntem* uygulanmıştır. *Fırlamak* üst kavramı da olduğu yerden ayırt edici özelliği ile betimlenerek *analitik yöntem* uygulanmıştır. 2 numaralı tanıtımda ise *gayret sarf etmek* eşdizimli söz öbeği *gereğinden fazla* ayırt edici özelliği verilerek *analitik yöntem* kullanılmıştır.

**2007. Yel:** a. 2. Romatizma ağrısı 3. Kalın bağırsaktaki gaz

2 numaralı tanıtımda ölçünlü dildeki söz öbeği *karşılık* olarak verilmiştir. 3 numaralı tanıtımda ise *gaz* sözcüğü üst kavram olarak verilmiş ve *nerede bulunduğu* bakımından sözlükbirimin ayırt edici özelliği öne çıkarılarak *analitik tanım* yapılmıştır.

**2008. Yeldirmek:** Aceleyle koşturmak, koşturmak

Tanımda *koşturmak* sözcüğü *tek yönlü olarak betimlenmiş* ve *koşturmak* maddesine *gönderme* yapılmıştır. *Koşturmak* maddesinin tanımında ise *yeldirmek* sözcüğüne yer verilmemiştir.

**2009. Yeleç:** sf. Havadar

Sözcüğün tanımında havadar sözlükbirimine *gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan sözlükbirimin tanımında *yeleç* sözcüğü eşanlamlı kullanılmıştır.

**2010. Yelek:** a. 3. Kuş kanadının büyük tüyü, telek

Tanımda *kuş-kanat-tüy* sözcükleri arasında *meronimik ilişki* verilmiş ve yelek sözlükbirimi *büyük* ayort edici özelliği ile betimlenerek *analitik yöntem* uygulanmıştır. Tanımı destekleyici olarak *telek* maddesine *gönderme* yapılmıştır. *Telek* sözlükbiriminin tanımında ise *yelek* sözcüğüne yer verilmemiştir.

**2011. Yeleken:** sf. Havadar

Sözcüğün tanımında sözlük kullanıcısı ölçünlü dildeki maddeye *gönderilmiştir*. *Havadar* sözlükbiriminin tanımında da *yeleken* sözcüğü eşanlamlı olarak verilmiştir.

**2012. Yeleklenmek:** nsz. Kanatlanmak, kanat açmak

Tanımda iki sözlükbirime *gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan iki maddenin tanımlarında ise *yeleklenmek* sözcüğü kullanılmamıştır.

**2013. Yeleli kurt:** a. Sırtlan

Sözcüğün tanımında *sırtlan* maddesine *gönderme* yapılmıştır. Sırtlan sözlükbiriminin tanımında da *yeleli kurt* söz öbeği eşanlamlı olarak verilmiştir.

**2014. Yeleme:** sf. Havai

Tanımda sözlük kullanıcısı ölçünlü dildeki maddeye *gönderilmiştir*. *Havai* sözlükbiriminin 3 numaralı tanımında da *yeleme* sözcüğü eşanlamlı olarak kullanılmıştır.

**2015. Yelengeç:** sf. Kabuğu kendi kendine çatlayıp soyulan (ağaç)

Tanımda sözcük türü uyumunu bozmamak için parantez içinde verilen *ağaç* sözcüğü ile kavramsal çerçeve çizilmiş ve sözlükbirimin ayırt edici özellikleri *kabuğunun soyulması* bakımından verilerek *analitik yöntem* uygulanmıştır.

**2016. Yelin:** a. İnek, manda, koyun vb. hayvanlarda memenin süt toplanan bölümü

Sözcüğün tanımında *meme* ve *bölüm* sözcükleri arasında *meronimik ilişki* kurulmuş ve *süt toplanan* ayırt edici özelliği verilerek *analitik yöntem* uygulanmıştır.

**2017. Yellim yelalim:** zf. Çabucak

Tanımda ölçünlü dildeki sözlükbirime *gönderme* yapılmıştır. *Çabucak* maddesinin 1 numaralı tanımında da *yellim yelalim* söz öbeği eşanlamlı olarak kullanılmıştır.

**2018. Yelmek:** Aceleyle, telaşlı bir biçimde koşmak

Sözcüğün tanımında *koşmak* sözcüğü ile kavramsal çerçeve çizilerek *aceleyle, telaşlı* sözcükleri ile “*bir biçimde...*” kalıp ifadesi vasıtasıyla ayırt edici özellikler verilmiş ve *analitik yöntem* uygulanmıştır.

**2019. Yelpik:** a. Nefes darlığı

Tanımda sözlük kullanıcısı ölçünlü dildeki maddeye *gönderilmiştir*. *Nefes darlığı* maddesinin tanımında ise *yelpik* sözcüğü kullanılmamıştır.

**2020. Yelirdemek:** nsz. Kımıldamak, hafif sallanmak

Sözcüğün tanımında *kımıldamak* sözlükbirimine *gönderme* yapılmış ve *sallanmak* sözcüğü *tek yönlü betimlenmiştir*. Gönderme yapılan maddenin tanımında ise *yelirdemek* sözcüğüne yer verilmemiştir.

**2021. Yelirdetmek:** Hafifçe sallamak, kımıldatmak

Tanımda önceki maddede kullanılan söz öbeği verilmiş ve *gönderme* yapılan maddenin *ettirgen biçimi* kullanılmamıştır. *Kımıldatmak* maddesinin tanımında ise *yelirdetmek* kullanılmamıştır.

**2022. Yelyutan:** a. Atlarda hava yutmanın yol açtığı bir hastalık

Sözcüğün tanımında *hastalık* sözcüğü ile kavramsal çerçeve çizilmiş ve ayırt edici özellik olarak *atlarda görülmesi, hava yutma ile ortaya çıkması* verilerek *analitik tanım* yapılmıştır.

**2023. Yemiş:** a. 2. İncir

Tanımda *incir* maddesine *gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan maddenin 2 numaralı tanımında da *yemiş* sözcüğü eş anlamlı olarak verilmiştir.

**2024. Yemişlik:** a. 3. İncirlik

Sözcüğün tanımında sözlük kullanıcısı *incirlik* maddesine *gönderilmiştir*. *İncirlik* sözlükbiriminin tanımında ise *yemişlik* sözcüğü eş anlamlı olarak kullanılmamıştır.

**2025. Yenge:** a. 4. Düğünde geline kılavuzluk eden kadın

Tanımda *kadın* sözcüğü ile kavramsal çerçeve çizilmiş ve *ne yaptığı bakımından* sözlükbirimin ayırt edici özelliği betimlenerek *analitik yöntem* uygulanmıştır.

**2026. Yengen:** a. 1. Yemesi hoş nesne 2. İçine salam, sucuk, kaşar, ketçap, mayonez, turşu vb. konularak hazırlanan tost

1 numaralı tanımda *nesne* üst kavramı verilmiş ve *yemesi hoş* söz öbeği ile ayırt edici özellik öne çıkarılarak *analitik yöntem* uygulanmıştır. 2 numaralı tanımda ise *tost* sözcüğü ile kavramsal çerçeve çizilerek *içindeki malzemeler* örneklendirilerek ayırt edici özellik olarak belirtilmiş ve *analitik tanım* yapılmıştır.

**2027. Yenirce:** a. 3. Gittikçe genişleyen yara

Tanımda *yara* üst kavramı verilerek *giderek genişleme* ayırt edici özelliği vasıtasıyla *analitik yöntem* uygulanmıştır.

**2028. Yepelek:** sf. İnce yapılı, zarif, narin

Sözcüğün tanımında üç sözlükbirime *gönderme* yapılmıştır. Üç sözlükbirimden *narin* maddesinin 1 numaralı tanımında da *yepelek* sözcüğü eş anlamlı olarak verilmiştir.

**2029. Yerdegezen:** a. Yılan

Tanımda sözlük kullanıcısı *yılan* maddesine *gönderilmiştir*. Gönderme yapılan maddenin 1 numaralı tanımında da *yerdegezen* sözcüğü eş anlamlı olarak verilmiştir.

**2030. Yer servisi:** a. Yer çamı

Sözcüğün tanımında *yer çamı* sözlükbirimine *gönderme* yapılmıştır. *Yer çamı* maddesinin tanımında da *yer servisi* söz öbeği eş anlamlı olarak verilmiştir.

**2031. Yestehlemek:** nsz. Büyük abdest yapmak

Tanımda ölçünlü dildeki söz öbeği *karşılık* olarak verilmiştir.

**2032. Yetik:** sf. 1. Yetişmiş, erişmiş, büyümüş 2. Bilgili, olgun (kimse)

1 numaralı tanımda *yetişmiş* maddesine *gönderme* yapılmış ve ölçünlü dildeki iki sözcük *karşılık* olarak verilmiştir. *Yetişmiş* sözlükbiriminin tanımında ise *yetik* sözcüğü kullanılmamıştır. 2 numaralı tanımda ise kimse üst kavramı verilerek *bilgili* ve *olgun* nitelendirmeleri ile ayırt edici özellikler öne çıkarılarak *analitik yöntem* uygulanmıştır.

**2033. Yetirmek:** 1. Bitirmek, tamamlamak 2. Besleyip büyütme, yetiştirmek 3. Yetiştirmek, idare etmek

Sözlükbirimin tanımlarında ölçünlü dildeki *besleyip büyütme* söz öbeği verilmiş ve ölçünlü dildeki maddelere *gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan maddelerin tanımlarında ise *yetirmek* sözcüğüne yer verilmemiştir.

**2034. Yetmek:** nsz. 5. Bir yaşa erişmek, ulaşmak 6. Olgunlaşmak

5 numaralı tanımda ölçünlü dildeki söz öbeği *karşılık* olarak verilmiş ve söz öbeğindeki *erişmek/ulaşmak* eşdizimli sözcükleri birlikte kullanılmıştır. 6 numaralı tanımda gönderme yapılan *olgunlaşmak* sözlükbiriminin tanımında da *yetmek* sözcüğü kullanılmamıştır.

**2035. Yeygi:** a. Hayvanlar için saklanan kışlık yiyecek, yem

Sözcüğün tanımında *yiyecek* sözcüğü ile kavramsal çerçeve çizilmiş ve *hayvanlar için saklanma* ayırt edici özelliği verilerek *analitik yöntem* uygulanmıştır. Tanıma ek olarak *yem* maddesine *gönderme* yapılırken bu maddenin tanımında ise *yeygi* sözcüğüne yer verilmemiştir.

**2036. Yıkışmak:** nsz. Güreşmek

Tanımda *güreşmek* maddesine *gönderme* yapılmıştır. *Güreşmek* sözlükbiriminin tanımında ise *yıkışmak* sözcüğü kullanılmamıştır.

**2037. Yılcık:** a. 2. Kemik veremi

Sözcüğün tanımında ölçünlü dildeki söz öbeği *karşılık* olarak verilmiştir.

**2038. Yıldırak:** a. 1. Şimşek 2. sf. Parıldayıcı, parlayan

Tanımda *şimşek* ve *parıldayıcı* maddelerine *gönderme* yapılmış ve *parlayan* sözcüğü eşanlamli olarak verilmiştir. Gönderme yapılan sözlükbirimlerin tanımlarında ise *yıldırak* sözcüğü verilmemiştir.

**2039. Yıldırımak:** nsz. Parıldamak

Sözcüğün tanımında ölçünlü dildeki maddeye *gönderme* yapılmış ancak bu maddenin tanımında *yıldırımak* sözcüğü kullanılmamıştır.

**2040. Yılık:** sf. 1. Çarpık, eğri (ağız) 2. Şaşlı (göz) 1 numaralı tanımda ağız üst kavramı betimlenerek *analitik yöntem* uygulanmıştır. 2 numaralı tanımda ise göz üst kavramı verilerek *tek yönlü betimleme* yapılmıştır.

**2041. Yılık:** a. 1. At, eşek gibi tek tırnaklı hayvan sürüsü 2. Başboş bırakılmış at veya eşek

1 numaralı tanımda *hayvan sürüsü* üst kavramı verilerek *tek tırnaklı hayvanlar* örneklendirilerek ayırt edici özellik olarak öne çıkarılmış ve *analitik yöntem* uygulanmıştır. 2 numaralı tanımda ise *at* ve *eşek* üst kavramları verilerek sözlükbirimin ayırt edici özelliği *başboş bırakılmak* söz öbeği ile öne çıkarılmış ve *analitik tanım* yapılmıştır.

**2042. Yıllamak:** Bir yerde uzun süre kalmak

Tanımda *kalmak* sözcüğü ile kavramsal çerçeve çizilmiş ve *süre yönünden* betimlenerek *analitik yöntem* uygulanmıştır.

**2043. Yıprak:** sf. Yıpranmış, aşınmış, eski

Sözcüğün tanımında ölçünlü dildeki iki sözcük *karşılık* olarak verilmiş ve eski maddesine *gönderme* yapılmıştır. Eski sözlükbiriminin tanımında ise yıprak sözcüğü kullanılmamıştır.

**2044. Yıpramak:** nsz. Aşınıp eskimek, incelmek

Tanımda *eskimek* sözcüğü *tek yönlü betimlenmiş* ve *incelmek* maddesine *gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan maddenin tanımında ise *yıpramak* sözcüğüne yer verilmemiştir.

**2045. Yır:** a. 1. Ezgi, türkü, nağme 2. Şiir

Sözcüğün tanımında dört maddeye *gönderme* yapılmıştır. Dört maddenin tanımlarında ise *yır* sözcüğü kullanılmamıştır.

**2046. Yırık:** sf. Yırtılmış

Tanımda sözlük kullanıcısı *yırtılmış* maddesine *gönderilmiştir*. Gönderme yapılan maddenin tanımında ise *yırık* sözcüğüne yer verilmemiştir.

**2047. Yırlamak:** nsz. Irlamak

Sözcüğün tanımında *ırlamak* maddesine *gönderme* yapılmıştır. *Irlamak* maddesinin tanımında da *yırlamak* sözcüğü eşanlamlı olarak verilmiştir.

**2048. Yırtlak:** sf. Göz kuyruğu yırtılmış gibi açık duran (göz)

Tanımda *göz* sözcüğü üst kavram olarak verilmiş ve sözlükbirimin ayırt edici özelliği *göz kuyruğunun açık durması* ifadesi ile betimlenerek *analitik yöntem* uygulanmıştır.

**2049. Yısa yısa:** zf. Olsun olsun, en çok

Sözcüğün tanımında ölçünlü dildeki iki söz öbeği *karşılık* olarak verilmiştir.

**2050. Yıvışık:** sf. 1. Islak, kaygan, yapışkan 2. mec. Yılışık

Tanımlarda dört sözlükbirime *gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan maddelerin tanımlarında ise *yıvışık* sözcüğü kullanılmamıştır.

**2051. Yıvışmak:** nsz. 1. Cıvık bir duruma gelmek, cıvıklaşmak 2. mec. Teklifsiz ve laubali olmak

1 numaralı tanımda “...*duruma gelmek*” kalıp ifadesiyle *cıvık* sözlükbiriminin *ad tanımına gönderme yapılmış* ve sözlük kullanıcısı *cıvıklaşmak* maddesine *gönderilmiştir*. *Cıvıklaşmak* sözlükbiriminin tanımında ise *yıvışmak* sözcüğü kullanılmamıştır. 2 numaralı tanımda ise ölçünlü dildeki *teklifsiz olmak* söz öbeği *karşılık* olarak verilmiş ve *laubali olmak* maddesine *gönderme* yapılmıştır. *Laubali olmak* maddesinin tanımında ise *yıvışmak* sözcüğüne yer verilmemiştir.

**2052. Yilbik:** a. Sara

Tanımda ölçünlü dildeki *sara* maddesine *gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan maddenin tanımında da *sara* sözcüğü eş anlamlı olarak verilmiştir.

**2053. Yirik:** a. 1. Yarık, yırtık 2. sf. Üst dudağı yarık olan (kimse)

1 numaralı tanımda iki sözlükbirime *gönderme* yapılmıştır. 2 numaralı tanımda ise *kimse* sözcüğü üst kavram olarak belirlenmiş ve *üst dudağının yarık olması* ayırt edici özellik olarak verilerek *analitik yöntem*e başvurulmuştur.

**2054. Yivlemek:** 1. Dikerek eklemek 2. Köpek koklayarak izlemek 3. Bileyerek keskinleştirmek, sivirtmek 4. Düz bir nesnede oyarak yarık çukur açmak

1 ve 2 numaralı tanımlarda *eklemek* ve *izlemek* sözcükleri ayırt edici yönler bakımından betimlenerek *tek yönlü betimlemeye* başvurulmuştur. 3 numaralı tanımda ise *keskinleştirmek* sözcüğü sözlükbirimin ayırt edici özelliği *bileyerek* nitelemesi ile öne çıkarılarak verilmiş ve *tek yönlü betimleme* yapılmıştır. Gönderme yapılan *sivirtmek* maddesinin

tanımında ise *yivlemek* sözcüğüne yer verilmemiştir. 4 numaralı tanımında ise *çukur açmak* söz öbeği *nasıl yapıldığı bakımından* betimlenerek *analitik yöntem* uygulanmıştır.

**2055. Yiyici:** sf. 3. Çok yiyen, obur

Tanımda ölçünlü dildeki söz öbeği karşılık olarak verilmiş ve *obur* maddesine *gönderme* yapılmıştır. *Obur* sözlükbiriminin tanımında ise *yyici* sözcüğü kullanılmamıştır.

**2056. Yobaz:** sf. 3. Kaba saba, incelikten anlamayan (kimse)

Sözcüğün tanımında *kimse* sözcüğü ile kavramsal çerçeve çizilmiş ve ayırt edici özellikler verilerek *analitik yöntem* uygulanmıştır.

**2057. Yoğalmak:** nsz. Varlığı ortadan kalkmak, yok olmak

Tanımda *ortadan kalkmak* söz öbeği *tek yönlü olarak betimlenmiş* ve *yok olmak* maddesine *gönderme* yapılmıştır. Gönderme tapılan sözlükbiriminin tanımında ise *yoğalmak* sözcüğü kullanılmamıştır.

**2058. Yoğun:** sf. 7. Kaba, kalın, iri (elek, iğne)

Sözcüğün tanımında *elek* ve *iğne* sözcükleri üst kavram olarak belirlenmiş ve *üç açıdan betimlenerek analitik yöntem* uygulanmıştır.

**2059. Yoğurt çiçeği:** a. Papatya

Tanımda sözlük kullanıcısı *papatya* maddesine *gönderilmiştir*. *Papatya* maddesinin tanımında da *yoğurt çiçeği* eş anlamlı olarak verilmiştir.

**2060. Yoğurtlamak:** 2. Saçma sapan davranmaya başlamak

Sözcüğün tanımında *başlamak* üst kavramı ayırt edici özelliklerle betimlenerek *analitik yöntem* uygulanmıştır.

**2061. Yoksuz:** sf. 1. Yoksul 2. Yok olmuş, yok olan, bulunmayan

1 numaralı tanımında ölçünlü dildeki maddeye *gönderme* yapılmıştır. *Yoksul* sözlükbiriminin 1 numaralı tanımında da *yoksuz* sözcüğü eş anlamlı olarak verilmiştir. 2 numaralı tanımında ise ölçünlü dildeki yapılar *karşılık* olarak verilmiştir.

**2062. Yol:** a. 12. Düğünde, oğlanevinin kızevine verdiği para, mal veya armağan

Tanımda *mal* ve *armağan* sözcükleri üst kavram olarak verilmiş ve *ne zaman verildiği* bakımından sözlükbirim betimlenerek *analitik yöntem* uygulanmıştır.



**2063. Yolak:** a. Patika

Sözcüğün tanımında *patika* maddesine *gönderme* yapılmıştır. *Patika* sözlükbiriminin tanımında da *yolak* sözcüğü eş anlamlı olarak verilmiştir.

**2064. Yolma:** a. 2. Sapı orakla biçilmeyecek kadar kısa kalmış ekin

Tanımda *ekin* üst kavramı verilerek *sapının kısalığı yönünden* sözlükbirimin ayırt edici özelliği öne çıkarılarak *analitik tanım* yapılmıştır.

**2065. Yom:** a. İyi talih, iyi haber

Sözcüğün tanımında ölçünlü dildeki söz öbekleri *karşılık* olarak verilmiştir.

**2066. Yonmak:** Yontmak

Tanımda sözlük kullanıcısı ölçünlü dildeki maddeye *gönderilmiştir*. *Yontmak* maddesinin tanımlarında ise *yonmak* sözcüğüne yer verilmemiştir.

**2067. Yont:** a. Başiboş hayvan

Sözcüğün tanımında *hayvan* sözcüğü *tek yönlü betimlenmiştir*.

**2068. Yonulmak:** nsz. Yontulmak

Tanımda *yontulmak* sözlükbirimine *gönderme* yapılmıştır. *Yontulmak* maddesinin tanımında ise *yonulmak* sözcüğü kullanılmamıştır.

**2069. Yordam:** a. 2. Kılavuz, yardımcı

Sözcüğün tanımında iki sözlükbirime *gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan maddelerin tanımlarında ise *yordam* sözcüğüne yer verilmemiştir.

**2070. Yortmak:** nsz. 1. Koşmak 2. Sürekli yol yürümek 3. mec. İşsiz güçsüz gezmek

1 numaralı tanımda *koşmak* sözlükbirimine *gönderme* yapılmıştır. *Koşmak* sözcüğü eşsesli olduğu için göndermenin *koşmak (I)* biçiminde işaretlenmesi daha uygun olacaktır. Gönderme yapılan maddenin tanımında ise *yortmak* sözcüğüne yer verilmemiştir. 2 numaralı tanımda *yol yürümek* söz öbeği üst kavram olarak verilmiş *sürekli* ayırt edici özelliği öne çıkarılarak *tek yönlü betimleme* yapılmıştır. 3 numaralı tanımda ise *gezmek* üst kavramı *işsiz güçsüz* ifadesiyle betimlenmiş ve *tek yönlü betimlemeye* başvurulmuştur.

**2071. Yoz:** sf. 4. Kısır 5. Davar sürüsü

4 numaralı tanımda *kısır* maddesine *gönderme* yapılmıştır. *Kısır* sözcüğü eşsesli olduğu için göndermenin *kısır (I)* biçiminde verilmesi daha uygun olacaktır. *Kısır (I)* maddesinin tanımında ise *yoz* sözcüğü kullanılmamıştır. 5 numaralı tanımda ise ölçünlü dildeki söz öbeği *karşılık* olarak verilmiştir.

**2072. Yönlü:** sf. Uygun

Tanımda sözlük kullanıcısı *uygun* maddesine *gönderilmiştir*. *Uygun* sözlükbiriminin tanımlarında ise *yönlü* sözcüğü kullanılmamıştır.

**2073. Yöre (II):** a. Değirmenlerde, taşla kasnak arasında kalan ve hayvan yemi olarak kullanılan un

Sözcüğün tanımında *un* sözcüğü ile kavramsal çerçeve çizilmiş ve *değirmendeki yeri, kullanımı* ile sözlükbirimin ayırt edici özelliği verilerek *analitik yöntem* uygulanmıştır.

**2074. Yuf borusu:** a. 1. Boynuzdan yapılan bir boru türü, nefir 2. mec. Kınama, üzüntü ve nefret

1 numaralı tanımda “*bir ... türü*” kalıp ifadesiyle *boru* üst kavramı verilmiş ve *boynuzdan yapıma* ayırt edici özelliği öne çıkarılarak *analitik tanım* yapılmıştır. Tanımı destekleyici olarak *nefir* sözcüğü eşanlamlı olarak verilmiştir. *Nefir* maddesinin tanımında da doğrudan *yuf borusu* sözlükbirimine *gönderme* yapılmıştır. 2 numaralı tanımda ise sözlük kullanıcısı üç sözlükbirime *gönderilmiştir*. Gönderme yapılan maddelerin tanımlarında ise *yuf borusu* söz öbeği kullanılmamıştır.

**2075. Yuka:** a. 1. Zayıf, ince, hafif 2. Dayanıksız 3. Derin olmayan, sığ

Sözcüğün tanımlarında beş sözlükbirime *gönderme* yapılmış ve derin olmayan söz öbeği *karşılık* olarak verilmiştir. Gönderme yapılan maddelerin tanımlarında ise *yuka* sözcüğüne yer verilmemiştir.

**2076. Yumak (II):** Yıkamak

Tanımda ölçünlü dildeki maddeye *gönderme* yapılmıştır. *Yıkamak* maddesinin tanımında ise *yumak (II)* sözcüğü kullanılmamıştır.

**2077. Yumulmak:** nsz. 3. İki büklüm olmak

Sözcüğün tanımında ölçünlü dildeki sözlükbirime *gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan maddenin tanımında ise *yumulmak* sözcüğü eşanlamlı olarak verilmemiştir.

**2078. Yumurcak:** a. 2. Veba hastalığında koltuk altında veya kasıkta çıkan çıban

Tanımda *çıban* sözcüğü ile kavramsal çerçeve çizilmiş ve *vebada ortaya çıktığı* ile *nerede çıktığı* bakımından ayırt edici özellikler verilerek *analitik tanım* yapılmıştır.

**2079. Yumurta:** a. 5. Çorap onarmakta kullanılan, yumurta biçiminde, genellikle tahta veya mermerden kalıp

Tanımda *kalıp* sözcüğü üst kavram olarak verilmiş ve *ne için kullanıldığı, biçimi, neden yapıldığı* bakımından sözlükbirimin ayırt edici özellikleri öne çıkarılarak *analitik tanım* yapılmıştır. Tanımda genellikle ifadesiyle *tipikleştirmeye* başvurulmuştur.

**2080. Yumurtakökü:** a. Kök boyası

Sözcüğün tanımında sözlük kullanıcısı ölçünlü dildeki maddeye *gönderilmiştir*. *Kök boyası* maddesinin tanımında ise *yumurtakökü* sözcüğü kullanılmamıştır.

**2081. Yuna:** a. Belleme (II)

Tanımda *belleme (II)* maddesine *gönderme* yapılmıştır. Bu maddenin tanımında da *yuna* sözcüğü eş anlamlı olarak verilmiştir.

**2082. Yunak:** a. Hamam

Sözcüğün tanımında *hamam* sözlükbirimine *gönderme* yapılmıştır. *Hamam* sözlükbiriminin 1 numaralı tanımında da *yunak* sözcüğü eş anlamlı olarak kullanılmıştır.

**2083. Yunanlı:** öz. a. bk. Yunan

Tanımda sözlük kullanıcısı *Yunan* maddesine *gönderilmiştir*. *Yunan* maddesinin tanımında ise *Yunanlı* sözcüğüne yer verilmemiştir.

**2084. Yundusuz:** sf. Aklı kıt

Sözcüğün tanımında *aklı kıt* sözlükbirimine *gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan maddenin tanımında ise *yundusuz* sözcüğü kullanılmamıştır.

**2085. Yunmak:** nsz. Yıkanmak

Tanımda *yıkanmak* maddesine *gönderme* yapılmıştır. *Yıkanmak* sözlükbiriminin tanımında ise *yunmak* sözcüğüne yer verilmemiştir.

**2086. Yurdu:** a. İğnenin deliği

Sözcüğün tanımında *meronimik ilişki* üzerinden *tek yönlü betimleme* yapılmıştır.

**2087. Yurt:** a. 8. Yörüklerin yazın veya kışın oturdukları yer

Tanımda *yer* sözcüğü ile kavramsal çerçeve çizilmiş ve *yörüklerle ilişkisi* üzerinden ayırt edici özellik verilerek *analitik tanım* yapılmıştır.

**2088. Yuvak:** a Loğ

Sözcüğün tanımında *loğ* maddesine *gönderme* yapılmıştır. *Loğ* sözlükbiriminin tanımında da *yuvak* sözcüğü eş anlamlı olarak verilmiştir.

**2089. Yuvgu:** a. Loğ

Tanımda sözlük kullanıcısı *loğ* sözlükbirimine *gönderilmiştir*. *Loğ* maddesinin tanımında da *yuvgu* sözcüğü kullanılmıştır.

**2090. Yügrük:** sf. 1. İyi yürüyen, iyi konuşan 2. Çalışkan 3. Çevik, güçlü

1 numaralı tanımda *yürüyen* ve *koşan* sözcükleri *tek yönlü betimlenmiştir*. 2 ve 3 numaralı tanımlarda ise üç sözlükbirime *gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan üç maddenin tanımında ise *yügrük* sözcüğü kullanılmamıştır.

**2091. Yük:** a. 9. Doğacak bebek

Tanımda bebek sözcüğü *süreç* bakımından ayırt edici özellik verilerek *tek yönlü betimlenmiştir*.

**2092. Yüklü:** sf. 8. Gebe

Sözcüğün tanımında sözlük kullanıcısı *gebe* maddesine *gönderilmiştir*. *Gebe* sözlükbiriminin 1 numaralı tanımında da *yüklü* sözcüğü eş anlamlı olarak verilmiştir.

**2093. Yüksünmek:** Üşenmek, tembellik etmek

Tanımda iki sözlükbirime *gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan iki maddenin tanımında ise *yüksünmek* sözcüğü kullanılmamıştır.

**2094. Yükünmek:** nsz. Birinin önünde, saygı göstermek için eğilmek veya yere kapanmak

Sözcüğün tanımında *eğilmek* ve *yere kapanmak* üst kavramları verilerek *neden* ve *nasıl yapıldığı* bakımından sözlükbirimin ayırt edici özellikleri verilerek *analitik yöntem* uygulanmıştır.

**2095. Yülük:** sf. Ustura ile kesilmiş (kıl)

Tanımda *kıl* sözcüğü ile kavramsal çerçeve çizilerek *ustura ile kesilmiş* ayırt edici özelliği verilerek *analitik yöntem* uygulanmıştır.

**2096. Yülümek:** Vücudun fazla kıllarını ustura ile almak, tıraş etmek

Sözcüğün tanımında *almak* üst kavramı *hangi amaçla ve ne ile alındığı* bakımından betimlenerek *analitik yöntem* uygulanmıştır. Tanımı destekleyici olarak gönderme yapılan *tıraş etmek* maddesinin tanımında ise *yülümek* sözcüğü eşanlamli olarak kullanılmamıştır.

**2097. Yülünmek:** nsz. Yolunmak

Tanımda *yolunmak* maddesine *gönderme* yapılmıştır. *Yolunmak* sözlükbiriminin tanımlarında ise *yülünmek* sözcüğüne yer verilmemiştir.

**2098. Yüpürmek:** nsz. Telaşlı bir biçimde öteye beriye koşmak

Sözcüğün tanımında *koşmak* üst kavramı verilmiş ve sözlükbirimin ayırt edici özellikleri *telaşlı olmak* ve *öteye beriye* ifadeleriyle öne çıkarılmış ve *analitik yöntem* yapılmıştır.

**2099. Yürek:** a. 6. Mide, karın, iç

Tanımda ölçünlü dildeki üç maddeye *gönderme* yapılmıştır. Üç sözlükbirimin tanımlarında ise *yürek* sözcüğüne yer verilmemiştir.

**2100. Yüzgeç:** 2. sf. Suda iyi yüzen (kimse veya hayvan)

Sözcüğün tanımında *kimse* ve *hayvan* üst kavramları *suda iyi yüzmeye* ayırt edici özelliği ile betimlenerek *analitik tanım* yapılmıştır.

**2101. Yüzmek (II):** 2. Çok para istemek

Tanımda *para istemek* söz öbeği *tek yönlü betimlenmiştir*.

**2102. Yüzücü:** a. 4. Birini sömüren kimse

Sözcüğün tanımında *kimse* sözcüğü üst kavram olarak verilmiş ve *birini sömüren* ifadeyle ayırt edici özellik öne çıkarılarak *analitik yöntem* uygulanmıştır.

**2103. Yüz yazısı:** a. Köylerde gelinin yüzüne yapıştırılan telli, pullu süsler

Tanımda *süs(ler)* üst kavramı *ne için kullanıldığı* ve *telli, pullu olması* bakımlarından sözlükbirimin ayırt edici özellikleri verilerek *analitik yöntem* uygulanmıştır.

### **Z Maddesi**

#### **2104. Zağ:** a. Kılağı

Sözcüğün tanımında *kılağı* sözlükbirimine *gönderme* yapılmıştır. *Kılağı* maddesinin tanımında ise *zağ* sözcüğü kullanılmamıştır.

#### **2105. Zağlamak:** Bilemek

Tanımda sözlük kullanıcısı *bilemek* maddesine *gönderilmiştir*. *Bilemek* sözlükbiriminin 1 numaralı tanımında da *zağlamak* sözcüğü eşanlamlı olarak verilmiştir.

#### **2106. Zahir:** 3. zf. Kuşkusuz, elbette, şüphesiz

Sözcüğün tanımında üç sözlükbirime *gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan maddelerin tanımlarında ise *zahir* sözcüğü kullanılmamıştır.

#### **2107. Zari zari:** zf. 1. İnleyerek 2. Hüngür hüngür

Tanımda ölçünlü dildeki *inleyerek* sözcüğü *karşılık* olarak verilmiş ve *hüngür hüngür* maddesine *gönderme* yapılmıştır. Gönderme yapılan sözlükbirimin tanımında ise *zari zari* yinelemesi kullanılmamıştır.

#### **2108. Zebella:** a. İri yarı kimse

Sözcüğün tanımında *kimse* sözcüğü *tek yönlü betimlenmiştir*.

#### **2109. Zeminlik:** a. Yer altı barınağı

Tanımda ölçünlü dildeki söz öbeği *karşılık* olarak verilmiştir.

#### **2110. Zeyrek (II):** A. Keten tohumu

Sözcüğün tanımında ölçünlü dildeki *meronimik* söz öbeği *karşılık* olarak verilmiştir.

#### **2111. Zıbın:** a. 2. Kolsuz kadın giysisi

Tanımda *kadın giysisi* söz öbeği *tek yönlü betimlenmiştir*.

#### **2112. Zıpka:** a. Karadeniz kıyısı halkının giydiği dar paçalı potur

Sözcüğün tanımında *potur* sözcüğü ile kavramsal çerçeve çizilerek sözlükbirimin ayırt edici özellikleri *nerede giyildiği* ve *paçasının darlığı* bakımından verilmiş ve *analitik yöntem* uygulanmıştır.

**2113. Zırlak:** sf. Sürekli zırlayan

Tanımda *zırlayan* sözcüğü *tek yönlü betimlenmiştir*.

**2114. Zıypak:** sf. Kaygan

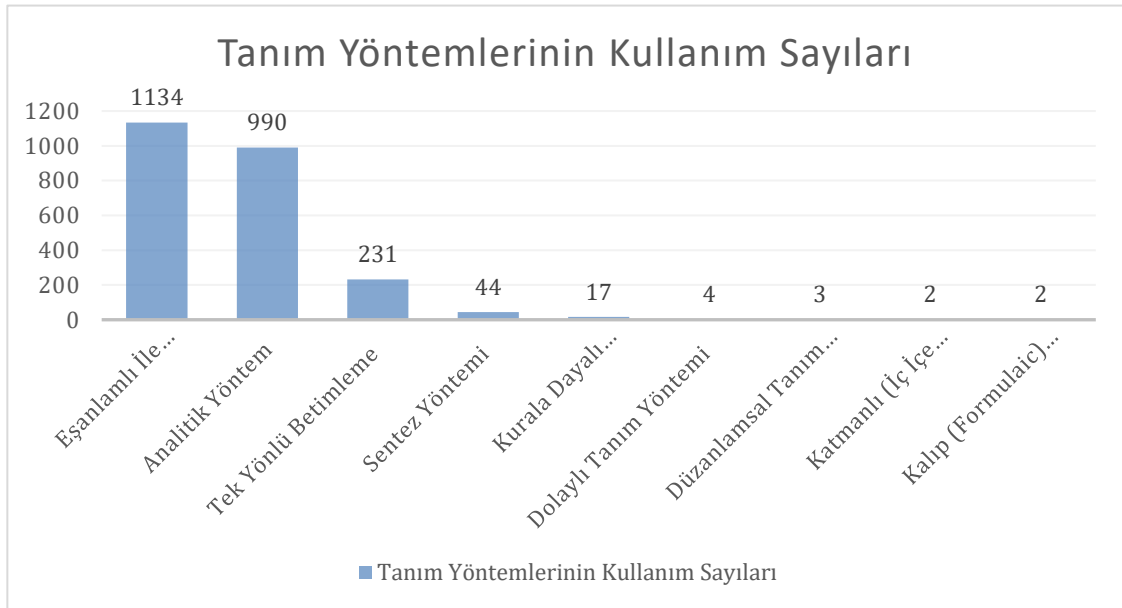
Sözcüğün tanımında *kaygan* sözlükbirimine *gönderme* yapılmıştır. *Kaygan* maddesinin tanımında da *zıypak* sözcüğü eşanlamlı olarak verilmiştir.

**2115. Zürafa:** a. 2. Bir boncuk oyası türü

Tanımda “*bir ... türü*” kalıp ifadesiyle ayırt edici özellik verilmeden türe dayalı tanım yapılmış ve *sentez yöntemi* uygulanmıştır.

## 10. BÖLÜM: BULGULAR

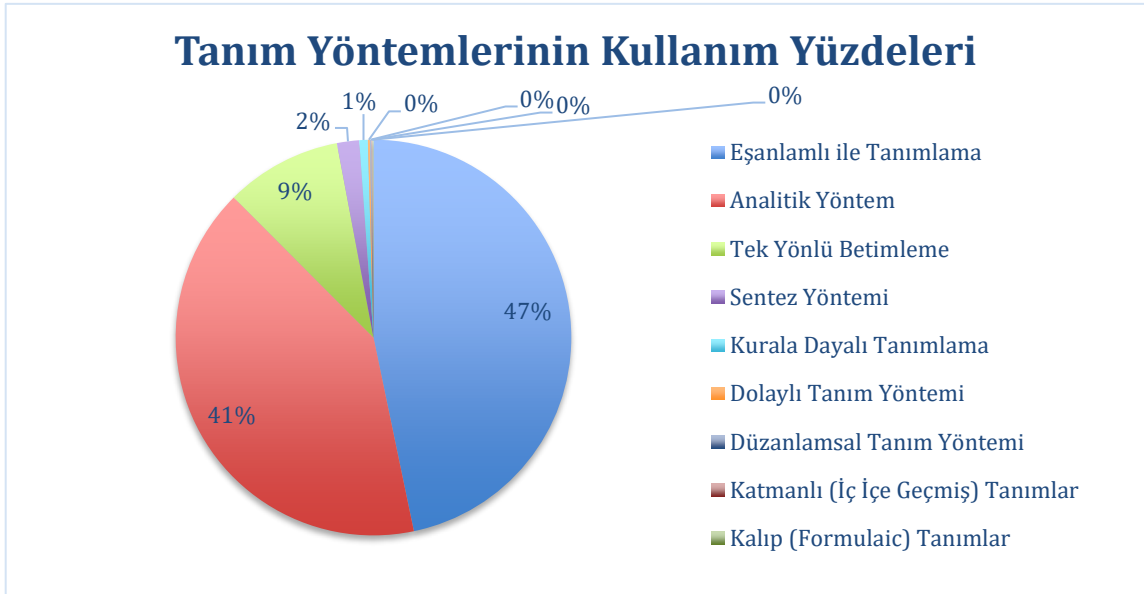
Çalışmamız kapsamında incelediğimiz 2115 hlk. etiketli sözlükbirimin birçoğu çokanlamlılık özelliği göstermektedir. Bu nedenle 2115 sözlükbirimde sözlük kullanıcılarına 2427 adet tanım sunulmuştur. Bu tanımlardan 1134 adeti *eşanlamlı ile tanımlama yöntemiyle* yapılmıştır. 990 adet tanımda *analitik tanım yöntemi* kullanılırken 231 tanımda *tek yönlü betimlemeye* başvurulmuştur. 44 tanımda *sentez yöntemi* uygulanmış, 17 tanımda ise *kurala dayalı tanımlama yönteminden* faydalanılmıştır. *Dolaylı tanım yöntemine* 4 tanımda başvurulurken, *düzanlamsal tanım yöntemi* 3 tanımda uygulanmıştır. *Katmanlı (iç içe geçmiş) tanım yöntemi* ve *kalıp (formulaic) tanım yöntemlerine* ise *ikişer kez* başvurulmuştur. 2115 hlk. etiketli sözlükbirimin tanımlarında kullanılan tanım yöntemlerinin dağılımını grafik ortamında şu şekilde göstermek mümkündür:



**Şekil 24. :** Türkçe Sözlük'teki Halk Ağzından Sözlükbirimlerin Tanımlarında Kullanılan Tanım Yöntemlerinin Sayısal Dağılımı.



2427 adet tanımda kullanılan tanım yöntemlerinin yüzdelerik dağılımı ise şu şekildedir:



**Şekil 25. :** Türkçe Sözlük'teki Halk Ağzından Sözlükbirimlerin Tanımlarında Kullanılan Tanım Yöntemlerinin Yüzdelerik Dağılımı.

Grafiklerle sayısal ve yüzdelerik bilgilerini sunduğumuz tanım yöntemlerinin uygulanmasında elde ettiğimiz bulgular ise şu şekildedir:

## 10.1. GÖNDERMELERDE İZLENEN TUTUM

Halk ağzından sözlükbirimlerin tanımlarında başka maddelere yapılan göndermelerin ölçünlü dildeki maddelerin tanımlarında yapılan göndermelere göre farklı işlevleri olduğu görülmektedir. TS gibi genel sözlüklerde halk ağzından sözcüklerin tanımlarında ölçünlü dildeki maddelere yapılan göndermeler yazı dili-ağız ilişkisini kurmaya yardımcı olmaktadır. Söz konusu göndermelerin *kısır döngü (circularity)* yaratmadan çift yönlü olarak yapılması, sözlük kullanıcısının kod çözme aşamasında yazı dili-ağız ilişkisine bağlı söz varlığı arasında köprü kurabilmesini sağlamaktadır. Bu karşılıklı ilişkinin doğru şekilde kurulabilmesi için sözlük hazırlayıcısının gönderme ilişkisini iyi kurması gerekir.

TS'de halk ağzından bazı sözcüklerin tanımlarında doğrudan ölçünlü dildeki sözlükbirime gönderme yapıldığı görülmektedir. Ancak gönderme yapılan ölçünlü dildeki sözlükbirimlerin tanımlarında tanımları destekleyici olarak yine ölçünlü dildeki başka bir söz-

cüğe gönderme yapılmakta ve halk ağzından sözcüğe yer verilmemektedir. Bu durum göndermelerin tek yönlü kalmasına neden olmakta ve kod çözme aşamasında sözlük kullanıcısının zihin sözlüğündeki yazı dili-ağız ilişkisini zedelemektedir. TS’de, *avrat* sözlükbiriminin tanımında *kadın* sözcüğüne gönderme yapılmış ancak *kadın* sözlükbiriminin tanımında *avrat* sözcüğüne yer verilmemiştir. *Atak (I)* sözlükbiriminin 3 numaralı tanımında *geveze* sözcüğü eşanlamlı olarak verilirken *geveze* maddesinde *atak (I)* sözcüğü kullanılmamıştır. *Hlk.* etiketi ile etiketlenen *gezginci* maddesinde *gezici* sözlükbirimine gönderme yapılmış ancak *gezici* maddesinde yine ölçünlü dildeki bir sözcük olan *gezin*’e yer verilirken *gezginci* sözcüğü tanımda kullanılmamıştır. Aynı durum, *gine (hlk.)-gene-yine ve sunturlu (hlk.)-gösterişli-görkemli* sözlükbirimleri arasında da vardır. Ancak ölçünlü dildeki maddeler ile halk ağzından sözcükler arasındaki bu düzensiz gönderme ilişkisine aykırı örnekler de mevcuttur. Örneğin, halk ağzından *günindi* sözlükbiriminin 2 numaralı tanımında ölçünlü dildeki *batı* ve *garp* maddelerine gönderme yapılmış ve gönderme yapılan iki sözlükbirimin tanımlarında da *günindi* sözcüğü eşanlamlı olarak verilmiştir. Yine *hlk.* etiketli, *ayakçak, basak, basal* sözlükbirimlerinin tanımlarında ölçünlü dildeki *merdiven* sözcüğü eşanlamlı olarak verilmiştir. Ancak *merdiven* maddesinin tanımında *basak* ve *basal* sözlükbirimleri eşanlamlı olarak verilirken *ayakçak* sözlükbirimine yer verilmemiştir. *Ayakçak* sözlükbiriminin tanımında kullanılan bir diğer ölçünlü sözcük olan *ayaklık* maddesinde ise *ayakçak* sözcüğü eşanlamlı olarak kullanılmıştır. Bunun yanında ölçünlü dildeki *atlama taşı* maddesi ile halk ağzından *atlangıç* sözlükbirimlerinin tanımlarında *çift yönlü gönderme* yapılmıştır. Aynı şekilde ölçünlü dildeki *bağırdak* ve halk ağzından *bağıldak* sözcüklerinin tanımlarında *çift yönlü göndermeye* başvurulmuştur.

TS’de ölçünlü dildeki maddelerin tanımlarında halk ağzından sözcüğün, tanımlanan sözlükbirimin anlamını tam olarak kapsamadığı için eşanlamlı olarak verilmediği düşünülebilir. Ancak bu durumda her örneğin bu şekilde olması gerekir. Halk ağzından *balkır* maddesinin tanımını incelediğimizde 1 numaralı anlamda ölçünlü dildeki “parıltı”, 2 numaralı anlamda da ölçünlü dildeki “şimşek” sözcüğüne gönderme yapıldığı görülür. 1 numaralı anlamda verilmesine rağmen *parıltı* maddesinin tanımında *balkır* sözcüğüne yer verilmezken *şimşek* maddesinin tanımında *balkır* sözcüğünün kullanıldığı görülür. Bahsi geçen sözlükbirimlerin tanımlarında tek yönlü gönderme yapılmışken halk ağzından, *bar (IV)* ve ölçünlü dilden *pas (I)* sözlükbirimlerinin tanımlarında çift yönlü ve

doğrudan gönderme uygulanmıştır. Halk ağzından maddelerin tanımlarında doğrudan gönderme yapılan ölçünlü dildeki maddelerde verilen anlamlarda halk ağzından yalnızca bazılarının sözlük kullanıcılarına sunulması göndermelerdeki istikrarsızlığı göstermektedir. Halk ağzından *cırmalamak* ve *cırnaklamak* sözlükbirimlerinin tanımlarında gönderme yapılan ölçünlü dildeki *tırmalamak* maddesinin tanımında yalnızca *cırmalamak* maddesi verilmiştir.

Örneklerden görüldüğü üzere TS’de halk ağzından sözcükler ile ölçünlü dildeki sözcükler arasındaki gönderme ilişkisinde yöntem bakımından tutarsızlıklar görülmektedir. Halk ağzından sözcüklerin kendi aralarındaki göndermelerde ise genellikle çift yönlü gönderme yapılmıştır. *Belleme (II)*, *yapık* ve *yuna* sözlükbirimlerinin tanımlarında yapılan çift yönlü göndermeler bu türdendir.

TS’de eşesli sözlükbirimler Roma rakamları ile birbirinden ayrılmaktadır. Bu tip eşadlı sözcükler tanımda kullanılırken ayırt edici işaret olan Roma rakamlarının verilmemesi kod çözme aşamasında sözlük kullanıcıların işini zorlaştırıcı bir unsurdur. Belirsizlik yaratmadan bu sorunun çözümü için gönderme yapılırken eşadlı maddenin Roma rakamıyla birlikte işaretlenmesi en doğru uygulama olacaktır. Örneğin, *ayak* maddesinin sekiz numaralı tanımında kullanılan “*Mayalardan önce...*” ifadesi eşesli olduğu için belirsizlik yaratmaya adaydır. Sorunun çözümü için sözcüğün *maya (III)* biçiminde işaretlenmesi uygun olacaktır.

## 10.2. DOLAYLI TANIM YÖNTEMİNİN KULLANILMASI

Daha önce tanım üzerine yapılan çalışmalarda TS’de dolaylı tanım yönteminin kullanılmadığı belirtilmiştir (Gökter, 2018, s. 120). Ancak ölçünlü dildeki maddelerin aksine halk ağzından TS’ye alınmış olan *bel bel*, *dığdık*, *edi*, *fanfin* maddelerinin tanımlarında dolaylı tanım yöntemi uygulanmıştır. Bu durumun asıl sebebi halk ağzından sözlükbirimlerin sözlü dildeki bazı özel kullanımlar dolayısıyla belirli bir bağlam içerisinde kendine özgü anlamlar kazanmış olmasıdır.

Özellikle tek başına tanımlandığında kodlama ve kod çözme aşamasında belirsizlik oluşabilecek sözlükbirimlerin tanımlarını bağlam içerisinde daha açık ve kesin biçimde vermek amacıyla kullanılan dolaylı tanım yöntemi, sözlükbirimin kullanıldığı bağlamı

oluşturan ifade veya cümle üzerinden tanımlanmasıdır. Bu nedenle hak ağzında bağlamsal anlam kazanmış bazı sözcük ve söz öbeklerinin tanımlanmasında dolaylı tanım yöntemi tercih edilmiştir.

### 10.3. KATMANLI (İÇ İÇE GEÇMİŞ) TANIMLAR

Halk ağzından alınmış bazı sözcüklerin tanımlarında, tanım cümlesinde kullanılan başka bir sözcüğün de tanım cümlesi içerisinde açıklandığı görülür. Bu tip tanımları *katmanlı (iç içe geçmiş) tanım* olarak adlandırmayı uygun görüyoruz. *Beserek ve borani* sözlükbirimlerinin tanımları buna örnektir. *Beserek* sözcüğünün tanımında *tülü deve* söz öbeği açıklanmış ve “...olan *tülü devenin erkeği*” meronimik ifadesiyle tanım yapılmıştır. *Borani* maddesinin tanımında ise *ıspanak* (yemeği) açıklanmış ve benzerlik ilişkisi ile *sebze yemeği* üst kavramı betimlenerek katmanlı tanıma başvurulmuştur.

Bu yöntem, özellikle kod çözme aşamasında sözlük kullanıcısının zorlanabileceği, tarif edilmesi zor ve dilde kullanım sıklığı düşük olan sözlükbirimlerin tanımlanmasında kullanılmaktadır.

### 10.4. ÖLÇÜNLÜ DİL KAYNAKLI OLUŞAN SÖZLÜKBİRİMLER

TS’de halk ağzından sözlükbirimlerin bazılarının ölçünlü dildeki ad türünde maddelerden farklı olarak özel anlamlar kazanarak sözlükbirim olduğu görülmektedir. Bu tür sözcükler, halk ağzında özelleşerek daha dar bir anlamda kullanılmış ve sıklığı artmış sözlükbirimlerdir. Ölçünlü dilden halk ağzına doğru gerçekleşen bu özelleşme Türkiye Türkçesi yazı dili ile ağızlar arasındaki ilişkiyi de yansıtan önemli bir olgudur. Ölçünlü dilde kullanılan *beze* sözcüğünden halk ağzında kullanılan *bezeleme* ve *bezelemek* örnekleri ile ölçünlü dildeki *bukağı* sözcüğünden türemiş olan *bukağılamak* sözlükbirimi ölçünlü dil kaynaklı halk ağzından sözcüklerdir.

## 10.5. ETİKETLEME SORUNLARI

TS'deki *hlk.* "halk ağzında" etiketi değerlendirilirken *ağız* kavramı üzerinde de durmak gerekir. Korkmaz, *ağız* kavramını, "bir dilin veya lehçenin daha küçük yerleşim bölgelerinde yazı diline oranla birbirinden az çok ayrılan konuşma biçimleri" şeklinde tanımlamıştır (Korkmaz, 1992, s. 4). Korkmaz'ın tanımı incelendiğinde coğrafi etkene vurgu yapıldığı görülür. Demir ise ölçünlü dilde tarihsel, sosyal, bölgesel, kişisel düzeyde gerçekleşen çeşitlenmelerin varyasyonları oluşturduğunu söz konusu varyasyonların sonucu olarak ortaya çıkan yeni konuşma biçimlerini yani "lekt"leri ortaya çıkardığını belirtmiştir. "Lekt"lerden ortaya çıkan diyalekt kavramını ise şöyle açıklamıştır: "Bu lektlerden dilin coğrafik boyutuyla ilgili olan türü *ağız* veya bununla eş anlamlı kullanılan diyalekt, dilin toplumsal boyutuyla ilgili olanı sosyolekt, dilin kişisel kullanım boyutu ile ilgili olanı idiyolekt" olarak adlandırılır (Demir, 2002, s. 110). Erdem de *ağız* ve lehçelerin, varyantların ileri dereceye ulaşması sonucunda farklılıkların belirginleşmesi ile oluştuğunu belirtmiştir (Erdem, 2013, s. 98). Busmann, *ağız (dialect)* kavramını, "standartlaştırılmış bir biçimi olmayan, standart ortografi ve dilbilgisi kurallarından bağımsız dilbilgisel sistem" ve "başka bir dil sisteminin kapsadığı alanla örtüşmeyen ve belirli bir bölgeye bağlı olan dil sistemi" olarak tanımlamıştır (Busmann, 1998, s. 307). Lipka ise *diyalekt* teriminin geleneksel anlayışta, "coğrafi ve bölgesel çeşitlilik" anlamında kullanıldığını, genel anlamda ise "bir dilin sosyal olarak belirlenmiş varyantlarını" ifade ettiğini belirtmiştir. *Diyalekt* kavramının bölgesel farklılıklar açısından, *bölgesel diyalekt* (regional dialect); belirli bir konuşmacı grubunun dili anlamında ise *sosyal diyalekt* (social dialect) ya da *sosyal sınıf diyalekti* (social-class dialect) olarak adlandırılabilirliğini vurgulamıştır. Lipka ayrıca *günlük dil* (colloquial), *argo* (slang) ve *vulgar* (kaba dil) arasındaki sınırın belirlenmesinin önemli olduğunu ve bu yakın komşuluk ilişkisine sahip kavramlara ait sözcükler arasındaki sınırların dikkatli çizilmesi gerektiğine işaret etmiştir (Lipka, 1992, s. 11-16-18).

TS yer alan *hlk.* etiketli sözcükler incelendiğinde bu durumun aksine, Türkiye Türkçesine yabancı dilden girmiş ve günlük dilde kullanım sıklığı kazanarak yaygınlaşmış sözcükler ile günlük dilde sonradan oluşarak TS'ye girmiş bazı sözlükbirimlerin *hlk.* ile etiketlenmesinin, bu sözcüklerin *ağız* sözcükleri ile farklarının belirsizleşmesine neden olduğu görülmektedir. TS'de yer alan *enflasyon* sözcüğünün üçüncü anlamı ve *janjan*

sözlükbirimi *hkk.* ile etiketlenmiştir. Bu tip sözlükbirimlerin etiketlenmesinde bizim önerimiz *gd. günlük dil* (colloquial) etiketinin kullanılmasıdır. TS'deki *hkk.* etiketinin ise günlük dilin dışında *diyalekt* kavramını karşılayacak biçimde kullanılması en uygun tercih olacaktır.

Halk ağzından alınmış ve çok anlamlı olan bazı sözlükbirimlerin numaralanmış tanımlarından bazılarının da *hkk.* ile etiketlenmemesi etiketlemede belirsizlik yaratmaktadır. *Cır cır* maddesinin 2 numaralı tanımında *hkk.* etiketi kullanılmış ancak diğer üç tanım bu şekilde değerlendirilmemiştir. 2 numaralı tanımda verilen *ishal* anlamı da diğer üç anlam gibi DS'de yer almamaktadır. Bu gibi durumlarda *hkk.* ile etiketlenecek anlamın neye göre belirlendiği objektif kıstaslarla ifade edilmelidir.

Bizce, bu tür etiketleme sorunları ağızlara dayanmayan ve günlük dilde oluşan TS'de de *gd. günlük dil* (colloquial) etiketiyle ifade edilmesi gereken sözcüklerin tanımlarında ortaya çıkmaktadır. Madde içi etiketleme sorunlarının çözümü, ağızlara dayanmayan ve günlük dilde kullanım sıklığı kazanmış sözlükbirimler için *gd.* etiketinin kullanılmasına bağlıdır. *Günlük dil* etiketinin TS'de doğru biçimde kullanılması ağız kaynaklı sözcükler ile yazı dili ilişkisinin sınırlarını ve ilişkilerini daha da belirginleştirecektir.

## 10.6. TANIMDA EŞDİZİMLİ SÖZCÜK KULLANIMI

TS'de özellikle sıfat ve zarf türündeki sözlükbirimlerin tanımlarında parantez içindeki eşdizimli yapılar tanım cümlesini tamamlayıcı olarak kullanılmıştır. Eşdizimli sözcük kullanımının en tipik örnekleri zarf türündeki sözcüklerin tanım cümlelerinde görülmektedir. TS'de halk ağzından *hartadak* sözlükbiriminin tanımında kullanılan “*ansızın ve sertçe (ısırmak, kapmak)*” cümlesi sözcüğün kullanım sınırı ve eşdizimli sözcüklerle birliktelik bilgisini sözlük kullanıcılarına kodlayan eşdizimli örnekler içeren bir cümledir. Tanım cümlelerindeki parantez içinde bulunan sözcüklerin eşdizimli sözcük olarak mı yoksa üst kavram olarak mı değerlendirileceği konusu ise kullanım sıklığına bağlı olarak değerlendirilmelidir. Kullanım sıklığı fazla olan sözcüklerin eşdizimli olarak değerlendirilmesi üst kavram olarak kullanılan sözcüklerin ise genel üst kavram olarak nitelenmesi bizce en uygun yöntem olacaktır.

## 10.7. EŞANLAMLILARLA TANIMLAMANIN YAYGIN KULLANIMI

TS’de özellikle sıfat türündeki halk ağzından sözlükbirimlerin tanımlarında eşanlamlılar tanımlama yöntemine başvurulmuştur. Sıfat türündeki sözcüklerin tanım cümlelerinde daha çok betimlemeye dayalı ifadeler kullanılarak kod çözme aşamasında sözlük kullanıcısının işini kolaylaştıracak eşanlamlı sözcükler işlevsel olarak kullanılmıştır. Tanım cümlelerinde özellikle ölçünlü dildeki sıklığı yüksek sözlükbirimlerin eşanlamlı olarak verilmesi sözlükbirimin anlaşılması bakımından büyük önem taşımaktadır. Sıfat türündeki soyut anlamı yoğun sözlükbirimlerin tanımlarında bu açıdan eşanlamlılarla tanımlama yöntemi oldukça elverişlidir.

## 10.8. TANIM CÜMLESİNDE ANLAM BULANIKLIĞI YARATAN SÖZCÜK KULLANIMI

Sözlük yazımında sözlük yazarı ile sözlük kullanıcısı arasında dolaylı olarak karşılıklı bir ilişki mevcuttur. Sözlük yazarı sözlüğü hazırlarken *kodlama (encoding)* işlemini gerçekleştirirken sözlük kullanıcısı da her sözcüğün anlamını *kod çözme (decoding)* ile zihin sözlüğüne eklemiş olur. Bu karşılıklı ilişkide sözcüğün iyi kodlanması sözcüğün anlaşılmasında en önemli unsurlardan biridir. Sözlükbirimlerin tanımlanmasında sözlük kullanıcısına aktarılmak istenen anlamsal içeriği en işlevsel biçimde iletebilmek için tanım cümlesinde *anlam bulanıklığı (ambiguity)* yaratmayacak belirsizlikten uzak ve sözlükte maddebaşı olarak yer alan sözcüklerin seçilmesi oldukça önemlidir.

TS’de halk ağzından bazı sözcüklerin tanımlarında anlam bulanıklığı ortaya çıkarabilecek sözcük kullanımları vardır. *Beşme* sözlükbiriminin 1 numaralı tanımı, “Her çubuğu ayrı renkte olan, yollu bir kumaş türü” şeklinde yapılmıştır. Tanım cümlesinde kullanılan *yollu* sözcüğü “çizgili” anlamında kullanılmış ve yollu sözlükbiriminin 2 numaralı tanımında da “çizgili” anlamı verilmiştir. Ancak ölçünlü dilde kullanım sıklığı fazla olmayan *yollu* sözcüğünün tanım cümlesinde kod çözmeyi zorlaştırdığı görülmektedir. *Keleplemek* maddesinin tanımı “İpi çile yapmak” biçimindedir. Tanım cümlesindeki *çile (yapmak)* ifadesi TS’de *çile II* sözlükbirimindeki 1 numaralı tanımında verilen “İpek, yün,

pamuk vb. her türlü ipek demeti” anlamıyla ilişkilidir. Ancak ölçünlü dilde bu anlamın çağrışımı sözcüğün tanım cümlesinde kullanımını için yeterli sıklıkta değildir.

Tanım cümlesinde anlam bulanıklığı yaratmayacak sözcüklerin kullanımı halk ağzından sözlükbirimlerin tanımlarında daha da önem kazanmaktadır. Sözlük kullanıcıları genelde ölçünlü dil ağırlıklı zihin sözlüğüne sahip oldukları için halk ağzından sözlükbirimlerin kodlama aşamasında anlam bakımından daha saydam sözcüklere yer verilmesi sözlük kullanıcısının kod çözme aşamasında işini daha da kolaylaştıracak ve yazı dili-ağız ilişkisini sağlamlaştırmaya yardımcı olacaktır.



## SONUÇ

Sözlükbilimi üzerine yapılan Türkçe kuramsal çalışmalar son yıllarda nicelik ve nitelik bakımından artış göstermektedir. Bugüne dek yapılan çalışmalarda ise daha çok spesifik örnekler üzerinden genel sözlüklerin bazı yöntem hataları ele alınmış ve özel durumlar üzerinde durulmuştur. Bu çalışmada, TS'nin 11. baskısında bulunan 2115 sözlükbirim tanım yöntemleri açısından incelenmiş ve elde edilen bulgular ölçünlü dildeki sözlükbirimlerin tanımları ile karşılaştırmalı olarak değerlendirilerek TS'nin tanımlama eğilimi irdelenmiştir. Tez çalışmamız sonucunda 9. İnceleme bölümü ile 10. Bulgular bölümünde elde edilen veriler bağlamında görüş ve önerilerimiz şunlardır:

Halk ağzından sözlükbirimler TS'nin 11. baskısındaki *hkk.* etiketlemesi esas alınarak listelenmiş ve bazı sözlükbirimlerdeki etiketleme sorunlarına da ayrıca değinilmiştir. Sözlükbiliminde tanım ile birlikte önemli olgulardan olan sözlükbirim seçimi konusunda da halk ağzından alınmış ancak sıklık bakımından oldukça sınırlı olan sözlükbirimlerin seçimlerinde görülen bazı tutarsızlıklar tanımlar değerlendirilirken ifade edilmiştir.

Tez çalışmasının konusunu halk ağzından alınmış sözcükler oluşturduğu için Türkçedeki yazı dili-ağız ilişkisinin unsurlarının halk ağzından sözcüklerin tanımlarındaki en önemli yansıması yapılan göndermeler üzerinde görülmüştür. Ölçünlü dil ve halk ağzından sözcüklerinde görülen tutarsızlıklar ayrıntılı olarak ele alınmıştır.

TS'de özellikle maddeler arası göndermelerde gönderme yapılan sözlükbirimlerin Roma rakamları işaretlenerek kodlanmaması eşadlı sözlükbirimlere gönderme yapıldığında sözlük kullanıcısı açısından kod çözme yönünden sorun oluşturmaktadır. Bu bakımdan, TS'de tanımı eşadlı sözlükbirimlere gönderme içeren sözlükbirimlerin sözlük hazırlayıcıları tarafından yeniden ele alınması faydalı olacaktır.

Tanım yöntemlerinin kullanımı açısından ölçünlü dildeki sözlükbirimlerle en büyük farklardan biri, halk ağzından sözlükbirimlerden dördünün tanımlarında ölçünlü dildeki sözlükbirimlerde kullanılmayan dolaylı tanımlama yönteminin kullanılmış olmasıdır. *Hkk.* etiketli iki sözlükbirimin tanımında da ölçünlü dildeki maddelerin tanımlarında sık kullanılmayan katmanlı (iç içe geçmiş) tanım yönteminin kullanılmış olması bir diğer dikkat çekici bulgudur. Bu durum, Türkçedeki yazı dili-ağız ilişkisinin tanımlardaki yansıması olarak değerlendirilebilir.

Ölçünlü dilde yalın ad biçiminde bulunan ancak halk ağzında ekleme yoluyla kullanıma girmiş olan bazı sözlükbirimlerin varlığı tespit edilmiş ve bu sözlükbirimlerin etiketlemede *hlk.* etiketi ile işaretlenmesinin yazı dili-ağız ilişkisinde söz yapım yollarından biri olan ekleme yönteminin işlevsel olarak kullanımına örnek oluşturduğu görülmüştür.

*Hlk.* etiketinin günlük dile ait sözlükbirimleri de kapsayacak biçimde kullanıldığı belirlenmiş ve TS'nin halk ağzından sözcükler ile günlük dile ait sözcükler arasında etiketlemede tutarsızlıklara sahip olduğu görülmüştür. Bu tutarsızlığın giderilmesi için halk ağzından alınan sözcüklerin etiketlenmesinde kullanılan *hlk.* etiketinin kapsamının ağız sözcükleri ile sınırlı tutulması ve Batı dillerinden günlük dile girmiş olan ya da yeni gelişmelerle halk dilinde kendiliğinden oluşan sözcüklerin etiketlenmesinde *gd. günlük dil* (colloquial) etiketinin kullanılması sözlükbilim ilkeleri bakımından daha uygun olacaktır.

Tanım yöntemlerinin sözlükbirimlerin sözcük türlerine göre kullanımını dikkate alındığında özellikle sıfat türündeki sözcüklerin tanımlarında eşdizimli yapıların tercih edildiği görülmüştür. Ölçünlü dildeki sözlükbirimlerin tanımlarına koşut olarak; ad, sıfat ve zarf türündeki sözcüklerin tanımlarında ise daha çok ölçünlü dildeki eşanlamlı veya tersanlamlı sözcüklerin kullanıldığı belirlenmiştir. Özellikle 1980'li yıllardan itibaren sözlük hazırlama aşamasında sözlük kullanıcılarının etkin olduğu düşünüldüğünde<sup>8</sup> Tanımlarda sıklığı fazla olan eşanlamlı ya da tersanlamlı karşılıkların kullanılması kod çözümede sözlük kullanıcılarının işini kolaylaştırıcı bir unsurdur.

TS'de özellikle bazı halk ağzından sözlükbirimlerin tanımlarında yine halk ağzından sözcüklerin kullanıldığı ve bu durumun yarattığı anlam bulanıklığının kod çözmeyi zorlaştırdığı örnekler mevcuttur. Sözlükbilim ilkeleri bakımından değerlendirildiğinde tanımın en önemli unsurlarından biri anlamsal açıklıktır. Bu nedenle özellikle halk ağzından sözlükbirimlerin tanımlarında kullanılan halk ağzından ifade ve sözcükler tekrar gözden geçirilebilir.

TS'de sözlükbirim seçimi yapılırken daha çok önceki tarihlerde basılmış sözlüklerden yararlanılmaktadır.<sup>9</sup>TS'de yer alan halk ağzından bazı sözlükbirimlerin sıklıklarının oldukça düşük olduğu görülmektedir. *Hlk.* etiketiyle etiketlenmiş sözcüklerin TS'ye

<sup>8</sup> Ayrıntılı bilgi için bkz. Boz (2015).

<sup>9</sup> Ayrıntılı bilgi için bkz. Argunşah (2019).

maddebaşı olarak seçilmesinde Derleme Sözlüğündeki maddelerle koşut olarak derlemeler vasıtasıyla sıklıkları tespit edilerek sözlükbirim olarak belirlenmesi maddebaşı seçiminde tutarlılık sağlayacaktır. TS'ye sözlükbirim seçiminde yalnızca halk ağzından sözcükler için değil ölçünlü dilden sözcükler için de *WORDNET* benzeri sözcükler arası anlamsal ilişkileri esas alan sözlüksel veritabanlarının kullanımına ihtiyaç vardır.<sup>10</sup>

Derleme Sözlüğü ile ortak olarak TS'de yer alan çokanlamlı sözlükbirimlerin anlamlarında Derleme Sözlüğünden farklı olarak ölçünlü dilde sıklık kazanmış ve tanıklanabilen anlamların tercih edilmesi TS'nin genel sözlük olma özelliği bakımından gerekli bir unsurdur. Sözlüğün genelinde anlamların sıklık oranının belirlenmesi için ölçünlü dildeki eşanlamlı karşılıklarının sıklığı ile koşut biçimde bir çalışma yapılması uygun bir yöntem olabilir.

Çalışmamızda, Türkçe Sözlük'te halk ağzından alınan sözlükbirimlerin tanımlanmasında kullanılan en yaygın yöntemler; *analitik yöntem*, *eşanamlılarla tanımlama*, *sentez yöntemi* ve *tek yönlü betimleme* olarak tespit edilmiştir.

TS ve DS'de yer alan halk ağzından sözlükbirimler incelendiğinde bazı sözlükbirimlerin tanımlarında DS'deki bir anlamın tercih edildiği görülmektedir. Bu tip sözlükbirimlerin seçiminde ölçünlü dildeki sıklık kıstasının dikkate alındığı varsayılacak olursa bu sözcüklerin tanımlarında sıklıklarını belgeleyecek tanımlama cümlelerinin yer alması kod çözme açısından yararlı olacaktır.

Her iki sözlükte de özellikle denizcilik alanındaki terimler çoğunlukla İtalyanca ve Rumcadan alıntı sözlükbirimlerden oluşmaktadır. Bu sözcükler, halk ağzında yerleşerek Türkçede kullanıma girmiş ve sözlükbirim olarak sunulurken de hlk. etiketiyle etiketlenmişlerdir.

Türkçe Sözlük'ün yeni baskılarında gerek ölçünlü dildeki maddelerin gerekse halk ağzından sözlükbirimlerin tanım ve anlamlarında sıklık temelli yaklaşımın öncelenmesi sözlükbilim açısından birçok sorunun çözülmesini sağlayacaktır.

<sup>10</sup> WORDNET hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Fellbaum (1998).

## KAYNAKLAR

### 1. YAZILI KAYNAKLAR

- Acar, K. (2012). *Halk Ağzından TDK Türkçe Sözlük'e Giren Sözcükler: İlk On Baskının Karşılaştırılması*. Kocaeli: Umutepe Yayınları.
- Akalın, Ş. H. (2010). Sözlüğün Tarihi. *Türk Dili: Dil ve Edebiyat Dergisi*, XCVIII (699), Mart 2010, 268-279.
- Akalın, Ş. H. (2010). Sözcük Bilimi ve Sözlükçülük, *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi*, XCVIII (698), 162-169.
- Aksan, D. (2000). *Her Yönüyle Dil: Ana Çizgileriyle Dilbilim*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Aksan, D. (2006). *Anlambilim:Anlambilim Konuları ve Türkçenin Anlambilimi*. Ankara: Engin Yayınevi.
- Akşehirli, S. (Kasım 2015). *Türkçe Sözcük Ağına Doğru: Sıralı Düzen İlişkilerinin Sözlüksel Görünümü* [Bildiri], 3. Uluslararası Sözlükbilimi Sempozyumu, Eskişehir.
- Amasyalı, M. F.; Yazıcı, E. (2012). Kavramlar Arası Anlamsal İlişkilerin Türkçe Sözlük Tanımları Kullanılarak Otomatik Olarak Çıkartılması. *EMO Bilimsel Dergi*. 1(1), 1-14.
- Argunşah, M. (2019). Türkçe Sözlük'te Tanımlama ve Tanıklama Sorunları *TÜRÜK Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi*, 1(16), 1-13.
- Aslan, E. (2020). Sözlükleri Oluşturan Temel Yapılar (Terim ve Tanım Denemeleri). *Dede Korkut Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, 9(23), 155-169.
- Atkins, Sue B.T; M. Rundell (2008). *The Oxford Guide to Practical Lexicography*. New York: Oxford University Press.
- Atmaca, E. (2013). Eski Oğuz Türkçesinden Günümüz Türkiye Türkçesine Eşgösterenlik. *Dil Araştırmaları*. 12, 117-138.

- Aysever, L. (1994). *Anlam Sorunu ve John R. Searle'ün Çözümü*. Doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Aysever, L. (2003). Dil Felsefesinin Geleceğine Bir Bakış. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*. 20(2), 127-140.
- Bergenholtz, H., Rufus H. G. (2012). What is Lexicography. *Lexikos*. 22, 31-42.
- Blank, A. (2003). Polysemy in the Lexicon and in Discourse. In B. Nerlich, Z. Todd, V. Herman & D. D. Clarke (Ed.), *Polysemy: Flexible Patterns of Meaning in Mind and Language* (267-293). Berlin: Mouton de Gruyter.
- Boz, E. (2009a), "Sözlükbirimlerin Tanımlanmasına Anlambilimsel Bir Bakış", *Turkish Studies*. 4(4), 172-183.
- Boz, E. (2009b). Çağdaş Türkçe Sözlüklerde Çokanlamlı Madde Başlarındaki Anlamların Sıralanma Sorunu: Klasik Örneği. *Turkish Studies*, 4(8), 146-158.
- Boz, E.(2011). Leksikografi Teriminin Tanımı ve Türkçe Karşılığı Üzerine. *Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, 4, 9-14.
- Boz, E. (2015). Kullanıcı ve Sözlük İlişkisi. *Erdem*, 69, 41-52.
- Boz., E. (2019). Çevrimiçi Genel Sözlüklerde Tanım. *Dilbilim*, 34, 1-14.
- Bussmann, H. (1998). *Routledge dictionary of language and linguistics*. Routledge.
- Cowie, A. P. (1998). *Phraseology: Theory, Analysis and Applications*. Oxford: Clarendon Press.
- Cruse, D. A. (1986). *Lexical Semantics*. Cambridge: Cambridge University Press
- Cruse, D. A. (2000). *Meaning in Language: An Introduction to Semantics and Pragmatics*. New York: Oxford University Press.
- Crystal D. (2001). *A Dictionary of Language*. Chicago: University of Chicago Press.
- Crystal, D. (2008). *A Dictionary of Linguistics and Phonetics*. Wiley-Blackwell Publishing.
- Çalışkan, S. (1993). Yapıbozuculuk Üzerine. *Dilbilim Araştırmaları Dergisi*, 4, 99-107.

- Çalışkan, N. (2014). Semantik Prozodi Kavramı ve Türkçe Semantik Prozodi Örnekleri: ‘aksettirmek, .....dan ibaret, ....nin teki, karşı karşıya, varsa yoksa. *ZFWT, Journal of World of Turks*, 6(1), 139-160.
- Demir, N. (2002). Ağız Terimi Üzerine. *Türkbilig*. 2002/4. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Yay. 105-116.
- Demir, N. (2009). Ağız Dokümantasyonu Niçin Gereklidir? *Türkiye Türkçesi Ağız Araştırmaları Çalıştayı Bildirileri*. Şanlıurfa. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 183-187.
- Demir, N. (2012). Türkçe Ağız Araştırmalarında Bazı Yöntem Sorunları. *Diyalektolog*. 4, 1-8.
- Doğan, Ö. (2004). *Mantık: Klasik/Sembolik Mantık, Mantık Felsefesi*. İstanbul: İnkılâp Kitabevi.
- Doğan, N. (2015). Türkçe Sözlük’te Fiilsel Eşdizimlilik. *Gazi Türkiyat*. 2015/17, 67-84.
- Doğru, F. (2011). Türkçe Sözlüklerde Eşadlı Sözlükbirimlerden Türemiş Sözlükbirimlerin Tanımlanması Sorunu. *Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*. 4, 133-173.
- Erdem, M. D. (2013). Ağız Sözlükçülüğü Üzerine. *Turkish Studies (Elektronik)*, 8(13), 95-102.
- Fellbaum, C. (1998). *WORDNET: An Electronic Lexical Database*. USA: MIT Press.
- Firth, J. R. (1957). *Modes of Meaning: Papers in Linguistics*. London: Oxford University Press.
- Geeraerts, D (1994). *Lexicology: The Encyclopedia of Language and Linguistics*. Pergamon Yayınları. IV, 2189-2192, Oxford, New York, Seoul, Tokyo.
- Gökter, B. (2010). *Sözlükbilim Temelinde Türkiye’de Ağız Sözlükçülüğü (İlke ve Yöntemler)*. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Danışman: Prof. Dr. Halil İbrahim Usta.
- Gençer, G. B. (2018). *Tek Dilli Genel Sözlüklerde Tanım*. Doktora tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.

- Gençer, G. B. (2019). Türkçe Sözlük'teki Analitik Tanımlar Üzerine: Doğal Tür Sözcükleri. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türkoloji Dergisi*, 23(1), 28-44.
- Gençer, G. B.; Yavuzarslan, P. (2020). Genel Sözlüklerde Tanım ve Tanımlama Yöntemleri. *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, 17(3), 392-411.
- Girişen, N. (2019). *Terminolojide Tanım Tipolojisi*. Doktora tezi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Eskişehir.
- Gökçe, A. (1998). *Türkiye Türkçesinin Tarihî Sözlükleri*. Ankara: Kebikeç Yayınları.
- Guiraud, P. (1994). *Göstergebilim*. (M. Yalçın, Çev.). Ankara: İmge Kitabevi.
- Guiraud, P. (1999). *Anlambilim-La Sémantique*. (B. Vardar, Çev.). İstanbul: Multilingual Yayınları.
- Gürlek, M. (2013). *TDK Türkçe Sözlük Örneğinde Madde Başı Olarak Edilgen Fiiller*. *Turkish Studies*, 8(13), 987-1002.
- Gürlek, M. (2016). Çokanlamlı Sözlükbirimler Üzerine Bir Değerlendirme. *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 17, 172-180.
- Hanks, P. (2013). Lexicography from Earliest Times to the Present. K. Allan (Ed). *The Oxford Handbook of the History of Linguistics* (s. 503-536). Oxford University Press.
- Hanks, P. (2016). Definition. *Oxford Handbook of Lexicography*. (s. 94-122). Durkin P. (Ed). Oxford University Press. Oxford University Press.
- Hartmann R. R. K, Stork, F. C. (1976). *Dictionary of Language and Linguistics*. Londra: Elsevier Science Ltd.
- Hartmann, R. R. K.; Gregory J. (1998). *Dictionary of Lexicography*. London and New York: Routledge.
- Hartmann, R. R. K. (2001). *Teaching and Researching Lexicography*. Longman Publishing.
- Hausmann, F. J.; Wiegand H. E. (1989). *Component parts and structures of general monolingual dictionaries: A survey*. WDD. (F. J. Hausmann vd. Ed.). s. 328-360.

- Haywood J. A. (1960). *Arabic Lexicography, its history and its place in the general history of Lexicography*. Leiden: Brill Archive.
- Hicazi, M. F. (2003). *Sözlük Yapımında Modern Akımlar*. (A. K. Ürün Çev.). *Nüsha C.* 3, Sayı: 8: s. 157-172.
- Householder, F. W.; Saporta S. (1962). *Problems in Lexicography*. Bloomington: Indiana University.
- Hudson, R. (2010). *An Introduction to Word Grammar*. Cambridge University Press.
- İmer, K., Ahmet K., Özsoy, A. S. (2011). *Dilbilim Sözlüğü*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları.
- Jackson, H. (1988). *Words and Their Meaning*. Routledge: London & New York.
- Jackson, H. (2002). *Lexicography: An Introduction*. Routledge.
- Karaağaç, G. (2017). *Dil Tarih ve İnsan*. İstanbul: Kesit Yayınları.
- Kıran, E. A. (2014). Dilbilim, Anlambilim ve Edimbilim. *Turkish Studies*, 9(6), Bahar, 719-729.
- Kaya, C. (2001). Türk Sözlük Sistemi Üzerine İki Not. *Doğu Akdeniz Üniversitesi Uluslararası Sözlükbilim Sempozyumu Bildirileri* (S. 83-89). N. Demir, E. Yılmaz (Haz.). Gazimağusa: Doğu Akdeniz Üniversitesi Basımevi.
- Korkmaz, Z. (1992). *Gramer Terimleri Sözlüğü*. Ankara: TDK Yayınları.
- Korkmaz, Z. (2000). Türkiye’de Ağız Sözlükleri. *Türk Dili*, Ankara: TDK Yayınları. 583, 7-14.
- Kumanlı, M. S. (2016). Türkçe Sözlük’te Eşdizimliliklerin Gösterilişi, *Gazi Türkiyat: Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 18, 195-204.
- Landau, S. I. (2004). *Dictionaries: The Art and Craft of Lexicography*. Cambridge University Press.
- Leech, G. (1981). *Semantics: The Study of Meaning*. Middlesex, England: Penguin Books.
- Lerat, P. (1983). *Semantique Descriptive*. Paris: Hachette Université Language Linguistique Communication.



- Lipka, L. (1992). *An Outline of English Lexicology: Lexical Structure, Word Semantics and Word-Formation*. Tübingen: Max Niemeyer Verlag.
- Lyons, J. (1968). *Introduction to Theoretical Linguistics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Lyons, J. (1977). *Semantics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Melčuk, I. (1998). *Collocations and Lexical Functions*. (A. P. Cowie Ed.), *Phraseology. Theory, Analysis and Applications*. Oxford: Clarendon Press, 23-53.
- Murphy, L. M. (2003). *Semantic Relations and Lexicon: Antonymy, Synonymy and Other Paradigms*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Özcan, E. (2019). *Türkçe Genel Sözlük Hazırlama Süreci Üzerine Bir Araştırma*. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Danışman: Prof. Dr. Nadir Engin Uzun.
- Özkan, B. (2007). *Türkiye Türkçesinde Belirteçlerin Fiillerle Birliktelik Kullanımları ve Eşdizimliliği*. Doktora tezi, Çukurova Üniversitesi, Adana.
- Özkan, A.; Mert A. (2020). Türkçe Sözlük'te Yer Alan Eş Gösterenli Bazı Sözcüklere İlişkin Düzeltme Önerileri. *SUTAD*, S. 48, s. 1-12.
- Palmer, F. R. (1976). *Semantics: A New Outline*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Palmer, F.R. (2001). *Semantik: Yeni Bir Anlambilim Projesi*. (R. Ertürk Çev.). Ankara: Kitabiyat.
- Petek, E. (2016). İhyâsı Arzu Olunur Lüzumlu Kelimâtandır: Kâmûs-ı Türkî ve Derleme Sözlüğü'nde Olup Güncel Türkçe Sözlük'te Olmayan Kelimeler. *Diyalektolog*, 12, 105-120.
- Richard Jack vd. (1985). *Longman Dictionary of Applied Linguistics*. Essex.
- Robinson, R. (1962). *Definition*. London: Oxford University Press.
- Saeed, J. I. (2003). *Semantics*. UK: Blackwell Publishing.
- Samî, Ş. (2015). *Kâmûs-ı Türkî*. Çağrı Yayınları.

- Saussure, F. (1960). *Course in General Linguistics*. Wade Baskin. London: Peter Owen Limited.
- Stenkenburg, P. (2003). *A Practical Guide to Lexicography*. John Benjamins Publishing.
- Tamba-Mecz, I. (1997). *Anlambilim*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Svensén, B. (2009). *A handbook of lexicography: The theory and practice of dictionary-making* (pp. 480-487). Cambridge: Cambridge University Press.
- Tarp, S. (2008). *Lexicography in the Borderland between Knowledge and Non-Knowledge*. Tübingen: Max Niemeyer Verlag.
- Tietze, A. (1960). *Problems of Turkish Lexicography*. Bk. Householder-Saporta 1962.
- Tietze, A. (1991). *Die Lexikographie der Turksprachen I: Osmanisch-Türkische*. Bk. Hausmann, Wiegand 1991.
- Tufar, N. (2010). *Türk Dilinde Meronimi: Organ Adları*. Doktora tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Türk Dil Kurumu (2011). *Türkçe Sözlük*. (11. bs.). Ankara: TDK Yayınları.
- Uçar, A. (2009). Anlambilimsel Bağlantılılık: Türkçe Eylemlerde Çokanlamlılık ve Eşadlılık Ayrımı. S. Ay, Ö. Aydın, İ. Ergenç, S. Gökmen, S. İşsever and D. Peçenek (Ed.), *Essays on Turkish Linguistics: Proceedings of the 14th International Conference on Turkish Linguistic*, 207 – 216. Wiesbaden: Harrasowitz Verlag.
- Uçar, A. (2009). *Türkçe Eylemlerde Çokanlamlılık: Uygunluk Kuramı Çerçevesinde Bir Çözümleme*. Doktora tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Uçar, A. (2011). Çokanlamlı Eylemler Sözlükçede Nasıl Görünür? Uygunluk Kuramı Çerçevesinde Bir İnceleme. Ç. S. Şimşek, Ç. Hatipoğlu (Haz.). *Ulusal Dilbilim Kurultayı Bildiri Kitabı: 17-18 Mayıs 2010*, (s. 289-300). Ankara: ODTÜ Basım İşliğı.
- Uçar, A. (2017). Sözlükbilimsel Olarak Çokanlamlı Eylemlerin Gösterim Sorunları: Derlem Temelli Bir Sözlük Sunum Önerisi. *45. Yıl Yazıları*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Basımevi.

- Ullmann, S. (1951). *The Principles of Semantics*. Glasgow: Jackson, Son & Company.
- Ullmann, S. (1962). *Semantics: An Introduction to The Science of Meaning*. New York: Barnes & Noble.
- Usta, H. İ. (2017). Türkçe Sözlük Hazırlamada Yöntem Sorunları. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 46(1), 223-242.
- Yavuzarslan, P. (2004). Türk Sözlükçülük Geleneği Açısından Osmanlı Dönemi Sözlükleri ve Şemseddin Sâmî'nin Kâmûs-ı Türkî'si. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 44(2), 185-202.
- Yavuzarslan, P. (2009). *Osmanlı Dönemi Türk Sözlükçülüğü*. Ankara: Tiydem Yayınları.
- Yavuzarslan, P. (2010). Tarihî ve Çağdaş Türk Sözlüklerinde Eşadlı (Homonymous) ve Eşyazımlı (homographic) Sözcükler. *Türkiye'de ve Dünyada Sözlük Yazımı Uluslararası Sempozyumu (İlhan Ayverdi Anısına)*. Kubbealtı Neşriyat, İstanbul.
- Yavuzarslan, P., Aleksandrina G. (2015). Sözlükçülük Metodolojisi Bakımından Leksikal Ünitelerin Kullanım Alanının Önemi. H. Develi, M. Gürlek (Haz.). *I. ve II. Uluslararası Sözlükbilimi Sempozyumu Bildiri Kitabı: 2. Cilt*, (s. 189-207). İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür Daire Başkanlığı Kültürel Etkinlikler Müdürlüğü.
- Zgusta, L. vd. (1971). *Manual of Lexicography*. Den Haag: Mouton.

## 2. ELEKTRONİK KAYNAKLAR

- Swartz, N. (1997). *Definitions*. (Revision 2010). 20 Ocak 2020 tarihinde Simon Fraser University Ağ Sitesi: <http://www.sfu.ca/~swartz/definitions.htm> adresinden erişilmiştir.
- Türk Dil Kurumu. (t.y.). Erişim: 17.06.2021 tarihinde [www.sozluk.gov.tr](http://www.sozluk.gov.tr) adresinden erişilmiştir.
- Wordnet. (t.y.). Erişim: 10.02.2020 tarihinde [www.wordnetweb.princeton.edu](http://www.wordnetweb.princeton.edu) adresinden erişilmiştir.



**HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ  
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ  
TEZ ÇALIŞMASI ETİK KURUL İZİN MUAFİYETİ FORMU**

**HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ  
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ  
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA**

Tarih:18/06/2021

Tez Başlığı / Konusu: TDK Türkçe Sözlük'te "hık." Etiketli Sözcüklerin Tanımlanma Ölçütleri

Yukarıda başlığı/konusu gösterilen tez çalışmam:

1. İnsan ve hayvan üzerinde deney niteliği taşımamaktadır,
2. Biyolojik materyal (kan, idrar vb. biyolojik sıvılar ve numuneler) kullanılmasını gerektirmemektedir.
3. Beden bütünlüğüne müdahale içermemektedir.
4. Gözlemsel ve betimsel araştırma (anket, ölçek/skala çalışmaları, dosya taramaları, veri kaynakları taraması, sistem-model geliştirme çalışmaları) niteliğinde değildir.

Hacettepe Üniversitesi Etik Kurullar ve Komisyonlarının Yönergelerini inceledim ve bunlara göre tez çalışmamın yürütülebilmesi için herhangi bir Etik Kuruldan izin alınmasına gerek olmadığını; aksi durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

**Adı Soyadı:** Mustafa Samet KUMANLI

**Öğrenci No:** N16249087

**Anabilim Dalı:** Türkiyat Araştırmaları

**Programı:** Türkiyat Araştırmaları

**Statüsü:**  Y.Lisans  Doktora  Bütünleşik Dr.

**DANIŞMAN GÖRÜŞÜ VE ONAYI**

Uygundur.

**Telefon:** 0-312-2976771

**Faks:** 0-3122977171

**E-posta:** [turkiyat@hacettepe.edu.tr](mailto:turkiyat@hacettepe.edu.tr)



**HACETTEPE UNIVERSITY  
GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES  
ETHICS BOARD WAIVER FORM FOR THESIS WORK**

**HACETTEPE UNIVERSITY  
GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES  
TO THE DEPARTMENT PRESIDENCY**

Date: 18/06/2021

Thesis Title / Topic: "hkk." Tagged Words Definition Criteria in Turkish Dictionary

My thesis work related to the title/topic above:

1. Does not perform experimentation on animals or people.
2. Does not necessitate the use of biological material (blood, urine, biological fluids and samples, etc.).
3. Does not involve any interference of the body's integrity.
4. Is not based on observational and descriptive research (survey, measures/scales, data scanning, system-model development).

I declare, I have carefully read Hacettepe University's Ethics Regulations and the Commission's Guidelines, and in order to proceed with my thesis according to these regulations I do not have to get permission from the Ethics Board for anything; in any infringement of the regulations I accept all legal responsibility and I declare that all the information I have provided is true.

I respectfully submit this for approval.

**Name Surname:** Mustafa Samet KUMANLI

**Student No:** N16249087

**Department:** Turkish Studies

**Program:** Turkish Studies

**Status:**  Masters  Ph.D.  Integrated Ph.D.

**ADVISER COMMENTS AND APPROVAL**

Approved.



**HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ**  
**TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ**  
**YÜKSEK LİSANS/DOKTORA TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU**

**HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ**  
**TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ**  
**TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA**

Tarih:12/07/2021

Tez Başlığı / Konusu: TDK Türkçe Sözlük'te "hık." Etiketli Sözcüklerin Tanımlanma Ölçütleri

Yukarıda başlığı/konusu gösterilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 417 sayfalık kısmına ilişkin, 12/07/2021 tarihinde şahsım/tez danışmanım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 5'tir.

Uygulanan filtrelemeler:

- 1- Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç,
- 2- Kaynakça hariç
- 3- Alıntılar hariç/dâhil
- 4- 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

**Adı Soyadı:** Mustafa Samet KUMANLI  
**Öğrenci No:** N16249087  
**Anabilim Dalı:** Türkiyat Araştırmaları  
**Programı:** Türkiyat Araştırmaları  
**Statüsü:**  Y.Lisans  Doktora  Bütünleşik Dr.

**DANIŞMAN ONAYI**

UYGUNDUR

\_\_\_\_\_



**HACETTEPE UNIVERSITY  
INSTITUTE OF TURKISH STUDIES  
THESIS/DISSERTATION ORIGINALITY REPORT**

**HACETTEPE UNIVERSITY  
INSTITUTE OF TURKISH STUDIES  
TO THE DEPARTMENT OF PRESIDENCY**

Date: 12/07/2021

Thesis Title / Topic: "hkk." Tagged Words Definition Criteria in Turkish Dictionary

According to the originality report obtained by myself/my thesis advisor by using the Turnitin plagiarism detection software and by applying the filtering options stated below on 12/07/2021 for the total of 417 pages including the a) Title Page, b) Introduction, c) Main Chapters, and d) Conclusion sections of my thesis entitled as above, the similarity index of my thesis is 5 %.

Filtering options applied:

1. Approval and Declaration sections excluded
2. Bibliography/Works Cited excluded
3. Quotes excluded
4. Match size up to 5 words excluded

I declare that I have carefully read Hacettepe University Turkish Studies Institute Guidelines for Obtaining and Using Thesis Originality Reports; that according to the maximum similarity index values specified in the Guidelines, my thesis does not include any form of plagiarism; that in any future detection of possible infringement of the regulations I accept all legal responsibility; and that all the information I have provided is correct to the best of my knowledge.

I respectfully submit this for approval.

**Name Surname:** Mustafa Samet KUMANLI

**Student No:** N16249087

**Department:** Turkish Studies

**Program:** Turkish Studies

**Status:**  Masters  Ph.D.  Integrated Ph.D.

**ADVISOR APPROVAL**

APPROVED.

\_\_\_\_\_



# TDK TÜRKÇE SÖZLÜK'TE "HLK." ETİKETLİ SÖZCÜKLERİN TANIMLANMA ÖLÇÜTLERİ

## ORJİNALLİK RAPORU

% **5**

BENZERLİK ENDEKSİ

% **4**

İNTERNET KAYNAKLARI

% **2**

YAYINLAR

% **1**

ÖĞRENCİ ÖDEVLERİ

## BİRİNCİL KAYNAKLAR

|          |   |             |
|----------|---|-------------|
| <b>1</b> | pure.au.dk<br>İnternet Kaynağı  | % <b>1</b>  |
| <b>2</b> | Submitted to Mehmet Akif Ersoy Aniversitesi<br>Öğrenci Ödevi  | % <b>1</b>  |
| <b>3</b> | ASLAN, Ezgi. "SÖZLÜKBİLİMSEL İNCELEME YÖNTEMİ: ESER-İ ŞEVKET ÖRNEĞİ", Erzincan Üniv. Fen Edebiyat Fak. Türk Dili ve Edebiyatı Bl., 2017.<br>Yayın | <% <b>1</b> |
| <b>4</b> | Bryan A. Garner. "Legal lexicography: A view from the front lines", English Today, 2003<br>Yayın  | <% <b>1</b> |
| <b>5</b> | xn--14trkdilikurultay-42b53h.com<br>İnternet Kaynağı  | <% <b>1</b> |
| <b>6</b> | www.slideshare.net<br>İnternet Kaynağı  | <% <b>1</b> |
| <b>7</b> | arapdili.emsile.com<br>İnternet Kaynağı   | <% <b>1</b> |